

ACTA

**VAN DE GENERALE SYNODE
VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
IN NEDERLAND
LEUSDEN 1999**

Uitgeverij De Vuurbaak

DIENST VAN WOORD EN GEBED op dinsdag 6 april 1999 op de vooravond van de generale synode, belegd door de Gereformeerde Kerk te Leusden.

De raad van de Gereformeerde Kerk te Leusden heeft de gemeente samengeroepen tot een dienst van Woord en gebed met het oog op de samenkomst van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland op woensdag 7 april 1999.

De dienst wordt bijgewoond door de afgevaardigden van de kerken naar de synode, door docenten van de Theologische Universiteit te Kampen, generaal-synodale deputaten en vele andere broeders en zusters uit het hele land. Ook is een deputatie van de plaatselijke overheid aanwezig.

Voorganger in de dienst is ds. Tj. Boersma, preses van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996. Hij bedient het Woord van de Here uit Jesaja 63:16 en 17 met als thema:

Een volk wordt teruggeworpen op zijn God.

Het eert Hem	1. als Vader
	2. als Verlosser
	3. als Vernieuwer

In de dienst wordt het werk van de generale synode aan God opgedragen en gebeden om zijn hulp en de leiding van zijn Heilige Geest.

PRO-ACTA

Artikel 1

07.04.99

Opening

Namens de raad van de Gereformeerde Kerk te Leusden, door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 aangewezen als samenroepende kerk voor de volgende synode, opent ds. J.H. Ulehake de vergadering van de generale synode.

Hij laat zingen Gezang 24, leest 1 Korintiërs 15:12-20 en gaat voor in gebed.

Daarna houdt hij de volgende toespraak:

Geachte broeders afgevaardigden,

Namens de roepende kerk te Leusden heet ik u van harte welkom op de Generale Synode *Anno Domini* 1999. Met het nadrukkelijk noemen van het *jaartal* van deze synode, zult u zich waarschijnlijk realiseren dat dit een *historische* vergadering wordt. Want dit is de *laatste* synode van deze 20e eeuw.

Dat gegeven maakt uw vergadering tot een bijzondere. U staat aan het *einde* van bijna een eeuw gereformeerde kerkgeschiedenis. In die eeuw zijn er synoden geweest die door hun naam alleen al in onze herinnering blijven voortleven. Ik noem er een paar:

Utrecht	- 1905
Assen	- 1926
Sneek / Utrecht	- 1939--1943
Groningen	- 1946
Amersfoort-West	- 1967
Kampen	- 1975
Berkel en Rodenrijs	- 1996

Die namen leggen ook getuigenis af van de *strijd* die er in de gereformeerde kerken in de afgelopen honderd jaar is geweest. Maar ook van de *voortgang* van het kerkelijk leven.

Als wij naar het *menselijk handelen* kijken in deze eeuw, dan is het een *wonder* dat ook nog in 1999 een generale synode van de gereformeerde kerken bijeen kan en mag komen! Vaak is de kerk langs de rand van de afgrond gegaan. Meerdere keren ging het om de vraag of de trouw aan Gods Woord en aan de gereformeerde belijdenis in stand zou blijven. Want wat zijn daar een aanvallen op ondernomen!

En *toch* zijn er hier nu afgevaardigden bij elkaar van kerken die ook aan het einde van deze eeuw op deze grondslag staan en willen blijven staan.

Hoe komt dat wonder tot stand?

Wij hebben afgelopen zondag weer *Pasen* mogen vieren. Onze Heer en Heiland Jezus Christus stond op uit de dood. Als loon van zijn Vader op zijn verzoenend lijdend en sterven op Goede Vrijdag.

Zo wordt Christus de Heer van zijn duurgekochte kerk. Hij mag als de Levende voor haar zorgen. Haar vergaderen en beschermen door zijn Woord en Geest in de eenheid van het ware geloof (Zondag 21).

Iedereen is dit jaar bezig met het *'Millenniumprobleem'*. (Ik hoop voor u dat u hier niet meer zit tijdens de jaarwisseling. Stel je voor dat al uw werk dan ineens weg zou zijn als onverhoopt al die indrukwekkende computerapparatuur in dit gebouw dat zou wegvagen!)

Maar onze Heer en God kent dat probleem niet. Voor Hem zijn duizend jaar als één dag en één dag als duizend jaar. Hij staat boven de tijd en Hij regeert de tijden. En daarin leidt Hij deze wereld en zijn kerk naar de laatste dag.

Wanneer? Komt er nog wat van? Wij zien dat het geloof in de Here God hand over hand afneemt. Ook in de christelijke kerken. En ook vandaag zijn er spotters die ons voorhouden dat 2000 jaar christelijk geloof niets heeft opgeleverd. Wedden wij dan op het verkeerde paard? Is dan ook uw werk de komende tijd in feite waardeloos?

Uw werk zal een eeuw gereformeerde kerkgeschiedenis afsluiten. Maar ook zullen uw besluiten de gereformeerde kerken helpen bij het binnengaan van een nieuwe eeuw, de 21e!

Broeders, u komt bijeen in dit kerkgebouw dat de naam draagt 'DE KONINGSHOF'.

Daarmee wordt het geloof tot uitdrukking gebracht dat de kerk, de gemeente, niet maar een clubje mensen is, maar dat daar onze Koning over regeert en ook bij haar wil wonen. De kerk is het volk van deze Koning. Dat moet ons altijd weer tot verwondering brengen en ook tot eerbied en gehoorzaamheid.

Bij al uw vergaderen en spreken en met name ook besluiten, hoop ik dat u *dat* steeds weer voor ogen zult houden: u dient het volk van onze Koning Jezus Christus! Ook door uw werk wil Hij zijn kerk bij de wisseling van de eeuwen leiden en beschermen.

Een belangrijk onderdeel van uw agenda vormt de uitbreiding van de gezangen. Helaas dreigt dit onderdeel een splijtzwam te worden in de kerken. Helaas, want het zingen van Gods lof zou juist de eenheid van de gelovigen moeten bevorderen. Hopelijk krijgt u daarvoor de wijsheid van de Here, opdat óók in de volgende eeuw de Here als Koning mag tronen op de lofzangen van zijn onderdanen.

Broeders, u staat gereed om aan uw *dienende* taak te beginnen. Een taak die in deze fel-bewogen wereld niet of nauwelijks opvalt. Het is oorlog in Europa en heeft de kerk dan niets beters te doen dan zich druk maken over interne zaken? Zo zullen sommige commentaren kunnen zijn. Dat te bedenken houdt ons werken ook nederig. Maar de kerken wachten op uw besluiten en zij zien daarnaar uit. Best wat griezelig. Maar bovenal: de Koning der kerk wil door uw werk zijn kerk ook in deze tijd bewaren en beschermen. Wat is met name dat een grote *verantwoordelijkheid!* Maar tegelijk: als de Koning zijn dienaren roept tot hun taak, dan zal Hij hen daarvoor ook de kracht en de volharding geven.

De apostel Paulus roept de gelovigen op, juist vanuit de *opstanding* van Christus, om hun werk maar te blijven doen. Want door de opstanding van Christus is ons werk niet ijdel, niet tevergeefs in de Here.

Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door (de opstanding van) onze Here Jezus Christus.

DAAROM, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onwankelbaar, te allen tijde overvloedig in het werk des Heren, wetende, dat uw arbeid niet vergeefs is in de Here. (I Korintiërs 15 : 57-58)

Met de herinnering aan die belofte verklaar ik de generale synode van de gereformeerde kerken in het jaar des Heren 1999 voor geopend.

Artikel 2

07.04.99

Onderzoek van de geloofsbriefven

De samenroepende kerk onderzoekt de geloofsbriefven. De particuliere synoden blijken wettig vertegenwoordigd.

Ouderling G. Luhoff, afgevaardigde van de PS Gelderland, heeft meegedeeld de vergaderingen van de generale synode niet te kunnen bijwonen vanwege zijn werk aan de Theologische Universiteit. Hij is vervangen door zijn secundus, ouderling W. van Harten. Zie voor een overzicht van de presentie van de afgevaardigden tijdens de duur van de synode bijlage II bij deze Acta (op cd-rom).

De PS Friesland verzoekt in een brief dd. 22 februari 1999 de brs. H. Meijer en A. Prins, die oud-ouderlingen zijn, als tertius-afgevaardigden te aanvaarden. Eenzelfde verzoek is er van de PS Holland-Noord in een brief dd. 31 maart 1999 ten aanzien br. K. Stelpstra als tertius-afgevaardigde. Overeenkomstig het besluit van GS Kampen 1975 (Acta art. 2) wordt dit toegestaan.

De afvaardiging is als volgt:

van de particuliere synode van GRONINGEN:

<i>primi</i>	ds. T.S. Huttenga	Groningen
	ds. G. Zomer	Bedum
	oud. P.P. Koopman	Zuidhorn
	oud. G. Zwarteveen	Groningen
<i>secundi</i>	ds. A. de Braak	Ten Boer
	ds. G.J. van Enk	Enumatil
	oud. T. Evink	Zuidhorn
	oud. J.H. Wieringa	Uithuizermeeden
<i>tertii</i>	ds. P.F. de Boer	Roodeschool
	ds. J.P. van der Wal	Leek

oud. C.G. Rienks	Haren
oud. J.K. Veldsema	Leek

van de particuliere synode van FRIESLAND:

<i>primi</i>	ds. P. Schelling	Leeuwarden
	ds. A. van der Sloot	Drachten
	oud. W. Haitsma	Harlingen
	oud. H. Sytsma	Drachten
<i>secundi</i>	ds. P. Houtman	Twijzel
	ds. J.J. Verweij	Leeuwarden
	oud. S. Jonker	Drachten
	oud. J.L. Kok	Drachten
<i>tertii</i>	ds. W. Dijksterhuis	Dokkum
	ds. L.G. van der Heide	Damwoude
	br. H. Meijer	Dokkum
	br. A. Prins	Leeuwarden

van de particuliere synode van DRENTHE:

<i>primi</i>	ds. T. de Boer	Meppel
	ds. R.M. Meijer	Sappemeer
	oud. A. Heek	Hoogeveen
	oud. A. Smit	Nieuw-Roden
<i>secundi</i>	ds. F.J. Bijzet	Emmen
	ds. P. Groen	Assen
	oud. L. Meems	Mussel
	oud. J.R. Poelman	Stadskanaal
<i>tertii</i>	ds. A.G. Bruijn	Stadskanaal
	ds. W. Noordzij	Veendam
	oud. E.G. Boeringa	Hoogeveen
	oud. J. Vonkeman	Zuidwolde

van de particuliere synode van OVERIJSSSEL:

<i>primi</i>	ds. H.M. Smit	Rouveen
	ds. P.J. Trimp	Hardenberg
	oud. R. Douma	Ommen
	oud. G.J. Veurink	Hardenberg
<i>secundi</i>	ds. H.G. Gunnink	Hardenberg
	ds. P.L. Voorberg	Emmeloord
	oud. C. Kater	Urk
	oud. K. Oosterhoff	Marknesse
<i>tertii</i>	ds. J.W. van der Jagt	Dalfsen
	oud. W. Rook	Emmeloord

van de particuliere synode van GELDERLAND:

<i>primi</i>	ds. H.J. Messelink	Barneveld
	ds. H.E. Nieuwenhuis	Ermelo
	oud. A. van der Lugt	Putten

	oud. G. Luhoff	Heerde
<i>secundi</i>	dr. J.A. Boersema ds. S. de Vries oud. Th.G. Aalbers oud. W. van Harten	Apeldoorn Harderwijk Ugchelen Tiel
<i>tertii</i>	ds. C.J. Harryvan ds. G.J. Klapwijk oud. P.H. Both oud. H. Vuijk	Lelystad Doetinchem Barneveld Winterswijk

van de particuliere synode van UTRECHT:

<i>primi</i>	ds. H.J. Boiten ds. A.O. Reitsema oud. G. Koppelaar oud. H. Veldman	Amersfoort Bunschoten Amersfoort Leusden
<i>secundi</i>	ds. C. van den Berg dr. P.H.R. van Houwelingen oud. J. Meima oud. C.A. Nelemans	Amersfoort Nijkerk Amersfoort Spakenburg
<i>tertii</i>	ds. W. Scherff ds. W. Triemstra oud. K.J. de Haan oud. E. Lammers	Spakenburg Utrecht Huizen Spakenburg

van de particuliere synode van HOLLAND-NOORD:

<i>primi</i>	ds. P.H. van der Laan ds. J. Luiten oud. J.G. van der Burgh oud. K.J. Wietsma	Leiden Alkmaar Overveen Badhoevedorp
<i>secundi</i>	ds. O.W. Bouwsma ds. P.L. Stom oud. A. van der Hulst oud. W. Mateboer	Gouda Rijnsburg Bodegraven Hoofddorp
<i>tertii</i>	ds. A.A. van Essen ds. R. Heida br. K. Stelpstra	Haarlem Monster Rijswijk

van de particuliere synode van HOLLAND-ZUID:

<i>primi</i>	ds. J.J. Schreuder ds. D.T. Vreugdenhil oud. S. van Loon oud. G. Nederveen	Zwijndrecht Capelle aan den IJssel Nieuwerkerk aan den IJssel Hardinxveld-Giessendam
<i>secundi</i>	ds. H.P. Dam ds. P. Niemeijer oud. K. van der Kaaden oud. A.J. Knepper	Hardinxveld-Giessendam Dordrecht Berkel en Rodenrijs Rhoon

<i>tertii</i>	ds. S. Schaaij ds. W. Tiekstra oud. A. van der Does oud. M.W. Folmer	Rotterdam Berkel en Rodenrijs Sliedrecht Vlaardingen
---------------	---	---

van de particuliere synode van ZEELAND, NOORD-BRABANT en LIMBURG:

<i>primi</i>	ds. L.E. Leeftink ds. Joh.A. Schelling oud. I.G. de Boer oud. P.G.B. de Vries	Zaamslag Zevenbergen Eindhoven Horst
<i>secundi</i>	ds. E.C. Luth ds. J.B. de Rijke oud. A. Schoe oud. F. Wattel	Eindhoven Eindhoven Vrouwenpolder Middelburg
<i>tertii</i>	ds. J.H. Dunnewind ds. J.H. Smit oud. A.P. van Langevelde oud. F. Verschelling	Terneuzen Brunssum Terneuzen Axel

Artikel 3

07.04.99

Verkiezing van het moderamen

Door schriftelijke stemming kiest de vergadering het volgende moderamen:

ds. H.J. Boiten, preses
ds. P. Schelling, assessor
ds. J. Luiten, scriba I
ds. D.T. Vreugdenhil, scriba II

Artikel 4

07.04.99

Constituering

Namens de samenroepende kerk verklaart ds. J.H. Ulehake de vierenveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor geconstitueerd. Hij nodigt het moderamen uit zitting te nemen en draagt de leiding over aan ds. H.J. Boiten.

De preses dankt namens het moderamen de vergadering voor het geschonken vertrouwen. Er is gebeden om de leiding en de wijsheid van de Here. Van Hem is onze verwachting om de vergadering te dienen.

De preses memoreert de grote hoeveelheid zaken die de agenda bevat. Als kerken hebben we elkaar te dienen en elkaars lasten te dragen. Daarvoor is wijsheid nodig, die Christus ons belooft.

De preses dankt de kerk te Leusden voor de voorbereiding en opening van de generale synode en voor de gastvrijheid die de synode in haar midden ontvangt. De commissie van voorbereiding heeft gezorgd voor een voortreffelijke accommodatie, tot en met een compleet computernetwerk voor de administratieve dienstverlening. Hij nodigt ds. J.H. Ulehake als predikant van de samenroepende kerk uit om de zittingen van de synode als adviseur bij te wonen. Aan ds. R.Th. de Boer, die op 13 juni bevestigd wordt als predikant te Leusden, wordt daarna ook gevraagd de synode als adviseur te dienen.

Artikel 5

07.04.99

Belijdenis en belofte

Op verzoek van de preses verklaren de leden van de synode en de aanwezige adviseurs door op te staan, dat ze hun werk op de synode in onderworpenheid aan de Heilige Schrift en in gebondenheid aan de belijdenis van de kerk zullen doen. Als adviseur zijn aanwezig ds. J.H. Ulehake, prof. dr. C.J. de Ruijter en prof. dr. M. te Velde. Daarna wordt de Apostolische Geloofsbelijdenis gezongen.

Deze belofte is op later datum afgelegd door:

27 april	oud. A.J. Knepper
28 april	rev. G. Syms, afgevaardigde van de Reformed Church in the United States
4 mei	dr. J.A. Boersema, ds. G.J. van Enk, oud. T. Evink, oud. K. van der Kaaden, ds. J.J. Verweij
7 mei	ds. O.W. Bouwsma
18 mei	rev. E. Kampen, afgevaardigde van de Canadian Reformed Churches
19 mei	rev. D. John van de Free Church of Central India rev. R. Infimate, rev. L. Sonate en rev. J. Saithangur van de Reformed Presbyterian Church North East India rev. D. Winch en br. B. Pentacost van de Evangelical Presbyterian Church of England and Wales prof. dr. H.M. Yoo van de Presbyterian Church of Korea prof. D. Mackay van de Reformed Presbyterian Church of Ireland rev. dr. R.C. Beckett van de Evangelical Presbyterian Church rev. K. Macleod van de Free Church of Scotland rev. R. Cerni en rev. J.L. Fortes van de Iglesias Reformadas de Espana rev. C. Rodriguez van de Iglesia Cristiana de Fé Reformada uit Venezuela en ds. W.J. Keesenberg, die in Venezuela hulpdiensten verricht rev. S. Ishii van de Reformed Church of Japan
25 mei	oud. C.A. Nelemans
27 mei	prof. drs. B. Kamphuis
28 mei	oud. S. Jonker, prof. drs. J.A. Meijer
15 juni	ds. H.P. Dam
16 juni	ds. A. de Braak
17 juni	oud. J.L. Kok, ds. R.Th. de Boer
24 juni	oud. K. Oosterhoff
1 juli	ds. S. Schaaij
31 augustus	ds. J.B. de Rijke, oud. A. Schoe
2 september	ds. E.C. Luth
7 oktober	ds. F.J. Bijzet, drs. A.L.Th. de Bruijne, oud. A. van der Hulst, oud. W. Mateboer, oud. J. Meima
7 december	oud. H. Vuijk
8 december	ds. A.G. Bruijn

Artikel 6

07 / 08.04.99

Huishoudelijke zaken

Op voorstel van het moderamen wordt besloten:

- a. de sluitingstijd voor het indienen van ingekomen stukken is 12 april 1999, 24.00 uur;
- b. ds. T. de Boer, ds. P.H. van der Laan, ds. H.J. Messelink, ds. J.J. Schreuder en ds. P.J. Trimp zullen commissievoorzitter zijn;
- c. er wordt vergaderd van 9.00--12.30, 13.45--17.15 en 19.15--21.45 uur, met pauzes om 10.30, 15.30 en 20.15 uur. Dinsdag begint de vergadering om 10.30 uur, vrijdag is de sluiting om 15.30 uur. Er zal maximaal twee dagdelen per dag plenair worden vergaderd;
- d. per commissie wordt voor een tweede computer gezorgd;

- e. in de kerk wordt niet gerookt; in één aparte ruimte is roken toegestaan;
- f. aan het Nederlands Dagblad en het Reformatorisch Dagblad wordt op hun verzoek toestemming verleend verslag of rapportage van openbare zittingen te maken, onder de voorwaarden die in de Huishoudelijke regeling voor generale synoden worden genoemd (art. VII. 3);
- g. de synode opent een internetsite. De samenroepende kerk heeft het voorbereidende werk hiervoor al gedaan. Het adres van de site is www.synode.org. Op de site kunnen weekschema's, besluitteksten en andere informatie van de synode worden gepubliceerd. De site wordt geredigeerd door de synodaal verslaggever (zie Acta art. 9);
- h. in week 19 zal vanwege hemelvaartsdag niet worden vergaderd. Mede hierom zal in de daaraan voorafgaande week 18 ondanks de meivakantie wel worden vergaderd. Het zomerreces begint, als dat nodig blijkt, op 3 juli.

Artikel 7

07 / 20.04.99 / 25.06.99 / 07.09.99

Commissies en taakverdeling

Het moderamen heeft met advies van de hoogleraar kerkrecht de commissies samengesteld en de taken over de commissies verdeeld. De vergadering gaat hiermee akkoord.

Commissie 1

Onderwerpen per commissie

ds. J.J. Schreuder (v)
 ds. R.M. Meijer
 ds. A.O. Reitsema
 oud. A. Heek
 oud. S. van Loon
 oud. K.J. Wietsma

Theologische Universiteit
 kerkelijke examens
 werkbegeleiding en nascholing predikanten
 interpretatie artikel 14 KO
 studiefinanciering studenten TU
 uitspreken van de zegen
 archief en documentatie

Commissie 2

ds. T. de Boer (v)
 ds. T.S. Huttenga
 ds. L.E. Leeftink
 oud. R. Douma
 oud. W. Haitsma
 oud. G. Koppelaar
 oud. P.G.B. de Vries

evangelisatie
 radio- en televisiekerkdiensten
 diaconaat
 vierde gebod
 financiën en administratieve organisatie
 drukfout Acta GS Heemse

Commissie 3

ds. H.M. Smit (v)
 ds. J.A. Schelling
 ds. G. Zomer
 oud. J.G. van der Burgh
 oud. W. van Harten
 oud. H. Veldman
 oud. G.J. Veurink

bijbelvertaling
 eredienst
 kerkmuziek en gezangen
 liturgische formulieren
 aangepaste diensten
 bededagen
 interpretatie artikel 65 KO

Commissie 4

ds. H.J. Messelink (v)
 ds. H.E. Nieuwenhuis
 ds. P.J. Trimp
 oud. A. van der Lugt
 oud. A. Smit

pastoraat doven en slechthorenden
 ambtelijke zorg jonge kerkleden
 geestelijke verzorging militairen
 doop geadopteerde kinderen
 echtscheiding en hertrouwen

oud. G. Zwarteveen meldpunt seksueel misbruik kerkelijk werkers
regeling beroepszaken

Commissie 5

ds. P.H. van der Laan (v)	Institute of Reformed Theological Training
ds. A. van der Sloot	kerkelijke eenheid
oud. I.G. de Boer	binnenlandse betrekkingen
oud. P.P. Koopman	buitenlandse kerken
oud. G. Nederveen	kerk en overheid
oud. H. Sytsma	publicaties, gebruik internet

Moderamen voorbereiding en organisatie synode
rapporten in Acta
voordracht benoeming deputaten
samenroepende kerk volgende synode

Aanvankelijk was ds. P.J. Trimp lid van commissie 3. Omdat ds. Trimp in de periode 1993--1996 deputaat Eredienst was en commissie 3 eredienst en kerkmuziek in haar takenpakket heeft, besluit de synode in het beginstadium van haar werk tot een personele herschikking. Ds. Trimp komt bij commissie 4, terwijl ds. G. Zomer van commissie 4 naar commissie 3 gaat.

GS Berkel en Rodenrijs 1996 had namelijk aan deputaten Eredienst en deputaten Kerkmuziek opgedragen reacties uit de kerken op het toenmalige deputatenrapport te verwerken. De synode wil daarom de schijn van mogelijke vermenging van functies vermijden, zowel om de positie van ds. Trimp als om het belang van de zaak van eredienst en gezangen. Zie ook Handelingen art. 1.

Vanaf 20 mei komt het onderwerp 'eredienst' bij commissie 2. Dit houdt verband met een nadere verdeling van de taken. In verband hiermee gaat oud. J.G. van der Burgh per genoemde datum van commissie 3 naar commissie 2.

Vanaf 25 juni 1999 wordt commissie 3 voor de taak van de gezangen en de kerkmuziek versterkt door oud. A. van der Lugt, ds. H.J. Messelink en ds. J.J. Schreuder. Ds. H.J. Messelink wordt technisch voorzitter, ds. H.M. Smit inhoudelijk voorzitter. Per 7 september 1999 treedt ds. H.M. Smit op zijn verzoek om praktische redenen als voorzitter terug. Inhoudelijk blijft hij als rapporteur meewerken.

Artikel 8

08.04.99

Financiën synode

Tot quaestor van de generale synode wordt benoemd br. H.B. Smit, Rozenhaag 15, 3831 CA Leusden; tot zijn secundus br. P. Mars, Rozengarde 24, 3831 CD Leusden.

De synode benoemt uit haar midden in de financiële controlecommissie de brs. R. Douma en W. Haitsma. Met betrekking tot het rapport van de financiële controlecommissie van de vorige synode concentreert de nieuwe commissie zich op het financiële deel ervan. Het rapport gaat echter ook over de administratieve organisatie van de synode en haar deputaten. Dit deel hoort tot de taak van commissie 2, waarvan de brs. Douma en Haitsma overigens deel uitmaken.

De begrotingscommissie bestaat uit het moderamen, de quaestores van de vorige en de huidige synode en de controlecommissies van de vorige en huidige synode (*Instructie voor het financieel beleid*, punt 3.1-2). Zij stelt aan het begin van de synode een voorlopige begroting op. Een deputaatschap financieel beheer zal, als het desbetreffende voorstel wordt aangenomen, tegen het einde van de synode een definitieve begroting opstellen. Ondertussen zal commissie 2 de voorstellen uit de verschillende commissies bewaken op financiële consequenties.

Artikel 9

09.04.99

Synodaal verslaggever

Op voorstel van het moderamen besluit de synode over te gaan tot het aanstellen van een persvoorlichter c.q. synodaal verslaggever. De redenen hiervoor zijn:

- a. de synode dient zorg te dragen voor een goede communicatie naar buiten, met name naar de kerken en haar leden;
- b. goede communicatie dient het meeleven met en de voorbede voor het synodewerk;
- c. van journalisten van buiten de synode mag niet worden verwacht dat zij spreekbuis van de synode zijn; bovendien hanteren zij in hun selectie van het nieuws andere criteria dan de synode.

Persberichten komen op de website van de synode en worden toegezonden aan de pers en de onder ons verschijnende regionale kerkbodes. Ook de bladen De Reformatie en Reformanda, die om een mogelijkheid tot verslaggeving hebben gevraagd, zullen de berichten ontvangen.

Tot persvoorlichter wordt aangesteld oud. P.G.B. de Vries.

Artikel 10

15.04.99

Vaststelling van de agenda

De agenda voor de generale synode wordt, na toevoeging van een aantal nagekomen ingekomen stukken, vastgesteld volgens het concept van de samenroepende kerk.

1. opening namens de samenroepende kerk
2. onderzoek van de geloofsbrieven en de presentie
3. verkiezing van het moderamen
4. constituering van de vergadering
5. betuiging van instemming met de aangenomen belijdenis van de kerken
6. vaststelling van de agenda van de synode
7. behandeling van ingekomen stukken en rapporten
De ingekomen stukken en rapporten zijn in de Acta in de daarvoor bestemde hoofdstukken vermeld, vertrouwelijke stukken en rapporten in de Handelingen. Zie voor de vindplaats het register in de Acta, respectievelijk in de Handelingen.
8. benoemingen
9. vaststelling van de Acta en de Handelingen
10. aanwijzing van de samenroepende kerk voor, alsmede tijd en plaats van de volgende synode
11. censuur naar artikel 48 KO
12. rondvraag
13. evaluatie
14. sluiting

Artikel 11

09 / 15 / 16 / 27.04.99

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. *Lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Een verkenning rond het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken 'vrijgemaakt', scriptie vrije rechtswetenschappen van de hand van P.P. de Jonge. De scriptie wordt in handen gesteld van commissie 4, die een voorstel inzake een regeling van beroepszaken in haar takenpakket heeft.
- b. Brieven van de kerken te Nunspeet, Drachten-Oost, Drachten-Zuid/West, Staphorst,

Kampen-Noord en Kampen-Zuid met bericht van hun (her)instituering. Hun adres zal in de verzendlijst voor de kerken worden opgenomen.

- c. Brief van de kerk te Dalfsen dd. 10 maart 1999 waarin zij meedeelt bereid te zijn de volgende synode te ontvangen. Zie art. 116 van deze Acta.
- d. Brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 9 juni 1999 waarin hij erover klaagt dat de vorige synode hem zo kort geantwoord heeft en de Acta te beknopt waren. Hem wordt geantwoord dat het besluit van een synode op een brief tevens haar antwoord is. De Acta zullen deze keer wellicht uitvoeriger worden.
- e. Brief van ds. P.H. van der Laan dd. 15 maart 1999 met een concept voor een nieuw doopformulier. Het concept wordt aanbevolen in de aandacht van deputaten Eredienst.
- f. Een brief van br. W. Zeldenrust te Rotterdam dd. 12 april 1999 is te laat binnengekomen en daarmee niet ontvankelijk; bovendien betreft deze brief een nieuwe zaak.
- g. Brief van de Gereformeerde Kerk te Pijnacker-Nootdorp dd. 10 maart 1999 met de mededeling op welke wijze zij in geval van ziekte of ouderdom het avondmaal thuis viert. De synode kan deze brief niet in behandeling nemen en neemt hem voor kennisgeving aan.
- h. Brief van de Gereformeerde Kerk te Ten Boer dd. 8 maart 1999 waarin zij adviseert aan een eventueel verzoek tot instelling van een deputaatschap dat het werk van de huidige Stichting Gereformeerd Vormings Instituut (GVI) overneemt, niet te voldoen. Omdat een dergelijk verzoek niet is binnengekomen, kan deze brief niet behandeld worden.
- i. Kaart van de jeugdvereniging 'Gij geheel anders' uit Heemse, waarmee zij de synode kracht en wijsheid toewenst.

Ook is via het mailadres van de synode, synode@euronet.nl, een groot aantal goede wensen voor de synode binnengekomen.

Artikel 12

18 / 26.05.99

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. Faxbericht van de Gereformeerde Bijbelstudiebond dd. 18 mei 1999 ter gelegenheid van zijn eerste bondsdag, met goede wensen voor de synode en haar werk. Per omgaande dankt de synode de broeders en zusters in de bondsdag voor hun goede woorden en wenst hun een goede bondsdag toe.
- b. Mailbericht van de Evangelical-Reformed Churches Union of Russia (ERCUR) dd. 18 mei 1999, waarin zij de synode hartelijk groet. Zij spreekt de hoop uit dat de besluiten van de synode de groei en kracht van de kerk van Jezus Christus mogen dienen. Zij wenst de synode Gods zegen toe. Zie over de ERCUR verder art. 92 van deze Acta.
- c. Mailbericht van ds. R. Widter namens de Evangelisch-reformierte Kirche Westminster Bekenntnis te Neuhofen dd. 25 mei 1999 met goede wensen voor de synode.
- d. Brief van de Igreja Reformada do Brasil em Unai dd. mei 1999 met goede wensen voor het werk van de synode. Deze kerk verkeert in een fase van ontwikkeling waarin zij opgaat in een kerkverband samen met kerken uit het zendingswerk van gereformeerde kerken uit Nederland en Canada, en vraagt het gebed voor de jonge gereformeerde kerken in Brazilië.
- e. Brief van Deputies for Relations with Sister Churches van de Free Reformed Churches of Australia dd. 26 maart 1999. Zij wensen de synode de leiding van de Heilige Geest toe in de overwegingen en besluiten. De Australische kerken bidden voor de Nederlandse zusterkerken dat ze trouw zullen blijven. In het bijzonder ten aanzien van het nieuwe huwelijksformulier leven er zorgen. Zij vragen de besluiten van de synode van de Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA) inzake de relatie tot de FRCA af te wachten alvorens te beslissen over nadere contacten met de PCEA.
- f. Kaart van de gemengde vereniging 'Morgenster' te Voorthuizen-Barneveld. Zij bidt de synode wijsheid van de Heilige Geest toe, zodat het werk tot Gods eer en opbouw van zijn kerk mag zijn.

Artikel 13

31.08.99

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. Brief van prof. dr. M. te Velde waarin hij meedeelt dat hij tot zijn spijt geen mogelijkheid meer heeft de synode structureel te adviseren, alleen incidenteel. De synode is prof. Te Velde erkentelijk voor zijn adviezen en betreurt het dat zij daar niet meer op kan rekenen. Aan het curatorium en de Dagelijkse Leiding van de Theologische Universiteit zal deze zaak worden voorgelegd, met het verzoek prof. Te Velde lastenverlichting te geven terwille van zijn taak tot het geven van kerkelijke adviezen.
- b. Uitnodiging van prof. dr. (toen nog drs.) B. Kamphuis tot het bijwonen van zijn promotie op 30 augustus 1999. Prof. Kamphuis promoveerde aan de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken te Apeldoorn op een proefschrift getiteld *Boven en beneden*. Een afvaardiging van de synode heeft de promotie bijgewoond. De preses feliciteert prof. Kamphuis als hoogleraar in dienst van de kerken van harte met dit resultaat. Het proefschrift is een mooi bewijs hoe gereformeerde overtuiging en wetenschap samengaan en hopelijk ook een signaal van toenadering tussen de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken *vrijemaakt*.
- c. Mailbericht van de Reformed Presbyterian Church North East India (RPCNEI) dd. 12 juni 1999, waarin haar dank betuigt voor het totstandkomen van de zusterkerkrelatie.
- d. Mailbericht van de Evangelical-Reformed Churches Union of Russia (ERCUR) dd. 3 juli 1999, waarin zij dankzegt voor de aangegane zusterkerkrelatie.
- e. Brief van de Presbyterian Church of Eastern Australia dd. 7 juli 1999, waarin zij dankzegt voor de aangegane zusterkerkrelatie.
- f. Brief van de Gereformeerde Kerk te Zuidhorn, waarin zij bevestigt dat zij beschikbaar is als samenroepende kerk voor de volgende generale synode. Zie art. 116 van deze Acta.

Artikel 14

07.10 / 07.12.99

Ingekomen brieven

De vergadering neemt kennis van de volgende ingekomen brieven:

- a. Brief van dr. J.R. Luth dd. 21 september 1999 waarin hij meedeelt dat hij zijn lidmaatschap van het deputaatschap Kerkmuziek vanwege moeite met de besluitvorming inzake de kerkmuziek beëindigt.
- b. Brieven van br. J. van Wieringen RA en prof. drs. K. Wezeman RA dd. 15 september 1999 waarin zij meedelen dat zij vanwege moeite met het de komende jaren te voeren financiële beleid niet langer als curator van de Theologische Universiteit kunnen functioneren, en verzoeken hen niet opnieuw als curator te benoemen.
- c. Brief van br. W. van Harten dd. 20 oktober 1999 waarin hij meedeelt dat hij tot zijn spijt om gezondheidsredenen zijn synodewerk moet beëindigen. De synode stuurt hem een antwoordbrief waarin zij haar meelevens met hem uitspreekt en hem bedankt voor zijn inzet voor de synode.
- d. Brief van het Ministerie van Justitie dd. 5 november 1999 in antwoord op de brief van de synode dd. 8 oktober 1999 (Acta art. 101), waarin de minister onder meer zegt: "En dat daar, waar het lijden zo ernstig is dat alleen de dood daar een eind aan kan maken, het mogelijk moet zijn dat de arts na zorgvuldige afweging kiest voor het inwilligen van het verzoek van de patiënt" en: "De regering is van oordeel dat ook bij minderjarige het zogenoemde 'oordeel des onderscheid' aanwezig kan zijn om tot een verantwoord en weloverwogen verzoek om euthanasie te komen." De brief van de minister wordt in handen gesteld van de Relatie tussen Kerk en Overheid.
- e. Brieven van de Reformed Presbyterian Church North East India Synod dd. 3 november en 1 december 1999 met een uitnodiging om haar synode, die van 24 tot 27 februari 2000 wordt gehouden, bij te wonen. De brieven worden in handen gesteld van de deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken.
- f. Een brief van het LVEA, deputaten BBK en De Verre Naasten dd. 25 november 1999

inzake het communicatiebeleid wordt in handen gesteld van deputaten Communicatie.

Brieven die na de sluitingsdatum voor ingekomen stukken zijn binnengekomen en daardoor onontvankelijk zijn, zijn als regel niet vermeld.

Artikel 15

29.04.99

Telegram aan koningin Beatrix

In verband met Koninginnedag op 30 april zendt de synode het volgende telegram aan koningin Beatrix:

Majesteit,

De generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, in vergadering bijeen te Leusden, geeft ter gelegenheid van Koninginnedag 1999 uiting aan haar gevoelens van hoogachting voor en verbondenheid met U en uw Huis.

De synode spreekt haar dankbaarheid uit voor wat God aan het Nederlandse volk geeft in uw persoon en in de wijze waarop U zich inzet voor land en volk.

Op dit moment, waarop ons land direct betrokken is bij oorlogsgeweld, is het de wens en het gebed van de synode, dat God bij wiens gratie U regeert, U de wijsheid zal geven om dienstbaar te blijven aan gerechtigheid, vrede en barmhartigheid voor mensen en volken.

De synode wenst U en de uwen daarvoor Gods zegen toe.

Namens de generale synode,

Ds. H.J. Boiten, preses

Ds. J. Luiten, scriba I

Artikel 16

31.08.99

Ziekte oud. I.G. de Boer

Bij de heropening van de synode na het reces memoreert de preses dat ouderling-afgevaardigde I.G. de Boer door een ernstige ziekte is getroffen. Van hem is een brief dd. 9 augustus 1999 ontvangen, waarin hij meedeelt dat hij om gezondheidsredenen verder moet afzien van deelname aan het synodewerk. De preses verwoordt namens de vergadering het meeleven met br. De Boer en zijn gezin, waarbij we hen in gebed aan de Here en zijn vaderlijke zorg opdragen.

Br. De Boer dankt de broeders synodeleden voor de samenwerking die er was. De synode stuurt hem een brief waarin zij hem bedankt voor zijn inzet voor de synode en hem de hulp van de Here toewenst.

Artikel 17

28.04.99

Bericht van deputaten BBK inzake ds. F.J. van Hulst

Deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken (BBK) doen bericht van de mededeling van de Free Reformed Churches of Australia inzake de afzetting van ds. F.J. van Hulst als predikant te Launceston. De generale synode neemt hiervan met droefheid kennis.

Op grond van de regels die tussen beide kerken zijn afgesproken, is ds. Van Hulst onder deze omstandigheden niet gerechtigd binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland in de eredienst voor te gaan of andere ambtelijke arbeid te verrichten.

De synode draagt ds. Van Hulst en zijn gezin, alsmede de Australische zusterkerken, in gebed aan de Here op.

Artikel 18

28.04.99

Ontvangst afvaardiging Reformed Church in the United States

De preses heet rev. G. Syms als afgevaardigde van de Reformed Church in the United States (RCUS) van harte welkom. Ook de deputaten BBK ds. A. de Jager en zr. H.E. Kooij-Oggel zijn aanwezig.

De preses memoreert de goede zusterkerkrelatie, die al jarenlang tussen de RCUS en onze kerken bestaat. We zijn de Here dankbaar dat deze relatie ook metterdaad onderhouden wordt, zoals nu door het bezoek van rev. Syms.

We zijn ook blij met de toenadering tussen de RCUS en de Canadian Reformed Churches (CanRC).

De preses nodigt rev. Syms uit aan het werk van de synode en haar commissies deel te nemen. Rev. Syms betuigt in verband hiermee zijn instemming met de drie formulieren van eenheid.

Rev. Syms richt zich in een toespraak tot de synode. Hij brengt de christelijke groeten over van de RCUS. Ze zijn als kleine zusterkerk in de United States erg blij met de contacten met ons. Ze delen met ons de drie formulieren van eenheid en willen graag in deze eenheid in waarheid met ons verder gaan, ook in de toekomst.

Hij hoopt dat we met hen en de CanRC ons zullen verzetten tegen wijziging van de grondslag van de International Conference of Reformed Churches (ICRC).

Hij vertelt over het evangelisatiewerk van de RCUS, het institueren van nieuwe kerken en memoreert de samenwerking met ons in het zendingswerk in Congo.

De RCUS maakt zich zorgen over wijzigingen in de beloften van ons huwelijksformulier, zoals GS Berkel en Rodenrijs 1996 dat aan de kerken ter toetsing heeft voorgelegd. Volgens Efeziërs 5 moet de vrouw aan haar man onderdanig zijn. De praktijk dat een vrouw bij het trouwen haar meisjesnaam niet opgeeft, verwijdt zich van deze Schriftuurlijke eis. Heeft in het vrouwenstemrecht de tijdgeest in onze kerken vaste voet aan de grond gekregen?

Ook over de manier waarop het huwelijksformulier is behandeld, is de RCUS bezorgd.

Toetsing is niet aan man of vrouw, maar God beslist wat juist is. Genoemde besluiten rekken de banden van eenheid tussen onze kerken op. De RCUS vraagt deze besluiten te herzien in het licht van de Schrift.

Met de doop van geadopteerde kinderen, een agendapunt op onze synode, heeft de RCUS geen probleem. De juridische uitspraak in geval van adoptie zorgt voor een familieband tussen ouders en kinderen.

Rev. Syms onderstreept de liefde van de RCUS voor de GKN(V). Velen van hen leren van de geschriften van onze leiders uit het verleden en van de bijdragen van docenten aan de Theologische Universiteit te Kampen. Hij hoopt dat de RCUS ook ons kan dienen in de strijd om de kenmerken van de ware kerk te bewaren in trouw aan onze Heer en zijn Woord.

Namens de synode dankt ds. P.H. van der Laan rev. Syms voor zijn goede woorden. Onze gemeenschappelijke erfenis stemt ons dankbaar.

De opmerkingen van rev. Syms over de huwelijksbeloften hebben we begrepen.

In commissieverband kunnen we met hem over verschillende onderwerpen doorspreken. De synode wenst rev. Syms en de zijnen Gods zegen toe.

Artikel 19

19.05.99

Ontvangst afgevaardigden zusterkerken

De synode ontvangt tegelijkertijd een zestiental afgevaardigden van totaal elf buitenlandse zusterkerken. Het is indrukwekkend als synode zoveel kerkelijke afgevaardigden uit verschillende werelddelen te ontmoeten, terwijl zij bij deze gelegenheid ook elkaar meemaken.

Ze worden allen gezamenlijk, maar ook per afvaardiging, door de preses toegesproken.

Daarna spreekt elk van hen de synode toe, waarop een van de leden van de synode hun antwoordt.

De buitenlandse gasten maken ook kennis met het commissiewerk van de synode. Op

verzoek van de preses verklaren zij in te stemmen met de in hun kerken aangenomen geloofsbelijdenissen, de drie formulieren van eenheid en/of de Westminster Standards.

Bij deze ontvangst ter synode zijn de deputaten ds. J.M. Batteau, ir. A.J. Grashuis, ds. A. de Jager, br. J.L. Joosse, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. J. Lenting, ds. J.T. Oldenhuis, ds. M.H. Oosterhuis, ds. H. van Veen en prof. drs. K. Wezeman aanwezig, alsmede oud-deputaat ds. H. Knigge, die de ontvangst van de afgevaardigden heeft geregeld, zr. G.A. Enter-Hindriks, secretaresse van deputaten BBK en br. B. Bolt, directeur van De Verre Naasten.

De preses spreekt ter introductie op deze ontmoeting een enkel woord over Psalm 133 met als thema: 'Wat is het geheim van de eenheid van de kerk?'

Deze psalm tekent ook een ontmoeting, niet als familie, maar als gemeente.

Velen van wie vandaag zeggen kerk te zijn, vormen geen eenheid. Dat is niet goed en lieflijk voor de Here. De eenheid van de kerk ligt in Sion, in de hogepriester Aäron.

De zalfolie die op de priesters werd uitgegoten spreekt van de gave van de Heilige Geest. Christenen mogen deelhebben aan de zalving van Christus. Wie zegen en leven wil ontvangen moet naar deze Hogepriester.

Hoe kom je tot eenheid met Hem? Dat doet de Geest, die velen wereldwijd bereikt. Door Hem vinden wij elkaar op deze dag.

Het hete land Palestina is afhankelijk van de dauw. Z'n vruchtbaarheid dankt het aan God, die woont in Sion. Daar schenkt Hij zijn zegen.

Christus zegent bij zijn hemelvaart zijn volk. Daar vergeeft Hij zonden, daar is leven in eeuwigheid.

Het geheim van de eenheid van de kerk ligt in het bloed van Christus. Die eenheid is tot heil van alle volken. Breekt men die eenheid dan breekt de vloek los. In de ontvangst en de onderhouding van de eenheid belooft onze Here Christus de aarde rijk te zegenen. Of het ook goed en lieflijk is als broeders en zusters samen te komen en samen te wonen.

Gezamenlijk zingen we Psalm 133 uit het kerkboek van de Canadese zusterkerken. Daarna gaat de preses voor in gebed. Hij dankt God voor het gemeenschappelijk geloof, het delen in de rijkdom van zijn genade en de ervaring van wederzijdse liefde in Christus. Hij bidt dat God deze ontmoeting zegent en de kerken die we vertegenwoordigen, bewaart en vermeerdert.

De preses heet ds. D. John van de **Free Church of Central India (FCCI)** hartelijk welkom. Onze deputaten hebben de FCCI vorig jaar bezocht en stellen voor om met haar een zusterkerkrelatie aan te gaan. De verwachting is dat die relatie echt inhoud kan krijgen, ook in persoonlijke ontmoeting. Gisteren heeft de synode besloten om het aanbod van de FCCI een zusterkerkrelatie aan te gaan, dankbaar te aanvaarden (art. 90 van deze Acta). De Here make deze relatie rijk aan inhoud door zijn Geest en Woord.

Ds. David John brengt de christelijke groeten over van de FCCI. Hij dankt voor de afvaardiging namens onze kerken in voorjaar 1998 in de persoon van ds. M.H. Oosterhuis en br. B. Bolt en voor de geboden gelegenheid tot deelname aan een IRTT-cursus. Dankbaar is de FCCI voor de mogelijkheid een relatie aan te gaan en door wederzijdse activiteit het evangelie verder te brengen. In Centraal India is de gelegenheid daartoe groot. Graag willen ze daarbij gebruik maken van onze ervaring en hulp.

Oud. H. Veldman antwoordt ds. John namens de synode.

De preses begroet rev. R. Infimate, rev. L. Sonate en rev. J. Saithangur van de **Reformed Presbyterian Church North East India (RPCNEI)**. Onze deputaten hebben de RPCNEI een bezoek gebracht. Het is fijn elkaar als ware kerken van onze Here Jezus Christus te kunnen erkennen en dat in een kerkelijke relatie vorm te geven. Gisteren besloot de synode het aanbod van de RPCNEI een zusterkerkrelatie aan te gaan, dankbaar te aanvaarden (art. 90 van deze Acta). De Here geve dat deze relatie, ondanks de grote afstand, rijke inhoud krijgt.

Rev. R. Infimate brengt de christelijke groeten over van de RPCNEI. De RPCNEI telt 32 kerken met zo'n 4300 leden. Ze zijn de laatste jaren gegroeid in aantal, terwijl hun missionair gebied groter wordt. Ook onder de Hindoes wordt het evangelie verkondigd. Met steun van 'Redt een kind' beheren ze een aantal kindertehuizen. Ze zijn De Verre Naasten dankbaar voor de hulp bij een Self Help Project.

Ds. H.E. Nieuwenhuis antwoordt ds. Infimate namens de synode.

De preses heet ds. E. Kampen van de **Canadian Reformed Churches (CanRC)** hartelijk welkom. Tussen hen en ons is een nauwe relatie. We lezen elkaars Acta en kerkelijke pers. De preses hoopt dat door de intensieve contacten tussen CanRC en de Orthodox Presbyterian Church (OPC) een zusterkerkrelatie dichtbij komt. Hij hoopt ook dat het verschil in gedachte over de toelatingsformule voor de ICRC wordt opgelost.

Bij de CanRC bestaan zorgen over onze kerken. Het gaat om de 'zegenende ouderling', het huwelijksformulier, het elkaar informeren over veranderingen, het stemmen door zusters. De twee eerstgenoemde punten staan op de agenda van deze synode. De vraag of het mogelijk is om zusterkerken bij belangrijke zaken eerder te betrekken, heeft de aandacht van de synode. In een tijd dat de leer onder druk staat, is het goed samen leerlingen van Jezus Christus te zijn.

Ds. E. Kampen brengt de hartelijke groeten over van de broeders en zusters uit Canada. Voor velen is de band niet alleen een christelijke, maar ook een nationale. In Canada worden gereformeerde kerken vaak gezien als Nederlandse kerken. Dat maakt het wel eens moeilijk om wie een andere geschiedenis of achtergrond hebben, in geloof te aanvaarden. Vandaar hun voorzichtigheid en aarzeling bij interkerkelijke relaties. Ze maken daarin voortgang, maar die blijft toch beperkt vergeleken bij de grote stappen die hun Grote Zuster in Nederland maakt.

Dit komt ook doordat het landen betreft die van Nederland door veel water gescheiden zijn, terwijl in Canada de betrokken mensen in dezelfde straat wonen. Dat maakt het punt van kerkelijke relaties voor ons meer academisch, terwijl het voor hen zaak van de praktijk is. Daarbij komt dat ook de jongere generatie 'gereformeerd' en 'Nederlands' gelijkstelt. Dat maakt dat je moet laten zien dat je gelooft en handelt niet vanwege een nationale afkomst maar om het evangelie van de genade.

In Canada komen zaken van zending en liturgie nooit op een synode. Deze zaken blijven op plaatselijk niveau. De liturgie wordt in de vrijheid van de kerken gelaten.

De moeite met psalmen is dat men vaak niet voldoende onderlegd is om ze te verstaan in het licht van Gods verlossing in Christus. De vraag naar gezangen kan een aanklacht zijn inzake het kerkelijk onderwijs.

Er leven vragen over het nieuwe huwelijksformulier. Gaat het om de gezagsverhouding in het huwelijk? Welke kant gaan we daarmee uit? Geve de Here wijsheid om vast te houden aan de oude paden.

Oud. A. van der Lugt dankt ds. Kampen namens de synode voor zijn goede woorden en de toon daarin. Tegen een grote zus kan je opzien, maar het is ook een voorrecht klein te kunnen zijn. Ook wij mogen gereformeerd en Nederlands niet vereenzelvigen.

De preses verwelkomt rev. D. Winch en br. B. Pentacost van de **Evangelical Presbyterian Church of England and Wales (EPCEW)**. De laatste jaren is er via deputaten intensief contact geweest. Wij accepteren uw aanbod om een zusterkerkrelatie aan te gaan als een geschenk van onze hemelse Vader. Gisteren is tot inwilliging van het aanbod besloten (art. 91 van deze Acta). Het is goed elkaar te helpen bij het varen van een gereformeerde koers.

Rev. D. Winch brengt de hartelijke groeten over van de kerken in Engeland en Wales. Het zijn vijf jonge gemeentes. Ze bereiden de stichting van een nieuwe gemeente voor in Telford en hebben een evangelisatieproject onder Turkssprekende immigranten in Londen. Ze zijn blij met de broederlijke aandacht van onze kant.

Br. B. Pentacost brengt speciaal de groeten over van de East Hull Presbyterian Church en dankt voor de haar geboden hulp.

Beide afgevaardigden worden beantwoord door ds. Joh.A. Schelling.

De preses heet prof. dr. H.M. Yoo van de **Presbyterian Church of Korea (PCK)** welkom. Prof. Yoo is hoogleraar Dogmatiek in Chunan in Korea, maar heeft nu een sabbatsjaar, dat hij benut voor een studie Latijn in Nederland. Het is een voorrecht en vreugde om nu al jarenlang met de PCK een hechte zusterkerkrelatie te onderhouden. Over en weer worden docenten uitgewisseld onder verantwoordelijkheid van beide theologische opleidingen. Met belangstelling hebben we kennisgenomen van het voornemen om dit jaar het Reformed Missionary Training Institute te openen.

Prof. Yoo groet de synode namens de zusterkerken in Korea, en in haar alle kerken en broeders en zusters in Nederland. De Kosin-Presbyteriaanse kerken tellen zo'n 1400 gemeentes. Vorig jaar werd de nieuwe campus van het seminarie geopend in Chunan, in de omgeving van Seoel, het centrum van Korea. Er staan zo'n 450 studenten ingeschreven voor de opleiding tot predikant.

Hij wenst de synode en de kerken wijsheid van God toe om in de zogenaamde postmoderne tijd de gereformeerde erfenis te bewaren en door te geven. Dat kan alleen wanneer we in geloof helder inzicht ontvangen. Daarvoor is nodig dat we waakzaam blijven en volharden in het gebed. En ook dat we onze krachten bundelen, in samenwerking op het zendingsveld, op de ICRC en in de uitwisseling van docenten en studenten.

Ds. A. van der Sloot beantwoordt prof. Yoo namens de synode.

Vervolgens verwelkomt de preses prof. D. Mackay van de **Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)**. Prof. Mackay heeft een dubbele taak. Hij dient een gemeente en doceert dogmatiek en ethiek. Van onze kant is bij de RPCI en de Evangelical Presbyterian Church (EPC) aandacht gevraagd voor de roeping tot eenheid. Het verschil over gezangen en instrumentale begeleiding zit echter diep. Zou dit niet op de ICRC besproken kunnen worden? Het is fijn om te horen van de voortgang in het zendingswerk in Nantes. Wellicht kunnen we in gezamenlijke projecten meer samen doen, bijvoorbeeld in de contacten tussen de opleidingsinstituten voor predikant in Belfast en Kampen.

Prof. Mackay dankt God voor de rijke erfenis van de gereformeerde theologie in Nederland. Laat er bij sommige thema's verschil in benadering zijn tussen de gereformeerde traditie op het vasteland en de Westminster traditie, we zijn één in trouw aan de Here en aan de Schriften. De verschillen hoeven geen spanning te geven, maar zullen juist stimuleren tot een diepere studie van Gods Woord. De RPCI heeft een visie op het sterker maken van kleine gemeentes en het planten van nieuwe. Toch zijn het moeilijke dagen voor het evangelie, in Noord-Ierland en de rest van Europa. Daarin hebben we elkaar nodig.

Oud. J.G. van der Burgh antwoordt prof. Mackay namens de synode.

De preses begroet verder rev. dr. R.C. Beckett van de **Evangelical Presbyterian Church (EPC)**. Met de EPC in Ierland bestaat al jarenlang een zusterkerkrelatie. Daarbij zijn er geregelde contacten tussen de gemeente te Blackburn en de kerk te Alphen aan den Rijn. We zijn dankbaar voor de verbondenheid in geloof en liefde. Met het oog op het zoeken van eenheid tussen EPC en RPCI zij in alle voorzichtigheid en bescheidenheid gewezen op het oecumenisch willen, zoals onze belijdenis daarvan spreekt. De kerk is niet gebonden aan een bepaalde plaats of bepaalde personen. Toch is zij met hart en wil samengevoegd in eenzelfde Geest door de kracht van het geloof (NGB art. 27).

Rev. dr. Beckett brengt de groeten over van de presbytery van de EPC. Zij waarderen het bezoek door onze deputaten vorig jaar en de stimulans van de kant van de kerk te Alphen aan den Rijn. Dr. Beckett is betrokken bij het organiseren van jeugdkampen. Hij onderzoekt de mogelijkheid voor een gezamenlijk kamp met jongeren uit onze kerken. Daardoor kan de onderlinge band verder worden ontwikkeld en onze eenheid in Christus vormgegeven. De EPC is ons erkentelijk voor de ondersteuning van het presbyteriaanse en gereformeerde getuigenis in Engeland.

Ds. G. Zomer antwoordt dr. Beckett namens de synode.

De preses verwelkomt rev. K. Macleod van de **Free Church of Scotland (FCS)**. Hij memo-

reert de moeiten die er in de FCS zijn. Er komen ingrijpende verschillen aan het licht over de koers van de kerken. Er is een Free-Church-Defence-Association (FCDA), die waarschuwt tegen het gevaar van Arminianisme en oproept tot terugkeer tot de gereformeerde leer, eredienst en kerkregering. Daarbij worden beschuldigingen van seksueel misbruik geuit tegen prof. D. Macleod.

Rev. K. Macleod heeft als nieuwe moderator gewaarschuwd voor verdeeldheid. Wij willen ons niet in die moeiten mengen. Wij willen wel meeleven en voor kerkelijke eenheid bidden. Het zij ons vergund slechts twee opmerkingen te maken. De strijd om de gezonde leer moet publiek worden gestreden. En seksueel misbruik gaat ook onze kerken niet voorbij. Op deze synode ligt een voorstel om te komen tot het instellen van een meldpunt van seksueel misbruik door kerkelijke werkers. Wij zullen voor de kerken in Schotland bidden.

Rev. K. Macleod brengt de groeten over van de FCS. De Free Church maakt inderdaad moeilijke tijden door. De problemen betreffen echter niet de leer. 't Gaat over zaken van kerkorde en praktijk. De FCDA aanvaardt besluiten van de General Assembly niet. De Assembly gaf prof. Donald Macleod vertrouwen door hem rector van het Free Church College te Edinburgh te maken. Rev. K. Macleod wijst in dit verband op de pijnlijke afscheiding die de gereformeerde kerken in de veertiger jaren hebben meegemaakt, waarin zij de wacht hebben betrokken bij de gereformeerde kerkregering en waarbij het ging om de betekenis van het verbond. Als kerken moeten we elkaars grondbeginselen van gereformeerde dogmatiek en kerkregering dieper leren verstaan. Hopelijk kan de ICRC daaraan bijdragen.

Ds. T. de Boer antwoordt rev. Macleod namens de synode. Hij noemt het zwaar om moderator te zijn in deze voor de FCS moeilijke tijden en wenst hem wijsheid en kracht van de Here toe.

De preses heet vervolgens welkom rev. R. Cerni en rev. J.L. Fortes van de **Iglesias Reformadas de Espana (IRE)**. Het verheugt ons, na vele jaren van goed en intensief contact, voor het eerst een afvaardiging van de IRE in ons midden te ontvangen. We zijn rev. Cerni erkentelijk voor de vertaling van gereformeerde theologische literatuur in het Spaans. Dit vertaalwerk wordt vanuit onze kerken gesteund in samenwerking met de commissie Steun Broederschap Spanje. Rev. Cerni is betrokken bij een bijbelvertaalproject van het Venezolaanse Bijbelgenootschap. Ook is er overleg met het IRTT over mogelijkheden van theologische training. We merken dat de Here ons aan elkaar geeft.

Rev. Cerni brengt met verwijzing naar 2 Tess. 1:3 goede wensen over van de IRE voor onze kerken. De contacten met ons dateren van 1983 en komen voort uit de correspondentie met het SBS-comité in Bussum. De jaarlijkse aanwezigheid van onze deputaten op hun synodes is steeds een bron van bemoediging. Ze ervaren daardoor dat ze als kleine minderheid in Spanje horen bij het lichaam van de gereformeerde kerk in de wereld.

Ds. J.J. Schreuder geeft namens de synode antwoord.

Daarna heet de preses rev. C. Rodriguez welkom van de **Iglesia Cristiana de Fé Reformada (ICFER)** in Venezuela, alsmede ds. W.J. Keesenberg die in opdracht van deputaten BBK hulpdiensten aan de zusterkerken in Venezuela verricht. De relatie tussen de ICFER en ons bestaat nog maar een aantal jaren, maar is erg hecht. Er is metterdaad samenwerking inzake de theologische opleiding en missionaire activiteiten. De opleiding heeft goed resultaat. De inzet van ds. W.J. Keesenberg daarbij wordt op hoge prijs gesteld. Wederzijds delen in de genadegaven van Christus is een groot voorrecht.

Rev. C. Rodriguez is dankbaar voor de zes jaar samenwerking in de zusterkerkrelatie. Er zijn veel blijken van groei in de ICFER. Daarin mogen we Gods leiding zien. Er is het besef wat het betekent als kerken zelfstandig te zijn. Ontvangen hulp mag slechts aanvullend zijn op eigen inspanning. De relatie tussen de kerken op Curaçao en in Venezuela is versterkt. Met name valt ook de theologische opleiding te noemen met de assistentie daarbij van ds. Keesenberg.

Namens de synode antwoordt ds. J.J. Schreuder.

Tenslotte verwelkomt de preses rev. S. Ishii van de **Reformed Church of Japan (RCJ)**. Japan is geografisch ver weg, maar rev. Ishii woont dichtbij: hij is predikant van de Japanse gemeente in ons land. Ook uit confessioneel oogpunt staan we dicht bij elkaar, wat we in de kerkelijke relatie ervaren. Bij het seminarie te Kobe bestaat grote belangstelling voor het ontvangen van gastdocenten uit onze kerken. Ons beleid is erop gericht de TU te stimuleren hieraan tegemoet te komen. Uitwisseling van docenten is van belang voor de ontwikkeling van de gereformeerde theologie in Japan en in het kader van onze contacten.

Rev. Ishii brengt de groeten over van de RCJ. Hij legt ook een aantal onderwerpen voor aan de synode. De uitleg van de Bijbel was in de afgelopen eeuw een groot probleem. Het is van belang bij het begin van de 21e eeuw de Bijbel opnieuw voor de kerk als belijdende kerk op te eisen. Vanuit de RCJ is een verklaring over de uitverkiezing opgesteld. Ze doen die ons toekomen. De inspanning voor evangelisatie wordt minder. Er is onderzoek nodig om te zien hoe dat komt. De RCJ is dankbaar voor de hulp die bij de aardbeving in 1995 is geboden. Ds. D.T. Vreugdenhil dient ds. Ishii van antwoord.

De preses dankt alle afgevaardigden voor de overgebrachte groeten. Hij bedankt ook deputaten BBK en medewerkers van De Verre Naasten, alsmede in het bijzonder ds. H. Knigge, voor de organisatie van deze ontmoeting.

Deze internationale dag op de synode kreeg nog een extra accent door een ontmoeting met zo'n dertig broeders en zusters uit Polen, van kerken die uit de Lutherse reformatie afkomstig zijn.

Artikel 20

02.06.99

Ontvangst cursisten IRTT

Van het Institute of Reformed Theological Training (IRTT) zijn ongeveer dertig broeders en zusters aanwezig die een cursus bij het IRTT volgen. Zij zijn afkomstig uit Uganda, Kenia, Sudan, India, Griekenland en Indonesië, en wel van de volgende kerken of instellingen:

- Presbyterian Church of Uganda
- Reformed Church of East Africa
- African Evangelical Presbyterian Church
- Episcopal Church of Sudan
- Presbyterian Church of Sudan
- Reformed Presbyterian Church of North-East India Synod
- Greek Evangelical Church
- Reformed Evangelical Theological University in Indonesia

De preses heet hen hartelijk welkom. Hij staat stil bij Johannes 10:1-16: de Here vergadert als de goede Herder zijn volk uit alle volken.

Volgens drs. B. van der Lugt, directeur van het IRTT, kan de synode nu met eigen ogen zien wat het IRTT onder meer doet: kadervorming ten dienste van buitenlandse kerken. Daarbij vindt over en weer uitwisseling van ervaring plaats.

De cursisten krijgen gelegenheid de synode te begroeten en tijdens de lunch de synodeleden te ontmoeten.

Artikel 21

09.06.99

Ontvangst afvaardiging Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

De preses heet br. C. Roose als afgevaardigde van de Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA) van harte welkom. Hij memoreert dat er vanouds goede contacten zijn tussen de VGKSA en de GKN(V). Naast de officiële relatie, die de laatste jaren wat minder ingevuld is, zijn er ook andere verbindingen. De VGKSA zijn van immigrantenkerken al meer Zuid-Afrikaanse kerken geworden. Ook hebben zij nu een eigen theologische opleiding.

Daaruit blijkt dat de VGKSA meer zelfstandig zijn geworden ten opzichte van de GKN(V). De preses spreekt de hoop uit dat dit de relatie tussen VGKSA en GKN(V) ten goede komt.

Br. Roose krijgt de gelegenheid de synode toe te spreken. Hij schetst in het kort de geschiedenis van de VGKSA, de verhouding tot de Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA) en de Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika (NGKSA). In de NGKSA groeit de ruimte voor de Schriftkritiek. Verscheidene predikanten zijn overgekomen naar de VGKSA, ook een hele gemeente, zoals in Bethal. Met de GKSA wordt al veertig jaar contact geoefend via deputaten, nu ook door plaatselijke kerkenraden, maar voortgang zit daar niet in.

De politieke overgang van een blanke minderheidsregering naar een zwarte meerderheidsregering heeft de openheid naar buiten bevorderd. Dit schept nieuwe mogelijkheden voor de VGKSA voor contacten met kerken in andere Afrikaanse landen.

Br. Roose uit zorgen over ontwikkelingen in de GKN(V). Zonder er een oordeel over uit te spreken meent hij dat sommige publicaties niet in overeenstemming lijken met het ondertekeningformulier. Hij noemt ook de nieuwe preekmethode en de plaats van de zusters in de gemeente. Wat de drijfveer voor vernieuwingen is, kan hij niet beoordelen. Is het de bedoeeling God beter te eren of gaat het om onszelf? In Zuid-Afrika is men daar niet gerust op. Met verwijzing naar 1 Tessalonicenzen 1:11 wenst hij de synode en de GKN(V) wijsheid en kracht van God toe.

Ds. T. de Boer antwoordt br. Roose namens de synode. De VGKSA proberen als kleine kerken in een groot land met het evangelie bezig te zijn. Hij hoopt dat zij dat ook bij ons zien. Wij proberen God zo goed mogelijk te dienen en op de vragen die vandaag naar ons toekomen, een goed antwoord vanuit de Bijbel te vinden.

Artikel 22

08.12.99

Ontvangst afvaardiging Evangelical-Reformed Churches Union of Russia

De preses heet de broeders ds. V. Lotsmanov en V. Kvitkowski van de *Evangelical-Reformed Churches Union of Russia* (ERCUR) van harte welkom, alsmede br. P.J. van Dijk van BBK, die hen begeleidt. Hij spreekt zijn blijdschap uit over de aangegane zusterkerkrelatie. De ontmoeting van deze dag is een eerste stap daarin. Het is onze plicht om deze relatie goed te ontwikkelen. Geve de Here daarvoor wijsheid.

Ds. Lotsmanov krijgt gelegenheid de vergadering toe te spreken. Hij is blij met deze ontmoeting. Ver van huis voelt hij zich thuis bij de broederschap hier. Vergeleken met de gereformeerde kerken in Nederland zijn de gemeenten in Rusland erg klein. Maar God is genadig en zijn evangelie bemoedigt hen. Ds. Lotsmanov wenst ons de zegen van God toe bij de groei van de kerk in dit land en in andere landen.

ACTA

Hoofdstuk I LEER

Artikel 23

22.04.99

Belijdenisgeschriften

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T. de Boer

Materiaal :

bezwaarschrift van br. A.J. Westerik te Grafhorst dd. 16 maart 1999, met 5 bijlagen.
Br. Westerik vraagt om

- a. een aanpassing van enkele fragmenten uit de belijdenisgeschriften, met name de Apostolische Geloofsbelijdenis artikel 4 ("neergedaald in de hel") en Nederlandse Geloofsbelijdenis artikel 27 en 28 (wat is de 'kerk?');
  - b. te komen tot een nieuw belijdenisgeschrift, omdat een aantal actuele brandende kwesties in de aangenomen belijdenisgeschriften onvoldoende wordt behandeld.
- Een gelijkkluidend verzoek is door de Particuliere Synode van Overijssel 1999 afgewezen. De appellant klaagt zich erover dat vanwege formele regels het een gewoon kerklid praktisch gezien onmogelijk wordt gemaakt met succes zaken aanhangig te maken.

Besluit:

aan de verzoeken van br. A.J. Westerik niet te voldoen.

Gronden:

1. de Classis Kampen dd. 8 mei 1998 heeft uitgesproken:
  - a. dat het niet nodig is om de belijdenisgeschriften op de genoemde punten te herschrijven;
  - b. dat de noodzaak om een nieuw belijdenisgeschrift samen te stellen, niet is aangetoond;
2. br. Westerik heeft op geen van beide punten de argumenten van de classis Kampen aangevochten; de Particuliere Synode van Overijssel 1999 heeft hem terecht daarop gewezen;
3. dezelfde particuliere synode heeft br. Westerik een goede weg gewezen om zijn bezwaar in de meerdere vergadering aan de orde te stellen, namelijk dat hij zich in dezen kan laten bijstaan door bijvoorbeeld de kerkvisitatoren.

De rapporteur, ds. T. de Boer, zegt dat hij de intentie van de brief van br. Westerik begrijpt dat belijdenisgeschriften ook vandaag duidelijk moeten zijn. Hij betreurt het dat br. Westerik niet de goede kerkelijke weg is gegaan.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden van de PS Overijssel blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 24

22.04.99

Oproep tot wederkeer

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T. de Boer

Materiaal :

uitvoerige brief van br. J. Zwart te Apeldoorn, uitlopend op een speciale oproep om "alsnog WEDERKEER te betrachten tot de rechte Confessie van Dordrecht." Br. Zwart heeft bezwaar tegen de taalkundige modernisering van de belijdenisgeschriften, die zijns inziens een inhoudelijke verandering is. Ook roept hij de synode op de halvering van de notenwaarden in het Gereformeerd Kerkboek en het Liedboek voor de Kerken "ten aanzien van de Psalmen Davids en de Lutherse Gezangen te herstellen, opdat onze hoogste Majesteit met eerbied en ontzag -- Maestoso -- worde toegezongen."

Besluit:

de brief van br. Zwart niet ontvankelijk te verklaren.

Grond:

br. Zwart heeft met zijn oproep niet de kerkelijke weg bewandeld. Hij had zijn bezwaren volgens artikel 30 van de kerkorde aan de mindere vergadering moeten voorleggen.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 25

01 / 02.07 / 31.08.99

Appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T. S. Huttenga

Materiaal :

1. appèl van de Gereformeerde Kerk te Nieuwegein dd. 1 maart 1999 tegen het besluit van de particuliere synode van Utrecht dd. 27 november 1998 met betrekking tot de preek van ds. D. Ophoff dd. 2 juni 1996 te Nieuwegein over Zondag 38 HC, met de volgende bijlagen:
  - a. preek van ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC te Nieuwegein op 2 juni 1996 met als thema: "Vind rust in de Here: 1. Dat blijft de boodschap van de sabbat; 2. Dat kan ook bij een aangetaste zondag." In deze preek stelt hij onder andere: "Laat merken hoeveel die dag je waard is. Wat mij betreft, niet op grond van een absoluut, goddelijk gebod. Maar wel omdat het goed is samen een dag in de week rust te nemen, naar het voorbeeld van Israëls sabbat."
  - b. bezwaarschrift van br. H.C. de Marie jr. dd. 16 september 1996 aan de kerkenraad. Br. De Marie tekent bezwaar aan tegen de opvatting van ds. Ophoff, dat we geen gebod meer hebben van de Here om te rusten op de zondag, dat is de sabbatdag van de nieuwe bedeling, maar dat de zondag als rustdag nog wel een goede *menselijke* instelling is, die we zoveel mogelijk moeten onderhouden;
  - c. antwoord van de kerkenraad aan br. H.C. de Marie jr. dd. 28 november 1996. De kerkenraad is van oordeel, dat ds. Ophoff de ruimte had om over het vierde gebod te preken zoals hij dat heeft gedaan;
  - d. bezwaarschrift van br. H.C. de Marie dd. 7 februari 1997 aan de classis Utrecht tegen de uitspraak van de kerkenraad. Hij verzoekt de classis uit te spreken, dat ds. Ophoff van zijn duidelijke afwijking van het spreken van Schrift en belijdenis

met betrekking tot het vierde gebod dient terug te komen en dat de kerkenraad van Nieuwegein dient te erkennen, dat hij ds. D. Ophoff ten onrechte in zijn afwijkend gevoelen heeft gestaafd;

- e. besluit van de classis Utrecht dd. 26 juni 1997. De classis spreekt uit, dat de preek van ds. Ophoff niet in strijd is met Schrift en belijdenis noch met enige synode-uitspraak. Zij hanteert onder andere de volgende argumentatie:
  - de preek komt op het aangelegen punt niet in strijd met Gods Woord. In de preek wordt namelijk niet de vraag gesteld of het vierde gebod voor ons van toepassing is, maar is antwoord gezocht op de vraag welke geldigheid dit gebod heeft;
  - zondag 38 HC spreekt zich niet uit over het rusten van dagelijks werk;
  - de synode van Dordrecht 1618--1619 en de Generale Synode van Hoogeveen 1969--1970 deden in dezen geen uitspraak;
- f. bezwaarschrift van br. H.C. de Marie jr. aan de Particuliere Synode Utrecht dd. 11 juni 1998 tegen de uitspraak van de classis Utrecht. Hij verzoekt de particuliere synode uit te spreken,
  1. dat ds. D. Ophoff met zijn preek over zondag 38 HC van 2 juni 1996 duidelijk in strijd is gekomen met Schrift en belijdenis en met het ondertekeningsformulier voor predikanten;
  2. dat de kerkenraad van Nieuwegein dient te erkennen, dat hij ds. D. Ophoff ten onrechte in zijn afwijkend gevoelen gestaafd heeft en
  3. dat de classis Utrecht in haar zitting van 25 juni 1997 een uitspraak in deze zaak gedaan heeft die niet stoelt op Schrift en belijdenis, waardoor zij ruimte geschapen heeft voor een leer die afwijkt van de leer van de kerk;
- g. besluit van de particuliere synode Utrecht per brief van 27 november 1998:

“Ook wanneer ds. Ophoff meent het Woord van God aan zijn zijde te hebben, dient hij zijn gevoelen in deze, dat afwijkt van zondag 38 HC, niet per preek aan de orde te stellen, maar op de wijze die het ondertekeningsformulier voor predikanten voorschrijft.”

Zij formuleert de volgende grond: “De kerk gaat in haar belijdenis, zondag 38 HC, waar zij de sabbat de rustdag noemt, uit van het gebod om te rusten, dat de Here zelf woordelijk geeft in het vierde gebod. De diepere en geestelijke betekenis die dit gebod heeft, laat onverlet het gebod om deze dag het werken na te laten.”

In zijn appèl aan de generale synode verzoekt de kerkenraad ons te verklaren, dat de uitspraak van de particuliere synode Utrecht een behoorlijke argumentatie mist. De particuliere synode confronteert zich niet met de uitspraak van de classis.

Verder is de kerkenraad het er niet mee eens, dat de preek van ds. Ophoff van 2 juni 1996 zou afwijken van zondag 38 HC. De Catechismus doet geen uitspraak over het rusten van het dagelijks werk, maar spitst de uitleg van het vierde gebod toe op de dienst van het Woord. Over de zondagsrust heeft binnen de gereformeerde traditie altijd verschil van mening bestaan.

De kerkenraad vindt het ook van belang, dat de generale synode vanwege de problematiek van toenemende zondagsarbeid ‘in de hele kwestie’ een uitspraak doet;

2. brief van dr. P. van Gurp te Dalfsen dd. 11 maart 1999. Ds. Van Gurp schrijft dat, wanneer het verzoek van Nieuwegein wordt ingewilligd om uit te spreken dat er in het onderhouden van de zondag als rustdag geen sprake is van een goddelijk gebod, eerst de instemming van de zusterkerken zal moeten worden gevraagd. Een dergelijke uitspraak gaat immers in tegen de belijdenisgeschriften van Westminster;
3. brief van de kerk te Hilversum dd. 8 april 1999. Deze kerk betuigt adhesie aan de verzoeken van de kerk te Nieuwegein en verzoekt om “een duidelijke uitspraak, waarbij de wonderlijke situatie beëindigd wordt waarbij in het particuliere ressort Utrecht ... uitspraken niet zijn toegestaan die in andere ressorten wel zijn toegestaan.”
4. brief van br. B. Bloem te Veenendaal dd. 13 april 1999 met vragen over het wel of niet mogen verrichten van zondagsarbeid.

Besluit 1:

geen uitspraak te doen over de problematiek van toenemende zondagsarbeid, maar alleen over het appèl van de Gereformeerde Kerk te Nieuwegein.

Grond:

1. het verzoek om een uitspraak te doen in de problematiek van toenemende zondagsarbeid is niet als zodanig in de kerkelijke weg aan de synode voorgelegd;
2. het appèl van de kerk te Nieuwegein is wel in de kerkelijke weg aan de synode voorgelegd.

Besluit 2:

aan het verzoek van dr. P. van Gulp niet te voldoen.

Grond:

de kerk te Nieuwegein vraagt de synode niet om uit te spreken, dat er in het onderhouden van de zondag als rustdag geen sprake is van een goddelijk gebod, maar alleen om te verklaren dat er voor de opvatting van ds. Ophoff over het 'rustaspect' in het vierde gebod zoals die in zijn preek van 2 juni 1996 tot uiting komt, altijd ruimte is geweest in de gereformeerde traditie.

Besluit 3:

uit te spreken, dat de uitspraak van de particuliere synode van Utrecht dd. 27 november 1998 over de preek van ds. D. Ophoff van 2 juni 1996 over zondag 38 HC een behoorlijke argumentatie mist.

Grond:

de particuliere synode gaat in haar besluit niet in op de argumentatie van de classis Utrecht dd. 26 juni 1997.

Besluit 4:

uit te spreken:

1. dat in de preek van ds. D. Ophoff van 2 juni 1996 over zondag 38 HC het belang van de erediensten en van de ruimte daarvoor duidelijk naar voren zijn gekomen;
2. dat evenwel in deze preek onvoldoende uitkomt, dat in zondag 38 HC sprake is van een *gebod*, namelijk om vooral op de rustdag trouw de kerkdiensten te bezoeken;
3. dat de opvatting van ds. D. Ophoff dat de zondag als *rustdag* niet gegrond is op een goddelijk gebod, niet te veroordelen is;
4. dat er bovendien geen reden is om aan te nemen, dat ds. D. Ophoff in het geheel van zijn functioneren als dienaar van het Woord binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland afwijkt van de leer van de kerk met betrekking tot het vierde gebod van de wet van de Here.

Gronden:

1. de Nationale Synode van Dordrecht 1618--1619 stelde met betrekking tot de kwestie van sabbat en zondag zes regels op, die onder ons een moreel gezag genieten. Deze regels luiden als volgt:
  1. In het vierde gebod is iets ceremonieels en iets moreels.
  2. Ceremonieel is geweest de rust van de zevende dag na de schepping en de strenge onderhouding van die dag, die het joodse volk in het bijzonder was opgelegd.

3. Moreel is het dat een zekere en vastgestelde dag voor de godsdienst bestemd is, met daarvoor zoveel rust als voor de godsdienst en de heilige overdenking daarvan nodig is.
4. Nadat de sabbat van de joden is afgeschaft, moeten de christenen de zondag plechtig heiligen.
5. Deze dag is sedert de apostelen in de oude christelijke kerk altijd onderhouden.
6. Deze dag moet zo aan de godsdienst gewijd worden, dat men daarop rust van alle slaafse werken (uitgezonderd die werken die uit liefde en de tegenwoordige noodzakelijkheid voortspruiten), alsook van alle ontspanning die de godsdienst belemmert.

In deze regels functioneert de rust als middel om ruimte te maken voor de eredienst en voor de verwerking daarvan. Deze ruimte wordt optimaal geschapen, wanneer de zondag rustdag is.

Het belang van het creëren van deze ruimte onderstreept ds. D. Ophoff in de bewuste preek, zoals blijkt uit de volgende citaten: "We zullen vooral allemaal sterk gemotiveerd moeten zijn om samen als gemeente de HERE te ontmoeten, om tijd voor Hem te maken." "Laat op je werk je stem horen, op het moment dat de zondag bedreigd wordt. Laat merken hoeveel die dag je waard is."

2. het is waardevol om in een Catechismuspreek over één van de Tien Geboden, de gemeente te motiveren tot liefde voor het *doel* dat God met dat gebod op het oog heeft, maar in zo'n preek moet in elk geval het gebod *zelf* worden onderwezen;
3. in de loop van de geschiedenis is de Gereformeerde Kerken in Nederland steeds verschil van mening geweest over de vraag of uit de Schrift dwingend kan worden aangetoond, dat er voor de nieuwtestamentische kerk een rechtstreeks gebod van God is om de zondag als rustdag te houden. Ook wat in zondag 38 HC over de rustdag staat is niet voldoende om daaruit dwingend te kunnen afleiden, dat wij rechtstreeks van God de opdracht hebben om de zondag als rustdag te houden. In verband hiermee is er binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland steeds ruimte geweest om verschillend te denken over de Schriftuurlijke fundering van de zondag als rustdag;
4. in de behandeling door de mindere vergaderingen is steeds gesproken over de opvatting van ds. D. Ophoff dat de zondag als rustdag "een goede menselijke instelling" is. Deze uitdrukking stond weliswaar niet letterlijk in de preek, maar ds. Ophoff heeft geen bezwaar aangetekend tegen deze weergave. De uitdrukking kan echter worden opgevat in deze zin, dat het bij de zondag om *slechts* een menselijke instelling zou gaan. De gewraakte passage in de preek werd door deze weergave ingekleurd en dat heeft in het vervolg van de rechtsgang onnodig misverstand opgeleverd. De desbetreffende passage in de preek kan echter ook worden opgevat in deze zin, dat de christelijke kerk in haar gelovig antwoord op de leiding van Gods Geest aan de zondag de bijzondere waarde van rustdag toekent naar het voorbeeld van Israëls sabbat. Voor deze benadering, namelijk dat de zondag als rustdag gegrond is op een verantwoorde keus van de christelijke kerk, is in de gereformeerde traditie altijd ruimte geweest (vergelijk J. Douma, *De Tien Geboden: handreiking voor het christelijk leven*, Kampen 1992, met name bladzijde 56).
5. ook op de voorafgaande zondag (25 mei 1996) preekte ds. D. Ophoff over zondag 38 HC. In die preek stelde hij onder andere:
 "Wees daarom dankbaar voor de zondag die God u geeft. Een dag die Hij zelf beveiligd tegen alle drukte en haast. Een dag die wij daarom ook beveiligen moeten. Zodat de Here de ruimte heeft om door zijn Geest in ons te werken."
 "Eigenlijk zou je kunnen zeggen dat God zelf een stille tijd scheidt in ons leven door middel van de zondag. De dag waarop het rumoer van het gewone dagelijkse leven moet zwijgen, opdat de Here aan het woord kan komen en er ook de rust en de tijd is om Hem te antwoorden in het gebed."
 "De zondag is voor het werk van de Geest in ons een prachtige dag."

Omdat de preses, ds. H.J. Boiten, afgevaardigde is van de PS Utrecht, terwijl dit appèl tegen de PS Utrecht is ingebracht, wordt de discussie geleid door de assessor, ds. P. Schelling.

De rapporteur, ds. T.S. Huttenga, leidt de bespreking in. Hij wijst op uitspraken van vorige generale synodes over de heiliging van de zondag die erg terughoudend waren.

De Generale Synode van Groningen 1899 deed geen uitspraak in de kwestie of vissers die zaterdag hun netten uitzetten en maandag weer ophaalden, om zondagsarbeid te veroordelen waren (Acta art. 72).

GS Hoogeveen 1969--1970 heeft in een appèl inzake de leer over de wet van de Here en in het bijzonder over het vierde gebod zich gericht op de geldigheid van de wet in het algemeen en is niet op de verhouding sabbat--zondag ingegaan (Acta art. 249, in het bijzonder pagina 212 en 214v, vergelijk het commissierapport, pagina 606v.) Een amendement dat wel op de verhouding sabbat--zondag inging, werd door de synode verworpen (Acta art. 203, 204).

Uiteraard is het van belang voor de zondag op te komen, zeker in deze tijd dat de zondagsrust onder druk staat, maar het komt er op aan dat met goede argumenten te doen. Wat vanuit de Schrift niet zeker is, moet we niet als zeker naar voren brengen. Ook mag de ruimte die er onder ons altijd geweest is voor verschillende uitleg over wat de Schrift over de zondag leert, niet zomaar ingeperkt worden vanwege de behoefte aan een duidelijke regel.

De commissie heeft advies gevraagd aan drs. A. L. Th. de Bruijne, prof. dr. J. Douma, prof. dr. B. Kamphuis, prof. dr. F. van der Pol en prof. dr. M. te Velde.

Zij allen zijn van oordeel dat er binnen de gereformeerde kerken altijd ruimte is geweest voor de opvatting over de zondag die in materiaal 1a is weergegeven. Zij pleiten ervoor de behandeling te beperken tot het voorgelegde appèl inzake de preek van ds. Ophoff. De kwestie van de toenemende zondagsarbeid vormt de achtergrond van het appèl, maar is als zodanig niet aan de synode voorgelegd. Wel moet als gebod van God erkend worden wat in zondag 38 staat, namelijk dat we vooral op de rustdag trouw tot Gods gemeente komen om Gods Woord te horen.

Daarnaast wordt enerzijds bepleit om duidelijk aan te geven voor welke uitspraken over de zondag ruimte is en voor welke niet, anderzijds om zo min mogelijk algemene uitspraken over de zondag te doen omdat die gemakkelijk minimaliserend kunnen worden opgevat. Aan de ene kant wordt geadviseerd om zo positief mogelijk over de zondag te spreken, aan de andere kant om daar voorzichtig mee te zijn, omdat dat de indruk wekt dat er niet méér over te zeggen zou zijn.

In de bespreking wordt het belang van de zondag benadrukt. De zondag is de dag van de Here, onze God. Hij gaf ons die om te rusten van ons dagelijks werk. Ook wordt gewezen op de uitstraling van wat we besluiten. Het gevaar is dat we op een minimum uitkomen, terwijl we vandaag juist voor de zondagsrust moeten opkomen.

Aan de andere kant wordt gewaarschuwd, dat we, als er geen voldoende duidelijkheid is, niet net moeten doen alsof die er wel is. We willen graag 'one liners', maar de zaken liggen hier niet zo eenvoudig. Als we voor de zondag opkomen, moeten we dat met goede argumenten doen.

Voorkomen moet worden dat de indruk wordt gewekt dat de zondag *alleen maar* een menselijke instelling is. Als de opvatting dat de zondag als rustdag niet op een goddelijk gebod gegrond is, niet te veroordelen is, kan gemakkelijk gedacht worden dat de zondag alleen maar menselijk is en dat we daarvoor met geen gebod te maken hebben. Dat zou niet juist zijn en is door ds. Ophoff ook niet gezegd. De zondag als rustdag staat wel tegen de achtergrond van het vierde gebod. In het aanvaarden van de zondag als rustdag heeft de christelijke kerk op verantwoorde manier invulling gegeven aan wat God ook nu van ons in het vierde gebod vraagt. Ook zondag 38 HC gaat uit van het vierde gebod.

De rapporteur, ds. T.S. Huttenga, zegt dat het in dit appèl gaat om de vraag of voor de in materiaal 1a genoemde uitspraak van ds. Ophoff ruimte bestaat in de gereformeerde traditie. Dat is een beperkte invalshoek die geen ruimte geeft voor algemene uitspraken over de zondag. Daar zouden we ons bovendien aan vertillen.

De vrees dat dit voorstel aanleiding kan geven tot een minimale zondagsinvulling is niet

terecht. Ook in de opvatting van de zondag als een verantwoorde keus van de kerk, is de zondag rustdag. In besluit 4, uitspraak 1 en 2, is het belang van de erediensten en de ruimte daarvoor op de zondag duidelijk aangegeven. Het gebod om de kerkdiensten trouw te bezoeken blijft, met verwijzing naar zondag 38 HC, duidelijk staan. Méér kunnen we niet uitspreken.

De uitdrukking 'keus van de christelijke kerk' mag niet minimaliserend worden opgevat. Ook in de belijdenis en de kerkorde spreekt de kerk.

Gevraagd wordt naar het rapport dat aan het besluit van de particuliere synode ten grondslag ligt. De rapporteur antwoordt dat het rapport op de particuliere synode geen officiële status heeft gekregen, omdat men het er niet over eens was. Voor de beoordeling in het appèl moeten we dus, voor wat de particuliere synode betreft, alleen op haar besluit afgaan, dat wel erg summier is.

Ds. A. van der Sloot dient een tegenvoorstel in om in besluit 3 uit te spreken dat de PS Utrecht terecht heeft uitgesproken dat ds. Ophoff zijn gevoelens in dezen, namelijk dat de zondag als rustdag een menselijke instelling is, niet per preek maar op de wijze die het ondertekeningsformulier voor predikanten voorschrijft, aan de orde had dienen te stellen. Als grond noemt hij daarbij: De kerk erkent in haar belijdenis, zondag 38 HC, waar gezegd wordt dat "ik vooral op de sabbat, dat is de rustdag, trouw tot Gods gemeente zal komen", dat er naar Gods gebod ook in de nieuwtestamentische bedeling een zekere en vastgestelde dag aan God gewijd dient te zijn en dat op die dag zoveel rust in acht genomen dient te worden als voor de godsdienst en de heilige overdenking daarvan nodig is. Vergelijk de uitspraak van GS Dordrecht 1618--1619 (vermeld in het commissievoorstel besluit 4 grond 1). Hierbij vervallen in besluit 4 de uitspraken 3 en 4.

Besluit 1 van het commissievoorstel wordt met 31 stemmen voor en 1 stem tegen aanvaard. Besluit 3 wordt met 26 stemmen voor en 6 tegen aanvaard, waarmee het tegenvoorstel is verworpen.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om in besluit 4 uitspraak 2 te lezen "vooral op de sabbat, dat is de rustdag", wordt met 6 stemmen voor en 26 tegen verworpen.

Het voorstel van de commissie luidde in grond 3 bij besluit 4: "uit de Schriftgegevens ... kan niet als enige conclusie worden afgeleid dat God vandaag gebiedt de zondag als rustdag te houden. Ook wat in zondag 38 HC over de rustdag staat is niet voldoende om daaruit dwingend te kunnen afleiden, dat God ons vandaag gebiedt de zondag als rustdag te houden." Om te voorkomen dat hiermee een leeruitspraak wordt gedaan stelt ds. J.J. Schreuder voor om deze grond anders te formuleren. Dit amendement wordt met 21 stemmen voor en 11 tegen aanvaard.

Daarna wordt besluit 4 van het commissievoorstel met 30 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard.

Een amendement van ds. J.J. Schreuder om als besluit 5 toe te voegen "dat het juist nu van groot belang is dat in de prediking en in al het kerkelijk onderwijs, op grond van het vierde gebod en van heel het onderwijs van de Schrift over de betekenis van de rustdag, het belang van de zondagsrust wordt onderstreept en wordt benadrukt dat het de moeite waard is om daarvoor zo nodig persoonlijke offers te brengen", om de indruk te vermijden dat de ruimte voor verschil in opvatting ook betekent dat de zondag niet meer als rustdag hoeft te worden gehouden, wordt met 13 stemmen voor en 15 tegen bij 4 onthoudingen verworpen. Besluit 2 van het commissievoorstel wordt met 31 stemmen voor bij 1 onthouding aanvaard. Het geamendeerde voorstel als geheel wordt tenslotte met 29 stemmen voor en 1 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard. De afvaardiging van PS Utrecht is hierbij steeds buiten stemming gebleven.

Zie voor het rapport van de commissie bijlage 3 bij deze Acta.

De assessor, ds. P. Schelling, die de bespreking heeft geleid, zegt dat de zondag verdediging verdient, maar ook een goede verdediging. Dat is van belang tegenover de secularisa-

tie en voor het in eer houden van de zondag.

Hoofdstuk II   **KERKREGERING**

Artikel 26

27.04.99

Revisieverzoek inzake vrouwenstemrecht

Voorstel   : commissie 1

Rapporteur   : A. Heek

Materiaal   :

brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 15 maart 1999; de brief bevat een verzoek tot revisie van de besluiten van de Generale Synoden van Ommen 1993 en van Berkel en Rodenrijs 1996 inzake het vrouwenstemrecht.

Besluit:

aan het verzoek niet te voldoen.

Grond:

br. Bijl verschaft geen nieuwe inzichten waardoor dit besluit in heroverweging zou moeten worden genomen.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Ommen 1993 of GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

Artikel 27

27.04.99

Brief naar aanleiding van rapport kerkelijke examens

Voorstel   : commissie 1

Rapporteur   : R.M. Meijer

Materiaal   :

brief van br. R. Sikkema te Zwolle dd. 23 februari 1999, waarin hij naar aanleiding van het rapport deputaten Kerkelijke Examens ingaat op de tekst van het ondertekeningsformulier voor beroepbare kandidaten, zoals dat is afgedrukt in paragraaf 7.4 van dit rapport. Briefschrijver meent dat de tekst van dit formulier een 'wel haast sectarische indruk' zal maken op broeders en/of zusters uit het buitenland, en meent dat de tekst van het huidige formulier een 'versmalling van de heilsboodschap van de gehele schrift' betekent. Briefschrijver doet de suggestie zijn brief in de bespreking binnen de commissie en de synode mee te nemen.

Besluit:

de brief onontvankelijk te verklaren.

Grond:

br. Sikkema stelt een nieuwe zaak aan de orde, die slechts in de weg van artikel 30 KO aan de generale synode kan worden voorgelegd.

Waarom wordt deze brief niet bij het rapport over kerkelijke examens behandeld? Volgens

de rapporteur, ds. R.M. Meijer, staat de inhoud van de brief los van het rapport. Naar aanleiding van het in het rapport voorgestelde ondertekeningsformulier gaat br. Sikkema in op de plaats van de drie formulieren van eenheid in het ondertekeningsformulier. Dat is een nieuwe zaak.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 28

17 / 24.06.99

Kerkelijke examens

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R.M. Meijer

Materiaal :

1. rapport van studiedeputaten Kerkelijke Examens;
2. een zestiental brieven van kerken, classes en particuliere synodes. In het merendeel van deze brieven wordt instemming betuigd met de door deputaten voorgestelde herstructurering van de kerkelijke examens. Ook worden kritische opmerkingen gemaakt en amendementen voorgesteld. In deze brieven worden de volgende punten aangevoerd:
  - a. hoe heeft in de voorstellen van deputaten de confrontatie plaatsgevonden met de besluitvorming van de GS Rotterdam-Delfshaven 1964--1965 terzake?
  - b. kritiek wordt geuit, met name in een drietal brieven, op de voorstellen van deputaten. Er wordt geadviseerd de richting die deputaten in hun voorstellen wijzen, niet te volgen. Naar het inzicht van desbetreffende schrijvers is het geen goede zaak wanneer de kerkelijke examinatie van hen die predikant willen worden, verminderd en/of vereenvoudigd wordt. Ook menen zij dat het nu niet de tijd is om afbreuk te doen aan het recht van de kerken tot zelfstandige toetsing van hen die predikant willen worden;
  - c. hoe is de plaats van het preparatoir en het peremptoir examen in de voorstellen van deputaten, hoe is de verhouding tussen beide en is het misschien niet beter om de kerkelijke examinatie van hen die predikant willen worden, terug te brengen tot één onderzoek?
  - d. hoe verhoudt zich de invulling van (de verschillende onderdelen op) de beide examens tot hun respectievelijke doelstellingen en is het wel terecht dat het onderzoek in de dogmatiek, de ethiek, de exegetische en het kerkrecht als zodanig gemist wordt?
  - e. kunnen theologische vaardigheid en confessionele betrouwbaarheid bij een kandidaat wel zo los van elkaar beoordeeld worden als deputaten in hun voorstellen weergeven?
  - f. is de status van het geestelijk kennismakingsgesprek in het tweede kerkelijke examen wel voldoende helder omschreven?
  - g. is er in de besluitvorming rondom de kerkelijke examens aansluiting te zoeken bij de praktijk in de Christelijke Gereformeerde Kerken?
  - h. zou het niet beter zijn om de kandidaat meer dan één preekvoorstel te laten inleveren?
  - i. zijn de criteria waarnaar een kandidaat in een kerkelijk examen beoordeeld wordt, en de wijze waarop, wel voldoende helder omschreven?
  - j. schrijven de als bijlage toegevoegde handreikingen in een goede mate voor hoe de indeling van de kerkelijke examens zal moeten zijn, en wat is de status van deze handreikingen?
  - k. is uitnodiging van deputaten ad art. 49 KO bij beide kerkelijke examens wel nodig?

Besluit 1:

studiedeputaten Kerkelijke Examens onder hartelijke dank decharge te verlenen van de hun door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 opgedragen taak.

Grond:

deputaten hebben de opdracht van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 zorgvuldig uitgevoerd.

Besluit 2:

op de hierboven in materiaal 2 genoemde vragen als volgt in te gaan:

- a. briefschrijvers wijzen wel op de besluitvorming door de GS Rotterdam-Delfshaven 1964--1965, maar confronteren zich niet met de sindsdien gewijzigde situatie, met name voor wat betreft de praktische vorming binnen de Theologische opleiding te Kampen, zoals daarover geschreven wordt in de gronden onder de besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 31. Aan de besluiten van laatstgenoemde synode waren deputaten gebonden;
- b. door de nieuwe inrichting van de kerkelijke examens wordt het gehalte ervan niet verminderd, maar worden de kerken des te meer opgeroepen en in de gelegenheid gesteld om hen die predikant willen worden, te toetsen op die punten waarop toetsing noodzakelijk is, namelijk hun Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid. Hiervan spreken ook de gronden onder besluit 1 van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 31) met betrekking tot de kerkelijke examens. De kerkelijke examens zullen dus door deze nieuwe opzet veeleer aan diepgang kunnen winnen;
- c. het zwaartepunt van de examinatie wordt nu gelegd bij het beroepbaarstellend onderzoek. Immers, dit onderzoek beoordeelt of de kandidaat als gereformeerd predikant kan dienen in een gemeente. Tegelijk blijft het in verband met de noodzakelijke zorgvuldigheid inzake de toelating tot het ambt van predikant, goed een tweede toetsingsmoment te hebben als extra zekerheid. In dit tweede moment valt de uiteindelijke beslissing over de toelating tot het ambt;
- d. de doelstelling van beide onderzoeken is niet primair de toetsing van parate (theologische) kennis, maar de toetsing van de houding van de kandidaat. Met name gaat het om de vraag of de kandidaat Schriftgetrouw en confessioneel betrouwbaar geacht kan worden. Naar deze doelstelling zijn beide onderzoeken ingevuld, waarbij het tweede onderzoek, het toelatend onderzoek, uitgaat van de positieve conclusie van het eerste, het beroepbaarstellend onderzoek. De onderzoeken richten zich op het geheel van Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid. Binnen dat kader is alle ruimte om op de genoemde onderdelen: dogmatiek, ethiek, exegese, kerkrecht en andere in te gaan, ook waar zij in de regelingen niet expliciet genoemd worden;
- e. theologische kennis en vaardigheid en confessionele betrouwbaarheid kunnen niet los van elkaar beoordeeld worden. Wel is het zo dat in de onderzoeken in de opleiding (aan de Theologische Universiteit te Kampen) de nadruk zal liggen op theologische kennis en vaardigheden, terwijl in de kerkelijke onderzoeken de nadruk zal liggen op confessionele betrouwbaarheid;
- f. hoewel in de termen het woord 'gesprek' te vinden is, mag uit de besluiten duidelijk worden dat het hier niet enkel gaat om een vrijblijvend gesprek. Er vindt ook in dit tweede kerkelijk onderzoek duidelijk een toetsing plaats, namelijk hiervan of in het beroepbaarstellend onderzoek terecht de conclusie getrokken is dat de desbetreffende broeder Schriftgetrouw en confessioneel betrouwbaar is;
- g. hoewel enkele aspecten in de kerkelijke examinatie vergelijkbaar zijn met de gang van zaken in de Christelijke Gereformeerde Kerken, is de situatie daar, met name voor wat betreft de beroepbaarstelling, zo anders dat gerichte aansluiting in dezen niet goed mogelijk is. In de Christelijke Gereformeerde Kerken is het schoolexamen, waarin deputaten-curatoren betrokken zijn, tegelijk het beroepbaarstellend examen. Onderzoek hiernaar is in de instructie van deputaten niet

- gevraagd. Toch is voor deze zaak bij hen wel aandacht geweest;
- h. de wens om meer preekvoorstellen te laten inleveren hangt samen met de plaats van het (de) preekvoorstel(len) in de kerkelijke examinatie. Tot nu toe lag de nadruk op de beoordeling van het preekvoorstel op zich; in deze nieuwe opzet is ook het gesprek naar aanleiding van het preekvoorstel belangrijk. Voor dat gesprek is een meervoud aan preekvoorstellen inderdaad zinvol. In een preekvoorstel laat de kandidaat veel zien van zijn Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid. De preekvaardigheid wordt afdoende getoetst binnen de theologische opleiding;
  - i. voor zover mogelijk zijn in de als bijlagen toegevoegde handreikingen criteria waarnaar de houding van de kandidaat ten opzichte van Schrift en belijdenis beoordeeld wordt, en aanwijzingen voor die beoordeling aangereikt;
  - j. de als bijlagen toegevoegde toelichtingen geven een hoofdlijn aan waarlangs de kerkelijke onderzoeken plaats kunnen vinden. Zij vormen één geheel met de regelingen voor beroepbaarstellend en toelatend onderzoek. Zij hebben vooral hun functie om ongelijkheid in de wijze van onderzoeken tussen kandidaten in de ene en de andere classis zo veel mogelijk te voorkomen;
  - k. uitnodiging van deputaten ad art. 49 KO bij beide examens geeft een extra zekerheid in de zorgvuldige beoordeling van Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid van de kandidaat.

Besluit 3:

de regeling voor kerkelijke examens, zoals vastgelegd door de GS Rotterdam-Delfshaven 1964--1965, Acta art. 105 lid c en d, te herzien (met handhaving van het door de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 31, besluit 3 lid 2, bepaalde) en voor de kerkelijke examens de volgende regels vast te stellen:

Regeling kerkelijk onderzoek voor de beroepbaarstelling

Beroepbaarstellend onderzoek: BSO

1. Wie dienaar van het Woord wil worden, dient zich na voltooiing van de theologische opleiding te melden bij de deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken van de classis waaronder de kerk ressorteert die aan de kandidaat het attest heeft afgegeven voor zijn inschrijving voor de studie aan de Theologische Universiteit.
De classis zal onderzoeken of de kandidaat voldoet aan de voorwaarden die de kerken in overeenstemming met de Heilige Schrift stellen aan het bekleden van het ambt van dienaar van het Woord.
Het onderzoek wordt vorm gegeven volgens de aanwijzingen in de hierna als bijlage opgenomen handreiking.
2. Bij het onderzoek van de classis zijn tenminste twee deputaten van de particuliere synode aanwezig, die daartoe door de classis worden uitgenodigd.
3. De deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken ontvangen minimaal twee weken voor het onderzoek van de kandidaat:
  - a. (een kopie van) het doctoraal diploma van de Theologische Universiteit met de vereiste Aantekening Praktische Vorming;
  - b. een getuigenis van de kerk(en) waartoe de kandidaat de laatst verlopen twee jaar behoorde, waarin een beargumenteerde beoordeling gegeven wordt omtrent de vraag of de kandidaat voldoet aan de voorschriften die de Heilige Schrift bevat ten aanzien van de leer en de levenswandel van hen die staan naar het ambt van dienaar van het Woord;
  - c. een motivatiebrief van minimaal twee pagina's, waarin de kandidaat schrijft over
    - de betekenis van het geloof in God voor zijn persoonlijk leven,
    - zijn motivatie voor het predikantschap,
    - zijn visie op de ambten en hun functioneren in de kerk van Jezus

Christus en zijn beoogde plaats als predikant in het geheel van het leven en werken van de gemeente;

- d. een curriculum vitae;
  - e. de tekst van een drietal preekvoorstellen die niet eerder voorwerp van beoordeling geweest zijn, over door de kandidaat zelf gekozen teksten (één uit het Oude Testament, één uit het Nieuwe Testament, en één over een Catechismuszondag), voorzien van uitgewerkte orden van dienst. Aan de hand van deze bescheiden bereiden de deputaten het onderzoek voor.
4. Als eerste onderdeel van het onderzoek neemt de classis kennis van de onder 3a en 3b genoemde stukken.
  5. De kandidaat leest zijn motivatiebrief in een besloten zitting van de vergadering voor.
  6. De classis voert met de kandidaat in een besloten zitting van de vergadering een gesprek van maximaal drie kwartier over zijn motivatiebrief en betreft daarbij eventueel de bescheiden genoemd onder 3a, b en d. Het gesprek wordt geleid door een van de deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken. Overige leden van de classis kunnen aan het gesprek deelnemen. Aan het einde van het gesprek kan de classis besluiten het gesprek -- met maximaal een kwartier -- te verlengen.
  7. De classis luistert naar een door de kandidaat uit het drietal gekozen en uitgesproken preekvoorstel en voert daarna met hem een gesprek van maximaal een half uur naar aanleiding van het preekvoorstel. Dit gesprek wordt geleid door een van de deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken. In het gesprek kunnen eventueel ook de andere preekvoorstellen betrokken worden. Ook de overige leden van de classis kunnen aan het gesprek deelnemen. Aan het einde van het gesprek kan de classis besluiten het gesprek -- met maximaal een half uur -- te verlengen.
  8. De classis voert met de kandidaat een gesprek van maximaal drie kwartier over de leer van de Heilige Schrift en de betekenis en inhoud van de belijdenis. Het doel van het gesprek is dat duidelijk wordt hoe de houding van de kandidaat is ten opzichte van Schrift en belijdenis: hoe is zijn visie op en hantering van Schrift en belijdenis, is er liefdevolle betrokkenheid op beide, is er hartelijke inzet om het evangelie over te brengen? Aan het einde van het gesprek kan de classis besluiten het gesprek -- met maximaal een kwartier -- te verlengen.
  9. Uit de gesprekken moet blijken dat de kandidaat Schriftgetrouw en confessioneel betrouwbaar is, en zelf gegrepen is door het evangelie. Ook moet de classis uit dit gesprek concluderen dat hij bekwaam geacht wordt om als predikant een gemeente te dienen. Daartoe beoordeelt de classis het geheel van de onder 4 t/m 8 bedoelde gesprekken in besloten zitting, in afwezigheid van de kandidaat. Daarna geven de deputaten van de particuliere synode hun oordeel.
  10. De beroepbaarstelling vindt plaats wanneer de classis positief oordeelt over het geheel van de in 4 t/m 8 bedoelde gesprekken, en indien deputaten van de particuliere synode zich hiermee kunnen verenigen. De kandidaat zal beloven dat hij zich in zijn optreden zal houden aan de leer van de Heilige Schrift, zoals die door de kerken is vastgelegd in de drie formulieren van eenheid, door ondertekening van een formulier, dat hem is voorgelezen. De classis verleent de kandidaat een akte van beroepbaarstelling. De beroepbaarstelling geldt voor de periode van een jaar.
  11. Indien de classis en de deputaten van de particuliere synode niet eensluidend tot een gunstig oordeel komen, zal de kandidaat zowel mondeling als schriftelijk een toelichting ontvangen waarop het oordeel gebaseerd is. Wanneer de bezwaren in een nader gesprek -- omstreeks een week later te houden -- niet kunnen worden weggenomen, zal elk van de betrokken partijen -- de kandidaat, de classis, de deputaten van de particuliere synode -- in appèl kunnen gaan bij de

- particuliere synode.
12. Indien de betrokkene verlenging van de periode van beroepbaarheid verlangt, kan hij dat drie maanden voor het verstrijken van de termijn verzoeken aan de classis die hem beroepbaar stelde, onder mededeling van de redenen voor zijn verzoek en onder overlegging van een getuigenis betreffende zijn belijdenis en levenswandel van de kerk(en) waartoe hij sinds het kerkelijk onderzoek behoorde.
De classis kan de periode van beroepbaarheid voor één maal met een jaar verlengen.
  13. Klachten betreffende het optreden van de proponent dienen te worden ingebracht bij de classis die hem beroepbaar stelde.

Regeling kerkelijk onderzoek voor de toelating tot het ambt van dienaar van het Woord

Toelatend onderzoek: TLO

1. De kerk die een kandidaat heeft beroepen tot dienaar van het Woord, zal, nadat deze het beroep heeft aangenomen, de classis verzoeken hem te onderzoeken met het oog op de toelating tot het ambt.
2. Het onderzoek vindt plaats ten overstaan van tenminste twee deputaten van de particuliere synode, die daartoe door de classis worden uitgenodigd.
3. De classis neemt kennis van:
  - a. de verklaring van beroepbaarstelling, afgegeven door de classis die hiertoe onderzoek heeft verricht;
  - b. de beroepsbrief (met de eventuele bijlagen) en de verklaring van aannemen van het beroep of een gewaarmerkt afschrift daarvan;
  - c. een getuigenis van de kerk(en) waartoe de kandidaat de laatst verlopen twee jaar behoorde, waarin een beargumenteerde beoordeling gegeven wordt omtrent de vraag of de kandidaat voldoet aan de voorschriften die de Heilige Schrift bevat ten aanzien van de leer en de levenswandel van hen die staan naar het ambt van dienaar van het Woord.
4. Als de stukken onder 3 in orde blijken te zijn, voert de classis met de kandidaat een gesprek van maximaal een uur over de betekenis van het geloof in God voor zijn persoonlijk leven, zijn motivatie voor het predikantschap, de leer van de Heilige Schrift en de betekenis en de inhoud van de belijdenis. Het doel van het gesprek is dat duidelijk wordt hoe de houding van de kandidaat is ten opzichte van Schrift en belijdenis.
Het gesprek wordt gevoerd onder leiding van het moderamen van de classis, dat de leiding eventueel kan opdragen aan een van de deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken.
Overige leden van de classis kunnen aan het gesprek deelnemen.
Aan het einde van het gesprek kan de classis besluiten het gesprek -- met maximaal een half uur -- te verlengen.
5. Het onderzoek heeft het karakter van een geestelijk kennismakingsgesprek in de kring waarin de kandidaat hoopt te gaan werken. Uitgangspunt is de positieve conclusie die de classis van beroepbaarstelling heeft getrokken met betrekking tot zijn Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid en zijn persoonlijke houding tegenover het ambt van predikant. Naarmate de conclusie bij de beroepbaarstelling langer geleden is getrokken, ligt het voor de hand de juistheid ervan diepgaander te toetsen.
6. De toelating vindt plaats wanneer de classis bevestigd is in de conclusie van het vorige classisonderzoek en indien deputaten van de particuliere synode zich hiermee kunnen verenigen.
De kandidaat zal beloven dat hij zich in zijn optreden zal houden aan de leer van de Heilige Schrift, zoals die door de kerken is vastgelegd in de drie formulieren van eenheid, door het plaatsen, naar artikel 53 KO, van zijn handtekening onder het ondertekeningsformulier voor predikanten, welk formulier hem voorgelezen

zal worden.

De classis verleent de kandidaat een akte van toelating tot het ambt.

7. Indien de classis en de deputaten van de particuliere synode niet eensluidend tot een gunstig oordeel komen, zal de kandidaat zowel mondeling als schriftelijk een toelichting ontvangen waarop het oordeel gebaseerd is. Wanneer de bezwaren in een nader gesprek -- omstreeks een week later te houden -- niet kunnen worden weggenomen, zal elk van de betrokken partijen -- de kandidaat, de classis, de deputaten van de particuliere synode -- in appèl kunnen gaan bij de particuliere synode.
8. De classis treft regelingen rond mentoraat en nascholing (zie Acta art. 79).

Voor de nadere invulling van beide onderzoeken wordt verwezen naar de hiernavolgend als bijlagen opgenomen handreikingen door deputaten, welke handreikingen met de regelingen één geheel vormen en ook als zodanig gehanteerd dienen te worden.

Grond:

deze opzet van de kerkelijke onderzoeken doet recht aan de bedoeling van de in het verleden ontstane kerkelijke examens, respecteert het recht van de kerken om Schriftgetrouwheid en confessionele betrouwbaarheid van aanstaande predikanten zelfstandig te toetsen en sluit beter aan bij de nieuwe opzet van de opleiding, met name voor wat betreft de praktische vorming. Dit wordt in het rapport van studiedeputaten nader uiteen gezet.

Besluit 4:

in aansluiting aan het voorgaande de tekst van de artikelen 5 en 49 van de KO als volgt te wijzigen en een ondertekeningsformulier voor beroepbare kandidaten als volgt vast te stellen:

Artikel 5 van de kerkorde:

De wettige roeping tot de dienst des Woords van hen die het ambt van predikant nog niet hebben bekleed, geschiedt onder aanroeping van de Here door de kerkenraad en de diakenen met medewerking van de gemeente en met inachtneming van de plaatselijk vastgestelde regeling.

Alleen zij kunnen voor het eerst beroepen worden, die door de daarvoor aangewezen classis zijn onderzocht en beroepbaar gesteld in overeenstemming met de daarvoor geldende generale bepalingen.

In kerken zonder predikant in actieve dienst zal beroepen worden met advies van de consulent die door de classis is aangewezen.

De classis die het beroep moet goedkeuren, zal daartoe een onderzoek instellen in overeenstemming met de daarvoor geldende generale bepalingen.

De eveneens vereiste goedkeuring van de gemeenteleden is verkregen, wanneer de naam van de beroepen predikant op twee achtereenvolgende zondagen in de kerk is afgekondigd en er geen wettig bezwaar is ingebracht.

De bevestiging zal plaatshebben in een eredienst, waarbij het daarvoor vastgestelde formulier dient te worden gebruikt, met handoplegging door de predikant die de bevestiging verricht.

Artikel 49 van de kerkorde:

Elke meerdere vergadering zal voor de uitvoering van haar opdrachten deputaten benoemen. Zoveel mogelijk zullen voor onderscheiden zaken afzonderlijke groepen deputaten aangesteld worden. De particuliere synode zal bovendien deputaten benoemen die de classes moeten bijstaan in alle gevallen waarbij de kerkorde dit voorschrijft, en -- op verzoek van de classes -- bij bijzondere

moeilijkheden. Ook zullen zij, of enkele van hen, toezicht houden op de kerkelijke onderzoeken voor de beroepbaarstelling en de toelating tot het ambt van dienaar des Woords. De deputaten zullen nauwkeurig aantekening houden van hun werkzaamheden en daarvan rapport uitbrengen. Zij zullen zich, als dit gevraagd wordt, verantwoorden.

Ondertekeningsformulier voor beroepbare kandidaten:

ONDERTEKENINGSFORMULIER

Ondergetekende, ...

verklaart hierbij voor het aangezicht van de Here oprecht en met een goed geweten, dat hij er hartelijk van overtuigd is dat de leer van de drie formulieren van eenheid -- de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels -- in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt.

Hij belooft daarom dat hij deze leer met toewijding zal onderwijzen en trouw verdedigen, zonder dat hij openlijk of anderszins, al of niet rechtstreeks, iets zal leren of publiceren wat daarmee in strijd is.

Deze ondertekening vond plaats bij zijn beroepbaarstelling door de classis ....., gehouden op ..... te .....

Gronden:

1. wijziging van de regelingen, zoals boven vermeld, maakt aanpassing van de kerkorde noodzakelijk;
2. binding van beroepbare kandidaten aan de leer van de drie formulieren van eenheid, die in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt, wordt nu al in sommige classes schriftelijk, in andere mondeling gevraagd. Uniformiteit hierin is gewenst.

BIJLAGEN:

Handreiking bij de regeling van het kerkelijk onderzoek voor de beroepbaarstelling (BSO)

- Ad 1   Uitgangspunt van deze regeling is, dat het zwaartepunt van het onderzoek naar de theologische en praktische vorming ligt bij het doctoraal examen aan de theologische universiteit. De tijd tussen de afsluiting van de studie en het kerkelijk onderzoek voor de beroepbaarstelling zal niet lang hoeven te zijn, omdat de specifieke voorbereiding van de kandidaat op het onderzoek niet meer vergt dan het schrijven van de motivatiebrief en de preekvoorstellen.
- Ad 2   De deputaten van de particuliere synode zijn bij dit onderzoek aanwezig vanwege de zwaarte en de strekking van dit onderzoek. Hier vindt de weging plaats of de betrokken broeder gereformeerd is en bekwaam geacht kan worden om als predikant te dienen binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland.
- Ad 3   Deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken zullen in de vergadering van de classis het gesprek met de kandidaat leiden en structureren. Zij moeten zich daarom goed kunnen voorbereiden. Zij bespreken gezamenlijk de ingeleverde bescheiden, maar kunnen de leiding van de verschillende onderdelen/gesprekspunten over het deputaatschap verdelen. Zo kan bijvoorbeeld br. A op zich nemen om het gesprek te initiëren over de motivatie, terwijl br. B aanvult; br. C begeleidt het gesprek over de ambten; aan de brs. D en A wordt toevertrouwd het gesprek over de preek etc.

Met nadruk is gesteld dat het getuigenis onder 3b genoemd, meer dient te bevatten dan de gebruikelijke attesten die meegegeven worden aan kerkleden die naar het ressort van een andere gemeente verhuizen. De classis zal hierop toezien. Het dient een getuigenis te zijn met het oog op het door de kandidaat verlangde predikantschap. De kerken waartoe de kandidaat de laatst verlopen twee jaar behoorde, zullen vanuit hun positie getuigenis kunnen afleggen of de kandidaat geschikt is om te gaan proponeren, gelet op wat de Heilige Schrift leert over het ambt en de persoon van de dienaar van het Woord.

- Ad 4   De classis neemt kennis van deze externe getuigenissen. Het is niet alleen een formeel zich

overtuigen of de bescheiden aanwezig zijn. Indien de genoemde stukken daar aanleiding toe geven, kan de classis de kandidaat daarover bevragen in het gesprek over de motivatiebrief.

Ad 6

Als opmerking vooraf bij de bepalingen 6, 7 en 8 over de gesprekken noteren we dat de classis kan beslissen om een pauze in het gesprek in te lassen. De vraagstelling moet gericht zijn op de vervulling van het ambt van dienaar van het Woord, en de verwachtingen van de kandidaat daarover, ook gelet op zijn eigen positie binnen het geheel van het leven en werken van de kerk van de Here Jezus Christus. Zoals bij het beweegredenonderzoek van belijdeniscatechisanten het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis aanzetten geeft voor gesprek, zo kan in dit gesprek aangesloten worden bij het formulier voor de bevestiging van dienaren van het Woord.

Het *waarom* van de keuze om predikant te willen worden, zal zeker aan de orde komen. Kiest de kandidaat bewust voor het predikant zijn, vertrouwend dat de Here hem zal dragen en sterken, of is het een verlegenheidskeuze omdat hij nu eenmaal die opleiding achter de rug heeft? Spelen sociale motieven een rol mee: aanzien, verzekerd zijn van een inkomen?

Ter sprake dient te komen op welke wijze de kandidaat zich geroepen acht door de Here. Doorgesproken kan worden over wat straks motieven zijn voor het aannemen van een beroep: te verwachten meer/minder werk of problemen in een gemeente, motieven vanuit gezinsomstandigheden, hoogte van het traktement of andere zaken.

Te spreken is voorts over de *verwachtingen* van het ambt van dienaar van het Woord. Hoe denkt de kandidaat invulling te geven aan elementen die de Heilige Schrift noemt met betrekking tot ambtsdragers? Denk aan de voorschriften in zowel het Oude Testament (met betrekking tot priesters, koningen, profeten, nazireeërs) als het Nieuwe Testament. Te noemen zijn noties als bijvoorbeeld: ambt als dienst, herderschap, voorbeeld van de kudde zijn, geestelijk leiding geven aan de kudde.

Welke plaats, welk gezag en welke bevoegdheid heeft het ambt van ouderling en diaken naar het oordeel van de kandidaat, en hoe ziet hij zijn eigen positie ten opzichte van die andere ambten? Wat denkt de kandidaat tegen te komen? Wat ziet hij als takenpakket? Waar ligt naar zijn mening het zwaartepunt? Hoe kijkt hij aan tegen de werkdruk en tijdsbesteding?

Op deze manier sprekend zal bovendien een en ander duidelijk worden over persoonlijke toewijding en liefde tot God en de gemeente van Jezus Christus.

Ad 7

Met het oog op het ambt dat de kandidaat hoopt te gaan vervullen, is het wenselijk dat deze niet alleen een aantal preken schriftelijk ter beoordeling inlevert, maar ook één daarvan metterdaad presenteert.

In het gesprek naar aanleiding van de preek kan naar voren komen het waarom van deze tekstkeus, de afbakening van het tekstgedeelte, en de uitleg en de verwerking daarvan voor de gemeente van deze tijd. Het is niet de bedoeling dat het een 'technisch' gesprek wordt.

Bij verschil van opvatting over de exegese van de gekozen tekst voor het preekvoorstel zal verantwoording gevraagd mogen worden van een bepaalde keus, en kan de gegeven argumentatie op steekhoudendheid beproefd worden. Maar het gesprek is niet pas geslaagd als de een de ander heeft overtuigd. Er kan bijvoorbeeld ook doorgesproken worden over de wijze waarop de kandidaat aankijkt tegen het gezag en de functie van de preek in het leven van de gemeente.

Ad 8

Ook dit onderdeel van het gesprek behoeft geen specifieke voorbereiding van de kandidaat. De bedoeling is namelijk niet dat de classis nagaat hoeveel precieze feitenkennis de kandidaat heeft, maar duidelijk moet worden hoe de kandidaat op hoofdpunten zijn positie kiest in de actuele situatie van kerk en theologie.

Het gesprek zal gaan over thema's als Schriftgezag, verzoening, kinderdoop, doperdom, verbond, kerk, kerkelijke eenheid en gescheidenheid, voorzienigheid van God etc. Daarbij mag het gesprek niet blijven steken in de theorie, maar dient een duidelijke relatie gelegd te worden met de praktijk. Dat kan bijvoorbeeld door te vragen hoe de kandidaat de kinderdoop motiveert in contacten met andersdenkenden.

Kennis van zowel de Heilige Schrift als de belijdenis zal uiteraard in het gesprek naar voren komen, evenals toepassing van kerkhistorische kennis met betrekking tot de aan de orde gestelde hoofdthema's.

In dit onderdeel krijgt ook plaats de vraag waarom de kandidaat verlangt predikant te worden juist binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland. Mogelijk is betreffende deze vraag een en ander ook al bij het eerste gesprek (zie 6) aan de orde gekomen. Dat kan aanleiding geven nog door te praten of juist andere gespreksthema's te kiezen.

Het onderzoek in zijn geheel zal zo moeten zijn, dat de classis een beeld heeft van de wijze waarop de kandidaat omgaat met de Heilige Schrift en de belijdenis van de kerk. Stelt hij zich kritisch en afstandelijk op ten aanzien van bepaalde stukken van de leer van de kerk? Hoe kijkt hij aan tegen (de tekst van) het ondertekeningsformulier?

Ad 9

Het totaal van het onderzoek (4 t/m 8) dient om uitspraak te doen over de vraag of de kandidaat als gereformeerd predikant kan dienen in een gemeente. Het onderzoek houdt niet in dat specifieke

ke bekwaamheden en vaardigheden getoetst worden. De classis hoeft dat ook niet te doen, omdat ze zich via het overgelegde diploma ervan kon overtuigen dat kennelijke wetenschappelijke kwaliteiten aanwezig zijn, alsook dat de praktijkgerichte vorming met voldoende resultaat werd afgesloten. Anderzijds geven de gesprekken wel een bepaald beeld van kennis en kundigheid van de kandidaat.

De classis heeft tot taak te concluderen of de kandidaat -- behalve over kennelijke wetenschappelijke kwaliteiten -- ook beschikt over de houding om *gereformeerd* theoloog te zijn. En tezamen met de externe getuigenissen geeft dat de classis al dan niet de vrijmoedigheid te stellen, dat de kandidaat met zijn gaven en beperkingen een gemeente als predikant kan dienen.

- Ad 11 Het kan voorkomen dat de classis en de deputaten van de particuliere synode, eventueel op een onderdeel, niet tot een gunstig oordeel kunnen besluiten. Er zijn te veel vragen onbeantwoord gebleven die zij wel beantwoord willen zien. Of bepaalde bezwaren blijven bestaan. Wanneer deze vragen en bezwaren gedurende het onderzoek niet tot genoegzame opheldering zijn gebracht, valt het niet te verwachten dat een voortgaand gesprek op dezelfde dag voldoende nieuwe, bevredigende elementen oplevert. Een week rust geeft aan beide kanten gelegenheid om de zaak te laten bezinken, en met frisse energie het onderzoek voort te zetten. De classis zal de kandidaat zowel mondeling als schriftelijk verantwoording doen van de redenen voor de voortzetting van het gesprek, zodat de kandidaat zich goed zal kunnen voorbereiden op het vervolg.
- Ad 12 Deze bepaling beperkt de geldigheidsduur van de beroepbaarstelling tot maximaal twee jaar. Na deze termijn is hernieuwde toetsing noodzakelijk. Wil de kandidaat, hetzij direct hetzij na verloop van tijd, alsnog dienaar van het Woord worden, dan dient hij zich opnieuw aan te melden bij de classis.

Handreiking bij de regeling van het kerkelijk onderzoek voor de toelating tot het ambt van dienaar van het Woord (TLO)

- Ad 4 en 5 De toelating tot het ambt van dienaar van het Woord is geen formele zaak, die kan plaatsvinden enkel op grond van aangeleverde stukken. Het onderzoek is een kennismakingsgesprek met de kandidaat, waarbij het toetsingsaspect blijft. Het belang van toetsing groeit naarmate er meer tijd is verstreken tussen de beroepbaarstelling en het aannemen van het beroep. Dan moet gecheckt kunnen worden: is deze man dezelfde gebleven wat betreft gereformeerde overtuiging?
- Het is te vergelijken met een 'colloquium aangaande leer en wetenschap' dat gevoerd wordt met predikanten die buiten Nederland gediend hebben in kerken van gereformeerde belijdenis en die intrede willen doen bij een van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Dan gaat het ook niet speciaal om het toetsen van kennis, maar om de vragen: wie is deze man, hoe denkt hij, is hij gereformeerd in leer en leven?
- Ad 7 Het kan voorkomen dat de classis en de deputaten van de particuliere synode niet tot een gunstig oordeel kunnen besluiten. Er zijn te veel vragen onbeantwoord gebleven die zij wel beantwoord willen zien. Of bepaalde bezwaren blijven bestaan. Wanneer deze vragen en bezwaren gedurende het onderzoek niet tot genoegzame opheldering zijn gebracht, valt het niet te verwachten dat een voortgaand gesprek op dezelfde dag voldoende nieuwe, bevredigende elementen oplevert. Een week rust geeft aan beide kanten gelegenheid om de zaak te laten bezinken, en met frisse energie het onderzoek voort te zetten. De classis zal de kandidaat zowel mondeling als schriftelijk verantwoording doen van de redenen voor de voortzetting van het gesprek, zodat de kandidaat zich goed zal kunnen voorbereiden op het vervolg.

De bespreking over de kerkelijke examens wordt bijgewoond door de deputaten ds. E. Hoogendoorn, ds. K. Harmannij, ds. H. Pathuis, br. A. Prins en ds. W. van der Schee.

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, legt uit dat het er niet om gaat de examens gemakkelijker te maken, maar juist om ze meer aan hun doel te laten beantwoorden. De huidige praktijk is minder doelmatig. Dat blijkt bijvoorbeeld als een kandidaat door de ene classis niet geschikt bevonden wordt en door de volgende classis wel, of wanneer verschil in visie op het maken van een preek bepalend is voor de uitslag. Met het voorstel wordt onnodige herhaling in het kerkelijk onderzoek voorkomen, terwijl de in Kampen opgedane kennis en vaardigheid in rekening wordt gebracht.

In de bespreking komt met name de vraag naar voren of na het eerste onderzoek er nog wel een tweede nodig is. Eén onderzoek en wel aan het begin is volgens sommigen voldoende.

Het moet toch niet mogelijk zijn dat iemand, nadat hij in het begin grondig geëxamineerd is, toch nog wordt afgewezen als hij op het punt staat in een gemeente z'n intrede te doen. Dat is temeer ingrijpend nu de examinatie wordt toegespitst op de persoon van de kandidaat. Aan de andere kant wordt de mogelijkheid genoemd de beroepbaarstelling te verbinden met het doctoraalexamen en daarbij het toelatend onderzoek

na het aannemen van het beroep zwaarder te maken. Voor dit laatste pleit ook dat de beroepende kerkenraad op geschiktheid moet toetsen en daarvoor de hulp van het kerkverband inroept.

Weer anderen willen dat de toegang tot ambt van dienaar van het Woord zorgvuldig wordt bewaakt door twee examens.

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, benadrukt het belang van het eerste onderzoek. Dan wordt iemand tot de kansel toegelaten met het oog daarop dat hij predikant wordt. Dan moet blijken of hij betrouwbaar en geschikt is om als predikant te fungeren. Is dat het geval, dan mag daar bij het tweede onderzoek niet zomaar op teruggekomen worden. Van het goede resultaat van het eerste onderzoek mag en moet worden uitgegaan. Bij het tweede onderzoek moet, als daar aanleiding voor is, er wel op doorgesproken kunnen worden. Aan een kerk die beroept mag het recht om haar ambtsdragers zelf te toetsen niet ontzegd worden. Eigenlijk gaat het in het tweede onderzoek om de approbatie van het beroep. Bij een dienstdoend predikant kan daarbij zijn staat van dienst betrokken worden, bij een kandidaat echter nog niet. Daarom is een element van toetsing bij het TLO zinvol, en dat temeer naarmate het BSO langer geleden heeft plaatsgevonden. Laten vervallen van het TLO raakt artikel 6 KO over de classicale goedkeuring van een beroep.

De beroepbaarstelling te verbinden met de TU ontmoet bezwaar. Curatoren kunnen niet zomaar een taak erbij krijgen. De kerken hebben het recht om zelfstandig te toetsen.

Deputaat ds. W. van der Schee wijst op de vermenging van verantwoordelijkheden als curatoren beroepbaar zouden stellen. Zij hebben immers toezicht op de docenten. Als het doctoraalexamen gelijk beroepbaar stelt, kan dat moeite geven voor de docenten vanwege betrokkenheid bij de studenten. Bovendien wordt de TU kwetsbaar als er veel verantwoordelijkheid wordt geconcentreerd.

Deputaten zijn aanvankelijk ook van één onderzoek uitgegaan. Dat is in grote mate ook gebeven, namelijk in het BSO. In een normale situatie toetst het TLO niet. Toch is het niet goed de mogelijkheid tot toetsing bij het TLO weg te halen, want als het nodig is moet er doorgevraagd kunnen worden. Een onderzoek alleen op basis van de stukken zou juist in de kring waar de kandidaat gaat werken, erg kaal zijn. Daarom pleiten deputaten voor een TLO in de vorm van een kennismakingsgesprek, waarbij het element van toetsing mogelijk blijft.

Waarop moeten de kerken toetsen, is een volgende belangrijke vraag. Het lijkt dat toetsen op kennis en vaardigheid aan de TU wordt overgelaten en dat de kerken alleen motivatie en houding toetsen. Kennis en houding mogen toch niet gescheiden worden? Moeten de kerken niet op beide toetsten?

Of iemand geschikt is, moet blijken uit de preken zelf en niet maar uit een gesprek daarover. Geeft een preek ook niet een beeld van de kandidaat?

Maar wat zijn de criteria om een preek goed te beoordelen? Daar wordt in de praktijk nogal verschillend over gedacht.

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, antwoordt dat een goede examinatie niet staat of valt met een regeling. Het komt erop aan hoe ermee wordt omgegaan. Bij de oude regeling kon het ook goed gaan. Bij het nieuwe systeem zal het ook fout kunnen gaan.

In de examinatie moet blijken of de kandidaat betrouwbaar is en geschikt voor het ambt en wat zijn motivatie ervoor is. Dat zat ook al in het oude systeem, maar komt in het nieuwe meer tot uiting. Houding en kennis zijn geen tegenstelling. Kennis en vaardigheid komen in een goede houding tot hun recht. Dat mag in de gesprekken over houding en motivatie in concrete voorbeelden tot uiting komen (zie besluit 2d).

Ook bij de preek gaat het niet om de preek op zich, maar om de betrouwbaarheid van de

kandidaat. Die betrouwbaarheid moet vooral blijken in een gesprek naar aanleiding van de preek.

Deputaat ds. Van der Schee vult aan dat het ook niet alleen om de persoon van de kandidaat gaat. Hij moet z'n kennis en overtuiging ook over kunnen dragen als predikant. In het onderzoek hoeft de preekvaardigheid niet meer beoordeeld te worden. Ook bij een dienstdoend predikant mislukt wel eens een preek. Maar als er een bepaalde visie achter zit, moet daarover verder gepraat worden.

De commissie heeft over de voorgestelde wijziging van artikel 5 KO advies gevraagd aan prof. dr. M. te Velde. Deze heeft daar geen bezwaar tegen, als met name de weglating van de passage in de eerste alinea van artikel 5 KO maar goed wordt uitgelegd. Het zit erop vast dat het zwaartepunt van de examinatie in het BSO zit. Dat volgt niet op het krijgen van een beroep, maar gaat eraan vooraf.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om te besluiten dat de doelstelling van beide onderzoeken ook theologische kennis omvat (besluit 2d en e), wordt verworpen met 5 stemmen voor en 29 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om bij het BSO van de motivatiebrief kennis te nemen zonder dat die voorgelezen wordt (regeling BSO 5), wordt verworpen met 7 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. P.J. Trimp om voorlezing van de motivatiebrief en bijbehorende gesprekken in besloten zitting te laten plaatsvinden (regeling BSO 5 en 6), wordt aanvaard met 20 stemmen voor en 13 tegen bij 2 onthoudingen.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om voor de gesprekken in het BSO een minimale tijdsduur aan te geven (regeling BSO 6--8), wordt verworpen met 5 stemmen voor en 30 tegen.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om de classis van het BSO een inhoudelijk verslag van het onderzoek te laten opstellen ten behoeve van de classis van het TLO (regeling BSO 10), wordt verworpen met 2 stemmen voor en 33 tegen. Een amendement van hem om in de handreiking voor het BSO ad 3 te vermelden dat het genoemde getuigenis inzicht moet geven in geloofsleven, beweegredenen en bijzondere gaven van de kandidaat en moet aangeven waarop de kerkenraad dat grondt, wordt verworpen met 10 stemmen voor en 23 tegen bij 2 onthoudingen. Zijn amendement om deputaten Kerkelijke Examen na een instructiedag te laten beleggen voor classicale deputaten Voorbereiding Kerkelijke Onderzoeken en classes, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 25 tegen bij 2 onthoudingen.

Daarna wordt het voorstel van de commissie aanvaard met 19 stemmen voor en 14 tegen bij 2 onthoudingen.

Een tegenvoorstel van oud. R. Douma, ds. H.J. Messelink en oud. P.G.B. de Vries om het TLO te laten vervallen en geen tweede toetsingsmoment in te voeren, waarbij de regeling van het BSO in verband hiermee op onderdelen aangepast moet worden, is met het aannemen van het commissievoorstel verworpen.

De preses dankt deputaten voor hun werk en spreekt de hoop uit dat de kerkelijke examens bijdragen aan het doorklinken van het evangelie.

Artikel 29

02.09.99

Vraag PS Friesland inzake artikel 11 KO

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : R.M. Meijer en J.J. Schreuder

Materiaal :

brief dd. 22 februari 1999 van de Particuliere Synode Friesland 1999 waarin gevraagd wordt op welke wijze een kerk c.q. ressort (op langere termijn) moet voldoen aan haar verantwoordelijkheid met betrekking tot de financiële verzorging van predikanten die uit een ander kerkverband overkomen en beroepbaar gesteld worden. De particuliere synode geeft de moeite aan die in dezen naar voren komt wanneer de kas ad artikel 11 KO van de particuliere synode al erg zwaar belast is. Gevraagd wordt de behandeling van deze vraag te doen aansluiten bij de behandeling van de vragen rond de toepassing van artikel 14 KO.

Besluit:

1. aan de vraag van de PS Friesland 1999 om de behandeling van haar vraag ten aanzien van de toepassing van artikel 11 KO te doen aansluiten bij de behandeling van de vragen met betrekking tot de toepassing van artikel 14 KO niet te voldoen;
2. aan de uitspraken van de GS Kampen 1951 (Acta art. 90) en de GS Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 97) inzake de toepassing van artikel 11 KO niets toe te voegen;
3. de PS Friesland erop te wijzen dat, wanneer zij, ondanks hantering van bovengenoemde generaal-synodale besluiten moeite ervaart met betrekking tot de uitvoering van artikel 11 KO, zij deze zaak als zodanig in de kerkelijke weg aan de orde kan stellen.

Gronden:

1. in essentie gaat de vraag van de PS Friesland om de moeite op financieel vlak bij de toepassing van artikel 11 KO in een concrete zaak. Daarmee stelt de PS Friesland een vraag aan de orde die de kern van de aan de generale synode voorgelegde vragen met betrekking tot de toepassing van artikel 14 KO niet raakt;
2. in de concreet door de PS Friesland genoemde situatie wijzen de uitspraken van de GS Kampen 1951 (Acta art. 90) en de GS Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 97) voldoende richting;
3. revisie en /of aanvulling van genoemde generaal-synodale besluiten kan slechts plaatsvinden in de weg van artikel 30 KO.

Rapporteur ds. J.J. Schreuder zegt dat de PS Friesland alleen een vraag stelt en geen aanvullende landelijke regeling vraagt. PS Friesland heeft andere ressorten al om financiële steun naar artikel 11 KO gevraagd. Financiering raakt echter niet de kern van de onderhavige zaak van de losmaking. Als de financiering voor PS Friesland moeite geeft, kan zij in de kerkelijke weg steun vragen.

Het voorstel van de commissie wordt met 28 stemmen voor en 7 tegen aanvaard.

Artikel 30

02.09.99

Losmaking naar artikel 14 KO

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : R.M. Meijer en J.J. Schreuder

Materiaal :

1. brief dd. 15 juni 1998 van de PS Gelderland 1998 met bijlagen en brief dd. 22 februari 1999 van de PS Friesland 1999 met bijlage, waarin gevraagd wordt om uitspraken en nadere regeling rond losmaking naar artikel 14 KO. Daarbij worden de volgende aspecten genoemd:
  - a. wat is de status van predikanten die van hun gemeente zijn losgemaakt?
  - b. welke consequenties volgen er wanneer de termijn van beroepbaarheid van de losgemaakte predikant verstreken is, zonder dat een beroep volgde?

- c. helderheid met betrekking tot de status van losgemaakte predikanten is een zaak die het kerkverband als geheel aangaat;
- d. de historie heeft bewezen dat het materiaal voor wat betreft regelingen van vorige synodes met betrekking tot deze zaak niet toereikend is;
- e. er wordt een zekere spanning tussen het kerkrecht en de Schrift gevoeld, waar naar kerkelijk gebruik de losgemaakte predikant zijn ambt en radicaal blijft behouden, terwijl naar de Schrift roeping door een concrete gemeente noodzakelijk is voor het dienen in het ambt;
- f. in hoeverre is een naar artikel 14 KO losgemaakte predikant vergelijkbaar met een beroepbare kandidaat?
- g. er wordt gesproken van behoefte aan aanvulling van de kerkorde op dit punt;
- h. er wordt verwezen naar de nadere regelgeving binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken inzake artikel 14 KO;
- i. er wordt een gemis gevoeld aan concrete toetsings- en procedureregels inzake de toepassing van artikel 14 KO;
- j. er wordt een probleemveld aangewezen in de verhouding tussen artikel 14 en artikel 15 KO;
- k. impliceert losmaking naar artikel 14 KO altijd ook beroepbaarstelling?
- l. is artikel 15 KO bruikbaar bij gebleken ongeschiktheid voor de dienst als predikant?
- m. hoe is de verhouding tussen de losgemaakte predikant en zijn (voormalige) gemeente?
- n. wat zijn financiële consequenties van losmaking naar artikel 14 KO?

Besluit 1:

briefschrijvers toe te stemmen dat nadere regelgeving ten aanzien van de toepassing van artikel 14 KO nodig is.

Grond:

in de toepassing van artikel 14 KO blijkt dat wat vastgelegd is in Acta van vorige synodes, in dezen niet voldoende helderheid geeft en bovendien ruimte geeft voor rechtsongelijkheid tussen naar artikel 14 KO losgemaakte predikanten.

Besluit 2:

voor de toepassing van artikel 14 KO de volgende regeling vast te stellen, waarbij alle eerdere generaal-synodaal vastgestelde regelingen ten aanzien van losmaking verval- len zijn verklaard, en waarbij bepaald wordt ten aanzien van nu reeds losgemaakte predikanten dat, wanneer de met hen gemaakte afspraken nog niet op alle punten sluitend zijn, deze afspraken in deze lijst aangevuld zullen worden:

1. Tot losmaking (naar artikel 14 KO) zal niet lichtvaardig overgegaan worden. Adviezen van deskundigen met betrekking tot de oorzaken van de moeiten die eventuele toepassing van artikel 14 KO nodig maken, zullen daarom tijdig ge- vraagd en overwogen worden.
2. Losmaking mag niet worden toegepast wanneer kerkelijke censuur naar artikel 79 KO over de predikant moet worden geoefend.
3. Het doel van losmaking is dat de gemeente waarvan de predikant losgemaakt wordt weer gebouwd zal worden, en daarnaast ook dat de predikant waar moge- lijk op een goede wijze aan een andere gemeente verbonden zal worden om daar als predikant werkzaam te kunnen zijn.
4. De bevoegdheid tot losmaking ligt uitsluitend bij de kerkenraad van de gemeente waaraan de los te maken predikant verbonden is, welke kerkenraad besluit met voorkennis en instemming van de classis en de deputaten ad art. 49 KO van de particuliere synode.

5. De positie van de losgemaakte predikant is van tijdelijke aard. In deze periode blijft er een ambtelijke relatie bestaan met de kerkenraad voor wat betreft de kerkrechtelijke aspecten van zijn positie als losgemaakte predikant.
6. De periode van beroepbaarheid van de losgemaakte predikant wordt bepaald op twee jaar. Op verzoek van de predikant kan de classis met instemming van de deputaten ad art. 49 KO van de particuliere synode de periode van beroepbaarheid met een jaar verlengen.
7. Is de door de classis bepaalde periode van beroepbaarheid voorbij zonder dat een verbintenis als predikant aan een andere gemeente tot stand is gekomen, dan zal, wanneer hij niet zelf naar artikel 15 KO ontheffing vraagt, de losgemaakte predikant op grond van artikel 3 en 4 KO uit het ambt ontheven worden.
8. In situaties van losmaking kan gebruik gemaakt worden van de adviezen van het door de generale synode benoemde deputaatschap ad art. 14 KO.
9. Wanneer besloten wordt tot losmaking zal de classis een begeleidingscommissie benoemen die de losgemaakte predikant actief zal begeleiden en ondersteunen op pastoraal vlak, in zijn zoeken naar een nieuwe verbintenis aan een gemeente c.q. een andere nieuwe levensinvulling, en voor wat betreft de financiële gevolgen van de losmaking.
10. Bij de losmaking zal onder goedkeuring van de classis door de kerkenraad in overleg met de predikant een financiële regeling vastgesteld worden. Wanneer kerkenraad en predikant niet samen binnen een termijn van zes weken, gerekend vanaf het moment dat de classis de principebeslissing tot instemming met losmaking heeft genomen, tot een regeling komen, zal de classis, onder goedkeuring van de deputaten ad art. 49 KO een regeling vaststellen.
11. De losgemaakte predikant zal, wanneer een beroep langer dan een jaar uitblijft, zich er voor inzetten om door andere passende arbeid in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Eventueel overgaan tot een andere staat des levens naar artikel 15 KO zal daarbij door de begeleidingscommissie van de classis met de losgemaakte predikant besproken worden.
12. Van losmaking zal door de classis op discrete wijze aan de kerken kennis gegeven worden, met opgave van redenen.
13. Wil iemand die is losgemaakt en daarna uit het ambt ontheven in een later stadium opnieuw beroepbaar gesteld worden, dan vraagt dit nieuwe besluitvorming op de classis vanuit de kerkorde-artikelen die handelen over de toelating tot het ambt.
14. Een tegen losmaking ingediend appèl heeft slechts opschortende werking voor één appèl bij de particuliere synode.

Grond:

bovenstaande regeling komt tegemoet aan het gesignaleerde gebrek aan helderheid en geeft zo veel mogelijk garanties ter voorkoming van rechtsongelijkheid tussen naar artikel 14 KO losgemaakte predikanten.

Besluit 3:

een deputaatschap ad art. 14 KO in te stellen, bestaande uit vijf personen (met drie secundi), waarin voldoende kerkrechtelijke en arbeidsrechtelijke deskundigheid vertegenwoordigd zijn, met de volgende instructie:

1. het is de taak van dit deputaatschap kerkenraden, classes (en de door hen benoemde begeleidingscommissies) en predikanten op hun verzoek te adviseren in situaties die betrekking hebben op artikel 14 KO;
2. zij zullen in het voorbereiden en geven van deze adviezen de noodzakelijke zorgvuldigheid betrachten, met name ten aanzien van geheimhouding;
3. zij zullen van hun werkzaamheden aan de volgende generale synode uiterlijk drie maanden voor de aanvang van de synode een vertrouwelijk schriftelijk rapport uitbrengen;

4. het deputaatschap krijgt ook als taak om zich vanuit de praktijk te bezinnen op de vraag of de door de generale synode vastgestelde regeling voldoet en/of eventueel bijstelling behoeft, met name op het punt van ontheffing uit het ambt zonder beroepbaarstelling en de in het rapport paragraaf 14 vermelde financiële regeling;
5. ook is het de taak van het deputaatschap om na te gaan of wijziging en/of aanvulling van de kerkorde in de onderhavige problematiek nodig en/of wenselijk is en daarvoor eventueel aan de volgende generale synode voorstellen te doen;
6. zij mogen voor de uitvoering van hun werkzaamheden voor de jaren 2000, 2001 en 2002 jaarlijks maximaal f 3.500,-- besteden.

Grond:

aan advies rondom de toepassing van artikel 14 KO en nadere studie inzake losmaking en ontheffing blijkt sterke behoefte.

Besluit 4:

het commissierapport inzake de toepassing van artikel 14 KO ter toelichting op de regeling als bijlage in de Acta op te nemen (bijlage 5)

Grond:

het rapport geeft een zinvolle toelichting op de besluitvorming in dezen en laat zien tegen welke achtergrond de besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Met betrekking tot wat aan de synode is voorgelegd over losmaking is ook een brief ingekomen die mede ondertekend is door een broer van ds. R.M. Meijer. De synode heeft er desgevraagd geen bezwaar tegen dat ds. Meijer in deze zaak mede als rapporteur optreedt.

Rapporteur ds. R.M. Meijer geeft een introductie op wat de synode is voorgelegd inzake losmaking naar artikel 14 KO. Het onderwerp betreft niet maar arbeidsverhoudingen in een bedrijf, maar Gods werk in de wereld. In de regelgeving die nodig is, moeten we dat doel dienen.

Losmaking is zeer ingrijpend voor een predikant en zijn gezin, maar ook voor de gemeente die onder de gespannen verhouding heeft geleden.

Losmaking moet een uitzondering blijven. Dat betekent ook dat de situatie van een losgemaakte predikant niet blijvend kan zijn. In het commissierapport wordt hiervoor verwezen naar de passage in het desbetreffende rapport voor de GS Amsterdam 1936: "Nooit heeft het in de bedoeling gelegen, om voor den losgemaakten predikant een positie van duurzaam aard te scheppen."

Voor eigen besef zal een losgemaakte predikant zich geroepen weten om predikant te zijn, hij kan het echter zonder band met een plaatselijke kerk niet tot uitvoering brengen. Er is wel een inwendige roeping, maar als die niet uitwendig wordt bevestigd, komt er een keer een einde aan het predikant zijn. Daarom is de tijd van beroepbaarheid getermineerd.

Er zullen ook situaties zijn met vragen en problemen waar de voorgestelde regels geen antwoord op geven. Daarom is een deskundige adviesdienst nodig, die ook de huidige regeling in de praktijk zal kunnen toetsen.

In een bedrijf kan intern bezien worden of iemand een andere plaats kan krijgen. Zou zo iets ook voor sommige predikanten een oplossing zijn? Kunnen deputaten daarin bemiddelen? Kunnen deputaten ook als taak krijgen eraan te werken dat losmaking wordt voorkomen? Kan iemand ook voor een paar jaar beroepen worden, zoals bij de zending gebruikelijk is? Rapporteur ds. J.J. Schreuder wijst op het besluit van GS Sneek 1939 (Acta art. 67) over verwisseling van predikanten. Het initiatief hiertoe ligt bij de kerkenraad. Eraan werken dat losmaking wordt voorkomen, is een taak waaraan gedacht wordt, maar dat is nu niet aan ons voorgelegd. Het gaat nu alleen om de toepassing van artikel 14 KO. Ook de zaak van

een tijdelijk dienstverband is niet aan ons voorgelegd.

Waarom moet alleen een classiscommissie de predikant begeleiden? Als doel van losmaking is dat gemeente en predikant elk weer verder kunnen, is het dan niet ook de taak van de kerkenraad en de gemeente eraan mee te werken dat de predikant aan een nieuwe gemeente verbonden wordt? Rapporteur ds. R.M. Meijer antwoordt dat het niet verstandig is zo'n bepaling op te nemen, omdat de verhoudingen daarvoor vaak te moeizaam zijn geworden.

Als het deputaatschap aanwijzingen geeft, treedt het dan niet in de verantwoordelijkheid van de kerkenraad? Hoe verhouden zijn adviezen zich tot die van de classicale begeleidingscommissie?

Wat kan dit deputaatschap méér adviseren dan tot nu toe al door diverse instanties gebeurt? Van alleen adviseren gaat te weinig uit. Uit dit oogpunt wordt bepleit de adviesdienst te laten vervallen.

Rapporteur ds. R.M. Meijer zegt dat de adviezen van deputaten van belang zijn om rechtsongelijkheid tussen de ene en de andere classis te voorkomen. Kerken die advies willen moeten bij deputaten terecht kunnen. Van deze dienst *kan* gebruik gemaakt worden (regeling punt 8), maar het is ondenkbaar dat een classis niet vraagt of er bij deputaten advies ingewonnen is.

Is het wijs om waar al afspraken inzake losmaking gemaakt zijn, deze alsnog aan te vullen in de lijn van de regeling (besluit 3)? Brengt dat niet weer onnodig pijn teweeg?

Wat is de status van de financiële passage in paragraaf 14 van het rapport? Kan die niet gemakkelijk een eigen leven gaan leiden?

Rapporteur ds. R.M. Meijer antwoordt dat besluit 3 niet inhoudt dat op gemaakte afspraken zou moeten worden teruggekomen. Aanvulling van afspraken betreft situaties waar, bijvoorbeeld in afwachting van de regeling van de kant van de synode, bepaalde zaken nog openstaan.

De financiële passage in het rapport is als richtinggevend bedoeld. De inhoud is met deskundigen overlegd. Uiteraard heeft het rapport niet de status van een regeling.

Volgens de regeling kan de periode van beroepbaarheid van twee jaar met een jaar verlengd worden. Is het niet beter het bij twee jaar te laten en dan te constateren dat er geen roeping komt? Momenteel speelt het geringe aantal vacatures hierbij ook een rol. Als dat aantal zijner tijd weer groter wordt, kan er wellicht ook weer roeping komen.

Het maakt verschil of de betrokken predikant nog maar kort of al lange tijd predikant is. In paragraaf 14 van het commissierapport staat dat bij het vaststellen van een financiële regeling onder meer gelet moet worden op leeftijd, aantal dienstjaren en pensioenopbouw. Is daar voldoende rechtszekerheid, ook in vergelijking met wat in de maatschappij gangbaar is?

Rapporteur ds. J.J. Schreuder antwoordt, dat voor de mogelijkheid van een derde jaar beroepbaar zijn gekozen is, omdat het eerste jaar vaak opgaat aan verwerking. Na twee jaar is het wel een goed moment te overwegen of de predikant beroepbaar zal blijven. De Vereniging Samenwerking Emeritering (VSE) is bezig met een pensioenregeling ook voor de situaties van losmaking en ontheffing. Deputaten zullen hierover met de VSE spreken. Deputaten hebben opdracht speciaal aandacht te geven aan de financiële regeling (instructie 4).

Als er na de losmaking geen beroep volgt, komt er volgens de voorgestelde regeling na twee of drie jaar een einde aan het predikantschap. De commissie zegt in haar rapport (paragraaf 12): Beroep op een 'tot nu toe bestaande praktijk' rechtvaardigt geen blijvend predikantschap bij het uitblijven van een beroep. Is die bestaande praktijk dat losgemaakte predikanten predikant blijven? Rapporteur ds. J.J. Schreuder zegt dat er geen bestaande praktijk is, dan alleen dat het in de praktijk verschillend geregeld werd. Daarom juist heeft de commissie het rapport voor de GS Amsterdam 1936 aangehaald, waarin staat dat het nooit de bedoeling is geweest voor losgemaakte predikanten een duurzame positie te scheppen.

Daarom is een beroep op een bestaande praktijk niet terecht.

De commissie benadert de vraag van ontheffing uit het ambt zonder beroepbaarstelling vanuit artikel 3 en 4 KO (commissierapport paragraaf 13). Opgemerkt wordt dat het voorafgaande onderzoek meer te maken heeft met artikel 5 KO, dat over examinatie gaat. Moet de kerkrechtelijke fundering van ontheffing bij gebleken ongeschiktheid dan niet bij artikel 5 KO gezocht worden?

Rapporteur ds. J.J. Schreuder zegt dat de betrokken predikant niet naar artikel 5 KO opnieuw geëxamineerd zou moeten worden. De commissie wil bij ontheffing terug naar de grondregel dat het ambt verbonden is aan een plaatselijke kerk en gaat daarom uit van artikel 3 en 4 KO.

Een amendement van oud. W. Haitsma om in het begin van besluit 2 te lezen: "... wanneer in afwachting van besluitvorming ter synode afspraken zijn uitgesteld, deze afspraken ...", wordt met 13 stemmen voor en 22 tegen verworpen.

Een amendement van ds. E.C. Luth om punt 4 van de regeling te laten vervallen, omdat dit al in de kerkorde staat, wordt met 2 stemmen voor en 33 tegen verworpen.

Een amendement van ds. P. Schelling om punt 8 van de regeling te laten vervallen, wordt met 5 stemmen voor en 30 tegen verworpen. Een amendement van ds. P. Schelling om in plaats van een deputaatschap een *studiedeputaatschap* in te stellen (besluit 3) en van de instructie de eerste drie punten te laten vervallen, wordt met 7 stemmen voor en 28 tegen verworpen.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om in punt 11 van de regeling de passage 'door andere passende arbeid' te laten vervallen, wordt met 9 stemmen voor en 26 tegen verworpen.

Een amendement van ds. H.M. Smit om in punt 1 van de instructie te lezen: "... adviseren in situaties die op losmaking naar artikel 14 KO dreigen uit te lopen en situaties die direct betrekking hebben op artikel 14 KO", wordt met 10 stemmen voor en 25 tegen verworpen.

Een amendement van oud. H. Veldman om uit preventief oogpunt deputaten te laten onderzoeken of er algemene oorzaken van losmaking zijn, wordt met 6 stemmen voor en 28 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om aan instructie punt 4 toe te voegen: "... beroepbaarstelling, de verantwoordelijkheid van de kerkenraad bij het zoeken naar een nieuwe verbintenis aan een gemeente c.q. een andere nieuwe levensvulling ...", wordt met 8 stemmen voor en 27 tegen verworpen.

Een amendement van oud. P.G.B. de Vries om als opdracht voor deputaten toe te voegen: "onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor een op andere wijze of elders voortzetten van het ambt (denk aan beroepen waaraan een termijn is gebonden, kerkelijk werker of een kleine gemeente die een toeslag krijgt)", wordt met 4 stemmen voor en 31 tegen verworpen. Zijn amendement om als opdracht toe te voegen: "in overleg te treden met de VSE om de mogelijkheden na te gaan voor het ontwerpen van een gemeenschappelijk regeling", wordt met 4 stemmen voor en 31 tegen verworpen.

Een aantal amendementen op de inhoud van het commissierapport komt niet in stemming, omdat dit rapport niet door de synode wordt vastgesteld.

Het commissievoorstel wordt tenslotte met algemene stemmen aanvaard. De preses, ds. H.J. Boiten, spreekt de hoop uit dat door de diensten van dit deputaatschap losmaking minder zal voorkomen en, als het toch onvermijdelijk is, goed geregeld wordt.

Artikel 31 *Studiefinanciering voor theologische studenten*

16.06.99

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : A. Heek en A.O. Reitsema

Materiaal :

1. rapport van deputaten ad art. 19 KO met bijlagen en aanvullende brief dd. 19 april 1999; dit materiaal betreft:
  - a. conceptinstructie voor deputaten ad art. 19 KO;
  - b. conceptregeling betreffende de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland;
  - c. globale weergave van de wijzigingen inzake de Instructie en de Regeling studiefinanciering theologische studenten;
  - d. financiële jaarrekeningen van deputaten ad art. 19 KO over de boekjaren 1995/1996, 1997 en 1998 (voorlopig overzicht) met de respectievelijke controleverslagen van registeraccountants Walgemoed. Uit de controleverslagen blijkt dat door leemten in de administratie over voorgaande jaren de accountant niet kon vaststellen in hoeverre door studenten volledig aan de terugbetalingsverplichtingen is voldaan. Momenteel zijn deputaten bezig de administratie zodanig op te zetten, dat hierin wel zekerheid kan worden verkregen;deputaten melden dat:
  1. het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 inzake het aanvaarden van aanvullende financiering van de overheid tot gevolg heeft gehad dat het aantal aanvragen om ondersteuning met ingang van het in september 1997 aangevangen studiejaar sterk is verminderd; zij stellen naar aanleiding van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 32, besluit 1.3) voor de omvang van het deputaatschap terug te brengen tot acht personen (rapport en brief deputaten dd. 19 april 1999);
  2. zij zich hebben gebogen over de instructie voor deputaten ad art. 19 KO en de Regeling studiefinanciering en voorstellen indienen. Voor studenten die tijdens de GS Berkel en Rodenrijs 1996 reeds bij de Theologische Universiteit als student stonden ingeschreven, is een overgangsregeling getroffen;
  3. het beleid met betrekking tot studenten die met hun studie beginnen voordat zij de leeftijd van 28 jaar hebben bereikt, ongewijzigd blijft. Zij vragen achteraf goedkeuring voor een aanvullende regeling die zij hebben opgesteld naar aanleiding van de besluiten van GS Berkel en Rodenrijs 1996 en die geldt totdat GS Leusden 1999 een nieuw besluit heeft genomen. Deze regeling houdt in dat een aanvraag om ondersteuning voor hen die 28 jaar of ouder zijn, vergezeld dient te gaan van een goed onderbouwd schriftelijk positief advies van contactdeputaten in overleg met het moderamen van deputaten, alsmede een positief advies van de senaat van de Theologische Universiteit;
  4. zij geen bezwaar hebben tegen het aanvaarden van een rentedragende lening door studenten vanaf het vijfde studiejaar; zij baseren zich op:
    - a. een onderzoek naar traktementen van beginnende predikanten;
    - b. de verwachting dat terugbetaling niet tot onaanvaardbare situaties zal leiden;
    - c. het gegeven dat in andere kerkgenootschappen op dit punt geen voorziening is getroffen;
  5. zij de generale synode vragen om een algemene regel vast te stellen ten aanzien van assistenten in opleiding en wetenschappelijk medewerkers aan de Theologische Universiteit. Hoe moeten deputaten omgaan met verzoeken om uitstel van betaling en kwijtschelding van opgebouwde schulden?
  6. de huidige regeling niet voorziet in de problematiek dat kandidaten geen beroep krijgen, zich voorlopig niet beroepbaar stellen of eventueel in de toekomst pastoraal werker of predikant in deeltijd kunnen worden;
2. brief van br. H. Meijer te Dokkum dd. 15 maart 1999, waarin hij bezwaar maakt tegen besluit 1.4e van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 32), de Regeling studiefinanciering als volgt aan te vullen: "Een student die zijn opleiding aan de Theologische Universiteit heeft voltooid en als medewerker in de dienst van de evangelieprediking aan een van de Gereformeerde Kerken in Nederland verbonden wordt, zal naar art. 16

(nieuw 17) van de Regeling kwijtschelding van genoten steun ontvangen”.

Hierbij wordt door GS Berkel en Rodenrijs 1996 als grond 4 genoemd: “hoewel de student, genoemd in besluit 1.4e geen predikant wordt, stelt hij zich dienstbaar aan de verbreiding van het evangelie. Hij is voor deze taak benoemd door en verbonden aan een gemeente”.

Br. Meijer verzoekt de generale synode in de door deputaten voorgestelde gewijzigde regeling, de bepaling met betrekking tot kwijtschelding van een aan de student verstrekte lening in de vorm van boekentoeelage, te schrappen (vgl. regeling artikel 12.2b). Volgens br. Meijer komt alleen hij die het voornemen heeft predikant te worden, in aanmerking voor kwijtschelding.

Besluit 1:

1. het beleid van deputaten goed te keuren, met dien verstande dat kennis genomen is van het oordeel van Walgemoed Accountants:
  - a. blijkens de balans per 31 december 1996/97 zijn van studenten nog bedragen te vorderen en zijn aan studenten bedragen te betalen, deels over lang verstreken jaren. De afwikkeling van deze bedragen is nog niet zodanig geregeld, dat duidelijk is in welke mate dit tot lasten zal leiden. Er is geen voorziening voor oninbaarheid getroffen;
  - b. niet vast te stellen was of het in de toelichting op de overige baten genoemde bedrag aan van ex-studenten ontvangen studietoelagen ad f 5.150,-- + f 8.557,- - volledig is;
2. de tekst van de instructie voor deputaten ad art. 19 KO en van de Regeling studiefinanciering vast te stellen (zie bijlage 7 bij deze Acta, op cd-rom) en opnieuw deputaten te benoemen, acht in getal, met daarnaast een drietal secundi;
3. de door deputaten opgestelde overgangsregeling voor studenten die tijdens GS Berkel en Rodenrijs 1996 reeds bij de Theologische Universiteit als student stonden ingeschreven, goed te keuren en deze regeling te continueren tot uiterlijk 31 augustus 2004;
4. in te stemmen met de aanvullende regeling die deputaten opgesteld hebben voor de periode tussen ‘Berkeel’ en ‘Leusden’ met betrekking tot studenten die tijdens of na hun 28^e levensjaar met hun studie begonnen zijn;
5. ermee akkoord te gaan dat steunverlening uiterlijk beëindigd wordt op de eerste van de maand die volgt op de maand van afstuderen van een student;
6. ten aanzien van assistenten in opleiding en wetenschappelijk medewerkers aan de Theologische Universiteit vast te stellen, dat de terugbetaling van een opgebouwde studieschuld wordt uitgesteld tot op het moment dat zij hun functie als assistent in opleiding of wetenschappelijk medewerker hebben beëindigd. Kwijtschelding geschiedt alleen als art. 12 van de Regeling studiefinanciering van toepassing is. In alle andere gevallen moet de opgebouwde studieschuld volgens art. 11 van de Regeling studiefinanciering afgehandeld worden;
7. deputaten op te dragen een aanvullende paragraaf in de Regeling studiefinanciering te ontwerpen betreffende de problematiek genoemd onder materiaal 1.6 en dit ontwerp de volgende generale synode ter goedkeuring voor te leggen;
8. deputaten te verzoeken diligent te blijven ten aanzien van nieuwe wettelijke ontwikkelingen en zo nodig de kerken te dienen met voorstellen in dezen;
9. deputaten op te dragen drie maanden voor de eerstvolgende synode over hun arbeid te rapporteren.

Gronden:

1. deputaten hebben hun werkzaamheden naar behoren verricht en spannen zich in om de in het verleden ontstane leemten weg te werken;
2. deputaten hebben de opdracht van GS Berkel en Rodenrijs 1996 zich te bezinnen op de samenstelling van het deputaatschap uitgevoerd, rekening houdend met de verwachting dat hun werkzaamheden de komende jaren verder zullen teruglopen;

3. de overgangsregeling voorziet in een leemte die ontstaan was door regelgeving van GS Berkel en Rodenrijs 1996;
4. GS Berkel en Rodenrijs 1996 bepaalde ten aanzien van aanvragers vanaf 28 jaar, dat per geval beoordeeld zal worden of zij in aanmerking komen voor steun ten behoeve van levensonderhoud, studie- en reiskosten (Acta art. 32, besluit 1.1); de aanvullende regeling van deputaten garandeert dat niet lichtvaardig overgegaan wordt tot verlening van steun;
5. beëindiging van de studie is het aangewezen moment om ook de steunverlening te beëindigen naar analogie van de regelingen van de WSF;
6. deputaten constateren terecht dat dit een punt van aandacht is;
7. de wetgeving onder andere inzake studiefinanciering is aan voortdurende verandering onderhevig;
8. de regelmatige veranderingen in de overheidsmaatregelen met betrekking tot de studiefinanciering maken het nodig attent te blijven.

Besluit 2:

aan het verzoek van br. Meijer in deze vorm niet te voldoen, maar deputaten ad art. 19 KO opdracht te geven artikel 2 van de Regeling studiefinanciering in combinatie met artikel 12, met name 12.2b, in heroverweging te nemen en op de generale synode van 2002 met voorstellen te komen.

Gronden:

1. de GS Berkel en Rodenrijs besloot dat de Regeling studiefinanciering ook zou gelden voor wie als medewerker in de dienst van de evangelieprediking aan een van de gereformeerde kerken in Nederland verbonden wordt;
2. besluit 1.4e van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 32) staat op gespannen voet met artikel 2 van de Regeling studiefinanciering; daarin wordt bepaald dat deputaten financiële steun kunnen verlenen aan studenten die het voornemen hebben predikant te worden van een gereformeerde kerk;
3. br. Meijer wil in de door deputaten voorgestelde gewijzigde Regeling studiefinanciering een detail veranderen (betreffende art. 12.2b) dat echter niet op zichzelf kan worden beoordeeld;
4. aan het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 is reeds in een tweetal gevallen uitvoering gegeven; herroepen is daarom niet zonder meer mogelijk;
5. de kerken zullen in de toekomst vaker te maken krijgen met hen die anders dan als predikant aan een van de gereformeerde kerken in Nederland verbonden worden in dienst van de evangelieprediking of de pastorale bearbeiding van de gemeente.

De bespreking, waarbij ook deputaat br. A. Mol aanwezig is, wordt ingeleid door ds. A.O. Reitsema. Als gevolg van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 inzake de studiefinanciering voor studenten aan de Theologische Universiteit is het aantal studenten dat hier gebruik van maakt, sterk verminderd. Voor een aantal studenten is de financiering nog wel nodig. Het deputaatschap gaat in afgeslankte vorm door.

Een punt van discussie is of er een financiële voorziening getroffen moet worden als het aantal studenten groter wordt dan voorzien en deputaten niet uitkomen met de maximumbedragen in art. 13 van hun instructie. Aan het einde van de synode zal het geheel van de financiën worden overzien. Daarbij komt ook de financiële reserve voor onvoorziene zaken aan de orde. De dan te maken afspraken zullen ook voor de studiefinanciering naar artikel 19 KO gelden.

Gevraagd wordt waarom de door deputaten ad art. 19 KO verstrekte leningen renteloos zijn. Dit is altijd zo geweest en hangt ermee samen dat de leningen, zoveel als volgens de regeling van toepassing is, worden kwijtgescholden als men predikant wordt.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds.

H.E. Nieuwenhuis en oud. K.J. Wietsma blijven buiten stemming.
De preses zegt deputaten dank voor hun werk.

Artikel 32

04.05.99

Bezwaarschrift artikel 20 KO

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

brief van br. H. Bouwers te Zuidlaren dd. 5 maart 1999 met drie bijlagen:

I beroepschrift aan de classis Assen dd. 12 januari 1998 met bijlagen A--J;

II bezwaarschrift aan de PS Drenthe dd. 4 mei 1998;

III besluit van de PS Drenthe dd. 25 augustus 1998.

Appellant tekent bezwaar aan tegen het feit dat de kerkenraad van Zuidlaren op 30 november 1997 overging tot een enkelvoudige voordracht in een tussentijdse vacature voor het ambt van ouderling. De gemeente heeft zich hierover niet in een stemming kunnen uitspreken, zoals bij het beroepen van een predikant wel gebeurt. Daarom heeft de kerkenraad volgens appellant gehandeld in strijd met wat de Schrift in Hand. 1:23 en 6:6, de belijdenis in artikel 31 NGB en de kerkorde in artikel 20 over de medewerking van de gemeente uitspreken. Daarmee is volgens appellant aan de gemeente ook het recht van dubbele approbatie bij een enkelvoudige voordracht ontnomen, zoals zich dat in de loop van de geschiedenis van het gereformeerde kerkrecht ontwikkeld heeft. Tenslotte is de kerkenraad overgegaan tot een enkelvoudige voordracht zonder dat die mogelijkheid in de plaatselijke regeling is opgenomen. Dit is volgens appellant in strijd met de goede orde die in artikel 31 NGB voorgeschreven wordt en met artikel 20 KO, waar gesproken wordt over de roeping van ouderlingen en diakenen tot het ambt "met inachtneming van de plaatselijk vastgestelde regeling".

Een secundair bezwaar van br. Bouwers is het feit, dat de kerkenraad zich tot een enkelvoudige voordracht gedwongen voelde omdat er op dat moment geen andere kandidaat-ouderlingen beschikbaar waren. Volgens appellant mag een kerkenraad alleen oordelen over de *geschiktheid* en niet kijken naar de *beschikbaarheid*. Bovendien bleek de kerkenraad zowel in maart 1997 als in maart 1998 wel tot een dubbeltal te kunnen komen.

Hij verzoekt nu de generale synode om uit te spreken dat:

1. door het niet (volledig) betrekken van de gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers door de kerkenraad van Zuidlaren gehandeld is in strijd met de Schrift;
2. door het niet (volledig) betrekken van de gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers door de kerkenraad van Zuidlaren gehandeld is in strijd met artikel 31 van de Nederlandse Gebofsbelijdenis;
3. door het niet (volledig) betrekken van de gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers door de kerkenraad van Zuidlaren gehandeld is in strijd met artikel 20 van de kerkorde;
4. de kerkenraad van Zuidlaren derhalve niet had mogen overgaan tot de bevestiging van de broeder in kwestie in het ambt van ouderling;
5. de bevestiging van de broeder in kwestie derhalve niet wettig is;
6. nu de kerkenraad van Zuidlaren zich in zijn oordeel over de geschiktheidsvraag tevens heeft gebaseerd op een (mogelijk) antwoord op de beschikbaarheidsvraag, hij niet op goede gronden -- en dus ten onrechte -- heeft gekozen voor de mogelijkheid van enkelvoudige voordracht;
7. de verklaring van de kerkenraad van Zuidlaren dat er geen andere kandidaatouderlingen beschikbaar waren -- gezien de talstellingen van o.a. maart 1997 en maart 1998 -- geen realiteitswaarde heeft en derhalve niet gerechtvaardigd is;
8. gelet op het belang van de "goede orde" enkelvoudige voordracht niet kan -- en

- derhalve niet mag -- plaatsvinden zonder dat door de plaatselijke regeling daarin (waaronder procedureel) is voorzien;
9. de Particuliere Synode Drenthe 1998 ten onrechte heeft besloten niet aan zijn verzoek te voldoen.

Besluit:

uit te spreken

1. dat de kerkenraad van Zuidlaren niet in strijd met artikel 20 KO gehandeld heeft voor wat betreft de medewerking van de gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers;
2. dat de kerkenraad van Zuidlaren niet in strijd met de Schrift en artikel 31 NGB gehandeld heeft voor wat betreft de medewerking van de gemeente bij de verkiezing van ambtsdragers;
3. dat de kerkenraad van Zuidlaren derhalve terecht is overgegaan tot bevestiging van de desbetreffende broeder in het ambt van ouderling;
4. dat de generale synode niet kan beoordelen of er in dit concrete geval geen andere broeders geschikt of beschikbaar waren;
5. dat de kerkenraad van Zuidlaren niet in strijd gehandeld heeft met de plaatselijke regeling door in dit uitzonderlijke geval over te gaan tot een enkelvoudige voordracht aan de gemeente.

Gronden:

1.
  - a. artikel 20 KO kent twee mogelijkheden, namelijk verkiezing uit een dubbel getal of enkelvoudige voorstelling van personen. In beide gevallen wordt de gemeente bij de roeping tot het ambt betrokken. In beide gevallen kent de kerkorde de gemeente het recht van approbatie toe doordat wettige bezwaren tegen de verkiezing of voorstelling kunnen worden ingebracht. De zogenaamde dubbele approbatie is in de kerkorde nergens voorgeschreven. Het behoort tot de vrijheid van de kerken om deze mogelijkheid in de plaatselijke regeling op te nemen;
  - b. bij de 'roeping van ouderlingen en diakenen' zoals artikel 20 KO daarvan spreekt, dient een enkelvoudige voordracht aan de gemeente onderscheiden te blijven van een verkiezing door de gemeente uit een dubbel getal. Beide mogelijkheden zijn in art. 20 opgenomen. Doordat de kerkenraad bij de eerste afkondiging van de enkelvoudige voordracht op 30 november 1997 de wat onzorgvuldige formulering 'door de kerkenraad is verkozen en benoemd' gebruikte, is de gemeente onnodig in verwarring gebracht. In zijn toelichting dd. 8 december 1997 aan de gemeente schreef de kerkenraad: dat het beter was geweest om bij de afkondiging de termen 'aanwijzing en voorstelling' te gebruiken;
  - c. ten onrechte signaleert appellant een ontwikkeling in de verkiezing van ambtsdragers die tot dubbele approbatie zou moeten leiden;
2. de manier waarop de precieze medewerking van de gemeente ingevuld moet worden, valt niet uit Hand. 1:23 en 6:6 af te leiden. Ook uit artikel 31 NGB valt niet af te leiden, dat de gemeente bij een enkelvoudige voordracht apart moet worden samengeroepen. De noodzaak van uniformering met de wijze van beroeping van een predikant wordt door br. Bouwers niet aangetoond. Vanaf de Nationale Synode van Emden 1571 is het mogelijk geweest, dat de kerkenraad zelf 'zoveel personen als voor de vervulling van elk ambt nodig zijn' ter benoeming aan de gemeente voorstelde zonder daarvoor eerst de gemeente te moeten samenroepen. Br. Bouwers bewijst niet, dat dit in strijd is met Gods Woord en de aangenomen belijdenis en kerkorde;
3. de gemeente heeft ook in dit geval voldoende mogelijkheid tot inbreng gehad bij de roeping tot het ambt van ouderling. Daarom is de kerkenraad van Zuidlaren terecht overgegaan tot bevestiging;
4. ook al is het voor buitenstaanders misschien opvallend, dat de kerkenraad in maart 1997 en in maart 1998 wel dubbelgetallen aan de gemeente kan voorleggen, toch kunnen er redenen zijn, die soms van vertrouwelijke aard zijn, waarom een kerkenraad

gedwongen is bij uitzondering voor een enkelvoudige voordracht te kiezen. Daarbij kan de beschikbaarheidsvraag ook voor de kerkenraad een rol spelen, hoewel uiteindelijk alleen een broeder die daadwerkelijk tot het ambt geroepen wordt, die vraag voor zichzelf kan beantwoorden;

5. de kerkenraad heeft nadrukkelijk verklaard met appellant van mening te zijn "dat een 'voorstel tot enkelvoudige kandidaatstelling' als een uitzondering op de algemene regel dient te worden aangemerkt." Verder heeft de kerkenraad in de toelichting aan de gemeente uitgesproken, dat het voor zich spreekt "dat wij het graag bij deze uitzondering houden." Daarom kon de kerkenraad van Zuidlaren zich formeel terecht beroepen op art. 6 van de plaatselijke regeling, waarin de bepaling is opgenomen: "In alle gevallen waarin deze regeling niet voorziet beslist de kerkenraad." Dat geldt temeer, daar artikel 20 KO bij uitzondering de mogelijkheid van de enkelvoudige voordracht kent. Omdat artikel 20 KO eveneens bepaald heeft, dat de roeping tot het ambt zal plaatsvinden met inachtneming van de plaatselijk vastgestelde regeling, doet een kerkenraad er verstandig aan, de mogelijkheid van een enkelvoudige voordracht in de plaatselijke regeling vast te leggen, wanneer deze uitzondering op de regel regelmatig voorkomt.

In de bespreking wordt aan de ene kant gevraagd hoe een formele zaak de hele kerkelijke weg langs kan komen. Boven de plaatselijke regeling staat de kerkorde en daarin is de enkelvoudige voordracht als mogelijkheid gegeven. De synode moet nu alleen kijken naar wat de particuliere synode heeft uitgesproken en niet de zaak tussen de broeder en de kerkenraad behandelen.

Aan de andere kant wordt gevraagd waarom geen hoor en wederhoor is toegepast in de geest van de aan deze synode voorgelegde appèlregeling. Het gaat om het oorspronkelijke geding tussen de broeder en de kerkenraad.

De rapporteur, ds. L.E. Leeftink, antwoordt dat br. Bouwers met een geargumenteed bezwaar komt, dat daarom behandeld moet worden.

In het voorstel wordt niet afgeweken van wat classis en particuliere synode al hebben uitgesproken. Dit wordt niet expliciet uitgesproken, maar is wel verwoord in de gronden. Het gaat inderdaad ook om de zaak tussen de broeder en de kerkenraad. Hoor en wederhoor zijn echter niet nodig omdat het hier een formele zaak betreft en niet over personen gaat.

De kerkorde staat wel boven plaatselijke regelingen, maar schrijft in art. 20 juist een plaatselijke regeling als bindend voor, zodat de regeling hier de voorrang heeft.

De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, vult aan dat een kerkenraad zich niet kan blijven beroepen op een uitzonderingsclausule voor gevallen waarin de regeling niet voorziet, als de desbetreffende situatie vaker voorkomt en dus geen uitzondering is.

Ds. P.J. Trimp vindt besluit 4 overbodig omdat besluit 5 al aangeeft dat het om een uitzonderlijk geval gaat. Zijn amendement om besluit 4 te laten vervallen wordt verworpen met 8 stemmen voor en 22 tegen bij 2 onthoudingen.

Het commissievoorstel wordt aanvaard met 23 stemmen voor en 7 tegen bij 2 onthoudingen. De afgevaardigden van de PS Drenthe blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 33

23.06.99

Appèlregeling artikel 31 KO

Voorstel : commissie 4

Rapporteurs : G. Zwarteveen en H.J. Messelink

Materiaal :

1. verzoek van de Particuliere Synode Groningen 1999 om een regeling vast te stellen

ten behoeve van de appèlprocedure naar artikel 31 KO en daarbij ook de mogelijkheid te bezien of generale deputaten Appèlzaken onder bepaalde condities appèlschriften kunnen afhandelen voor de generale synode dan wel voorlopige voorzieningen kunnen treffen;

2. gelijksoortig verzoek van de Particuliere Synode Holland-Noord 1999, waarbij de PS vraagt bijzondere aandacht te schenken aan de noodzaak van het treffen van tijdelijke voorzieningen.

Besluit 1:

1. een regeling op te stellen -- zoals hieronder volgt -- voor de behandeling van appèlzaken die naar artikel 31 KO aan de generale synode worden voorgelegd;
2. een deputaatschap Appèlzaken te benoemen dat de behandeling van bezwaarschriften op de generale synode voorbereidt;
3. het deputaatschap op te dragen de vastgestelde regeling in de praktijk te toetsen en zo nodig aanvullende voorstellen te doen aan de volgende synode;
4. het deputaatschap vooralsnog geen bevoegdheden te geven tijdelijke voorzieningen te treffen, maar het op te dragen naar de wenselijkheid en de mogelijkheid hiervan onderzoek te doen en zo mogelijk de komende synode met voorstellen hierover te dienen.

Gronden:

1. het bieden van een uitgewerkte regeling voor een appèlmogelijkheid op de generale synode is nodig om te voorkomen dat onrecht -- begaan door een mindere vergadering of ambtsdragers in de gemeente -- blijft bestaan, dan wel om vast te stellen dat van onrecht geen sprake is;
2. bij de behandeling van appèlzaken dient de grootst mogelijke zorgvuldigheid te worden betracht om enerzijds te voorkomen dat onrecht wordt vermeerderd en anderzijds herstel van recht en vrede te bewerkstelligen;
3. vastleggen van enkele elementaire regels van een zorgvuldige rechtsgang voorkomt dat de synode bij elke appèlzaak besluiten moet nemen over de wijze en voortgang van de behandeling;
4. het geschreven kerkrecht biedt onvoldoende waarborgen voor een zorgvuldige behandeling van appèlzaken. Naarmate de interne kerkelijke appèlmogelijkheid zorgvuldiger is geregeld, zal er minder snel aanleiding zijn recht te zoeken bij de burgerlijke rechter. Wanneer dit bij blijvende onenigheden toch gebeurt, zal de burgerlijke rechter meer betekenis toekennen aan de reeds gevolgde kerkelijke rechtsprocedure, naarmate deze met meer waarborgen is omgeven. Naar 1 Korintiërs 6 kan zo het te schande maken van Gods naam zoveel mogelijk worden voorkomen;
5. de nu vastgestelde regeling dient in de praktijk op bruikbaarheid getoetst te worden. Daarbij zal het verslag van de bespreking ter synode over deze regeling betrokken worden;
6. het deputaatschap bereidt de behandeling van het appèlschrift op de generale synode voor; gezien de eigen aard van dit deputaatschap bezit het geen bevoegdheid uitspraak te doen in een aan hem voorgelegde zaak. Niettemin kan de praktijk uitwijzen dat een aanvullende bevoegdheid gewenst is.

Regeling voor de appèlprocedure ad artikel 31 KO van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Indiening van een appèlschrift

1. Wanneer een kerkelijke vergadering of een lid van een van de gereformeerde kerken zich naar artikel 31 KO op de generale synode beroept, zal die kerk of dat kerklid het appèlschrift indienen bij de kerk die is aangewezen als samenroepende kerk voor de eerstvolgende generale synode.
2. De samenroepende kerk zal het appèlschrift op de voorlopige agenda van de

generale synode plaatsen en een afschrift van het (de) ingediende stuk(ken) onmiddellijk in handen stellen van het hieronder genoemde deputaatschap Appèlzaken.

3. Een appèlschrift dient in ieder geval de volgende elementen te bevatten:
  - a. een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de particuliere synode waarover geschil is gerezen;
  - b. een uiteenzetting van de bezwaren van de appellant, met redenen omkleed en (indien van toepassing) met feiten gestaafd;
  - c. een duidelijke omschrijving van wat de appellant van de generale synode vraagt.

Indien het appèlschrift gericht is tegen een uitspraak van de particuliere synode in appèl, bevat het appèlschrift tevens een weergave van het oorspronkelijke geschil.

Indien een appèlschrift niet voldoet aan deze vereisten, zal de appellant de gelegenheid krijgen zijn bezwaarschrift aan te vullen binnen een termijn die door het deputaatschap Appèlzaken wordt bepaald. Het deputaatschap vergewist zich ervan, dat de appellant de andere partij over zijn beroep op de generale synode heeft ingelicht.

Benoeming van een deputaatschap

4. Voor de voorbereiding van de behandeling van de appèlzaken die bij haar aanhangig gemaakt worden, zal de generale synode een deputaatschap instellen.
5. Het deputaatschap Appèlzaken zal bestaan uit zes leden en zes secundi. Zij worden voor drie jaar benoemd en kunnen ten hoogste twee keer herbenoemd worden. In het deputaatschap worden tenminste twee juristen en twee theologen benoemd. De generale synode wijst een van de deputaten als samenroeper en voorzitter van het deputaatschap aan.
6. Er mag onder de in een bepaalde zaak fungerende deputaten niemand zijn die eerder bij de in appèl aanhangige zaak betrokken is geweest of die in enige persoonlijke relatie staat met de partijen dan wel een van de partijen.

Vorbereidende behandeling door deputaten

7. De deputaten zullen zo spoedig mogelijk van het appèlschrift kennisnemen en de behandeling ervan door de generale synode voorbereiden. Wanneer zij er niet in slagen dit voorbereidende werk af te ronden voordat de generale synode in eerste zitting bijeenkomt, zullen zij dit tijdig aan haar medelen. In overleg met het moderamen van de synode zal een datum worden bepaald waarop in de synode hun advies kan worden behandeld.
8. Een appèlschrift zal steeds eerst door de deputaten op zijn ontvankelijkheid worden getoetst. Het is bij voorbaat niet ontvankelijk:
  - a. indien het niet is ingediend voor de sluitingsdatum die door de samenroepende kerk is vastgesteld voor het inzenden van stukken naar de synode volgend op het besluit of de handelingen van de mindere vergadering waartegen bezwaar wordt gemaakt, tenzij er goede redenen zijn daarvan af te wijken;
  - b. indien de appellant geen lid meer is van een gereformeerde kerk, tenzij het een appèl betreft tegen onrecht dat hem in zijn hoedanigheid als kerklid is aangedaan en de gevraagde uitspraak betekenis heeft voor zijn terugkeer naar de kerk of voor een herstel van zijn goede naam in de gemeente of wanneer hij optreedt in zijn kwaliteit als wettig vertegenwoordiger van een kerklid.
9. De partijen zullen aan de deputaten desgevraagd alle relevante stukken die op het geding betrekking hebben, ter beschikking stellen en alle nodige inlichtingen verschaffen. De deputaten zijn bevoegd termijnen te stellen waarbinnen de gevraagde medewerking moet worden gegeven. Zij zullen erop toezien dat de partijen volledig geïnformeerd zijn over de stukken en inlichtingen die van weerszijden in de behandeling van de zaak ter tafel worden gebracht.

10. De deputaten zullen ten aanzien van de aanhangige kwestie zo nodig mondeling hoor en wederhoor toepassen. Zij zullen daarbij aan de partijen gelegenheid geven tot toelichting en/of verweer en tot het reageren op elkaars stukken. Zij zullen ook de partijen in elkaars aanwezigheid kunnen horen.
11. De partijen hebben het recht zich in hun schriftelijk en mondeling contact met deputaten te laten bijstaan.
12. Van de mondelinge besprekingen met de partijen zal steeds een kort verslag worden gemaakt, waarvan aan beide partijen een afschrift zal worden verstrekt.
13. De deputaten zullen advies en hulp kunnen vragen van deskundigen, mits daarbij de noodzakelijke geheimhouding in acht wordt genomen.
14. De deputaten zullen hun rapport en een volledig concept voor een besluit over het ingediende appèlschrift uiterlijk tien dagen voor de afgesproken datum van de behandeling op de synode in afschrift toezenden aan de leden van de synode.
15. Wanneer de deputaten er niet in slagen hun voorbereidend werk af te ronden binnen de afgesproken termijn, zullen zij dit aan de generale synode melden. De synode zal dan beslissen over de datum van afhandeling.

Behandeling en besluitvorming door de generale synode

16. Bij de behandeling van het appèlschrift in de vergadering van de generale synode zullen tenminste twee deputaten aanwezig zijn om hun rapport en voorstel toe te lichten en de generale synode verder in het appèl van advies te dienen.
17. In de zittingen van de generale synode waarin de bespreking van het appèlschrift plaatsvindt, zal aan de partijen gelegenheid geboden kunnen worden hun zienswijze mondeling kort toe te lichten.
18. In het besluit van de generale synode dienen de volgende elementen te zijn opgenomen:
  - a. een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de mindere vergadering waarover geschil is gerezen;
  - b. een samenvatting van de bezwaren die er tegen door de appellant zijn ingebracht;
  - c. een samenvatting van de gronden, de toelichting, casu quo het verweer van de genoemde mindere vergadering;
  - d. een nauwkeurige verantwoording van de gronden waarop de uitspraak van de generale synode berust;
  - e. een duidelijke uitspraak van de generale synode over het appèlschrift;
  - f. zo nodig een aanwijzing van de rechtsgevolgen van het genomen besluit;
  - g. indien van toepassing, nadere aanwijzingen inzake de weg waarlangs herstel van recht en vrede kan worden bewerkstelligd.

De generale synode zal van haar besluit binnen twee weken op ordelijke wijze kennis geven aan de partijen.
19. In de gevallen waarin deze regeling niet voorziet, beslist de generale synode.

Besluit 2:

ter bekostiging van het aan deputaten op te dragen werk een bedrag beschikbaar te stellen tot een maximum van f 3500,-- voor het jaar 2000, f 3500,-- voor het jaar 2001 en f 3500,-- voor het jaar 2002.

Grond:

hoewel er nog geen begroting gepresenteerd kan worden, lijkt dit bedrag toereikend voor het werk dat dit deputaatschap eventueel te doen zal krijgen.

De behandeling van bezwaarschriften kost een synode veel tijd en energie, aldus de rapporteur, ds. H.J. Messelink. Er is ook speciale, kerkrechtelijke, deskundigheid voor nodig. Een deputaatschap kan, voordat de synode bijeenkomt, veel voorbereidend werk doen en een

goede aanpak van appèlschriften bevorderen.

Misschien kunnen deputaten in de toekomst bepaalde zaken afhandelen of tijdelijke voorzieningen treffen. Voorzieningen zullen meer bij een classis van toepassing zijn, omdat daar meer spoedeisende zaken aan de orde komen. Een zaak die bij de generale synode komt, loopt vaak al langer en zal meestal niet spoedeisend zijn. Deputaten moeten dat onderzoeken (besluit 4).

In de bespreking wordt opgemerkt, dat tijdelijke voorzieningen juist bij een generale synode meer zullen spelen, omdat de termijn waarbinnen een uitspraak mogelijk is, bij een synode veel langer is dan bij een classis. Dit kan voor een burgerlijke rechter in een bepaalde zaak reden zijn de kerkelijke beroepsmogelijkheid onvoldoende te vinden en zich in die zaak bevoegd te verklaren. Wij moeten er dus voor zorgen dat onze beroepsmogelijkheden goed genoeg zijn.

Als we deputaten krijgen, zullen nog steeds veel appèlzaken op de synode komen. Is er een regeling mogelijk waarbij bezwaren niet verder gaan dan de particuliere synode? Is het na toepassing van hoor en wederhoor niet overbodig dat partijen ook nog in de synode hun zienswijze kunnen toelichten (punt 17 van de regeling)? Moet de aanwezigheid van appellanten in de vergadering van de synode niet beperkt worden tot de eerste informatieve ronde?

De rapporteur, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat er altijd zaken blijven die op de generale synode zullen komen. Een rem daarop zou kunnen zijn, dat mindere vergaderingen de hun voorgelegde zaken zo goed mogelijk afhandelen. Classes en particuliere synodes maken daarvoor ook al meer gebruik van een deputaatschap Appèlzaken. Deputaten kunnen ook meer bevoegdheden krijgen om zaken af te handelen, maar dat moet eerst onderzocht worden.

Van de in punt 17 van de regeling genoemde mogelijkheid dat partijen in de synode hun zienswijze toelichten, kan gebruik gemaakt worden. Het kan goed zijn voor de synode zich een beeld te vormen van de persoon achter de kwestie en goed voor betrokkenen de rechter te ontmoeten. Maar nadat van de geboden gelegenheid gebruik gemaakt is, gaat de synode zich beraden op de te nemen beslissing en daar hoeven betrokkenen niet bij te zijn. De commissie zal diverse suggesties uit de bespreking mondeling aan deputaten doorgeven.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 34

04.05.99

Archief en Documentatie

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R.M. Meijer

Materiaal :

rapport van deputaten Archief en Documentatie.

Besluit 1:

de arbeid en het beleid van deputaten Archief en Documentatie in de verslagperiode 1996 tot 1999 onder hartelijke dank goed te keuren, met inbegrip van hun beleid en beheer van de 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16'.

Grond:

deputaten hebben de hun opgedragen taak conform de instructie met grote nauwgezetheid vervuld.

Besluit 2:

de controle van het generaal-synodaal archief en de deputaatschapsarchieven op te dragen aan de Gereformeerde Kerk te Groningen-West, conform de door deze synode aanvaarde Richtlijnen beheer van generaal-synodaal archief en deputaatschapsarchieven.

Grond:

ook nu het beheer van het generaal-synodaal archief en van de deputaatschapsarchieven is overgedragen aan het Archief- en Documentatiecentrum (ADC), blijft controle van dearchieven nodig. Daar de Gereformeerde Kerk te Groningen-West voorheen archief-bewarende kerk was, ligt het voor de hand haar nu te benoemen tot archief-controlerende kerk. Voor de genoemde richtlijnen wordt verwezen naar bijlage 9 bij deze Acta, op cd-rom.

Besluit 3:

deputaten Archief en Documentatie conform hun voorstel op te dragen de kerken te vertegenwoordigen in de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland en de Stichting Protestantse Kerkelijke Kunst.

Grond:

van de kennis en de diensten van genoemde stichtingen kan door deputaten een goed gebruik gemaakt worden in de vervulling van de hun opgedragen taak.

Besluit 4:

aan nieuw te benoemen deputaten voor Archief en Documentatie de volgende opdrachten te verstrekken:

1. a. archief- en documentatiemateriaal te verzamelen en te beheren, dat van belang is voor de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland, met name sinds de Vrijmaking van 1944 en volgende jaren; in het bijzonder wanneer zulk materiaal anders dreigt verloren te gaan;
- b. te zorgen dat de afgesloten gedeelten van dearchieven van generaal-synodale deputaatschappen worden overgebracht naar het ADC;
2. te stimuleren dat de in het ADC en in de kerken aanwezigearchieven en documentatie worden benut tot bevordering van kennis en onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland;
3. alle maatregelen te nemen die voor de instandhouding van het ADC nodig zijn, alsmede die werkzaamheden uit te voeren die voortvloeien uit de aanstelling van de door deputaten benoemde directeur van het ADC en de archivaris-documentalist en toezicht te houden op hun werkzaamheden;
4. de kerkenraden, de meerdere vergaderingen en haar deputaatschappen, alsmede waar nodig en van belang ook personen en instanties regelmatig te dienen met advies en voorlichting inzake beheer van archief en documentatiemateriaal;
5. de kerkelijke vergaderingen te dienen met richtlijnen en instructies voor een goed archiefbeheer;
6. het bestuur te blijven vormen van de 'Stichting Exploitatie Archief- en Documentatiecentrum Broederweg 16' en zich in die kwaliteit te houden aan de besluiten van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland door welke zij zijn benoemd;
7. de kerken te vertegenwoordigen in de Commissie tot registratie van Protestants

- kerkelijke en semi-kerkelijke Archieven (CPA);
8. in overleg met het curatorium van de Theologische Universiteit verder te onderzoeken of, en zo ja in hoeverre, het mogelijk dan wel wenselijk is structureel vorm te geven aan een personele en organisatorische samenwerking tussen het ADC en het bibliotheekwezen van de TU dan wel de Universiteit zelf;
  9. contacten te onderhouden en activiteiten te ontplooiën die voor het onder 1--8 genoemde noodzakelijk en nuttig zijn;
  10. een quotum van de kerken te heffen, waarbij het bedrag dat van de kerken geheven mag worden, voor het jaar 2000 bepaald wordt op het maximale bedrag van f 230.000,--, voor het jaar 2001 het maximale bedrag van f 235.000,--, en voor het jaar 2002 het maximale bedrag van f 240.000,--, en de financiële administratie van de onder 6 genoemde stichting en van het deputaatschap te laten controleren door een accountant;
  11. bij de samenroepende kerk voor de eerstvolgende synode, drie maanden voor aanvang van die synode, een verslag van werkzaamheden in te leveren.

Gronden:

1. bovenstaande past naar artikel 50 KO in de lijn die door vorige generale synodes is uitgezet, en dient derhalve te worden gecontinueerd;
2. blijvend dient aandacht te worden besteed zowel aan zorgvuldig personeelsbeleid als aan de beheersing van de kosten.

De bespreking wordt bijgewoond door de deputaten brs. J.D. Schaap en E.T. de Vries, de directeur van het ADC, dr. G. Harinck en de archivaris-documentalist drs. I. van der Lugt. In de bespreking wordt een aantal vragen gesteld die door de rapporteur, ds. R.M. Meijer, worden beantwoord.

Waarom wordt voorgesteld de controle van het archief te laten plaatsvinden door de kerk te Groningen-West, terwijl deputaten voorstellen dat zij het zelf zullen doen?

Het werk aan het ADC gebeurt onder verantwoordelijkheid van deputaten, zodat ze bij controle mede hun eigen werk zouden beoordelen. Bevestigd wordt dat in de kerk te Groningen-West voor controle voldoende deskundigheid is.

Deputaten stellen dat zij wel de verantwoordelijkheid voor het archief hebben, maar het niet zelf beheren, zodat zij de controle zelf kunnen doen. Maar ze gaan er ook wel mee akkoord dat de kerk te Groningen-West controleert.

Waarom heeft het bestuur de vorm van een stichting, terwijl de TU van GS Berkel en Rodenijs 1996 de stichtingsvorm moest opheffen (Acta art. 79, besluit 3)?

Deputaten leggen uit dat er twee stichtingen zijn:

- de Stichting Exploitatie ADC Broederweg 16. Deze is er niet om arbeidsrechtelijke redenen, maar vanwege BTW-voordeel. Personeel van het ADC staat niet in dienst van deze stichting, maar van deputaten;
- de Stichting ter ondersteuning van het ADC. Deze geeft geïnteresseerde gemeentelieden gelegenheid een relatie met het ADC aan te gaan. Ze worden op de hoogte gehouden en krijgen korting op uitgaven. Door bijdragen van derden worden extra inkomsten ontvangen waardoor de lasten voor de kerken worden verlicht. Deputaten zijn voor deze stichting niet verantwoordelijk. In het bestuur zit naast andere leden één deputaat.

Vanuit de vergadering wordt bijzondere aandacht van het ADC gevraagd voor de kerkjeugd, wellicht in samenwerking met scholengemeenschappen en het Gereformeerd Pedagogisch Centrum.

Nadat eerst een besluit is genomen over het bezwaarschrift dat in het volgende artikel is vermeld, wordt het voorstel met algemene stemmen aanvaard.

De preses dankt deputaten en medewerkers van het ADC voor hun beheer en initiatieven.

Artikel 35**04.05.99***Bezwaarschrift Archief en Documentatie*

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R.M. Meijer

Materiaal :

1. brieven van ds. D. van Houdt te Apeldoorn dd. 5 december 1998, 14 maart 1999, 2 april 1999, 6 april 1999 en 8 april 1999, waarin bezwaar wordt aangetekend tegen het feit dat onder verantwoordelijkheid van deputaten Archief en Documentatie op 24 november 1998 ruimte ter beschikking is gesteld voor de aanbidding door uitgeverij Buijten & Schipperheijn van de bundel Vuur en Vlam deel 2, en tegen de woorden die bij die gelegenheid gesproken zijn. Schrijver verzoekt de synode haar afkeuring uit te spreken over de genoemde gang van zaken, en op naleving van goede instructies aan te dringen en deze zo nodig bij te stellen;
2. reactiebrieven van deputaten Archief en Documentatie aan ds. D. van Houdt dd. 21 januari 1999 en 26 maart 1999.

Besluit:

aan de onder materiaal 1 genoemde verzoeken niet te voldoen.

Gronden:

1. de synode is met deputaten en directie van het ADC en appellant van oordeel dat in het spreken en schrijven over de kerken en haar geschiedenis de dankbaarheid voor het feit dat zij bij het Woord van de Here bewaard zijn gebleven, de toon behoort te zetten. Dit sluit echter niet uit dat sympathetisch-kritische beoordeling van die geschiedenis voor onderzoek en documentatie ervan van belang is;
2. het organiseren van deze en dergelijke bijeenkomsten valt binnen de instructie van het ADC om de kennis en het onderzoek op het gebied van de geschiedenis van De Gereformeerde Kerken te bevorderen. Appellant heeft niet aangetoond dat deputaten hun instructie te buiten zijn gegaan;
3. zoals deputaten en directie van het ADC zelf al aangeven, kunnen zij niet inhoudelijk verantwoordelijk worden gesteld voor al het geschrevene en gesprokene. Uiteraard mag van het ADC worden verwacht, dat het in bijeenkomsten als onder 2 bedoeld, en ook in al zijn overige arbeid, het onder 1 genoemde klimaat zoveel mogelijk bewaakt.

Volgens de commissie hebben deputaten zorgvuldig gereageerd naar ds. Van Houdt. Ook laat het ADC het niet bij de presentatie van Vuur en Vlam deel 2. Het belegt binnenkort ook een samenkomst waar over de inhoud ervan wordt doorgesproken. Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 36**23.06.99***Doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie*

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : H.E. Nieuwenhuis

Materiaal :

1. brieven van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Oost, br. en zr. Van der Horst-Kuiper te Eindhoven, br. en zr. Hovius-Dijkstra te Ureterp en br. en zr. Jongsma-van

Heukelum te Frieschepalen, br. en zr. Aukema-Malda te Hardenberg, br. en zr. Schutte-Buisman te Houten, de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Noord, br. Bijl te Houtigehage, de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Zuid, de Gereformeerde Kerk te Eindhoven-Best, de Gereformeerde Kerk te Mijdrecht, br. en zr. Bolt-Scheper te Leeuwarden, br. en zr. Koster-de Wit te Almere, de Gereformeerde Kerk te Veenendaal, de Gereformeerde Kerk te Hardenberg-Oost, br. en zr. Douma-Wigboldus en 22 andere broeders en zusters te Hardenberg met het verzoek om het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 39), waarin de besluiten van de GS Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 389) en van de GS Heemse 1984--1985 (Acta art. 60) worden gehandhaafd, te herzien en uit te spreken:

- a. dat de doop naar artikel 56 KO zo spoedig mogelijk bediend mag worden, nadat de adoptie naar het recht van het land van herkomst is uitgesproken of nadat door dat land een wettelijke voogdijvoorziening is geregeld;
- b. dat de kerkenraden de bevoegdheid hebben te beoordelen of er genoeg zekerheid is omtrent de blijvende band tussen gelovige adoptiefouders en het kind dat zij in huis genomen hebben, voordat de heilige doop aan dit kind wordt bediend;
- c. uitspraak te doen over de plaats in het verbond van het naar buitenlands recht wettig geadopteerde kind;
- d. na de ratificering van het Haags Adoptieverdrag door Nederland op 1 oktober 1998 geen onderscheid te maken naar land van herkomst bij de behandeling van doopaanvragen voor adoptiekinderen, maar toe te staan dat alle adoptiekinderen na hun aankomst gedoopt mogen worden.

Zij voeren voor dit verzoek de volgende gronden aan:

1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft zich niet geconfronteerd met de 'Wet opnemng buitenlandse pleegkinderen ter adoptie' van 8 december 1988. Deze wet biedt voldoende zekerheid inzake de plaats en de opvoeding van een kind dat door gelovige ouders in het buitenland is geadopteerd;
  2. nu Nederland en 29 andere landen het Haags Adoptieverdrag hebben ondertekend is een uitspraak van de Nederlandse rechter inzake adoptie van een kind uit één van deze landen niet meer nodig;
  3. wettig geadopteerde kinderen zijn verbondskinderen. Zij dienen conform artikel 56 KO zo spoedig mogelijk gedoopt te worden;
  4. het is wenselijk dat voor de kerkleden een uniforme dooppraktijk wordt vastgesteld door de gereformeerde kerken;
2. adhesiebetuiging van de kerk te Siegerswoude-Frieschepalen aan het revisieverzoek van br. en zr. Hovius-Dijkstra;
- adhesiebetuiging van de classis Axel, de kerk te Terneuzen, de PS Overijssel, de kerk te Enschede-Noord en de classis Hardenberg aan het revisieverzoek van de kerk te Hardenberg-Oost;
- adhesiebetuiging van de kerk te Alphen aan den Rijn aan het revisieverzoek van de kerk te Amersfoort-Noord;
- adhesiebetuiging van de kerk te Leusden en de kerk te Houten aan het revisieverzoek van de kerk te Veenendaal;
- adhesiebetuiging van de kerk te Nieuwleusen aan het revisieverzoek van de kerk te Zwolle-Zuid.

Besluit:

1. de uitspraak van de GS Groningen-Zuid 1978 (Acta art. 389) "aan in het buitenland geadopteerde kinderen behoort de doop niet te worden bediend, voordat zij naar Nederlands recht wettig zijn geadopteerd", gehandhaafd door de GS Heemse 1984--1985 (Acta art. 60) en door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 39), vervallen te verklaren;
2. uit te spreken dat aan buitenlandse kinderen die in Nederland door gelovige ouders in hun gezin worden opgenomen ter adoptie, na hun aankomst in Nederland het recht op de doop toekomt.

Gronden:

1. nu Nederland (op 1 oktober 1998) het Haags Adoptieverdrag heeft geratificeerd, is erkenning door de Nederlandse rechter van een adoptie uit één van de verdragslanden niet meer nodig;
2. de 'Wet opnemng buitenlandse kinderen ter adoptie' (voorheen: 'Wet opnemng buitenlandse pleegkinderen ter adoptie') bepaalt dat 'aspirant-adoptiefouders' verplicht zijn hun kind, dat op grond van die wet een blijvende plaats in hun gezin heeft gekregen, te verzorgen en op te voeden als was het hun eigen kind (art. 1; art. 8 lid d en e; art. 9.1);
3. buitenlandse kinderen die door gelovige ouders in hun gezin zijn opgenomen ter adoptie, hebben op grond van de in grond 2 genoemde wet een blijvende plaats in dat gezin gekregen en behoren (NGB art. 34; HC zondag 27) daarom als kinderen van het verbond het sacrament van de doop te ontvangen (naar analogie van GS Hattem 1972--1973, Acta art. 251, besluit IV).

De rapporteur, ds. H.E. Nieuwenhuis, wijst op het Haags Adoptieverdrag, dat door Nederland op 1 oktober 1998 geratificeerd is. Geadopteerde kinderen uit de verdragslanden krijgen vanaf het begin een vaste plaats in het gezin waarin ze worden opgenomen. Een uitspraak van de Nederlandse rechter is daarvoor niet meer nodig.

Ook voor adoptiekinderen die vóór 1 oktober 1998 in Nederland gekomen zijn, en voor kinderen uit niet-verdragslanden geldt voldoende zekerheid. In de wet is bepaald dat kinderen uitsluitend via vergunninghouders geadopteerd mogen worden. Deze controleren dat de rechtspositie van de kinderen goed geregeld is. Daarom geldt van alle kinderen die nu vanuit het buitenland geadopteerd worden, dat ze vanaf het begin een vaste plaats hebben in het gezin waarin ze komen.

In de bespreking wordt gevraagd of het bij kinderen uit niet-verdragslanden wel zo zeker is. Dan geldt immers nog niet gelijk een ouder-kind-relatie. Buitenlandse adoptievonnissen zijn vaak moeilijk te begrijpen, waardoor de adoptieprocedure lang duurt. De doop zou in die situatie pas kunnen plaatsvinden als de adoptie z'n beslag heeft gekregen.

In het materiaal wordt herziening van besluiten van vorige synodes gevraagd. Waarom gaat de commissie daar niet expliciet op in?

De rapporteur, ds. H.E. Nieuwenhuis, antwoordt dat het feit dat buitenlandse adoptieuitspraken moeilijk te beoordelen zijn, niet wegneemt dat volgens de Nederlandse wet alle vanuit het buitenland afkomstige adoptiekinderen een vaste plaats in het gezin krijgen. De rechtspositie is voor al deze kinderen gelijk.

De meeste appellanten vragen revisie op grond van argumentatie van vóór 1 oktober 1998, maar er zijn ook brieven die uitgaan van de situatie na 1 oktober 1998. Het voorstel van de commissie betekent geen herziening van besluiten van vorige synodes in eigenlijke zin, want de aanpassing van de regel voor de adoptiedoop hangt samen met nieuwe Nederlandse wetgeving. GS Berkel en Rodenrijs 1996 wees daar al naar vooruit in haar besluit in Acta art. 39, grond 2.

Het voorstel van de commissie wordt met 32 stemmen voor en 1 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard. Dit besluit is geen revisie in de gebruikelijke zin van het woord, want het betreft sinds 1 oktober 1998 een nieuwe situatie. Daarom hoeven afgevaardigden die lid zijn geweest van voorgaande synodes, hierbij niet buiten stemming te blijven.

Artikel 37

22.04.99

Revisieverzoek inzake avondmaal en asielzoekers (art. 60 KO)

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : H.J. Messelink

Materiaal :

1. brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. november 1998 bevattende een revisieverzoek; hij verzoekt de synode uit te spreken dat de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta, art. 40) ten onrechte besloot zijn brief betreffende de toelating van asielzoekers aan het avondmaal niet te behandelen;
2. aanvullend schrijven van br. Bijl dd. 8 februari 1999 met twee bijlagen, namelijk brieven die hij aan de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 stuurde nadat deze een besluit over zijn bezwaarschrift had genomen.

Besluit:

aan het revisieverzoek niet te voldoen.

Grond:

br. Bijl herhaalt wel zijn standpunt en maakt ook opmerkingen van allerlei aard over de kerkelijke behandeling van zijn grieven, maar geeft geen weerlegging van de gronden die de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 onder het besluit in artikel 40 van de Acta vermeldt.

Het voorstel wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard.

Artikel 38

07.05.99

Interpretatie artikel 65 KO (bezwaar Zaamslag)

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : W. van Harten

Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Zaamslag dd. 14 mei 1998 met bezwaar tegen het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 43, besluit 1a): 'artikel 65 KO tweede lid heeft betrekking op elke officiële eredienst'.
De kerk acht dit besluit in strijd met de kerkorde en met besluiten van vorige synodes, waaruit duidelijk naar voren komt dat de vastgestelde orden van dienst aanbevolen/goedgekeurd werden voor de zondagse diensten.
Zij verzoekt de synode uit te spreken, dat artikel 65 KO tweede lid betrekking heeft op elke zondagse eredienst.

Besluit:

het bezwaar niet toe te stemmen en het verzoek af te wijzen.

Grond:

Historisch gezien kan artikel 65 KO tweede lid met name over de zondagse erediensten gaan, maar naar de aard van de kerkorde is dit artikel per analogie ook richtinggevend voor andere erediensten.

Als deputaat is ds. T. Dijkema bij de bespreking aanwezig.

Vanuit de vergadering wordt verdedigd dat de woorden 'per analogie' impliceren dat artikel 65 KO voor de zondag geldt en voor andere diensten alleen richtinggevend is. GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft de analogie expliciet gemaakt.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat dit besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 niet

teruggedraaid hoeft te worden. Want dat zou betekenen dat artikel 65 KO niet voor andere dan zondagse diensten zou gelden, terwijl dat per analogie wel het geval is. De manier van regelgeving in de kerkorde is niet uitputtend, zoals in het Romeinse recht. De kerkorde bevat net als de Mozaïsche wetgeving een beperkt aantal regels, die voor soortgelijke situaties als voorbeeld dienen. Bij het Romeinse recht bestaat de neiging naar de mazen in de wet te zoeken, terwijl bij het Mozaïsche recht de geest en de bedoeling van de regels in rekening gebracht moeten worden. GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft een maas in de kerkorde willen dichten, wat bij goed verstaan van de kerkorde niet nodig was geweest. De rapporteur, oud. W. van Harten, zegt dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 op haar manier heeft onderstreept, dat artikel 65 KO ook voor andere dan zondagse erediensten richtinggevend is. Het voorstel van de commissie wordt met 33 stemmen voor en 1 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard.

Artikel 39

07.05.99

Interpretatie artikel 65 KO (verzoek Zwolle-Zuid)

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : W. van Harten

Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Zuid dd. 9 maart 1999, waarin wordt voorgesteld om naast een wijziging van artikel 65 KO, tweede lid, ook een wijziging aan te brengen in de redactie van de artikelen 59, 60, 61, 67, 68 en 70 van de kerkorde.

Besluit:

deze voorstellen niet ontvankelijk te verklaren.

Grond:

deze voorstellen betreffen nieuwe zaken die niet in de kerkelijke weg aan de orde zijn gesteld.

Het voorstel wordt, gelet op de bespreking over het voorstel in het voorafgaande artikel, zonder nadere discussie met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 40

07.05.99

Interpretatie artikel 65 KO (bezwaar Spakenburg-Zuid)

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : W. van Harten

Materiaal :

brief van de Gereformeerde Kerk te Spakenburg-Zuid dd. 7 maart 1999, waarin men bezwaar maakt tegen besluit 1b van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 43): *artikel 65 KO tweede lid mag niet gehanteerd worden als een strikte regel die functioneert als keurslijf voor de kerken*. Want dit doet afbreuk aan artikel 84 KO. Als artikel 65 KO geen strikte regel is, heeft dit betekenis voor de naleving van de andere artikelen van de KO.

De kerk te Spakenburg-Zuid verzoekt dit besluit uit het midden van de kerken weg te nemen.

Besluit:

aan dit verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. de kerk te Spakenburg-Zuid acht de gronden bij dit besluit op de juiste wijze omschreven. Het besluit moet in het licht van de gronden gelezen worden;
2. de bijzin 'die functioneert als een keurslijf voor de kerken' is beperkend van aard en kan niet gemist worden.

Het voorstel wordt, gelet op de bespreking over het in twee artikelen hiervoor genoemde voorstel, zonder nadere discussie met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard.

Artikel 41

07.05.99

Interpretatie artikel 65 KO (redactie tweede lid)

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : W. van Harten

Materiaal :

1. Acta art. 43 van de Generale Synode te Berkel en Rodenrijs 1996, met name besluit 2: *aan de kerken de volgende tekst van artikel 65 KO tweede lid ter toetsing voor te leggen: "De kerken zullen gebruik maken van de orden van dienst die door de generale synode zijn goedgekeurd" en nieuw te benoemen deputaten eredienst op te dragen, rekening houdend met de reacties uit de kerken, een voorstel met betrekking tot de tekst van artikel 65 KO tweede lid te doen aan de volgende synode;*
2. rapport van deputaten Eredienst, hoofdstuk 9, waarin zij hun beoordeling geven van de reacties die uit de kerken op de voorgelegde redactiewijziging zijn binnengekomen, en waarin zij komen tot het voorstel om de redactie ongewijzigd te laten (zie hoofdstuk 10 conceptbesluit 8) en voorstellen dat deputaten *de kerken (zullen) dienen met de conclusies uit hun rapport: hoe liturgische regels in de praktijk moeten fungeren;*
3. diverse brieven uit kerken waarin gepleit wordt om de huidige redactie te handhaven om daardoor te veel 'vrijheid' en 'wildgroei' te voorkomen;
4. diverse brieven waarin gepleit wordt de redactie wel te wijzigen om de misverstanden waartoe de huidige redactie leidt zoveel mogelijk weg te nemen en/of om aan te geven dat de inrichting van de eredienst in de eerste plaats een zaak is van de plaatselijke kerk(enraad).

Besluit:

de redactie van artikel 65 KO tweede lid niet te wijzigen.

Gronden:

1. besluit 1b van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 43) maakt duidelijk, dat artikel 65 KO de kerken niet in een keurslijf wil dringen, maar dat de kerken verantwoordelijk zijn voor de inrichting van de erediensten met inachtneming van de door de synode goedgekeurde orden van dienst;
2. binnen dat kader kan een kerkenraad in zijn verantwoordelijkheid aanvulling of variatie toestaan, als daar goede redenen voor zijn. Uiteraard mogen dergelijke aanvullingen

en aanpassingen het grondpatroon van de gereformeerde eredienst, zoals neergelegd in de aangenomen orden van dienst, geen geweld aandoen.

Als deputaat is ds. T. Dijkema bij de bespreking aanwezig.

Vanuit de vergadering wordt ervoor gepleit toch een aanvulling op artikel 65 KO te maken. Voor de betekenis van artikel 65 KO moet geen aparte toelichting nodig zijn. De kerkorde moet duidelijk zijn.

GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft toch ook al gezegd, dat de stringente formulering van artikel 65 KO misverstand wekt (Acta art. 43, besluit 2 grond 1)? Zij heeft ook al een aanpassing ter toetsing aan de kerken voorgelegd.

Artikel 66 KO heeft een bepaling 'als regel'. Kan dat niet ook in artikel 65 KO?

Er wordt op gewezen dat een toevoeging 'als regel' niets oplost. De regel blijft immers de regel.

In artikel 66 KO betekent 'als regel' dat elke zondag gepreekt moet worden aan de hand van catechismus.

Wordt met 'als regel' bedoeld dat de desbetreffende regel niet zo precies hoeft te worden toegepast, dan impliceert dat dat andere artikelen wel precies moeten worden toegepast. Het gevaar van wettische regelgeving ligt dicht bij ons. Dan weten we precies waar we aan toe zijn. Maar wie mazen in het net zoekt zal nooit tevreden zijn.

De voorzitter van de commissie, ds. H.M. Smit, wijst op stiptheidsacties in de maatschappij. Daarbij gaat van alles fout, terwijl je je toch aan de regels houdt.

Deputaat ds. T. Dijkema constateert dat we samen groeien in het omgaan met de kerkorde. Er zijn artikelen die strikt gelden, zoals de ondertekening van de belijdenis bij ambtsdragers, maar er zijn ook artikelen met reliëf, zoals art. 65. Naar de aard van de zaak van de orde van dienst mag hier niet legalistisch mee worden omgegaan.

De toevoeging 'als regel' verzwakt het artikel, alsof je je aan de orde van dienst soms niet hoeft te houden. Hij ziet meer in goede voorlichting over de toepassing van dit artikel.

Gevraagd wordt naar het grondpatroon van de gereformeerde eredienst, dat de commissie noemt in grond 2 en dat geen geweld mag worden aangedaan. Is dit grondpatroon niet ruimer dan de orden van de dienst, waarin immers nog verschillende variaties zitten?

Volgens de commissie is dit grondpatroon neergelegd in de aangenomen orden van dienst (grond 2). Het wordt zichtbaar in het geheel van de opstelling van een orde van dienst en is als zodanig maatgevend voor de inrichting van een eredienst.

De rapporteur, oud. W. van Harten, weerspreekt dat hiermee elke variatie op de orden van dienst onmogelijk gemaakt wordt. GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft toch duidelijk gemaakt dat dit artikel niet gehanteerd mag worden als een strikte regel die functioneert als een keurslijf voor de kerken (Acta art. 43, besluit 1b)?

Ds. P.J. Trimp dient een amendement in om deputaten Eredienst op te dragen de kerken te dienen met een handreiking hoe liturgische regels in de praktijk fungeren. Dit amendement wordt verworpen met 12 stemmen voor en 17 tegen bij 6 onthoudingen.

Ds. O.W. Bouwsma, ds. T.S. Huttenga en oud. P.G.B. de Vries komen met een tegenvoorstel om artikel 65 KO als volgt te wijzigen: De kerken zullen zich als regel houden aan de orden van dienst die door de generale synode zijn goedgekeurd.

Zij menen dat de stringente formulering van artikel 65 KO tweede lid misverstand wekt, terwijl ook artikel 66 KO op gelijke wijze spreekt.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 29 stemmen voor en 5 tegen bij 1 onthouding. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Interpretatie artikel 66 KO

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Veurink

Materiaal :

1. brief met bijlagen van de Classis Hattem dd. 27 november 1998 met het verzoek de uitspraak van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 44) te herzien en uit te spreken dat de leerstellige prediking in de kerken op overeenkomstige wijze als de Heidelbergse Catechismus (HC) ook de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels als uitgangspunt mag hebben. De classis voert de volgende gronden aan:
  1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 stelt ten onrechte dat de HC qua vorm, opzet en karakter daarvoor het meest geschikt is. Kennisname van de historie leert, dat de catechismus oorspronkelijk bedoeld is voor kerkelijk godsdienstonderwijs en dat uit de catechetische behoefte de catechismusprediking is gegroeid;
  2. ook inhoudelijk is de HC niet het meest geschikt. Voor de verklaring van de leer van Gods Woord biedt dit belijdenisgeschrift te weinig;
  3. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 verwijst in grond 2 naar de mogelijkheid om de andere belijdenisgeschriften bij de catechismusprediking te betrekken. Daarmee wordt impliciet het bezwaar toegestemd tegen de catechismus als enige bron voor de leerstellige prediking;
2. brief van br. A.J. v.d. Worp te Hattem dd. 31 oktober 1998 waarin hij verzoekt geen gevolg te geven aan het revisieverzoek van de classis Hattem.

Besluit:

het revisieverzoek van de classis Hattem af te wijzen.

Gronden:

1. ook al is de HC oorspronkelijk bedoeld voor kerkelijk godsdienstonderwijs, dat neemt niet weg dat de HC qua vorm, opzet en karakter het meest geschikt is om in de prediking de leer van Gods Woord samenvattend te verklaren;
2. de aan de historie ontleende argumenten waarmee de classis Hattem dat bestrijdt, zijn eenzijdig en niet toereikend. De systematische opzet van het kerkelijk godsdienstonderwijs is steeds model geweest voor de leerstellige prediking. Reeds in de vroegchristelijke kerk werden catechese-preken gehouden, met name over het Credo (Cyrillus en Augustinus). In de Middeleeuwen werden eveneens het Apostolicum en het Onze Vader in de preek uitgelegd. Luther gaat preken over 'gebod en gebed', belangrijke onderdelen van de catechismus. De kerkorde van de Pfalz bepaalt dat alle zondagen voor de volwassenen 's middags een catechismusprek zal worden gehouden. De HC wordt dan opgenomen in de kerkorde en in 52 zondagen verdeeld. In Nederland zijn de gereformeerde kerken in dat voetspoor gegaan door een besluit van de synode te 's Gravenhage in 1586. Artikel 66 KO vindt fundering in de historie;
3. de opvatting dat de catechismus te weinig biedt voor de verklaring van de leer van Gods Woord wordt door de synode niet gedeeld. Dat er onderwerpen zijn waarover de HC niet spreekt en andere belijdenisgeschriften wel, valt toe te stemmen. In de structuur van de HC wordt de leer niet uitputtend behandeld, maar systematisch samengevat. Uit de gronden van het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 blijkt, dat voldoende ruimte aanwezig is voor andere belijdenisgeschriften in de eredienst, als maar de regelmatige catechismusprediking uitgangspunt blijft.
4. de classis gaat ook voorbij aan de vanzelfsprekendheid om onderwerpen als in grond 3 bedoeld vanuit bijbelgedeelten/-teksten te behandelen met behulp van de andere belijdenisgeschriften.

De bespreking concentreert zich op grond 1 met de vraag of de HC geschikt of meest geschikt is om in de prediking de leer van Gods Woord te verklaren. Sommigen vinden 'meest geschikt' te sterk gezegd. 'Meest geschikt' impliceert dat andere belijdenisgeschriften minder geschikt zijn, waarmee het toch open blijft om die te gebruiken. Daartegenover staat dat met 'geschikt' helemaal open blijft wat we met de andere belijdenisgeschriften in de prediking kunnen.

Opgemerkt wordt dat artikel 66 KO duidelijk is en geen wijziging behoeft. Het gaat erom dat heel de raad van God verkondigd wordt en dat de gemeente tegen stokpaardjes van voorgangers beschermd wordt.

De rapporteur, oud. G.J. Veurink, antwoordt dat, om in overleg met de kerkenraad bijvoorbeeld een paar keer over de uitverkiezing te preken en daarbij de Dordtse Leerregels te betrekken, de kerkorde niet gewijzigd hoeft te worden.

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

Artikel 43

16.09.99

Deputaten Kerkrecht en Kerkorde

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : H.E. Nieuwenhuis

Besluit:

1. de kerkrechtelijke implicaties van de besluiten van de GS Leusden 1999 te doen onderzoeken en daarvoor tijdelijke deputaten Kerkrecht en Kerkordezaken te benoemen, die hierover adviezen uitbrengen aan de volgende synode.
Deputaten krijgen de opdracht:
  - a. een herziene uitgave van de kerkorde te verzorgen in samenwerking met deputaten Generaal-Synodale Publicaties;
  - b. zich te bezinnen op een procedure voor wijziging van de kerkorde;
  - c. zich te bezinnen op een editie van de kerkorde waarin de generaal-synodale regelingen en jurisprudentie zijn verwerkt;
  - d. zich te bezinnen op de volgende vragen:
    1. is de kerkelijke besluitvorming van de GS Leusden 1999 consistent?
    2. is het soortelijk gewicht van synodale besluitvorming die met verschillende termen wordt aangeduid (besluiten, regels, regelingen, handreikingen, adviezen) voldoende helder?
    3. wat is met het oog op de ratificatie wijs met betrekking tot het tijdstip waarop de geldigheid van synodebesluiten ingaat?
    4. zijn meerjarenbesluiten mogelijk c.q. wenselijk? Kan een generale synode 'regeren' over haar opvolgster heen?
    5. aan welke criteria moeten revisieverzoeken voldoen?
    6. wat zijn de consequenties van het besluit inzake de kerkelijke examens, artikel 5 KO?
    7. hoe moet het vervolgtraject zijn inzake artikel 70 KO?
    8. zijn nadere regelingen in het kader van artikel 65 en 67 KO gewenst en zo ja, hoe?
  - e. aan de desbetreffende deputaatschappen advies te geven vanuit kerkrechtelijke invalshoek over de volgende zaken:
    1. de overgebleven punten inzake artikel 14 KO;
    2. de studieopdrachten inzake de appelprocedure, artikel 31 KO;
    3. de kerkrechtelijke kanten van de besluiten inzake zending en hulpverle-

- ning, artikel 24 en 47 KO;
4. de verhouding van het meldpunt seksueel misbruik tot de kerkelijke procedure, artikel 79 KO;
  5. de werkwijze van de generale synode;
2. aan deputaten voor de uitvoering van hun opdracht een bedrag van f 1000,-- per jaar toe te kennen voor de jaren 2000, 2001 en 2002.

Grond:

de generale synode is verantwoordelijk voor een zorgvuldige afwerking van haar besluitvorming met aandacht voor samenhang en consequenties en eveneens voor het oplossen van kerkrechtelijke knelpunten die tijdens het besluitvormingstraject zijn gesignaleerd.

Bij de behandeling van diverse onderwerpen op de synode bleek de behoefte aan een deputaatschap voor de bestudering van kerkrechtelijke vragen. Dat kunnen afzonderlijke punten zijn, maar ook diverse regels in hun onderlinge samenhang. Deze punten zijn vanuit de commissies en door prof. dr. M. te Velde aangereikt en door ds. H.E. Nieuwenhuis als rapporteur in dit voorstel verwerkt.

Bezinning is goed, maar wat gebeurt er daarna mee, wordt gevraagd. Kan opdracht 2 ook uitgebreid worden met bezinning over de opzet van de kerkorde? Verder wordt gewaarschuwd dat een algemene adviesdienst te veel kan loshalen.

De rapporteur, ds. H.E. Nieuwenhuis, antwoordt, dat het begin van besluit 1 aangeeft dat na de bezinning advies hierover moet worden uitgebracht aan de volgende synode. Bezinning over de opzet van de kerkorde gaat te ver, omdat die niet aan de synode is voorgelegd. De overige punten betreffen zaken die we bij de behandeling van wat ons is voorgelegd, tegenkwamen en die zorgvuldige afhechting vragen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aangenomen.

Artikel 44

27.04.99

Brief over diverse zaken

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R.M. Meijer

Materiaal :

brief van br. H. Duits te Amersfoort dd. 4 februari 1999, voorzien van twee bijlagen, handelend over de kerkorde en de hantering daarvan, kerklied en liturgie, de Theologische Universiteit te Kampen, de doop van wettig geadopteerde kinderen, kerkelijke besluitvorming en de vrouw in het ambt. De brief mondt uit in het verzoek om alle vernieuwingen terzijde te schuiven tot bewaring van de eenheid, en 'om toekomstige besluiten met 2/3 meerderheid te aanvaarden'.

Besluit:

aan de verzoeken niet te voldoen.

Grond:

br. Duits heeft verzuimd in zijn brief de juistheid van zijn beweringen aan te tonen en/of met zijn verzoeken de kerkelijke weg naar artikel 30 KO te bewandelen.

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, begrijpt de zorg die spreekt uit de brief van br. Duits. Aan zijn verzoeken kan echter niet worden voldaan. Het voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.

Hoofdstuk III EREDIENST

Artikel 45

20 / 21.05.99

Bijbelvertaling, Nieuwe Bijbelvertaling (NBV)

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : H. Veldman

Materiaal :

1. rapport deputaten Bijbelvertaling met aanvullend rapport (zie bijlage 11 bij de Acta);
2. brief van ds. J.M. Goedhart te Drachten dd. 11 februari 1999, waarin hij de synode vraagt uitspraak te doen over de vertaling van de naam van God en deputaten opdracht te geven om "met de wel noodzakelijke waakzaamheid" de verdere ontwikkelingen te volgen;
3. brief van br. J. Fokkes te Bedum dd. 23 februari 1999 met een oproep om terug te gaan naar de Statenvertaling;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Ten Boer dd. 2 maart 1999 met de vraag waarom deputaten niet meer informatie geven over de keuzes in de NBV; bepaalde keuzes moeten door de synode worden afgewezen en eigenlijk horen de gereformeerde kerken dit vertaalwerk zelf ter hand te nemen;
5. brief van br. S.J. Sietsma te Dalfsen dd. 15 maart 1999 met veel kritiek op details van de inmiddels verschenen NBV-gedeelten ("Werk in uitvoering"); daarom stelt br. Sietsma voor de deelname aan het overleg over de NBV onmiddellijk te beëindigen en mogelijkheden te onderzoeken hoe een eigen nieuwe vertaling verzorgd zou kunnen worden;
6. brief van de Gereformeerde Kerk te Hilversum dd. 8 april 1999 met het voorstel deputaten op te dragen goede contacten te onderhouden met de vertaalcommissies en "de vertalingen ook inhoudelijk te beoordelen en te toetsen".

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor het door hen verrichte werk en opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdrachten:

1. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te blijven presenteren als adres waaraan men informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
2. de mogelijkheid te benutten verder deel te nemen aan het overleg met het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG) waar het de NBV betreft en daarbij waakzaam de verdere ontwikkelingen te volgen vanuit het door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 bepaalde in besluit 2b, Acta art. 67;
3. de kerken regelmatig te informeren in overleg met deputaten Generaal-Synodale Publicaties, de generale synode te adviseren over de ontwikkelingen rond de NBV en daarbij van de kerken het gebed te vragen voor het tot stand komen van een verantwoorde vertaling;
4. het rapport over hun arbeid aan de eerstkomende generale synode toe te zenden.

Gronden:

1. informatie aan deputaten vanuit de Raad voor Contact en Overleg betreffende de Bijbel (RCOB), de toezending van het kwartaalblad Standvastig Statenvertaling van de Gereformeerde Bijbelstichting en het overleg met deputaten vanuit het NBG wijzen op een duidelijke functie van deputaten als adres van en overlegorgaan namens de

- kerken voor alle zaken die de vertaling van de Bijbel betreffen;
2. rekening houdend met het betreffende besluit van de synode van Leeuwarden kunnen deputaten door deelname aan het overleg met het NBG ertoe bijdragen dat er een voor de kerken aanvaardbare bijbelvertaling beschikbaar blijft;
  3. de door het NBG vastgestelde vertaalprincipes en vertaalregels maken het mogelijk dat in de NBV een zorgvuldige weergave van de grondtekst geboden wordt. Een eerste, niet uitputtende toetsing van de inmiddels verschenen vertaling van Ester, Prediker, Jona en Handelingen stemt in dit opzicht in het algemeen gesproken hoopvol. Het is van groot belang, betrokken te blijven bij het vertaalproces in zijn praktische uitwerking. Dat geldt temeer nu er een fase is aangebroken waarin hele bijbelboeken in de nieuwe vertaling worden gepresenteerd en men ernaar streeft het project in het jaar 2004 tot een afronding te brengen.

Besluit 2:

1. op dit moment niet te voldoen aan het verzoek van ds. Goedhart om uit te spreken dat de naam van God moet worden vertaald door: Here, of HERE;
2. niet te voldoen aan het verzoek van de kerk te Ten Boer om de door haar gegeven vertaalvoorbeelden uit de NBV af te wijzen.

Grond:

het is niet wijs om, vooruitlopend op de beoordeling van het geheel, zich nu uit te spreken over concrete vertaalproblemen.

Besluit 3:

het voorstel van br. Fokkes om terug te gaan naar het gebruik van de Statenvertaling, af te wijzen.

Grond:

de Generale Synode van Leeuwarden 1990 fundeerde haar besluit om in te stemmen met het voornemen van het NBG om zich in te zetten voor een nieuwe bijbelvertaling, o.a. als volgt: "veranderingen binnen de Nederlandse taal maken het noodzakelijk een bijbelvertaling van tijd tot tijd bij te werken of te vervangen door een nieuwe vertaling" (Acta art. 67, besluit 2, grond).

Besluit 4:

niet te voldoen aan het verzoek van br. Sietsma om de deelname aan het overleg over het NBV-project onmiddellijk te beëindigen.

Grond:

deputaten geven duidelijk aan dat het nog steeds verantwoord is te staan achter het besluit van de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (zie deputatenrapport paragraaf 5). Ook uit de mondelinge toelichting aan de synode blijkt dat de inbreng vanuit onze kerken in dit project belangrijk is te noemen en ook als zodanig wordt gewaardeerd.

Besluit 5:

op het verzoek van de kerk te Ten Boer en van br. Sietsma om de mogelijkheid te onderzoeken een eigen vertaling van de Bijbel te laten maken, niet in te gaan.

Grond:

dit verzoek betreft een nieuwe zaak die zonder voorbereiding door mindere vergaderingen aan de synode is voorgelegd (art. 30 KO).

Besluit 6:

niet te voldoen aan het verzoek van de kerk te Ten Boer om deputaten op te dragen over "diverse keuzes" in de NBV informatie te verschaffen aan de kerken.

Grond:

deputaten hebben de opdracht om de kerken regelmatig te informeren over de grote lijnen. En het NBV-project is zó georganiseerd dat ieder die dat wenst, zich rechtstreeks kan wenden tot het NKG, in de zekerheid dat zijn/haar opmerkingen over details zorgvuldig zullen worden behandeld.

Besluit 7:

niet te voldoen aan de voorstellen van de kerk te Hilversum om

- a. goede contacten te onderhouden met de vertaalteams;
- b. de vertalingen nu al inhoudelijk te beoordelen en te toetsen.

Gronden:

1. de gevraagde rechtstreekse invloed op het vertaalteam is niet mogelijk gezien de structuur van het project. Daarom sprak de synode van Berkel en Rodenrijs uit: "De kerken nemen niet deel aan het project zelf, maar volgen het belangstellend en waakzaam. Na afronding van het project is het aan de kerken te kiezen voor al of niet aanvaarding van de bijbelvertaling voor gebruik in de kerken" (Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 48, besluit 3, grond 1);
2. deputaten leveren niet meer dan een marginale toetsing vanuit het door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 bepaalde.

Besluit 8:

deputaten te steunen bij het pleidooi dat zij willen voeren bij het NKG om in de NBV aantekeningen op te nemen, niet als achtergrondinformatie, maar met mogelijke andere vertalingen of als een verantwoording van een bepaalde keuze.

Gronden:

1. de vertaling wordt zo in breder kring acceptabel;
2. de gebruiker kan de vertaling beter 'narekenen';
3. in prediking en onderwijs kan zo nodig naar de aantekeningen worden verwezen.

Besluit 9:

deputaten te machtigen voor hun werk uitgaven te doen tot een maximum van f 1450,- in 2000 en f 2350,- in 2001 en in 2002.

Grond:

de maximumbedragen worden door de deputaten in hun meerjarenbegroting genoemd.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. B.C. Buitendijk, dr. H.R. van de Kamp, ds. H.J. Room, ds. J.J. Schreuder en zr. M. Wilcke-van der Linden.

De rapporteur, oud. H. Veldman, zegt dat de taal zich in hoog tempo ontwikkelt. Zitten er tussen de Statenvertaling en de vertaling NBG 1951 drie eeuwen, tussen de vertaling NBG 1951 en de NBV zal dat maar een halve eeuw zijn.

In de bespreking wordt erop aangedrongen dat deputaten regelmatig de kerken voorlichten inzake de NBV. Ook zouden deputaten open moeten staan voor vragen vanuit de kerken als het om wezenlijke punten van vertaling gaat, zoals ten aanzien van de naam van God. Het NBG kan deze vragen ook beantwoorden, maar deputaten zijn het eigen kerkelijke adres.

Zorg wordt geuit over het interconfessioneel karakter van het NBV-project. Het alternatief van een eigen vertaalproject is echter niet reëel.

Kanttekeningen hebben als nadeel dat daarin niet-gereformeerde gedachten tot uiting kunnen komen.

Kunnen we geen signaal afgeven om de naam van God met Here of HERE te vertalen? Aan de andere kant wordt gevraagd of deputaten niet te ver gaan, doordat ze een lijst opstellen van woorden die ze veilig willen stellen (aanvullend rapport, paragraaf 5.2). Wordt de vertaling dan wel echt hedendaags? Door GS Leeuwarden 1990 is duidelijk voor een vertaling in hedendaags Nederlands gekozen (Acta art. 67, besluit 2b).

De rapporteur, oud. H. Veldman, antwoordt dat de kerken niet zelf deelnemen aan het project, maar het belangstellend en waakzaam volgen (zie besluit 7, grond 1, naar het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996). In dat kader is het echter niet goed mogelijk op de vertaling in detail te reageren. Deputaten zien dan ook geen mogelijkheid vragen over details te beantwoorden. Desgevraagd verwijzen zij naar het NBG.

Deputaat dr. H.R. van de Kamp vult aan, dat de vorige synode aan de opdracht van deputaten heeft toegevoegd, dat ze waakzaam moeten zijn. Deputaten vinden dat nog steeds nodig, nu het NBV-project vordert (deputatenrapport, paragraaf 5). Kanttekeningen zouden geen verklaring maar alleen een mogelijke andere vertaling moeten bieden. De woordenlijst heeft niet tot doel vertrouwde woorden te bewaren, maar is een hulpmiddel om te bevorderen dat de vertaling zorgvuldig en betrouwbaar zal zijn.

Het project wordt interconfessioneel genoemd, omdat er vanuit verschillende kerkgenootschappen aan wordt meegewerkt, maar dat wil niet zeggen dat de confessie voor de vertaling niet van belang is.

Het is goed mogelijk de kerken jaarlijks te informeren, zeker nu over het NBV-project meer te vertellen is.

Op de vraag hoe deputaten eraan bijdragen dat er een aanvaardbare bijbelvertaling komt (besluit 1, grond 2), kan dr. Van de Kamp in het publiek weinig zeggen. Er zijn goede contacten met het NBG, waarin de mogelijkheid bestaat tot overleg. Er is ook over de vertaling van de naam van God gesproken.

De supervisors uit onze kerken werken niet in opdracht van deputaten, maar van het NBG. Zij hebben daarin een eigen verantwoordelijkheid. Vanuit het NBG wordt hun inbreng gewaardeerd.

Een amendement van ds. J. Luiten om in besluit 1.3 deputaten op te dragen ook desgevraagd de kerken te informeren, wordt verworpen met 4 stemmen voor en 31 tegen.

Een amendement van oud. I.G. de Boer en ds. L.E. Leeftink om uit te spreken dat de naam van God bij voorkeur door HERE vertaald moet worden, wordt verworpen met 11 stemmen voor en 24 tegen. Een amendement hierop van ds. A. van der Sloot om in de weergave eerbiedkapitaal te gebruiken, wordt verworpen met 2 stemmen voor en 32 tegen bij 1 onthouding.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om in besluit 4 uit te spreken, dat de synode de zorg over het interconfessioneel karakter van het NBV-project deelt, maar tegelijk niet aan het verzoek tot beëindigen van deelname aan het overleg kan voldoen, en zijn amendement om besluit 8 te laten vervallen, worden beide verworpen met 5 stemmen voor en 30 tegen. Nadat afzonderlijk is gestemd over het commissievoorstel tot besluit 2 (30 stemmen voor, 4

tegen bij 1 onthouding), wordt het commissievoorstel als geheel met algemene stemmen aanvaard. Ds. J.J. Schreuder blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

De preses bedankt deputaten voor hun werk, in het bijzonder dr. H.R. van de Kamp en zr. M. Wilcke-van der Linden, die aftredend zijn.

Artikel 46

02.09.99

Bijbelvertaling Groot Nieuws 1996

Voorstel : Commissie 3

Rapporteur : H. Veldman

Materiaal :

brief van de PS Holland-Noord dd. 10 februari 99, waarin zij voorstelt om de plaatselijke kerken tijdelijk vrij te laten in het gebruik van de bijbelvertaling Groot Nieuws 1996 (GNB '96), met als gronden:

1. het taalgebruik van de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG '51) is sterk verouderd, waarom ook de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) wordt voorbereid, welk project de steun heeft van onze kerken (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 67);
2. de NBV zal naar huidige verwachting bij het NBG niet voor 2004 uitkomen, waarna ook een beslissing van een generale synode zal moeten worden afgewacht over het kerkelijk gebruik ervan;
3. GNB '96 kan in de overgangperiode van verouderde naar nieuwe vertaling het overkomen van de boodschap van het evangelie helpen bevorderen.

Besluit 1:

de bijbelvertaling Groot Nieuws 1996 niet voor gebruik in de gewone eredienst vrij te geven.

Gronden:

1. de door de PS Holland-Noord aangevoerde argumentatie is gebruiksggericht en niet inhoudsggericht. Er is in onze kerken nog geen systematisch onderzoek gedaan naar de inhoudelijke kwaliteit en de betrouwbaarheid van deze vertaling;
2. dit onderzoek heeft o.a. nog niet plaats gehad, omdat deze bijbelvertaling in eerste versie niet bestemd was voor kerkelijk gebruik (zie rapport deputaten Bijbelvertaling paragraaf 4).

Besluit 2:

in afwachting van een kerkelijk besluit inzake de Nieuwe Bijbelvertaling, het gebruik van de bijbelvertaling GNB '96 in bijzondere situaties over te laten aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken.

Gronden:

1. het taalgebruik van de vertaling NBG '51 is sterk verouderd, waarom ook de NBV wordt voorbereid, welk project de steun heeft van onze kerken (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 67);
2. de kerken zijn vanwege hun roeping als licht voor de wereld gebaat bij een bijbelvertaling in een taal die vandaag begrijpelijk is;
3. GNB '96 is een vertaling in hedendaags Nederlands die nu beschikbaar is, terwijl de

- verschijning van de NBV niet voor 2004 wordt verwacht;
4. reeds GS Kampen 1951 overwoog "dat er met betrekking tot het gebruik eener Bijbelvertaling in den eeredienst geen bindende bepalingen bestaan" (Acta art. 123, overwegende 1);
  5. het is onmogelijk voor een generale synode een bijbelvertaling kerkelijk te ijken en daarom heeft een generale synode ten deze ook geen roeping (GS Bunschoten-Spakenburg 1958--1959, Acta art. 71, overwegende 2);
  6. plaatselijke kerken kunnen in eigen verantwoordelijkheid ervoor zorgen dat het evangelie betrouwbaar overkomt;
  7. het gebruik van de vertaling GNB '96, onder voorwaarden, laat de noodzaak onverlet dat de kerken terzake van de NBV bevorderen dat er een voor de kerken aanvaardbare vertaling beschikbaar blijft (GS Leeuwarden 1990, Acta art. 67, besluit 2, grond 2).

De rapporteur, oud. H. Veldman, introduceert het voorstel inzake de bijbelvertaling Groot Nieuws 1996. Naar de opdracht van de Here Jezus in het zogenaamde zendingsbevel (Mat. 28:19) is het evangelie in zending en evangelisatie verkondigd. Uit het buitenland komen nu asielzoekers en studenten naar ons toe. Ook uit onze eigen omgeving komen belangstellenden. We houden evangelisatieprojecten en laagdrempelige diensten om mensen met het evangelie op duidelijke manier te bereiken.

In al deze situaties kan onvoldoende kennis van het Nederlands een belemmering zijn. Met name de vertaling NBG '51 wordt zo langzamerhand een obstakel, omdat die te abstract is en veel lange zinnen heeft. Zodoende is de behoefte ontstaan aan een bijbelvertaling die dichter bij de gesproken taal staat. De commissie stelt voor om dit onder voorwaarden toe te staan.

Daarbij moet in rekening gebracht worden dat het voor een generale synode onmogelijk is een bijbelvertaling te ijken. Dat is ook al door de GS Bunschoten-Spakenburg 1958--1959 overwogen.

In de bespreking wordt naar voren gebracht dat er kerken zijn die elke week buitenlandse gasten in de eredienst hebben. In die kerken zou de bijbelvertaling GNB '96 dan elke zondag gebruikt kunnen worden. Daarmee is deze vertaling praktisch toch vrijgegeven. Daarbij is het nog maar de vraag of de NBV vrijgegeven wordt. Daardoor ontstaat de mogelijkheid dat de vertaling GNB '96 langere tijd in gebruik blijft.

Grond 4 wordt een halve waarheid genoemd, omdat de Statenvertaling in 1951 toch wel een geaccepteerde vertaling was. Toen GS Bunschoten-Spakenbrug 1958--1959 NBG '51 vrijgaf, ging daar wel een ijkende betekenis van uit. Als ze uitsprekt dat haar niet is gebleken dat tegen NBG '51 zodanige bezwaren in te brengen zijn dat deze vertaling ontraden moet worden, is dat een inhoudelijke uitspraak. De kerk heeft de roeping bij de bijbelvertaling de wacht te houden. Daarom zijn voor het vrijgeven van een vertaling goede gronden nodig.

De vertaling GNB '96 is niet bedoeld voor kerkelijk gebruik. Laat deputaten Bijbelvertaling onderzoek doen of de bijbelvertaling GNB '96 voor gebruik in de eredienst geschikt is. Dit zou geen schorsende werking hoeven te hebben voor uitzonderlijk gebruik in de eredienst. Wellicht is het ook mogelijk om gasten die een andere dan de vrijgegeven bijbelvertaling nodig hebben, in een andere ruimte van het kerkgebouw te ontvangen.

Aan de andere kant wordt opgemerkt dat GS Bunschoten-Spakenburg 1958--1959 een rapport ter tafel had met een onderzoeksresultaat inzake de vertaling NBG '51. Evengoed overwoog zij dat een synode tot ijken van een vertaling geen roeping heeft. Zij sprak eigenlijk alleen maar uit dat er tegen de vertaling NBG '51 geen grote bezwaren zijn.

Op onderdelen is op een vertaling altijd wel wat aan te merken. De GS Kampen 1951 had met name bezwaar tegen de vertaling van 2 Timoteüs 3:16 in de vertaling NBG '51, waar staat: "Elk van God ingegeven schriftwoord", in plaats van: "Al de Schrift is van God ingegeven", zoals het in de Statenvertaling stond. Het gaat hier om het punt van de inspiratie. In de vertaling GNB '96 komt dat weer beter uit: (de heilige geschriften ...) "Alles wat hierin staat, is door God geïnspireerd".

Het taalkleed van de vertaling NBG '51 is inderdaad sterk verouderd. Al lezende een enkel woord of tweede naamval vervangen is onvoldoende. Het verouderde taalkleed zit vooral in de structuur van de zinnen. Die kun je al lezende niet zomaar aanpassen. Het grote voordeel van de vertaling GNB '96 is de duidelijke zeggingswijze. Met de boodschap van het evangelie moeten we toch ook gasten die onze erediensten bezoeken, zoveel mogelijk zien te bereiken. Ook voor onszelf, met name voor onze jongeren, is een begrijpelijke bijbelvertaling belangrijk.

In het Woord vooraf van de eerdere versie van de bijbelvertaling Groot Nieuws uit 1983 staat dat deze vertaling niet is gemaakt om in de eredienst de plaats in te nemen van de daar gebruikelijke vertalingen. De editie van 1996 is ingrijpend herzien. Er staat ook niet meer in dat die niet voor de eredienst is gemaakt. Op de omslag staat integendeel: "Thuis, op school en in de kerk wordt deze bijbel gelezen en voorgelezen." Onder ons wordt de vertaling GNB '96 buiten de erediensten in de praktijk vrijwel overal al gebruikt.

De rapporteur, oud. H. Veldman, antwoordt dat, als we het toelaten van het gebruik van de vertaling GNB '96 vanwege onderzoek drie jaar uitstellen, nú niemand geholpen is. Na het onderzoek heeft toelating niet zo veel zin meer, omdat dan de NBV in zicht komt. Deputaten Bijbelvertaling volgen nu het vertaalproject van de NBV en kunnen niet aan twee vertalingen tegelijk aandacht geven.

Er is onderscheid tussen de verantwoordelijkheid die we als kerken samen hebben, waarbij een vertaling wordt vrijgegeven na deskundig onderzoek door deputaten, en de verantwoordelijkheid van een plaatselijke kerk, die in de keus van een bijbelvertaling ook rekening moet houden met de eigen situatie.

Juist vanwege bepaalde concrete situaties is de commissie ervan overtuigd dat de plaatselijke kerken de vrijheid moeten hebben voor bijzondere situaties de vertaling GNB '96 te gebruiken. Gasten moeten in de eredienst zelf mee kunnen doen en niet naar een nevenruimte verwezen hoeven worden.

De commissie heeft ook deputaten Bijbelvertaling geraadpleegd. De rapporteur deelt mee dat zij zich in het voorstel van de commissie in besluit 1 en 2 kunnen vinden. Ze overwegen hierbij dat aan het voorstel een pastoraal aspect zit. Zij zijn niet in staat een onderzoek erbij te doen, of het zou heel beperkt moeten zijn.

Een amendement van ds. H.J. Boiten op besluit 1 om de bijbelvertaling GNB '96 nu niet voor gebruik in de gewone eredienst vrij te geven, maar deputaten Bijbelvertaling te laten onderzoeken of de vertaling GNB '96 voor geheel of gedeeltelijk gebruik in de eredienst geschikt is en daarover de volgende synode te rapporteren, omdat de kerk bij de Schrift en haar vertaling de wacht moet betrekken en dit de kerken gemeenschappelijk aangaat, wordt met 3 stemmen voor en 33 tegen verworpen.

Een amendement van ds. P. Schelling om in het voorstel van de commissie de tweede zin van besluit 2, namelijk: "hierbij wordt met name gedacht aan diensten die worden bezocht door mensen met een geringe kennis van het Nederlands, zoals asielzoekers, buitenlandse studenten etc. en aan laagdrempelige diensten", weg te laten, wordt met 21 stemmen voor en 11 tegen bij 4 onthoudingen aanvaard.

Een amendement van ds. P. Schelling om van besluit 2 de gronden 2 en 4-7 te laten vervallen, wordt met 11 stemmen voor en 22 tegen bij 3 onthoudingen verworpen.

Besluit 1 van het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard, besluit 2 met 34 stemmen voor en 2 tegen.

Artikel 47 *Bededagen*

22.04.99

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : G.J. Veurink

Materiaal :

schrijven van de Classis Midden-Holland d.d. 7 januari 1999, waarin zij rapporteert dat er in de afgelopen jaren geen aanleiding is geweest en uit de kerken geen verzoek is gekomen om een landelijke bededag uit te schrijven.

Besluit:

1. de classis Midden-Holland onder dank te dechargeren van het door haar gevoerde beleid;
2. de classis Midden-Holland opnieuw aan te wijzen als gedeputeerde tot het eventueel uitschrijven van een bededag naar artikel 69 KO.

Grond:

de classis Midden-Holland heeft haar taak naar behoren uitgevoerd.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 48

07 / 21.05 / 15.09 / 09.12.99

Revisieverzoeken zegen(groet)

Voorstel : commissie 1

Rapporteur : R.M. Meijer

Materiaal :

een tiental brieven van kerken en een vijftiental brieven van particulieren, waarin:

1. melding wordt gemaakt van het al dan niet ratificeren en/of uitvoeren van de door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 genomen besluiten, Acta artikel 51, inzake zegengroet en zegen in de eredienst;
2. revisie gevraagd wordt van genoemde besluiten; gevraagd wordt om een heldere uitspraak in dezen; gevraagd wordt om de instelling van een studiedeputaatschap dat zich dient te bezinnen op de vragen naar de verhouding tussen ambt en zegen(groet);
3. voor het onder materiaal 2 vermelde de volgende argumenten aangedragen worden:
  - a. het besluit (met de gronden) van GS Berkel en Rodenrijs 1996 in dezen vormt geen consistente eenheid;
  - b. voldoende onderbouwing van de genoemde besluitvorming vanuit de Schrift ontbreekt;
  - c. de eenheid en de vrede in de gemeenten en in het kerkverband wordt door genoemde besluiten niet gediend;
  - d. zorgvuldige confrontatie met de besluitvorming van de Generale Synode van Sneek 1939 dient plaats te vinden;
  - e. de hantering van artikel 65 KO tweede lid in deze zaak is niet helder;
  - f. de leer over het ambt is in deze besluitvorming wel degelijk in geding;
  - g. genoemde besluitvorming zal in de toekomst de weg openen naar sacramentsbediening door ouderlingen;
  - h. het onderscheid tussen 'volmacht' en 'het recht tot de uitoefening van volmacht' is onhelder;
  - i. ook voor gastpredikanten geldt dat ze geen ambtsdrager zijn in de gemeente waar ze voorgaan;
  - j. het openen en sluiten van een dienst waarin een niet-predikant of -ouderling voorgaat door een ouderling, heeft een plichtmatig en opgelegd karakter.

- ter;
4. de volgende suggesties worden gedaan:
    - a. terugkeren naar het besluit van de Generale Synode te Ommen 1993 in deze zaak;
    - b. de zaak van de zegen(groet) in de vrijheid van de kerken te laten.

Besluit:

in plaats van de voorgaande synodebesluiten in deze zaak uit te spreken, dat iedere broeder die door de kerkenraad geroepen wordt in een eredienst voor te gaan, daarmee tevens de bevoegdheid ontvangt om in die kerkdienst de zegen(groet) ongewijzigd uit te spreken, ook met opheffing van de handen.

Gronden:

1. voor het zegenend groeten en zegenen van de gemeente in Gods naam gelden geen specifieke vereisten die dat element van de eredienst onderscheiden van diverse andere elementen waartoe de broeder die de dienst leidt bevoegd is, zoals het lezen van de wet, schuldbelijdenis en genadeverkondiging of het voorgaan in gebed;
2. bij de toekenning door de kerkenraad van de bevoegdheid tot het voorgaan in een eredienst let de verantwoordelijke kerkenraad uiteraard reeds op de voorwaarden, namelijk op de capaciteiten van de betrokken broeder om dit werk te doen en op zijn aanvaardbaarheid in de gemeente.

De commissie geeft bij haar voorstel de volgende toelichting:

Opgemerkt kan worden dat briefschrijvers geen enkel nieuw aspect aandragen dat in de besluitvorming rond zegen en zegengroet sinds de Generale Synode van Kampen 1975 al niet is overwogen.

Tegelijk moet worden toegestemd dat de besluitvorming in Berkel en Rodenrijs niet de rust en vrede heeft gebracht waarop gehoopt werd.

In het bovenstaande materiaal en de weergave van de besprekingen in voorgaande generale synodes sinds GS Kampen 1975 komen de volgende twee denklijnen naar voren, tussen welke een voortdurende pendelbeweging te constateren valt:

De zegen verbonden aan het ambt:

Beroep wordt gedaan op Schriftgegevens als Numeri 6:22-27 en Hebrëeën 7 en op een deel van de geschiedenis. Daarbij wordt gezegd dat de bediening van de verzoening toevertrouwd is aan hen die het ambt van predikant bekleden, en dus aan hen ook het ongewijzigd uitspreken en opleggen van de zegen exclusief is toevertrouwd.

De zegen verbonden aan het Woord:

Beroep wordt gedaan op Schriftgegevens als Ruth 2 en diverse Psalmen en op een ander deel van de geschiedenis. Daarbij wordt gezegd dat de zegen(groet) in de eredienst niet anders is dan een zeer geconcentreerde vorm van Woordbediening, toevertrouwd aan hem die daarvoor door de kerkenraad gemachtigd is.

Boven de genoemde pendelbeweging constateert de commissie een ontwikkeling naar het inzicht dat het hier slechts gaat om een zaak van liturgische orde en onderlinge afspraak.

Hierbij kan nog worden opgemerkt dat het gerechtigd zijn tot ongewijzigd uitspreken van de zegen(groet) niet verplicht tot het gebruik van die bevoegdheid.

Wat betreft de hantering van artikel 65 KO tweede lid wordt verwezen naar artikel 41 van deze Acta.

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, memoreert dat de kerk te Zuidlaren aan GS Kampen 1975 een aparte orde van dienst vroeg voor 'leessamenkomsten' met een formuliergebed dat in plaats van de zegen zou komen, omdat deze eigenlijk geen diensten des Woords zouden zijn (Acta GS Kampen 1975, art. 449, besluit C). We zijn nu anders uitgekomen. De commissie gaat in lijn met het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 uit van een liturgische regel

(Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 51, besluit 2.2).

De commissie noemt in de bijgevoegde toelichting een aantal Schriftgegevens. De vermelding daarvan heeft alleen historische waarde, om te laten zien dat verschillende visies in rekening zijn gebracht. Door te spreken van een liturgische regel wordt boven het spanningsveld tussen deze visies uitgekomen.

In de bespreking wordt een kanttekening geplaatst bij de visie van de commissie dat er een pendelbeweging is tussen twee denklijnen. Vóór GS Arnhem 1981 was er in 'leessamenkomsten' tweërlei praktijk. De vraag of uniformiteit daarin wenselijk is, was juist aanleiding voor een studieopdracht (Acta GS Arnhem 1981, art. 82.2, besluit 1b). GS Heemse 1984--1985 achtte zowel de negatieve als de positieve beantwoording van de vraag of een ouderling de zegen mag uitspreken niet bewezen (Acta GS Heemse 1984--1985, art. 70, besluit 2 grond a, b). Daarna volgt een ontwikkeling die uitloopt op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 die spreekt van een liturgische regel (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 51, besluit 2.2).

De rapporteur, ds. R.M. Meijer, erkent dat er een ontwikkeling is. Hij ziet die uitgaan boven de genoemde pendelbeweging.

Gereageerd wordt ook op het noemen van Hebréeën 7 in de toelichting. Ook al is de vermelding slechts historisch bedoeld, het staat hier wel vermeld als denklijn. Op de GS Ommen 1993 is al duidelijk gemaakt dat we in het Nieuwe Testament geen aparte priesterstand meer hebben (Acta GS Ommen 1993, art. 40, pagina 78v). Vandaag is Jezus Christus onze enige Hogepriester. Juist in Hebréeën 7 komt dat uit. De commissie antwoordt dat zij de denklijnen al van vóór GS Ommen 1993 schetst.

Is er door de briefschrijvers inderdaad geen enkel nieuw aspect naar voren gebracht? Gewezen wordt op materiaal 3d met de verwijzing naar het besluit van GS Sneek 1939 (Acta art. 346). Volgens de rapporteur gaat het bij GS Sneek 1939 alleen om een enkele opmerking, namelijk dat een hulpprediker de zegen niet ongewijzigd mag uitspreken. Deze opmerking staat niet eens in de Acta maar wordt terloops gemaakt in een rapport waarnaar die synode verwijst, en wordt daar niet onderbouwd, zodat de verwijzing naar GS Sneek 1939 niets nieuws oplevert.

Vanuit de vergadering wordt op het punt van het uitspreken van de zegen gepleit voor vrijheid. GS Ommen 1993 had wel een visie, maar liet het uitspreken van de zegen toch vrij. Dat is toen verdedigd met de woorden: "Om ondertussen niemand in moeite te brengen, is er in het besluit niet sprake van *behoren* maar van *mogen*" (Acta GS Ommen 1993, art. 40, pagina 79). GS Berkel en Rodenrijs 1996 voerde een voorkeur in (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 51, besluit 2.3), maar liet daarmee de zaak feitelijk vrij.

De commissie wil in de lijn van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 blijven, maar de principiële lading die vanuit de genoemde pendelbeweging erin meekomt, wegnemen. Ze wil een praktische oplossing voor wat in dat besluit als plichtmatig en opgelegd overkomt, namelijk dat, als bijvoorbeeld een kandidaat voorgaat, de zegen eerst door een ouderling moet worden uitgesproken.

Het huidige voorstel geeft op eenvoudige manier aan wie tot het ongewijzigd uitspreken van de zegen bevoegd zijn. Op deze manier hoeft er ook niet geadviseerd te worden of de zegen al dan niet gewijzigd moet worden uitgesproken. Ieder die geroepen wordt in de eredienst voor te gaan, is daarmee bevoegd de zegen ongewijzigd uit te spreken. Gebruik maken van deze bevoegdheid is echter niet verplicht. In deze richting gaat ook het advies van prof. dr. M. te Velde.

Ook wordt gevraagd: Jarenlang is hier op synodes over gesproken, zodat het uitspreken van de zegen een grote lading kreeg; wat is daar nu nog van over?

Opgemerkt wordt dat het uitspreken van de zegen al ter synode van Heemse 1984--1985 is gerelativeerd in het toen uitgebrachte studierapport. In een eredienst is Christus met zijn zegen aanwezig, ook als de zegen niet wordt uitgesproken. Zo kan het uitspreken van de

zegen binnen zijn proporties gezien worden. (Acta GS Heemse 1984--1985, bijlage A2, rapport B paragraaf 10D). Het feit dat Christus met zijn zegen er is, pleit er echter voor om die zegen dan ook uit te spreken.

Aanvankelijk stelde de commissie voor om de kerken te adviseren in diensten waarin een niet-predikant/-ouderling voorgaat, de zegen(groet) gewijzigd te doen uitspreken. Door aanvaarding van een amendement van ds. H.E. Nieuwenhuis om in plaats hiervan 'ongewijzigd' te lezen werd het voorstel inconsistent. Aan de ene kant werd in aansluiting bij het besluit van GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 51, besluit 2.1) de bevoegdheid tot het uitspreken van de zegen beperkt tot predikant en ouderling, terwijl deze bevoegdheid aan de andere kant bij wijze van advies werd uitgebreid tot elke voorganger. Het aldus geamendeerde voorstel werd aanvaard met 28 stemmen voor en 5 tegen, waarbij de afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, buiten stemming bleven. Vanwege de genoemde inconsistentie is de tekst van het besluit en de bijbehorende gronden met gebruikmaking van advies van prof. dr. M. te Velde aangepast in die zin dat ieder die geroepen wordt in de eredienst voor te gaan, bevoegd is de zegen ongewijzigd uit te spreken. Deze aanpassing wordt in hoofdzaak met algemene stemmen aanvaard, met dien verstande dat de rapporteur en prof. Te Velde nog naar details van de formulering zullen kijken.

Omdat het nader bezien van de details toch nog een vrij nieuwe formulering oplevert, wordt deze nog weer besproken.

Is het noemen van opheffen van de handen wel in overeenstemming met het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 waarin als grond staat dat een uitspraak van een generale synode over een zegengebaar niet nodig is (Acta art. 51, besluit 2, grond 3)? De vrees bestaat dat iemand die moeite heeft met het zegengebaar, niet meer gevraagd wordt om in de eredienst voor te gaan.

Wordt met 'iedere broeder die door de kerkenraad geroepen wordt' uitgesloten dat een zuster preekleest? Is grond 2, die toegevoegd is, wel nodig?

Sommigen vinden dat de nieuwe formulering te veel van de aanvankelijke afwijkt en daarom onontvankelijk is, anderen dat de nieuwe tekst beter en duidelijker is en daarom de voorkeur verdient.

Prof. dr. M. te Velde zegt dat de aanvankelijke versie vlotweg was geformuleerd, maar niet afgewogen. Niet voor niets zou er nog naar gekeken worden. Het is van belang nu een formulering te hebben waar de kerken ook verder mee kunnen en die niet direct weer vragen oproept.

Met dit besluit wordt geen uitspraak gedaan over het zegengebaar, maar alleen aangegeven wie *bevoegd* is dit gebaar te maken. Het is jammer als iemand dan niet meer voor preeklezen gevraagd zou worden. Toch is van belang waar het hier om gaat, namelijk dat inzake het uitspreken van de zegen en het daarbij opheffen van de handen de *bevoegdheid* geregeld wordt.

Onder ons is regel dat een broeder de zegen uitspreekt. In een afgewogen formulering hoort dat voor de duidelijkheid erbij. Het preeklezen door zusters is nu niet aan de orde.

Grond 2 is van belang. Omdat in de nieuwe redactie de bevoegdheid tot het uitspreken van de zegen los van de ambten geregeld wordt, is het goed erin op te nemen wat de basis voor het ambt is, namelijk capaciteit om dit werk te doen en aanvaarding door gemeente. Het uitspreken van de zegen moet waardig gebeuren.

Een ordevoorstel van ds. E.C. Luth om uit te spreken dat de nieuwe formulering van het besluit onontvankelijk is, wordt met 15 stemmen voor en 17 tegen bij 4 onthoudingen verworpen. Een amendement van oud. P.G.B. de Vries in het besluit 'broeder' weg te laten, terwijl het in de grond kan blijven staan, wordt met 6 stemmen voor en 23 tegen bij 7 onthoudingen verworpen.

De nieuwe redactie van het besluit wordt met 21 stemmen voor en 11 tegen bij 4 onthoudingen aanvaard.

1 Algemeen

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. Acta art. 63 van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996;
2. rapport en aanvullend rapport deputaten Eredienst;
3. brochure 'Licht op liturgie';
4. 16 reacties van kerkenraden en 11 van kerkleden, waarin wordt uitgesproken:
  - oprechte waardering en dank voor het vele werk van de deputaten in de afgelopen jaren; met hun rapporten hebben deputaten de kerken een grote dienst bewezen;
  - dat publicaties als 'Licht op liturgie' vaker zouden moeten verschijnen, bijvoorbeeld ook in de vorm van schetsen ten behoeve van bijbelstudieverenigingen of als gemeenteschets;maar ook dat:
  - de kerken met te veel dingen tegelijk bezig zijn;
  - aan suggesties en adviezen op het gebied van liturgie veel behoefte is. Deze zijn zelfs noodzakelijk gezien de krampachtigheid in veel kerken over deze zaken. Maar laat de generale synode zich dan ook beperken tot adviezen en de plaatselijke kerken hun eigen verantwoordelijkheid laten;
  - er behoefte is aan goede aandacht voor een uniform taalkleed van liturgische teksten en formulieren, maar dat deputaten op dat punt niet consequent zijn;
  - bij veranderingen in het kerkboek zo dicht mogelijk moet worden aangesloten bij de Christelijke Gereformeerde Kerken en bij de zusterkerken in het buitenland, om te voorkomen dat veranderingen op liturgisch vlak ons zouden verwijderen van genoemde kerken of de (toenemende) beleving van eenheid in de weg zouden staan;
  - de centrale positie van de prediking, de bediening der verzoening, meer accent behoort te ontvangen;
  - het uitgangspunt van liturgie niet is wat wij voor God doen, maar hoe Hij gemeenschap wil stichten met en wil wonen onder zijn volk.

Besluit 1:

deputaten onder hartelijke dank te dechargeren van hun arbeid. Deze decharge betreft ook de taalkundige herziening van de liturgische teksten, door de synode van Berkel en Rodenrijs vastgesteld en in de publicatie 'Licht op liturgie' opgenomen.

Gronden:

1. deputaten hebben hun opdrachten naar behoren en naar vermogen uitgevoerd. In hun rapport hebben zij, voortbouwend op het studierapport 1995 en de besluiten van de Generale Synode Berkel en Rodenrijs 1996, een waardevolle bijdrage geleverd aan de bezinning op liturgie;
2. terecht hebben deputaten de reeds vastgestelde teksten van de schuldbelijdenis en de genadeverklaring op enkele onderdelen taalkundig gecorrigeerd.

2 Vervolgopdrachten (voorzover niet bij andere onderdelen opgenomen)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal : zie onder 1

Besluit 2:

deputaten op te dragen:

1. in samenwerking met deputaten Generaal-Synodale Publicaties een handzame uitgave te verzorgen van een liturgisch katern bij het Gereformeerd Kerkboek, waarin in elk geval de door de synode vrijgegeven nieuwe teksten, formulieren en orden van dienst op overzichtelijke wijze zijn opgenomen, voorzien van een korte toelichting;
2. desgevraagd de kerken te voorzien van informatie en advies over zaken met betrekking tot liturgie en eredienst;
3. in het kader van Schriftuurlijke confrontatie met de huidige cultuur verder te studeren op eigentijdse vormgeving van de eredienst;
4. goede aandacht te schenken aan taalkundige consistentie van liturgische teksten en formulieren;
5. het rapport van hun werkzaamheden zes maanden voor de volgende generale synode de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. de kerken en kerkleden dienen te beschikken over de nieuwe liturgische teksten, formulieren en orden van dienst, en wel in een zodanige uitvoering dat deze bij voorkeur ingelegd kan worden in het Gereformeerd Kerkboek;
2. bij de invoering van diverse nieuwe liturgische elementen is het van belang dat de kerken aanvullende informatie kunnen verkrijgen, zowel mondeling als schriftelijk;
3. de uitvoering van de opdracht van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 63, besluit 4a, punt 5 en 6a, kon nog niet worden afgerond;
4. vanuit de kerken is terecht aangedrongen op meer taalkundige samenhang in het Gereformeerd Kerkboek.

3 Orde van dienst C (Leusden 1999)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T.S. Huttenga

Materiaal :

1. Acta art. 63, besluiten 3 en 4a1, van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, waarvoor als materiaal onder andere diende het rapport studiedeputaten Eredienst;
2. rapport (hoofdstuk 3 en 4) en aanvullend rapport van de deputaten Eredienst, waarin een derde orde van dienst wordt aangeboden zowel voor de morgen- als de middagdienst met en zonder avondmaal. De belangrijkste nieuwe elementen in deze orde van dienst zijn:
  - een afzonderlijke schuldbelijdenis en genadeverklaring;
  - lezing van de wet na de preek;
  - geloofsbelijdenis in de morgendienst;
  - eventueel de collecte in de middagdienst laten vervallen;
3. 7 brieven van kerken en 2 van kerkleden, waarin onder andere:
  - gewezen wordt op het goed recht van de volgorde wet--schuldbelijdenis, omdat de wet zonde doet kennen;
  - betwist wordt dat de geloofsbelijdenis ook een plaats zou moeten krijgen in de morgendienst, omdat

- a. dit ten koste kan gaan van de preek;
- b. er zodoende sleur kan ontstaan met betrekking tot de geloofsbelijdenis;
- c. hierdoor de verhouding tussen morgen- en middagdienst kan worden scheefgetrokken;
- kritiek wordt geuit op de mogelijkheid om in de middagdienst de collecte te laten vervallen;
- gevraagd wordt naar de mogelijkheid van doop in het begin van de dienst en van avondmaal in de middagdienst;
- gevraagd wordt deze orde slechts ter toetsing aan de kerken aan te bieden, omdat
  - a. het opnemen van de geloofsbelijdenis in de morgendienst nog niet is getoetst;
  - b. geen melding wordt gemaakt van reacties uit de kerken op de aangepaste orde B.

Besluit 3:

1. de orde van dienst als Orde van dienst C (Leusden 1999) vrij te geven voor gebruik in de eredienst;
2. de mogelijkheid te openen dat in de orde van dienst B (Kampen 1975) de elementen schuldbelijdenis en genadeverkundiging worden ingevoegd voorafgaande aan de wet.

Gronden:

1. de orde van dienst C steunt met name op twee polen, namelijk de Schrift en de maaltijd van de Here. Bij deze maaltijd passen de liturgische elementen van de dankzegging en voorbede, de geloofsbelijdenis van de kerk en de inzameling van de gaven;
2. wanneer men de doop wil bedienen aan het begin van de dienst en men het avondmaal wil vieren in de middagdienst, is het mogelijk gebruik te maken van een andere orde van dienst;
3. de orde van dienst C kan definitief worden vrijgegeven voor gebruik in de eredienst, omdat vanuit de kerken geen negatieve reacties zijn binnengekomen met betrekking tot de variatie op de orde voor de morgendienst B die door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 vrijgegeven werd;
4. de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 oordeelde reeds (Acta art. 63, grond 3b):
  - a. dat wetslezing na de preek een liturgisch accent legt op de wet als regel van de nieuwe gehoorzaamheid;
  - b. dat de elementen van schuldbelijdenis en genadeverkundiging zinvol afzonderlijk in de orde van dienst kunnen worden opgenomen;

Besluit 4:

De variatie in de orde voor de morgendienst B, die de Generale Synode Berkel en Rodenrijs 1996 voorlopig goedkeurde, vervallen te verklaren.

Grond:

Deze variatie is nu opgenomen in orde van dienst C (Leusden 1999).

Orde van dienst C (Leusden 1999)

Voor de morgendienst

- 1 Votum en vrede-/zegengroet
- 2 Lied

- 3 Schuldbelijdenis en genadeverkondiging (gevolgd door een lied)
- 4 Gebed om verlichting door de Heilige Geest
- 5 Schriftlezing (afgewisseld door liederen)
- 6 Prediking
- 7 Amenlied

- 8 De Tien Woorden (gevolgd door een lied)
- 9 [Bediening van de doop, openbare geloofsbelijdenis, bevestiging ambtsdragers, enzovoort]
- 10 Dankzegging en voorbede
(Voorafgaande aan dit gebed kunnen afkondigingen plaatsvinden.)
- 11 Inzameling van de gaven
- 12 Viering van het avondmaal inclusief geloofsbelijdenis

- 13 Slotlied
- 14 Zegen

Bij diensten zonder avondmaalsviering

- 6 Prediking
- 7 Amenlied

- 8 De Tien Woorden (gevolgd door een lied)
- 9 [Bediening van de doop, openbare geloofsbelijdenis, bevestiging ambtsdragers, enzovoort]
- 10 Dankzegging en voorbede
(Voorafgaande aan dit gebed kunnen afkondigingen plaatsvinden.)
- 11 Geloofsbelijdenis, eventueel een trinitarisch lied
- 12 Inzameling van de gaven

- 13 Slotlied
- 14 Zegen

Voor de middagdienst

- 1 Votum en vrede-/zegengroet
- 2 Lied

- 3 Gebed om de opening van het Woord
- 4 Schriftlezing (afgewisseld door liederen)
- 5 Lezing uit de Heidelbergse Catechismus en eventueel uit de andere belijdenisgeschriften (gevolgd door een lied)
- 6 Onderwijzing in de leer (gevolgd door een lied)

- 7 [Bediening van de doop, openbare geloofsbelijdenis, bevestiging ambtsdragers, enzovoort]
- 8 Geloofsbelijdenis, eventueel een trinitarisch lied
- 9 Gebed
- 10 Inzameling van de gaven

- 11 Slotlied
- 12 Zegen

4 Ordinarium

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

1. Acta art. 63, besluit 4a5 met bijbehorende gronden van de Generale Synode Berkel en Rodenrijs 1996. Hierin wordt aan de nieuw te benoemen deputaten Eredienst gevraagd, "te onderzoeken of en zo ja hoe een voor deze tijd geschikte orde van dienst te ontwikkelen zou zijn met gebruikmaking van delen van het ordinarium". Volgens deze synode gaan de teksten van het ordinarium (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus en Benedictus en Agnus Dei) terug op de vroege christelijke traditie en kunnen ze een verrijking betekenen, als blijkt dat ze een goede vorm bieden om God in deze tijd te eren in de eredienst. Latere gebruikmaking van de ordinariumdelen in de rooms-katholieke mis met de transsubstantiatieleer hoeft niet bij voorbaat uit te sluiten dat gereformeerde kerken ze goed kunnen gebruiken;
2. rapport deputaten Eredienst, hoofdstuk 8. Hierin gaan deputaten in op opmerkingen vanuit de kerken en funderen zij hun voorstel om een orde van dienst op basis van de ordinariumenteksten vrij te geven;
3. brieven van 10 kerken en 3 particulieren, waarvan velen huiverig staan tegenover de invoering van deze orde van dienst (het ordinarium). Men noemt de volgende argumenten: invoering van het ordinarium tast de herkenbaarheid van de gereformeerde eredienst aan, brengt een te grote verdeeldheid tussen de kerken teweeg, zal door vele kerkleden niet begrepen worden en kan leiden tot verstening en ritualisering van de liturgie. Deputaten lopen met name op dit punt te ver voor de kerken uit. Anderen vragen om een voortgezette studie van deputaten over het ontstaan en gebruik van de ordinariumdelen in de vroegchristelijke en oosters-orthodoxe liturgie, toen het heilig avondmaal steeds meer gezien werd als verzoenend offer en de ordinariumgezangen in verband gebracht werden met de offergedachte, en over de tijd van de Reformatie, omdat men toen nergens in de gereformeerde kerken de ordinariumstructuur heeft overgenomen of opnieuw ingevoerd. Zetten we nu zelf de deur niet open voor onschriftuurlijke gedachten die jarenlang met het ordinarium verbonden waren? Ook wordt verzocht grond 4a5.3 van de GS Berkel en Rodenrijs te schrappen, omdat niet de transsubstantiatieleer maar de offergedachte tot het wezen van de rooms-katholieke mis behoort. Sommigen zijn van mening dat deputaten een goede historische onderbouwing gegeven hebben, maar nog geen antwoord gegeven hebben op de vraag of het ordinarium een verrijking zal betekenen voor de gereformeerde liturgie om vandaag God te eren. Wanneer het ordinarium wordt vrijgegeven, zullen de teksten eigentijds en in begrijpelijk Nederlands getoonzet moeten worden.

Besluit 5:

1. een orde van dienst op basis van de ordinariumenteksten (het ordinarium) nog niet vrij te geven voor gebruik;
2. deputaten Eredienst de opdracht te geven te onderzoeken of deze nieuwe orde van dienst geschikt is, c.q. geschikt te maken is, voor gebruik in de huidige tijd en cultuur.

Gronden:

1. deputaten hebben in hun rapport voldoende duidelijk gemaakt, dat de elementen van deze orde van dienst teruggaan op de vroege christelijke traditie en goed gebruikt zouden kunnen worden in een gereformeerde eredienst;
2. deputaten hebben niet aangetoond dat de voorgestelde ordinariumorde een goede vorm biedt om God *in deze tijd* te eren in de eredienst (zie besluit 4a5 met grond 4a5.2 onder het besluit van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 63);
3. vanaf de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 is er onrust in de kerken, juist ten aanzien van de liturgische vernieuwingen. Daarom is het niet wijs en pastoraal nu reeds dit ordinarium vrij te geven.

5 Avondmaalsformulieren

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. Acta art. 64, besluit 3.2;
2. rapport deputaten Eredienst, hoofdstuk 4 en 5; deputaten pleiten hierin voor herstel van de eenheid van Schrift en tafel in de zondagmorgendienst en geven door middel van korte avondmaalsformulieren mogelijkheden tot vaker vieren van het avondmaal;
3. 7 brieven van kerkenraden en 4 van kerkleden, waarin men onder meer vraagt/uitspreekt:
  - zowel de bestaande als de nieuwe formulieren in een sterker, eigentijds taalkleed te steken;
  - de zelfbeproeving een plaats te geven in alle formulieren;
  - in de voorgestelde orde voor de middagdienst C de mogelijkheid tot avondmaalsviering op te nemen;
  - het avondmaalsformulier voor gebruik in aangepaste kerkdiensten ook vrij te geven voor gebruik in 'gewone' diensten;
  - de zorg over mogelijke vervlakking bij meer frequente viering van het avondmaal;
  - een melodie voor het Onze Vader te missen.

Besluit 6:

1. drie nieuwe avondmaalsformulieren (zoals hieronder afgedrukt) vast te stellen en vrij te geven voor gebruik in de erediensten, met de aanbeveling het klassieke (lange) avondmaalsformulier enkele keren per jaar te gebruiken bij de viering van het avondmaal;
2. de mogelijkheid te geven in het korte (klassieke) avondmaalsformulier de passages 'zelfbeproeving' en 'nodiging en terugwijzing' weg te laten. Deze mogelijkheid zal als voetnoot worden aangegeven in dit formulier;
3. het avondmaalsformulier voor gebruik in aangepaste diensten niet vrij te geven voor gebruik in gewone erediensten.

Gronden:

1. de drie nieuwe formulieren met de daarbij aangeboden orden van dienst geven reële mogelijkheden het avondmaal in de morgendienst vaker te vieren zonder afbreuk te doen aan de prediking;
2. het bestaande korte formulier was bedoeld voor gebruik in plaats van het lange en kan voor dat doel dus blijven dienen;
3. de passages 'zelfbeproeving' en 'nodiging en terugwijzing' komen beknopt aan de orde in 1 Korintiërs. 11:27-29, terwijl deze elementen in een andere vorm kunnen terugkomen in de eredienst;
4. taalkundige herziening van de bestaande formulieren is in de opdracht van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 niet opgenomen;
5. viering alléén in de morgendienst is een logisch gevolg van en houdt verband met de opzet van de tweede, zogenaamde leerdienst op de zondagmiddag. De kerken die ook in de middagdienst avondmaal willen vieren staan de orden van dienst B (Kampen 1975) en A (Middelburg 1933) ter beschikking;
6. de zorg voor vervlakking door gewenning bij frequent avondmaal vieren is niet terecht; juist door afwisseling zal bewustwording toenemen en vervlakking worden tegengegaan;
7. het klassieke avondmaalsformulier is weliswaar lang maar van een dergelijke schoonheid dat dit, ondanks het wat verouderde taalkleed, niet in onbruik mag raken;

8. de zelfbeproeving, zoals die in de klassieke formulieren is verwoord, komt in beide nieuwe formulieren kort aan de orde en kan ook in andere onderdelen van de eredienst een plaats krijgen;
9. de formulieren aanbevolen voor gebruik in aangepaste erediensten zijn speciaal ontwikkeld voor dat gebruik en niet door de generale synode getoetst voor gebruik in gewone erediensten.

Eerste ontwerp

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Instelling

Het avondmaal is door onze Verlosser zelf ingesteld. De apostel Paulus getuigt immers in 1 Korintiërs 11:23-26: *Want zelf heb ik bij overlevering van de Here ontvangen, wat ik u weer overgegeven heb, dat de Here Jezus in de nacht waarin Hij werd overgeleverd, een brood nam, de dankzegging uitsprak, het brak en zei: Dit is mijn lichaam voor u, doet dit tot mijn gedachtenis. Evenzo ook de beker, nadat de maaltijd afgelopen was, en Hij zei: Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed, doet dit, zo dikwijls gij die drinkt, tot mijn gedachtenis. Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood van de Here, totdat Hij komt.*

Gedachtenis

In gehoorzaamheid aan het woord van Christus: *Doet dit tot mijn gedachtenis*, gedenken wij dat onze Here Jezus Christus overeenkomstig Gods beloften door de Vader in deze wereld gezonden is. Aan het avondmaal vieren wij de heerlijke gedachtenis aan de zelfovergave van onze Here Jezus voor ons, zondaren. Met blijdschap verkondigen wij dat in zijn dood ons leven ligt. Wij aanbidden de barmhartigheid van onze hemelse Vader, die zijn lieve Zoon voor ons allen overgaf. Wij danken onze getrouwe Heiland, die als Goede Herder zijn leven stelde voor de schapen. Wij roemen in het geheimenis van de godsvrucht: *Die Zich geopenbaard heeft in het vlees, is gerechtvaardigd door de Geest, is verschenen aan de engelen, is verkondigd onder de heidenen, geloofd in de wereld, opgenomen in heerlijkheid* (1 Tim. 3:16).

Gezindheid en verzekering

Om blij en dankbaar Christus aan zijn tafel te kunnen gedenken, moeten wij vanwege onze zonden een afkeer hebben van onszelf en ons voor God verootmoedigen. Wij moeten ons vastklampen aan de belofte dat ons alle zonden vergeven zijn om het lijden en sterven van Jezus Christus, onze Heer en Heiland. Zijn volkomen gerechtigheid is ons toegerekend en geschonken. Zo komen wij niet tot het avondmaal op grond van enige waardigheid in onszelf. Wij komen als armen tot de milde Gever, als zieken tot de Geneesheer, als zondaren tot de Werker van gerechtigheid, als doden tot Hem, die levend maakt. Wij komen, omdat wij niets in onszelf hebben, maar alles in Christus.

Wanneer wij in deze gezindheid het brood eten en uit de beker drinken, worden wij als door een onmiskenbaar teken en zegel verzekerd van Christus' hartelijke liefde en trouw. Wij mogen weten dat Hij in ons werkt alles wat Hij ons door deze heilige tekenen voor ogen stelt, en dat Hij in waarheid voor ons het brood des levens is. Hij geeft ons dit geestelijke feestmaal en doet ons genieten de verdiensten van zijn lijden en sterven.

Gemeenschap

Door zijn dood heeft Christus ook de levendmakende Geest voor ons verworven. Door die Geest doet Hij ons in zijn gemeenschap leven, zodat wij met de apostel mogen zeggen: *Met Christus ben ik gekruisigd, en toch leef ik, (dat is) niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij* (Gal. 2:20). Hij maakt ons tot ranken aan de hemelse Wijnstok, en zo dragen wij door Hem vrucht.

Door deze zelfde Geest verbindt Hij ons ook met elkaar in echte broederlijke liefde als

leden van één lichaam. Want de apostel zegt: *Omdat het één brood is, zijn wij, hoevelen ook, één lichaam; wij hebben immers allen deel aan het ene brood* (1 Kor. 10:17). Daarom zullen wij ons beijveren dat wij samen één lichaam zijn door elkaar in liefde te dienen. Juist aan de tafel van Christus' liefde komt zijn woord tot ons: *Dit is mijn gebod, dat gij elkander liefhebt, gelijk Ik u heb liefgehad* (Joh. 15:12).

Verwachting

De apostel Paulus plaatst het avondmaal ook in het perspectief van Christus' wederkomst, wanneer hij zegt: *Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood van de Here totdat Hij komt* (1 Kor. 11:26). Bij brood en beker verheugen wij ons erover dat wij deelhebben aan het nieuwe verbond, dat rust in Christus' bloed. Wij danken de Vader dat wij mogen kennen het heil waarvan door de profeten gesproken is. Wij vieren de vrede die door onze Heer is aangebracht.

Tegelijk zien wij aan het avondmaal uit naar de verschijning van onze Verlosser in heerlijkheid, naar de overvloed van vreugde, die Hij ons heeft toegezegd, naar de bruiloft van het Lam, waar Hij de wijn met ons nieuw zal drinken in het koninkrijk van zijn Vader. Daarom vieren wij het avondmaal met grote blijdschap en bidden met Gods kerk: *Amen, kom, Here Jezus!* (Op. 22:20).

Gebed

Barmhartige God en Vader, nu wij in dit avondmaal de heerlijke gedachtenis vieren aan de bittere dood van uw geliefde Zoon Jezus Christus, bidden wij U: zend ons uw levendmakende Geest, zodat wij gevoed worden met het ware brood uit de hemel tot het eeuwige leven. Amen.

Lied

(bijvoorbeeld gezang 356, 357, 358 of 360 uit het *Liedboek voor de Kerken*)

Opwekking en nodiging

Blijf niet alleen op de tekenen van brood en wijn zien. Hef uw harten omhoog, zoek de dingen die boven zijn, waar Jezus Christus is gezeten aan de rechterhand van de Vader. Kom allen met blijdschap en broederlijke eensgezindheid tot de tafel van uw Heer. Dank Hem voor de grote liefde die Hij ons betoond heeft, en bewaar de gedachtenis aan zijn dood voor eeuwig in uw hart. Zo zult u met de liefde tot God vervuld worden en ook anderen tot die liefde bewegen.

Viering

Het brood dat wij breken, is de gemeenschap met het lichaam van Christus. Neem, eet, gedenk en geloof, dat het lichaam van onze Here Jezus Christus gegeven is tot een volkomen verzoening van al onze zonden.

De beker der dankzegging, waarover wij de dankzegging uitspreken, is de gemeenschap met het bloed van Christus. Neem, drink allen daaruit, gedenk en geloof, dat het kostbaar bloed van onze Here Jezus Christus vergoten is tot een volkomen verzoening van al onze zonden.

Dankzegging

Laten wij met mond en hart de lof van de Here verkondigen:

(zingen: Psalm 103:1, 3, 4, 5 of: Psalm 138 of: Gezang 15 *Liedboek voor de Kerken*)

Tweede ontwerp

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Instelling

Als gemeente van Jezus Christus zijn wij bijeen om naar zijn bevel zijn dood te verkondigen. Wij horen eerst, hoe de instelling van het avondmaal beschreven wordt in het heilig evangelie: *Terwijl zij aten nam de Here Jezus een brood, sprak de zegen uit,*

brak het en gaf het aan zijn discipelen en zei: Neemt, eet, dit is mijn lichaam. En Hij nam een beker; sprak de dankzegging uit en gaf hun die en zei: Drinkt allen daaruit. Want dit is het bloed van mijn verbond, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden. Doch Ik zeg u, Ik zal van nu aan voorzeker niet meer van deze vrucht van de wijnstok drinken tot op die dag dat Ik haar met u nieuw zal drinken in het koninkrijk van mijn Vader (Mat. 26:26-29).

Gedachtenis

In het avondmaal gedenken wij met dankbaarheid hoe onze Here Jezus, aan het kruis zijn lichaam en bloed voor ons offerde. Dit offer verzekert ons van zijn grote liefde; want Hij gaf Zichzelf over in de dood voor zondaren die oprecht belijden dat zij nietig zijn voor God. Het vervult ons met dankbaarheid en vreugde; want door zijn dood ontvangen wij het leven.

Dit heil vieren wij als broeders en zusters van één huisgezin met dit geestelijke feestmaal.

Aan tafel worden wij door Christus verkwikt en bemoedigd en wordt onze verlossing zichtbaar gemaakt. Hij versterkt ons geloof door de Heilige Geest. Met des te meer vreugde en dankbaarheid zullen wij de Here dienen in ons leven van elke dag.

Terugwijzing en nodiging

Het avondmaal is vol van vergeving en vreugde. Maar wij mogen het niet achteloos of zonder geloof gebruiken. De Here vraagt van ons een oprecht besef van schuld. Hij maakt zich boos over ieder die zich niet dagelijks van harte tot Hem bekeert. En als wij dan toch deelnemen aan de viering van het avondmaal, laden wij alleen maar groter toorn op ons.

Ga daarom na bij uzelf, met welke houding u het avondmaal viert. Kom tot de tafel met een oprecht hart. Ontvang het brood en de beker, en verheug u over uw redding door Christus.

Gebed

Here, onze God en Vader, wij danken U hartelijk voor het geschenk van het heilig avondmaal. Aan deze tafel gedenken wij het offer van Jezus Christus, uw Zoon. Wij danken U voor uw grote liefde die U ons in Christus hebt bewezen.

Wij bidden U om een oprecht geloof bij het gebruiken van het avondmaal. Geef ons daartoe uw Heilige Geest.

Wij prijzen U dat wij aan deze tafel de verlossing van ons leven mogen vieren. Wij danken U voor de gemeenschap die wij met elkaar mogen delen in de gemeente. Geef dat wij elkaar van harte liefhebben. Dit vragen wij U in de naam van Jezus Christus, onze Heer. Amen.

Geloofsbelijdenis

(Apostolische Geloofsbelijdenis of Geloofsbelijdenis van Nicea, gesproken of gezongen)

Opwekking

Dit brood en deze wijn zijn tekenen van het lichaam en bloed van de Here Jezus. Laten wij daarom onze harten richten op Hem, onze Here, Hij die Koning is in de hemel en tegelijk Gastheer aan deze tafel.

Viering

Het brood dat wij breken is de gemeenschap met het lichaam van Christus. De beker met wijn, de beker van de dankzegging, is de gemeenschap met het bloed van Christus.

Neem dit brood en deze beker, eet en drink, gedenk en geloof dat onze Here Jezus Christus zijn lichaam en bloed gegeven heeft tot een volkomen verzoening van al onze zonden.

(Tijdens de communie kan vocaal en/of instrumentaal worden gemusiceerd.)

Dankzegging

Laten wij de Here dankbaar prijzen om zijn gaven. Christus is voor ons gestorven terwijl wij nog zondaars waren. Zo laat God ons duidelijk zien hoeveel Hij van ons houdt. Nu wij door zijn dood zijn gerechtvaardigd, zullen wij des te zekerder dankzij Hem van de veroordeling worden gered. Wij stonden op voet van vijandschap met God, maar zijn weer met Hem verzoend door de dood van zijn Zoon. Nu wij eenmaal met Hem verzoend zijn, zullen wij des te zekerder gered worden door het leven van zijn Zoon.

Dankgebed

Here onze God, wij danken U hartelijk dat wij in dit avondmaal de dood van Jezus Christus mochten gedenken en belijden. Wij danken U dat Hij stierf, opdat wij zouden leven. Nu U ons geloof hebt willen versterken door deze viering, bidden wij U dat wij in heel ons leven U gelovig en met vreugde dienen, uit een oprecht hart. Dit vragen wij U door Jezus Christus, onze Heer. Amen.

Lied

(De avondmaalsviering wordt besloten met het zingen van bijvoorbeeld Psalm 103, 107, 113-118.)

Derde ontwerp

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Instelling

Als gemeente van Jezus Christus zijn wij bijeen om naar zijn bevel zijn dood te verkondigen. Wij horen eerst, hoe de instelling van het avondmaal beschreven wordt in het heilig evangelie: *Terwijl zij aten nam de Here Jezus een brood, sprak de zegen uit, brak het en gaf het aan zijn discipelen en zei: Neemt, eet, dit is mijn lichaam. En Hij nam een beker, sprak de dankzegging uit en gaf hun die en zei: Drinkt allen daaruit. Want dit is het bloed van mijn verbond, dat voor velen vergoten wordt tot vergeving van zonden. Doch ik zeg u, ik zal van nu aan voorzeker niet meer van deze vrucht van de wijnstok drinken tot op die dag dat ik haar met u nieuw zal drinken in het koninkrijk van mijn Vader (Mat. 26:26-29).*

Gedachtenis

Wij gedenken dat de Here Jezus aan het kruis zijn lichaam en zijn bloed gegeven heeft voor de zijnen. In grote liefde voor ons heeft Hij Zich geofferd, zodat wij niet zouden sterven maar leven. Het avondmaal richt onze aandacht op deze zelfovergave van de Here. Het vervult ons met schaamte om onze zonden en het vervult ons ook met dankbaarheid, vanwege zijn verzoenende liefde.

Gemeenschap en verwachting

Wij genieten aan deze tafel samen de vreugde van de eenheid met Christus en met elkaar. Vanuit de viering van het avondmaal willen wij elkaar helpen, ondersteunen en dienen in de gemeente. Tegelijk verwachten wij de terugkeer van de Here Jezus. Het avondmaal dat wij vieren is een voorbereiding op de bruiloft van het Lam. Straks zal de Here Jezus met ons nieuwe wijn drinken in het Koninkrijk van zijn Vader. Daarom mogen wij het avondmaal ook niet achteloos en zonder oprecht geloof vieren, maar eerbiedig voor God en in heilige, gespannen verwachting. Straks zal de Here alle tranen van onze ogen afwissen, aan alle gebrokenheid en nood zal een einde gekomen zijn, en Hij zal alles zijn in allen.

Gebed

Here, onze God en Vader, wij danken U voor het geschenk van het avondmaal. Wij

prijzen U voor de liefde van Christus: dat Hij Zichzelf voor ons overgaf tot in de dood. Wij belijden onze schuld en danken U voor de vergeving van onze zonden. Nu wij dit avondmaal vieren, vragen wij U: zend ons uw Heilige Geest die Here is en levend maakt, zodat wij met het ware hemelse brood gevoed mogen worden. Aan dit avondmaal zien wij uit naar de terugkeer van de Here Jezus, naar de bruiloft van het Lam, als wij samen met alle heiligen mogen genieten van het eeuwige leven met Hem. Troost ons met dat vooruitzicht en bemoedig ons, wanneer wij in dit leven moeite, schuld en gebrokenheid ervaren. Hoor ons gebed in Jezus' naam. Amen.

Geloofsbelijdenis

(Apostolische Geloofsbelijdenis of Geloofsbelijdenis van Nicea, gesproken of gezongen)

Opwekking

Dit brood en deze wijn zijn tekenen van het lichaam en bloed van de Here Jezus. Laten wij daarom onze harten richten op Hem, onze Here, Hij die Koning is in de hemel en tegelijk Gastheer aan deze tafel.

Viering

Het brood dat wij breken is de gemeenschap met het lichaam van Christus. De beker met wijn, de beker van de dankzegging, is de gemeenschap met het bloed van Christus. Neem dit brood en deze beker, eet en drink, gedenk en geloof dat onze Here Jezus Christus zijn lichaam en bloed gegeven heeft tot een volkomen verzoening van al onze zonden.

(Tijdens de communie kan vocaal en/of instrumentaal worden gemusiceerd.)

Dankzegging

Laten wij de Here dankbaar prijzen. Hoe zal Hij die zelfs zijn eigen Zoon niet gespaard maar voor ons allen overgegeven heeft, ons met Hem ook niet alle dingen schenken? Wie zal uitverkorenen van God beschuldigen? God is het die rechtvaardigt, wie zal veroordelen? Christus Jezus is de gestorvene, wat meer is: de opgewekte, die aan de rechterhand van God is, die ook voor ons pleit. Niets zal ons scheiden van de liefde van God, welke is in Christus Jezus, onze Here.

Dankgebed

Here onze God, wij danken U hartelijk voor de viering van dit avondmaal. U maakt ons er zeker van dat wij door Jezus Christus vergeving van onze zonden hebben en eeuwig leven. Geef dat wij door uw Heilige Geest groeien in geloof. Geef ons de kracht om in ons leven te vechten tegen zonde en staande te blijven in aanvechting. Doe ons uitzien naar de dag van Christus. Vervul al uw beloften. Dit alles bidden wij U om Christus' wil. Amen.

Lied

(De avondmaalsviering wordt besloten met het zingen van bijvoorbeeld Psalm 103, 107, 113-118.)

6 Formulier openbare geloofsbelijdenis

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. rapport deputaten Eredienst, paragraaf 6;
2. aanvullend rapport deputaten Eredienst;

3. 9 brieven, waarvan 7 van kerken en 2 van kerkleden, waaruit blijkt dat behoefte bestaat aan herziening en uitbreiding en veel waardering wordt uitgesproken. Ook wordt kritiek op het concept van deputaten gegeven: gemist wordt een intro, de aanspraak aan de gemeente, de tekstverwijzingen in de marge (bijvoorbeeld ten behoeve van catechetisch onderwijs), terwijl ook wordt gevraagd de bestaande vragen te herzien en om aandacht voor een consistent actueel taalkleed.

Besluit 7:

1. het door deputaten aangeboden formulier voor de openbare geloofsbelijdenis niet vrij te geven;
2. deputaten opdracht te geven verder te werken aan herziening van dit formulier, met inachtneming van opmerkingen en suggesties van synode en briefschrijvers;
3. deputaten opdracht te geven, in samenhang met het voorgaande, te bezien of de formulieren voor de bediening van de doop aan kinderen en aan volwassenen herziening behoeven.

Gronden:

1. deputaten hebben het bestaande formulier voorzien van toevoegingen en enkele aanwijzingen voor de liturg. Door deze gedeeltelijke herziening ontstaat inhoudelijk en taalkundig een inconsistent geheel;
2. de samenhang tussen doop, openbare geloofsbelijdenis en avondmaal is evident, ook in de formulieren zal die samenhang zichtbaar moeten zijn.

7 Teksten en melodieën vaste liturgische onderdelen

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T.S. Huttenga

Materiaal :

1. Acta art.63, besluit 4a4 van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs, waarin aan deputaten Eredienst wordt opgedragen teksten te ontwerpen voor vaste liturgische onderdelen en in overleg met deputaten Kerkmuziek melodieën te zoeken of te (doen) ontwerpen voor een meer gevarieerde vormgeving van onderdelen van de orden van dienst;
2. rapport (hoofdstuk 7) en aanvullend rapport deputaten Eredienst, waarin:
  - zij concluderen, dat de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 méér heeft opgedragen dan alleen het ontwerpen van meer teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging;
  - zij verklaren meer teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging niet nodig te vinden, omdat de synode van Berkel en Rodenrijs al veel mogelijkheden hiervoor vrijgaf, en bovendien de kerken de vrijheid gaf zelf passende Schriftgeheelten te zoeken en te gebruiken;
  - zij met betrekking tot votum, vrede-/zegengroet en zegen wijzen op de mogelijkheid om ook gebruik te maken van andere teksten;
  - zij andere teksten aanbieden voor het gebed bij de opening van de Schrift, die kunnen worden gebruikt na schuldbelijdenis en genadeverkondiging;
  - zij melodieën aanbieden waarop het votum, het Onze Vader en de Geloofsbelijdenis van Nicea kunnen worden gezongen;
3. 4 brieven van kerken, waarin:
  - geschreven wordt, dat meer teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging wel nodig zijn;
  - gevraagd wordt andere melodieën te ontwerpen voor het votum, waarbij de naam Here (en niet Heer) wordt gebruikt.

Besluit 8:

1. a. ervan uit te gaan, dat de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs alleen teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging op het oog heeft gehad;
- b. deputaten toe te stemmen, dat het ontwerpen van meer teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging niet nodig is;
- c. de andere door deputaten voorgestelde teksten voor votum, vrede-/zegengroet en zegen niet vrij te geven voor kerkelijk gebruik;
2. de door deputaten voorgestelde gebeden wel vrij te geven voor kerkelijk gebruik;
3. erop te wijzen, dat de kerken gebruik kunnen maken van de door deputaten aangeboden melodieën, waarop het votum, het Onze Vader en de Geloofsbelijdenis van Nicea kunnen worden gezongen (zie aanvullend rapport deputaten Eredienst, paragraaf 3)

Gronden:

1. a. grond 1 bij besluit 4, Acta art. 63 van de GS van Berkel en Rodenrijs spreekt alleen over teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging;
- b. in besluit 3b, Acta art. 63 van de GS van Berkel en Rodenrijs worden al voldoende mogelijkheden gegeven voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging;
- c. zie besluit 1a;
2. bij de gebeden in het Gereformeerd Kerkboek is nog niet gerekend met een aparte schuldbelijdenis en genadeverkondiging;
3. a. door deze melodieën aan te bieden hebben deputaten voldaan aan de opdracht van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs om melodieën te zoeken voor een meer gevarieerde vormgeving van onderdelen van de orden van dienst;
- b. de naam Heer voor God komt ook in Psalmen en Gezangen in het Gereformeerd Kerkboek voor en de getoonzette teksten van het Onze Vader en van de Geloofsbelijdenis van Nicea kunnen als verantwoord worden beschouwd.

8 Toepassing artikel 67 KO

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. brochure 'Licht op liturgie', hoofdstuk 5;
2. rapport deputaten Eredienst, hoofdstuk 9;
3. 1 brief met instemmende reactie;
4. 4 brieven met de volgende reacties:
  - deputaten hadden geen opdracht suggesties te doen over artikel 67 KO;
  - verzoek aan de generale synode uit te spreken of, en zo ja in hoeverre, het geoorloofd is bij bijzondere gelegenheden liederen in de eredienst te zingen, al dan niet door koor of cantorij, die niet in de vastgestelde bundels staan.

Besluit 9:

1. appellanten toe te stemmen dat aan deputaten Eredienst geen uitspraak is gevraagd over artikel 67 KO;
2. niet in te gaan op de verzoeken een nadere interpretatie te geven van artikel 67 KO, maar de brieveschrijvers te wijzen op het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 over de bevoegdheid van de plaatselijke kerken (Acta art. 63, besluit 2).

Gronden:

1. de instructie aan deputaten bevatte geen opdracht zich te beraden over de hantering van artikel 67 KO;

2. de uitspraak van de GS Berkel en Rodenrijs geeft een duidelijke richting aan. Wanneer er behoefte is aan nadere bepalingen inzake artikel 67 KO kan dat in de kerkelijke weg aan de orde worden gesteld (overeenkomstig artikel 30 KO).

9 Leerdiensten

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T.S. Huttenga

Materiaal :

1. Acta art. 63, besluit 4a1 tweede lid, waarin deputaten als opdracht ontvangen onderzoek te doen naar het eventueel eigen karakter van de tweede dienst op zondag en de consequenties daarvan voor de inrichting van deze dienst;
2. rapport deputaten Eredienst (hoofdstuk 2 en 3), waarin met argumenten en illustraties uit de Bijbel en uit de kerkgeschiedenis erop wordt gewezen dat:
  - het van groot belang is dat heel de zondag gewijd wordt aan God;
  - in de ontmoetingen tussen God en zijn volk zowel het element van het viere als dat van het leren aanwezig is;
3. 4 brieven van kerken en 2 van particulieren, waarin:
  - wordt onderschreven dat de tweede dienst op zondag als leerdienst een eigen karakter krijgt, omdat daardoor het belang van de middagdienst wordt ondersteund;
  - wordt ingestemd met een vervolgoopdracht aan deputaten om nader onderzoek te doen naar karakter en invulling van de leerdienst.

Besluit 10:

1. uit te spreken dat de zondagmiddag- of zondagavonddienst in de lijn van Bijbel en geschiedenis en artikel 66 KO een eigen karakter mag ontvangen met het accent op het onderwijs in de leer van de kerk;
2. deputaten op te dragen hun onderzoek met betrekking tot de tweede dienst op zondag te voltooien, met gebruikmaking van de reacties vanuit de kerken en van het commentaar van de synode.

Gronden:

1. a. het is van belang dat de aspecten van viere en leren, die zoals blijkt uit de Bijbel en de geschiedenis steeds een rol hebben gespeeld in de ontmoeting tussen God en zijn volk, beide tot hun recht komen;
b. dit kan heel goed worden gerealiseerd door een eigen karakter te geven aan de middag- of avonddienst;
2. deputaten hebben hun opdracht afgerond wat betreft het karakter, maar niet wat betreft de invulling van de tweede dienst op zondag.

10 Financiën

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

rapporten van de financiële commissie.

Besluit 11:

Ter bekostiging van de werkzaamheden het deputaatschap een bedrag ter beschikking te stellen van f 4.000,-- per jaar voor de jaren 2000 t/m 2002.

Grond:

Het bedrag is bestemd voor de lopende uitgaven van het deputaatschap. De uitgave van het liturgisch katern (besluit 2.1) wordt een commerciële uitgave, analoog aan de proefbundel.

Bespreking onderdeel 1, Algemeen

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. R. ter Beek, ds. T. Dijkema, ds. H. Folkers, br. D.Th. Hoekstra, drs. J.N. IJkel, ds. P. de Jong, ds. J.J. Poutsma en dr. J. Smelik.

De rapporteur, oud. J.G. van der Burgh, leidt de bespreking in. Landelijk is er verschil in ontwikkeling in de liturgie. Dat hoeft geen probleem te zijn. Laat iedere gemeente op eigen manier en binnen de eigen mogelijkheden met liturgie bezig zijn. Alles hoeft niet tegelijk ingevoerd te worden.

Deputaten krijgen geen nieuwe studieopdrachten, omdat een aantal lopende projecten eerst moet worden afgemaakt. Om het huidige proces inzake de liturgie niet te laten stagneren door gevoelens van onmacht en onbegrip is goede voorlichting nodig.

Vraagt de liturgische vernieuwing niet te veel tijd en energie van de kerken? Zijn we niet met te veel zaken tegelijk bezig? Van de kerken wordt gevraagd om het allemaal te volgen, zich er een oordeel over te vormen en het mee te maken. Kan de tijd en energie die dat kost, niet beter aan pastorale zorg besteed worden?

Rapporteur oud. J.G. van der Burgh wijst op het uitgangspunt dat ligt in de opdracht die GS Ommen 1993 voor de liturgie gaf (Acta art. 46). Het daarmee in gang gezette proces van bewustwording en bezinning is waardevol en verrijkend. Uit het oogpunt van zorgvuldigheid komen er nu geen nieuwe opdrachten. Een zekere temporisatie is wel gewenst, zodat ieder de gelegenheid krijgt mee te komen.

Om uitbreiding van het aantal orden van dienst is gevraagd, om meer te kunnen variëren (Acta GS Ommen 1993, art. 46). Maar er hoeven niet nog meer liturgieën te komen. Er mag ook wel wat aan de kerken zelf worden overgelaten.

Hoe moeten we ons in de tijd en cultuur van vandaag in de eredienst presenteren? Als een gemeente missionair wil zijn, wat voor consequenties heeft dat dan voor de inrichting van de eredienst? Daar is visie en bezinning voor nodig. Hoe kunnen deputaten allerlei voorstellen doen zonder dat eerst die bezinning heeft plaatsgevonden?

In het proces van vernieuwing moeten we niet vooral naar het verleden kijken, maar ons oriënteren op wat voor vandaag nodig is, met open vensters naar de samenleving om ons heen.

Deputaat ds. H. Folkers zegt dat we als kerken op liturgisch gebied veel hadden in te halen. Nu de liturgie weer in ontwikkeling is, valt er veel te bestuderen. Dat moet eerst, voordat we inzake eigen tijd en cultuur een goed antwoord kunnen geven. Anders bestaat het gevaar dat we blijven hangen in een aantal losse ideeën.

Aan de opdracht bij de bezinning op de vormgeving van de eredienst de huidige tijd en cultuur in rekening te brengen, zijn deputaten niet toegekomen. Zij vragen daarvoor een vervolgoopdracht (rapport paragraaf 1.4 slot en 2.5 slot; zie hiervoor verder bij onderdeel 2).

Deputaten worden ook voor hun studie gedechargeerd, zoals in grond 1 staat. Maar heeft van deze studie en van het studierapport 1995 wel een inhoudelijke evaluatie plaatsgevonden?

De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer antwoordt, dat deputaten de reacties die op

het studierapport 1995 waren binnengekomen, volgens opdracht van GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 63, besluit 4b) in hun rapport hebben verwerkt. De commissie heeft de reacties uit de kerken inhoudelijk weergegeven in het materiaal, zonder er breed op in te gaan. Decharge wordt voorgesteld met verwijzing naar het rapport van deputaten, dat als waardevolle bijdrage aan de liturgische bezinning waardering verdient.

Komt er in de liturgie niet te grote nadruk op wat *wij* doen, ons offer, ons gedenken, in plaats van op de verkondiging van het evangelie? In dit verband wordt een reactie op de laatste twee punten van het materiaal gemist.

Ds. T. de Boer antwoordt dat hier geen tegenstelling is. Gedenken van Gods daden begint niet bij ons maar bij God (vergelijk studierapport 1995, paragraaf 8.3.1). Het offer van Christus gaat voorop. Daarin rusten wij. Daarna komt het loffer van onze lippen (Hebr. 13:15, vergelijk rapport deputaten, paragraaf 2.2.2). Deputaat ds. J.J. Poutsma wijst op Psalm 111: God sticht voor zijn wonderen een gedachtenis.

Ter synode van Berkel en Rodenrijs werd het toenmalige deputatenrapport een momentopname van liturgische bezinning genoemd (Acta pagina 97, regel 4). Hoeveel momentopnames krijgen we nu nog? In de liturgische ontwikkeling is een soort wisselwerking, zegt deputaat ds. R. ter Beek. Liturgische bezinning concentreert zich op de praktijk van de liturgie en krijgt er ook vorm in. Dat is een voortgaand proces.

Ds. A. van der Sloot dient een amendement in om bij besluit 1 als grond toe te voegen, dat GS Berkel en Rodenrijs ten onrechte deputaten niet heeft opgedragen onderzoek te doen naar de gevolgen van een andere werkdefinitie over liturgie in het studierapport 1995 dan GS Kampen 1975 hanteerde, en deputaten terzake nu een vervolgoopdracht te geven. In de definitie van het studierapport wordt te veel aandacht gevraagd voor het geloofsaandeel van de mens, terwijl in de reacties daarop gewezen wordt op het belang dat onze geloofsaandacht op het offer van Christus gericht dient te zijn. Dit amendement wordt met 3 stemmen voor en 32 tegen verworpen.

Een amendement van oud. A. van der Lugt om van de decharge de taalkundige herziening van liturgische teksten uit te sluiten, omdat deputaten daar geen bevoegdheid voor hadden, wordt met 3 stemmen voor en 32 tegen verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt met 31 stemmen voor en 1 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard. Omdat dit besluit mede betrekking heeft op het rapport van deputaten aan GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijft ds. P.J. Trimp als oud-deputaat hierbij buiten stemming.

Bespreking onderdeel 2, Vervolgopdrachten

Deputaten vragen om een vervolgoopdracht over diensten met een speciaal karakter, bijvoorbeeld in het kader van evangelisatie (rapport paragraaf 2.5). Waarom stelt de commissie dat niet voor? De commissie schreef eerder in haar rapport dat er ook wel wat verwacht mag worden van de creativiteit van voorgangers en liturgiecommissies. Hoever gaat die creativiteit? Is niet juist voor een eigentijdse vormgeving visie en bezinning nodig? Ook zou er volgens de commissie voor diensten in het kader van evangelisatie voldoende materiaal zijn. Wat is er dan beschikbaar?

Rapporteur oud. J.G. van der Burgh antwoordt dat de commissie voor het dilemma stond voor speciale diensten een aparte regelgeving voor te stellen of de invulling ervan over te laten aan de vrijheid van de kerken. Omdat er nogal wat verschillende situaties zijn, is er voor bijzondere erediensten geen standaardoplossing te geven. Materiaal zou beschikbaar zijn bij het Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid, maar ook in diverse plaatselijke kerken waar laagdrempelige diensten gehouden worden. Dat materiaal kan met wat creativiteit ook in de eigen situatie gebruikt worden.

Deputaten moeten verder studeren op de vormgeving van de eredienst in relatie met de huidige tijd en cultuur. Hoe breed is die opdracht en wat is de norm ervoor, wordt gevraagd.

Die opdracht behoeft begrenzing om de studie niet oeverloos te maken. Voorkomen moet worden dat de huidige tijd en cultuur voorwerp van bezinning of zelfs norm wordt. Het moet concreet gaan om eigentijdse vormgeving van de eredienst.

Prof. dr. M. te Velde waarschuwt dat de synode zich niet aan een algemene studieopdracht moet vertillen. Studie en bezinning kunnen ook aan de Theologische Universiteit worden overgelaten. Soortgelijke opdrachten zouden ook voor evangelisatie, diaconaat en pastoraat te geven zijn. Als kerken kunnen we ons beter concentreren op besluiten die voor ieder te overzien zijn.

Rapporteur oud. Van der Burgh zegt dat GS Berkel en Rodenrijs hier al een opdracht voor gaf, maar dat deputaten hier niet aan toegekomen zijn. De bedoeling is dat deputaten het materiaal dat ze al hebben, meer geschikt maken voor deze tijd. Voor de bezinning blijft de Schrift norm. Deputaten hebben juist daaruit al veel materiaal aangedragen. Nu gaat het erom dat vorm te geven in de cultuur van vandaag.

Kunnen deputaten en de universiteit op dit punt niet met elkaar samenwerken, wordt opgemerkt.

Gepleit wordt ook voor samenwerking tussen deputaten Eredienst en deputaten Kerkmuziek, zodat hun werk meer op elkaar afgestemd kan worden. Gezangen krijgen bijvoorbeeld vaker een liturgische functie. Is een gecombineerd deputaatschap mogelijk? Rapporteur Van der Burgh gaat daarvan uit, al is er nog niet toe besloten.

Opdracht 3 in het voorstel van de commissie luidde tenslotte: bij een voortgaande bezinning op de vormgeving van de eredienst de huidige tijd en cultuur in rekening te brengen. Een amendement van ds. J.J. Schreuder om te formuleren: in het kader van Schriftuurlijke confrontatie met de huidige cultuur verder te studeren op eigentijdse vormgeving van de eredienst, wordt met 24 stemmen voor en 11 tegen aanvaard.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard.

Bespreking onderdeel 3, Orde van dienst C (Leusden 1999)

Bij orden van dienst is structuur, het kiezen van een goede vorm, belangrijk, maar ook voldoende variatie daarin, zegt rapporteur ds. T.S. Huttenga. Dat betekent niet dat er niet van afgeweken kan worden, maar in een orde van dienst kies je wel voor een bepaalde vorm.

Deputaat dr. J. Smelik wijst op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs, dat artikel 65 KO met de regel dat de kerken zich zullen houden aan de goedgekeurde orden van dienst, niet gehanteerd mag worden als een strikte regel die functioneert als een keurslijf voor de kerken. In orde van dienst C zit een bepaalde structuur, doordat de elementen zijn gerangschikt naar de twee polen van Schrift en avondmaal. Dat wil niet zeggen dat het niet anders kan, maar het is wel een bepaalde vorm, waarvoor je kiest.

Het commissievoorstel in onderdeel 3 wordt met algemene stemmen aanvaard.

Bespreking onderdeel 4, Ordinarium

De commissie had in de lijn van het voorstel van deputaten voorgesteld een orde van dienst op basis van ordinariumteksten als proeve vrij te geven voor gebruik in erediensten waarin het avondmaal wordt gevierd, en wel voor de periode van zes jaar.

De elementen van het ordinarium komen uit de Schrift en gaan terug op de vroegchristelijke traditie. In een gereformeerde context kan dat heel goed, zegt rapporteur ds. L.E. Leeftink. Het sluit ook aan op de vraag uit de kerken naar meer variatie.

Het voorstel krijgt aan ene de kant steun. GS Berkel en Rodenrijs had in principe al tot een ordinarium besloten, toen zij hier een studieopdracht voor gaf (Acta art. 63, besluit 4a5). Aan de andere kant wordt bepleit eerst de bezinning op een eigentijdse vormgeving van de

eredienst af te ronden. Het ordinarium kan op zich verantwoord zijn, maar past het in de huidige cultuur?

Weer anderen vinden dat het ordinarium rooms getint is en te weinig onderwijs bevat. Of dat het te hoogkerkelijk is en op de stijl van het dienstboek van de Samen-op-Wegkerken lijkt. Zitten de kerken hierop te wachten?

Rapporteur ds. Leeftink stemt toe dat het ordinarium in de richting van hoogkerkelijk gaat. Daarom moeten we er voorzichtig mee zijn en wordt een proeftijd van zes jaar voorgesteld. Aan de andere kant, studiedeputaten Eredienst hebben het al in hun rapport aan GS Berkel en Rodenrijs 1996 voorgesteld (rapport hoofdstuk 6). Huidige deputaten hebben het Schriftuurlijk bevonden. Dan moet het kunnen worden vrijgegeven. Naast laagdrempelige vormen die we hebben, mag er ook een meer hoogkerkelijke zijn.

Deputaat ds. H. Folkers zegt dat het ordinarium in orthodoxe kerken om ons heen een veel gebruikte vorm is. Er zitten waardevolle elementen in die in andere orden van dienst missen. In andere orden staat het woord van de verzoening centraal. In deze orde is de ingang voor de liturgie de schepping die in nood is en aan God en zijn barmhartigheid wordt opgedragen. Het begint met het Kyrie: Heer, ontferm U!

In de liturgische formulieren zit veel onderwijs, omdat de mensen vroeger niet wisten wat er gebeurde aan het avondmaal. Het lange avondmaalsformulier is mooi en daarom te handhaven, maar dat wil niet zeggen dat we het vandaag de dag niet een keer zonder kunnen.

Ds. Folkers bestrijdt dat het ordinarium als zodanig hoogkerkelijk is. Je kunt deze vorm ook gebruiken zonder de vreemde termen die erin voorkomen. Je kunt een Kyrie- en Gloria-lied nemen zonder erbij te zeggen dat het zo'n lied is. Dan kan voor ieder duidelijk zijn waar het over gaat. Hij pleit ervoor het ordinarium op deze manier geleidelijk in te voeren.

Dr. J. Smelik zegt dat deputaten geen opdracht hadden om na te gaan of de kerken op een ordinarium zitten te wachten, maar dat ze het gebruik daarvan vanuit de Schrift moesten beoordelen. Verschillende aanwijzingen, zoals voor de responsies, zijn niet dwingend, maar betreffen alleen de uitvoering. De figuur van responsies komt van de Hebreeuwse poëzie in parallellismen. Zo gebeurde het ook in de christelijke kerk van de eerste eeuwen.

In één van de liederen staat: Christus, die der wereld zonden draagt. Dat wordt onjuist geacht, omdat Christus onze zonden *droeg*. In antwoord hierop wijst dr. Smelik op Joh. 1:29: Zie, het lam Gods, dat de zonde der wereld *wegneemt*. In het gebed 'Schuldbelijdenis en gebed om de verlichting met de Heilige Geest' wordt ook gezegd: Daarom komen wij tot U in het vertrouwen op onze Middelaar Jezus Christus, die als het Lam Gods de zonde van de wereld *wegneemt* (Gereformeerd Kerkboek, pagina 563). Het gaat niet om de vraag wanneer Christus de zonde wegneemt, vroeger of nu, maar om zijn werk, dat Hij de zonde wegneemt. Er zijn meer elementen die je uit het roomse dogma verklaren kan, zoals 'Die komt in de naam van de Here' en 'Geef ons vrede'. Daarom gaf GS Berkel en Rodenrijs ook een onderzoeksopdracht. In het rapport is uitgelegd dat er geen roomse invloed is. De betekenis van de teksten wordt bepaald door de samenhang waarin ze staan.

Past het ordinarium in deze tijd? Dr. Smelik wijst op paragraaf 8.5.1 van het rapport: de gemeente neemt de nood van de wereld mee naar de kerk. Daar sluit de opzet van het ordinarium bij aan. De term ordinarium wil trouwens alleen maar zeggen dat er een aantal vaste formuleringen in de dienst voorkomt. Dat hebben we ook al in het votum en de geloofsbelijdenis. Ordinarium betekent letterlijk: het gewone. Daarnaast staat het proprium, het bijzondere, in teksten die steeds wisselen.

Ds. G. Zomer dient een tegenvoorstel in om te besluiten het ordinarium nog niet vrij te geven en deputaten de opdracht te geven te onderzoeken of deze orde van dienst geschikt is of geschikt te maken is voor gebruik in de huidige tijd en cultuur.

Een amendement ds. P.J. Trimp om het ordinarium voor drie jaar vrij te geven, met als argument dat de kerken toch de gelegenheid moeten hebben deze orde van dienst mee te maken, wordt met 14 stemmen voor en 20 tegen bij 2 onthoudingen verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt met 15 stemmen voor en 20 tegen bij 1 onthouding verworpen. Het tegenvoorstel van ds. Zomer wordt met 20 stemmen voor en 13 tegen bij 3 onthoudingen aangenomen.

Bespreking onderdeel 5, Avondmaalsformulieren

Deputaten pleiten voor herstel van het verband tussen Woord en avondmaal voor de zondagmorgendienst, waarbij het avondmaal ook vaker wordt gevierd. Naarmate het vaker wordt gevierd wordt het bezwaar dat men het 's middags niet kan vieren kleiner. De voorbereiding op het avondmaal bestaat niet alleen uit het lezen van het (grote) formulier. Er zijn meer momenten in de eredienst waar hieraan aandacht kan worden gegeven.

De commissie stelt voor twee nieuwe korte avondmaalsformulieren vrij te geven. Een minderheid van de commissie, oud. G. Koppelaar en ds. L.E. Leeftink, stelt voor ook het concept van dr. A.N. Hendriks vrij te geven. Een meerderheid van de commissie vindt dit concept taalkundig te weinig hedendaags en niet echt een aanvulling op wat we al hebben. Een minderheid vindt dat het concept een verantwoorde mogelijkheid tot variatie geeft. Het is anders van opbouw dan de bestaande formulieren. Het is ook korter, maar niet zo kort als de nieuwe van deputaten.

Waarom kan orde van dienst C niet worden aangepast, zodat daarbij ook 's middags avondmaal kan worden gevierd, wordt gevraagd. De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, wijst erop dat orde van dienst C al aanvaard is. Deze orde van dienst heeft voor de middagdienst een eigen invulling. Om 's middags avondmaal te vieren kan orde van dienst A of B gebruikt worden.

Leidt vaker avondmaal vieren niet tot vervlakking? Als je het goed beleeft en verwerkt, verdiept het juist, antwoordt deputaat ds. T. Dijkema.

Waarom is in de nieuwe ontwerpen voor het uitdelen van het brood en de wijn één formule gebruikt? Hierbij is uitgegaan van een gaande viering. Het is mogelijk om bij een zittende viering twee formules te gebruiken.

Welke bijbelvertaling is voor de citaten gebruikt? Er is zowel van de vertaling Nederlands Bijbelgenootschap 1951 als van de vertaling Groot Nieuws Bijbel 1996 gebruik gemaakt, maar met eigen verwerking.

Een amendement van ds. D.T. Vreugdenhil om in grond 4 (tweede zin) aan te geven dat het vrijstaat desgewenst ook in de orde van dienst C voor de middagdienst het avondmaal een plaats te geven, wordt met 14 stemmen voor en 20 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Het voorstel van de minderheid van de commissie om het formulier dat gebaseerd is op het concept van dr. A. N. Hendriks vrij te geven, wordt met 21 stemmen voor en 13 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard. Vervolgens wordt het commissievoorstel met algemene stemmen aanvaard.

Bespreking onderdeel 6, Formulier openbare geloofsbelijdenis

Rapporteur oud. J.G. van der Burgh zegt dat deputaten en commissie het erover eens zijn dat het voorgestelde formulier voor de openbare geloofsbelijdenis nog niet klaar is om vrijgegeven te worden. Er is behoefte aan herziening, niet alleen taalkundig, maar ook inhoudelijk en in samenhang met de formulieren voor doop en avondmaal.

In de bespreking wordt ervoor gepleit het formulier kort te houden, zodat de voorganger ruimte houdt om rekening te houden met de situatie van wie belijdenis doen. In de praktijk komen veel verschillende situaties voor. Dit is volgens rapporteur oud. Van der Burgh een punt van aandacht.

Ook wordt gevraagd naar de doopformulieren. Wordt de herziening daarvan alleen in samenhang met het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis overwogen, zoals staat in

besluit 7.3? Of is het ook gewenst dat er mogelijkheid tot variatie komt, met name voor waar vaak dopen is? GS Berkel en Rodenrijs 1996 had daar ook opdracht voor gegeven (Acta art. 63, besluit 4a3). Deputaten zeggen dat ze met de studie voor een nieuw doopformulier ver gevorderd zijn (rapport paragraaf 6.1).

Deputaat ds. H. Folkers antwoordt dat om een nieuw formulier te maken eerst de vraag is hoe het dan anders zou kunnen. Daar zijn deputaten nog mee bezig. Als er in een gemeente vaak dopen is, zou het mogelijk zijn het formulier eens in de twee maanden te lezen en verder bij dopen alleen de vragen te noemen. Maar juist bij die vragen is afstemming met het formulier voor openbare geloofsbelijdenis belangrijk. Hoe verklaren dopelingen, als ze groot geworden zijn, zich voor het geloof dat hun geleerd is? We hebben een uitgebreid formulier voor de volwassendoop, maar het formulier voor belijdenis doen is summier. Over de betekenis van het opgroeien in de kerk en wat dat inhoudt voor de formulieren, willen deputaten graag verder denken.

Het voorstel van de commissie wordt met 35 stemmen voor en 1 tegen aanvaard.

Bespreking onderdeel 7, Teksten en melodieën vaste liturgische onderdelen

Deputaat dr. J. Smelik zegt dat de opdracht 4 van GS Berkel en Rodenrijs om teksten te ontwerpen voor vaste liturgische onderdelen (Acta art. 63, besluit 4a4), onduidelijk is. Kennelijk gaat het niet alleen om teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging, want die waren er al blijkens het voorafgaande besluit 3b, maar ook om andere teksten voor het votum, de zegen en de gebeden. Deputaten kunnen zich vinden in de interpretatie van de commissie dat het alleen om teksten voor schuldbelijdenis en genadeverkondiging gaat. Alleen de teksten voor de gebeden bij de opening van de Schrift worden door de commissie voorgesteld.

Gevraagd wordt of naast de door deputaten aangeboden melodieën voor het Onze Vader de melodie van Elly en Rikkert, die vooral bij kinderen bekend is, gebruikt mag worden. Dat is geen liturgische maar een muzikale vraag, antwoordt dr. Smelik. Volgens hem kan het prima, als de door deputaten aangeboden melodieën ook maar een kans krijgen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Bespreking onderdeel 8, Toepassing artikel 67 KO

Deputaat ds. H. Folkers vindt dat aan deze zaak te veel gewicht wordt gegeven, door er een apart besluit van te maken. Deputaten hebben niet bedoeld op dit punt een uitspraak te forceren, al is het wel goed op de in materiaal 4 vermelde reacties in te gaan.

Prof. dr. M. te Velde betwijfelt of het besluit van GS Berkel en Rodenrijs over de eigen verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken bij de invulling van de liturgie, waar de commissie naar verwijst, duidelijk genoeg is. Moet een lied dat vrijwel letterlijk de bijbeltekst volgt (bijvoorbeeld 'Zoek eerst het Koninkrijk van God') eerst door de synode worden goedgekeurd? Mag een groepje kinderen een dooplied van buiten het kerkboek in de eredienst zingen? Hierin is het besluit van GS Berkel en Rodenrijs niet duidelijk genoeg. Gemeenteleden hebben er recht op te weten wat ze in de eredienst verwachten mogen.

In de brochure 'Licht op liturgie' wordt als voorbeeld gegeven, dat wanneer jongeren die belijdenis doen, zelf een lied uitkiezen om na hun belijdenis met de gemeente te zingen, een kerkenraad daar in eigen verantwoordelijkheid toestemming voor kan geven, ook als dit lied niet in de eigen bundel staat. Dit betreft een bijzondere dienst, maar welke dienst is dan niet bijzonder?

Prof. Te Velde zegt dat GS Berkel en Rodenrijs wel procedureel richting wijst, namelijk naar de eigen verantwoordelijkheid van de kerken, maar niet inhoudelijk: wat spreek je nu concreet met elkaar af? In geding is niet de uitleg, maar de hantering van artikel 67 KO. Wellicht

kan voor een volgende synode in kaart gebracht worden wat we om de vrede te dienen samen over de liturgie kunnen afspreken, zodat de discussie daarover niet in elke plaatselijke kerk apart hoeft plaats te vinden.

De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, zegt dat GS Berkel en Rodenrijs in besluit 2 wel duidelijk richting wijst. De generale synode geeft het kader aan en daarbinnen heeft de plaatselijke kerk haar eigen verantwoordelijkheid. De opsomming in grond 2 van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs is niet uitputtend, want die eindigt met 'enzovoort'. Als de kerken behoefte hebben aan nadere bepalingen, kan dat in de kerkelijke weg worden voorgesteld. Daarvoor is nu, alleen naar aanleiding van een aantal reacties op 'Licht op liturgie', te weinig grond.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Bespreking onderdeel 9, Leerdiensten

De zondagmiddagdienst mag een eigen karakter krijgen, maar deputaten onderzoeken nog hoe dat nader ingevuld kan worden, zegt rapporteur oud. Van der Burgh.

In de bespreking wordt ervoor gepleit die invulling aan de vrijheid van de kerken over te laten. Ook wordt voor te veel vrijheid gewaarschuwd.

Opgemerkt wordt dat vieren en leren geen tegenstelling zijn. De leer van het evangelie mag gevierd worden. Ook wordt gewezen op artikel 66 KO: het is van belang dat het onderwijs in de leer van de kerk apart tot z'n recht komt.

Rapporteur oud. Van der Burgh antwoordt dat beide diensten erediensten zijn, maar dat ze ook elk een eigen accent mogen krijgen. Het is niet de bedoeling dat hiervoor nog weer een orde van dienst komt. Deputaten denken alleen aan een handreiking voor de invulling van de leerdienst. Het is goed als ze daar verder over na kunnen denken.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Bespreking onderdeel 10, Financiën

Waarom moet het liturgisch katern kostendekkend zijn, wordt gevraagd. Als je zoiets ingang wilt laten vinden, moet je het kosteloos ter beschikking stellen. Aan de andere kant wordt erop gewezen dat het katern een bijlage is bij het kerkboek. Dan moet het ook op dezelfde manier als het kerkboek ter beschikking worden gesteld, dus commercieel. Als je het anders doet, scheidt het precedenten.

Een amendement van oud. P.G.B. de Vries om de uitgave van het katern onder te brengen bij deputaten Generaal-Synodale Publicaties, respectievelijk deputaten Communicatie, wordt met 6 stemmen voor en 29 tegen verworpen.

Het voorstel van de commissie wordt met 33 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard.

Stemming over het geheel

Tot slot wordt het geheel van de voorstellen van de commissie inzake de eredienst in de stemming gebracht. Dit geheel wordt met 34 stemmen voor en 1 tegen aanvaard. De preses bedankt deputaten en commissie voor hun werk.

Artikel 50

Bezwaarschrift huwelijksformulier GS Berkel en Rodenrijs 1996 Acta art. 66

17.06.99

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 10 oktober 1998, waarin hij bezwaar aantekent tegen het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 om het door deputaten voorgelegde concepthuwelijksformulier van de kerk te Zwolle-Centrum bij haar overwegingen te betrekken (Acta art. 66). Br. Bijl bestrijdt de rechtmatigheid van grond 2, waarin staat dat synodecommissies de bevoegdheid hebben om advies in te winnen van deskundigen. In deze zaak is niet om advies gevraagd, maar heeft de kerk te Zwolle-Centrum dit concept zelf aan de deputaten aangeboden. Br. Bijl is verder van mening dat de kerk te Zwolle-Centrum "net als elk ander met een nieuw concept/ontwerp/voorstel via de kerkelijk weg moet gaan." Daarom verzoekt hij uit te spreken dat de GS Berkel en Rodenrijs 1996 het Zwolse huwelijksformulier niet mocht meewegen.

Besluit:

1. aan het verzoek van br. Bijl niet te voldoen;
2. toe te stemmen dat in art. 66 van de Acta van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 grond 2 geen kracht van argumentatie heeft.

Grond:

hoewel grond 2 inderdaad niet van toepassing is op deze zaak, biedt grond 1 voldoende reden om de uitspraak van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 te handhaven.

De rapporteur, ds. L.E. Leeftink, meldt dat de kerk te Zwolle-Centrum bij de inventarisatie waarvan grond 1 van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 spreekt, het formulier op tijd heeft ingestuurd.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

Artikel 51

17.06.99

Reacties huwelijksformulier GS Berkel en Rodenrijs 1996 Acta art. 67

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

1. brieven van een aantal kerken, enkele particulieren en de deputaten voor contact met zusterkerken in Nederland, Canada, Zuid-Afrika en Korea van de Free Reformed Churches of Australia met inhoudelijke reacties op het door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 vrijgegeven huwelijksformulier (Acta art. 67);
2. brieven van de kerken te Wetsinge-Sauwerd (a en b), Putten (b), Vroomshoop (c), Kornhorn (c), Assen-Zuid (d) en van br. M.C. Bijl te Houtigehage (c) met opmerkingen over en bezwaren tegen de besluitvorming rondom het vrijgeven van het huwelijksformulier in nieuwe redactie. In deze brieven komen de volgende zaken aan de orde:
  - a. het verzoek om alsnog het concept van 'Zwolle' vrij te geven, omdat het taalgebruik van het nieuwe formulier te weinig hedendaags is;
  - b. het verzoek om een speciaal formulier te ontwerpen voor broeders en zusters die op oudere leeftijd in het huwelijk treden. Het is een wat vreemde situatie om hen nog te wijzen op de roeping tot het ouderschap als tweede doel van het huwelijk.

- Ook kan niet elke predikant ermee uit de voeten om zelf het formulier aan te passen aan de omstandigheden;
- c. bezwaren tegen het vrijgeven van het huwelijksformulier in nieuwe redactie voor kerkelijk gebruik, terwijl er nog toetsing en definitieve vaststelling moet plaatsvinden. De kerk te Kornhorn heeft om deze reden het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 over het nieuwe huwelijksformulier (Acta art. 67) niet geratificeerd. Als argument voert zij daarvoor grond 4 van dit besluit aan: "wijziging van de liturgische formulieren is een zaak die alle kerken aangaat; definitieve vaststelling vindt des te zorgvuldiger plaats, als de kerken de gelegenheid hebben gekregen dit formulier te beoordelen." Het is in strijd met deze zorgvuldigheid dat "een soort van concept-huwelijksformulier aan alle plaatselijke kerken ter toetsing wordt voorgehouden en datzelfde formulier *tegelijktijd* voor gebruik in de praktijk wordt vrijgegeven." Verder is deze gang van zaken naar de mening van de kerk te Kornhorn in strijd met artikel 30 KO;
  - d. het verzoek om uit te spreken "dat de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs in de uitspraak inzake het huwelijksformulier (Acta art. 67) besluit 1 en 2 niet van bewijskrachtige gronden heeft voorzien en derhalve niet op deze wijze deze besluiten had mogen nemen."

Besluit:

1. deze reacties niet apart in behandeling te nemen, maar met de opmerkingen die erin gemaakt worden, rekening te houden bij de vaststelling van het nieuwe, door deputaten voorgestelde huwelijksformulier;
2.
  - a. aan dit verzoek niet te voldoen;
  - b. aan dit verzoek niet te voldoen;
  - c. de bezwaren niet toe te stemmen;
  - d. aan dit verzoek niet te voldoen.

Gronden:

1. met hun reacties konden kerken en personen zich richten tot het deputaatschap dat door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 is ingesteld om verder te werken aan de herziening van het huwelijksformulier (Acta art. 67, besluit 2). Ook alle onder materiaal 1 genoemde reacties zijn aan deputaten toegezonden. Bij de besluitvorming over het nieuwe, door deputaten voorgestelde huwelijksformulier zijn alle elementen die in deze reacties genoemd worden aan de orde gekomen. Een afzonderlijke inhoudelijke beoordeling door de synode is niet noodzakelijk en leidt tot dubbel werk;
2.
  - a. de deputaten die door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 zijn aangesteld, komen met een voorstel tot een geheel vernieuwd huwelijksformulier. Daarmee is aan de argumentatie van dit verzoek tegemoetgekomen;
  - b. gezien de beperktheid van de bedoelde aanpassingen heeft in voorkomende situaties de voorganger altijd al de vrijheid gehad de tekst van het huwelijksformulier zo nodig aan te passen;
  - c. het roept terecht vragen op, dat het gewijzigde huwelijksformulier is vrijgegeven voor kerkelijk gebruik terwijl nog toetsing en definitieve vaststelling moest plaatsvinden. In het licht van grond 4 van dit besluit hadden de kerken dit formulier beter eerst kunnen beoordelen. Desondanks was de beslissing van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 niet ongeoorloofd. In haar besluitvorming heeft zij immers bewust en gemotiveerd gekozen voor een tweesporenbeleid door op de korte termijn aan de kerken een formulier ter beschikking te stellen waarvan de tekst op enkele onderdelen was bijgesteld, en door op de lange termijn te werken aan een geheel vernieuwd formulier. Daarmee wordt dezelfde lijn gevolgd als door de GS Hattem 1972--1973, die ook een aantal formulieren vrijgaf voor toetsing en gebruik in de erediensten;
  - d. weliswaar heeft de GS Berkel en Rodenrijs 1996 de motieven voor het opstellen en vrijgeven van een nieuw huwelijksformulier onvoldoende duidelijk weergege-

ven in de gronden, maar de argumenten waren wel aanwezig in het deputaten-rapport dat aan dit besluit ten grondslag lag (zie Acta art. 67, materiaal 1a). Hoewel dus de gronden beter geformuleerd hadden kunnen worden, hoeven de besluiten 1 en 2 niet teruggenomen te worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

Artikel 52

17 / 24.06.99

Nieuw huwelijksformulier

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : G. Koppelaar

Materiaal :

1. rapport van deputaten Huwelijksformulier, met daarin een voorstel voor een nieuwe redactie van het huwelijksformulier;
2. een brief van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, 19 brieven van kerken, 5 brieven van particulieren en een brief van de deputaten voor contact met zusterkerken in Nederland, Canada, Zuid-Afrika en Korea van de Free Reformed Churches of Australia.

In een aantal van deze brieven wordt waardering uitgesproken voor het voorstel dat deputaten aan de GS Leusden 1999 hebben voorgelegd. Ook wordt op een aantal punten inhoudelijk gereageerd en worden tekstwijzigingsvoorstellen gedaan. Deze punten zijn:

- a. het woord bevestiging;
- b. het woord huwelijksdienst;
- c. de instelling van het huwelijk;
- d. het doel van het huwelijk;
- e. de gezagsrelatie tussen man en vrouw;
- f. het dubbele jawoord;
- g. het moment van het uitspreken van de zegen.

Besluit 1:

deputaten Huwelijksformulier onder hartelijke dank te dechargeren.

Grond:

deputaten hebben zich gehouden aan hun opdracht en hebben de tekst van het formulier geheel herzien.

Besluit 2:

1. het huwelijksformulier in nieuwe redactie -- zoals het hieronder volgt -- goed te keuren en vrij te geven voor gebruik in de eredienst;
2. het huwelijksformulier dat door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 vrijgegeven is en het huwelijksformulier dat door de GS Arnhem 1981 vastgesteld is, in te trekken;
3. onderdeel II.2 van het rapport van deputaten en de toelichting van de commissie daarop in de Acta te doen opnemen (zie bijlage 14 en 15 bij deze Acta).

Gronden:

1. vanuit de kerken is op algehele herziening van het huwelijksformulier aangedrongen;
2. het nieuwe huwelijksformulier brengt bijbels onderwijs over het huwelijk in duidelijke taal en op evenwichtige manier onder woorden;
3. in het deputatenrapport wordt een uitgebreide verantwoording gegeven van de inhoudelijke keuzes die gemaakt zijn bij de totstandkoming van het nieuwe formulier. In haar toelichting sluit de commissie zich daar voor het grootste deel bij aan en motiveert de aangebrachte wijzigingen in het concept.

Huwelijksformulier voor gebruik in de gemeente van Christus

Afkondiging

De kerkenraad maakt aan de gemeente bekend dat N.N. en N.N. van plan zijn te trouwen. Zij willen hun huwelijk in de naam van God beginnen en samen met de gemeente zijn zegen vragen. Wanneer geen gegronde bezwaren worden ingebracht, zal dit zo de Here wil gebeuren in een eredienst op ... (datum/tijd).

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Wij zijn hier bij elkaar om het huwelijk van N.N. en N.N. aan de Here op te dragen en Hem om zijn zegen te vragen. Laten we eerst nagaan wat het Woord van God over het huwelijk zegt.

Instelling

Gen. 1:27, 28

Het huwelijk is geen uitvinding van mensen, maar een instelling van God. Dat blijkt direct aan het begin van de geschiedenis. Nadat God hemel en aarde had geschapen, vormde Hij de mens als man en vrouw. Hij schiep hen naar zijn beeld en gaf hun samen de opdracht de aarde te beheren en in cultuur te brengen.

Gen. 2:18-23

God had eerst de man geschapen. Hij liet hem ervaren dat het niet goed was alleen te zijn. Onder alle levende wezens trof Adam er niet één aan die bij hem paste. Hij miste iemand met wie hij het leven kon delen. Daarom liet God een diepe slaap over de man komen en bouwde uit een van zijn ribben een vrouw. Toen Hij haar bij Adam bracht, riep deze verrast uit:

*Dit is nu eindelijk been van mijn gebeente
en vlees van mijn vlees;
deze zal 'Mannin' heten,
omdat zij uit de man genomen is.*

Spr. 18:22

Zo verbond God zelf man en vrouw aan elkaar, en dat doet Hij nòg, zodat zij een unieke levenseenheid vormen. Op het lied van Adam volgen deze woorden: *Daarom zal een man zijn vader en zijn moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen, en zij zullen tot één vlees zijn.*

Gen. 2:24

Mat. 19:5, 6

Ef. 5:31

Spr. 2:17

Mal. 2:14

Hieraan geven man en vrouw gehoor, wanneer zij elkaar officieel trouw beloven voor het leven. Hun huwelijksluiting vormt een publieke gebeurtenis. Daarin wordt de band tussen beiden rechtsgeldig voor God en mensen. Dit verbond zijn ze aan God en aan elkaar verplicht, als ze samen één willen zijn. Want de Schepper wil een ring van trouw zien om de intieme liefde. Alleen binnen het huwelijk mogen man en vrouw zich volledig aan elkaar geven. Zo wordt het kostbare geschenk van de seksualiteit beschermd en wordt losbandigheid tegengegaan. Ons lichaam is immers een tempel van de Heilige Geest.

1 Kor. 7:3,9

Hoogl. 4:12

1 Kor. 7:2

1 Kor. 6:19

Mat. 19:3-9

Mat. 19:6

Het is tegen Gods wil dat gehuwden uit elkaar gaan. Christus heeft dit beklemtoond, toen Hij zei: *Zo zijn ze niet meer twee, maar één vlees. Hetgeen dan God samengevoegd heeft, scheidt de mens niet.* Ontrouw

Mal. 2:13-16	neemt de Here daarom hoog op. Het kwaad van de echtbreuk verdraagt Hij niet. Hij heeft het huwelijk bedoeld als een relatie voor het leven. Van
Mat. 5:31, 32	man en vrouw verlangt Hij dat ze zich voor hun huwelijk inzetten, elkaar
1 Kor. 7:10-14	niet in de steek laten, maar trouw blijven. Alleen door de kracht van de Heilige Geest zijn ze daartoe in staat.
<i>Doel</i>	Gods Woord onderwijst ons ook over het doel van het huwelijk. Man en vrouw mogen elkaar in liefde toebehoren en genieten van wat God hun daarin geeft. Deze liefde tussen man en vrouw wordt in het Hooglied uitbundig bezongen. Ze is fonkelender dan wijn en zoeter dan honing.
Hoogl. 5:1	Geen stortvloed van water kan het vuur van de liefde blussen. Omdat de
Hoogl. 8:6, 7	liefde zichzelf niet zoekt, zullen de geliefden uit zijn op het belang van de
1 Kor. 13:5	ander. Zo kan het leven van beiden tot bloei komen. Bovenal zullen zij
Joz. 24:15b	samen hun leven wijden aan God, en elkaar helpen op de weg naar het eeuwige leven.
Gen. 17:7	Daarnaast wil de Here door het huwelijk bouwen aan volgende generaties met het oog op de komst van zijn koninkrijk. In het paradijs zei Hij tegen
Gen. 1:28	man en vrouw: <i>Weest vruchtbaar, wordt talrijk en vervult de aarde.</i> Ook
1 Tim. 2:15	nu worden echtgenoten geroepen tot het ouderschap, wanneer de Here de mogelijkheden daarvoor geeft. Als zij kinderen van God krijgen, ont-
Ps. 127:3	vangen ze een kostbaar geschenk. Zij zullen als vader en moeder het
Spr. 1:7-9	beeld van God vertonen in de zorg en liefde voor hun kinderen.
Gal. 6:10	De gehuwden leven niet alleen voor elkaar en hun gezin. De Here geeft hun ook een plaats in de samenleving. Zij behoren zich in te zetten voor de leden van Christus' gemeente en voor alle mensen die God op hun weg plaatst.
<i>De verhouding in het huwelijk</i>	Wanneer Gods Woord spreekt over de onderlinge verhouding in het huwelijk, komt allereerst de eenheid naar voren. Man en vrouw zijn aan elkaar gegeven om elkaar aan te vullen en te dienen, niet om elkaar te overheersen. Immers, man en vrouw zijn naar het beeld van God geschapen. Beiden delen in de liefde van Christus en beiden zijn erfgenamen van het eeuwige leven. Dit alles vraagt in het huwelijk om wederzijds respect, waarbij de liefdevolle trouw de toon aangeeft.
Gen. 1:27	Binnen deze eenheid hebben man en vrouw ook ieder een eigen plaats. De apostel Paulus brengt een diepe betekenis aan het licht, als hij hun relatie spiegelt aan die tussen Christus en zijn gemeente.
Ef. 5:21	Christus is het Hoofd van zijn gemeente en staat borg voor haar. Door Zichzelf helemaal te geven, heeft Hij haar liefgehad tot het uiterste. In navolging van Christus behoort de man met liefde en zelfverloochening hoofd te zijn van zijn vrouw. Als eerstverantwoordelijke moet hij haar
Gal. 3:28	voorgaan in het leven met de Here. Hij zal zorg dragen voor haar welzijn en haar geborgenheid geven.
Ef. 5:22-33	De vrouw bewaart van haar kant de eenheid door recht te doen aan de plaats van haar man. Zoals de gemeente zich aan Christus toevertrouwt en zich door Hem laat leiden, zo moet de vrouw zich toevertrouwen aan haar man en hem volgen in het dienen van de Here. Zij zal hem helpen bij alle dingen die naar Gods wil zijn, en liefdevol het leven met hem delen. Wanneer man en vrouw zo elkaar leren aanvaarden, leven zij niet ieder voor zichzelf. Zij zullen hoe langer hoe meer de eenheid van Christus en zijn gemeente weerspiegelen.
<i>Belofte</i>	Gods zegen rust op ieder huwelijk waarin man en vrouw samen luisteren naar de stem van hun Heer. Zo wordt in Psalm 128 ieder die de Here vreest, van harte gelukkigwens. Wandelend met Hem, mogen de gehuw-

den zegen op hun levensweg verwachten.
 Gen. 3:16-19 Ps. 90:10 Dat neemt niet weg, dat ieder huwelijk als gevolg van de zonde ook te kampen krijgt met zorg, moeite en verdriet. Toch mogen man en vrouw leven in het vaste vertrouwen dat God hen blijft helpen, zelfs wanneer men dat menselijk gezien niet meer zou verwachten. Hij belooft als hemelse Vader voor hen te zorgen en roept hen op, in alles op Hem terug te vallen.
 1 Petr. 5:7
 Ef. 4:32 Zoals de Here hun schuld wil vergeven, zullen zij ook elkaar hun zonden en tekortkomingen vergeven. Ze kunnen daarvoor telkens putten uit de bron van zijn genade. Ook mogen zij zeker weten dat hun huwelijk door Gods Geest geheiligd wordt. Daardoor krijgt hun huwelijk zin en mag het meewerken aan de komst van Gods koninkrijk.

Wederzijdse verplichtingen

(De voorganger verzoekt het bruidspaar te gaan staan.)

Bruidegom en bruid, luister naar wat de Here van u verwacht.

Ef. 5:25-33
 1 Petr. 3:7

Bruidegom, heb uw vrouw lief, zoals Christus zijn gemeente liefheeft. Vrees de Here! Leef verstandig met uw vrouw en bewijs haar eer, want zij deelt samen met u in Gods genade, zowel in dit als in het toekomstige leven. Dan zult u vrijuit tot God kunnen bidden en verhooring ontvangen. Ga haar voor in een leven met de Here. Draag zorg voor haar en geef haar geborgenheid. Aanvaard haar liefdevolle steun als de hulp die Christus u geeft.

1 Tim. 2:8-15
 Ef. 5:22-24, 33
 1 Petr. 3:1-5
 Spr. 31

Bruid, heb uw man lief en help hem door in alles het goede voor hem te zoeken. Aanvaard hem als hoofd en ontvang zijn liefdevolle zorg als geborgenheid die Christus u geeft. Vrees de Here! Wees niet gericht op uiterlijk vertoon, maar laten uw goede werken uw sieraad zijn, in het gezin en daarbuiten.

Blijf elkaar trouw en leef beiden van Gods genade. Draag samen de verantwoordelijkheid en de zorg voor uw gezin. Wees trouw in de uitoefening van de taken die God u geeft. En leef zo, dat u tot een zegen bent in de gemeente en in de samenleving.

Vragen aan het bruidspaar

U hebt nu gehoord dat het huwelijk door God is ingesteld. Ook is u voorgelaten wat de Here van u verwacht. Wilt u nu elkaar de rechterhand geven en antwoorden op de volgende vragen:

(De voorganger vraagt aan de bruidegom:)

N.N., belooft u hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor uw vrouw te zorgen? Belooft u haar voor te gaan in alle dingen die naar Gods wil zijn? Zult u heilig met haar leven, haar nooit verlaten, maar haar trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood u zal scheiden? Belooft u in uw huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven?

(Antwoord:) Ja.

(De voorganger vraagt aan de bruid:)

N.N., belooft u hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor uw man te zorgen? Belooft u hem te helpen en hem te volgen in alle dingen die naar Gods wil zijn? Zult u heilig met hem leven, hem nooit verlaten, maar hem trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in ge-

zondheid en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood u zal scheiden?
Beloof u in uw huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven?

(Antwoord:) Ja.

Eventueel kunnen bruidegom en bruid de beloften zelf uitspreken. De voorganger vraagt: Wilt u nu elkaar de rechterhand geven en uw beloften uitspreken?

De bruidegom zegt: Ik (N.N.) beloof hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor jou (N.N.) te zorgen. Ik beloof je voor te gaan in alle dingen die naar Gods wil zijn. Ik zal heilig met je leven, je nooit verlaten, maar je trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood ons zal scheiden. Ik beloof in ons huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven.

De bruid zegt: Ik (N.N.) beloof hier voor God en zijn gemeente, in liefde voor jou (N.N.) te zorgen. Ik beloof je te helpen en je te volgen in alle dingen die naar Gods wil zijn. Ik zal heilig met je leven, je nooit verlaten, maar je trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, totdat Christus terugkomt of de dood ons zal scheiden. Ik beloof in ons huwelijk overeenkomstig het evangelie te leven.

Zegen

(De zegen kan ook uitgesproken worden na het gebed.)

Onze Here God, die u tot dit huwelijk heeft geroepen, verlene u door zijn Heilige Geest de kracht om uw belofte na te komen, al de dagen die Hij u samen schenken wil. Hij verbind u met ware liefde en trouw en geve u zijn zegen. Amen.

Gebed

Laten we nu de naam van de Here aanroepen in dankzegging en gebed.

Almachtige God, Vader in de hemel,
Wij prijzen uw goedheid en wijsheid die uitkomt in al uw werken, ook in de instelling van het huwelijk. U hebt de mens als man en vrouw geschapen. U bracht Adam en Eva samen met de bedoeling dat zij een diepe levens-eenheid zouden vormen. Ook deze bruidegom (N.N.) en deze bruid (N.N.) hebt U zo aan elkaar verbonden. Wij danken U, dat ze elkaar lief kregen en trouw beloofden voor het leven.

Wij bidden U, schenk hun uw Geest, zodat zij deze belofte nakomen. Wilt U zelf met hen meegaan en hen in bescherming nemen te midden van de gevaren in deze wereld. Houd hen aan elkaar verbonden in alle omstandigheden, in voorspoed en tegenspoed, in vreugde en verdriet, in gezondheid en ziekte. Geef dat zij elkaar blijven liefhebben, elkaar helpen en trouw zijn. Leer hun bovenal in gemeenschap met Christus te leven. Laat hun huwelijk een afspiegeling zijn van de verhouding tussen Christus en zijn gemeente. Help hen om samen vanuit uw evangelie te leven. Geef hun een vast geloof, zodat zij van harte bereid zijn naar U te luisteren en de macht van de zonde te weerstaan.

Trouwe God, schenk hun uw zegen, zoals U eens Abraham, Isaak en Jakob hebt gezegend. Als U hun kinderen geeft, verleen hun dan kracht en wijsheid om die kinderen op te voeden tot uw eer. Leid hen zo, dat zij zich inzetten voor de leden van Christus' gemeente en voor alle mensen die U op hun weg plaatst. Maak hen in woord en daad getuigen van uw liefde, zodat uw naam geprezen wordt. Doe dit bruidspaar met heel uw kerk uitzien naar de dag van de bruiloft van het Lam, die grote dag, waarop het leven één feest wordt.

Wil ons verhoren, barmhartige Vader, door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

De bespreking wordt bijgewoond door de deputaten ds. R. Th. de Boer, ds. E. Brink, ds. G. Gunnink, br. W.L. Meijer, zr. E. Nieland-van Veen, zr. M.J.A. Zwikstra-de Weger.

De rapporteur, oud. G. Koppelaar, meldt dat bij deputaten en de synode een groot aantal, vooral positieve, reacties is binnengekomen.

In de bespreking krijgt een aantal details van het formulier aandacht.

In het formulier is één zegenformule overgebleven. Kan deze niet beter na het gebed komen?

Waarom wordt niet meer gevraagd te beloven overeenkomstig het evangelie te *willen* leven?

Zondag 44 van de catechismus en het avondmaalsformulier in de passage over de zelfbe-proeving spreken van ons inspannen en een voornemen als het gaat om dienen van God. Deputaten zeggen dat de uitdrukking 'gezag' als negatief wordt ervaren (rapport paragraaf 2.5.3). Mag dat reden zijn om niet meer van gezag te spreken? God zegt in Gen. 3:16: Hij zal over u heersen. Moet dat niet vermeld worden bij de verhouding man--vrouw?

Waarom wordt het einde van het huwelijk met Christus' terugkomst verbonden? Het klinkt naast het 'totdat de dood u zal scheiden' wat logicistisch. De Schrift spreekt van één reden tot ontbinding van het huwelijk, namelijk de dood.

De rapporteur, oud. G. Koppelaar, antwoordt dat de zegenformule vóór het gebed staat, omdat dat ook in andere formulieren het geval is. De zegen kan ook na het gebed worden uitgesproken.

Gen. 3:16 is geen opdracht maar een vloekwoord. De tekst staat vermeld in het onderdeel 'belofte', waar het gaat over de doorwerking van de zonde.

Deputaat ds. E. Brink vult aan dat een belofte van *willen* leven overeenkomstig het evangelie feitelijk niet meer dan een intentieverklaring is. Maar er worden verplichtingen aangegaan. Daarbij hoort de belofte zich eraan te houden.

Gewezen wordt ook op het formulier voor belijdenis doen. Daarin wordt verklaard iets te begeren en beloofd iets te doen.

De uitdrukking 'gezag' wekt misverstand. De omschrijving 'recht doen aan de plaats van haar man' geeft de juiste verhouding aan zoals God die gemaakt heeft.

Het noemen van Christus' terugkomst komt overeen met andere passages waar de komst van Gods koninkrijk en de bruiloft van het Lam worden genoemd. In het formulier is er ook verder afwisseling, zoals bij voor- en tegenspoed.

De verdwijning van de uitdrukking 'kerkelijke huwelijksbevestiging' stuit bij sommigen op bezwaar. Deputaten en commissie beroepen zich op een publicatie van prof. dr. C. Trimp, *De liturgie van de huwelijksdienst* (in: *De gemeente en haar liturgie*, Kampen 1983), maar confronteren zich niet met het besluit van GS Hatterm 1972--1973 (Acta art. 162) inzake de kerkelijke huwelijksbevestiging en ook niet met het besluit van GS Heemse 1984--1985 (Acta art. 184) waarmee het huwelijksformulier opnieuw werd vastgesteld. In een huwelijksbevestiging gaan de gehuwden verplichtingen aan met de kerk. Zij spreken hun belofte niet uit tegenover elkaar, maar ten overstaan van de predikant, die God en de gemeente vertegenwoordigt. Zo sanctioneert de kerk het huwelijk in haar eigen verantwoordelijkheid.

Gerefereerd wordt aan de Synode van Dordrecht 1618--1619, die verklaard zou hebben dat het huwelijk ten dele politiek en ten dele kerkelijk is. Ook na 1809, toen de overheid de burgerlijke huwelijksbevestiging verplicht stelde, bleef er ruimte voor een kerkelijke huwelijksbevestiging. De overheid is dienaars van God, maar de stipulaties die de overheid vraagt zijn veranderd. Een echtscheiding kan gemakkelijk plaatsvinden. In de kerk worden andere verplichtingen gevraagd. Op kerkelijke manier wordt het huwelijk vastgemaakt voor het aanzicht van de Here. Historisch zal de term 'bevestiging' wel een andere betekenis hebben. Maar woorden krijgen hun betekenis in het gebruik. De term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' is al twee eeuwen zo gebruikt. Laat het zo blijven.

Prof. dr. M. te Velde raadt in zijn advies de synode dringend aan de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' te handhaven, al geeft hij de term op zich voor beter. Volgens het huidige kerkrecht (art. 70 KO) vraagt de kerk een aanvullende handeling ter versterking, bevestiging en aanvulling van wat er voor de ambtenaar van de burgerlijke stand gebeurt. Dat moet dan ook in het formulier, in naam, aanhef en waar het maar relevant is, zijn terug te vinden. Het is ook nodig dat een christelijk bruidspaar ten overstaan van Gods gemeente belooft in het huwelijk niet enkel volgens de Nederlandse wet te leven, maar volgens Gods Woord.

Tijdens de jaren van hun huwelijk zijn de getrouwen daar kerkelijk op aanspreekbaar. Dat is waardevol en moeten we vasthouden, ook in de term 'huwelijksbevestiging'.

De rapporteur, oud. G. Koppelaar, antwoordt dat de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' wel een vertrouwde klank heeft, maar niet meer bij de zaak past die ermee wordt aangeduid, omdat de sluiting van het huwelijk nu ten overstaan van de overheid gebeurt. Alleen als de overheid geen huwelijken meer bevestigt, zouden we de term misschien weer kunnen gebruiken.

Ondertussen staat de commissie achter de zaak die ermee wordt aangeduid. In de kerk vinden stipulaties plaats en worden beloftes gedaan. In een tijd van normontwaarding is dat zeker nodig.

De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, legt uit dat confrontatie met het desbetreffende besluit van GS Hattem 1972--1973 niet nodig is. GS Hattem 1972--1973 ging het om de zaak van de trouwdienst. Het eigene daarvan, het huwelijk vastmaken in het Woord van God, kan in het formulier beter onder woorden gebracht. Daarom is het formulier ook herzien.

Deputaat ds. R. Th. de Boer vindt het jammer dat het eigene van de trouwdienst in geding wordt gebracht. Deputaten staan daarvoor en willen ook artikel 70 KO onveranderd laten. In een trouwdienst verkondigt de predikant het Woord van God, naar belofte en eis. Aan het bruidspaar vraagt hij instemming daarmee. Dat wordt niet anders als het bruidspaar de beloften tot elkaar uitspreekt. Essentieel is dat de beloften *in de kerk* worden afgelegd, onder vele getuigen en voor God. Aan die beloften zijn de gehuwden te houden.

Dat de kerk het huwelijk sanctioneert, zou hij zo niet zeggen. Als je zegt dat de kerk stipulaties aangaat, lijkt het alsof de kerk het huwelijk sluit. Echter, het *bruidspaar* sluit een verbond. Ze beloven trouw aan elkáár, met God en de gemeente als getuige.

Bevestigen heeft in de bevestigingsformulieren de betekenis: stellen in een bepaalde positie. Dat is bij een huwelijk niet van toepassing, want het huwelijk is vóór de kerkdienst al gesloten.

Het is moeilijk voor de trouwdienst een naam te vinden die alles dekt wat erin gebeurt. Deputaten houden het op huwelijksdienst.

Een amendement van ds. P. Schelling om in titel, afkondiging en aanhef van het formulier de terminologie 'kerkelijke huwelijksbevestiging' te gebruiken, wordt met 12 stemmen voor en 23 tegen verworpen.

Een amendement van oud. P.P. Koopman om in het slot van het gedeelte 'Instelling' na de passage 'elkaar niet in de steek laten, maar trouw blijven' toe te voegen 'tot aan de dood', wordt met 3 stemmen voor en 32 tegen verworpen.

Een amendement van ds. P. Schelling om de huwelijksbeloften in de derde persoon ten overstaan van de voorganger uit te spreken, wordt met 5 stemmen voor en 29 tegen bij 1 onthouding verworpen. Zijn amendement om uit de beloften de woorden 'totdat Christus terugkomt' te verwijderen, wordt met 12 stemmen voor en 19 tegen bij 4 onthoudingen verworpen.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om bij de beloften 'te willen leven' te formuleren, wordt met 2 stemmen voor en 33 tegen verworpen. Zijn amendement om bij het onderdeel 'De verhouding in het huwelijk' Gen. 3:16b in de marge te vermelden en deputaten op te dragen de betekenis ervan voor de verhouding van man en vrouw in het huwelijk in het formulier te verwoorden, wordt met 3 stemmen voor en 32 tegen verworpen.

Daarna wordt het voorstel van de commissie met 33 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard.

Ds. P. Schelling geeft als stemverklaring dat hij de afwijzing van zijn amendement inzake de bevestiging van het huwelijk betreurt, maar toch voor het voorstel heeft gestemd om de goede kwaliteit van het formulier.

De preses prijst het formulier om het mooie taalkleed en dankt deputaten voor hun werk.

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. rapport van deputaten Huwelijksformulier. Deputaten motiveren daarin hun keus om af te stappen van het woord 'bevestiging'. Tegelijk geven zij aan dat wat hen betreft artikel 70 KO niet gewijzigd hoeft te worden. De term 'bevestiging' heeft geen officiële status vanwege het gebruik in artikel 70 KO. Ook wanneer een andere naam gekozen wordt voor het formulier, doet dat geen afbreuk aan de bepaling van artikel 70 KO (paragraaf 2.1);
2. brief van de particuliere synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 26 januari 1999 met daarin het voorstel "om de formuleringen die gebruikt worden in verband met de trouwdienst in de kerk (art. 70 KO) in overeenstemming te brengen met de formuleringen die in het vast te stellen huwelijksformulier en het hedendaags Nederlands vigeren. De uitdrukking 'huwelijksbevestiging' zou vervangen kunnen worden door 'Gods naam aanroepen over het huwelijk' of woorden van gelijke strekking." Als gronden voert de particuliere synode aan, dat het vaststellen van een nieuw formulier een goed moment is om de bewoordingen in de KO en het formulier op elkaar af te stemmen. Verder worden in een toelichting de bezwaren tegen het woord *huwelijksbevestiging* uiteengezet. Volgens de particuliere synode heeft de formulering 'Gods naam aanroepen' een zekere meerwaarde boven 'Gods zegen vragen', omdat "de aanroeping van Gods naam naast de vraag om de zegen ook zaken behelst als het vragen om bescherming enz.";
3. brief van de kerk te Bergentheim dd. 1 maart 1999, waarin de kerkenraad verzoekt "om bij eventuele verandering van de officiële terminologie in het huwelijksformulier artikel 70 KO dienovereenkomstig aan te passen." Dit om verwarring te voorkomen en met het oog op éénvoudig taalgebruik;
4. brief van de kerk te Leeuwarden dd. 11 maart 1999, waarin de kerkenraad de stelling van deputaten dat de term 'bevestiging' in artikel 70 KO geen officiële status zou hebben, aanvechtbaar vindt. Het lijkt de raad eerder te verdedigen "aan de terminologie van de kerkorde een ijkende betekenis toe te kennen." De kerkenraad heeft ook kerkrechtelijke en inhoudelijke bezwaren tegen het vervangen van de term 'bevestiging'.

Besluit:

1. uit te spreken dat het gewenst is artikel 70 KO als volgt te wijzigen: *De kerkenraad zal erop toezien dat over de huwelijken Gods naam aangeroepen wordt in een openbare eredienst. Daarbij dient het daarvoor vastgestelde formulier gebruikt te worden.* In de marge wordt dit artikel dan cursief aangekondigd als: *Trouwdiensten*;
2. de beslissing hierover aan de volgende synode over te laten.

Gronden:

1. terecht wordt zowel door de PS van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg als door de kerk te Bergentheim aangedrongen op onderlinge afstemming van de terminologie. Het leidt tot verwarring wanneer het woord 'bevestiging' in het nieuwe huwelijksformulier bewust wordt vermeden, terwijl het wel in de kerkorde blijft staan. Dat geldt temeer, omdat minstens in de praktijk aan de terminologie van de kerkorde een ijkende betekenis wordt toegekend;
2. zie voor de motivering om de term 'bevestiging' niet meer te gebruiken de Toelichting bij het besluit om het huwelijksformulier in nieuwe redactie vrij te geven (commissie-

- rapport, bijlage 15 bij deze Acta);
3. met het oog op de zorgvuldigheid is het gewenst dat de kerken zich over deze wijziging van de kerkorde kunnen uitspreken.

Inhoudelijk is de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' al besproken bij het voorstel voor het nieuwe huwelijksformulier (zie voorgaand artikel). In het formulier is de term vervangen. Nu gaat het om de vraag of dat ook in de kerkorde moet gebeuren.

De commissie stelde aanvankelijk voor om de in besluit 1 genoemde wijziging van artikel 70 KO gelijk te laten ingaan. Het gaat alleen om een andere formulering. De zaak waar de term 'kerkelijke huwelijksbevestiging' naar verwees, blijft en komt in de voorgestelde formulering alleen maar sterker naar voren.

Prof. dr. M. te Velde adviseert de kerkorde nu niet te wijzigen. We hebben immers geen heldere procedure, als uitwerking van artikel 84 KO, om de kerkorde te wijzigen. Bovendien is de voorgestelde wijziging minder goed voorbereid dan die van artikel 65 KO waar GS Berkel en Rodenrijs 1996 mee te maken had, en die besloot de kwestie eerst aan de kerken voor te leggen (Acta art. 43).

Volgens de commissie kan wijziging nu wel, omdat de zaak in de kerkelijke weg aan de synode is voorgelegd door de PS van het Zuiden. Volgens artikel 84 KO kan de kerkorde gewijzigd worden als dat in het belang van de kerken is. De kerken hebben beloofd als bindend te aanvaarden wat besloten wordt, tenzij wordt aangetoond dat het in strijd is met Gods Woord of de kerkorde (art. 31 KO). Een wijzigingsvoorstel hoeft daarom niet eerst aan alle kerken apart te worden voorgelegd. In dit geval was de zaak ook al van tevoren genoemd in het deputatenrapport. Sommige kerken hebben daarop gereageerd.

Een andere suggestie tot wijziging is: 'De kerkenraad zal erop toezien dat er trouwdiensten worden belegd'. Gods zegen vragen voor het huwelijk kan immers ook in een gewone dienst die niet ter gelegenheid van een huwelijk is belegd.

De rapporteur, oud. J.G. van der Burgh, antwoordt dat art. 70 wel het gebruik van het huwelijksformulier voorschrijft. De uitdrukking 'dat er trouwdiensten worden belegd' lijkt ook niet te voldoen, omdat zo'n dienst niet altijd apart belegd hoeft te worden, bijvoorbeeld als die samenvalt met een zondagse eredienst.

Anderen zijn wel voor wijziging. Nu de uitdrukking 'kerkelijke huwelijksbevestiging' uit het huwelijksformulier verdwenen is, is zij verwarrend en niet meer bruikbaar. De formulering van de commissie heeft echter als nadeel dat die niet kort en bondig aangeeft wat er in een huwelijksdienst gebeurt. Op een attestatie is zo'n omschrijvende formulering ook niet bruikbaar. Voor een goed alternatief is de tijd nu te kort. Is het daarom niet beter om de formulering van de commissie wel vast te leggen als gewenst, maar de beslissing daarover uit te stellen, zodat zorgvuldig gehandeld kan worden? De commissie gaat hierin mee. De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, zegt dat een goede, heldere term toch wel wenselijk is. Als de synode uitspreekt dat het gewenst is artikel 70 KO als voorgesteld te wijzigen, wordt daarmee, vanuit het materiaal dat nu ter tafel is, duidelijk een bepaalde richting gewezen.

Ds. H.J. Boiten, ds. P. Schelling en ds. D.T. Vreugdenhil dienen een tegenvoorstel in om te besluiten artikel 70 KO niet te wijzigen. Het vermijden van de term in het formulier houdt immers geen wezenlijke verandering in van wat in de desbetreffende eredienst plaatsvindt. Ook deputaten vinden wijziging in de kerkorde niet nodig. Deputaten Relatie Kerk en Overheid hebben opdracht de veranderingen in de samenleving en in het overheidsbeleid inzake het huwelijk te bestuderen. Het is niet wijs ondertussen het kerkorde-artikel over het huwelijk te wijzigen.

Het voorstel van de commissie wordt met 25 stemmen voor en 11 tegen aanvaard. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Artikel 54

18.06.99

Kerkmuziek, gezangen: werkplan

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : Joh.A. Schelling

Materiaal :

1. besluit van de GS Ommen 1993 tot instelling van een studiedeputaatschap eredienst (Acta art. 46);
2. rapport studiedeputaten Eredienst 1995, met name hoofdstuk 8: Het kerklied en de gezangbundel;
3. besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 ten aanzien van de gezangen (Acta art. 64);
4. de selectie van 255 gezangen uit het Liedboek voor de kerken in de proefbundel van 1998;
5. rapport van de deputaten Kerkmuziek en hun aanvullend rapport, voornamelijk over de keus voor het Liedboek, de criteria en een voorstel tot een regeling voor de kerkmuziek;
6. ruim 350 brieven, met daarin
  - a. nog allerlei kritiek op de besluitvorming van de GS Ommen 1993 en de GS Berkel en Rodenrijs 1996 en op hoofdstuk 8 van het studierapport 1995;
  - b. waardering voor het werk aan de uitbreiding van onze gezangenbundel, maar ook duidelijke signalen van onrust over de koers en onzekerheid over de taak van de kerken bij dit project;
  - c. een enkel verzoek om of voorstel tot versoepelde hantering van artikel 67 KO (ten behoeve van meer plaatselijke vrijheid in de keuze van liederen), maar vooral veel verzoeken om handhaving van dit artikel en dus revisie van besluit 5.2 van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 64);
  - d. veel vragen over
    - de keus van de deputaten Kerkmuziek voor het Liedboek;
    - criteria waaraan het kerklied moet voldoen;
    - de status van het studierapport 1995;
    - het onderzoek van deputaten naar dichtwerk in eigen kring en het ontbreken van stimulans om nieuwe liederen te maken;
    - het traject (hoe moeten kerken 255 gezangen toetsen?), de termijn (waarom een opdracht met een open einde?) en het einddoel (welke liederen in wat voor bundel?) van het werk aan de nieuwe gezangenbundel;
    - het grote aantal gezangen in verhouding tot de 150 Psalmen.

Besluit:

voor de behandeling van agendapunt 'kerkmuziek, gezangen' het volgende werkplan af te spreken (zonder hiermee een voorschot te nemen op inhoudelijke beslissingen):

1. eerst neemt de synode besluiten over
  - a. de bezwaren tegen het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 en tegen het besluit van de GS Ommen 1993 en het rapport van de studiedeputaten 1995 (materiaal 1--3);
  - b. de bezwaren tegen grond 2 onder het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (materiaal 3) in verband met de afwijzing van nu geselecteerde gezangen door eerdere synodes;
  - c. de bezwaren tegen besluit 5.2 van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (materiaal 3) in verband met artikel 67 KO;
  - d. het rapport en het aanvullend rapport over het werk van de deputaten

Kerkmuziek (materiaal 5).

Gronden:

- a. helder moet worden of we als kerken bewust en terecht bezig zijn te werken aan de uitbreiding van de gezangenbundel;
  - b. duidelijk moet worden of de studiedeputaten zich voldoende hebben geconfronteerd met eerdere synodebesluiten ten aanzien van de gezangen;
  - c. duidelijk moet ook worden uitgesproken of het besluit 5.2 van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 tegen artikel 67 van de kerkorde ingaat;
  - d. voor we afspraken maken over de voortgang van dit project, moeten de huidige deputaten worden gedechargeerd en dus moet hun werk worden beoordeeld in het licht van het besluit en de instructie van de GS Berkel en Rodenrijs 1996.
2. vervolgens doet de synode duidelijke uitspraken over
- a. binnen welk 'raam' we als kerken werken aan de uitbreiding van de gezangenbundel: het al of niet volgen van de hoofdlijnen van het studierapport 1995 ten aanzien van de functie van het kerklied en de gezangenbundel;
  - b. of en zo ja, waarom we willen werken aan één gezamenlijke gezangenbundel;
  - c. de vorm van de nieuwe gezangenbundel: welke soort(en) liederen (bijvoorbeeld: alleen Schriftberijmingen?); het aantal liederen (in verhouding tot de Psalmen); de rubricering van de bundel (bijvoorbeeld: alleen gericht op gebruik in de eredienst?) en de interne balans (tussen Schriftberijmingen - - liederen voor kerkelijk jaar -- andere liederen);
  - d. de bronnen waaruit deputaten moeten putten om liederen aan de synode voor opname in de bundel voor te stellen;
  - e. de vraag of deputaten en synodes zelf mogen ingrijpen op bestaande teksten;
  - f. criteria waaraan het kerklied moet voldoen om te worden opgenomen in onze gezangenbundel (waarbij eerdere criteria hun geldigheid verliezen) en eventuele richtlijnen hoe die criteria moeten worden gehanteerd door deputaten en synoden;
  - g. de precieze taak van deputaten, synodes, kerken en kerkleden in dit project en de verhouding van die taken tot elkaar;
  - h. of er een termijn gesteld moet worden waarbinnen dit project tot een afronding moet komen, en zo ja, welke.

Gronden:

- a. het is voor de eenheid en rust in de kerken goed om duidelijk te maken welke visie in hoofdlijn achter de uitbreiding van onze gezangenbundel zit;
- b. volgens artikel 67 KO maken we als kerken gezamenlijk afspraken over wat we in de eredienst zingen;
- c. duidelijkheid rond dit grote en gevoelige project zal de rust in en de eenheid van de kerken bevorderen;
- d. duidelijk moet worden of het de bedoeling is om uit een breed scala van bronnen te selecteren;
- e. de synodes van Hattem 1972--1973 en Kampen 1975 hebben hierover uitspraken gedaan bij het werk aan de huidige gezangenbundel;
- f. duidelijk moet zijn aan welke criteria het kerklied moet voldoen en hoe die criteria gehanteerd moeten worden: ze moeten verifieerbaar zijn;
- g. onderscheiden moet gaan worden wat we van deskundige deputaten verwachten, hoe de synodes hun werk moeten toetsen en hoe de kerken daarop kunnen reageren;
- h. de kerken zijn niet gebaat bij een project waarvan het eindpunt vaag is.

3. vervolgens neemt de synode een besluit over de vraag of het wenselijk is dat zij zelf (een deel van) de 255 gezangen uit het Liedboek toetst om ze voor de komende drie jaar vrij te geven voor gebruik in de eredienst.
4. gezien de uitslag van stap 3 komt de synode tot een (her)formulering van de werkwijze met betrekking tot de uitbreiding van de gezangbundel. Daarin moet duidelijk worden afgesproken
  - a. wat precies de taak van deputaten is;
  - b. hoe ze aan de volgende synode moeten rapporteren, adviseren en nieuwe liederen voorstellen;
  - c. hoe volgende synodes kunnen toetsen of voorgestelde gezangen in een proefbundel kunnen worden opgenomen;
  - d. of en waarom de proefbundel in de eredienst mag worden gebruikt;
  - e. hoe de kerken de reacties hierop (die voortkomen uit het gebruik van de proefbundel in de eredienst) aan deputaten kunnen doorgeven en hoe die vervolgens worden verwerkt in een advies aan de synode die komt tot definitieve vaststelling van de bundel;
  - f. wat kerken en kerkleden moeten en kunnen met vastgestelde gezangen waartegen toch bezwaren blijven.
5. tenslotte benoemt de generale synode, na overleg met de huidige deputaten, nieuwe deputaten met een nieuwe opdracht die vooral helderheid geeft waar de GS Berkel en Rodenrijs onduidelijk bleek, en prioriteiten aangeeft.

De behandeling is met een informele bespreking begonnen op 6 mei 1999, waarbij ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, drs. H. Kisteman en drs. B. Vuijk aanwezig waren.

Wat zal in de toekomst de plaats van gezangen en een gezangenbundel zijn in onze kerken? Hebben we daar als synodeleden een visie op en zo ja welke? Hebben we hier deskundigheid bij nodig of moeten we gewoon zingen wat we mooi vinden? Wat voor criteria hebben we dan nodig en wat vragen we aan deputaten? Wat voor plaats heeft hierin het Liedboek? Door hierover met elkaar van gedachten te wisselen vindt een eerste oriëntatie plaats in het brede onderwerp van de gezangen dat aan de synode is voorgelegd.

Omdat het agendapunt van de gezangen erg omvangrijk en complex is, stelt de commissie op 18 juni 1999 een werkplan voor, om aan de hand daarvan dit onderwerp te behandelen. In het werkplan wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende deelonderwerpen. Deze kunnen dan in een logische volgorde aan de orde worden gesteld, terwijl tegelijk het overzicht over het geheel bewaard blijft.

Omdat vanwege de omvang van het geheel de verschillende onderdelen niet tegelijkertijd aan de orde kunnen komen, terwijl ze uiteraard wel nauw met elkaar samenhangen, worden de deelbesluiten waar nodig op elkaar afgestemd en bijgesteld.

Prof. dr. M. te Velde heeft de vergadering gediend met een schets hoe een gezangenbundel vanaf het begin stap voor stap tot stand zou moeten komen. Hoewel we nu niet meer aan het begin van het gezangenproject zitten, is het nuttig voor de beoordeling van de afgelegde route en voor het uitzetten van het vervoltraject om te weten welke stappen er nodig zijn.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling licht toe dat in het voorstel de verdeling 1--5 een volgorde in achtereenvolgens te nemen besluiten aangeeft. De onderverdeling a-b-c enz. doet dat echter niet. Verder gaat het alleen om een werkplan. Hiermee worden nog geen inhoudelijke beslissingen genomen.

In de bespreking wordt gepleit voor een meer systematische aanpak van het gezangenproject. Betwijfeld wordt of het eerst behandelen van ingekomen brieven, die ook nog verschillend van strekking zijn, hiervoor de juiste ingang biedt. Een groot project als dit vraagt om structuur. Kan de behandeling daarom niet beter worden ingezet bij het deputatenrapport,

om aan de hand daarvan verder te bouwen aan het project?

Ook wordt opgemerkt dat er al jarenlang aan het gezangenproject is gewerkt. Daar ligt beleid aan ten grondslag, dat ook al getoetst is. Daarom kan in besluit 1a wel genoteerd worden dat er bezwaren tegen zijn binnengekomen, maar als dat het beleid als zodanig betreft, kan dat eigenlijk niet meer aan de orde komen. De vraag is alleen of het bestaande beleid moet worden bijgesteld.

De rapporteur, ds. Joh.A. Schelling, antwoordt dat de commissie beseft dat er meer waardering is voor de ontwikkeling met de gezangen dan uit de ingekomen brieven blijkt. Het is echter niet juist het deputatenrapport voorop te zetten in de behandeling. Deputaten moeten beoordeeld worden in het licht van hun instructie.

Ook moeten bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs eerlijk behandeld worden. Daarbij gaat het met name om het bezwaar dat studiedeputaten Eredienst van de GS Ommen 1993 zich niet met besluiten van voorgaande synodes zouden hebben geconfronteerd en GS Berkel en Rodenrijs 1996 hun rapport wel ontvankelijk heeft verklaard.

De bespreking moet niet verzanden in de grote hoeveelheid ingekomen brieven, zegt de voorzitter van de commissie, ds. H.M. Smit. Duidelijk is dat we als gereformeerde kerken tot dit gezangenproject besloten hebben. Niettemin zijn er bezwaren tegen ingekomen en die moeten beoordeeld worden. Daarom staat er in besluit 1, grond a: helder moet worden of we terecht bezig zijn met de uitbreiding van de gezangenbundel. Maar dat betekent niet dat we weer van voren af aan zouden moeten beginnen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T.S. Huttenga blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 55

07.09.99

Kerkmuziek, gezangen: ordevoorstel

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : W. van Harten, Joh.A. Schelling

Besluit:

commissie 3 toestemming te geven om:

1. deputaten op te dragen een zodanig aantal gezangen uit de eerder voorgestelde selectie uit het Liedboek voor de kerken te selecteren, dat daarvan redelijkerwijze verwacht kan worden dat de kerken deze tussen nu en de volgende generale synode kunnen beproeven op hun bruikbaarheid (bijvoorbeeld 3x 40, dus circa 120 stuks), en deze aan de generale synode voor te leggen ter goedkeuring voor gebruik in de eredienst;
2. deputaten te verzoeken hun selectie, met de presentatie per gezang, uiterlijk 31 oktober 1999 aan de generale synode aan te bieden;
3. deputaten te verzoeken bij het opstellen van hun presentatie rekening te houden met de inmiddels ingebrachte bezwaren tegen diverse gezangen uit het Liedboek, zonder er gedetailleerd op in te gaan.

Grond:

met deze werkwijze wil de commissie, met hulp van deputaten, eraan werken dat de synode een aantal gezangen kan beoordelen aan de hand van de verantwoording die deputaten erbij geven. Dit beperkte aantal gezangen kan vervolgens worden vrijgegeven voor gebruik in de eredienst en zo door de kerken in de komende jaren op bruikbaarheid worden beproefd.

Bij de bespreking is ds. C. van den Berg als deputaat Kerkmuziek aanwezig.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling vergelijkt het gezangenproject met een rijdende trein. Deze rijdt en je kunt hem niet zo laten stoppen. Nu er aan de noodrem is getrokken moet gezorgd worden dat de trein in de rails blijft. Van de sneltrein wordt nu een stoptrein gemaakt door het toevoegen van een aantal stations. Het vrijgeven van gezangen komt nu aan de synode. Het aantal vrijgegeven gezangen wordt vooralsnog beperkt. De keus ervoor wordt beter verantwoord.

In deze lijn kan, zonder vooruit te lopen op de beoordeling van de besluiten van GS Berkel en Rodenrijs, een verantwoorde selectie worden voorbereid uit de door de deputaten voorgestelde gezangen.

De voorzitter van de commissie, nu ds. H.J. Messelink (vergelijk Acta art. 7 slot), vult aan dat de commissie graag met het gezangenproject verder wil en wel op een manier die in de kerken breed gedragen kan worden. Met het oog daarop doet de commissie met steun van deputaten dit ordevoorstel.

In de bespreking wordt gevraagd het aantal gezangen na deze 120 niet verder uit te breiden dan alleen met meer eigentijdse liederen. Aan de andere kant wordt bepleit dat de overige van de 255 door deputaten vrijgegeven gezangen beschikbaar blijven. Deze hoeven niet gezongen te worden, maar het blijft dan desgewenst wel mogelijk. Het verschilt ook per gemeente welke liederen geoefend zijn en gezongen worden.

Het ordevoorstel betekent een wijziging in het toetsingsbeleid. Wanneer de synode, anders dan GS Berkel en Rodenrijs heeft bepaald, nu zelf gezangen gaat toetsen, betekent dit ordevoorstel een voorschot op de discussie die daarover nog komt. Het is nog maar de vraag of het beleid van GS Berkel en Rodenrijs voor het vrijgeven van gezangen in strijd is met artikel 67 KO. Hoe moeten we toetsen als de criteria nog niet duidelijk zijn? Wat moeten kerken en kerkleden daarna nog toetsen?

Waarom moeten deputaten de gezangen *presenteren* in plaats van hun keus verantwoorden? Wat wordt in de grond met beproeven op bruikbaarheid bedoeld?

Het streven dat het gezangenproject vertrouwen krijgt, wordt gesteund. Het ordevoorstel geeft een bepaalde duidelijkheid en kan daardoor met betrekking tot de gezangen weer rust in de kerken brengen.

Aan de andere kant wordt het een veeg teken genoemd dat de gezangen zoveel onrust teweegbrengen, terwijl de echte problemen waar we als kerken mee te maken hebben, niet op de agenda van de synode komen. Genoemd worden de vanzelfsprekendheid in de geloofsbeleving, de kerkverlating en dat er nauwelijks instroom van buiten is. Het onderwerp van de gezangen zou eigenlijk niet behandeld moeten worden. Hiertegenover wordt de onrust over de gezangen juist een teken van meeleven genoemd.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat met het aannemen van het desbetreffende werkplan al tot behandeling van het agendapunt van de gezangen besloten is (Acta art. 54). Inderdaad wordt met het ordevoorstel vooruitgegrepen op het vervolg van de behandeling, maar de bedoeling is om deputaten en commissie ruimte te geven de voorgestelde selectie en presentatie daarvan voor te bereiden.

Rapporteur oud. W. van Harten antwoordt dat wat er met de overige van de 255 gezangen al dan niet gaat gebeuren, nu nog niet aan de orde is.

Ds. H.J. Messelink benadrukt als voorzitter van de commissie dat met het ordevoorstel geen inhoudelijke beslissing wordt genomen. Het wordt alleen om praktische redenen naar voren gehaald.

Beproeven op bruikbaarheid is zien hoe het zingen van deze gezangen in de praktijk wordt ervaren. Met bruikbaarheid wordt samenvattend bedoeld op al wat gemeenteleden met de gezangen kunnen gaan doen.

Deputaten moeten de gezangen *presenteren*, omdat het niet de bedoeling is dat ze zich tegenover de ingebrachte bezwaren verantwoorden. Ze moeten de synode van het nodige materiaal voorzien, terwijl de behandeling van een en ander aan de synode is.

Oud. P.G.B. de Vries dient een tegenvoorstel in om het aan de vrijheid van de plaatselijke kerk over te laten welke liederen in de eredienst gezongen worden en dienovereenkomstig artikel 67 KO aan te passen. Dit voorstel wordt vanwege artikel 30 KO onontvankelijk geacht. Een ordevoorstel van commissievoorzitter ds. H.J. Messelink om dat dan ook uit te spreken wordt met 34 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard. Daarna wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen bij 2 onthoudingen aanvaard.

Artikel 56

10.09.99

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 1a--c: bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : W. van Harten en Joh.A. Schelling

Materiaal :

1. besluit van de GS Ommen 1993, Acta art. 46;
2. rapport van de studiedeputaten Eredienst 1995, hoofdstuk 8;
3. besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64;
4. veel brieven met bezwaren tegen het besluit van GS Berkel en Rodenrijs.
(Voor een uitgebreide weergave en bespreking van deze bezwaren zie het commissierapport, bijlage 18 bij deze Acta.)

Besluit 1:

de volgende bezwaren tegen het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs af te wijzen:

1. het is te snel na de afronding van het huidige Gereformeerd Kerkboek genomen en wijkt af van de historische lijn van een bescheiden gezangenbundel, zonder dat er echt behoefte aan meer gezangen is;
  2. het heeft dan ook geen draagvlak in de kerken, omdat de bezinning over het studierapport nog maar net op gang kwam en de status van dat rapport onhelder is gelaten;
  3. het is kerkrechtelijk onjuist: de zaak was bij de GS Ommen al niet "in de weg van voorbereiding door de mindere vergadering" aan de orde gesteld (art. 30 KO); en de GS Berkel en Rodenrijs keurt goed dat de studiedeputaten in hun 'voorbeeldbundel' van 106 gezangen gekozen hebben voor afgewezen liederen uit het Liedboek voor de kerken en voor liederen waarvan al een versie in het Gereformeerd Kerkboek staat zonder zich te confronteren met de argumentatie van voorgaande synodes (art. 31 KO);
  4. het geeft deputaten in besluit 4 en 7 een taak die te weinig begrensd is en afwijkt van de richtlijnen van de GS Kampen 1975;
  5. het spreekt een werkwijze af die zonder argumenten afwijkt van wat de studiedeputaten hadden voorgesteld, en die onzorgvuldig is;
- en ook niet in te gaan op de verzoeken om het hele besluit uit het midden van de kerken weg te nemen.

Gronden:

- 1.1 al bij de afronding van het Gereformeerd Kerkboek werd gezegd dat er te weinig bezinning was geweest op de vraag aan welke eisen het nieuwtestamentische lied moet voldoen (Acta GS Heemse 1984--1985 Deel II, art. 128). Daarom is het goed dat die bezinning in gang is gezet door de GS Ommen en een stevige start heeft gekregen in het studierapport;
- 1.2 de GS Berkel en Rodenrijs deed geen uitspraak over de uiteindelijke vorm van de

gezangenbundel, maar handhaafde wel de richtlijnen van de GS Kampen 1975: daarom kan niet worden gezegd dat het besluit als zodanig afwijkt van de historische lijn;

- 1.3 dat er behoefte is aan meer gezangen, werd door de GS Ommen signaleerd (grond 2.3 en 2.4), werd genoteerd in 19 van de 168 enquêteformulieren die de studiedeputaten hadden ontvangen (studierapport, paragraaf 4.3.3) en werd aan de GS Berkel en Rodenrijs geschreven in 14 van de 33 brieven (zie materiaal 3 bij het besluit);
- 1.4 in het studierapport is de betekenis van het zingen van nieuwe liederen door de nieuwtestamentische kerk breder uiteengezet;
- 2.1 de GS Berkel en Rodenrijs nam geen besluiten als afronding van de bezinning, maar gaf juist opdracht om de bezinning voort te zetten (4b en 4c1), te stimuleren (4c4) en met de verantwoording van hun keuzes te begeleiden (4c5 en 5.1);
- 2.2 in het commissierapport van de GS Berkel en Rodenrijs kreeg het studierapport wel status, namelijk als achtergrond van de besluiten. Maar die status wordt als volgt omschreven: "Als de synode van Berkel dit rapport gebruikt als uitgangspunt voor besluitvorming rond de eredienst, omarmt ze daarmee het rapport niet" (Acta bijlage VII, pag. 253);
  - 3.1.1 hoewel er verschil van mening was over de vraag of het verzoek tot instellen van een studiedeputaatschap Eredienst via de kerkelijke weg aan de synode was voorgelegd, ging de GS Ommen er toch toe over; de GS Berkel en Rodenrijs oordeelde dat ze dat "op goede gronden" deed (Acta art. 63, grond 4a0);
  - 3.1.2 briefschrijvers tonen niet afdoende uit de stukken aan dat het besluit van de GS Ommen in strijd was met de kerkorde (art. 31 KO) en dat de GS Berkel en Rodenrijs dus ten onrechte verzoeken tot revisie ervan afwees;
  - 3.2.1 door studie van de ontstaansgeschiedenis van onze huidige gezangenbundel hebben de studiedeputaten zich wel degelijk geconfronteerd met de besluiten van voorgaande synoden en daarover hun oordeel gegeven (studierapport, paragraaf 8.2);
  - 3.2.2 mee op basis van dit oordeel besloot de synode om een start te maken met de uitbreiding van de gezangenbundel. En op deze "nieuwe weg" is het goed mogelijk dat eerder afgewezen liederen uit het Liedboek of liederen waarvan al een versie in het Gereformeerd Kerkboek staat, worden geselecteerd;
- 4.1 de richtlijn van de GS Kampen 1975: "het lied moet een waardevolle aanvulling op de Psalmen zijn en mag niet leiden tot onderwaardering van de Psalmen" heeft betrekking op de selectie van concrete liederen en stelt niet een grens aan het totaal aantal gezangen in de bundel;
- 4.2 ook besluit 7 gaf deputaten geen onbegrensde opdracht, want de opdrachten in 4c, 5 en 6 gaan eraan vooraf;
- 5.1 de synode heeft het recht om op basis van eigen argumenten een werkwijze af te spreken die afwijkt van wat deputaten hebben voorgesteld;
- 5.2 een werkwijze waarin deputaten hun keuzes moeten verantwoorden en reacties en suggesties van kerken moeten verwerken in hun voorstellen, op basis waarvan de synode vervolgens besluiten neemt, is niet onzorgvuldig;
6. hoewel er redenen zijn om onderdelen van het besluit aan te passen (zie volgende besluiten), kan het besluit als geheel gehandhaafd worden als basis voor het werk aan de uitbreiding van de gezangenbundel.

Besluit 2:

de volgende bezwaren tegen het besluit van GS Berkel en Rodenrijs toe te stemmen:

1. het geheel is gecompliceerd en voor verschillende uitleg vatbaar; het geeft deputaten een opdracht en start een procedure in de kerken zonder daarvoor de uitgangspunten en criteria vast te stellen;
2. grond 2 maakt zich te makkelijk af van besluiten van voorgaande synodes door ten onrechte te constateren dat in de Acta daarvan geen argumentatie voor de afwijzing van gezangen uit het Liedboek te vinden is;
3. besluit 7 vraagt een spoed en geeft een opdracht die ten koste kunnen gaan van de zorgvuldige verantwoording en toetsing die in besluit 4 en 5 zijn beoogd.

Gronden:

1. de wijze waarop deputaten hun opdracht hebben uitgevoerd (te beginnen met de opdracht in besluit 7) en de reacties op hun werk maken duidelijk dat het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs verschillend gelezen kan worden;
2. terecht is erop gewezen dat instructie 4c5 en werkwijze 5.1 niet goed uitgevoerd kunnen worden zonder vastgestelde criteria: de synode gaf wel een voorlopige formulering van uitgangspunten en criteria (besluit 3), maar droeg deputaten op de volgende synode met een nadere formulering ervan te dienen (besluit 4b);
3. in de rapporten van deputaten en de Acta van synodes in de periode 1961--1985 is enige argumentatie te vinden waarom liederen uit het Liedboek worden afgewezen of voorgesteld voor opname in (de proefbundel voor) het Gereformeerd Kerkboek;
4. besluit 7 kan in het geheel van het besluit gelezen worden als een opdracht om niet te lang te blijven studeren en als mogelijk gevolg daarvan slechts een klein aantal liederen aan de kerken aan te bieden, maar het zet de vereiste rust en zorgvuldigheid van het proces nodeloos onder druk.

Besluit 3:

uit te spreken

1. dat de betekenis van artikel 67 van de kerkorde voor een proces van toetsing voorafgaand aan goedkeuring van gezangen door de generale synode niet bij voorbaat zo duidelijk is, dat door dit artikel een procedure als waartoe de GS Berkel en Rodenrijs besloot in besluit 5.2 zonder meer met dit artikel in strijd is;
2. dat de door de GS Berkel en Rodenrijs afgesproken werkwijze evenwel toch wordt herzien in die zin, dat de generale synode beslist welke gezangen in de proefbundel zullen worden opgenomen om te worden gezongen in de eredienst.

Gronden:

1. in artikel 67 KO wordt geen onderscheid aangebracht tussen het vrijgeven van gezangen in een toetsingsfase en het aanvaarden ervan ter opname in het kerkboek;
2. naar de geest van artikel 67 KO sprak de GS Berkel en Rodenrijs een werkwijze af die ervoor moest zorgen dat zorgvuldig geselecteerde en met verantwoording aan de kerken voorgestelde gezangen in de eredienst getoetst zouden kunnen worden zonder die eredienst te ontheiligen;
3. zonder duidelijke verantwoording week de GS Berkel en Rodenrijs af van de wijze waarop voorgaande synodes met deze gevoelige materie omgingen, en de bezwaren wijzen erop dat de afgesproken werkwijze niet algemeen door de kerken gedragen wordt;
4. hoewel er verschillend kan worden gedacht over de betekenis van artikel 67 KO voor de periode die voorafgaat aan de goedkeuring van gezangen, is het gezien de gezangsgeschiedenis van onze kerken en de huidige onrust op dit punt, goed om de werkwijze bij te stellen tot wat in onze kerken gebruikelijk was en in het studierapport was voorgesteld.

Besluit 4:

de volgende bezwaren die door briefschrijvers tegen het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs zijn ingebracht, en voorstellen die ze hebben gedaan tot wijziging van dat besluit, mee te laten wegen in de verdere besluitvorming van de synode:

1. dat het besluit als geheel naar hun oordeel te weinig draagvlak heeft in en te weinig leiding geeft aan de kerken;
2. dat besluit 3 nog niet vaststelt wat de uitgangspunten en criteria voor de uitbreiding van de gezangenbundel zijn, en daardoor volgens sommigen onduidelijk laat wat de status van het studierapport is;
3. dat besluit 4 een onduidelijke instructie aan deputaten geeft door open te laten

- van welke andere christenen we ons als kerken niet moeten verwijderen en wat het einddoel voor de uitbreiding van de gezangenbundel is;
4. dat besluit 5 aan kerken en kerkleden een te zware taak geeft door ze de voorgestelde gezangen te laten toetsen;
  5. dat besluit 7 naar het oordeel van verschillende schrijvers zonder argumenten uitgaat van een bestaande behoefte.

Grond:

deze reacties op het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs (en het werk van deputaten; zie besluit ad werkplan 1d, Acta art. 57) maken duidelijk dat de synode en nieuw te benoemen deputaten juist op deze punten helderheid moeten scheppen, zodat het werk aan de nieuwe gezangenbundel weer door de kerk(leden) samen gedragen kan worden.

Bij de bespreking zijn de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, br. G. Duijst, drs. J.F. Geerds, zr. A. de Heer-de Jong, drs. H. Kisteman en br. J. Munneke aanwezig. Dit voorstel betreft bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs. Ds. H.J. Messelink, voorzitter van de commissie, heeft die synode een aantal weken als secundus-afgevaardigde bijgewoond, maar dat betrof niet de behandeling van het studierapport van deputaten Eredienst en de gezangen. Daarom kan hij nu als voorzitter van de commissie blijven fungeren en hoeft hij niet buiten stemming te blijven.

De rapporteur, ds. Joh.A. Schelling, vertelt dat alle ingekomen brieven met bezwaren tegen het desbetreffende besluit van GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 64) zorgvuldig zijn doorgenomen. Al deze bezwaren hebben echter niet duidelijk kunnen maken dat we als kerken met een verkeerd project bezig zijn. Bovendien bestaat een groot aantal brieven uit kopieën van artikelen uit Reformanda, zodat het aantal verschillende brieven aanzienlijk minder is. Van kerken zijn totaal 84 brieven binnengekomen.

Niet alle inzenders van brieven staan afwijzend tegen het hele besluit van GS Berkel en Rodenrijs. Er zijn ook brieven met instemming, of alleen met bezwaar tegen een onderdeel van het besluit.

In de bezwaren wordt met name gesteld dat het vrijgeven van gezangen door deputaten zich niet zou verdragen met artikel 67 KO. De commissie wil van artikel 67 KO niet een bepaalde betekenis vastleggen, maar alleen beoordelen hoe GS Berkel en Rodenrijs hiermee is omgegaan.

De commissie stelt voor om de werkwijze met het vrijgeven van gezangen bij te stellen, niet zozeer vanuit de vraag hoe strikt artikel 67 KO gehanteerd zou moeten worden, maar met het oog op acceptatie van de gezangen.

In de bespreking wordt naar voren gebracht dat het tellen van brieven weinig waarde heeft. Het wordt betreurd dat onrust in de kerken in de argumentatie van de commissie een rol speelt (besluit 3, grond 4). Het is belangrijker de argumenten te wegen. En vooral om recht te doen aan bijbelse uitgangspunten van het loven en prijzen van God in de eredienst, zoals uitgewerkt in het rapport van studiedeputaten Eredienst 1995. In dat licht wordt de moeite uitgesproken dat er juist over gezangen in de brieven zoveel geklaagd wordt.

Waarom wordt in besluit 4.5 de bestaande behoefte aan gezangen in twijfel getrokken, terwijl dat punt al in besluit 1 grond 1.3 is afgedaan?

Aan de andere kant wordt gesteld dat de bezinning over het studierapport op de synode van Berkel en Rodenrijs nog niet was afgerond, terwijl er al wel tot uitvoering werd overgegaan. De nadruk die het studierapport legt op onze dank en lof als offer voor God, zou afdoen aan het offer van Christus.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat inderdaad niet zozeer brieven geteld als wel argumenten gewogen moeten worden. In besluit 4.5 wordt de bestaande behoefte aan gezangen weer genoemd, omdat in de brieven ten onrechte wordt gesteld dat er geen

behoefte aan zou zijn. Dat is een signaal waar nieuw te benoemen deputaten in hun presentatie van gezangen rekening mee moeten houden.

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, erkent dat de bezinning over eredienst en gezangen nog niet is afgerond. De uitgave van de proefbundel heeft die bezinning in de praktijk echter wel sterk bevorderd. Omdat elke kerk daaraan haar bijdrage nog kan leveren, is de kritiek op het niet afgerond zijn ervan niet terecht.

Hoe verhoudt het besluit van GS Berkel en Rodenrijs zich tot artikel 67 KO? Daarover gaat de bespreking verder.

Aan de ene kant wordt de regeling van GS Berkel en Rodenrijs voor het vrijgeven van gezangen zorgvuldig geacht. Duidelijk is aangegeven dat deputaten gezangen selecteren, de kerken toetsen en de synode uiteindelijk vaststelt welke gezangen in de bundel worden opgenomen (Acta art. 64, besluit 5).

Bepleit wordt om met artikel 67 KO niet zo krampachtig om te gaan alsof daarin bepaald zou zijn dat uitsluitend in de eredienst gezongen mag worden wat eerst door de synode is goedgekeurd, en dat toetsen van gezangen voordat een synode ze goedkeurt verboden zou zijn. Artikel 67 KO geeft aan waar we samen verantwoordelijk voor zijn. Hoe die verantwoordelijkheid moet worden ingevuld, wordt er niet in aangegeven.

In dit licht wordt de voorgestelde herziening van de door GS Berkel en Rodenrijs afgesproken werkwijze gezien als een veroordeling van het desbetreffende besluit. Besluit 3.2 van het voorstel zou daarom in strijd zijn met besluit 3.1.

Bovendien moeten kerken en kerkleden die ook andere of meer eigentijdse liederen willen zingen, nu drie jaar wachten tot de volgende generale synode die vrijgeeft.

Aan de andere kant wordt erkend dat artikel 67 KO zich niet over een bepaalde methode uitsprekt, maar ook benadrukt dat volgens dit artikel de generale synode verantwoordelijk is voor wat er in de eredienst wordt gezongen. Een synode kan mandateren, maar haar eigen verantwoordelijkheid moet ook duidelijk zijn.

Prof. dr. M. te Velde zegt in zijn advies dat de toepassing van artikel 67 KO niet de wezenlijke discussie is die we nu als kerken moeten voeren. De toepassing van dit artikel is een zaak van procedures, terwijl het *in* dit artikel gaat om het bewaken van de kwaliteit van wat we zingen.

Vragen of dit artikel goedkeuring door de synode zelf eist of ook ruimte laat voor delegatie, overvragen dit artikel. Bij de opstelling van dit artikel speelde dit soort vragen niet. Art. 67 is een globale regel, waarvan de uitvoering in de praktijk gevonden moet worden.

Artikel 67 KO stamt uit een traditie waarin voorzichtig met gezangen werd omgegaan. Dat pleit ook nu voor voorzichtigheid. Het voorstel van de commissie stelt terecht dat niet met artikel 67 KO gezegd kan worden dat de procedure van GS Berkel en Rodenrijs voor het vrijgeven van gezangen fout was (besluit 3.1), maar betracht ook de nodige voorzichtigheid door de werkwijze bij te stellen (besluit 3.2).

Prof. Te Velde waarschuwt tegen simplistische redeneringen, als zou de procedure van GS Berkel en Rodenrijs niet mogen vanwege artikel 67 KO, maar ook als zou er, wanneer naar artikel 67 KO wordt verwezen, alleen maar moeilijk gedaan worden over regels.

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat de commissie geen uitspraak doet over de betekenis van artikel 67 KO. Zij spreekt alleen over de vraag hoe er met dit artikel gewerkt wordt. Daarbij is niet alleen de tekst van dit artikel van belang, maar ook hoe er in het verleden met dit artikel is omgegaan.

Laat niet aangetoond zijn dat GS Berkel en Rodenrijs in strijd met dit artikel heeft gehandeld, zij had wel moeten verantwoorden, waarom zij dit artikel gehanteerd heeft zoals zij dat gedaan heeft. De commissie wil daarom de werkwijze met het vrijgeven van gezangen geargumenteed herzien.

Stelt GS Kampen 1975 inderdaad geen grens aan het totaal aantal gezangen, wordt verder gevraagd (besluit 1, grond 4.1). GS Kampen 1975 zegt ook dat gezangen niet mogen leiden tot onderwaardering van de psalmen. Daarmee zou als grens gesteld zijn, dat er niet meer gezangen mogen komen dan er psalmen zijn.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat het hier om een regel voor de selectie gaat, maar niet over de grootte van de bundel.

Ds. T. de Boer en ds. O.W. Bouwsma dienen voor besluit 3 een tegenvoorstel in om uit spreken:

de bezwaren die zijn ingebracht tegen de door GS Berkel en Rodenrijs afgesproken werkwijze (besluit 5), als zou deze in strijd zijn met artikel 67 KO, af te wijzen, met als gronden:

1. in artikel 67 KO hebben de kerken vastgelegd dat de keuze van liederen die in de eredienst worden gezongen, niet aan de plaatselijke kerken wordt overgelaten, maar gezien wordt als een zaak van de kerken gezamenlijk (vgl. art. 30 KO, lid 2). Artikel 67 KO laat zich niet uit over de manier waarop de kerken in generaal-synodaal verband de psalmberijming aanvaarden en de gezangen goedkeuren;
2. de werkwijze die is vastgelegd door GS Berkel en Rodenrijs in besluit 5, is een verantwoorde hantering van artikel 67 KO. In deze werkwijze wordt recht gedaan aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de kerken voor de gezangenbundel. Dat de synode deputaten aanwijst voor de uitvoering van haar taken is overeenkomstig de kerkorde, art. 49, lid 1.

Een amendement van ds. T. de Boer om bij besluit 1 als grond 1.2 te vermelden: "GS Ommen heeft een duidelijke bijbelse fundering gegeven van het werken aan de uitbreiding van de gezangenbundel (Acta art. 46, besluit 1, grond 2.1 en 2.2); GS Berkel en Rodenrijs heeft in die lijn verder gewerkt", waarbij grond 1.2 van de commissie grond 1.3 wordt en grond 1.3 en 1.4 van de commissie vervallen, wordt met 8 stemmen voor en 27 tegen verworpen.

Een amendement van ds. A. de Braak om in grond 4.1 bij besluit 1 te lezen: "en stelt op zich genomen geen grens", wordt met 2 stemmen voor en 32 tegen bij 1 onthouding verworpen. Een amendement van oud. P.P. Koopman om in deze grond te lezen: "en stelt daardoor een grens", wordt met 1 stem voor en 33 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Een amendement van ds. E.C. Luth om bij besluit 3 aan grond 2 toe te voegen: "en werkelijke toetsing van een voorgesteld kerklied kan slechts plaatsvinden binnen de context van de eredienst", wordt met 5 stemmen voor en 30 tegen verworpen. Een amendement van ds. E.C. Luth om besluit 3.2 met de gronden 3 en 4 te laten vervallen wordt met 4 stemmen voor en 31 tegen verworpen.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om bij besluit 4 als grond 2 toe te voegen: "inhoudelijke reacties vanuit de kerken op de invalshoek die in het studierapport 1995, dat ten grondslag ligt aan de keuze van de Liedboekgezangen, werd gekozen, maken duidelijk dat de liturgische bezinning onder ons niet is afgerond", wordt met 4 stemmen voor en 31 tegen verworpen.

Van het voorstel van de commissie wordt besluit 1 met 34 stemmen voor en 1 tegen, besluit 2 met algemene stemmen, besluit 3 met 29 stemmen voor en 6 tegen en besluit 4 met 33 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard. Daarna wordt het voorstel als geheel met 32 stemmen voor bij 3 onthoudingen aanvaard.

Hiermee is het tegenvoorstel van ds. T. de Boer en ds. O.W. Bouwsma verworpen. Een afgevaardigde die lid was van GS Berkel en Rodenrijs, blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 57

14.09.99

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 1d: rapport van deputaten

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : Joh.A. Schelling en G. Zomer

Materiaal :

1. besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64;
2. rapport deputaten Kerkmuziek;
3. aanvullend rapport deputaten Kerkmuziek;
4. rapport van de studiedeputaten Eredienst 1995, hoofdstuk 8;
5. een groot aantal brieven van kerken en kerkleden met daarin de volgende bezwaren:
  - a. deputaten hebben ten onrechte gekozen voor een selectie uit het Liedboek voor de Kerken;
  - b. deputaten hebben de kritische reacties op de voorgestelde bundel van 106 gezangen niet verwerkt;
  - c. deputaten zijn niet met een nadere formulering van de selectiecriteria gekomen;
  - d. deputaten hadden geen liederen mogen selecteren die door eerdere synoden zijn afgewezen;
  - e. het aantal van 255 voorgestelde gezangen is te groot;
  - f. deputaten hebben hun keuze niet voldoende verantwoord;
  - g. het gevoerde beleid gericht op het scheppen van nieuwe liedteksten c.q. -melodieën is niet stimulerend;
  - h. het voorstel van deputaten om de toetsingstermijn te verlengen, laat de onrust in veel kerken bestaan;
 ook wordt gevraagd aan de GS Leusden:
  - i. geef meer duidelijkheid over de (hantering van) selectiecriteria;
  - j. wat is de opzet en inhoud van de beoogde gezangenbundel?
  - k. zoek nauwere aansluiting bij meer verwante kerken zoals de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken;
  - l. geef meer aandacht aan eigentijdse liederen en bevorder bezinning op vragen die onze tijd en cultuur ons stellen.
 (Voor een meer gedetailleerde weergave en beoordeling van bezwaren en verzoeken, zie het commissierapport, bijlage 19 bij deze Acta.)

Besluit 1:

deputaten onder dank te dechargeren van hun arbeid met de aantekening dat op een aantal punten verdere uitwerking en bezinning nodig is.

Grond:

deputaten hebben veel werk verzet om hun veelomvattende opdracht zo goed mogelijk uit te voeren. In hun rapportage geven zij een duidelijke verantwoording. Zij hebben niet alle opdrachten kunnen uitvoeren en vragen ook zelf om vervolgoopdrachten (zie hieronder, besluit 4).

Besluit 2:

behoudens enkele aspecten die in de gronden 2 en 3 nader worden aangeduid, de bezwaren af te wijzen tegen:

1. de keus om eerst te selecteren uit het Liedboek;
2. het selecteren van liederen die door eerdere synoden zijn afgewezen;
3. het ontbreken van een nadere formulering van selectiecriteria;
4. het niet verwerken van de kritiek op de bundel van 106 gezangen (Acta GS Berkel en Rodenrijs art. 64, besluit 6).

Gronden:

1. met de keuze voor het Liedboek hebben deputaten een verantwoorde start gemaakt met het door de GS Berkel en Rodenrijs opgezette project gezangenbundel. Wie zich vandaag zet aan onderzoek naar kerkmuziek in verleden en heden, kijkt vanzelf eerst naar het Liedboek als een uitgebalanceerd geheel van kerkliederen die aan hoge kwaliteitseisen voldoen. Tevens hebben deputaten hiermee terecht gekozen voor een

- bundel ten behoeve van de eredienst met een rubricering volgens kerkelijk jaar en kerkelijke gebeurtenissen (conform besluit 4b, Acta GS Berkel en Rodenrijs art. 64);
2. hoewel van deputaten verwacht mag worden dat zij zich confronteren met de voor afwijzing aangevoerde argumenten, moeten we ook in rekening brengen dat afwijzing destijds te maken had met de opdracht om Schriftberijmingen te zoeken. Daarom moesten deputaten destijds rapporteren dat ze geen van de Liedboek-liederen konden aanbevelen, omdat daarin 115 bijbelliederaren staan (voor het verschil tussen Schriftberijmingen en bijbelliederaren, zie het commissierapport paragraaf 3);
  3. dat deputaten deze synode niet hebben gediend met een nadere formulering van selectiecriteria, hebben ze in hun rapporten duidelijk verantwoord. Toch missen velen die nadere formulering nog. Dat betekent dat er nog meer moet worden gedaan om te zorgen dat de drie basiscriteria gehanteerd kunnen worden en de status van de richtlijnen van de GS Kampen 1975 duidelijk wordt;
  4. deputaten hebben vanuit de door de studiedeputaten voorgedragen visie de kritiek op de bundel van 106 gezangen verwerkt in hun rapport (conform besluit 6, Acta GS Berkel en Rodenrijs art. 64; zie hun rapport, met name paragraaf 6a).

Besluit 3:

in te stemmen met de bezwaren tegen:

1. het grote aantal van 255 geselecteerde gezangen die deputaten in één keer aan de kerken hebben aangeboden ter toetsing;
2. de manier waarop deputaten hun keus hebben verantwoord;
3. het beleid ter stimulering van het scheppen van nieuwe liedteksten en -melodieën;
4. het voorstel om de toetsingstermijn te verlengen tot 2002.

Gronden:

1. deputaten hebben bij de aanbidding van 255 gezangen aan de kerken te weinig aandacht gehad voor wat praktisch haalbaar was. Zij hadden meer rekening moeten houden met de gevoeligheid van het onderwerp en de onwennigheid in de kerken met een royale gezangenbundel, door in de lijn van de GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 64, besluit 4c5 en 6) een meer overzichtelijk aantal liederen aan de kerken voor te stellen ter toetsing;
2. de GS Berkel en Rodenrijs had opgedragen elke set aan te bieden liederen te voorzien van een verantwoording van de keuze. Mede gezien opmerkingen in het studierapport (paragraaf 8.8.2. punt 3) en in besluit 6 van GS Berkel en Rodenrijs met de gronden, verwachtten de kerken terecht een bredere verantwoording van de selectie van juist deze 255 gezangen. Deputaten beroepen zich ten onrechte in hun brief van juni 1998 achteraf op de mondigheid van de kerken om hun uiterst summiere verantwoording te rechtvaardigen;
3. deputaten hebben ingediende nieuwe liederen in depot gelegd om ze in een volgende fase te gebruiken en geadviseerd het materiaal ook rechtstreeks bij de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) in te zenden met het oog op mogelijke participatie in het project Liedboek 2000. Maar deputaten hadden kunnen bedenken dat dit bij inzenders die negatieve ervaringen hadden met de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied of de redactie van 'Zingend geloven', weinig stimulerend zou overkomen. Bovendien heeft de GS Ommen 1993 al een adres ingesteld voor dichters en componisten met het oog op nieuwe inzendingen. Dit heeft verwachtingen gewekt, die tot nu toe niet zijn waargemaakt;
4. briefschrijvers wijzen er terecht op dat verlenging van de toetsingstermijn in de huidige situatie van onduidelijkheid over uitgangspunten en criteria, de onrust in de kerken bevordert in plaats van wegneemt.

Besluit 4:

de volgende zaken mee te nemen in verdere besluitvorming van de generale synode:

1. duidelijkheid over de hantering van criteria en de wijze van toetsen (zie werkplan 2f);
2. duidelijkheid over opzet, inhoud en einddoel van de gezangenbundel (zie werkplan 2a + c);
3. nadere informatie over mogelijkheden van nauwere aansluiting bij wat in verwante kerken (CGK/NGK) op het gebied van kerkmuziek gedaan is en wordt (nieuwe opdracht);
4. In de komende drie jaar ook, indien mogelijk, liederen (liederen die nu in depot liggen) uit eigen kring voorstellen ter beproeving (nieuwe opdracht);
5. bezinning op vragen die hedendaagse cultuur en tijd stellen aan eigentijdse vormgeving van kerkmuziek en gezangenbundel (nieuwe opdracht);
6. onderzoek naar mogelijkheden van deelname aan het project Liedboek 2000 onder voorwaarden en eventueel stappen nemen in die richting (nieuwe opdracht);
7. de voorgestelde kerkmuziekregeling aan de kerken aanbieden als handreiking (nieuwe opdracht);
8. gerichte communicatie met de kerken over het project gezangenbundel om het draagvlak in de kerken te vergroten.

Grond:

reacties uit de kerken en voorstellen van deputaten geven aan dat op deze punten verdere uitwerking nodig is.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, br. G. Duijst, zr. A. de Heer-de Jong, drs. H. Kisteman en br. J. Munneke aanwezig.

Rapporteur ds. G. Zomer zegt dat de commissie grote waardering heeft voor het werk van deputaten Kerkmuziek. Hij prijst hun inzet voor de lof van de Here in de eredienst en hun coöperatieve opstelling in het overleg met de commissie.

Wel meent de commissie dat deputaten hadden moeten aanvoelen dat het aantal van 255 gezangen in één keer te veel was.

Is het terecht om onwennigheid als argument te gebruiken voor het bezwaar dat het aantal van 255 gezangen te groot zou zijn (besluit 3, grond 1), wordt in de bespreking gevraagd. GS Berkel en Rodenrijs had toch voor een royale bundel opdracht gegeven? Bovendien is de proefbundel met behulp van inschakeling van de scholen, het Lied van de Week en de muziek-CD's breed geaccepteerd. Het alleen noemen van onwennigheid is eenzijdig. De grootte van de bundel wordt arbitrair geacht. De één is er blij mee, de ander niet. Dat ligt subjectief. Zo wordt ook de opdracht van GS Berkel en Rodenrijs verschillend gelezen. Alleen de uitvoerbaarheid van het toetsen van zoveel gezangen kan een argument zijn tegen het grote aantal. Hebben deputaten ook overwogen een kleiner aantal vrij te geven?

Deputaat ds. C. van den Berg zegt dat deputaten beoordeeld moeten worden vanuit hun opdracht. GS Berkel en Rodenrijs sprak niet van een klein aantal gezangen. Bij de bestaande 41 waren er 65 bijgevoegd. Er waren dus inmiddels 106. In die situatie werd gevraagd om een royale bundel. Het moest dus royaal zijn vergeleken met 106. Ook de opdrachten om te zoeken naar liederen (Acta art. 64, besluit 4c1), te streven naar een waarnemerschap bij het project Liedboek 2000 (besluit 4c2) en een stimulerend beleid te voeren voor nieuwe liederen (besluit 4c3) tenderen naar een bundel met een groot aantal liederen.

Deputaten beseffen dat het de kerken tijd kost om 255 liederen te toetsen. Zij pleiten ervoor die tijd er ook voor te nemen en de periode voor toetsing te verlengen. Als de synode het wijs vindt om het aantal gezangen in te perken, zullen deputaten daaraan meewerken. Ze willen alleen graag beoordeeld worden in het licht van hun opdracht.

Rapporteur ds. G. Zomer antwoordt dat het punt van de gezangen altijd gevoelig heeft

gelegen in onze kerken. Daarom had de bundel niet groter moeten zijn dan tot aan de eerstvolgende synode te overzien is. Deputaten hebben veel geboden, velen zijn er inderdaad enthousiast over, maar bij veel anderen is het toch niet goed overgekomen. Dat kan te maken hebben met ongezond wantrouwen, maar het kan ook zijn dat het gewoon te veel was. Nu moeten we ervan leren, zodat nieuw te benoemen deputaten hier rekening mee kunnen houden.

Deputaat zr. A. de Heer-de Jong zegt dat de bundel niet onoverzichtelijk is. De bundel is ingedeeld in een aantal rubrieken waarin rekening is gehouden met allerlei momenten in de levende omgang tussen God en zijn volk. Als het grote aantal gezangen tot een praktisch probleem leidt, vraagt dat om een praktische oplossing.

Is er aan de totstandkoming van de proefbundel voldoende bezinning voorafgegaan, wordt vervolgens gevraagd. Een afdoende evaluatie van het studierapport van de deputaten Eredienst 1995 wordt nog gemist. In dat licht wordt betwist dat deputaten met de keus voor het Liedboek een verantwoorde start hebben gemaakt (zie besluit 2, grond 1).

Rapporteur ds. Zomer ontkent dat er te weinig bezinning heeft plaatsgevonden. Misschien is men het met de uitkomst ervan niet eens, maar dat is wat anders. Het Liedboek is een uitgebalanceerde bundel van liederen die aan hoge kwaliteitseisen voldoen. De keus daarvoor is verantwoord.

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, vult aan dat de bezinning op de kerkmuziek na het studierapport voortgezet is in het werk en de rapportage van deputaten. Het is niet realistisch die bezinning eerst te willen afronden in conclusies waar we ons op vastleggen. Een betere benadering is dat de bezinning een goede basis vormt voor de bundel en in relatie met de praktijk verdergaat, waarbij ook aanpassing mogelijk is.

Deputaat zr. De Heer-de Jong bevestigt dat bezinning en praktijk hand in hand gaan. Enkel *praten* over kerkmuziek lijkt op droogzwemmen. Hoe een lied klinkt en voelt weet je pas als je het in de praktijk meemaakt.

Wat is in besluit 2 grond 2 het verschil tussen Schriftberijmingen en bijbelliederen? Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat een Schriftberijming een berijming is van een bijbelgedeelte dat ook in de Bijbel al een lied is. Een bijbellied is een lied dat naar aanleiding van een bijbelgedeelte is gemaakt. Dit bijbelgedeelte hoeft geen lied te zijn. Vaak klinken er ook andere bijbelteksten in door. Het Liedboek bevat geen Schriftberijmingen, zodat deputaten die indertijd er ook niet in konden vinden. Het Liedboek bevat echter wel 115 bijbelliederen. Zr. De Heer-de Jong vult aan dat de vraag naar Schriftberijmingen verband houdt met terughoudendheid in de omgang met gezangen. Met Schriftberijmingen zing je net als bij de Psalmen liederen uit de Bijbel. Bijbelliederen is een verzamelnaam die met het Liedboek is ontstaan. Deze komen voort uit de liturgische behoefte aan gezangen die rechtstreeks of vrij op de Bijbel zijn geënt. Daar kunnen Schriftberijmingen bij zijn, maar ook andere.

Wordt in besluit 4.3 en 4.4 toch niet weer uitbreiding van het aantal liederen voorgesteld? Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat met besluit 4 alleen wordt gezegd dat deze zaken in de verdere besluitvorming nog aan de orde komen.

Waarom is een kerkverbandelijke regeling voor kerkmuziek nodig (besluit 4.7)? De regeling lijkt vooral over organisten te gaan.

Rapporteur ds. G. Zomer antwoordt dat een generaal-synodale regeling niet de bedoeling is. Het gaat alleen om een handreiking. GS Berkel en Rodenrijs heeft er opdracht toe gegeven (Acta art. 64, besluit 4b). Omdat de regeling in het aanvullend rapport van deputaten staat, heeft die de kerken nog niet bereikt. De regeling gaat niet alleen over organisten, maar betreft de kerkelijke verantwoordelijkheid voor de kerkmuziek in het algemeen.

Deputaat br. G. Duijst vult aan dat er bij kerkenraden vraag is naar een praktische handreiking, voor een eigen regeling of als hulpmiddel om er met elkaar over te spreken.

Een amendement van ds. T. de Boer om besluit 4.7 te laten vervallen wordt met 10 stemmen voor en 25 tegen verworpen.

Van het commissievoorstel worden besluit 1 en 4 met algemene stemmen en besluit 2 en 3

met 34 stemmen voor en 1 tegen aanvaard. Ds. T.S. Huttenga blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

Deputaten Generaal-Synodale Publicaties ontvangen nu ook decharge voor hun medewerking aan de uitgave van de proefbundel *Uitbreiding Gereformeerd Kerkboek*. Op dit punt werd voor hen een voorbehoud gemaakt zolang het rapport van deputaten Kerkmuziek nog niet behandeld was (Acta art. 110).

Artikel 58

07 / 08.10 / 07.12.99

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 2a--h: gezangenbundel, criteria

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : H.M. Smit en G. Zomer

Materiaal :

1. Acta GS Ommen 1993, art. 46, besluit 1.2 en gronden;
  2. Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 64;
  3. studierapport deputaten Eredienst GS Ommen, 1995;
  4. rapport deputaten Kerkmuziek GS Berkel en Rodenrijs, 1998;
  5. een aantal brieven waarin gevraagd wordt:
    - a. een basisvisie te formuleren op liturgie en zo ook op de functie van het kerklied;
    - b. het proces om te komen tot een nieuwe gezangenbundel bij te sturen door inhoudelijke ondersteuning;
    - c. uitgangspunten vast te stellen waarop uitbreiding van de gezangenbundel is gebaseerd en deze ter toetsing aan de kerken voor te leggen;
    - d. duidelijkheid te geven over de beoogde gezangenbundel;
    - e. te voorkomen dat de psalmen worden ondergewaardeerd door een te groot aantal gezangen;
    - f. meer aandacht te geven aan vragen vanuit de hedendaagse cultuur en meer ruimte voor eigentijdse liederen.
- (In het commissierapport op dit onderdeel wordt uitgebreider en inhoudelijker ingegaan op de materie; zie bijlage 20 bij deze Acta.)

Besluit:

1. verder te werken aan de uitgave van een gezamenlijke gezangenbundel, ter vervanging van de bundel van 41 gezangen, die is vastgesteld door GS Heemse 1984--1985;
2. voor deze bundel de volgende contouren vast te stellen:
  - a. de bundel is bedoeld voor gebruik binnen en buiten de kerkdiensten;
  - b. de bundel heeft de volgende rubrieken: bijbelliederen, viering van de heilsfeiten, doop, belijdenis en avondmaal; bijzondere kerkelijke gelegenheden (zoals huwelijk, bevestiging ambtsdragers, bid- en dankdagen); morgen- en avondliederen; andere liederen (hierin onder andere liederen ten behoeve van de huiselijke eredienst), liturgische gezangen (gezongen elementen in de liturgie, onder andere Votum, Amen, Onze Vader);
  - c. het totaal van de bundel mag geen leerstellige eenzijdigheden vertonen;
  - d. de bundel moet een goede balans kennen tussen alle facetten van het leven met God;
  - e. de stijl en de verwoording van het geloof moeten aansluiting vinden bij de stijl en de verwoording daarvan binnen de gereformeerde kerken;
  - f. de verscheidenheid in niveau, achtergrond en cultuur binnen de gemeente moet herkenbaar zijn in het reliëf binnen de bundel;
  - g. de gezangen voor de bundel worden in dit project geselecteerd uit de diverse voor de gereformeerde kerken relevante en bruikbare bronnen;

3. voor het selecteren door deputaten en het beoordelen van de selectie door de generale synode de volgende algemene criteria vast te stellen; deze criteria komen in plaats van de tot nu toe gehanteerde richtlijnen van GS Kampen 1975 en de criteria van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (deputaten zullen de volgende generale synode dienen met een evaluatie van de hantering van deze criteria in de praktijk):
  1. een goed kerklied is geschikt om te functioneren in een liturgische context, waarbinnen Gods woorden en daden het centrum vormen;
  2. een goed kerklied is inhoudelijk in overeenstemming met de Schrift;
  3. een goed kerklied wordt wat betreft de taalkundige en muzikale vorm gekenmerkt door stijl en kwaliteit. Het kent een goede woord-toon-verhouding. Het is bruikbaar en toegankelijk voor mensen uit de huidige tijd en cultuur;

Toelichting, werkafspraken

1. Rond het centrum van Gods woorden en werken kent de liturgie een rijke schakering van aspecten en nuances in de uitingen van mensen ten opzichte van God en van elkaar. De goede balans tussen die aspecten onderling en tussen deze uitingen van mensen en de woorden en werken van God die kenmerkend moet zijn voor de liturgie als geheel, hoeft niet in elk kerklied afzonderlijk terug te keren. Een lied moet minstens een deel van die aspecten en nuances stem en vorm geven en dat op zo'n manier dat het kan harmoniëren met het genoemde centrum van de liturgie.
  2. Of een lied al dan niet Schriftuurlijk is, moet vanuit de tekst van het lied beslist worden en niet vanuit subjectieve gevoelens of vanuit de context waarin een lied is ontstaan. Wel moet bedacht worden of het gebruik van woorden en beelden in een lied, vaagheid in betekenisomgiffingen, eventuele exegetische en meditatieve verbanden en een eventuele onlosmakelijke relatie tussen een lied en het gebruik ervan in bepaalde contexten al dan niet het vertrouwen van kerkleden met betrekking tot de Schriftuurlijkheid zullen bevorderen. Hierbij moet gewaakt worden tegen een rationalistische of eenzijdig dogmatische omgang met liedteksten, die aan het eigen karakter van zulke teksten geen recht doet.
  3. Er moet worden gestreefd naar poëtische en muzikale zeggingskracht. Daarbij blijft ruimte bestaan voor diversiteit en niveauverschillen tussen de afzonderlijke liederen. Daarin moet uitkomen dat Gods volk bestaat uit verschillende mensen met uiteenlopende achtergronden en ongelijke belevingswerelden met betrekking tot taal en muziek. Ook moet zo worden gerekend met de actuele context van de kerk, die in dit opzicht enerzijds bepaald wordt door haar -- ook kerkmuzikale -- traditie en anderzijds doordat zij deelt in de huidige pluriforme cultuursituatie. In de geschiedenis werden steeds nieuwe kerkliederen opgenomen in de kerkelijke liederenschat die naar inhoud en vorm eigentijds waren. Van deze diversiteit in liturgisch bruikbare liedgenres uit het verleden getuigt bijvoorbeeld het Liedboek voor de kerken. Deze differentiatie mag ook in de toekomst worden voortgezet. Daarbij moet elk lied op zijn eigen merites beoordeeld worden.
  4. De eis van toegankelijkheid mag niet zo gehanteerd worden dat belangrijke en waardevolle liederen uit het verleden vanwege hun niet meer geheel eigentijdse taalgebruik of muzikale stijl afvallen. Datzelfde geldt voor oude en nieuwe liederen met veel poëtische en muzikale potentie: goede teksten en melodieën geven hun betekenis en overtuigingskracht veelal stapsgewijs prijs.
4. de taken van deputaten, synode en kerken in het voorbereidingstraject in hoofdlijnen als volgt te onderscheiden:
    - a. deputaten selecteren liederen aan de hand van algemene selectiecriteria. Zij leggen hun selectie met een verantwoording van hun keuze aan de generale synode voor en zenden hun rapport toe aan de kerken;
    - b. de generale synode beoordeelt deze selectie aan de hand van de verantwoording door deputaten en geeft wat zij in eerste lezing goedkeurt, vrij voor gebruik in de eredienst;
    - c. de kerken ontvangen de vrijgegeven gezangen om ze te gebruiken op de wijze

- zoals dat in elke kerk wordt goedgevonden;
- d. indien kerken en kerkleden dat nodig vinden, kunnen zij reacties inzenden bij de eerstvolgende generale synode;
  - e. rekening houdend met eventuele binnengekomen reacties stelt de generale synode de selectie in tweede lezing vast;
5. voor het project een fasering aan te brengen als volgt:

1999 -- 2002

deputaten zetten hun selectiewerk voort, met bijzondere aandacht voor de gewenste verscheidenheid in niveau, achtergrond en cultuur;
deputaten rapporteren over het project Liedboek 2000 en formuleren een voorstel over eventuele participatie;

2002

de generale synode stelt een lijst samen van gezangen die reeds worden vrijgegeven voor gebruik in de eredienst;

2002 -- 2005

deputaten doen voorstellen over de inhoud van een evenwichtige en afgeronde bundel;

2005

de generale synode stelt de bundel vast in eerste lezing;

2008

de generale synode stelt de gezangenbundel vast.

Gronden:

1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 deed geen uitspraak over de beoogde opzet van een nieuwe gezangenbundel. In het rapport van studiedeputaten van GS Ommen, en daarbij aansluitend de rapporten van deputaten Kerkmuziek van GS Berkel en Rodenrijs, zijn echter voldoende bouwstenen aangedragen om een aantal uitgangspunten over opzet en project te formuleren;
2. voor het creëren van een breed draagvlak in de kerken voor de nieuwe gezangenbundel is duidelijkheid over de opzet van het project om te komen tot de gezangenbundel vereist.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, zr. A. de Heer-de Jong, drs. H. Kisteman (7 december), br. J. Munneke (7 oktober en 7 december), br. L. Sikkema (7 en 8 oktober) en drs. B. Vuijk (7 oktober) aanwezig.

De commissie geeft met dit voorstel aan waar zij met het project voor de gezangenbundel naar toe wil. Daarom zijn de contouren van de bundel en het einddoel van het project geformuleerd.

Rapporteur ds. H.M. Smit zegt dat aan de kerken en kerkleden niet meer wordt gevraagd om de gezangen te toetsen. Door GS Berkel en Rodenrijs was niet duidelijk omschreven hoe het toetsen moest gebeuren en wat daarin precies van de kerken verwacht werd. Volgens het voorstel van de commissie kunnen de kerken de door de synode vrij te geven gezangen in vertrouwen ontvangen, zoals ze dat ook met andere besluiten van de synode naar artikel 31 KO doen. De kerken kunnen daarop indien nodig reageren, maar hoeven het niet.

Prof. dr. M. te Velde adviseert ook om de kerken hierin vrij te laten. Het is mogelijk dat kerken voor het bestuderen van de gezangen geen mogelijkheid hebben of dat ze andere prioriteiten stellen. Het vrijgeven van gezangen ter toetsing heeft de suggestie in zich dat de gezangen mogelijk niet goed zijn en dat de kerken ze goed moeten onderzoeken. Beter is het om de gezangen eerst in eerste fase goed te keuren en vrij te geven en daarna, nadat

de kerken gelegenheid hebben gehad om te reageren, in tweede fase. Dan is duidelijk dat de synode wat goeds vrijgeeft. De kerken mogen het zo ook ontvangen, maar houden de mogelijkheid om naar artikel 31 KO bezwaren naar voren te brengen.

Veel wordt gesproken over de criteria. Deputaten betreuren het dat commissie en synode zelf nieuwe criteria formuleren. Deputaat ds. C. van den Berg zegt dat het om een weerbarstige materie gaat die zorgvuldig gewogen moet worden. Hij ziet liever dat de bestaande criteria voorlopig worden gehandhaafd en de nieuw geformuleerde criteria aan deputaten ter bestudering worden meegegeven.

Deputaat zr. A. de Heer-de Jong waarschuwt dat in de toelichtingen bij de criteria te veel van de achterliggende visie wordt vastgelegd, terwijl ze bovendien als subcriteria kunnen gaan functioneren. De bestaande criteria (Acta GS Berkel en Rodenrijs art. 64, besluit 3) zijn meer principieel liturgisch van opzet, terwijl de diversiteit waar de commissie van uitgaat (toelichting 3), ertoe leidt dat ieder zich op eigen manier moet kunnen uiten.

Deputaten willen ook eigentijdse liederen. Het is een misverstand dat de bestaande criteria dat in de weg zouden staan. Deputaten zijn er alleen nog niet aan toegekomen. Maar ook eigentijdse liederen zullen aan bepaalde criteria moeten voldoen. Diversiteit mag er niet toe leiden dat alle genres, tot en met bijvoorbeeld hardrock, worden toegelaten. Bij opwekkingsliederen moet bedacht worden dat stijl en middelen ervan uit de amusementswereld komen, niet uit de traditie van het kerklied. In het verleden is wel vaker voorgekomen dat liederen van buiten de kerkliedtraditie in die traditie werden opgenomen, maar dat vraagt dan wel aparte aandacht vanuit de criteria. Bovendien zijn er ook nog veel andere eigentijdse liederen.

Vanuit de vergadering wordt aan de ene kant het streven naar pluriformiteit in genres gesteund. De werkwijze van deputaten lijkt stijlen als van Elly en Rikkert en van het opwekkingslied uit te sluiten. De E&R-bundel is onder ons eigenlijk al jarenlang in de praktijk bruikbaar gebleken. Kan die niet gelijk geheel of gedeeltelijk worden vrijgegeven voor gebruik in de eredienst? Is er in de kring van deputaten voldoende feeling voor de hedendaagse cultuur?

Aan de andere kant wordt bepleit het formuleren van criteria aan deskundigen over te laten. Dat er zoveel met de criteria te doen is, ligt niet aan de criteria zelf, maar hieraan dat er onder ons weinig feeling is ze goed te hanteren. Verscheidenheid mag geen norm op zichzelf worden. Dan komt er een bundel met voor elk wat wils. Dat mag geen reden zijn om de criteria aan te passen.

Ook wordt gevraagd met verwijzing naar de richtlijnen zoals GS Kampen 1975 die had geformuleerd (Acta art. 424) en waarin onder meer staat dat "het lied ... niet mag leiden tot onderwaardering van de Psalmen", het maximum aantal gezangen te bepalen op 150.

Volgens prof. dr. M. te Velde is er op de bestaande criteria te veel aan te merken om ze zo te kunnen handhaven. In criterium 1 is gedenken als typering van het centrum van een kerklied niet overtuigend. In de psalmen klinken ook klachten en er wordt uitgezien naar de toekomst. In criterium 2 lijkt het biblicistisch dat voor de vormgeving van een kerkliedtekst liederen uit de Bijbel als voorbeeld moeten worden genomen. Wat volwaardige poëzie is valt moeilijk te beoordelen. In criterium 3 is het versmallend dat een kerklied zich in de traditie van het kerklied moet voegen. Wat valt bovendien onder de traditie van het kerklied? Criteria worden nogal eens notarieel gelezen, alsof aan de hand daarvan precies kan worden aangegeven of een lied al dan niet goed is. Prof. Te Velde ziet criteria liever als oriëntatiepunten. Zo moeten ze dan ook geformuleerd worden.

Drs. A.L.Th. de Bruijne, als docent Liturgiek gevraagd de synode te adviseren inzake de gezangen, zegt dat bij de gezangen de verhouding kerk--cultuur meespeelt. Als culturen noemt hij elitecultuur, volkscultuur en consumptiecultuur. Het Liedboek hoorde bij het ontstaan ervan bij de volkscultuur. Omdat we vandaag in een consumptiecultuur leven, lijkt het Liedboek uit een elitecultuur te komen.

Hij steunt het streven van de commissie ook andere cultuurkringen erbij te betrekken. Het kerklied is niet alleen op God gericht, maar ook op elkaar. Bij de gerichtheid op God denken

we aan goede stijl en zorgvuldigheid. Maar daarbij moeten we ook om elkaar denken. In dat licht waardeert hij het voorstel van de commissie. Hij adviseert om duidelijker aan te geven waarom de criteria van GS Kampen 1975 niet meer voldoen. Juist waar velen vandaag de dag vervreemding ervaren als het om het kerklied en de vernieuwing daarvan gaat, is het nodig duidelijk te maken dat we ook hedendaagse liederen willen en waarom we dat willen. De criteria van deputaten lijken de nodige pluriformiteit in de weg te staan.

Deputaat ds. C. van den Berg bestrijdt dat het Liedboek verouderd zou zijn. In Liedboek 2000 zal een groot deel van het Liedboek terugkomen. Voor ons betekent de selectie uit het Liedboek een eerst nodige inhaalslag. Bezinning op moderne en opwekkingsliederen en ook op wat nog in portefeuille is aan ingezonden liederen, komt in de fase hierna.

Deputaat zr. A. de Heer-de Jong licht de bestaande criteria toe. In criterium 1 is gedenken genoemd als *centrum* van het kerklied. Ook het uiten van klachten, zoals bijvoorbeeld in de Psalmen gebeurt, moet aansluiten bij Gods Woord en mag niet enkel subjectief zijn. In criterium 2 zou het biblicistisch zijn als de bijbelse liedvorm de enig toegestane zou zijn. Dat is niet het geval, wat niet wegneemt dat het goed is te zien welke grondlijnen er in de vorm van bijbelse liederen zitten. Volwaardige poëzie geeft aan dat er kwaliteitseisen aan te stellen zijn. Als in criterium 3 staat dat aansluiting moet worden gezocht bij het traditionele kerklied, is daarmee niet het verleden bedoeld, maar de doorgaande lijn van Pinksteren tot aan Christus' wederkomst. Vanuit alle tijden en allerlei culturen komen liederen, maar ze moeten passen in die traditie van eredienst voor de Here.

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat de commissie inhoudelijke kritiek bleef houden op de bestaande criteria en daarom, met de hulp van adviseurs, een formulering voorstelt die volgens haar beter is.

Onderwaardering van de Psalmen zal niet kunnen worden voorkomen door enkel een maximum aantal voor de gezangen af te spreken. Gebrek aan waardering voor de Psalmen heeft met andere factoren te maken. Het is de verantwoordelijkheid van de kerkenraad daarvoor te waken.

Rapporteur ds. H.M. Smit acht het geen bezwaar dat de toelichting op de criteria als subcriteria gaan functioneren. Hoe meer duidelijkheid hoe beter. Hij deelt de mening niet dat nu allerlei genres mogelijk zouden moeten zijn. Wel moeten vanuit elke cultuur liederen ingebracht kunnen worden, als die maar aan bepaalde eisen van stijl en zorgvuldigheid voldoen. Vervreemding ten aanzien van het kerklied en de vernieuwing ervan moet zoveel mogelijk voorkomen worden.

Rapporteur ds. G. Zomer zegt dat het sympathiek lijkt nu al liederen uit de E&R-bundel vrij te geven. Het past echter niet bij wat we hebben afgesproken om deputaten nu eerst circa 120 gezangen te laten selecteren en ook niet binnen de werkwijze die in besluit 4 wordt voorgesteld. In de E&R-bundel staan ook veel liederen die uit het Liedboek afkomstig zijn.

Vanuit de vergadering wordt gevraagd om meer overleg en overeenstemming tussen de commissie en deputaten inzake de criteria. De standpunten lijken aanvankelijk nogal uit elkaar te liggen. Maar waar de commissie vooral meer hedendaagse liederen wil, geven deputaten aan dat zij dat net zo goed willen, als maar aan bepaalde eisen van stijl en zorgvuldigheid wordt voldaan.

Op 7 oktober wordt een aanvankelijk commissievoorstel inzake de criteria aangehouden. Omdat deputaten al gezangen hebben geselecteerd en daarbij uiteraard op de eisen die zij stellen aan stijl en zorgvuldigheid, hebben gelet, wordt het niet nodig gevonden de criteria vast te stellen voordat deputaten volgens het ordevoorstel van 7 september (Acta art. 55) de selectie van zo'n 120 gezangen hebben samengesteld. Van groter belang is het dat de criteria in overleg met deputaten goed worden geformuleerd, zodat ze een langere periode kunnen meegaan.

Op 7 december komt de commissie inzake de criteria met een aangepast voorstel voor besluit 3. Dit is in goed overleg met deputaten geformuleerd. Ook is gebruik gemaakt van advies van drs. A.L.Th. de Bruijne en dr. J. Smelik. Hoewel commissie en deputaten het niet helemaal eens geworden zijn met elkaar, kunnen deputaten met de criteria zoals ze nu

geformuleerd zijn, voldoende uit de voeten.

Is het aanpassen van de criteria in korte tijd wel geloofwaardig, wordt gevraagd. Wat helpen criteria, nu deputaten toch al een selectie van zo'n 120 gezangen hebben gemaakt? Is het niet beter om duidelijk te maken waarom deze gezangen wel gekozen zijn en andere niet? Anderen vinden dat er nu voldoende is gestudeerd op de criteria en genoeg is overlegd. Bovendien blijken criteria, al zijn ze goed geformuleerd, van beperkt belang. Wat is in toelichting 3 met niveauverschil bedoeld?

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat de bestaande criteria al in het studierapport van deputaten Eredienst stonden. Na die tijd kwam er bezinning over en kritiek op. Daarom is aanpassing ervan nu nodig en verantwoord. Inhoudelijk zijn ze trouwens niet heel anders dan die van deputaten, maar ze zijn wel duidelijker en beter te hantieren. In het geheel van de procedure hebben de criteria inderdaad een beperkte plaats. Selecteren blijft voor een deel subjectief. Toch is het goed iets aan criteria vast te leggen. Het vormt mee een basis waarop we verder kunnen werken aan een goede bundel. Rapporteur ds. H.M. Smit zegt dat de criteria van GS Berkel en Rodenrijs er de schijn van hadden dat je daarmee alleen bij het Liedboek uitkomt. In werkelijkheid is dat niet zo en deputaten willen dat ook niet. Daarom is een betere formulering nodig. In toelichting 3 wordt ruimte voor niveauverschil gevraagd, omdat liederen niet alleen aan de stijl van het Liedboek gemeten moeten worden, maar verschillende genres mogelijk moeten zijn.

Drs. A.L.Th. de Bruijne zegt dat op de bestaande criteria kritiek is gekomen van verschillende kanten. Ook speelt bij sommige bezwaren tegen liederen een misverstand in het hantieren van een criterium. De criteria moeten vanuit de liturgie geformuleerd zijn en mogen niet naar een bepaald genre (lijken te) zijn toegeschreven, of het nu het Liedboek of opwekkingsliederen betreft. Het 'gedenken' uit het bestaande criterium 1 klinkt in het nieuwe criterium door in 'Gods woorden en daden'.

Bij de contouren voor de gezangenbundel (besluit 2) staat ook een rubriek 'liturgische gezangen'. Wordt de keus voor melodieën voor bijvoorbeeld het votum en het Onze Vader hiermee niet ingeperkt? Rapporteur ds. G. Zomer antwoordt dat dit laatste niet de bedoeling is. In de bundel worden voor liturgische gezangen bepaalde mogelijkheden aangeboden. Komt de aansluiting bij de stijl en bij de verwoording binnen de gereformeerde kerken (besluit 2e) niet neer op vastleggen van conservatisme? Dat is volgens de voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, niet de bedoeling. Het gaat erom dat een lied past binnen de spiritualiteit in onze kerken en die is anders dan bijvoorbeeld bij de evangelischen.

Is de bundel prescriptief of dienstverlenend? Prof. Te Velde adviseert om dat duidelijk te maken. Mag alleen gezongen worden wat in de bundel staat? Of is de bundel een middel om niet steeds alles te hoeven kopiëren wat je laat zingen? Gezangen die vrijgegeven worden, hoeven daarmee nog niet in de bundel. Rapporteur ds. Zomer antwoordt dat de bundel een evenwichtig geheel moet worden. Dat betekent ook dat er gezangen zullen zijn die er niet in passen, maar die wel vrijgegeven zijn voor gebruik.

Gaan we onze bevoegdheid niet te buiten als we ook gezangen voor buiten de eredienst, bijvoorbeeld om thuis te zingen, vaststellen? Rapporteur ds. Zomer antwoordt dat de bundel ook voor thuisgebruik is. Zingen thuis is ook liturgie. Het is niet goed om thuis en kerk van elkaar te scheiden. In ons kerkboek staan ook gebeden voor thuis, zoals bij ziekte en bij het eten. Dat betekent echter niet dat we voor thuis wat gaan voorschrijven. Het zou ook mooi zijn als de kloof tussen wat we in de kerk zingen en in sing-ins wat kleiner wordt.

Is er wel reële mogelijkheid om in het project Liedboek 2000 te participeren? Worden liederen die vanuit onze kring worden ingebracht niet afgewezen omdat ze te fundamentalistisch zouden zijn? Prof. Te Velde adviseert nu duidelijk te zeggen of we al dan niet meedoen in dat project. Als

we meedoen, moeten we nu geen bundel gaan vrijgeven, die dan de derde interim-bundel zou gaan worden. Het is mogelijk besluiten te nemen die over de volgende generale synode heen doorwerken, als ze maar helder en goed in elkaar zitten, zodat een volgende synode het niet weer hoeft te veranderen.

Zr. De Heer-de Jong antwoordt dat men bij het Liedboek 2000 openstaat voor liederen uit onze kring. Wel zijn liederen afgewezen door de redactie van 'Zingend geloven'. Tussen beide instanties zijn verbindingslijnen, maar ze zijn toch verschillend. Als goede liederen uit onze kring bij het Liedboek 2000 met onterechte argumenten over een bepaalde theologie worden afgedaan, zullen we erop bedacht moeten zijn dat aan de orde te stellen.

Ds. P.H. van der Laan dient een tegenvoorstel in om te besluiten verder te werken aan de uitbreiding van de gezangenbundel, voor deze uitbreiding een ruime selectie vast te stellen uit het Liedboek en op voordracht van deputaten te beslissen over opname van een lied in de gezangenbundel. Op deze manier kan op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs worden voortgebouwd. Bij de uitbreiding kunnen de kerken gebruik maken van het uitstekende werk dat voor het Liedboek is verricht; alleen een aantal liederen daaruit dat niet of onvoldoende Schriftuurlijk is, wordt niet vrijgegeven. Een synode is onvoldoende deskundig om zelfstandig liederen te selecteren. Deputaten houden bij hun voordracht van liederen rekening met aantoonbare voorkeur binnen de kerken. Het is vervolgens aan de kerken en kerkleden om van de liederen in eigen vrijheid gebruik te maken. Een extra traject van breedkerkelijke toetsing of beproeving is niet nodig en niet uitvoerbaar.

De voorstellen en amendementen inzake besluit 1, 2a--c, f--g, 4--6 komen op 8 oktober in stemming; die inzake besluit 2d--e en 3 op 7 december.

Het voorstel van de commissie in besluit 1 wordt met 31 stemmen voor en 4 tegen aanvaard. Een amendement van ds. D.T. Vreugdenhil om in besluit 2a te formuleren "voor gebruik in de kerkdiensten" en in besluit 2b de passage "(hierin onder andere liederen ten behoeve van de huiselijke eredienst)" te laten vervallen, wordt met 16 stemmen voor en 19 tegen verworpen. Het commissievoorstel in besluit 2a--c en f--g wordt met 34 stemmen voor en 1 tegen aanvaard.

Een amendement van ds. E.C. Luth om besluit 2e te laten vervallen, wordt met 6 stemmen voor en 27 tegen bij 1 onthouding verworpen. Het commissievoorstel in besluit 2 d--e wordt met 29 stemmen voor bij 5 onthoudingen aanvaard.

Het commissievoorstel in besluit 3 wordt met 29 stemmen voor en 1 tegen bij 4 onthoudingen aanvaard. Bij de stemming over besluit 2d--e en 3 op 7 december blijft ds. T.S. Huttenga als deputaat buiten stemming.

Een amendement van oud. A. Heek om besluit 4c te laten vervallen, wordt met 13 stemmen voor en 20 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Een amendement van oud. R. Douma om besluit 4d te lezen als "kerken en kerkleden hebben de mogelijkheid reacties in te zenden bij de eerstvolgende generale synode" wordt met 16 voor en 17 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Daarna wordt het commissievoorstel in besluit 4 met 32 stemmen voor en 3 tegen aanvaard.

Een amendement van ds. A. de Braak en ds. A. van der Sloot om in het begin van besluit 5 toe te voegen: "te komen tot een bundel van voorlopig 150 liederen", en als grond toe te voegen: "een voorlopig aantal van 150 liederen heeft als doel te voorkomen dat de gezangen de Psalmen verdringen", wordt met 8 stemmen voor en 26 tegen bij 1 onthouding verworpen. Het commissievoorstel in besluit 5 wordt met 31 stemmen en 4 tegen aanvaard.

Een amendement van ds. E.C. Luth om als besluit 6 toe te voegen: "commissie 3 op te dragen om in samenwerking met deputaten een klein aantal liederen uit de E&R-bundels 1 en 2 te selecteren om, wanneer de synode bijeenkomt voor de beoordeling van de selectie uit het Liedboek, deze tevens aan haar voor te leggen ter goedkeuring voor gebruik in de eredienst", wordt met 6 stemmen voor en 28 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Met het aannemen van het commissievoorstel is het tegenvoorstel van ds. P.H. van der Laan verworpen.

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 3: selectie

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : H.J. Messelink, A. van der Lugt

Materiaal :

1. besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64, met name lid 4b, 4c4, 4c5, 4c7, 5 en 7;
2. rapport deputaten Kerkmuziek GS Berkel en Rodenrijs 1996, met name paragraaf 4b8: "Deputaten stellen u voor de toetsingstermijn te verlengen tot de volgende generale synode";
3. aanvullend rapport deputaten Kerkmuziek GS Berkel en Rodenrijs 1996;
4. brieven waarin wordt gereageerd op het werk van deputaten en waarin met name wordt gevraagd de toetsingstermijn niet te verlengen;
5. werkplan 1a--c, besluit 3, zie Acta art. 56;
6. werkplan 1d, besluit 3, zie Acta art. 57;
7. Liedlijst Eerste Fase, rapport deputaten Kerkmuziek waarin zij hun nadere selectie van 131 gezangen uit het Liedboek presenteren en toelichten, zie bijlage 23 bij deze Acta.

Besluit 1:

nu over te gaan tot het in eerste lezing goedkeuren van circa 120 gezangen van de ter toetsing aangeboden 255 liederen in de proefbundel.

Gronden:

1. de GS Leusden 1999 besloot eerder tot bijstelling van de gevolgde werkwijze over te gaan, zie werkplan 1a--c, besluit 3.2, Acta art. 56, en in te stemmen met de bezwaren tegen het voorstel om de toetsingstermijn te verlengen tot 2002, zie werkplan 1d, besluit 3.4, Acta art. 57;
2. eveneens besloot de synode in te stemmen met de bezwaren tegen het grote aantal van 255 geselecteerde gezangen dat in één keer aan de kerken werd aangeboden, zie werkplan 1d, besluit 3.1, Acta art. 57.

Besluit 2:

van de 131 geselecteerde gezangen, aangeboden in de Liedlijst Eerste Fase, 121 liederen in eerste lezing goed te keuren en vrij te geven voor gebruik in de erediensten; deze liedlijst omvat de volgende liederen uit het Liedboek voor de Kerken: 1, 6, 9, 14, 15, 20, 21, 23, 26, 28, 30, 34, 39, 42, 43, 63, 75, 78, 87, 90, 91, 92, 95, 96, 103, 106, 107, 110, 113, 114, 115, 119, 122, 124, 125, 126, 127, 135, 139, 140, 147, 148, 152, 169, 175, 188, 189, 201, 203, 207, 208, 213, 215, 221, 225, 228, 234, 240, 241, 252, 253, 262, 264, 267, 270, 271, 281, 284, 285, 287, 288, 290, 293, 294, 296, 299, 300, 301, 316, 319, 320, 327, 328, 335, 336, 341, 350, 356, 358, 360, 367, 368, 374, 380, 382, 387, 392, 393, 396, 397, 402, 403, 408, 409, 423, 429, 432, 434, 435, 442, 444, 448, 456, 457, 459, 460, 470, 473, 477, 479, 481.

Gronden:

1. de geselecteerde liederen voldoen aan de door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 voorgestelde selectiecriteria, zie aanvullend rapport deputaten Kerkmuziek, hoofdstuk 2;
2. deze goedgekeurde en vrijgegeven liederen, geselecteerd uit de voorgestelde 255 gezangen, zijn bij de kerken bekend omdat een keus is gemaakt uit -- liederen van de serie Lied van de Week 1998--1999;

- liederen van de serie Lied van de Week 1999--2000;
  - liederen uit de 106 gezangen die ook in de selectie van 255 voorkomen;
  - liederen uit het Liedboek die in de beide E&R-bundels voorkomen en die in de selectie van 255 zijn opgenomen;
  - liederen, opgenomen op de dubbel-cd Zingt nu de Heer, terwijl de selectie evenwichtig is samengesteld door uit de bekende rubrieken van het Liedboek liederen op te nemen;
3. de verantwoording van de keuze van elk lied afzonderlijk is voldoende onderbouwd in het deputatenrapport Liedlijst Eerste Fase, dat integraal in de acta wordt opgenomen;
  4. in deze verantwoording is voldoende aandacht gegeven aan de reacties en suggesties uit de kerken op de door deputaten Kerkmuziek ter toetsing aangeboden gezangen.

Besluit 3:

uit te spreken dat de kerken er goed aan doen terughoudend te zijn inzake het gebruik in de eredienst van de overige 134 liederen uit de door deputaten ter toetsing aangeboden 255 gezangen.

Grond:

er is nu een interim-situatie ontstaan, omdat de synode over deze 134 liederen geen uitspraak heeft gedaan.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, zr. A. de Heer-de Jong, drs. H. Kisteman (7 en 8 december), br. J. Munneke en drs. B. Vuijk (8 december) aanwezig.

Rapporteur oud. A. van der Lugt bedankt deputaten, en in het bijzonder zr. A. de Heer-de Jong, voor het vruchtbare overleg met de commissie, hun selectie van 131 gezangen en de toelichtingen die ze daarbij hebben gevoegd.

In het voorstel worden de criteria van GS Berkel en Rodenrijs genoemd. Aan de hand daarvan hadden deputaten deze gezangen al eerder geselecteerd. Dit is mogelijk omdat de nieuw aangenomen criteria niet heel anders zijn dan die van GS Berkel en Rodenrijs, maar een nadere invulling daarvan geven.

De selectie door deputaten ontmoet voor het overgrote deel van de 131 gezangen geen kritiek. Een minderheid van de commissie heeft moeite met een beperkt aantal ervan en komt op dit punt met een minderheidsvoorstel. De minderheid kan deze gezangen wel zo opvatten dat ze niet onschriftuurlijk zijn, maar zij vindt ze voor dwalingen te open, met name de dwaling dat het heil voor alle mensen zou zijn.

Zij gaat er ook wel van uit dat liederen voor zich moeten spreken en dat de visie van de dichter geen factor voor de beoordeling mag zijn. Maar we leven wat dwalingen betreft niet in een vacuüm. Een lied moet voluit en eenduidig Schriftuurlijk zijn.

Anderen wijzen erop dat in de Bijbel ook staat dat het heil voor de wereld is (Joh. 3:16), voor alle volken (Mat. 28:19; Efe. 2:14-18) en dat God wil dat alle mensen behouden worden (1 Tim. 2:4,6; Tit. 2:11). Dit sluit de eis van geloof en bekering en de uitverkiezing niet uit maar in. Op eenzelfde manier kunnen ook gezangen die ervan spreken dat Gods heil wereldwijd is, goed verstaan worden. De voorganger in een eredienst zal dat ook duidelijk kunnen maken. Beter dan om zulke gezangen heen te gaan, en daarmee ook om de dwalingen waar ze open voor zouden staan, is het om voor de waarheid op te komen. Dan wordt voor ieder het verschil duidelijk en kunnen deze gezangen voluit Schriftuurlijk worden gezongen.

Deputaat zr. A. de Heer-de Jong zegt dat een lied nooit op zichzelf staat, maar altijd in een bepaalde context functioneert. Als die context onze belijdenis is of een eredienst in onze kerken, zal het lied van daaruit verstaan worden. Anderen zijn hier echter niet zo gerust op.

Waarom waarschuwen deputaten niet tegen de dwaling van de algemene verzoening, wordt gevraagd. In Joh. 3:16 staat dat ieder die *gelooft*, behouden wordt. Hoe kunnen we de

gezangen onbevungen lezen, als we ze voor ons annexeren door ze, anders dan de dichters bedoeld hebben, gereformeerd te interpreteren?

Deputaat drs. H. Kisteman antwoordt dat een waarschuwing tegen dwaling alleen van toepassing is bij liederen die onaanvaardbaar zijn. Als criterium voor de keus van de gezangen is door de synode aanvaard, dat ze in overeenstemming moeten zijn met *de Schrift*. In de Bijbel staat zowel het universele van Gods heil als de uitverkiezing. Het is niet goed om vanwege de *leer* van de Schrift eenzijdig voor het éne dat in de Bijbel staat te kiezen ten koste van het andere. In toelichting 2 bij de criteria staat dat gewaakt moet worden tegen eenzijdig dogmatische omgang met liedteksten. Bij de contouren voor de gezangenbundel is als c aanvaard dat het totaal van de bundel geen leerstellige eenzijdigheden mag vertonen. Deputaat ds. T.S. Huttenga antwoordt dat we een lied vanuit de tekst ervan beoordelen en niet vanuit de bedoeling van de dichter (zie toelichting 2 bij de criteria). In het evangelie hebben we een boodschap voor de wereld. De Dordtse Leerregels belijden de grootheid van God, maar zijn geen evangelisatiegeschrift. Het oordeel van God is in het Liedboek niet systematisch weggelaten of verzwakt (zie voorbeelden in het deputatenrapport paragraaf 6a1.5). Van annexatie is geen sprake, omdat de dichters hun liederen vrijgegeven hebben. Drs. A.L.Th. de Bruijne merkt op dat de vraag of er overeenstemming moet zijn met de Schrift of met de leer van de Schrift, aandacht verdient. Zoals het aanvaard is, in overeenstemming met de Schrift, is het volgens hem het beste. Een lied mag door de leer niet ideologisch overheerst worden. Wij denken bijvoorbeeld: naast zegen hoort vloek. Dat is onze dogmatische manier van zeggen. Maar er is ook algemene genade. Daar hoeven we het niet allemaal over eens te zijn, om toch te erkennen dat het niet ongereformeerd is. De confessie is norm, maar er moet ook ruimte zijn om onbekommerd te spreken zoals ook de Schrift doet. De bedoelingen van de dichters waren niet altijd bijbels. Toch zijn ze vaak betere bijbelkenners dan wij. Bij het doordenken over hun liederen blijken er toch steeds veel bijbelse gegevens in te zitten, ook waar we ze eerst niet zo zien.

In de commissie is er ook een minderheid die er moeite mee heeft dat in sommige liederen te menselijk van God wordt gesproken of dat verscheidene bijbelse beelden te veel door elkaar lopen. Anderen vinden dat hierin juist de dichterlijke zeggingskracht van het lied op verrassende manier tot uiting komt.

Om duidelijk te krijgen welke gezangen direct aanvaardbaar zijn, zonder breed te hoeven spreken over gezangen waartegen bij één of meer synodeleden moeite bestaat, stelt de commissie met steun van deputaten, adviseurs en moderamen voor om na te gaan of er voor laatstgenoemde gezangen voldoende draagvlak is, waarbij een driekwart meerderheid nodig zal zijn om een gezang goed te keuren. De bedoeling hiervan is ook dat het vrij te geven aantal liederen in de synode zo breed mogelijke steun zal kunnen krijgen. Als een gezang de vereiste meerderheid niet haalt, wordt het bij de overige gevoegd die deputaten nog weer bekijken voor de volgende synode.

Vanuit de vergadering wordt gewaarschuwd dat de gezangen waarvoor onvoldoende draagvlak blijkt te zijn, daardoor geen etiket mogen meekrijgen. Omdat ze niet inhoudelijk behandeld zijn, zullen ze ook geen inhoudelijk oordeel mogen meekrijgen. In reactie hierop wordt gezegd dat de eis van een hoge gekwalificeerde meerderheid kan helpen om dat te voorkomen.

Ook wordt steun aan het ordevoorstel toegezegd met de vraag erbij om de gezangen die de vereiste meerderheid niet halen, met de overige gezangen beschikbaar te laten, juist omdat er inhoudelijk niet over gesproken is. Anderzijds wordt gevraagd om een gewone behandeling van de desbetreffende gezangen.

Een amendement van oud. G. Koppelaar, oud. P.P. Koopman, oud. H. Sytsma en oud. H. Vuijk om het cluster van gezangen waar het om gaat, niet vrij te geven maar nader te laten bestuderen, wordt met 5 stemmen voor en 30 tegen verworpen. Een amendement van ds. E.C. Luth en ds. P.J. Trimp om de vereiste meerderheid op tweederde te zetten, wordt met 10 stemmen voor en 23 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Het ordevoorstel van de commissie wordt met 33 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard. Deputaat ds. T.S. Huttenga blijft hierbij buiten stemming.

Uit het oogpunt van Schriftuurlijkheid bestaat bij één of meer synodeleden bezwaar tegen de

liederen 1, 6, 16, 23, 27, 28, 34, 41, 55, 58, 158, 178, 200, 300, 398, 481 en 488. Voor de liederen 1, 6, 23, 28, 34, 300 en 481 blijkt bij stemming de afgesproken driekwart meerderheid te bestaan. De liederen 16, 27, 41, 55, 58, 158, 178, 200, 398 en 488 halen die meerderheid niet. Over de bezwaren tegen deze liederen heeft de synode zich niet uitgesproken. Bij één of meer afgevaardigden bestaat moeite met de liederen 125, 175, 213, 221 en 301 vanwege het taalkleed ervan. Deze krijgen wel de vereiste driekwart meerderheid.

In hoeverre hebben hierbij de criteria een rol gespeeld, wordt nog gevraagd. Er is immers niet over de gezangen zelf gestemd, maar alleen over de vraag of er voldoende groot draagvlak voor is. Rapporteur ds. H.J. Messelink antwoordt dat uit de gevolgde werkwijze, waarbij het over Schriftuurlijkheid en taalkleed van de liederen ging, blijkt dat over de 121 liederen inderdaad aan de hand van de criteria is gesproken en besloten. Rapporteur oud. Van der Lugt vult aan dat deze liederen daadwerkelijk worden goedgekeurd en vrijgegeven, ook in overeenstemming met de criteria, op het moment dat het commissievoorstel in werkplan 3 door de synode wordt aanvaard.

Wat moet er nu gebeuren met de overige 134 liederen, die door deputaten aan de kerken ter toetsing zijn aangeboden, maar waar de synode geen uitspraak over gedaan heeft? Aanvankelijk werd hierover in de commissie verschillend gedacht.

De meerderheid van de commissie wilde voor de interim-periode tot de volgende synode het gebruik in de eredienst van deze gezangen overlaten aan de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerkenraden. Rapporteur ds. H.J. Messelink zegt dat er tot nu toe veel begrip is getoond voor wie moeite heeft met de gezangen en de gevolgde procedure. We hebben uitgesproken dat GS Berkel en Rodenijs niet in strijd met de kerkorde heeft gehandeld (Acta art. 56, werkplan 1a--c, besluit 3). Bij veel kerken zijn ze ook al in gebruik. Rapporteur oud. A. van der Lugt zegt dat de besluitvorming van de generale synode consistent moet zijn. Als we de door deputaten in overeenstemming met het besluit van GS Berkel en Rodenijs vrijgegeven gezangen verbieden, ondergraaft dat de decharge die we deputaten hebben gegeven.

Namens de minderheid van de commissie zegt ds. Joh.A. Schelling dat de synode de werkwijze met het vrijgeven van gezangen heeft aangepast. Verschil in praktijk met het zingen van gezangen levert een onheldere gedragslijn op en mogelijk rechtsongelijkheid. Het dient de vrede in de kerken als deze liederen niet meer gezongen worden.

Vanuit de vergadering wordt gepleit voor consistentie in bestuur. De werkwijze met de gezangen is omgebogen, niet omdat deze fout zou zijn, maar om kerken die er moeite mee hadden, tegemoet te komen. Bij de aanpassing van de werkwijze is door de commissie duidelijk gesteld dat de vraag wat er met de overige gezangen zou gebeuren, toen niet aan de orde was, maar apart behandeld zou worden.

Uit begrip voor de moeiten inzake het vrijgeven van gezangen is de procedure ervan verzwaard en tot de volgende synode verlengd. Dan mag aan de andere kant ook het geduld gevraagd worden om deze procedure correct af te maken en niet tussentijds gezangen terug te nemen.

Eigenlijk hoeven we over de 134 overige liederen niets uit te spreken. Ze zijn immers beschikbaar vanwege het besluit van de vorige synode, terwijl de huidige synode er niets over gezegd heeft. Het is niet billijk om zonder erover gesproken te hebben gezangen terug te nemen. Kerken die ze enthousiast zingen, mogen niet onnodig gehinderd worden.

Aan de andere kant wordt naar voren gebracht dat ook het bezwaar tegen het grote aantal door de synode is toegestemd, terwijl deputaten hun keus voor de overige gezangen nog onvoldoende hebben verantwoord.

Weer anderen stemmen ermee in dat het zingen van deze gezangen redelijkerwijs niet verboden kan worden, maar pleiten ervoor de kerken te *verzoeken* deze gezangen niet in de eredienst te gebruiken.

Deputaat ds. C. van den Berg pleit ook voor consistentie in bestuur in relatie tot de vorige synode. Verschillen in de praktijk zullen er toch altijd blijven, ook bij de besluiten van de huidige synode.

Vanuit deze discussie vindt de commissie mogelijkheid voor een aangepast voorstel, zoals geformuleerd in besluit 3 met de bijbehorende grond. Het heeft de steun van de hele commissie en van deputaten. Rapporteur ds. H.J. Messelink zegt dat hiermee de vraag om consistentie in beleid gehonoreerd wordt. Er komt geen nieuw beleid over gezangen waar niet over gesproken is. Tegelijk wordt aan de kerken terughoudendheid gevraagd in het gebruik van deze gezangen.

Wat houdt deze terughoudendheid in? Rapporteur ds. H.J. Messelink zegt dat dit aan de verantwoordelijkheid van de kerken wordt overgelaten, die hier wijs mee moeten omgaan. Praktisch gezien betekent het voor de komende twee jaar, dat voor deze gezangen geen nieuwe projecten worden opgezet, maar ook dat geen kerk met lopende projecten zou moeten stoppen.

Kan waar plaatselijk met het project Lied van de Week wordt meegedaan en waarin ook van deze gezangen zitten, dus worden doorgegaan in oefenen voor de dienst en zingen ervan in de dienst, wordt gevraagd. Valt dat binnen de gevraagde terughoudendheid? Ja, antwoordt rapporteur ds. Messelink, als er plaatselijk inderdaad zo'n praktijk gegroeid is.

Kan het programma voor het Lied voor de Week worden bijgesteld, wordt gevraagd. Als kerken hebben we daar geen invloed op. Deputaat br. J. Munneke zegt dat het Lied van de Week uitgaat van het GPC en de Pabo en ten dienste van de scholen is. Deputaten onderschrijven die lijst voor de kerken, om alle liederen aan de orde te laten komen. Het ligt voor de hand voorrang te geven aan de nu goedgekeurde gezangen, waarna met de overige zal worden verdergegaan. Misschien komen er daarna nog weer andere liederen. Het is immers voor de scholen.

Prof. dr. M. te Velde pleit ervoor dat één lijn getrokken wordt bij het zingen vóór de dienst en in de dienst. Als vóór de dienst meer mag dan erin, komt dat hypocriet over, omdat de kerk voor beide verantwoordelijk is.

Ds. A. van der Sloot dient het aanvankelijke minderheidsvoorstel van de commissie, om in besluit 3 uit te spreken dat het de kerken niet meer vrijstaat om die liederen uit de selectie van 255 Liedboekliederen die nog niet door de synode zijn goedgekeurd, te gebruiken in de eredienst, als tegenvoorstel in, met onder meer als aangepaste grond, dat het de vrede in de kerken niet dient als deze Liedboekliederen in de eredienst gezongen worden.

Het voorstel van de commissie in besluit 3 wordt met 31 stemmen voor en 4 tegen aanvaard. Hiermee is het tegenvoorstel van ds. Van der Sloot verworpen. Het hele voorstel van de commissie in werkplan 3 wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T.S. Huttena blijft hierbij buiten stemming.

In een stemverklaring zegt ds. A. van der Sloot dat hij bezwaar houdt tegen de liederen 6, 23, 28, 34 en 481 en tegen besluit 3. Oud. P.P. Koopman verklaart dat hij tegen besluit 3 bezwaar houdt. Ds. H.J. Boiten spreekt uit dat hij bezwaar houdt tegen de liederen 1 en 481.

De preses, ds. H.J. Boiten, zegt blij te zijn dat we als synode dit besluit met algemene stemmen hebben kunnen nemen.

Artikel 60

09.12.99

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 4: werkwijze

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : Joh.A. Schelling en H. Veldman

Materiaal :

1. studierapport deputaten Eredienst 1995, hoofdstuk 8;
2. Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 64 besluit 4 en 5;
3. verschillende brieven waarin de synode wordt geadviseerd om de door GS Berkel en

Rodenrijs afgesproken werkwijze voor de uitbreiding van de gezangenbundel aan te passen, met name op de volgende punten:

- a. de synode stelt vast welke gezangen mogen worden gezongen in de eredienst;
- b. voorgestelde gezangen niet meer laten toetsen door de kerken;
4. besluiten van de synode onder werkplan 1a--c ten aanzien van de bezwaren die zijn ingebracht tegen het besluit van GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 56);
5. besluiten van de synode onder werkplan 1d ten aanzien van het werk van deputaten en de bezwaren die daartegen zijn ingebracht (Acta art. 57);
6. besluiten van de synode onder werkplan 2a--h ten aanzien van de contouren van de nieuwe gezangenbundel, de criteria voor selectie van liederen, de taken van synodes, deputaten en kerken in hoofdlijnen, de fasering van het project en de termijn waarbinnen het wordt afgerond (Acta art. 58).
(Voor een uitgebreide weergave van dit materiaal en toelichting op de besluiten zie het commissierapport, bijlage 21 bij deze Acta.)

Besluit:

voor het vervolg van het werk aan de uitbreiding van de gezangenbundel de volgende werkwijze af te spreken (waarmee de werkwijze van GS Berkel en Rodenrijs komt te vervallen):

1. deputaten selecteren liederen uit de diverse voor de gereformeerde kerken relevante en bruikbare bronnen;
2. zes maanden voor het bijeenkomen van de synode schrijven deputaten een rapport van hun werkzaamheden, dat ook wordt toegestuurd aan de kerken. In dat rapport wordt opgenomen de uiteindelijke selectie van liederen die ze aan de synode voorstellen, met een algemene verantwoording van hun keus en een korte presentatie per gezang of cluster van gezangen. Tevens wordt in dit rapport opgenomen welke algemene werkafspraken de deputaten hebben gehanteerd (dat wil zeggen punten waarover zij per gezang dezelfde beslissing nemen zonder daar steeds opnieuw over te discussiëren);
3. kerken en kerkleden hebben tot acht weken voor de opening van de synode de gelegenheid om aan het adres van de deputaten op de voorgestelde selectie te reageren. Vervolgens rapporteren deputaten aan de synode (voor de opening ervan) over de binnengekomen reacties en de mogelijke bijstellingen in hun voorstellen. Ook doen ze, in overleg met deputaten Generaal-Synodale Publicaties, een voorstel voor eventuele uitgave van de door de synode vrij te geven liederen;
4. de synode beoordeelt het werk van deputaten en stelt, zonder ingrijpen op de tekst of de melodie, in eerste lezing een lijst vast van liederen die in de eredienst gezongen mogen worden. Ook besluit de synode over eventuele voorlopige uitgave van deze liederen;
5. de kerken ontvangen de vrijgegeven gezangen om ze te gebruiken op de wijze zoals dat in elke kerk wordt goedgevonden. Deputaten zullen de kerken dienen met informatie over de wijze waarop de liederen kunnen worden geïntroduceerd;
6. indien kerken dat nodig vinden, kunnen zij bezwaren inzenden bij de eerstvolgende synode;
7. de ingezonden bezwaren zullen door de synode, indien nodig met advies van deputaten, worden beoordeeld, waarna de synode in tweede lezing een lijst vaststelt van liederen die goedgekeurd zijn en dus vrijgegeven blijven voor gebruik in de eredienst;
8. wanneer een synode besluit om op termijn te komen tot vaststelling van een nieuwe gezangenbundel, zal daaraan worden gewerkt volgens de werkwijze die hierboven is beschreven ten aanzien van de vaststelling van een lijst van goedgekeurde liederen: deputaten doen zes maanden voor de synode een voorstel over de samenstelling van de bundel; kerken en kerkleden hebben tot acht weken voor de synode gelegenheid om te reageren; met verwerking van die reacties doen deputaten hun uiteindelijke voorstel aan de synode; aan de hand

- daarvan stelt de synode in eerste lezing de samenstelling van de nieuwe bundel vast; en na beoordeling van eventuele door kerken ingezonden bezwaren stelt de volgende synode de bundel in tweede lezing vast;
9. de synode die besluit tot vaststelling in tweede lezing van de nieuwe gezangenbundel en tot het doen uitgeven van deze bundel, zal ook een lijst vaststellen van liederen die niet in de bundel zijn opgenomen, maar wel vrijgegeven blijven voor gebruik in de eredienst;
  10. in de jaren na vaststelling en uitgave van een nieuwe gezangenbundel kan de in punt 9 bedoelde lijst worden aangevuld met liederen die door volgende synodes worden goedgekeurd voor gebruik in de eredienst, op de wijze zoals onder punt 1--7 is beschreven.

Gronden:

1. het is de hoofdtaak van deputaten om liederen te selecteren die in de eredienst gebruikt kunnen worden. Daarvoor moeten ze onder andere zelfstandig onderzoeken (vergelijk Acta GS Berkel en Rodenrijs, besluit 4c1) welke bronnen relevant en bruikbaar zijn (werkplan 2a--h, besluit 2);
2. door aan de kerken te rapporteren welke algemene werkafspraken ze hebben gehanteerd, geven deputaten zicht op hun werkwijze. Daarmee bevorderen ze dat kerken en kerkleden vooral reageren op de hoofdlijnen van hun werk;
3. met verwerking van de reacties uit de kerken kunnen deputaten breed gedragen voorstellen aan de synode doen (vergelijk Acta GS Berkel en Rodenrijs, art. 64, grond 5.1.1);
- 4.1 conform besluit 3 onder werkplan 1a--c wordt de werkwijze van GS Berkel en Rodenrijs hiermee herzien in die zin, dat de generale synode beslist welke gezangen worden vrijgegeven voor gebruik in de eredienst;
- 4.2 uitgangspunt bij die beslissing blijft de door deputaten voorgestelde versie van tekst en melodie (vergelijk Acta GS Berkel en Rodenrijs, art. 64, grond 5.4.2);
5. kerkliederen komen vooral tot hun recht wanneer ze worden gebruikt in de eredienst. Maar voor het gebruik van de goedgekeurde gezangen houdt elke plaatselijke kerk een eigen verantwoordelijkheid. Informatie van deputaten kan de kerken helpen om de liederen op een goede manier te introduceren;
6. ter wille van een breed draagvlak is het gewenst dat de kerken nog de mogelijkheid hebben om tegen vaststelling in tweede lezing gegronde bezwaren in te dienen. Om te zorgen dat bezwaren in deze eindfase bezwaren zijn van meer dan alleen individuele kerkleden, is het gewenst dat ze minstens door een kerkenraad worden gesteund;
7. na weging van ingediende bezwaren kan de synode definitief vaststellen welke liederen gezongen mogen worden in de eredienst;
8. ook in het traject tot vaststelling en uitgave van een nieuwe bundel (door deze synode gepland voor 2008), die voldoet aan de daarvoor afgesproken contouren (werkplan 2a--h, besluit 2), moeten kerken en kerkleden kunnen reageren op het voorstel van deputaten en moeten kerken bezwaar kunnen maken tegen de vaststelling in eerste lezing door de synode;
9. van liederen die in tweede lezing zijn goedgekeurd door de synode, moet duidelijk blijven dat ze gezongen mogen worden in de eredienst, ook als ze niet in de gezangenbundel zijn opgenomen;
10. om niet voorbij te gaan aan hetgeen als vrucht van het werk van de Heilige Geest op het terrein van het kerklied ook in later tijd tot stand komen kan (vergelijk Acta GS Berkel en Rodenrijs, art. 64, grond 4.3.1), moet er ook na uitgave van een nieuwe bundel ruimte blijven voor het goedkeuren van nieuwe liederen en het vrijgeven daarvan voor gebruik in de eredienst.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, zr. A. de Heer-de Jong en br. J. Munneke aanwezig.

In het voorstel van de commissie gaat het over het vaststellen van een liedlijst en van een

gezangenbundel. Beide hebben nauw met elkaar te maken, maar worden apart gezien, zegt rapporteur ds. Joh.A. Schelling. We zoeken liederen die passen binnen de contouren voor de bundel, maar hoe de bundel er straks uit zal zien, is nu nog niet te zeggen. Het is mogelijk dat liederen die niet in de bundel passen, wel beschikbaar blijven.

Uit de liedlijst kan elke kerk een eigen lijst maken. Daarom staat in punt 5 van de voorgestelde werkwijze ook dat de liederen worden vrijgegeven om ze te gebruiken op de wijze zoals dat in elke kerk wordt goedgevonden. De kerken zijn immers vrij in het gebruik van de liederen.

Prof. dr. M. te Velde zegt dat de liedlijst wordt gemaakt met het oog op de bundel. Het begin van het besluit geeft immers aan dat het gaat over uitbreiding van de gezangenbundel. Lijst en bundel kunnen formeel onderscheiden worden, zakelijk horen ze dicht bij elkaar.

Is het juist om reacties op de door deputaten voorgestelde selectie bij deputaten in te laten sturen? Gaan ze dan niet over hun eigen werk oordelen? Rapporteur ds. Joh.A. Schelling antwoordt dat een generale synode toch deputaten om advies gaat vragen inzake de ontvangen reacties. Men kan aan de synode schrijven als men vindt dat deputaten het niet goed doen. De beoordeling van het totale werk van deputaten is aan de synode.

Moet de huidige bundel van 41 gezangen niet apart genoemd worden als uitgangspunt voor de nieuwe bundel? Rapporteur oud. H. Veldman antwoordt dat de bundel van 41 gezangen als bron gehanteerd wordt voor de nieuwe bundel.

Is het reëel aan een eigen bundel te werken, als het Liedboek alleen maar als geheel mag worden opgenomen en er niet uit geselecteerd mag worden? De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat de bundel pas op de synodes van 2005 en 2008 aan de orde komt. Die bezien naar de situatie die er dan zal zijn, wat de mogelijkheden ervoor zijn. Een extra katern van maximaal 80 pagina's is ook een mogelijkheid. Daarbij komt nog de vraag of voor de uitgave van een bundel met de verschijning van de Nieuwe Bijbelvertaling rekening moet worden gehouden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. Ds. T.S. Huttenga blijft als deputaat buiten stemming.

Artikel 61

09.12.99

Kerkmuziek, gezangen, werkplan 5: opdrachten aan deputaten

Voorstel : commissie 3

Rapporteurs : Joh.A. Schelling en H. Veldman

Materiaal :

1. opdracht van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 aan de deputaten Kerkmuziek, Acta art. 64, besluit 4;
  2. rapport van de deputaten Kerkmuziek;
  3. aanvullend rapport van de deputaten Kerkmuziek;
  4. brieven met voorstellen om de opdracht aan deputaten te wijzigen;
  5. besluiten van de synode onder werkplan 1d om deputaten nieuwe opdrachten te geven (Acta art. 57, besluit 4.3--8);
  6. besluiten van de synode onder werkplan 2a--h ten aanzien van de contouren van de nieuwe gezangenbundel, de criteria voor selectie van liederen, de taken van synodes, deputaten en kerken in hoofdlijnen en de fasering van het project en de termijn waarbinnen het wordt afgerond (Acta art. 58);
  7. besluiten van de synode inzake vervolgoopdrachten aan deputaten Eredienst (Acta art. 49, besluit 2).
- (Voor een uitgebreide bespreking van dit materiaal en toelichting op de te nemen

besluiten, zie het commissierapport, bijlage 22 bij deze Acta.)

Besluit 1:

opnieuw deputaten Kerkmuziek te benoemen en hun op te dragen verder te werken aan de selectie van liederen door

1. met de liederen in de eerste selectie van 255 liederen uit het Liedboek die nog niet door de synode zijn goedgekeurd, en de liederen uit de zogenaamde b-categorie, te handelen conform de afgesproken werkwijze 1--3 (Acta art. 60);
2. ondertussen als adres te fungeren voor inzendingen van nieuwe liederen, de ontvangst van die inzendingen te bevestigen en het maken van nieuwe liedteksten en -melodieën te stimuleren;
3. een selectie te maken van de onder 2 genoemde liederen en de liederen die 'in depot' liggen, en daarmee eveneens te handelen conform werkwijze 1--3;
4. na te gaan welke liederen uit andere bronnen voorgesteld kunnen worden voor gebruik in de eredienst en opname in de beoogde gezangenbundel. Hierbij dienen deputaten zich te bezinnen op vragen die de hedendaagse cultuur stelt aan vormgeving van kerkmuziek en gezangenbundel;
5. met de meest in aanmerking komende liederen uit de in opdracht 4 bedoelde bronnen voor de volgende synode te handelen conform werkwijze 1--3.

Gronden:

1. nu de synode de keuze van deputaten om te starten met het Liedboek heeft goedgekeurd (werkplan 1d, besluit 2.1), is het goed dat deputaten hun selectiewerk uit die bundel voortzetten door een nadere presentatie van de resterende gezangen uit de 255, en afronden door beoordeling van de liederen in de door deputaten genoemde b-categorie (rapport, pagina 98 en 106). Zo moet de volgende synode in eerste lezing kunnen vaststellen welke liederen uit het gehele Liedboek gezongen mogen worden in de eredienst;
2. de synode stemde in met de bezwaren tegen de manier waarop deputaten zijn omgegaan met nieuwe liederen die bij hen zijn ingediend (werkplan 1d, besluit 3.3). Daarom moet beoordeling en eventuele selectie van deze liederen uit de zogenaamde eigen kring worden uitgevoerd naast het werk met het Liedboek;
3. de synode formuleerde als een van de contouren voor een gezangenbundel dat de gezangen voor die bundel worden geselecteerd uit de diverse voor de gereformeerde kerken relevante en bruikbare bronnen (werkplan 2a--h, besluit 2). Het is de taak van deputaten om na te gaan welke bronnen dat zijn en welke liederen uit die bronnen geschikt zijn voor gebruik in de eredienst;
4. wanneer de invloed van de hedendaagse cultuur op onze verwachtingen ten aanzien van kerkmuziek en de gezangenbundel zorgvuldig door deputaten wordt gewogen en aan de kerken gerapporteerd, zullen volgende synodes over de goedkeuring van liederen een verantwoorde beslissing kunnen nemen;
5. gezien de vraag in veel brieven om prioriteit te geven aan de selectie van nieuwe liederen van dichters en musici 'uit eigen kring' en van liederen uit de E&R-bundels, is het gewenst dat de volgende synode al een lijst van liederen kan vaststellen die voldoet aan de gewenste verscheidenheid in niveau, achtergrond en cultuur in de nieuwe gezangenbundel (zie besluit 5 onder werkplan 2a--h).

Besluit 2:

deputaten verder op te dragen

1. de kerken te dienen met informatie over de wijze waarop de liederen die de synode nu vrijgeeft, kunnen worden geïntroduceerd;
2. de Regeling Kerkmuziek, die deputaten in hoofdstuk 4 van hun aanvullend rapport aan de synode hebben voorgesteld, aan de kerken aan te bieden als handreiking bij de aanstelling van en omgang met hen die de muzikale onderde-

- len van de eredienst verzorgen;
3. met deputaten Eredienst te overleggen over het werk en met hen samen te werken aan opdrachten die daarvoor in aanmerking komen, zoals bijvoorbeeld de bezinning op de invloed van de hedendaagse cultuur op zaken die eredienst en kerkmuziek betreffen.

Grond:

voorgaande besluiten van de synode zijn reden om deze opdrachten aan de deputaten te geven (zie werkplan 4, punt 5; werkplan 1d, besluit 4.7; opdracht aan deputaten Eredienst, Acta art. 49, besluit 2.3).

Besluit 3:

deputaten ook op te dragen contact te blijven onderhouden met de beleidsorganen van kerken en groepen van gereformeerd belijden om indien mogelijk te komen tot samenwerking op het gebied van kerkmuziek.

Gronden:

1. door samen te werken op dit gebied, kunnen we elkaar tot steun zijn, ook indien mogelijk binnen het project Liedboek 2000;
2. door deze samenwerking kan het maken en publiceren van nieuwe liederen worden bevorderd.

Besluit 4:

deputaten op te dragen

1. te blijven onderzoeken of er mogelijkheden komen voor onze kerken om betrokken te zijn bij het project Liedboek 2000;
2. als we uitgenodigd worden om aan dit project deel te nemen, in eerste instantie niet meer dan een voorlopige positie in te nemen;
3. aan de volgende synode te rapporteren wat de uiteindelijke doelstellingen van dit project worden, of er mogelijkheden zijn om eraan deel te nemen en binnen welke kaders en met welk te verwachten resultaat we dat kunnen doen.

Gronden:

1. het project Liedboek 2000 is nog niet helder geworden (vergelijk deputatenrapport, paragraaf 4c2). Daarom kan de synode nog niet beslissen of en hoe we er als kerken aan kunnen deelnemen;
2. als kleine kerken moeten we waar mogelijk dankbaar gebruik maken van de knowhow en ervaring van anderen. Ook hebben we een taak om zoveel mogelijk mee te discussiëren en zo onze eigen inbreng te hebben;
3. voordat we deelnemen aan het project Liedboek 2000 moet duidelijk zijn of we onze eigen confessioneel-gereformeerde positie kunnen bewaren;
4. door deel te nemen aan het project kunnen we ons mengen in de brede discussie over onderwerpen als het kinderlied, het opwekkingslied etc.;
5. door bij het project betrokken te zijn krijgen we ook een duidelijk zicht op de ontwikkeling van het nieuwe Liedboek;
6. wellicht geeft deelname aan het project ook bepaalde rechten om van het beoogde nieuwe Liedboek gebruik te maken.

Besluit 5:

ter bekostiging van de werkzaamheden van het deputaatschap een bedrag ter beschikking te stellen van f 25.000,-- per jaar over de jaren 2000, 2001 en 2002.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, zr. A. de Heer-de Jong en br. J. Munneke aanwezig.

In het commissierapport bij werkplan 5 (paragraaf 3.8) wordt over een steunpunt voor eredienst en kerkmuziek gesproken. De commissie stelt zo'n steunpunt niet voor, maar kunnen deputaten er niet vast onderzoek naar doen, wordt gevraagd.

Prof. dr. M. te Velde merkt op dat er in de kerken bezwaar is tegen een steunpunt vanwege de kosten die het meebrengt, maar ook omdat gevreesd wordt dat het veel nieuwe dingen zal voorstellen. Zo komt er volgens prof. Te Velde echter geen eerlijke discussie. Het is beter om eerst te bespreken of we wel op diverse gebieden centrale begeleiding willen voor de kerken. Daarvoor pleit dat we de laatste tien jaar als kerken en synode grote processen in gang hebben gezet, die om procesbegeleiding vragen. Van deputaten kan niet verwacht worden dat ze dat in hun vrije tijd doen. Ook moet eerst bezien worden voor welke processen een steunpunt al dan niet nodig is. Tegelijk moet ervoor gewaakt worden dat steunpunten niet over kerkenraden heen gemeenten gaan stimuleren. Deputaten mogen de kerken niet bevoogden.

Deputaat ds. C. van den Berg vraagt er aandacht voor dat in de praktijk het meeste werk door één deputaat wordt gedaan. Omdat dit structureel lijkt te worden, heeft de commissie daar in het voorgestelde budget rekening mee gehouden.

Is er in de kring van deputaten voldoende affiniteit voor nieuwere liederen? Rapporteur oud. H. Veldman antwoordt dat iemand die voor (kerk)muziek gekwalificeerd is, ook deskundig is in moderne liederen. Deputaat zr. A. de Heer-de Jong bevestigt dat van een kerkmusicus ook kundigheid verwacht mag worden in het opwekkingslied. Iedere deputaat heeft wel z'n eigen affiniteit. Deputaten geven daar aandacht aan.

In het licht van besluit 3 wordt speciaal aandacht gevraagd voor de Christelijke Gereformeerde Kerken, om met hen over de selectie van liederen contact te hebben. Rapporteur oud. H. Veldman merkt op dat de CGK geen deputaten Kerkmuziek hebben. Evengoed onderhouden deputaten hierover wel contact met de CGK (deputatenrapport paragraaf 4c2).

Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T.S. Huttenga blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 62

09.12.99

Kerkmuziek, gezangen: slotbesluit

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : Joh.A. Schelling

Materiaal :

brieven waarin de volgende zaken aan de synode worden voorgelegd:

1. bezwaren tegen het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 en het werk van deputaten Kerkmuziek;
2. commentaar op het rapport van de studiedeputaten Eredienst, op de visie van dichters van bepaalde liederen in het Liedboek en op de vereiste Schriftgetrouwheid van gezangen die in onze eredienst gezongen mogen worden;
3. toetsingsrapporten van liederen uit de selectie van 255 Liedboek-liederen;
4. adviezen om in ons gezangenproject ook gebruik te maken van het werk in verwante kerken;
5. verzoeken om de regels ten aanzien van het gebruik van gezangen in de eredienst te versoepelen;
6. verzoeken ten aanzien van de voortzetting van het gezangenproject en de bemensing van en opdrachten aan het deputaatschap.

Besluit 1:

uit te spreken dat de synode wel van alle ingekomen stukken met betrekking tot de gezangen heeft kennisgenomen, maar gezien de complexiteit van de materie en de veelheid van het materiaal niet expliciet heeft kunnen ingaan op elk aangedragen detailpunt.

Besluit 2:

deputaten op te dragen kennis te nemen van

1. aan de synode voorgelegde kritiek op het Liedboek met betrekking tot de (theologische) visies van dichters van liederen daarin, en van brieven met passages over de vereiste Schriftuurlijkheid van 'onze gezangen';
2. commentaar op een of meer van de door deze synode nog niet vrijgegeven gezangen uit de selectie van 255 Liedboek-liederen;
3. brieven met concrete verwijzingen naar het werk in verwante kerken en hiermee rekening te houden bij hun verdere werkzaamheden.

Besluit 3:

uit te spreken dat

1. de verzoeken om minder stringente regels voor het gebruik van gezangen in onze erediensten, moeten worden overwogen door het deputaatschap kerkrecht en kerkorde, in aansluiting bij de al gegeven opdracht met betrekking tot artikel 67 KO;
2. met de verzoeken ten aanzien van de voortzetting van het gezangenproject en het deputaatschap Kerkmuziek zoveel mogelijk rekening is gehouden in de besluiten onder werkplan 2, 4 en 5 en bij de benoeming van deputaten.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten Kerkmuziek ds. C. van den Berg, zr. A. de Heer-de Jong en br. J. Munneke aanwezig.

Rapporteur ds. Joh.A. Schelling zegt desgevraagd dat deputaten van de ingekomen reacties kunnen kennisnemen via een samenvatting die de commissie daarvan gemaakt heeft. Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. T.S. Huttenga blijft hierbij buiten stemming.

De commissie deelt mee dat voor allen die inzake de gezangen de synode een brief hebben gestuurd, een set besluiten over de gezangen klaar ligt, echter één per adres. Met algemene stemmen wordt ook besloten alle kerken de besluiten over de gezangen apart toe te sturen.

De preses, ds. H.J. Boiten, betuigt zijn dank aan de deputaten, de commissie, de adviseurs prof. dr. M. te Velde en drs. A.L.Th. de Bruijne. Met de gezangen mogen we God loven. Met het zingen van Lied 21:1,7, 'Alles wat adem heeft love de Here', wordt dat onderstreept.

Artikel 63

04.05.99

Aangepaste kerkdiensten

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

1. rapport van deputaten Aangepaste Kerkdiensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap;

2. aanvullende brief van deputaten Aangepaste Kerkdiensten dd. 6 april 1999 met als bijlage de brochure 'Feest voor iedereen'.

Besluit :

1. deputaten onder dank te dechargeren;
2. de in het rapport aangeboden teksten en formulieren aan te bevelen voor gebruik in aangepaste kerkdiensten;
3. een centraal adres aan te wijzen voor informatie en advies en voor de organisatie van geregeld landelijk overleg over aangepaste kerkdiensten;
4. ter bekostiging van dit onder 3 genoemde werk een bedrag ter beschikking te stellen tot f 12.000,-- per jaar;
5. nieuwe deputaten te benoemen met als opdrachten:
  - a. de betrokkenheid en deskundigheid van kerken en predikanten met betrekking tot aangepaste kerkdiensten actief te bevorderen;
  - b. de integratie van broeders en zusters met een verstandelijke handicap in de eigen gemeente te stimuleren;
  - c. kerken en commissies desgevraagd van informatie, advies en materiaal te voorzien en eventueel van verbeterde teksten en formulieren;
  - d. hiervoor in samenwerking met Dit Koningskind een centraal adres aan te wijzen en namens de kerken toezicht te houden op de werkzaamheden.

Gronden:

1. deputaten hebben hun opdrachten naar behoren uitgevoerd;
2. op dit moment wordt van verschillende aangepaste teksten en formulieren gebruik gemaakt. Om ongewenste diversiteit tegen te gaan, is het goed om één versie hiervan aan te bevelen;
3. de kerken hebben behoefte aan een centraal adres ter coördinatie en ondersteuning;
4. Dit Koningskind is bereid de nodige faciliteiten te leveren en het beheer op zich te nemen, waardoor de kosten beperkt kunnen blijven;
5. het blijft de roeping van de kerken haar zwakbegaafde, verstandelijk gehandicapte leden deze bijzondere zorg te verlenen (GS Ommen 1993, Acta art. 41).

Bij de bespreking zijn de deputaten ds. O.W. Bouwsma, zr. D. Delhaas-Post en br. E. Sytsma aanwezig.

Vanuit de vergadering wordt gevraagd wat de bedoeling is van de voorgestelde teksten en liturgische formulieren. Wordt hiermee niet slechts een beperkt deel van de gemeenteleden met een verstandelijke handicap bereikt? Kunnen deze teksten en formulieren al naar gelang de situatie vraag gewijzigd worden? Kunnen ze ook in andere dan aangepaste diensten gebruikt worden?

De rapporteur, oud. J.G. van der Burgh, antwoordt dat kerken die aangepaste diensten beleggen, met de genoemde teksten en formulieren als handreiking erg geholpen zijn. Ze worden aan de kerken aanbevolen, zodat er alle ruimte is ze te wijzigen als dat nodig is. Ze kunnen alleen in aangepaste diensten worden gebruikt. De voorzitter van de commissie, ds. H.M. Smit, vult aan dat ze bij uitzondering ook in gewone diensten gebruikt kunnen worden, bijvoorbeeld als iemand met een verstandelijke handicap belijdenis doet. De gewone dienst wordt dan op dat punt een aangepaste dienst.

De commissie heeft waardering voor de speciale uitgave *Feest voor iedereen*, die in woord en beeld er verzorgd uitziet en goed leesbaar is, zonder dat het de kerken iets extra kost. Daartegenover wordt erop gewezen dat deputaten Generaal-Synodale Publicaties (GSP) de opdracht hebben voor een verantwoorde eenvormigheid van deputatenuitgaven te zorgen. Als de uitvoering van deze uitgaven verbetering behoeft, laten we het dan samen doen, gecoördineerd door deputaten GSP. De zaken van deputaten GSP komen later nog aan de orde (Acta art. 110).

Deputaten Aangepaste Kerkdiensten vonden het van belang een brochure uit te geven die inzake deze diensten alle informatie biedt.

Zij vinden ook dat nieuwe deputaten nodig zijn, omdat de mede door hen in gang gezette ontwikkeling nog lang niet afgelopen is. Wel komt in hun werk nu meer de nadruk te liggen op begeleiding en toerusting.

Ds. L.E. Leeftink en oud. P.G.B de Vries dienen een amendement in om in besluit 2 het woord 'aangepaste' tussen haakjes te zetten. Een kerkdienst die op één punt aangepast is, is immers nog steeds een gewone dienst. Het moderamen ontraadt dit amendement ten stelligste omdat de kerkorde in art. 59 en 61 vastgestelde formulieren voorschrijft. Het amendement wordt met 2 stemmen voor en 31 tegen bij 3 onthoudingen verworpen.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om in opdracht b in plaats van 'in de eigen gemeente' te lezen 'in de eigen erediensten' wordt met 16 stemmen voor en 19 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Nadat eerst een besluit is genomen over het bezwaarschrift dat in het volgende artikel is vermeld, wordt het voorstel met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard.

De preses maakt de vergelijking met een motor. Als een onderdeel ontbreekt of niet geïntegreerd is, loopt de motor niet of niet goed. Ieder in de gemeente heeft zijn eigen gaven.

Deputaten bevorderen dat het feest wordt voor iedereen.

Hij dankt deputaten voor hun werk.

Artikel 64

04.05.99

Bezwaren tegen aangepaste kerkdiensten

Voorstel : commissie 3

Rapporteur : J.G. van der Burgh

Materiaal :

brief van br. A.J. van der Worp te Hattem dd. 31 oktober 1998, waarin hij verzoekt uit te spreken dat de aangepaste kerkdiensten niet mogen samenvallen met de erediensten op zondag;

brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. februari 1999, waarin hij verzoekt om revisie van de uitspraak van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 53 en 54) en om betere richtlijnen ten aanzien van aangepaste kerkdiensten.

Besluit:

niet aan de verzoeken te voldoen.

Gronden:

1. beide broeders dragen geen argumenten aan om het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 aan te vechten, laat staan te weerleggen;
2. bovendien acht de synode de bestaande richtlijnen voldoende.

Het voorstel wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard.

Artikel 65

22.04.99

Radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

rapport deputaten voor Radio- en Televisie-uitzendingen.

Besluit:

1. de deputaten, benoemd door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, onder dank te dechargeren en hun beleid van de afgelopen jaren ten aanzien van de verzorging van radio- en televisie-uitzendingen van kerkdiensten, alsmede de samenwerking met de Stichting Zendtijd voor kerken (ZVK) goed te keuren;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de opdracht:
  - a. radio- en televisie-uitzendingen van kerkdiensten te blijven verzorgen;
  - b. de binnen het medium (televisie respectievelijk radio) gegeven en aanwezige mogelijkheden optimaal te benutten om de boodschap van het evangelie zo goed mogelijk bij de kijker en luisteraar te doen overkomen;
  - c. de in het kader van dagtelevisie ter beschikking gestelde zendtijd een zinvolle invulling te geven;
  - d. binnen de Raad van Toezicht en Advies het beleid van de Stichting ZVK te bewaken, zodat een optimale invulling en verzorging van de uitzendingen gewaarborgd blijft;
  - e. waakzaam te zijn ten aanzien van een mogelijke nieuwe verdeling van de aan de kerkelijke zendgemachtigden toegewezen zendtijd;
  - f. de ontwikkelingen op mediagebied, voorzover die van belang zijn met het oog op de zendtijd van de kerken, actief te blijven volgen;
  - g. tekst, beeld en geluid van de uitgezonden kerkdiensten te publiceren en te verspreiden;
  - h. aan de eerstvolgende generale synode verslag uit te brengen van hun werkzaamheden.

Gronden:

1. deputaten hebben zich gehouden aan hun opdrachten en daarvan in hun rapport zorgvuldig verslag gedaan;
2. de arbeid van de deputaten is dienstbaar geweest aan de verbreiding van het evangelie van onze Here Jezus Christus, doordat grote aantallen mensen in binnen- en buitenland naar de verkondiging van dat evangelie geluisterd hebben.

Van de deputaten zijn ds. H.J. Siegers, ds. R.T. Urban en ir. R.F. van Mill aanwezig. De rapporteur, ds. Leeftink, zegt dat de radio- en televisie-uitzendingen in een grote behoefte voorzien. Een punt van aandacht, ook bij deputaten, is de vraag welke doelgroep we willen bereiken. Aan de ene kant is het goed te proberen te bereiken wie van het evangelie vervreemd zijn. Aan de andere kant moet een radio- of televisiedienst niet heel anders zijn dan een gewone eredienst.

Deputaat ds. H.J. Siegers meldt met erkentelijkheid tegenover de overheid dat het werk van dit deputaatschap de kerken niets kost. Binnen de publieke omroep verandert er echter veel. Deputaten zetten zich ervoor in dat de kerken ook de komende jaren zendtijd houden en over de nodige middelen kunnen beschikken. Dit gebeurt in samenwerking met de ZVK-kerken. Kijk- en waarderingcijfers zijn daarbij niet onbelangrijk. Als deputaten Eredienst voorstellen gaan voorbereiden over diensten via de media, zoals zij voorstellen in hun rapport (conceptbesluit 9.3), worden de deputaten RTV vanwege hun ervaring daar graag bij betrokken.

Gevraagd wordt hoe voorgangers worden uitgekozen en of zij ook feedback van deputaten ontvangen. Deputaten kijken of een predikant het evangelie duidelijk kan overbrengen, ook

voor de jeugd en met het oog op evangelisatie. Maar van belang is ook of het kerkgebouw voor een radio- of televisie-uitzending geschikt is. Met voorgangers is achteraf contact voor een korte evaluatie.

Nadat eerst een besluit is genomen over het bezwaarschrift dat in het volgende artikel is vermeld, wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard. De preses dankt in het bijzonder br. Driessens en br. en zr. Huberts, die in de Werkgroep Nazorg jarenlang gezorgd hebben voor verspreiding van de preken in gedrukte vorm en op cassette. Dit werk is nu overgenomen door ZVK. De preses richt ook een woord van dank tot ds. Urban en br. Van Mill, die als deputaat aftredend zijn.

Artikel 66

22.04.99

Bezwaarschrift radio- en televisie-uitzendingen

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 15 september 1998 met twee bijlagen, waarin hij bezwaar aantekent tegen de invulling van een eredienst van de Gereformeerde Kerk te Buitenpost, die op 10 mei 1998 op Radio 5 werd uitgezonden. Br. Bijl noemt in zijn brief drie bezwaren, waar de kerkenraad van Buitenpost zijns inziens onvoldoende op ingegaan is: a) na de zegengroet ontbrak het Amen; b) een vrouw verzorgde de Schriftlezingen; c) de bijbellezing vond plaats in de vertaling van Het Boek. Hij is van mening dat de aanpassingen aan de herkenbaarheid van de gereformeerde eredienst tekort doen en vraagt de synode uit te spreken dat de radio- en televisie-uitzendingen "tot doel hebben de mensen te laten zien en horen wat er in de kerk gebeurt".

Besluit:

1. de brief onontvankelijk te verklaren;
2. br. Bijl te adviseren zijn bezwaren onder de aandacht te brengen van de deputaten voor Radio- en Televisie-uitzendingen van Kerkdiensten.

Gronden:

1. in zijn brief maakt br. Bijl weliswaar duidelijk, waarom hij bezwaard is over de manier waarop de Gereformeerde Kerk te Buitenpost op bepaalde punten invulling heeft gegeven aan de radiodienst van 10 mei 1998, maar de broeder heeft dit niet, na zijn bezwaren aan de kerkenraad van Buitenpost kenbaar gemaakt te hebben, in de kerkelijke weg aan de classis voorgelegd;
2. deputaten geven in hun rapport aan, dat de mate van aanpassing van deze diensten regelmatig onderwerp van gesprek is en dat de discussie over dit soort vragen nog niet geëindigd is; daarom zijn zij het aangewezen adres voor luisteraars om op dit soort zaken te reageren.

Het voorstel vraagt geen bespreking en wordt met algemene stemmen aanvaard, terwijl een van de synodeleden buiten stemming wenst te blijven.

Hoofdstuk IV PASTORAAT EN DIACONAAAT

Artikel 67

03.06.99

Gastlidmaatschap jongeren

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : H.E. Nieuwenhuis

Materiaal :

1. besluit van de GS Leeuwarden 1990 met betrekking tot de pastorale zorg aan en de toepassing van artikel 63 KO inzake studerenden en anderen met een kerkelijk domicilie dat steeds wisselt tussen hun 'thuiskerk' en de kerk van hun studie of werk (Acta art. 65).
De synode sprak uit:
  - a. niet te voldoen aan verzoeken om voor deze situatie een speciale regel te maken;
  - b. er bij de kerken op aan te dringen
    1. zich te houden aan de regel van de GS Amsterdam 1936, Acta art. 62, dat het burgerlijk domicilie bepalend is voor de plaats van kerklidmaatschap;
    2. bijzondere aandacht te besteden aan gemeenteleden in bovengenoemde situatie uit eigen gemeente of binnen eigen kerkelijk ressort;
    3. als 'thuiskerk' en 'woonkerk' afspraken te maken over de ambtelijke bearbeiding van dergelijke gemeenteleden,met als gronden:
    - a. dat de 'regel van Amsterdam 1936' nog altijd een goed uitgangspunt is voor een zo breed mogelijke ambtelijke bearbeiding;
    - b. dat het goed is dat de kerken op de aanzienlijke veranderingen in mobiliteit sinds 1936 adequaat reageren;
2. verzoeken van de particuliere synoden van Groningen 1998, Drenthe 1999, Overijssel 1998 en Utrecht 1998 om dit besluit van de GS Leeuwarden 1990 te herzien, met als grond dat de hierin vervatte regel voor de bedoelde gemeenteleden en hun kerken in allerlei situaties en om allerlei redenen in de praktijk niet goed werkt;
  - a. zij concluderen:
    1. dat het voor de bedoelde jongeren 'verreweg het beste' zou zijn, geen keuze inzake de kerk van lidmaatschap te behoeven maken, maar op beide plaatsen kerkelijk 'thuis' te kunnen zijn;
    2. dat de kerken 'een betere basis' moeten hebben om samen te werken in de pastorale zorg voor deze gemeenteleden dan de aanbevelingen van de GS Leeuwarden 1990;
  - b. zij verzoeken de generale synode uit te spreken:
    1. dat 'de regel van Leeuwarden 1990' "weliswaar een goed uitgangspunt bevat, maar in de praktijk toch niet toereikend is voor optimale pastorale bearbeiding" van deze gemeenteleden;
    2. "dat studerenden en anderen die regelmatig in een zusterkerk verblijven, naast hun lidmaatschap in de ene kerk een gastlidmaatschap in de zusterkerk zullen ontvangen op grond van een verblijfsattestatie";
  - c. zij presenteren met het oog daarop een uitgewerkte regeling voor dit dubbele lidmaatschap;
  - d. de particuliere synode van Utrecht verzoekt bovendien uit te spreken "dat het kerkverband hulp zal bieden in de pastorale bearbeiding van deze jongeren, wanneer zij voor een zusterkerk te groot in aantal zijn";
3. brief van de kerk te Brunssum-Treebeek dd. 6 februari 1999 met het advies om aan de onder 2 genoemde verzoeken niet te voldoen, omdat grote en kleine stadskerken meer gebaat zijn bij maatregelen die echt antwoord geven op de plaatselijke situatie;

zij ziet graag de jongeren integreren in de nieuwe gemeente en beveelt grote stadskerken aan te zoeken naar oplossingen binnen hun eigen bereik, zoals het benoemen van een studentenpastor;

4. adhesiebetuigingen aan het onder 3 genoemde advies van de kerken te Amsterdam-Zuid/West dd. 12 februari 1999, Eindhoven dd. 16 maart 1999, 's-Hertogenbosch dd. 9 maart 1999, Tilburg dd. 12 maart 1999 en Wageningen dd. 3 maart 1999;
5. brief van de kerk te Leiden dd. 8 april 1999, waarin zij meldt dat zij geen behoefte heeft aan formele wijziging van de bestaande regeling;
6. brief van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 11 februari 1999, met de aanbeveling goed na te denken over dit onderwerp.

Besluit 1:

- a. uit te spreken dat de regel van de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 65) met betrekking tot de pastorale zorg aan jongeren met een steeds wisselend verblijf in hun 'thuiskerk' en hun 'woonkerk' nadere aanvulling behoeft;
- b. uit te spreken dat beide gemeenten, de 'thuiskerk' en de 'woonkerk', verantwoordelijkheid dragen voor de pastorale zorg aan deze jongeren en dat er daarom duidelijke afspraken nodig zijn met betrekking tot (gast)lidmaatschap en het afgeven van attestaties.

Gronden:

1. de toegenomen mobiliteit vereist adequate maatregelen om optimale pastorale bearbeiding te garanderen;
2. de particuliere synoden is toe te stemmen dat de bedoelde regel wel een goed uitgangspunt heeft, maar ontoereikend is gebleken voor een optimale pastorale zorg aan deze jongeren en tevens voor het maken van afspraken daarover tussen de beide bedoelde kerken;
3. wanneer er geen duidelijke afspraken zijn voor de pastorale bearbeiding, dreigen bedoelde jongeren vervreemd te raken van beide gemeenten;
4. kerken met een grote toeloop van deze jongeren dreigen zich aan de ambtelijke zorg aan hen te vertillen.

Besluit 2:

voor afspraken tussen de kerken de volgende regeling vast te stellen:

Regeling voor het gastlidmaatschap van jongeren

1. Wanneer een jongere verhuist naar een zusterkerk, terwijl hij (zij) van plan is vaak in de thuiskerk te verblijven, zal de kerkenraad met hem (haar) spreken over de vraag, of een attestatie dan wel een verblijfsattestatie wordt aangevraagd, al naar gelang het zwaartepunt van kerkelijk meeleven.
2. In de kerk waarvan de jongere lid is, heeft hij alle rechten en plichten die verbonden zijn aan het doop- of belijdend lidmaatschap. Deze kerk zal hem een afschrift geven van deze regeling.
3. De onder 2 genoemde kerk heeft de ambtelijke eindverantwoordelijkheid over de jongere. Daar vindt tenminste het jaarlijkse huisbezoek plaats. Zij ziet ook toe op geregelde viering van het heilig avondmaal; eventuele censuur wordt zo spoedig mogelijk gemeld aan de gastkerk.
4. De verblijfsattestatie voor deze jongere houdt in, dat hij in de gastkerk mag delen in alles wat het gemeenteleven te bieden heeft, zoals o.m.:
  - a. hij wordt welkom geheten in het kerkblad en krijgt als gastlid een plaats in het handboekje; hij krijgt het kerkblad en wordt uitgenodigd voor activiteiten van de kerk waarvan hij gastlid is;
  - b. hij mag catechisatie volgen of, als hij openbare belijdenis van het geloof

- heeft afgelegd, deelnemen aan het heilig avondmaal;
- c. een ouderling zal met hem kennismaken en contact met hem onderhouden, al naar gelang de situatie dit vraagt.
  5. Wordt er een attestatie uitgeschreven, dan noteert de thuisherk deze jongere voor zichzelf meteen als gastlid. Op de attestatie wordt dit aangetekend, zodat de ontvangende kerk hiermee rekenen kan.
  6. Wordt er een verblijfsattestatie uitgeschreven, dan wordt de jongere hiermee aan de ontvangende kerk gepresenteerd om hem gastvrij te ontvangen en op de afgesproken wijze naar hem om te zien.
  7. Een blijdend lid krijgt naar analogie van artikel 63 KO zijn verblijfsattestatie mee, terwijl door zijn kerkenraad bericht wordt gegeven aan de gastkerk. Voor een dooplid zal de verblijfsattestatie worden opgestuurd naar de gastkerk. Hierop zal aangegeven worden, waar hij catechisatie wil ontvangen.
  8. Het is van belang dat de attestatie of verblijfsattestatie tijdig de zusterkerk bereikt, maar met name geldt dit met het oog op de catechisaties aan de doopleiden, aan het begin van het nieuwe seizoen.
  9. Wanneer in de loop van de tijd het zwaartepunt van kerkelijk meeleven verschuift van de thuisherk naar de gastkerk, is het mogelijk alsnog een attestatie aan te vragen in plaats van een verblijfsattestatie.
  10. De verblijfsattestatie zal telkens voor één jaar geldig zijn.
  11. Op de attestatie of verblijfsattestatie zal het ambtelijk contactadres worden vermeld, zodat de ambtsdragers van de twee kerken zo nodig met elkaar kunnen overleggen en hun werk op elkaar kunnen afstemmen. Wisselingen in deze contactadressen zullen aan de scriba van de betreffende kerk worden doorgegeven.
  12. Indien twee verantwoordelijke ouderlingen van de gastkerk van oordeel zijn dat vermaan en/of tucht nodig zijn, zullen zij dit aan de thuisherk berichten.
  13. Wanneer de onder 1 genoemde situatie niet meer aanwezig is, dient het desbetreffende kerklid dit te berichten aan de kerk waarvan hij lid is, en zal deze kerk de maatregelen nemen die nodig zijn ter beëindiging hiervan.

Besluit 3:

- a. wanneer een kerk onvoldoende draagkracht heeft voor een adequate kerkelijke bearbeiding van de zelfstandig wonende jongeren in haar midden, zal zij in de gewone weg de steun van de zusterkerken mogen vragen;
- b. de kerk waarvan de jongere lid in volle rechten is, zal de landelijke en regionale quota voor hem afdragen.

Grond:

voor het opvangen van tekorten aan mankracht en/of financiële middelen zijn de gebruikelijke procedures en kanalen voldoende.

Definitie van gebruikte begrippen:

Met 'thuisherk' wordt in deze regeling bedoeld de kerk waarin de jongere zijn ouderlijk huis heeft, of waaruit hij afkomstig is. De 'gastkerk' is de kerk waarvan de jongere gastlid is.

De rapporteur, ds. H.E. Nieuwenhuis, leidt de bespreking in. De kerken moeten hun verantwoordelijkheid voor jongeren die om studie of werk wisselend in twee gemeentes leven, zien en nemen. Het gaat niet maar om een administratieve regel, maar het bieden van geestelijke zorg.

In de bespreking wordt gevraagd of er ruimte is om het lidmaatschap van jongeren anders in te vullen dan nu wordt voorgesteld. Is regel 4 niet te gedetailleerd? Kan niet worden volstaan met richtlijnen?

De rapporteur, ds. H.E. Nieuwenhuis, antwoordt dat dit te vrijblijvend zal zijn. Omdat er in de

afgelopen tijd te veel mis is gegaan in de zorg voor deze jongeren, is het van groot belang dat er nu een regeling komt die werkbaar is en uniform kan worden toegepast.

Regel 4 geeft aan wat van de kerk bij een gastlidmaatschap verwacht mag worden. Dat is niet zo breed als in de kerk waar de jongere in volle rechten lid is, maar minimaal wel wat hier opgesomd wordt. In kerken met veel studenten werd het bijvoorbeeld wel eens lastig gevonden als de catechisatiegroepen nog groter worden door jongeren die er te gast zijn. In regel 4 staat dat jongeren die gastlid zijn, op catechisatie recht hebben.

Aan de andere kant moet ook een thuiskerk die aan een vertrekkende jongere een attestatie meegeeft, om hem blijven denken. Dat kan nog heel nodig zijn.

Worden jongeren in kleinere studentenkerken niet beter opgevangen dan in grotere? Zou het probleem in grotere studentenkerken niet beter opgelost worden met de instelling van een studentenpastoraat?

Volgens anderen integreren jongeren in kleinere studentenkerken ook moeilijk. Jongeren zijn er tijdelijk en ze weten dat heel goed.

Hulp uit het kerkverband is voor sommige kerken niet reëel, omdat er in de regio geen mogelijkheid toe is. Er is ervaring met perforatie van gemeentegrenzen voor pastoraat in een stadskerk, maar die lijkt niet bemoedigend.

De rapporteur wijst op besluit 3: binnen het kerkverband zijn er voldoende wegen om als zusterkerken elkaar te helpen. Daarmee zeggen we niet dat een studentenkerk het zelf maar moet uitzoeken, ook niet dat de aanstelling van een pastoraal werker de oplossing zal zijn, maar wel dat het een zaak is die ons als kerken samen aangaat.

Gevraagd wordt naar de verschuiving in het zwaartepunt van kerkelijk leven, waarvan regel 9 spreekt. Hoe kun je dat meten? Gaat het hierin om meeleven op de zondag of door de week? Het is volgens de rapporteur meer dan alleen het 's zondags bijwonen van kerkdiensten. Het gaat ook om catechisatie, meeleven en meedoen. Kortom, waar is de jongere het meest in de gemeente geïntegreerd? Elk jaar moet dat opnieuw worden bekeken (regel 10).

Er wordt ook gewezen op de eigen verantwoordelijkheid van de jongeren. Laat er met hen, als ze op zichzelf gaan wonen, een gesprek plaatsvinden en wijs hen erop dat ze in de gemeente zelfstandig hun plaats moeten innemen. Hoe goed een regeling ook is, het zal alleen lukken als de jongeren zich ervoor inzetten.

Volgens de rapporteur is de verantwoordelijkheid van de jongere uitgangspunt voor de regeling. Maar er zijn jongeren die daar nog niet of te weinig aan toe zijn. Daarom zijn ook de betrokken kerken voor hen verantwoordelijk.

De voorzitter van de commissie wijst aanvullend op het belang van de voorgestelde regeling. Als er per jaar duizend jongeren verhuizen en honderd daarvan duiken onder, dan raak je per jaar heel wat jongeren kwijt. De regeling voorziet in een vangnet voor hen. De kerken hebben hierin een handvat om hun verantwoordelijkheid voor verhuizende jongeren waar te maken. Het wordt ook breed gedragen vanuit de kerken, want vier particuliere synodes hebben erom gevraagd.

Prof. dr. M. te Velde adviseert als uitgangspunt te nemen dat we ons als kerken verantwoordelijk verklaren voor jongeren in hun specifieke situatie. Jongeren die op twee plaatsen kerkelijk meeleven, moeten een daarop toegesneden status krijgen. Het heeft zijn steun dat jongeren zelf kiezen van welke kerk ze lid willen zijn en van welke gastlid. Beide vormen van lidmaatschap moeten goed ingevuld zijn.

Als de pastorale zorg voor jongeren voor een kerk extra kosten meebrengt, mag er niet met minder zorg genoeg worden genomen. Als een kerk om adequate zorg te kunnen geven financieel hulpbehoevend wordt, zal zij in de gewone weg de steun van het kerkverband mogen vragen.

Een amendement van ds. L.E. Leeftink om regel 5 te beperken tot jongeren die van plan zijn vaak in de thuiskerk te verblijven, wordt verworpen met 4 stemmen voor en 27 tegen bij 3 onthoudingen. Een amendement van ds. A. van der Sloot om regel 1 te veranderen in de zin

dat de kerkenraad er bij de jongere op aandringt zich bij de gemeente te voegen waarheen hij verhuist, en wanneer de jongere daar (nog) moeite mee heeft hem een verblijfsattestatie meegeeft, wordt met 1 stem voor en 32 tegen bij 2 onthoudingen verworpen. Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Bij besluit 1 blijven de afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Leeuwarden 1990, buiten stemming. De preses spreekt de hoop uit dat dit besluit voor jongeren die op weg naar volwassenheid in een kwetsbare periode zijn, een goede uitwerking mag hebben. Niet alleen de kerken dragen hier samen verantwoordelijkheid voor, maar ook de ouders in een gereformeerde opvoeding naar de Schrift.

Omdat de komende maanden veel jongeren zullen verhuizen voor het nieuwe studiejaar, wordt de Regeling voor het gastlidmaatschap van jongeren in een aparte kennisgeving aan alle kerken gestuurd.

Artikel 68

03.06.99

Diaconale zaken (art. 22 KO)

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : G. Koppelaar

Materiaal :

1. rapport en aanvullend verslag van het Generaal Diaconaal Deputaatschap (hierna genoemd het GDD), inclusief bijlagen;
2. financieel jaaroverzicht en meerjarenbegroting van het GDD en van het diaconaal steunpunt (hierna genoemd DS);
3. brief van de raad van de Gereformeerde Kerk te Hattem dd. 14 april 1999. De raad spreekt dankbaarheid uit over de ontwikkelingen en spreekt steun uit aan wat in het voorliggende rapport wordt voorgelegd.

Besluit 1:

deputaten onder hartelijke dank te dechargeren.

Grond:

deputaten hebben zich naar behoren van hun taak gekweten, maar zij zagen zich in enkele gevallen genoodzaakt om af wijken van hun instructie. Hierover zijn de volgende kanttekeningen te maken:

- a. uit hun rapportage blijkt (zie hoofdstuk 2.1) dat om twee redenen niet kon worden voldaan aan de opdracht om de werkgeversrol voor de beroepskracht te splitsen in juridisch-administratieve zin en in de materiële werkgeversrol.
  - arbeidsrechtelijk: ter bescherming van het belang van de werknemer is een eenduidige en transparante arbeidsrelatie nodig;
  - fiscaal: de kans op BTW-heffing over salarislasten;
- b. het GDD heeft, gelet op het voorgaande onder a, zelf de werkgeversrol op zich genomen. Deputaten hebben een stichting in het leven geroepen waarvan zij het bestuur vormen. In het kader van de stichting is vervolgens de arbeidsovereenkomst tot stand gekomen (zie hierover besluit 3);
- c. de Generale Synode van Ommen 1993 (Acta art. 31, besluit 4) droeg deputaten op de bestaande criteria in hun adviezen over hulpverlenende instellingen meer uniform en controleerbaar te hanteren, alsmede in hun rapport hierover uitdrukkelijk te rapporteren. Bij navraag werd duidelijk dat het eerste deel van deze opdracht zorgvuldig is uitgevoerd. In het GDD rapport wordt dat echter niet vermeld.

Besluit 2:

de instructie voor het GDD als volgt te herzien:

Instructie generaal diaconaal deputaatschap

1 Taakomschrijving

De door de synode omschreven opdracht omvat de volgende taken:

- a.
  1. (op verzoek van plaatselijke kerken) plaatselijke kerken te adviseren in haar diaconale arbeid, in het bijzonder wanneer zij vragen om advies over het geven van financiële steun aan (eventueel algemeen christelijke) hulpverlenende instellingen die op landelijk of op bovenprovinciaal niveau werkzaam zijn;
  2. (op verzoek van hulpverlenende instellingen) plaatselijke kerken te adviseren, wanneer hulpverlenende instellingen op gereformeerde grondslag die op landelijk of op bovenprovinciaal niveau werkzaam zijn mede ten dienste van de gereformeerde kerken of haar leden, aan deputaten advies vragen over verzoeken om financiële steun die zij tot de kerken willen richten;
- b.
  1. te werken aan een goede relatie tussen de diakenen en de zorginstellingen op gereformeerde grondslag, zodat de diakenen voldoende informatie krijgen over het werk van de instellingen en deze kunnen (doen) steunen door gebeds- en financiële steun vanuit de gereformeerde kerken;
  2. zich desgevraagd of op eigen initiatief te richten tot instellingen die voldoen aan de punten 1 en 2 van de criteria vermeld onder punt 2 omtrent de wijze van samenwerking met de instellingen;
  3. op verzoek van hulpverlenende instellingen op gereformeerde grondslag om bestuurlijke medeverantwoordelijkheid te dragen voor de onder a2 bedoelde instellingen, medewerking te verlenen door een bestuurder voor te dragen of te benoemen die niet tevens lid is van het GDD;
- c.
  1. plaatselijke kerken in hun diaconale arbeid te adviseren en informeren (hetzij direct vanuit het deputaatschap of vanuit het Diaconaal Steunpunt);
  2. contacten met andere deputaatschappen te onderhouden om te voorkomen dat er overlap in taakstelling en voorlichting ontstaat;
  3. indien nodig initiatieven te nemen om de overheden te informeren over de zienswijze van de kerken, in goed overleg met de deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid;
- d.
  1. diaconaal beleid, zowel plaatselijk, bovenprovinciaal als landelijk, te ondersteunen en helpen vorm te geven, hetzij direct vanuit het deputaatschap of via het Diaconaal Steunpunt;
  2. de deskundigheid van diakenen te helpen bevorderen o.a. door de antwoorden op vragen die regelmatig terugkomen vast te leggen en bekend te maken aan de diaconieën (bijvoorbeeld via Dienst);
  3. de diakenen voor te lichten over betekenis en inhoud van het 'diaconale gemeente' zijn;
  4. met classicale en provinciale deputaten te overleggen, hen te stimuleren en eventueel voorstellen te doen voor verbetering van hun instructies;
  5. een netwerk op te zetten van deskundigen op verschillende gebieden (bijvoorbeeld op juridisch, organisatorisch en op financieel gebied) die bereid zijn diakenen te adviseren;
- e.
  1. op verzoek van en met deputaten die verantwoordelijk zijn voor hulpverlening aan buitenlandse kerken, te overleggen over verzoeken van diaconale aard van buitenlandse kerken, zodat het GDD de kerken kan adviseren;
  2. indien nodig, en voor wat kerken en christenen in het buitenland betreft op verzoek van deputaten BBK en DVN, initiatieven te nemen ter leniging van materiële nood waarin (groepen van) kerken in binnen- en/of buitenland zijn komen te verkeren als gevolg van zich acuut voordoende gebeurtenissen; het aan de kerken verzoeken om een collecte of gift behoort daarbij

tot hun bevoegdheid;

- f. bij de uitvoering van de onder 1b1, 1b2 en 1e omschreven taken, indien het GDD dit gewenst acht, de particulier-synodale deputaten te consulteren.

2 *Uitvoering van taken*

Bij de uitvoering van de onder 1a genoemde taken zullen deputaten de volgende criteria hanteren:

1. de hulpverlening door de instelling op gereformeerde grondslag en dergelijke moet dienstbaar zijn aan de beoefening van de christelijke barmhartigheid;
2. het doel en de wijze van de hulpverlening van de betreffende instelling dienen overeen te komen met wat Gods Woord ons over de dienst der barmhartigheid leert;
3. het beleid van een hulpverlenende instelling dient controleerbaar op de hulpverlening gericht, economisch verantwoord en op een optimale samenwerking met andere instellingen gericht te zijn;
4. de financiële ondersteuning moet gericht zijn op leniging van nood en zo mogelijk strekken tot opbouw van de gemeente.

De adviezen aan de plaatselijke kerken dienen een bondige motivering te bevatten in een duidelijke relatie tot de criteria.

3 *Vereiste stukken*

Wanneer een adviesaanvraag afkomstig is van een hulpverlenende instelling, behoort deze instelling de volgende stukken tijdig, zo mogelijk in de maand september, aan het GDD voor te leggen:

1. jaarstukken
2. begroting
3. beleidsplan
4. meerjarenbegroting
5. verslag van wat de hulpverlenende instelling heeft gedaan met eventuele voorafgaande vragen of adviezen van de kant van het GDD.

Het deputaatschap zal bij de beoordeling van de stukken gebruik kunnen maken van het advies van deskundigen.

Met de boekhoudkundige gegevens, door de om financiële hulp vragende instanties verstrekt, dient vertrouwelijk te worden omgegaan. Daarom zal bij de advisering het aan het deputaatschap toevertrouwde cijfermateriaal aan de afzonderlijke kerken niet worden doorgegeven.

4 *Samenroeping en advies aan de generale synode*

Deputaten wijzen uit hun midden een voorzitter, secretaris en penningmeester aan.

Deputaten zorgen voor een rooster van aftreden voor bestuursleden.

Deputaten zullen de volgende generale synode dienen met een voorstel tot een geactualiseerde instructie voor het Generaal Diaconaal Deputaatschap.

Gronden:

1. a. behalve met instellingen die op plaatselijk of landelijk niveau werkzaam zijn, hebben deputaten te maken met bovenprovinciaal werkende instellingen (ad 1a1 en 2);
b. verschillende instellingen werken wel op gereformeerde grondslag maar niet exclusief binnen of vanuit de gereformeerde kerken; deze arbeid ten dienste van de kerken of haar leden verdient de aandacht en de steun van de kerken (ad 1a2);
c. de instellingen op gereformeerde grondslag vragen zelf aan het GDD om een vertegenwoordiger uit de gereformeerde kerken voor te dragen als bestuurslid; als het GDD iemand voordraagt of benoemt, moeten er in ieder geval goede afspraken gemaakt worden over de informatieplicht aan het GDD (ad 1b3);
2. door het werk van de diaconaal consulent kan op veel actuele vragen direct een

antwoord gegeven worden. Bovendien kan door het herhalen van steeds dezelfde vragen snel de behoefte aan meer informatie vastgesteld worden. Bij moeilijke en tijdrovende kwesties worden deskundigen geraadpleegd. Veel vragen kunnen direct vanuit het diaconaal steunpunt schriftelijk worden beantwoord (ad 1d);

3. het mag aan deputaten BBK worden overgelaten te beoordelen in welk geval onze relatie met acuut hulpbehoevende kerken in het buitenland het verstrekken van hulp vereist (ad 1e).

Besluit 3:

1. over te gaan tot ontbinding van de Stichting Diaconaal Steunpunt van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt), gevestigd te Zwolle;
2. het GDD op te dragen en te machtigen alle voor de ontbinding nodige regelingen te treffen;
3. uit te spreken dat de gezamenlijke Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) rechtspersoonlijkheid bezitten waarvan het Diaconaal Steunpunt uitgaat; deze rechtspersoon wordt naar artikel 52 KO in dezen vertegenwoordigd door de generale synode of door het door haar benoemde Generaal Diaconaal Deputaatschap;
4. de door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 vastgestelde instructie voor het GDD met betrekking tot de beroepskracht als volgt te wijzigen:

5 Beroepskracht

- a. deputaten zullen voor de uitvoering van hun taak gebruik kunnen maken van een beroepskracht. Daarbij gelden de volgende bepalingen:
  1. a. de beroepskracht wordt aangesteld als werknemer voor maximaal 1 fte., waarbij de gezamenlijk rechtspersoonlijkheid bezittende kerken optreden als werkgever;
  - b. het GDD oefent jegens de beroepskracht namens de generale synode zowel juridisch als administratief en in materiële zin de taken en bevoegdheden van de werkgever uit;
  2. de aanstelling geschiedt steeds door deputaten, nadat deze een nauwkeurige taakomschrijving hebben opgesteld;
  3. de werkzaamheden van de beroepskracht bestaan tenminste uit de taken die in de instructie van deputaten genoemd worden;
  4. regelmatige evaluatie van zijn werk vindt plaats in aanwezigheid van en met medewerking van deputaten; zij geschiedt aan de hand van een jaarlijks op te stellen programma, waarin de werkzaamheden zijn omschreven en, verdeeld over het jaar, zijn gepland;
  5. de functie van de beroepskracht wordt vervuld tot uiterlijk december 2002;
  6. de generale synode van 2002 evalueert de werkzaamheden en beslist of en hoe het werk gecontinueerd zal worden;
- b. ter dekking van de kosten van de beroepskracht (salaris, overhead, loon-, bureau- en reiskosten en dergelijke) zijn deputaten gerechtigd een bijdrage van de kerken te heffen. Het totale bedrag dat voor de jaren 2000, 2001 en 2002 geheven mag worden is bepaald op f 170.000,- per jaar; zij doen dit verzoek aan de kerken vergezeld gaan van de aanbeveling om deze omslag uit de diaconale kas te betalen;
- c. deputaten stellen een werkgroep in die er zorg voor draagt dat de generale synode in 2002 het werk van de landelijke beroepskracht kan evalueren.

Gronden:

1. de voor de diakenen noodzakelijke ondersteuning is dermate gecompliceerd en omvangrijk dat deputaten, om daarin te kunnen voorzien, over de hulp van een professionele en gekwalificeerde kracht dienen te beschikken, die voor deze taak de volledige tijd beschikbaar is;
2. a. het GDD vertegenwoordigt de kerken;

- b. aanstelling van een beroepskracht is alleen verantwoord als een deugdelijke, omvattende en exacte taakomschrijving is vastgesteld. Gelet op de pioniersfase waarin het werk zich bevindt, is het noodzakelijk dat de taakomschrijving voor de volgende synode wordt geactualiseerd;
- 3. deputaten dienen de maximale mogelijkheid te hebben om er voor te zorgen:
  - dat de beroepskracht geschikt is om het hem opgedragen werk te verrichten
  - dat hij in werkelijkheid en uitsluitend dit opgedragen werk uitvoert;
- 4. in de functie van de beroepskracht zullen aansluitend aan de eerste fase nog verschillende in het meerjarenplan vermelde zaken moeten worden opgezet en geïnitieerd. De feitelijke werktijd tot aan (de rapportage aan) de synode van 1999 was zo kort dat evaluatie ervan door een synode vóór het jaar 2002 niet zinvol is;
- 5. voor het werk dat ter ondersteuning van diakenen gebeurt, is het meest adequaat dat het uit de diaconale gelden betaald wordt;
- 6. zinvolle evaluatie door de synode van 2002 is slechts mogelijk indien:
  - tijdig wordt geregistreerd welke werkzaamheden met welke resultaten zijn verricht;
  - regelmatig wordt afgemeten of de werkzaamheden van de beroepskracht beantwoorden aan het gestelde doel;
  - van deze registratie en meting een geordend verslag wordt gedaan als onderbouwing van voorstellen voor verder beleid.

Besluit 4:

1. opnieuw deputaten te benoemen voor een periode van drie jaar;
2. deputaten te machtigen voor hun werkzaamheden uitgaven te doen tot een maximum van *f* 11.500,-- voor 2000, *f* 12.000,-- voor 2001 en *f* 12.500,-- voor 2002.

Grond:

deze bedragen worden genoemd in de meerjarenbegroting die door het GDD is ingediend.

Bij de bespreking zijn de deputaten zr. A. Bosch-van Dijk, drs. B.W. Gort, ds. C. van der Leest, mr. P. Lourens en drs. J.S. van Wijnen en diaconaal consulent br. J. Lenting aanwezig.

Algemeen wordt waardering uitgesproken voor de uitbreiding en de professionalisering van het werk van deputaten.

De voorzitter van deputaten, ds. C. van der Leest, vindt het fijn dat de naar buiten toe wat negatieve toonzetting van hun instructie bijgesteld is. GS Berkel en Rodenrijs 1996 zei nog dat de gewenste hulpverlening aan kerkleden lijkt te worden bedreigd (Acta art. 33, besluit 5, instructie 1b) en dat diakenen in de uitoefening van hun ambt door de overheid kunnen worden belemmerd (instructie 1c). De instructie is nu gelukkig positiever geformuleerd.

Gevraagd wordt waarom deputaten hun rapport aan de kerken hebben toegestuurd, terwijl GS Berkel en Rodenrijs 1996 daarvoor geen opdracht heeft gegeven. Ds. Van der Leest antwoordt dat ze dat hebben gedaan in overleg met deputaten Generaal-Synodale Publicaties. Zelf vindt hij het blad Dienst een beter middel om de kerken te informeren dan het rapportenboekje voor de synode.

Wat voor instellingen zijn op bovenprovinciaal niveau werkzaam (instructie a1)? Gaat het in instructie c3 ook over provinciale en plaatselijke overheden?

De rapporteur, oud. G. Koppelaar, noemt als voorbeeld van een bovenprovinciale instelling de Stichting Opvang 'Goes/Stadskanaal' (SOS).

Ds. Van der Leest zegt dat het in instructie c3 inderdaad ook over provinciale en plaatselijke overheden gaat. Het in c3 genoemde overleg met deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid is daarvoor niet direct nodig. Diaconale deputaten van PS'en en classes hoeven

hiervoor niet geactiveerd te worden. Wanneer deputaten met plaatselijke situaties te maken hebben, is overleg met de plaatselijke kerk het meest geschikt.

Hoe zit het met de verantwoordingsplicht van bestuurders die op voordracht van GDD zijn benoemd (besluit 2, grond 1c)? De rapporteur antwoordt dat hier beter van informatieplicht gesproken kan worden, zoals in grond 1c ook staat. De betrokken bestuurder doet z'n werk in eigen verantwoordelijkheid. Hij moet ook geen lid van GDD zijn, want dat zou leiden tot vermenging van verantwoordelijkheden. Gezien vanuit de voordracht is enige terugkoppeling wel behoorlijk.

Gevraagd wordt ook naar de hantering van de criteria door deputaten in hun adviezen aan de kerken over hulpverlenende instellingen. Door eerdere synodes is erop aangedrongen die criteria uniform en controleerbaar te hanteren en daarover uitdrukkelijk te rapporteren (Acta GS Leeuwarden 1990, art. 63 besluit 3; Acta GS Ommen 1993, art. 31 besluit 4). Ook GS Berkel en Rodenrijs 1996 vroeg dat de adviezen aan de kerken een bondige motivering zouden bevatten in een duidelijke relatie tot de criteria (Acta art. 33, besluit 5, instructie 2). Uit de beantwoording van deputaat ds. C. van der Leest blijkt dat in de herhaalde opdracht van synodes aan deputaten een misverstand schuilt. GS Leeuwarden 1990 en GS Ommen 1993 meenden dat deputaten *aan de synode* zouden rapporteren hoe ze de criteria hanteerden, terwijl deputaten meenden dat ze alleen in hun *aan afzonderlijke kerken* gerichte adviezen de criteria uniform en controleerbaar moesten hanteren. Dit laatste is gebeurd, maar omdat daarover, ondanks de opdracht daartoe, niet uitdrukkelijk is gerapporteerd, bleef het misverstand bestaan. Ds. Van der Leest zegt toe bij de rapportage aan de volgende generale synode een voorbeeld te voegen van een advies waarbij de criteria uniform en controleerbaar zijn gehanteerd.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De preses dankt deputaten en de consulent voor hun werk.

Artikel 69

15.06.99

Pastorale verzorging doven en slechthorenden

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. Smit

Materiaal :

1. rapport deputaten Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden, met een verslag van verrichte werkzaamheden en een visie met betrekking tot de opvolging van ds. J.W. Boerma.
Uit dit rapport blijkt onder meer dat
  - a. de eerste gereformeerde dovenpredikant tot grote tevredenheid van de deputaten veel zaken met goed gevolg heeft opgepakt;
  - b. de kerkenraad te Zwolle-Zuid inhoud gegeven heeft aan de opdracht die hij heeft met betrekking tot ds. Boerma;
  - c. in aansluiting bij ontwikkelingen in de dovenwereld de keus is gemaakt om het werk aan doven steeds meer te scheiden van het werk aan slechthorenden, hetgeen als positief ervaren wordt;
  - d. deputaten het voor de opvolger van ds. Boerma noodzakelijk achten een inwerkperiode te creëren, waardoor er gedurende een periode van ongeveer een jaar dubbele traktementskosten gemaakt moeten worden;
2. aanvullend rapport van het deputaatschap Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden (zie bijlage 30 bij deze Acta, op cd-rom). In dit rapport wordt aandacht besteed aan de tekstverwijzingen van het nieuwe bevestigingsformulier;
3. brief van de Gereformeerde Kerk te Mussel dd. 3 maart 1999, waarin, omtrent de

- opvolging van ds. Boerma, de aandacht gevestigd wordt op predikanten, die van hun gemeente zijn losgemaakt en die beschikbaar zijn voor een nieuwe roeping, met het verzoek deze suggestie mee te nemen in de overwegingen. Uiteraard moet de vereiste geschiktheid voor het werk aanwezig zijn;
4. brief van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Noord dd. 11 maart 1999, waarin:
    - a. de wenselijkheid onderstreept wordt van een nota over: "wat doven aan ondersteuning van hun gemeente wel en niet mogen verwachten en wat kerkenraden hun dove gemeenteleden behoren te bieden", zoals dit in het rapport van de deputaten is aangegeven. De kerk te Amersfoort-Noord vindt het belangrijk deze wens in een besluit op te nemen;
    - b. geattendeerd wordt op het maken van een goede start door de nieuwe dovenpredikant en hem de gelegenheid te geven een goede opleiding in de Nederlandse Gebarentaal te volgen. De periode van een jaar overlap is zeker geen luxe. Gevraagd wordt om de deputaten te adviseren op dit punt geen enkel risico te nemen;
  5. brief van de Gereformeerde Kerk te Assen-Marsdijk dd. 15 maart 1999 waarin:
    - a. gevraagd wordt het alternatief van de benoeming van twee dovenpredikanten in deeltijd opnieuw in overweging te nemen. Geattendeerd wordt op het gemis dat ds. Boerma ervaart door het ontbreken van een eigen gemeente. Door het benoemen van twee dovenpredikanten in deeltijd, zou daaraan tegemoet gekomen kunnen worden;
    - b. met betrekking tot het advies van deputaten opnieuw één dovenpredikant te benoemen, rekening te houden met de volgende aspecten:
      1. het groeiend aantal predikanten;
      2. de moeiten van kleinere vacante gemeenten;
      3. de kwetsbaarheid en continuïteit van het werk;
      4. de verschuiving in de aard en inhoud van het werk.

Besluit:

1. dankbaarheid uit te spreken dat de pastorale zorg voor doven en slechthorenden door het werk van ds. Boerma een goede voortgang heeft gevonden;
2. deputaten onder dank voor het door hen verrichte werk te dechargeren;
3. de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Zuid dank te zeggen voor het gevoerde beleid en haar te verzoeken verder te handelen overeenkomstig hetgeen verwoord is door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 55, besluit 3);
4. de voorgestelde aanpassingen in het bevestigingsformulier bij de bevestiging van een dovenpredikant goed te keuren;
5. uit te spreken dat het ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende broeders en zusters in het midden van de kerken nodig is, dat één fulltime predikant voor deze bijzondere zaak is afgezonderd;
6. deputaten op te dragen een zo soepel mogelijke overgang met betrekking tot de opvolging van ds. Boerma te bewerkstelligen en op korte termijn al om te zien naar voor dit werk geschikt geachte predikanten, teneinde het pastorale werk optimaal door te laten gaan. Rekening moet worden gehouden met een inwerkperiode van een jaar. De deputaten wordt opgedragen om de regelingen te volgen die door GS Ommen 1993 zijn opgesteld. Ook dienen zij gebruik te maken van de ervaring die in de jaren daarna is opgedaan;
7. zeven deputaten te benoemen ten behoeve van de pastorale verzorging van de dove en slechthorende gemeenteleden;
8. deputaten de volgende instructie mee te geven:
  - a. zij regelen en begeleiden de speciale toerusting van de predikant;
  - b. zij staan de predikant met raad en daad terzijde, begeleiden hem en zien toe op de uitvoering van de hem gegeven instructie, naar de wijze waarop ouderlingen volgens artikel 21 KO toezien op de ambtsdienst van hun medeambtsdragers;
  - c. zij behandelen eventuele klachten uit het midden van de kerken over het functioneren van de predikant. Zij zullen echter alleen klachten in behandeling nemen

- als de klagende instantie eerst zelf getracht heeft met de predikant tot een oplossing te komen; in zaken die leer of leven van de predikant raken, houden zij zich aan wat daarover in de instructie voor de kerk te Zwolle-Zuid is vastgesteld (Acta GS Ommen 1993, art. 42);
- d. zij trachten samen met de predikant de pastorale verzorging van de dove en slechthorende gemeenteleden te stimuleren en te coördineren en voorzien de predikant van de voor zijn werk benodigde communicatieapparatuur;
  - e. zij onderhouden goed contact met de in het land bestaande dovencommissies;
  - f. zij vragen jaarlijks, onder verwijzing naar een bijgevoegde beknopte begroting, aan de kerken om een bijdrage per ziel voor het landelijke werk ten bate van de doven en slechthorenden;
  - g. zij stellen tijdig aan de kerk te Zwolle-Zuid het bedrag ter beschikking voor het voldoen aan de verplichting die voor deze kerk voortvloeit uit de overeenkomst met de Vereniging Samenwerking Emeritering;
  - h. zij vergaderen minimaal vier maal per jaar en wijzen naast de samenroeper, die als voorzitter optreedt, uit hun midden een secretaris en een penningmeester aan. Zij nodigen in de regel de predikant voor de arbeid onder doven en slechthorenden en de vertegenwoordiger van de kerk te Zwolle-Zuid uit om als adviseerende leden aan hun vergadering deel te nemen;
  - i. zij onderzoeken of er middelen voorhanden zijn om Schrift en belijdenis zo dicht mogelijk bij de dove en slechthorende broeders en zusters te brengen;
  - j. als er een vacature ontstaat, handelen zij naar de instructie van de GS Ommen 1993 (Acta art. 42, besluit 6);
  - k. zij rapporteren aan de volgende generale synode en dit rapport dient zes maanden voor de aanvang van de generale synode aan alle kerken te worden toegezonden;
9. ds. Boerma te verzoeken een nota te schrijven over 'wat doven en slechthorenden aan ondersteuning van hun gemeente wel en niet mogen verwachten en wat kerkenraden hun dove gemeenteleden behoren te bieden';
  10. de nieuwe dovenpredikant de gelegenheid te geven een gedegen opleiding in de Nederlandse Gebarentaal te volgen;
  11. aan het verzoek van de Gereformeerde Kerk te Mussel te voldoen door een afschrift van deze brief ter hand te stellen aan deputaten;
  12. deputaten te machtigen ter bekostiging van het hun opgedragen werk, mede in verband met de overlap van een jaar met betrekking tot de nieuwe dovenpredikant, indien deze grotendeels in 2002 plaatsvindt, voor de jaren 2000, 2001 en 2002 respectievelijk de volgende maximale bedragen van de kerken te heffen: f 207.400,--, f 223.200,-- en f 226.800,--. Vindt de overlap grotendeels plaats in het jaar 2001, dan gelden de respectievelijke maximale bedragen voor deze jaren: f 237.900,--, f 241.800,-- en f 176.400,--.

Gronden:

1. de vastgestelde overeenkomst tussen De Gereformeerde Kerken in Nederland en de predikant voor de pastorale verzorging van dove en slechthorende broeders en zusters alsmede de vastgestelde instructies blijken in de praktijk goed te voldoen. Er is een goede uitvoering gegeven aan de instructies;
2. doven hebben een duidelijke taalachterstand; daarom is omtrent de teksten in het aangepaste bevestigingsformulier gekozen voor een vertaling waarbij de gebarentaal op een juiste wijze gebruikt kan worden, waarbij gelet is op een voor doven zo helder mogelijke weergave van de bijbelse boodschap;
3. één dovenpredikant in fulltime functie is als bezetting voldoende, daar het thans gaat om een doelgroep van 40 personen, waardoor het werkterrein voor de opvolger sterk is afgebakend. De slechthorenden (80 personen) behoren nu tot de minder intensief te bewerken aandachtsgroep. Bovendien is het werk als dovenpredikant moeilijk te verenigen met dat van een gemeentepredikant;
4. ten einde het pastorale werk optimaal te laten doorgaan, dient een zo soepel mogelijke

- overgang voor de opvolging van ds. Boerma gegarandeerd te worden;
5. ook na zijn aftreden als dovenpredikant kan in noodgevallen een beroep op ds. Boerma gedaan worden om de kwetsbaarheid van het werk voor deze doelgroep te verminderen;
  6. uit de door deputaten beschikbaar gestelde begroting blijken de quotabedragen toereikend voor het opgedragen werk.

Bij de bespreking zijn als deputaat ook br. J. Huisman, ds. A.O. Reitsema en zr. H.J. Schoon-Stevens aanwezig, alsmede de dovenpredikant ds. J.W. Boerma.

De rapporteur, oud. A. Smit, wijst op de specifieke deskundigheid die voor het pastoraat aan doven en slechthorenden nodig is. Niet elke ambtsdrager zal die zich eigen kunnen maken. In de gewone spreektaal zullen doven en slechthorenden het evangelie niet of onvoldoende kunnen horen.

Prof. dr. M. te Velde bepleit in zijn advies aan de synode dat onderzocht wordt of er in de zorg voor doven en slechthorenden op andere wijze voorzien kan worden dan door de dienst van een fulltime predikant. Het is denkbaar dat een aantal niet-predikanten dit werk ook kan doen. Als ze daarvoor goed worden opgeleid en geïnstrueerd, zouden ze langer kunnen worden ingeschakeld dan de acht à negen jaar die nu voor een dovenpredikant geldt. Als het werk door meer personen wordt gedaan, is het minder kwetsbaar, al is er dan wel een coördinator nodig.

Vanuit de vergadering wordt ook de mogelijkheid genoemd dat ds. Boerma wordt opgevolgd door twee parttime predikanten, die elkaar indien nodig kunnen vervangen. In plaats van één predikant voor het hele land, zou er meer deskundigheid per regio moeten komen.

De rapporteur zegt dat hierover met deputaten en ds. Boerma uitvoerig gesproken is. De voorkeur blijft uitgaan naar één fulltime predikant. Een factor hierbij is dat het werk van ds. Boerma door moet kunnen gaan. Als er twee dovenpredikanten zijn, moeten ze beiden worden opgeleid en gebeurt veel werk dubbel. Ds. Boerma heeft aangeboden te willen invallen als dat echt nodig blijkt.

Volgens de voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, is het niet goed na een start van zes jaar, waarin veel is opgebouwd, nu een andere koers te gaan varen waar vanuit de kerken niet om is gevraagd. Deputaten kunnen het wel overwegen, het heeft ook hun aandacht, maar een besluit in die richting is nu niet mogelijk.

Deputaat ds. A.O. Reitsema zegt dat er een keus gemaakt moet worden. Wat je kiest is bepalend voor de organisatie van het werk.

Ds. J.W. Boerma verklaart dat de samenwerking met de vijf regionale dovencommissies goed is. Organisatorisch gebeurt in die commissies het meeste werk.

Welke status heeft de nota die ds. Boerma moet maken, gelet ook op de uitdrukking 'behooren' in de opdracht (besluit 9)? De rapporteur: Het gaat om een beschrijving van de diverse werkzaamheden met het oog op de voortzetting daarvan na zijn opvolging.

Is in het bevestigingsformulier voor dovenpredikant de passage uit 2 Korintiërs 5 wel correct weergegeven (zie bijlage 30 bij deze Acta, op cd-rom)? Wil God de mensen hun zonden niet meer aanrekenen? Moet in plaats van 'de mensen' niet 'ons' staan? De voorzitter van de commissie: Het is geen vertaling maar een omschrijving. Voor doven is nodig dat de boodschap zo duidelijk mogelijk wordt weergegeven.

Er is geen samenwerking met de christelijke gereformeerde dovenpredikant, zegt deputaat ds. A.O. Reitsema desgevraagd. Wel is er onderling contact tussen de dovenpredikanten. De CGK-dovenpredikant werkt veel samen met de hervormde dovenpredikant. Volgens ds. J.W. Boerma is samenwerking in de praktijk moeilijk, omdat de CGK-dovenpredikant alleen in de noordelijke regio werkt. Samenwerking is er wel op onderdelen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Deputaat ds. A.O.

Reitsema blijft hierbij buiten stemming.

De preses dankt deputaten voor hun werk, in het bijzonder zr. Schoon en ds. Reitsema, die aftredend zijn. Hij verwijst naar Romeinen 10:17: Het geloof is uit het horen. Als doven horen, komt daarin de weg naar het leven tot uiting.

Artikel 70

18 / 19 / 21.05.99

Geestelijke verzorging militairen

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. van der Lugt

Materiaal :

1. rapport van deputaten voor de Geestelijke Verzorging van Militairen met een verslag van hun werkzaamheden; uit dit rapport blijkt onder meer:
  - a. in de afgelopen drie jaren is het lidmaatschap van het CIO-M verkregen en hebben deputaten geparticipeerd in het CIO-M;
  - b. dit betekende een intensivering van de betrokkenheid van deputaten, waardoor de ontwikkelingen in de krijgsmacht nauwlettend konden worden gevolgd; naar vermogen is daarop dan ook ingespeeld;
  - c. vanwege doorgevoerde bezuinigingen in de defensie bleek het niet mogelijk predikanten als legerpredikant uit te zenden in de krijgsmacht; wel vervulden reservisten af en toe invalbeurten;
  - d. er zijn in de krijgsmacht zelf grote veranderingen gaande vanwege het in toenemende mate betrokken zijn van het leger in crisis- en oorlogsgebieden, waar ook ter wereld;
  - e. door deze veranderingen zal in de nabije toekomst de vraag naar geestelijke verzorgers in het leger toenemen;
2. een aanvullend rapport van deputaten voor de Geestelijke Verzorging van Militairen waarin onder meer het volgende de aandacht vraagt:
  - a. in het verleden werden vragen van dienende legerpredikanten met betrekking tot het functioneren in het leger in goed overleg met deputaten en de desbetreffende kerkenraad tot tevredenheid opgelost;
  - b. door veranderingen in de krijgsmacht zal ook van gereformeerde legerpredikanten worden verlangd overal inzetbaar te zijn, ook in crisis- en oorlogsgebieden;
  - c. deputaten beraden zich nu op de gesignaleerde moeite met betrekking tot het functioneren als gereformeerde legerpredikant en de eigen identiteit van de gereformeerde kerken bij uitzending naar crisis- en oorlogsgebieden;
  - d. in deze gebieden gelden uitzonderingssituaties waarin de vigerende regels en afspraken niet voorzien; deputaten stellen voor om voor het functioneren in deze uitzonderingssituaties grenzen aan te geven waarbinnen de legerpredikant verantwoord kan handelen.

Besluit 1:

deputaten te dechargeren en te danken voor hun arbeid.

Grond:

deputaten hebben blijkens hun rapporten aan hun opdracht voldaan.

Besluit 2:

opnieuw deputaten te benoemen met de volgende opdracht:

- a. als instantie te fungeren waaraan de overheid (c.q. de hoofdkrijgsmachtpredi-

- kant) mededeling kan doen, indien zij een of meer krijgsmachtpredikanten uit de gereformeerde kerken wenst;
- b. de ontwikkeling in de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht zo nauwkeurig mogelijk te volgen, te toetsen en zo nodig daarop in te spelen;
  - c. een nauw contact met de hoofdkrijgsmachtpredikant te onderhouden om zo mogelijk tot goede afspraken te komen voor een verantwoord functioneren van door onze kerken uitgezonden legerpredikanten;
  - d. het lidmaatschap van het CIO-M te continueren en daarin naar vermogen een constructieve bijdrage te leveren;
  - e. ijverig te zoeken naar predikanten die geschikt en bereid zijn de functie van krijgsmachtpredikant te vervullen, ongeacht of dit een plaats bij de landmacht, bij de luchtmacht of bij de vloot betreft, en zo te komen tot een bezetting van de plaatsen die voor gereformeerde predikanten beschikbaar zijn; als het jaarlingen betreft te handelen naar de bestaande instructie (GS Ommen 1993, Acta art. 43, besluit 5e--i); als het langverbanders betreft te handelen naar de vastgestelde regelingen A en B (GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 56, besluit 2, bijlage VI);
  - f. ten aanzien van hun arbeid contact te onderhouden met:
    1. de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken;
    2. de deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid voor overleg met betrekking tot onderwerpen die beide deputaatschappen regarderen;
  - g. geregeld contact te onderhouden met de dienstdoende en reservekrijgsmachtpredikanten om van hen rapport te ontvangen van hun (eventuele) werkzaamheden, hen bij te staan in de uitoefening van hun functie en zo nodig te informeren over de huidige gang van zaken;
  - h. zolang de mogelijkheid daartoe wordt geboden in 'Beukbergen' of elders cursussen te organiseren voor gereformeerde (aanstaande) militairen, mede onder leiding van gereformeerde (krijgsmacht)predikanten, en al het nodige te verrichten tot vorming en voorlichting, eventueel in samenwerking met het Gereformeerd Vormingsinstituut (GVI), de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken (CCGG) en het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (GMV);
  - i. van hun arbeid aan de volgende generale synode rapport uit te brengen en te beoordelen of het volledige rapport aan de kerken toegezonden moet worden, en dan zes maanden voor aanvang van de synode.

Gronden:

1. de ontwikkelingen binnen de krijgsmacht volgen elkaar in hoog tempo op; uitzending naar crisis- en oorlogsgebieden en het volledig inzetbaar zijn van de krijgsmachtpredikant vragen heroriëntatie op het te voeren beleid terzake;
2. een gemeenschappelijke problematiek bij de uitvoering van de taken van respectievelijk deputaten Geestelijke Verzorging van Militairen en deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid maakt regelmatig overleg tussen beide deputaatschappen nodig;

Besluit 3:

deputaten op te dragen voor uitzonderingssituaties in crisis- en oorlogsgebieden de dienstdoende legerpredikant zo te instrueren dat hij

- a. onverkort Gods Woord moet kunnen uitdragen;
- b. geestelijke verzorging moet kunnen geven aan de aan zijn zorg toevertrouwde militairen;
- c. het avondmaal kan vieren en bedienen, mits
  1. in de samenkomst het karakter van de christelijke gemeente bewaard blijft;
  2. hij slechts uitnodigt wie ook in eigen gemeente daartoe gerechtigd zijn;
  3. hij hen wijst op hun persoonlijke verantwoordelijkheid in leer en levenswandel.

Gronden:

1. het is de taak van de krijgsmachtpredikant het Woord van God te verkondigen en geestelijke zorg te geven aan militairen in het hem toegewezen arbeidsveld;
2. de voorwaarde 'overal en volledig inzetbaar zijn' impliceert het bedienen van het avondmaal onder militairen in crisis- en oorlogsgebieden; in die gebieden is een strikte naleving van artikel 60 en 61 KO niet uitvoerbaar, maar in de avondmaal vierende gemeenschap dient ook in de vorm van een 'noodgemeente' de kerk van Christus herkenbaar te blijven (vgl. art. 61 KO);
3. tot het vieren van het avondmaal zijn gerechtigd, wie Christus met een waar geloof belijden en godvrezend leven;
4. van de deelnemers aan het avondmaal mag worden gevraagd dat zij zich houden aan het onderwijs van de Schriften in o.a. 1 Korintiërs 10:14 e.v. en 1 Korintiërs 11:17 e.v.

Besluit 4:

de in besluit 3 genoemde instructie voorlopig vast te stellen en nieuwe deputaten op te dragen, haar kritisch te toetsen en de volgende generale synode te dienen met een voorstel voor een definitieve instructie.

Grond:

In verband met het uitzonderlijk karakter van de bedoelde situatie dient de voorlopige instructie grondig doordacht en zo mogelijk in de praktijk getoetst te worden;

Besluit 5:

voor de jaren 2000, 2001 en 2002 ter bekostiging van het aan deputaten opgedragen werk een bedrag van f 4.800,-- per jaar beschikbaar te stellen.

Grond:

uit de door deputaten beschikbaar gestelde begroting blijkt een budget van f 4.800,-- per jaar toereikend voor het opgedragen werk.

De bespreking vindt plaats in aanwezigheid van de deputaten ds. A.H. van der Velden en br. J. Bosch.

De rapporteur, oud. A. van der Lugt, vertelt dat de laatste tien jaar veel in de krijgsmacht is veranderd. Dienstplichtige militairen hebben plaatsgemaakt voor een beroepsleger, dat ook buiten Nederland inzetbaar is onder buitenlandse generaals. Dat stelt deputaten voor nieuwe vragen. Mag een krijgsmachtpredikant in uitzonderlijke situaties in crisis- en oorlogsgebieden, waarvan momenteel Kosovo een sprekend voorbeeld is, bijvoorbeeld ook het avondmaal bedienen en zo ja, onder welke voorwaarden? Als dat niet mag is de onontkoombare consequentie dat de hoofdlegerpredikant in oorlogssituaties niet meer van onze diensten gebruik kan maken. In een vredessituatie hoeft een gereformeerd predikant niet voor iedereen het avondmaal te bedienen. Daar wordt rekening mee gehouden. Krijgsmachtpredikanten moeten echter overal en volledig inzetbaar zijn, ook in oorlogssituaties.

De commissie stelt voor dat een krijgsmachtpredikant in oorlogssituaties onder voorwaarden het avondmaal moet kunnen bedienen. Uitdrukkelijk vermeldt zij dat het om een uitzonderingssituatie gaat. De viering van het avondmaal in een oorlogssituatie is niet vergelijkbaar, ook niet per analogie, met een viering in vreedstijd. De vergelijking met een avondmaalsviering in een inrichting gaat dus niet op. Het gaat om een uitzondering die goed af te grenzen is, namelijk een oorlogssituatie. In die uitzonderingssituatie wordt dan de essentie van artikel 60 KO, namelijk dat tot het avondmaal alleen worden toegelaten die belijdenis van het geloof hebben gedaan en godvrezend leven, zo goed mogelijk waargemaakt.

De regeling draagt een voorlopig karakter, zodat er nog verder op gestudeerd kan worden.

In de bespreking wordt de verschrikking van de oorlog onderstreept. Gereformeerde kerken mogen zich hier niet afzijdig opstellen, maar dienen juist ook dan de mensen te laten delen in de troost van het evangelie, ook, waar dat op verantwoorde manier kan, met behulp van het avondmaal.

In het veld, in het aangezicht van de dood, sta je met elkaar voor Christus' dood en ontstaat een nieuwe kring van gelovigen.

Volgens sommigen werd ook in het voormalige Nederlands-Indië door onze predikanten in het leger avondmaal gevierd.

Gevraagd wordt in hoeverre het hier echt om een uitzonderingssituatie gaat. Deputaten noemen in hun aanvullend rapport de regels die gelden voor buitenlandse gasten naar analogie van het besluit van GS Leeuwarden 1920 over het avondmaal in stichtingen (Acta art. 20). Volgens het jaarverslag van de Dienst Geestelijke Verzorging bij de Krijgsmacht is men in Seedorf overgegaan op erediensten met een vrije invulling. Er zijn kennelijk dus meer uitzonderingen.

De rapporteur, oud. A. van der Lugt, antwoordt dat van een echte uitzondering geen analogiewerking uitgaat. Het gaat om gebieden waar de wereld in brand staat.

Met de hoofdlegerpredikant bestaan bijvoorbeeld ten aanzien van de erediensten in Seedorf duidelijke afspraken, zodat de erediensten naar de regels van het eigen kerkverband kunnen worden ingevuld.

De uitzondering voor oorlogsgebieden kan duidelijk worden vastgelegd, zodat ook daarover afspraken te maken zijn. Deputaat ds. Van der Velden vult aan dat we ook in oorlogssituaties de samenkomsten mogen inrichten volgens de regels van het eigen kerkverband.

Hoe functioneert het toezicht bij de toelating tot het avondmaal? Moet het avondmaal niet in een samenkomst van de gemeente plaatsvinden (art. 61 KO)? Toen de NGB werd opgesteld, was het ook oorlog. Toch staat daarin dat het avondmaal ontvangen wordt in de samenkomst van Gods volk (art. 35 NGB). Mag de hoofdlegerpredikant hierin eisen stellen? De rapporteur antwoordt dat de predikant van tevoren weet wie avondmaal zullen vieren. Want bij de geestelijke verzorging hoort dat hij zijn mannen kent. Hij heeft ook de mogelijkheid iemand het avondmaal te weigeren. In de Woordbediening wijst hij bovendien op ieders persoonlijke verantwoordelijkheid.

In een oorlogssituatie is een eredienst als in vreedestijd, onder toezicht van een kerkenraad, vaak niet mogelijk. De bedoeling is niet om het toezicht secundair te maken of toe te geven aan verkeerde oecumene, maar een bijzondere situatie te regelen, zodat ook dan het avondmaal als heilige maaltijd zo goed mogelijk kan worden gevierd, in de samenkomst waarin het karakter van de christelijke gemeente zichtbaar wordt.

De hoofdlegerpredikant mag bepaalde eisen stellen, want hij stelt de taken vast. Tegelijk is ook de in besluit 3 geformuleerde instructie voor alle betrokkenen duidelijk.

Prof. dr. M. te Velde zegt in zijn advies aan de synode dat ervoor gewaakt moet worden dat regels en gronden als hier geformuleerd concurrerend en uithollend werken ten opzichte van andere regels. Hij denkt aan een deputaatschap voor kerkorde en kerkrecht dat deze en andere vraagstukken breder bestudeert. De commissie vindt dit een goede zaak. In verband hiermee stelt zij voor, nu zo'n deputaatschap er nog niet is, de instructie voor deputaten op dit punt *voorlopig* vast te stellen en hun op te dragen haar kritisch te toetsen (besluit 4).

Deputaat ds. Van der Velden wijst op het belang van de algemene inzetbaarheid van onze krijgsmachtpredikanten. Als ze niet overal en volledig inzetbaar zijn, zullen onze predikanten geen dienst meer kunnen doen in de krijgsmacht. Dan wordt ook het deputaatschap overbodig. Te verwachten is dat er binnenkort zo'n 25 vacatures ontstaan voor legerpredikant. Er is ruim mogelijkheid in het leger het evangelie uit te dragen.

Juist in crisisgebieden lopen mensen aan tegen haat en zinloosheid. De behoefte aan geestelijke zorg, waaronder ook de viering van het avondmaal, is daar groot.

Ds. A. van der Sloot en oud. P.P. Koopman dienen een tegenvoorstel in, dat in de instructie

voor legerpredikant voor in oorlogssituaties wordt opgenomen, dat vanwege het gevaar dat het avondmaal magisch wordt opgevat, de viering van het avondmaal dient plaats te hebben in een samenkomst van de gemeente en onder kerkelijk toezicht.

Van het commissievoorstel worden de besluiten 1, 2, 3 en 5 aanvaard met 27 stemmen voor en 6 tegen bij 1 onthouding. Besluit 4 wordt met algemene stemmen aanvaard. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Artikel 71

23.06.99

Meldpunt seksueel misbruik

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : H.J. Messelink

Materiaal :

1. schrijven van de Particuliere Synode Groningen 1999 waarin wordt voorgesteld een deputaatschap in te stellen voor de bestrijding van en hulp in geval van seksueel misbruik door kerkelijke werkers (onder kerkelijke werkers wordt verstaan: ambtsdragers en anderen die in dienst van de kerk werkzaam zijn);
2. conceptvoorstel van dezelfde synode inzake dit deputaatschap.

Besluit 1:

een studiedeputaatschap in het leven te roepen met de volgende opdrachten:

- a. onderzoek te doen naar de noodzaak, de mogelijkheid en de uitvoerbaarheid van het instellen van kerkelijke meldpunten voor seksueel misbruik door kerkelijke werkers;
- b. zich daarbij te bezinnen op de vraag of en zo ja hoe deze meldpunten kerkelijk ingekaderd kunnen worden;
- c. het informeren bij en overleggen met deputaten of commissies van andere kerkgenootschappen met het oog op de totstandkoming van een goede regeling;
- d. aan de eerstvolgende synode rapport uit te brengen en dit rapport zes maanden voor het bijeenkomen van de synode aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. gelet op de ervaringen in het maatschappelijk leven, in andere kerkgenootschappen en binnen de gereformeerde kerken, is er reden om aan te nemen dat dit seksueel misbruik voorkomt, hoewel er geen onderzoek is geweest naar de ernst en de omvang van de problematiek van seksueel misbruik door kerkelijke werkers in de gereformeerde kerken;
2. gezien de vraag in hoeverre het instellen van meldpunten en de invulling daarvan (bemensing, het opstellen van een klachtenprocedure, het afleggen van verantwoording) een kerkelijke zaak naar artikel 30 KO genoemd kan worden, ligt het voor de hand eerst een studiedeputaatschap in te stellen dat hier onderzoek naar doet;
3. vanwege de complexe aard van deze materie en het grote belang van voldoende deskundigheid in het omgaan ermee en tevens van eenduidigheid in benadering en procedures is bezinning op een gezamenlijke aanpak met andere kerken van gereformeerde belijdenis gewenst.

Besluit 2:

er bij de kerkenraden op aan te dringen zich nu reeds te verbinden aan het bestaande meldpunt seksueel misbruik van Stichting De Driehoek.

Grond:

het is de verantwoordelijkheid van de kerkenraden het kwaad van seksueel misbruik door kerkelijke werkers te bestrijden en, waar het heeft plaatsgevonden, te bevorderen dat de erdoor aangerichte schade zoveel mogelijk wordt beperkt en hersteld. Aangezien binnen een en dezelfde kerkelijke gemeente gemakkelijk belangenverstrengeling en loyaliteitsconflicten kunnen ontstaan, is het wenselijk een deskundige instantie buiten eigen gemeente te kunnen inschakelen.

Besluit 3:

ter bekostiging van het aan deputaten op te dragen werk een bedrag beschikbaar te stellen tot een maximum van f 3500,-- voor het jaar 2000, f 3500,-- voor het jaar 2001 en f 3500,-- voor het jaar 2002.

Grond:

hoewel er nog geen begroting gepresenteerd kan worden, lijkt dit bedrag toereikend voor het werk dat dit deputaatschap uit moet voeren.

De rapporteur, ds. H.J. Messelink, zegt dat het bij seksueel misbruik door kerkelijke werkers om een tere zaak gaat met diepinsnijdende gevolgen. Oneigenlijk gebruik van seksualiteit in een ongelijke situatie als een gezagsrelatie heeft ernstige gevolgen bij het slachtoffer ten aanzien van geloof en kerk.

De CGK hebben een commissie ingesteld die de mogelijkheid tot hulp onderzoekt en bij gebleken mogelijkheid daar uitvoering aan geeft, mede aan de hand van een op te stellen gedragslijn voor kerkenraden. Stichting De Driehoek heeft voorlopig een meldpunt ingesteld, in de hoop dat dit later kerkelijk zal worden. Kerkenraden kunnen zich aan dit meldpunt verbinden door daartoe te besluiten.

De commissie stelt voor om nu alleen een studiedeputaatschap in te stellen. De noodzaak van een meldpunt is wel duidelijk, maar de materie is gecompliceerd. Wat is bijvoorbeeld van een meldpunt de kerkelijke status? Moet het kerkelijk zijn of is het voldoende als elke kerk zich eraan verbindt? Wat gebeurt er als een kerk zich niet aan de uitspraak ervan houdt? De instelling van een deputaatschap is een signaal dat de kerk achter huidige en toekomstige slachtoffers staat. Seksueel misbruik is in strijd met al wat God over seksualiteit, intimiteit en vertrouwen zegt.

Voor sommigen gaat de instelling van een studiedeputaatschap niet ver genoeg. Als kerkelijke functionarissen zich aan misbruik schuldig maken, moeten we als kerken onze verantwoordelijkheid nemen. Daarmee is het een kerkelijke zaak, waar we uitvoering aan moeten geven. Schuiven we met drie jaar studie onze verantwoordelijkheid niet voor ons uit? Hoe komt dat over bij mensen die in hun gevoelens diep gekwetst zijn? Kan De Driehoek wel een kerkelijke klachtenprocedure starten? De PS Groningen heeft om een deputaatschap gevraagd dat de noodzakelijke hulp metterdaad verleent en regelingen daartoe opstelt. Plaatselijk kan een klacht inzake misbruik vaak niet goed behandeld worden, omdat de voor onpartijdigheid nodige afstand ontbreekt. Daarom is een generaal-synodale instantie nodig. Dan wordt ook verschil in aanpak voorkomen.

De rapporteur, ds. H.J. Messelink, antwoordt, dat het serieus nemen van de nood niet in geding is. Momenteel is er een meldpunt en de mogelijkheid tot hulp met de nodige deskundigheid. De Driehoek beschikt over een klachtenprocedure. Als kerkenraden zich daaraan verbinden krijgt die kerkelijke rechtskracht, zodat bindende besluiten genomen kunnen worden. De verantwoordelijkheid van de kerken wordt uitdrukkelijk genoemd in de grond van besluit 2.

Het punt is alleen of het nu ook al kerkelijk geregeld moet worden. Dat misbruik in de kerk voorkomt en daarmee een kerkelijke zaak is, is duidelijk. Maar wat anders is, of er dan ook

een kerkelijke regeling voor moet komen. In die zin is het de vraag of het een kerkelijke zaak is. Is een generale regeling de goede manier om het kwaad van misbruik te bestrijden en de nodige hulp te bieden, of kan dat beter buiten het kerkelijk kader? Die materie is zo complex dat daar eerst studie voor nodig is.

Een amendement van ds. T.S. Huttenga en ds. G. Zomer om opdracht b te laten vervallen en als opdracht toe te voegen: "Wanneer de mogelijkheid zich voordoet om op verantwoorde wijze hulp te bieden, deze aan te grijpen", omdat het een kerkelijke zaak is waarbij een generale aanpak noodzakelijk is, en de kerken hun verantwoordelijkheid in deze niet onnodig moeten uitstellen, wordt verworpen met 6 stemmen voor en 27 tegen bij 2 onthoudingen. Daarna wordt het voorstel van de commissie met algemene stemmen aanvaard. De preses spreekt de hoop uit dat het genomen besluit preventief werkt en genezend zal zijn.

Artikel 72

30.06.99

Echtscheiding

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : P.J. Trimp

Materiaal :

1. brief van de kerk te Bunschoten-Oost dd. 27 januari 1998 met het verzoek om richtlijn 3 (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996 art. 47, besluit 2) als volgt te wijzigen : "Wanneer een zaak niet helder vanuit de Schrift bewezen kan worden mag een kerkenraad niet de gewetens binden. Blijft er in een dergelijk geval tussen de kerkenraad en de betrokken gemeenteleden verschil van inzicht bestaan over de vraag of echtscheiding en/of een tweede huwelijk geoorloofd is in het licht van Gods Woord, dan zal de kerkenraad naar artikel 41 KO advies vragen aan de classis";
2. brief van de PS Utrecht dd. 11 juni 1998 met adhesie aan
  - a. een revisieverzoek van de classis Amersfoort dd. 20 november 1997 ten aanzien van het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 betreffende echtscheidingszaken (Acta art. 47) en aan
  - b. het verzoek van genoemde classis deputaten te benoemen met een brede opdracht.

Ad a. Genoemde classis noemt de volgende argumenten:

  1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 geeft geen antwoord op de vraag of na kwaadwillige verlating de gelovige partij een nieuw huwelijk mag aangaan. Wat betekent in dit verband 'niet gebonden' in 1 Korintiërs 7:15?
  2. de classis heeft moeite met uitgangspunt 4 en interpreteert dit als: 'de kerken zouden zich erbij neerleggen dat er geen eenstemmigheid is over de inhoud van het begrip kwaadwillige verlating';
  3. de classis heeft moeite met richtlijn 1 (omdat GS Berkel en Rodenrijs het studierapport echtscheidingszaken aanbeveelt, waarin het begrip 'kwaadwillige verlating' te veel wordt opgerekt) en met richtlijn 3 (omdat tegen deze algemene uitspraak in de context van het synodebesluit bezwaar bestaat);
  4. de GS Berkel en Rodenrijs heeft nieuw beleid gemaakt ten aanzien van kwaadwillige verlating als grond voor echtscheiding en het mogen hertrouwen. Nu kan elke verlatene zich op synode-uitspraken beroepen om gedaan te krijgen dat zijn echtscheiding kerkelijk wordt geaccepteerd en toestemming tot hertrouwen en kerkelijke huwelijksbevestiging wordt verleend;
  5. de GS Berkel en Rodenrijs gaat verder dan de GS Middelburg 1933 en de generale synode van de CGK 1959, door aan de uitspraak 'geen eenstemmigheid' de richtlijn te koppelen dat een kerkenraad de gewetens niet mag binden.

Ad b. Verzoek om nieuw deputaatschap met als opdracht:

1. vanuit Schrift te onderbouwen wat wel en niet onder kwaadwillige verlating wordt verstaan (a);
2. studie maken van 7 inhoudelijke punten (b -- h):
  - b. meer aandacht voor censuur bij aanvragen en doorzetten van scheiding;
  - c. opheffing van tucht zonder dat er sprake is van berouw;
  - d. is voorechtelijk seksueel verkeer echtscheidingsgrond (naar analogie van overspel)?
  - e. wat is de taak van de kerkenraad met betrekking tot bezoekregeling van kinderen aan gescheiden ouders?
  - f. bezinning op taak van kerkenraden bij (laten) aangeven van incest;
  - g. nader onderzoek naar mogelijkheden en gevaren bij middenweg: scheiding van tafel en bed;
  - h. vragen hoe om te gaan met de Schrift temidden van de gebrokenheid van het leven en ten aanzien van berusting in een scheiding die niet kan worden ondergebracht bij de situatie van 1 Korintiërs 7:12-16.
3. brief van de kerk te Rijnsburg dd. 19 januari 1999 met verzoek om:
  - a. het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 betreffende echtscheiding (Acta art. 47) te herzien;
  - b. deputaten te benoemen met een brede opdracht om de problemen en vragen rondom huwelijk en echtscheiding in breed verband te bezien.

Ad a.

Rijnsburg wil uitgangspunt 4 herzien en richtlijn 3 uit het midden van de kerken wegnemen en is ervan overtuigd dat 1 Korintiërs 7:12-16 alleen de mogelijkheid openlaat van berusting in een scheiding, wanneer de keus is tussen het huwelijk en de Here.

Rijnsburg heeft bezwaren tegen het door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 aanbevolen studierapport van deputaten, waarin kwaadwillige verlating is opgerekt tot 'ongeloof in woord en wandel' zodat de weg open ligt dat elk beroep op kwaadwillige verlating wordt geaccepteerd.

Rijnsburg meent dat de GS Berkel en Rodenrijs 1996 ten onrechte verder gaat dan de GS Middelburg 1933 die geen uitspraak deed over kwaadwillige verlating als echtscheidingsgrond.

Ad b.

Rijnsburg ondersteunt het verzoek van de PS Utrecht 1998 en meent dat de opdracht van de GS Ommen 1993 aan het studiedeputaatschap Echtscheidingszaken veel te beperkt was. Men ging uit van de echtscheiding als onomkeerbaar feit, terwijl het veel breder had moeten gaan over huwelijk en echtscheiding. Er moeten richtlijnen komen inzake het huwelijk om het kwaad van de echtscheiding terug te dringen en te voorkomen.

4. brief van de kerk te Vollenhove dd. 27 februari 1999 met een revisieverzoek ten aanzien van de besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 47) met als bijlage een notitie getiteld 'Is hertrouwen verboden in Matt 5:31-32; 19:9 en 1 Kor. 7:10-11?'
Vollenhove vraagt
  - a. uitgangspunt 2 te wijzigen:

"Overspel maakt een ernstige inbreuk op het huwelijk als een relatie van liefde en trouw; kerkenraden dienen dan op te roepen tot en te werken aan bekering, berouw en verzoening. Ook andere zonden (bijvoorbeeld incest, mishandeling, verslaving) kunnen inbreuk maken op het huwelijk als een relatie van liefde en trouw. Ook dan dienen kerkenraden op te roepen tot en te werken aan bekering, berouw en verzoening";
  - b. nieuw uitgangspunt 5 toe te voegen:

"De Schrift bevat geen duidelijke uitspraken, die verklaren in welke gevallen echtscheiding wettig is en in welke gevallen niet.
De Schrift bevat evenmin duidelijke uitspraken, die verklaren in welke gevallen een nieuw huwelijk na een echtscheiding wettig is. Kerkenraden dienen zich terughoudend op te stellen bij aanvragen voor een kerkelijke huwelijksbevestiging van gescheidenen."

- c. richtlijn 3 en sommige woorden uit richtlijn 4 en 6 te laten vervallen.
5. brief van de kerk te Emmeloord dd. 16 maart 1999 met revisieverzoek ten aanzien van besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 47) met als bijlage notitie "Echtscheiding en hertrouw".

Emmeloord stelt voor uitgangspunt 4 als volgt te wijzigen:

"Het onderwijs der Schrift, zoals genoemd in uitgangspunt 1 en 2 en in 1 Kor. 7:12-16, maakt duidelijk dat kwaadwillige verlating om een andere dan de hierboven genoemde reden geen aanleiding mag zijn om in een echtscheiding te berusten. Wanneer gehuwden toch uit elkaar gegaan zijn dienen ze ongehuwd te blijven".

Als gronden voert Emmeloord aan:

- a. 1 Kor. 7:10, 11 geeft de regel dat gehuwden elkaar niet mogen verlaten; is dit wel gebeurd, dan moeten ze ongehuwd blijven of zich met elkaar verzoenen;
- b. 1 Kor. 7:10, 11 geeft aan dat het huwelijk voor God blijft bestaan zodat de gescheidenen de weg naar elkaar open moeten houden;
- c. 1 Kor. 7:12-16 geeft aan dat, in geval de ongelovig gebleven partij het huwelijk verbreekt, de gelovige partij gerechtigd is een nieuw huwelijk aan te gaan. De verlating omwille van het geloof is de enige uitzondering op de algemene regel van 1 Kor. 7:10, 11.
6. brieven van br. M.C. Bijl te Houtigehage dd. 16 juni 1998 en 15 september 1998 waarin hij zich achter het revisieverzoek van de kerk te Amersfoort-Centrum stelt (met als bijlage een samenvatting van genoemd revisiebesluit in het Nederlands Dagblad dd. 2 september 1997);
7. brief van br. J. Peters te Capelle aan den IJssel dd. 31 december 1998 met een revisieverzoek van besluit 2 (GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 47) en twee voorstellen:

Voorstel 1: dat de GS Leusden uitspreekt:

- a. dat de gewenste eenheid van kerkelijk beleid (zie besluit GS Ommen 1993) naar aanleiding van de uitgangspunten 3 en 4 in combinatie met de analogieredenering van het deputatenrapport op deze wijze juist niet wordt bereikt, omdat er geen eenstemmigheid bestaat omtrent het begrip 'kwaadwillige verlating';
- b. dat door het zorgvuldig overwegen van het deputatenrapport de uitgangspunten 3 en 4 te veel ruimte scheppen binnen de kerken om de oprukkende macht van de echtscheiding krachtig te weerstaan;
- c. dat daarom de uitgangspunten 3 en 4 vervallen verklaard en vervangen moeten worden;
- d. dat van kwaadwillige verlating volgens 1 Kor. 7 alleen sprake kan zijn, wanneer er inderdaad verlating plaats vindt vanwege een breken met God en zijn dienst;
- e. dat slechts bij deze vorm van kwaadwillige verlating een tweede huwelijk is geoorloofd.

Voorstel 2:

de synode stelt een deputaatschap in dat alsnog de kerkelijke praktijk in kaart brengt en studie maakt van de term 'kwaadwillige verlating' om te komen tot een helder beleid inzake de echtscheiding.

Besluit 1:

aan de revisieverzoeken van de PS Utrecht 1998, de kerken te Bunschoten-Oost, Rijsenburg en Emmeloord, br. M.C. Bijl en br. J. Peters ten aanzien van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 inzake echtscheidingszaken (Acta art. 47) in zoverre te voldoen dat uitgangspunt 1 en richtlijn 3 verduidelijkt worden, uitgangspunt 4 opnieuw geformuleerd wordt en een nieuw uitgangspunt 5 toegevoegd wordt, zodat de volgende uitgangspunten en richtlijnen worden vastgesteld:

De GS Leusden 1999 besluit de volgende uitgangspunten en richtlijnen te bieden ten dienste van kerkelijk beleid in echtscheidingszaken en ten dienste van een goede communicatie tussen kerkenraden terzake: (de wijzigingen ten opzichte van GS Berkel

en Rodenrijs staan cursief)

Uitgangspunten

1. Het huwelijk is door de Here ingesteld. Deze hechte band tussen man en vrouw mag niet door mensen verbroken worden (Gen. 2:24; Mal. 2:14-16; Mat. 19:3-9; 1 Kor. 7:10-11).
Echtscheiding is een ernstig kwaad, dat zoveel mogelijk voorkomen en bestreden moet worden.
2. Overspel maakt inbreuk op het huwelijk als een relatie van liefde en trouw. Wanneer verzoening van deze zonde en herstel van de geschonden verhouding niet mogelijk zijn, kan de trouweloos behandelde echtgenoot echtscheiding aanvragen (Mat. 5:32; Mat. 19:9; 1 Kor. 6:16-18; Hebr. 13:4); een nieuw huwelijk is dan geoorloofd en kan kerkelijk bevestigd worden.
3. Is er sprake van een ongelovige partij die de ander wil verlaten, dan mag de gelovige om dit te voorkomen niet het geloof en de liefde tot de Here ten offer brengen. Verlating omwille van het geloof (religionis causa) is een grond om in scheiding te berusten (1 Kor. 7:12-16).
4. *Er zijn ook andere ernstige vormen van zonden tegen een van Gods geboden waardoor het huwelijk fundamenteel wordt aangetast. Er valt geen algemene regel te geven om te beoordelen in hoeverre zulke zonden een grond vormen om in een echtscheiding te berusten.*
5. *Met betrekking tot echtscheiding op ongeoorloofde gronden geeft de Schrift de duidelijke regel dat de weg naar een nieuw huwelijk gesloten is (1 Kor. 7:10,11).*

Richtlijnen

1. De synode (van Berkel en Rodenrijs 1996) adviseert de kerkenraden het studierapport van deputaten (zie Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, bijlage IV) en het commissierapport (idem, bijlage V) zorgvuldig te overwegen.
2. Wanneer een scheiding zich voordoet in het huwelijk van kerkleden, zal de kerkenraad zijn herderlijke zorg voor de betrokkenen gestalte geven in troost, bemoediging en vermaan. Indien de kerkenraad op basis van gesprekken met betrokken partijen zich een oordeel vormt over de situatie, zal dit oordeel geargumenteed in de notulen worden vastgelegd.
3. Wanneer een zaak niet helder vanuit de Schrift bewezen kan worden, mag een kerkenraad niet de gewetens binden.
Blijft tussen de kerkenraad en de betrokken gemeenteleden *in de speciale situaties onder uitgangspunt 4 genoemd*, verschil van inzicht bestaan over de vraag of echtscheiding en/of een tweede huwelijk geoorloofd is in het licht van Gods Woord, dan zal de kerkenraad naar artikel 41 KO advies vragen aan de classis.
4. Bij vertrek van (één van) de betrokkenen naar een andere gemeente wordt aan de kerkenraad aldaar beknopt de informatie verstrekt die noodzakelijk is voor de overdracht van de ambtelijke zorg. Voordat de andere kerkenraad wordt ingelicht, zal de betrokken broeder en/of zuster op de hoogte worden gesteld van de inhoud van deze informatie.
Is de echtscheiding een feit geworden, dan wordt op de attestatie vermeld: "deze broeder/zuster is gehuwd geweest. Het huwelijk werd op (datum) ontbonden door echtscheiding. Hij/zij was op dat moment lid van de Gereformeerde Kerk te ..."
Indien een kerkenraad nadere informatie nodig heeft, met name ter beoordeling van een eventuele nieuwe huwelijksluiting, zal hij met medeweten van de betrokkene zich wenden tot de raad van de in de attestatie genoemde kerk.
5. Overleg zal plaatsvinden tussen kerkenraden die met dezelfde huwelijksbreuk en echtscheiding te maken krijgen. De resultaten van dit overleg zullen schriftelijk worden vastgelegd.
6. Indien zich tussen de betrokken kerkenraden een verschil voordoet in de beoordeling van een huwelijksbreuk en zij tot verschillende oordelen komen ten aan-

zien van tuchtoefening en/of kerkelijke bevestiging van een nieuw huwelijk, zal aan de classis van de kerk die in de betreffende zaak een beslissing moet nemen, advies worden gevraagd.

Gronden:

1. uit de revisieverzoeken is gebleken dat bepaalde formuleringen van de uitgangspunten en richtlijnen van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 vragen oproepen en niet eenduidig zijn;
2. terwille van de duidelijkheid moet uitgangspunt 1 explicieter en vollediger worden gemaakt;
3. de term 'andere vormen van kwaadwillige verlating' in uitgangspunt 4 is rekbaar, kunstmatig en niet adequaat, waarbij de analogieredenering niet begrensd wordt;
4. richtlijn 3 behoeft meer duidelijkheid.

Besluit 2:

aan het revisieverzoek van de kerk te Vollenhove ten aanzien van het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 47) inzake echtscheiding niet te voldoen.

Gronden:

1. de wijziging die de kerk te Vollenhove voorstelt in uitgangspunt 2 van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, doet geen recht aan het feit dat de Schrift over overspel spreekt als een grond om echtscheiding te bewerkstelligen;
2. weliswaar is een zonde als incest te typeren als vorm van overspel, maar zonden als mishandeling en verslaving vallen buiten het kader van overspel;
3. het karakter van uitgangspunt 2 wordt teniet gedaan wanneer genoemde zonden op een lijn worden geplaatst (zie studierapport deputaten aan GS Berkel en Rodenrijs 1996 paragraaf 14).

Besluit 3:

aan de verzoeken van de PS Utrecht 1998, de kerk te Rijnsburg, br. M.C. Bijl en br. J. Peters om een nieuw deputaatschap te benoemen te voldoen door een deputaatschap te benoemen met de volgende instructies:

1. zich nader te bezinnen op de eigentijdse vragen rond scheiden en hertrouwen met speciale aandacht voor de vragen die de PS Utrecht 1998 (onder b tot h) heeft gesteld;
2. knelpunten in het pastoraat en het kerkenraadsbeleid rond scheiden en hertrouwen te inventariseren;
3. onderzoek te doen naar de kerkrechtelijke implicaties van de aangenomen uitgangspunten en richtlijnen en de vragen rond censuur, schuld en berouw;
4. de praktische bruikbaarheid van de aangenomen uitgangspunten en richtlijnen te evalueren;
5. onderzoek te doen (in overleg met deputaten Relatie Kerk en Overheid) naar de verhouding tussen burgerlijk recht en kerkelijk recht, waarbij de vraag gesteld kan worden in hoeverre de kerk haar eigen recht moet ontwikkelen in verband met de toenemende secularisatie van de wetgeving inzake huwelijk en scheiding;
6. onderzoek te doen naar de hermeneutische vragen rond scheiden en hertrouwen in een breder perspectief;
7. aan de volgende synode rapport uit te brengen van zijn werkzaamheden en op basis daarvan voorstellen doen, en dit rapport een half jaar tevoren aan de kerken toe te zenden.

Gronden:

1. als kerken zijn we in deze tijd gezamenlijk geroepen ons in te zetten voor de strijd tegen het kwaad van de echtscheiding en voor een bijbels verantwoord pastoraat aan broeders en zusters die lijden onder het kwaad van de echtscheiding;
2. als kerken zijn we er gezamenlijk verantwoordelijk voor dat de bezinning rond scheiden en hertrouwen dieper gaat en verder komt dan de aangenomen uitgangspunten en richtlijnen van besluit 1;
3. doorgaande hermeneutische studie is gewenst omdat met de uitgangspunten en richtlijnen het laatste woord nog niet is gesproken.

Besluit 4:

deputaten te machtigen uitgaven te doen tot een bedrag van f 3000,-- voor de jaren 2000 en 2001 en tot een bedrag van f 6000,-- voor 2002.

Grond:

de uitgaven zijn geraamd voor reis- en vergaderkosten en voor het toezenden van een rapport aan de kerken.

De rapporteur, ds. P.J. Trimp, leidt de discussie in. Bij elke scheiding zijn er schuldigen, meer en minder schuldigen, daders en slachtoffers. Dit is triest voor de betrokken gezinnen en gemeenten. We zijn niet in staat mooi te houden wat God mooi heeft gemaakt. GS Berkel en Rodenrijs maakte richtlijnen om hier met wijsheid en barmhartigheid mee om te gaan.

Op een onderdeel behoeven deze richtlijnen verduidelijking en enige bijstelling.

Terecht is er aandacht voor gevraagd dat het begrip 'kwaadwillige verlaten' niet opgerekt mag worden. Het is beter om te erkennen dat er ook andere ernstige vormen van zonde zijn tegen Gods geboden die de naaste en het huwelijk aantasten, zoals bijvoorbeeld ernstige mishandeling.

De vraag is hoe ver een synode kan gaan om inzake echtscheiding regels te geven. Elke situatie is anders. Er is vrijheid van exegese.

Daarnaast blijven er nog vragen over, ook vanuit de kerken gesteld, die nadere studie nodig maken. Bijzondere aandacht is nodig voor hermeneutische vragen, waarbij het gaat om de betekenis en de hantering van de bijbelse norm in deze tijd, temeer nu wetgeving en praktijk zich al meer van de bijbelse norm verwijderen. Een deputaatschap kan de kerken desgevraagd ook adviseren bij vragen rond scheiden en hertrouwen.

In de bespreking wordt gevraagd: Zal uitgangspunt 4 niet te gemakkelijk worden gebruikt? Gaat het ook hier niet om ongeoorloofde gronden, waarbij een volgend huwelijk onmogelijk is? Zitten hier geen mazen in?

De rapporteur maakt onderscheid tussen de situaties van uitgangspunt 4, waarbij andere zonden dan overspel en kwaadwillige verlaten het huwelijk aantasten, en de situatie van uitgangspunt 5, waarbij er ontwrichting is in de zin van onvermogen. In het laatste geval is de weg naar een volgend huwelijk duidelijk gesloten, in het eerste is dat niet zo duidelijk. Daarom moeten deze twee wel onderscheiden worden. Bij uitgangspunt 4 gaat het wel om ernstige zonden. Ze worden alleen niet nader omschreven, omdat hier verschillende vormen van zonde onder vallen. De kerkenraad zal hierover moeten oordelen.

Wie verkeerd wil vang je niet met het dichten van mazen. De uitgangspunten vormen een kader.

Is 'berusten' bij kwaadwillige verlaten om het geloof (uitgangspunt 3) niet te passief? Als het in zo'n situatie op een scheiding aankomt is er, als het goed is, al een heel duidelijke keus voor het geloof en voor een gelovige opvoeding van de kinderen aan voorafgegaan. Dat is toch geen berusten?

De rapporteur antwoordt: Het berusten slaat op de specifieke situatie van 1 Korintiërs 7:12-16. Dat is inderdaad wat anders dan berusten zonder goed- of afkeuring uit te spreken.

Moet op een attestatie van een scheiding melding gemaakt worden, ook als die al lang geleden heeft plaatsgevonden? Is het in bijzondere situaties niet beter met betrokkenen te overleggen hoe de informatie daarover wordt doorgegeven?

De rapporteur antwoordt: Het is eerlijk om te vermelden hoe de situatie is. Dat kan afhankelijk van de situatie ook heel neutraal gebeuren.

Is een studiedeputaatschap voor de vragen rond scheiden en hertrouwen wel echt nodig? Als deputaten de kerken desgevraagd gaan adviseren, zoals de commissie voorstelt, wordt het dan geen soort kerkelijke rechtbank? Laten de docenten in Kampen over deze problematiek studeren, publiceren en adviseren.

Aan de andere kant wordt opgemerkt, dat het niet juist is deze vragen aan Kamper docenten over te laten. Liturgie wordt ook in Kampen gedoceerd en tegelijk hebben we een deputaatschap dat zich hier voor inzet. Deputaten kunnen eraan bijdragen dat er terzake meer eenheid in beleid komt in de kerken.

De rapporteur antwoordt dat een permanent deputaatschap niet de bedoeling is. Maar er liggen nog vragen genoeg en door studie daarvan kunnen we verder komen dan we tot nu toe bereikt hebben.

Ds. H.J. Messelink en ds. J.J. Schreuder dienen inzake besluit 3 een tegenvoorstel in -- aanvankelijk een meerderheidsvoorstel uit de commissie -- om aan de verzoeken om een studiedeputaatschap niet te voldoen. Zij voeren aan dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 al heeft gezegd dat vanuit de Schrift geen volstreekte duidelijkheid voor elke situatie te verkrijgen is. Er is geen materiaal aangedragen dat de veronderstelling wettigt dat verdergaande studie mogelijk is. Het is onjuist en onmogelijk algemene regels inzake censuur bij aanvragen en doorzetten van een scheiding te geven, omdat elke situatie een eigen beoordeling vraagt. Een aantal punten waarop gestudeerd zou moeten worden (materiaal 2e-g), kan ook op andere manier aandacht krijgen, bijvoorbeeld via voorlichting, onderwijs, catechese en prediking. Het gaat te ver om een deputaatschap in te stellen om Schriftuurlijk te onderbouwen hoe in een situatie van gebrokenheid gehandeld moet worden.

Een amendement van oud. H. Veldman om in de tweede alinea van richtlijn 4 te lezen 'wordt in het algemeen op attestatie vermeld' en aan het eind van de alinea toe te voegen 'In bijzondere gevallen wordt overlegd met de betrokkenen hoe deze informatie wordt doorgegeven', wordt verworpen met 2 stemmen voor en 32 tegen. Een amendement van ds. T.S. Huttenga om besluit 1 anders te formuleren, namelijk dat de besluiten van GS Berkel en Rodenrijs 1996 ten volle waard zijn van kracht te blijven en voorlopig (zie besluit 3) ook van kracht blijven, maar dat enige verduidelijking wel nodig is, waarbij de gronden 2, 3 en 4 vervallen, wordt verworpen met 1 stem voor en 33 tegen.

Daarna wordt het commissievoorstel onder besluit 1 en 2 met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden die lid waren van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven hierbij buiten stemming.

Een amendement van ds. G. Zomer om de door de commissie voorgestelde opdracht voor deputaten desgevraagd de kerken met advies te dienen, te laten vervallen, wordt met 19 stemmen voor en 16 tegen bij 1 onthouding aanvaard.

Daarna wordt het commissievoorstel onder besluit 3 en 4 aanvaard met 22 stemmen voor en 14 tegen. Hiermee is het tegenvoorstel verworpen.

Besloten wordt het rapport van de commissie bij de Acta op te nemen (bijlage 33 bij deze Acta).

Per brief dd. 29 oktober 1999 vragen deputaten Echtscheiding of opdracht 5 voor hun deputaatschap, een onderzoek te doen naar de verhouding tussen burgerlijk recht en kerkelijk recht, beperkt kan worden tot een onderzoek met een praktische invalshoek, omdat een algemeen onderzoek te omvattend is. De synode gaat hiermee akkoord.

Hoofdstuk V EVANGELISATIE EN ZENDING

Artikel 73

27.04.99

Aanvullende steun evangelisatie Maastricht

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : T. de Boer

Materiaal :

1. brief van de Particuliere Synode van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg dd. 4 maart 1999 (met bijlagen). In deze brief vraagt de particuliere synode om met ingang van 1 januari 2000 aanvullende steun te verlenen voor het evangelisatieproject in Maastricht. De gevraagde steun wordt begroot op een bedrag van ca. f 85.000,-- per jaar;
2. positief advies van de deputaten Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk (ASE).

Besluit:

1. aan het verzoek te voldoen;
2. deputaten ASE op te dragen de gevraagde steun te verlenen binnen de kaders van hun opdracht.

Gronden:

1. het verzoek om steun is ingediend in overeenstemming met de regels die zijn opgesteld door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2);
2. het door de PS van het Zuiden aangeleverde materiaal maakt duidelijk dat het evangelisatieproject in Maastricht ondersteuning verdient:
  - a. het evangelisatiewerk in Maastricht is gericht op een groot gebied met weinig kerkleden (Zuid-Limburg is een 'witte vlek' in gereformeerd Nederland);
  - b. de kerkleden in Maastricht zijn gemotiveerd om missionaire gemeente te zijn;
  - c. in Maastricht wordt gewerkt vanuit een goede visie, die -- menselijkerwijs gesproken -- goede mogelijkheden geeft voor groei;
3. uit de financiële bescheiden blijkt dat de kerkleden te Maastricht en de kerken in de classis Noord-Brabant-Limburg voldoende bijdragen, in overeenstemming met het principe van de piramidale opbouw, dat door de GS Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2) als voorwaarde is vastgelegd. De overige kerken binnen de PS van het Zuiden dragen relatief minder bij, maar dat wordt verklaard door hun steun aan het evangelisatiewerk in Gent en in Venlo.

Bij de bespreking zijn de deputaten ASE br. IJ. van der Kriek, br. T. Spoelstra en br. J.F. Walinga aanwezig.

De situatie van de kerk vandaag wordt niet alleen door secularisatie gekenmerkt, aldus ds. T. de Boer als rapporteur. Er is ook groei en daar zijn mogelijkheden toe. Hij wijst op de uitbreiding van de kerk in China en Afrika, maar ook in ons eigen land. Het evangelisatiewerk dat deputaten ASE steunen, is daar een mooi voorbeeld van. Nu komt het project Maastricht erbij.

Het voorstel bevat slechts summiere informatie over het project. Meer informatie zou beter zijn met het oog op de kerken die gaan steunen, maar hier kan ermee worden volstaan, omdat deputaten ASE het project al goed hebben gezien en met een positief advies komen. Deputaten zorgen ervoor dat de kerken voldoende worden geïnformeerd.

Wordt met grond 2 de mogelijkheid tot groei uitsluitend herleid tot een goede visie? Met de

visie wordt bedoeld dat de gemeente missionair is en als geheel het evangelisatiewerk draagt en uitvoert. Dat geeft goede mogelijkheid tot groei.

Deputaten ASE hebben erop aangedrongen meer onderscheid te maken tussen financiën voor het project en die voor gemeenteopbouw. Doordat het evangelisatiewerk in Maastricht gemeentebreed wordt gedragen, zullen evangelisatie en gemeenteopbouw niet zo eenvoudig uit elkaar getrokken kunnen worden. Toch zal er vanwege de werkwijze van deputaten ASE administratief onderscheid moeten zijn.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De preses memoreert uit het deze dag gelezen Schriftgedeelte, dat Jezus tegen zijn leerlingen zegt: Gij zijt het zout der aarde (Matteüs 5:14). Zout heeft een onzichtbare heilzame werking. Dat godd speciaal voor Jezus' discipelen. De preses wenst dat ook toe aan de gemeente te Maastricht.

Artikel 74

27.04.99

Aanvullende Steunv

Voorstel : co

Ryorteur : T.

Materiaal :

rapport van de

a. verslag o

b. de synod

de bijdra

c. een finan

Besluit:

1. deputaten, ber

dechargeren o

2. de volgende ri

Richtlijnen aa

1 Geldighe

De richtlijnen z

-- aanvrage

gelisatiep

-- door de g

uitbreidin

2 Indeling

Er zijn vier cate

ject waarvoor v

1^e categorie:

2^e categorie:

3^e categorie:

4^e categorie:

3 Basisrich

Aanvullende st

piramidale opb

per kerklid per

G : C : PS : GS = 25 : 6 : 4 : 1

4 *Afwijkingen van de basisrichtlijn*

Van deze verhouding kan worden afgeweken. De PS dient dan te beargumenteren, waarom het redelijk is dat van de basisrichtlijn wordt afgeweken.

5 *Toetsing*

ASE toetst de redelijkheid van de aanvraag en adviseert de synode, desgewenst na overleg met de aanvragers.

3. opnieuw deputaten te benoemen met als opdracht:
  - a. de door de generale synode toegestemde verzoeken te beoordelen en een bedrag aan steun toe te kennen;
  - b. bij het verlenen van aanvullende steun uit te gaan van de onder besluit 2 genoemde richtlijnen, waarbij zo nodig onderscheid gemaakt wordt tussen de componenten 'evangelisatie' en 'gemeenteopbouw';
  - c. aan de kerken een quotum te vragen ter bekostiging van het door hen ondersteunde evangelisatiewerk. Daarbij blijven de kerken van het particulier-synodaal ressort dat om steun vraagt, buiten beschouwing. Het totale bedrag dat van de kerken geheven mag worden, wordt bepaald op f 550.000,-- in 2000, f 570.000,-- in 2001 en f 585.000,-- in 2002;
  - d. een advies aan de synode voor te bereiden op basis van de richtlijnen in geval een particuliere synode een nieuw verzoek tot aanvullende steun bij de generale synode indient;
  - e. erop toe te zien dat de ondersteunde arbeid gericht blijft op het beoogde doel en zich daartoe jaarlijks steeds binnen drie maanden na afloop van het desbetreffende begrotingsjaar te laten informeren door de classis waarbinnen het evangelisatiewerk plaatsvindt door middel van een beschrijving en beoordeling van de situatie;
  - f. in hun rapport aan de eerstvolgende synode een evaluatie te geven van de lopende projecten die door de kerken gesteund worden, en een advies uit te brengen over de voortzetting van de steun.

Gronden:

1. deputaten hebben zich naar behoren van de hun opgedragen taak gekweten;
2. de richtlijnen bieden een concrete uitwerking van de criteria die zijn vastgesteld door de Generale Synode van Leeuwarden 1990 (Acta art. 81, besluit 2);
3. (ad 3c) deputaten hebben in hun financieel overzicht aangegeven dat deze bedragen nodig zijn in de komende jaren;
4. (ad 3f) met het oog op een verantwoorde besteding van de gelden is een evaluatie van de lopende projecten nodig.

Bij de bespreking zijn de deputaten ASE br. IJ. van der Krieke, br. T. Spoelstra en br. J.F. Walinga aanwezig.

De projecten te Anna Paulowna en Enkhuizen hebben geen steun van deputaten ASE meer nodig, omdat de steun nu volledig vanuit de eigen particuliere synode plaatsvindt.

In de commissie is een minderheid het niet eens met het financiële plafond dat in besluit 3c wordt voorgesteld. Daardoor kan het evangelisatiewerk niet uitbreiden, terwijl het juist veel stimulans nodig heeft. Bovendien betreft het hier een quotum dat niet bij de generale synode vandaan komt, maar z'n aanleiding heeft in een plaatselijke gemeente.

Ook wordt gewezen op de rem die al in de verdeelsleutel van richtlijn 3 zit: wie voor een project eerstverantwoordelijk is, draagt het meeste bij. Dan zou een plafond een tweede rem vormen. Richtlijn 1 lid 2 noemt de mogelijkheid van uitbreiding uitdrukkelijk.

De commissie, die ook het financiële beheer in haar pakket heeft, wil het evangelisatiewerk

zeker niet afremmen, maar moet wel een besluit voorbereiden over het te voeren financieel beleid. Omdat de synode de financiën in het algemeen nog zal bezien, wordt de desbetreffende passage in besluit 3c voorlopig aangehouden. Zie hierover verder art. 106 en 109 van deze Acta.

Deputaat br. Walinga zegt dat de begroting van ASE door de aard van het evangelisatiewerk grote onzekerheidsmarges heeft. Uitbreiding van dit werk valt moeilijk drie jaar van tevoren aan te geven. Hij pleit in geval van een plafond voor een forse financiële buffer voor ASE. Hij onderstreept de natuurlijke begrenzing in de gehanteerde verdeelsleutel. Elke gulden voor het landelijke quotum betekent voor de eerstbetrokkenen f 26,--.

Op de vraag in hoeverre de componenten 'evangelisatie' en 'gemeenteopbouw' echt te onderscheiden zijn (besluit 3b), antwoordt br. Walinga dat het de moeite waard is te proberen hier een verdeelsleutel voor te maken.

In dit verband wordt ook gewezen op verschil met steun voor hulpbehoevende kerken naar artikel 11 KO. Voor steun van deputaten ASE komen alleen evangelisatieprojecten in aanmerking.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De preses dankt deputaten voor hun werk en wenst de betrokken kerken missionair élan toe voor de projecten te Gent, Venlo en Maastricht, als ook voor die te Anna Paulowna en Enkhuizen.

Artikel 75

04.05.99

Instelling Deputaatschap Evangelisatie

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : L.E. Leeftink

Materiaal :

1. brieven van de particuliere synodes Groningen dd. februari 1999, Utrecht dd. 15 februari 1999, Holland-Noord dd. 4 maart 1999 en Holland-Zuid dd. 13 februari 1999;
2. brieven van de classis Midden-Holland dd. 26 november 1998 en van de vereniging Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid van de Gereformeerde Kerken in Nederland (het LVEA) dd. 15 maart 1999;
alle brieven bevatten hetzelfde voorstel om een generaal deputaatschap voor evangelisatie in te stellen inclusief suggesties voor een instructie en een door het LVEA opgestelde toelichting. In grote lijnen beargumenteren zij hun voorstel met de volgende gronden:
  - a. het is in het belang van de plaatselijke kerken om bij de uitvoering van hun plaatselijke evangelisatie ondersteuning te ontvangen;
  - b. regionale contactoefening inzake evangelisatiewerk is nuttig en er zijn stimulanzen nodig om daartoe te komen;
  - c. generale deputaten kunnen plaatselijk en regionaal van betekenis zijn om het evangelisatiewerk te ondersteunen, te bevorderen en te stimuleren;
  - d. generale deputaten moeten daartoe de opdracht krijgen om de bestaande dienstverlening van het Landelijk Verband voor Evangelisatiearbeid over te nemen, te versterken en te verbreden;
  - e. het is in het belang van alle kerken, dat de dienstverlening van het LVEA onder de verantwoordelijkheid van de generale synode valt;
3. de financiële onderbouwing van de activiteiten van het LVEA door jaarcijfers en begrotingen over de periode van 1997--2001.

Besluit 1:

deputaten Toerusting Evangeliserende Gemeente (afgekort: Evangelisatie) aan te stellen met de volgende opdracht:

1. de plaatselijke kerken te dienen bij de ontwikkeling van het eigen missionair karakter;
2. de kerkenraden te ondersteunen bij hun taak van begeleiding en instructie van de evangelisatiearbeid door de gemeenteleden; en hierbij gebruik te maken van regionale contactoefening en deze zo nodig op te zetten;
3. gemeenteleden materiaal, middelen, methoden en menskracht aan te reiken voor de uitvoering van hun roeping tot evangelisatie in woord en daad;
4. ontwikkelingen van de evangelisatiearbeid in en door de kerken te signaleren, registreren en te evalueren;
5. ontwikkelingen op missionair gebied bij te houden en contact te houden met organisaties op missionair gebied in Nederland voorzover dat relevant is voor de ontwikkeling van het missionair karakter van de eigen kerken en past binnen het kader dat artikel 26 KO daarvoor aanwijst;
6. de dienstverlening die tot nu toe door de Landelijke Vereniging voor Evangelisatie-Arbeid ten behoeve van de kerken wordt verricht, per 1 januari 2000 over te nemen inclusief verantwoordelijkheden voor personeel, dienstverlening en bezittingen;
7. jaarlijks de kerken over de voortgang van het werk te informeren;
8. over drie jaar de generale synode te dienen met een evaluatie van de door deputaten, het landelijk bureau en de projectgroepen uitgevoerde taken; te komen met een voorstel tot een definitieve instructie voor het deputaatschap zelf, de in dienst zijnde medewerker(s) en de projectgroepen; en te zorgen voor een gedetailleerde financiële verantwoording en onderbouwing.

Gronden:

1. de Generale Synode van Kampen 1975 heeft richtlijnen vastgesteld voor de opzet van gereformeerde evangelisatie (Acta art. 28). Zij heeft daarbij uitgesproken dat "het tot de aard van Christus' kerk behoort om met het evangelie dat haar is toevertrouwd hen te zoeken die vervreemd zijn van of vreemd zijn aan God en zijn dienst". Niet elke plaatselijke kerk kan die opdracht op eigen kracht uitvoeren. Dienstverlening vanuit een deputaatschap kan helpen om metterdaad missionaire gemeente te zijn;
2. volgens de richtlijnen van 1975 hebben kerkenraden de taak van begeleiding en instructie. Het zal voor de ambtsdragers dienstig zijn om voor deze taak zelf de nodige instructie en begeleiding te ontvangen. De bijzondere zorg zal ernaar uitgaan dat volgens artikel 26 KO alle evangelisatie gericht blijft op de avondmaalsgemeenschap van de kerk van Christus; plaatselijke kerken kunnen elkaar steunen en versterken om de evangelisatie in de regio te bevorderen. Een generaal deputaatschap kan daartoe initiatieven nemen en de kerken begeleiden;
3. volgens de richtlijnen van 1975 wordt de evangelisatiearbeid door de gemeenteleden verricht en ligt de verantwoordelijkheid voor publieke activiteiten bij de plaatselijke kerk. Een deputaatschap kan zich beperken tot het aanbieden van materialen en andere vormen van ondersteuning. De opdracht tot dienstverlening mag daarbij ruim genomen worden;
4. een databank inzake de bestaande evangelisatiearbeid is een onmisbaar instrument bij het aansturen van actuele ontwikkelingen; ook het evangelisatiewerk mag en moet doorgemeten worden op effectiviteit;
5. waar anderskerkelijke en parakerkelijke organisaties in Nederland actief zijn op missionair terrein, zijn de gereformeerde kerken moreel en materieel verplicht zich op de hoogte te stellen en de nodige relaties te onderhouden. Onderzoek naar missionaire ontwikkelingen buiten eigen kring is nodig om de kerken te dienen bij de uitvoering van hun eigen roeping. Daarbij mag, naar artikel 26 KO, de doelstelling van gereformeerde evangelisatie niet uit het oog verloren worden;
6. het LVEA heeft tot nu de evangelisatie ten dienste van de kerken gesteund en bevordert. Nu vanuit het LVEA de vraag gekomen is om haar diensten te laten verzorgen

door een deputaatschap kunnen de kerken besluiten om het werk van deze vereniging in eigen verantwoordelijkheid over te nemen. Het is niet nodig om voor de juridische verplichtingen een stichting, vereniging of zelfstandig onderdeel (in de zin van de wet) te vormen. Gelet op artikel 2.2 BW en artikel 52 KO bezitten de gezamenlijke Gereformeerde Kerken in Nederland rechtspersoonlijkheid en worden zij als zodanig in het burgerlijk rechtsverkeer vertegenwoordigd door de generale synode of door haar deputaten, die gebonden zijn aan hun instructie;

7. het is goed de kerken door voortgangsrapportage op de hoogte te houden en tegelijk uit te nodigen tot reacties;
8. bij de start van een nieuw deputaatschap is na drie jaar een grondige evaluatie wenselijk, evenals een bezinning op de verhouding tussen kerntaken, aanvullende taken en nieuw beleid en de bekostiging ervan. In het ontvangen meerjarenplan ontbreekt tot nu toe de specificatie van de bekostiging van alle activiteiten en de besteding van de ontvangen gelden.

Besluit 2:

deputaten Toerusting Evangeliserende Gemeente te machtigen om volgens de meerjarenbegroting tot en met 2002 de nodige uitgaven te doen en daartoe een quotum van de kerken te heffen. Het totale bedrag dat van de kerken geheven mag worden, wordt bepaald op *f* 330.000,-- in 2000, *f* 340.000,-- in 2001 en *f* 350.000,-- in 2002;

Grond:

op basis van de jaarrekeningen 1997 en 1998 en de begroting 1999 werd van de lidkerken *f* 275.834,--, *f* 312.912,-- en *f* 315.000,-- ontvangen. Op twee na zijn alle gereformeerde kerken lid. Een jaarlijkse kostenstijging van 3% alsmede een bedrag van jaarlijks *f* 5.000,-- in verband met het nieuwe GemeenteNproject is gerechtvaardigd. Het deputaatschap hoeft dit bedrag niet jaarlijks van de kerken te vragen, maar mag het wel, wanneer het dit nodig acht. Overeenkomstig opdracht 8 wordt van de ontvangen gelden financiële verantwoording afgelegd aan de eerstvolgende synode.

Besluit 3:

1. in het deputaatschap Toerusting Evangeliserende Gemeente 7 personen (met vervangers) te benoemen, die vooraf in een benoeming bewilligd hebben;
2. zorg te dragen dat als deputaat tenminste mensen benoemd worden met deskundigheid op het gebied van management, financieel beheer, personeel en organisatie, secretariaat, kerkelijk bestuur en die ervaring hebben met evangelisatiewerk;
3. bij de eerste aanstelling tenminste vier leden van het huidige LVEA-bestuur te benoemen.

Gronden:

1. een bestuursgroep van 7 mensen, die bewilligd hebben in hun benoeming, is bij het werk van het LVEA voldoende in menskracht gebleken;
2. persoonlijke betrokkenheid bij evangelisatiewerk mag gevraagd worden voor het leiding geven bij dit deputaatschap; de semi-professionele organisatie vereist ook beroepsmatige deskundigheid bij deputaten;
3. bij de overgang van verenigingsbestuur naar deputaatschap kan voor de nodige continuïteit een beroep gedaan worden op de zittende bestuursleden, waarbij rekening is te houden met het bestaande rooster van aftreden.

In de bespreking wordt gevraagd welke menskracht het deputaatschap Evangelisatie volgens opdracht 3 kan aanreiken. Het gaat om mensen die zorgen voor toerusting en ondersteuning. De uitvoering van evangelisatiewerk blijft aan de plaatselijke kerk. In verband hiermee wordt in opdracht 3 duidelijk geformuleerd, dat het bij het aanreiken van mens-

kracht aan gemeenteleden gaat om de uitvoering van *hun* roeping tot evangelisatie.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

De preses noemt evangeliseren een levensader van de kerk. Een gemeente die niet evangeliseert sterft af. Publiek uitkomen voor je geloof is van belang voor je toekomst, zoals Jezus zei: Wie Mij belijden zal voor de mensen, zal ook Ik belijden voor mijn Vader, die in de hemelen is (Mat. 10:32).

De preses wenst het LVEA en deputaten Evangelisatie Gods zegen toe.

Artikel 76

01.07.99

Institute of Reformed Theological Training (IRTT)

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P.H. van der Laan

Materiaal :

1. Acta van de Generale Synode te Berkel en Rodenrijs 1996, art. 68;
2. rapport van deputaten Institute of Reformed Theological Training (IRTT) aan de synode van Leusden 1999;
3. aanvullend rapport van deputaten IRTT met als bijlagen (I) het statuut voor het IRTT, (II) het ondertekeningsformulier voor deputaten IRTT, (III) het ondertekeningsformulier voor medewerkers van het bureau van het IRTT, (IV) het vergoedingsbeleid, (V) de taakomschrijving van medewerkers aan het IRTT-bureau, (VI) de instructie voor het houden van functioneringsgesprekken binnen het IRTT en (VII) de instructie voor de adviesraad van het IRTT;
4. brief van de kerk te Emmen dd. 19 maart 1999 met een viertal kritische aantekeningen. De raad wil dat de synode waakt voor wildgroei in de taakuitbreiding van het IRTT. De raad vindt dat de bijdragen van de kerken aan het IRTT in verhouding tot andere bijdragen te groot is; hij vraagt zich af waarom de financiële controle zo lang moest duren en heeft de indruk dat de uitbreidingsplannen tot onverantwoorde verhoging van de quota leiden.

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid aan de ontwikkeling van het IRTT.

Gronden:

1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 droeg deputaten op het curatorium te vormen van het IRTT. Het curatorium heeft de opgedragen werkzaamheden zodanig uitgevoerd dat het instituut zich heeft ontwikkeld tot het doel waar het voor werd opgericht;
2. de financiële controle werd uiteindelijk uitgevoerd waarbij het beheer in orde is bevonden. Over de vertraging valt deputaten niets te verwijten;
3. voor de bestuurlijke vormgeving hebben deputaten een verantwoorde afwijking toegepast van de meegegeven opdrachten. Ze hebben goede redenen gegeven voor een organisatie-model waarbij het curatorium op afstand het professioneel opererend bureau bestuurt;
4. terecht zijn als de vier werkvelden voor het IRTT gedefinieerd (I) de voorlichting en beleidsondersteuning aan de zendende kerken, (II) de opleiding en begeleiding van door kerken of organisaties vrijgestelden, (III) de training van kader van buitenlandse kerken en (IV) het onderhouden van een bibliotheek en documentatiecentrum;
5. missie, strategie en beleid zijn grondig doordacht en bieden perspectief voor de dienst-

- verlening van het IRTT in binnen- en buitenland;
- deputaten hebben voor wat betreft de personele invulling goede beslissingen genomen en kozen inzake de huisvesting voor facilitaire samenwerking met andere bureaus.

Besluit 2:

de zeven documenten genoemd onder materiaal 3 vast te stellen inclusief de vergoedingsregeling ad hoc docenten, categorie B-1, voor predikanten in dienst van de gereformeerde kerken.

Gronden:

- deputaten hebben het benodigd statuut met bijbehorende formulieren en regelingen zorgvuldig uitgewerkt;
- het is dienstig dat ook financieel in beeld blijft hoeveel menskracht door het IRTT wordt ingezet; voor de betreffende categorie gaat het om een bedrag dat nu nog klein is in verhouding tot het geheel van het budget. Maar in de nabije toekomst kan er een groter beroep op de kerken gedaan worden om hun predikant incidenteel voor een korte tijd af te staan. Waar dat structurele vormen aanneemt, kunnen er desgewenst afspraken over honorering gemaakt worden.

Besluit 3:

een zevental deputaten (met vervangers) te benoemen als curatorium voor het IRTT en deputaten-curatoren op te dragen:

- de werkzaamheden van het IRTT te behartigen op basis van het vastgestelde beleid;
- de voornemens voor nieuw beleid uit te voeren binnen de grenzen van hun financiële mogelijkheden;
- ter bekostiging van hun werk een bedrag van de kerken heffen tot een maximum voor 2000 van f 438.000,-- voor 2001 van f 460.000,-- en voor 2002 van f 473.000,--;
- in overleg met de deputaten Zending en Hulpverlening de wenselijkheid en mogelijkheid te onderzoeken van integratie van beide deputaatschappen en zo ja tot effectuering over te gaan;
- met deputaten BBK goed af te stemmen voor welke (personen uit welke) kerken theologische training wordt verzorgd;
- de mogelijkheid te onderzoeken om in het buitenland het opzetten van theologische training te ondersteunen in samenwerking met buitenlandse kerken.

Gronden:

- het IRTT is volop bezig zich te ontwikkelen tot een opleidingscentrum voor training en beleidsondersteuning op het gebied van zending en kerkelijke hulpverlening;
- deputaten-curatoren zijn voornemens om begeleiding in het veld van missionaire vrijgestelden uit te breiden; om predikanten te zoeken die voor korte perioden willen uitgezonden worden; om de databank en het documentatiecentrum uit te bouwen tot een centrum van betekenis en om hulpprogramma's voor buitenlandse kerken te ontwikkelen.
Bij de uitvoering van deze plannen is nog onzeker hoe de begeleiding in het veld te combineren is met De Verre Naasten en de nieuw benoemde deputaten Zending en Hulpverlening; hoeveel kerkenraden bereid zijn hun predikant voor enkele weken vrij te stellen; hoeveel vrijwilligerswerk benut kan worden voor de databank en het documentatiecentrum en hoe de hulpverlening aan buitenlandse kerken te integreren is binnen de nieuwe samenstelling van het deputaatschap Zending en Hulpverlening. Vanwege die onzekerheid is het niet wijs om deputaten te machtigen hun uitbreidingsplannen tot het maximum te honoreren;

3. zowel het bestaande beleid als een gedeelte van het nieuwe is volgens de ingediende vijftienbegroting te bekostigen door de vastgestelde bedragen;
4. deputaten Zending en Hulpverlening hebben opdracht om generaal beleid op het gebied van zending en hulpverlening te formuleren en uit te voeren. De door het IRTT gedefinieerde werkvelden bevinden zich op hetzelfde gebied. Eventuele integratie dient bereikt te worden in de weg van overleg;
5. het geven van theologische training is bepalend voor de invulling van een relatie met een buitenlandse kerk. Deputaten BBK hebben de opdracht die relaties te onderhouden, dus is afstemming met hen noodzakelijk;
6. wereldwijde regionalisering van theologische training van en door kerken van gereformeerde belijdenis is aan te bevelen omdat training in eigen regio meer mogelijkheden geeft voor integratie in de eigen leefwereld.

De bespreking wordt ook bijgewoond door de deputaten zr. A.J. Bekker-Holtland, dr. J.A. Boersema, br. S. Jonker, dr. L.J. Joosse en ds. D.J. Zandbergen, alsmede de directeur van het IRTT, drs. B. van der Lugt, en docent ds. G. Riemer.

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, leidt de bespreking in. Het IRTT werkt op verschillende terreinen: het zorgt voor training van kader van buitenlandse kerken, leidt mensen uit binnen- en buitenland op voor missionaire taken en ondersteunt zendende kerken in hun beleid. Vanwege de grote raakvlakken met het werk van het deputaatschap Zending en Hulpverlening ligt het voor de hand de mogelijkheid van integratie daarmee te onderzoeken.

Is er ook samenwerking met de Theologische Universiteit, wordt gevraagd. De rapporteur wijst op de uitlening van docent drs. C.J. Haak door de TU aan het IRTT. Er is vooralsnog geen behoefte aan verdere toenadering. Indertijd is ervoor gekozen de Gereformeerde Missiologische Opleiding niet bij de TU onder te brengen.

Het wordt terecht geacht dat predikanten die in dienst zijn van een van de gereformeerde kerken en ad hoc als docent worden aangetrokken, geen honorarium daarvoor ontvangen (besluit 2). De rapporteur merkt daarbij op, dat dit ook betekent dat een kerkenraad geen rekening kan indienen als zijn predikant ad hoc als docent optreedt. Deputaat dr. L.J. Joosse had eerder hierover opgemerkt dat dit een testcase is in hoeverre kerken echt willen bijdragen om missionaire hulp te verlenen.

Zijn er ook niet-vrijgemaakte cursisten? Zo ja, worden de kosten doorberekend? Deputaat dr. Joosse antwoordt dat er tot op heden drie christelijke gereformeerde cursisten zijn geweest. Ook zijn er cursisten die zich individueel willen laten toerusten. Deputaat br. S. Jonker vult aan dat hiervoor een commercieel tarief wordt gehanteerd. Het IRTT heeft dus ook eigen inkomsten.

Hoe komt het dat het IRTT helemaal in Zimbabwe cursus gaat geven (aanvullend rapport paragraaf 3.3b)? Deputaat dr. Joosse legt uit dat dit komt van een cursist uit Zimbabwe die zo enthousiast was over de cursus die hij zelf aan het IRTT heeft gevolgd, dat hij een soortgelijke cursus graag ook in Zimbabwe gegeven wilde zien in het kader van kerkelijke opbouw daar. Een stukje uitstraling van het IRTT, waarin uitkomt hoe dicht dit werk bij dat van deputaten Zending en Hulpverlening komt.

Het statuut van het IRTT onderscheidt drie taken waarop het IRTT zich richt. Hoe spoort dat met de vier werkvelden in besluit 1 grond 4 en met de opdracht van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 68, grond 6)? Deputaat dr. J.A. Boersema legt uit dat de vier werkvelden overeenkomen met de structuur waarin het bureau van het IRTT werkt. Ten opzichte van de opdracht van GS Berkel en Rodenrijs is er al werkende een veld bijgekomen. Het IRTT wil bewust, misschien ook wat ambitieus, een zendingsinstituut zijn. Het wil met de gereformeerde leer de wereld in en richt zich daarbij ook op kerken die niet van gereformeerde belijdenis zijn, als daar perspectieven zijn. Uit eigen kring gaan mensen voor een opleiding wel eens naar een bijbelschool. Ook voor hen is het IRTT bezig nieuw beleid te

ontwikkelen.

Momenteel wordt het benodigde quotum geïnd via de zendende kerken. Hoe verhoudt zich dat tot het quotum van de generale synode? Oud. R. Douma, lid van de financiële commissie van de synode, pleit voor inning van het quotum via de generale synode. Dan is het voor de kerken meer zichtbaar en vanwege de synode te controleren. Deputaat dr. Joosse wijst op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 68, besluit 5), waarin deputaten gemachtigd worden van de kerken een quotum te heffen. Oorspronkelijk stond daar: van de zendende kerken. Het is 'van de kerken' geworden, al wordt het om praktische redenen tot nu toe via de zendende kerken geïnd. Rapporteur ds. Van der Laan geeft aan dat, gelet op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs, deputaten nu *van de kerken* een quotum mogen heffen (besluit 3, opdracht c).

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. De preses bedankt van deputaten in het bijzonder br. S. Jonker, die 18 jaar penningmeester, eerst van het GMO en daarna van het IRTT, is geweest.

Hoofdstuk VI THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT

Artikel 77

05 / 27 / 28.05 / 08.09.99

Theologische Universiteit

Besluit : commissie 1

Rapporteurs : J.J. Schreuder en K.J. Wietsma

Materiaal :

1. rapport van deputaten-curatoren Theologische Universiteit met vier bijlagen, te weten
  - a. 'Orde op taken'; dit is een beschrijving van de nieuwe bestuursstructuur van de universiteit;
  - b. overzicht studentenbestand en examens;
  - c. financiële jaarverslagen 1996, 1997, 1998, zowel in uitgebreide als in beknopte versie; deze jaarverslagen zijn voorzien van de goedkeurende accountantsverklaringen van het accountantskantoor Coopers & Lybrand N.V., respectievelijk PricewaterhouseCoopers N.V. te Groningen;
  - d. Akkoord van Samenwerking van de Theologische Universiteiten van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en de Gereformeerde Kerken in Nederland voor de Vooropleiding van aanstaande dienaren van het Woord, vastgesteld op respectievelijk 4 en 1 september 1997;
2. brief dd. 2 oktober 1998 van deputaten-curatoren van de Theologische Universiteit met een voorstel tot aanpassing van het Statuut, een aanpassing die wenselijk wordt geacht vanwege de bestuurlijke en organisatorische veranderingen die intussen hebben plaatsgevonden;
3. brief dd. 11 maart 1999 van de kerk te Leeuwarden met een drietal vragen c.q. opmerkingen bij de voorgestelde wijzigingen van het Statuut;
4. meerjarenbegroting Theologische Universiteit 1999--2004;

Besluit 1:

het gevoerde beleid, ook het financiële, van deputaten-curatoren, benoemd door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, goed te keuren en hun onder hartelijke dank decharge te verlenen.

Grond:

deputaten-curatoren hebben de hun door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 verstrekte opdracht nauwkeurig en ijverig vervuld.

Besluit 2:

vanwege het belang voor het meeleven van de kerken met de universiteit het rapport integraal op te nemen bij de Acta (zie bijlage 38), met de bijlagen 'Orde op taken', het akkoord van samenwerking inzake de vooropleiding en het herziene Statuut (zie bijlage 39, 40 en 41 bij deze Acta, op cd-rom).

Grond:

goede toegankelijkheid van het rapport en van genoemde bijlagen is van belang voor het meeleven en gebed van de kerken.

Besluit 3:

1. de nieuwe bestuursstructuur goed te keuren;
2. het Statuut van de universiteit, gewijzigd in overeenstemming met de onder a bedoelde bestuursstructuur, met verwerking van een deel van de door de kerk te Leeuwarden aangedragen aandachtspunten, vast te stellen (zie bijlage 39 bij deze Acta, op cd-rom).

Gronden:

1. hoewel de herziening van de bestuursstructuur niet gegrond was op een expliciete opdracht van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, is de invoering van de nieuwe structuur gezien de door het curatorium aangevoerde argumenten een verantwoorde stap geweest;
2. dankzij de vernieuwing kan worden bereikt
  - a. dat beter zorg wordt gedragen voor de kwaliteit van het werk en de bewaking daarvan;
  - b. docenten de ruimte krijgen zich te concentreren op kerntaken;
  - c. deputaten-curatoren slagvaardiger besturen;
  - d. slagvaardiger beleid wordt ontwikkeld;
  - e. professioneel beheer mogelijk is van middelen, zodat planmatig gewerkt kan worden aan nieuw beleid;
  - f. beter gezorgd wordt voor leiding aan en integratie van administratief en dienstverlenend personeel;
3. het voorstel van de kerk te Leeuwarden voor wat betreft de wijziging van artikel 2, lid 4 tweede zin, van het Statuut is niet volgens de weg van het Statuut (art. 11) aan de orde gesteld.

Besluit 4:

ermee in te stemmen dat een 1 fte 'secretaris van de universiteit' wordt benoemd.

Grond:

in het kader van de nieuwe bestuursstructuur is op dit moment een 1 fte secretaris vereist met het oog op de dagelijkse leiding van de universiteit.

Besluit 5:

het Akkoord van Samenwerking van de Theologische Universiteiten van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland en de Gereformeerde Kerken in Nederland voor de Vooropleiding van aanstaande dienaren van het Woord goed te keuren.

Grond:

in het akkoord zijn de details van de samenwerking helder vastgelegd.

Besluit 6:

de meerjarenbegroting tot en met 2002 goed te keuren met de volgende aanpassing: het quotum 1999 van f 25,15 te indexeren met maximaal 2% prijscompensatie.

Grond:

de meerjarenbegroting sluit aan bij het hierboven genoemde beleid. In verband met noodzakelijk verder onderzoek naar mogelijkheden tot bezuiniging wordt de meerjarenbegroting niet verder goedgekeurd dan 2002.

Besluit 7:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen

- a. de universiteit in naam van de kerken te besturen volgens het Statuut, met bijzondere aandacht voor de ontwikkeling en de kwaliteit van onderwijs en onderzoek;
- b. in samenwerking met de Theologische Universiteit te Apeldoorn de vooropleiding te besturen volgens het desbetreffende akkoord en attent te zijn op andere mogelijkheden van samenwerking;
- c. de aanleg van het netwerk door heel de universiteit samen met de aansluiting op internet gefaseerd uit te voeren, binnen de marges van de meerjarenbegroting;
- d. vanaf het jaarverslag 1999 naast de accountantsverklaring ook een managementsletter te laten opstellen;
- e. aan de volgende synode een beheersplan voor het onroerend goed, een investeringsprognose, een formatieplan en een onderzoeksplan voor te leggen;
- f. in het licht van het af te ronden formatieplan na te gaan of en zo ja welke mogelijkheden er binnen de universiteit zijn ten aanzien van postacademisch onderwijs en nascholing van predikanten; en over te gaan tot uitvoering indien het formatieplan dit toelaat;
- g. voor de uitvoering van hun werk van de kerken een bijdrage per ziel te laten heffen. Daarbij wordt het bedrag dat van de kerken geheven mag worden bepaald op f 3.193.425,-- in 2000, f 3.255.675,-- in 2001 en f 3.317.925,-- in 2002 (vgl. Acta art. 107, besluit 4.2.1i).

Gronden:

1. onderwijs en onderzoek zijn het hart van het werk;
2. de samenwerking voor de vooropleiding heeft op positieve wijze gestalte gekregen. Verdere samenwerking kan de kerkelijke toenadering dienen, over en weer stimulerend werken en kosten besparen;
3. de aanleg van een netwerk c.a. is noodzakelijk voor het goed kunnen blijven functioneren van de bibliotheek en het inspelen op moderne communicatiemogelijkheden, alsmede vanwege reorganisatie van het VWO. In verband met de hoge kosten is een voorzichtig beleid gewenst;
4. het is van belang dat de Theologische Universiteit de predikanten mogelijkheden biedt voor postacademisch onderwijs en nascholing (vgl. Acta art. 79);
5. de genoemde maximumheffingen voor 2000 tot 2002 zijn gebaseerd op de meerjarenbegroting; het is op dit moment niet nodig de bijdrage van de kerken nu sterk te laten stijgen gelet op de hoge reserve die in het omslag-egalisatiefonds aanwezig is.

Besluit 8:

nieuw te benoemen deputaten voorts op te dragen

- a. de nieuwe bestuursstructuur zorgvuldig te evalueren, met name ook op het punt van de personele omvang van de dagelijkse leiding, en goede aandacht te geven aan wat door docenten en ander personeel eventueel als punt van zorg of moeite wordt signaleerd;
- b. mede op basis van de opgedane ervaring en evaluatie de volgende generale synode voorstellen te doen tot integrale en definitieve aanpassing van het Statuut;
- c. dit Statuut verder uit te werken in hiervan af te leiden regelingen, in het bijzonder in een rechtspositiereglement voor het personeel met bijbehorende modelaansstellingen en een arbeidsrechtelijke beroepsprocedure; daarbij dient rekening te worden gehouden met de bijzondere kerkelijke positie die de predikant-docenten naar artikel 2 en 18 KO innemen;
- d. aan de volgende synode voorstellen te doen tot beheersing van de uitgaven, om per 2002 het punt te bereiken dat de uitgaven omlaag gaan;
- e. onderzoek te doen naar mogelijkheden van andere vormen van financiering en de voorwaarden die daarbij gelden en hierover te rapporteren aan de volgende

- synode. Het zoeken naar andere bronnen van inkomsten mag niet ten koste gaan van de zelfstandigheid van de universiteit als school van de kerken;
- f. de inspanningen te vergroten om het meeleven van de kerken te bevorderen door regelmatige en gerichte publiciteit.

Gronden:

1. deputaten-curatoren hebben te kennen gegeven dat nog niet alles van de nieuwe bestuursstructuur uitgekristalliseerd is. Evaluatie kan zwakheden van de nieuwe structuur aan het licht brengen;
2. deputaten-curatoren hebben aangegeven dat nadere herziening van het Statuut nodig is;
3. de als eerste onder opdracht c genoemde maatregelen zijn voor een deel al door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 gevraagd en vloeien verder voort uit het Statuut;
4. de voor de eerste jaren voorziene stijging van kosten vraagt om een beleid dat aanstuurt op bezuiniging; de kosten stijgen voortdurend;
5. zolang de zelfstandigheid van de school der kerken gewaarborgd blijft, is het zoeken naar andere bronnen van financiering niet bij voorbaat uitgesloten;
6. een nauwe band tussen school en kerken blijft van wezenlijk belang.

Besluit 9:

de Stichting voor de Financiële Verzorging van de Opleiding tot den Dienst des Woords in de Gereformeerde Kerken in Nederland, gevestigd te Groningen, voorlopig te laten voortbestaan.

Grond:

het voortbestaan is van belang om legaten die nog op naam van deze stichting staan, te kunnen blijven ontvangen.

Besluit 10:

deputaten-curatoren op te dragen de volgende synode voorstellen te doen ten aanzien van de salarisschalen en periodieke verhogingen van docenten en niet-wetenschappelijk personeel, alsmede duur en omvang van dienstverbanden. Daarnaast te onderzoeken of voor docenten flexibilisering en verruiming van hun leeropdracht mogelijk dan wel gewenst is en daarover rapport uit te brengen aan de volgende synode. Bij komende vacatures dient te worden nagegaan of en zo ja op welke wijze deze intern kunnen worden vervuld. Wijzigingen in bestaande arbeidsovereenkomsten met door de generale synode benoemde docenten kunnen aan de volgende synode worden voorgesteld, mits daarover vooraf met betrokkenen is gesproken en zo mogelijk overeenstemming is bereikt.

Grond:

het is goed dat deputaten-curatoren in het kader van een beleid van bezuiniging kunnen nagaan of een grotere flexibiliteit in het inzetten van docenten door interne verschuivingen of bijvoorbeeld op parttime basis of voor een beperkte periode gewenst is; daarbij behoort de rechtspositie van de betrokkenen bewaakt te worden.

De bespreking wordt ook bijgewoond door de deputaten br. W.G. Burema (5 mei en 8 september), ds. A. Kamer (8 september), mr. P.T. Pel, ds. C.J. Smelik en ds. A. de Snoo (niet op 28 mei), prof. drs. K. Wezeman (27 mei en 8 september), br. J. van Wieringen R.A. (27 mei en 8 september) en ds. B. van Zuijlekom (27 mei), alsmede de rector, prof. dr. C.J. de Ruijter, en de secretaris van de universiteit, br. G. Luhoff (5 mei en 8 september) respec-

tievelijk drs. H. Lamberink (8 september) en de administrateur br. S. Riedstra (8 september). Ook zijn op 27 mei prof. drs. B. Kamphuis, op 28 mei en 8 september prof. drs. J.A. Meijer en op 27 en 28 mei en 8 september prof. dr. M. te Velde aanwezig.

De bestuurlijke organisatie van de Theologische Universiteit is de afgelopen jaren ingrijpend herzien. Het curatorium bestuurt op hoofdlijnen en maakt daartoe gebruik van een professionele dagelijkse leiding, die bestaat uit de rector en de universiteitssecretaris. De dagelijkse leiding zorgt voor voorbereiding en uitvoering van het beleid. Het beleid wordt ondersteund door bestuursadviescommissies, die samengesteld zijn uit verschillende geledingen van de universiteit.

Ten behoeve van de synode verzorgt de dagelijkse leiding op 5 mei een presentatie over de nieuwe bestuursstructuur en het beleid rond onderwijs en onderzoek. Zie voor een korte beschrijving van de bestuursstructuur het rapport van deputaten-curatoren, paragraaf 2.4 (bijlage 38 bij deze Acta).

Herziene bestuursstructuur

In verband met de door curatoren voorgenomen benoeming van een fulltime secretaris van de universiteit per 1 september 1999 wordt eerst de herziening van de bestuursstructuur besproken, eerst nog afgezien van het financiële aspect.

Rapporteur ds. J.J. Schreuder haalt 2 Timoteüs 2:2 aan, waar Paulus aan Timoteüs opdraagt: Wat gij van mij gehoord hebt onder vele getuigen, vertrouw dat toe aan vertrouwde mensen, die bekwaam zullen zijn om ook anderen te onderrichten. Vandaar een kerkelijke opleiding tot de dienst van het Woord, vergelijk artikel 18 KO.

Omdat de universiteit een instelling is met tientallen mensen aan wetenschappelijk en overig personeel, waar jaarlijks meer dan drie miljoen gulden omgaat, is voor het bestuur een goede structuur nodig met een professionele dagelijkse leiding. Het feit dat het curatorium sinds GS Ommen 1993 uit veertien leden bestaat, vraagt om maatregelen om slagvaardig te kunnen besturen. Eerder besteedden docenten veel tijd aan ontwikkeling en uitvoering van beleid, terwijl hun eerste taak in onderwijs en onderzoek ligt. De commissie heeft grote waardering voor de inzet en durf voor de bestuurlijke herziening, maar meent met curatoren dat een brede evaluatie nodig is.

Ligt er aan de herstructurering een probleemanalyse ten grondslag, wordt gevraagd. GS Berkel en Rodenrijs 1996 had het Statuut ook al aangepast. Waarom is zo gauw daarna al weer een herziening nodig?

Zal het de professionaliteit van het curatorium niet ten goede komen als het samengesteld wordt uit een beperkt aantal deskundigen dat door de generale synode wordt benoemd, zonder voordracht en vertegenwoordiging per particuliere synode?

Komt de typering van 'Kampen' als kenniscentrum, zoals in de presentatie over de nieuwe bestuursstructuur naar voren kwam, wel voldoende overeen met de doelstelling om opleiding tot dienaar van het Woord te zijn?

De dagelijkse leiding heeft vergaande bevoegdheden en bestaat uit twee personen. Kunnen dat er niet beter drie zijn, bijvoorbeeld de prorector erbij, om schijn en risico van overheersing en hiërarchie te voorkomen? De docenten zijn naar artikel 2 KO als predikant afgezonderd voor de opleiding. Als geen ambtsdrager over een andere mag heersen (art. 83 KO), kan hij dan wel als rector boven de andere docenten staan? Wie ziet dan op de rector toe? Een kerk heeft een predikant en een koster in dienst. Nu de docenten wetenschappelijk personeel zijn geworden, lijkt hun dienstverband meer op dat van een koster dan van een predikant. Is dat een goed voorbeeld voor de kerken? Een en ander kan worden opgevangen als de dagelijkse leiding uit drie man zou bestaan en daarmee net als een kerkenraad een echt college zou zijn.

Kan de kwaliteit van onderwijs en onderzoek ook criterium zijn voor de evaluatie?

Rapporteur ds. J.J. Schreuder verwijst voor de gevraagde probleemanalyse naar het rapport van deputaten, paragraaf 2.4, waar uitgebreid is aangegeven waarom, ook kort na GS Berkel en Rodenrijs 1996, de nieuwe bestuursstructuur nodig was.

De samenstelling van het curatorium is niet aan ons voorgelegd. Voor de School van de kerken is het van belang dat zij door de kerken gedragen wordt. Vandaar ook de vertegenwoordiging per particuliere synode.

De gezagsverhouding binnen de universiteit is op zich niet nieuw, omdat de docenten altijd al verantwoording schuldig waren aan het curatorium. Het gezag dat nu de dagelijkse leiding heeft, is afgeleid van het gezag dat het curatorium al had. De nieuwe bestuursstructuur op zich heeft niet tot problemen geleid. Het besluit ertoe vond een goed draagvlak in de universiteitsgemeenschap. De herziening van de bestuursstructuur heeft positief gewerkt (deputatenrapport paragraaf 2.4.3; commissievoorstel besluit 3, grond 2). Wat echter problemen heeft gegeven is het functioneren ervan. Voor een deel hangt dat ermee samen dat in korte tijd over een groot aantal beleidszaken moest worden gehandeld. Als synode haken we nu op één moment in, terwijl we niet alles in kaart kunnen brengen. Curatoren zijn hier al langer mee bezig en vragen ruimte om voor de evaluatie er verder ervaring mee op te doen (rapport paragraaf 2.4.3). Zij moeten daarvoor het vertrouwen krijgen.

De positie van de rector is inderdaad kwetsbaar. De functie van prorector is echter niet omschreven. De dagelijkse leiding staat onder toezicht van het curatorium. Curatoren moeten bij de uitwerking van het Statuut wel met de kerkelijke positie van predikant-docenten rekening houden (besluit 8c).

De president-curator, ds. C.J. Smelik, antwoordt dat het curatorium maar eens in de drie jaar zich verantwoorden kan aan een generale synode. Tegelijk heeft het wel de opdracht om in naam van de kerken de universiteit te besturen (Statuut art. 1.4), nodige voorzieningen te treffen en belangen te behartigen (Statuut art. 2.3). Aan een slagvaardig bestuur is al jarenlang gewerkt (vergelijk Acta GS Ommen 1993, art. 60, grond 5). Over de nodige deskundigheid van curatoren die door de particuliere synodes worden voorgedragen, heeft GS Hattem 1972--1973 bepaald dat bij hun voordracht gelet moet worden op hun wetenschappelijke interesse en bestuurlijke capaciteiten (Acta art. 174BII). Een evaluatie van de bestuursstructuur zal ook over de professionaliteit ervan gaan.

Curator mr. P.T. Pel antwoordt dat er niet aan te ontkomen is dat alle personeel op basis van een arbeidsovereenkomst aan de universiteit wordt verbonden. Onder de docenten zijn ook predikanten en 'kosters', theologen en niet-theologen. Het is niet mogelijk daarvoor verschillende rechtsposities in het leven te roepen. Evengoed blijven de predikant-docenten predikant. Ze hebben dus een dubbele status, één naar het burgerlijk recht en één naar het kerkelijk recht. Op dit punt heeft het curatorium ook extern juridisch advies gevraagd (zie het rapport van deputaten, paragraaf 15.4).

De vraag of drie man voor de dagelijkse leiding niet beter is, wordt in de evaluatie meegenomen. Twee man past overigens goed bij de tweedeling tussen onderwijs en onderzoek aan de ene kant en organisatie, personeel en beheer aan de andere kant. Heersen (art. 83 KO) is niet in geding. Het toezicht door curatoren noemen we ook geen heersen. Het rectoraat is een vorm van onderling toezicht. De dagelijkse leiding is verantwoording schuldig aan het curatorium en heeft met het moderamen van het curatorium regelmatig overleg.

Curator prof. drs. K. Wezeman zegt dat een structuur geen doel in zichzelf is. De instelling moet een goed product afleveren. Als een structuur niet goed werkt is het normaal dat die aangepast wordt. Alle personeel kan daaraan een bijdrage leveren, echter binnen de nieuwe structuur. De output van een instelling meet je niet met een evaluatie van de bestuursstructuur, maar bijvoorbeeld door middel van een externe visitatiecommissie.

Prof. drs. B. Kamphuis vraagt en krijgt toestemming om als adviseur te spreken over de universiteit. Hij zegt dat er bij het personeel van de universiteit nog veel vragen leven over de nieuwe bestuursstructuur en dat een echte evaluatie nog niet heeft plaatsgevonden. Persoonlijk heeft hij ook goede ervaring met de nieuwe structuur, maar als adviseur wijst hij op problemen die er nog mee zijn. Dan gaat het met name om de positie van de dagelijkse leiding en van de bestuursadviescommissies. Hij adviseert daarom nu niet verder te gaan dan een voorlopige goedkeuring van de nieuwe structuur in afwachting van een grondige evaluatie.

Anderzijds wordt opgemerkt dat voorlopige goedkeuring van de bestuursstructuur juridisch een probleem oplevert.

Prof. dr. C.J. de Ruijter zegt toe dat de dagelijkse leiding de nieuwe bestuursstructuur grondig en breed zal evalueren. Daar is al mee begonnen, ook samen met het personeel. Daar zijn ook duidelijke minpunten uit gekomen, bijvoorbeeld met betrekking tot de communicatie.

Er is echter wel een deskundige leiding nodig, Juist 'Kampen' als kenniscentrum laat dat zien. Dat staat niet tegenover opleiding tot dienaar van het Woord. Het is niet goed daar een spanning tussen te construeren. Als kerken staan we in een creatuurlijke wereld. Dat impliceert wetenschap. Daarom hebben de kerken altijd ook gekozen voor een *wetenschappelijke* opleiding tot dienaar van het Woord (zie Statuut art. 1.1). De kerken hebben groot belang bij een vitale gereformeerde theologie. Als je die vitaliteit verliest, kun je alleen maar gegeven antwoorden herhalen. In de samenleving moeten we onze plaats tussen andere universiteiten innemen. De Wet op het Hoger Onderwijs geeft daarvoor de criteria aan. Daarom is de huidige professionalisering van het bestuur nodig, zowel ten aanzien van onderwijs en onderzoek als organisatie en beheer. Ook postacademisch onderwijs (PAO) hoort daar centraal bij. De gewone opleiding aan de universiteit geeft niet meer dan een startbekwaamheid. Via PAO komt 'Kampen' als kenniscentrum nog meer ten dienste van de kerken. Goedkeuring van de nieuwe bestuursstructuur is nodig om hiervoor als universiteit goed toegerust te zijn.

Besluit 2 van het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om bij besluit 3 als grond te vermelden dat het in 1996 voorgestelde Statuut in de praktijk niet voldoende mogelijkheden blijkt te hebben om doeltreffend te besturen, dat de kwaliteit van onderwijs en onderzoek dreigt te lijden onder de toenmalige bestuursstructuur, het huidige Statuut niet aan eisen van professioneel beheer voldoet en aanpassing ervan curatoren ruimte geeft om de gesignaleerde problemen beter aan te pakken, wordt met 6 stemmen voor en 29 tegen verworpen.

Een amendement van ds. A. van der Sloot om in het Statuut te bepalen dat de dagelijkse leiding wordt opgedragen aan de rector, prorector en de secretaris van de universiteit, waarbij de rector en prorector zich met name op de wetenschappelijke kwaliteit van de opleiding richten, wordt met 4 stemmen voor en 29 tegen bij 2 onthoudingen verworpen.

Besluit 3 en 4 van het commissievoorstel worden met algemene stemmen aanvaard.

Een amendement van ds. P.H. van der Laan om in besluit 8a te formuleren: "met name of het effect heeft op de kwaliteitsverbetering van onderwijs en onderzoek", wordt met 7 stemmen voor en 28 tegen verworpen. Zijn amendement om in besluit 8b 'definitieve en integrale aanpassing van het Statuut' te vervangen door 'verdere aanpassing van het Statuut', wordt met 9 stemmen voor en 25 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Besluit 8a van het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard, besluit 8b met algemene stemmen bij 1 onthouding. Ds. J. Luiten blijft hierbij als deputaat-curator buiten stemming.

Aantal studenten en predikantsplaatsen

Het aantal studenten wordt minder. Rapporteur ds. J.J. Schreuder zegt dat dit ook te maken heeft met een snellere doorstroming in Kampen. De rector, prof. dr. C.J. de Ruijter, noemt ook dat het systeem om studenten zo goed en tijdig mogelijk te adviseren over hun studiegang, verder ontwikkeld is en beter functioneert dan voorheen. Als een negatief advies nodig is, moet dat ook zo gauw mogelijk gegeven kunnen worden. Dat geldt ook als een student zich niet beroepbaar zal kunnen stellen.

Er is een verminderd arbeidsperspectief. Zullen kandidaten nog een beroep krijgen? Rapporteur ds. Schreuder vraagt zich af waarom we als kerken zo weinig flexibel zijn om nieuwe predikantsplaatsen te creëren. Kerkelijke taken zijn er genoeg. We durven het kennelijk niet aan om dat vorm te geven, maar nodig is het wel. Kan er geen commissie komen om dat uit te denken?

Prof. De Ruijter steunt deze suggestie. In de kerken is er voldoende werk voor nieuwe predikanten, alleen zijn er te weinig predikantsplaatsen voor ingesteld. Een grote kerk heeft bijvoorbeeld werk voor vier predikanten, maar niet zoveel predikantsplaatsen, omdat men het geld er niet voor heeft of voor over heeft. Als een kerk in de buurt van 500 of 600 zielen

zit, kan er naast een predikant met ervaring een jongere komen. Ook kan nagedacht worden over de mogelijkheid van een tijdelijk contract, net als bij de zending, maar omdat we het zo niet kennen wordt het niet gedaan. Er is wat dat betreft inderdaad een gebrek aan durf. Op de synode, waar de kerken bij elkaar zijn, is het goed dat tegen elkaar te zeggen. Laat er een signaal van uitgaan.

Vanaf 2010 gaat overigens de generatie van de naoorlogse geboortegolf onder de predikanten met emeritaat. Daarom zullen op korte termijn zeker twintig studenten per jaar nodig zijn om de vacatures te vervullen.

Onderwijs en onderzoek

Hoe wordt ermee omgegaan als gevonden wordt dat een docent niet zo goed onderwijs geeft, wordt gevraagd. Hoe wordt nagegaan dat er voldoende aan onderzoek wordt gedaan? Kunnen er meer onderzoeksresultaten gepubliceerd worden? Is er vertraging in het promoveren van docenten?

De rector, prof. dr. C.J. de Ruijter, antwoordt dat er goed contact bestaat tussen de dagelijkse leiding en de studentenraad over de manier van onderwijs geven. In het kader van de interne kwaliteitszorg, die aan de universiteit ver ontwikkeld is, evalueren studenten de kwaliteit van het onderwijs. Bij onvoldoende score wordt in overleg met de rector en de studiecoördinator naar verbetering gezocht. Eventueel volgt externe bijscholing.

De kwaliteit van het onderzoek wordt extern bewaakt door visitaties, intern door de onderzoekscommissie. Bij andere instellingen wordt voor onderzoek tweemaal zoveel uitgetrokken als voor onderwijs. In Kampen staat voor onderwijs 60% en voor onderzoek 30%. Dat moet bij de vraag naar onderzoeksresultaten bedacht worden. Voor promoveren van docenten gaat er van een structuur waarin voor onderzoek ruimte wordt gegeven maar ook verantwoording gevraagd, zoals bij de nieuwe bestuursstructuur, meer stimulans uit dan van een collegiale structuur die er voor die tijd was.

Wat voor eisen kan de overheid hier stellen? Het promotierecht is in 1945 toch niet door de overheid verleend maar door de kerken? Prof. De Ruijter antwoordt dat het promotierecht inherent is aan de functie van hoogleraar. De synode van 1945 heeft dat recht erkend en gaf curatoren opdracht van die bevoegdheid gebruik te maken. Daarna kwam de ontwikkeling van aanwijzende erkenning door de overheid. Zodoende is het promotierecht verleend door de overheid en door de kerken erkend.

Wat vinden curatoren van de nieuwe naam Praktische Theologie voor de ambtelijke vakken? De president-curator, ds. C.J. Smelik, antwoordt dat een nota hierover door de senaat is aanvaard en aan het curatorium voorgelegd. Curatoren gaan met de naam Praktische Theologie voorlopig akkoord onder voorwaarde dat de encyclopedische samenhang van de vakgebieden nog nader bezien wordt. Daarover wordt studie verricht.

In de kerken en bij kerkelijke examens wordt gemerkt dat de preekstijl verandert. Dringen signalen uit de kerken in Kampen door? De president-curator, ds. C.J. Smelik, bevestigt dat. Met alle leden van de vakgroep is daarover gesproken. Curatoren geven over het onderwijs in de homiletiek een positief getuigenis. Prof. De Ruijter zegt dat over de preekvisie communicatie met de kerken nodig is. Vandaar de artikelenreeks hierover in De Reformatie. Ook zullen classicale examinatoren worden uitgenodigd voor een studiedag.

Is er voor vrouwelijke studenten vrijstelling voor ambtelijke vakken? Zou het volgen van deze vakken voor hen toch niet goed kunnen zijn? Prof. De Ruijter antwoordt dat vrouwelijke studenten alle vakken volgen, behalve de homiletiek. Het is wel mogelijk dat ze de theorie ervan volgen, maar waar ze geen predikant kunnen worden zou het niet zuiver zijn als ze zich een homiletische houding eigen maken. Er is een vervangend pakket met didactiek en psychologie.

Voor studie in deeltijd is aan de universiteit momenteel geen ruimte. Volgens prof. De Ruijter komt dat omdat er weinig vraag naar is en dat in relatie met de beschikbare tijd en menskracht. Het blijft een punt van aandacht om het onderwijs meer flexibel te kunnen aanbieden.

Overig

De samenwerking met de theologische universiteit te Apeldoorn maakt een verdere groei door, zegt prof. De Ruijter desgevraagd. Er is regelmatig contact op het niveau van de dagelijkse leiding. Er is overleg op zakelijk gebied, maar ook inhoudelijk, bijvoorbeeld over de preekvisie. Er wordt geprobeerd op één lijn te komen in de strategie voor wetenschappelijk onderzoek.

Prof. drs. J.A. Meijer gaat in op vragen over de jaarlijkse Schooldag. Er is overwogen of het zin heeft daarmee door te gaan. Als het alleen nostalgie is, heeft het weinig zin. De Schooldag is wel de plaats waar de School en de kerken elkaar ontmoeten. Om de School te kunnen dragen en ervoor te bidden, is het van belang dat men de School kent. Ook voor docenten betekent het contact op de Schooldag een stimulans.

De traditionele Schooldag kostte weinig geld. Om op eigentijdse manier ook jongeren te bereiken, is meer nodig. Maar ook voor hen is het van belang dat ze de opleiding van hun aanstaande dominees kennen.

Is het mogelijk voor de universiteit subsidie aan te vragen, bijvoorbeeld voor bepaalde projecten? Prof. De Ruijter antwoordt dat aanvragen van subsidie bij de overheid onder ons tot nog toe is afgewezen. Bedacht moet ook worden dat, als we door de overheid bekostigd worden, de minister ons beoordeelt op doelmatigheid, wat verstrekkende gevolgen kan hebben. Van subsidie voor projecten moet niets verwacht worden. Er is alleen een beurs voor een zeer beperkt aantal AIO's, die ook nog de besten moeten zijn uit een groot aantal studenten. Wat de minister voor consequenties verbindt aan de gedeeltelijke subsidiëring van de universiteit te Apeldoorn is niet duidelijk.

Om tegemoet te komen aan de vraag de mogelijkheid voor subsidie te onderzoeken, heeft de commissie haar voorstel in besluit 8e ruim geformuleerd.

Het voorstel van de commissie in de besluiten 5, 7a.b.f, 8c.f en 9 wordt met algemene stemmen aanvaard. Ds. J. Luiten blijft als curator hierbij buiten stemming.

Financiën

Het curatorium heeft een meerjarenbegroting overgelegd voor de periode tot en met 2002. Commissie 2, waar ook de financiële commissie deel van uitmaakt, en een minderheid van commissie 1 heeft er moeite mee dat de kosten de komende jaren stijgen, terwijl het aantal studenten een dalende lijn vertoont. Rapporteur ds. J.J. Schreuder wijst op het feit dat 85% van de begroting uit personeelskosten bestaat. Verlagen van de begroting heeft gevolgen voor het personeelsbestand. Op aangegane verplichtingen kan echter geen inbreuk gemaakt worden.

Een ordevoorstel van commissie 1 om de behandeling van de meerjarenbegroting nader voor te laten bereiden door financieel deskundigen uit de commissies 1 en 2 en uit Kampen, wordt met algemene stemmen aanvaard.

Omdat in de bespreking al gebleken is dat de benoeming van een fulltime secretaris van de universiteit per 1 september 1999 uit financieel oogpunt niet op bezwaar stuit en omdat langer uitstel ervan schadelijk is voor de universiteit, stelt commissie 1 voor om de verdere behandeling van de meerjarenbegroting niet af te wachten, maar de benoeming van een universiteitssecretaris nu al goed te keuren. Dit voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. Op 8 juni deelt de preses mee dat het curatorium per 1 september 1999 benoemd heeft tot secretaris van de universiteit drs. H. Lamberink te Zwolle.

Omdat aan het financiële beleid van de Theologische Universiteit, in combinatie met het formatieplan, een aantal aspecten zit dat het personeel van de universiteit raakt, vindt de behandeling voor een deel in comité plaats. Zie de Handelingen van deze synode, art. 2. De uitkomst van de vertrouwelijke bespreking is publiek gemaakt in de besluiten 6, 7c.d.e.g, 8d.e en 10. Nadat voor besluit 6 een minderheidsvoorstel van de commissie was aanvaard inzake de indexering, is het commissievoorstel in deze besluiten met algemene stemmen aanvaard. Ds. J. Luiten bleef hierbij als curator buiten stemming.

Decharge

Tot slot komt het commissievoorstel in besluit 1 aan de orde inzake het door deputaten gevoerde beleid en hun decharge. Het voorstel van de commissie wordt met 32 stemmen voor en 1 tegen bij 2 onthoudingen aanvaard.

De preses spreekt namens de vergadering zijn hartelijke dank uit aan het curatorium en de dagelijkse leiding voor het vele werk dat in de afgelopen jaren gedaan is. Hij wenst hun sterkte toe om de herstructurering van bestuur en beleid na het opzetten en evalueren ervan ook te kunnen consolideren. Hij bedankt de curatoren die niet worden herbenoemd, ds. A. Kamer en ds. C.J. Smelik, en in het bijzonder br. W.G. Burema, die als deputaat een termijn van 25 jaar heeft vol gemaakt.

Artikel 78

29.06.99

Preekbevoegdheid AIO's

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : A. Heek, R.M. Meijer

Materiaal :

brief van het curatorium van de Theologische Universiteit dd. 1 april 1999 waarin een voorstel wordt gedaan tot toekenning van preekbevoegdheid aan Assistenten in Opleiding (AIO's). Sinds kort functioneren deze AIO's binnen de Theologische Universiteit. Zij hebben hun opleiding aan de universiteit afgesloten. Hun diploma vermeldt de aantekening Praktische Vorming. Zij hebben vervolgens voor vier jaar een fulltime baan aan de universiteit gekregen voor nader (promotie)onderzoek. Voorgesteld wordt om aan genoemde broeders preekbevoegdheid toe te kennen.

Besluit 1:

dit verzoek in behandeling te nemen, maar slechts een voorlopige regeling te treffen voor drie jaar.

Grond:

hoewel het hier een zaak betreft die niet aan het voorbereidende oordeel van de kerken is onderworpen, vragen deputaten-curatoren hiervoor terecht de aandacht. Zij doen dat, vanwege het late tijdstip waarop deze zaak binnen het curatorium aan de orde kwam, in een brief aan de synode. Hierdoor is deze zaak niet aan de kerken door middel van de gebruikelijke rapportage ter beoordeling voorgelegd. Daarom treft de synode niet meer dan een voorlopige regeling.

Besluit 2:

aan bovengenoemde AIO's, voorzover zij de intentie hebben om zich na hun AIO-tijd binnen de gereformeerde kerken beroepbaar te laten stellen, op hun verzoek preekbevoegdheid te verlenen. Deze bevoegdheid houdt voor de periode totdat de volgende generale synode over deze zaak een nieuw besluit neemt, het volgende in: De AIO's mogen, naar evenredigheid over de drie jaren te verdelen, ongeveer veertig zondagen in erediensten voorgaan. Dit voorgaan dient beperkt te blijven tot de kerken van de classis waarin zij woonachtig zijn. Voor de uitoefening van deze bevoegdheid geldt de hiernavolgende regeling:

1. de AIO kan preekbevoegdheid aanvragen bij de classis waaronder de kerk ressorteert waarvan hij belijdend lid is. Hij zal aan deze classis overleggen: een kopie van het doctoraal diploma van de Theologische Universiteit met de vereiste aantekening Praktische Vorming, een kopie van zijn bewijs van aanstelling als

- AIO, een positief getuigenis van zijn kerkenraad inzake zijn leer en leven, en een positieve aanbeveling van de docent homiletiek aan de Theologische Universiteit;
2. deze classis moet, na onderzoek, kunnen uitspreken overtuigd te zijn van de Schriftgetrouwheid en de confessionele betrouwbaarheid van de AIO. Dit onderzoek zal plaats vinden in een gesprek, te houden naar aanleiding van een door de AIO gehouden preekvoorstel. Hij zal dit preekvoorstel minimaal twee weken voor het onderzoek bij de classis inleveren. De duur van het gesprek wordt bepaald op drie kwartier, eventueel met een kwartier te verlengen. Het toezicht op en de verantwoordelijkheid voor de uitoefening van de preekbevoegdheid door de AIO ligt bij de classis die onderzocht;
  3. de AIO zal bij de aanvang van de uitoefening van zijn preekbevoegdheid voor de genoemde classis een schriftelijke verklaring ondertekenen, waarin hij belooft zich in zijn preekarbeid te zullen houden aan de Heilige Schrift, de gereformeerde belijdenis en kerkorde;
  4. de classis zal besluiten over eventuele opschorting of beëindiging van de preekbevoegdheid. Wanneer er in de uitoefening van zijn preekbevoegdheid bij de AIO sprake is van een censurabele zonde naar artikel 76 of 80 KO, dan zal daarvan mededeling gedaan worden aan de kerkenraad van de gemeente waarvan de AIO belijdend lid is en aan de docent homiletiek aan de Theologische Universiteit;
  5. de classis zal één van haar predikanten benoemen tot begeleider van de AIO in de uitoefening van zijn preekbevoegdheid. Jaarlijks zal door deze begeleider de preekarbeid met de AIO geëvalueerd worden. Van deze evaluatie zal schriftelijk verslag gedaan worden aan de genoemde classis.

Grond:

het is in verband met de toekomstige inzetbaarheid van de AIO's in de kerken van groot belang dat zij hun preekbekwaamheid op peil kunnen houden, hun eigen kerkelijke betrokkenheid kunnen vergroten en hun onderzoek door concrete toepassing van Gods Woord kunnen stimuleren.

Besluit 3:

het curatorium van de Theologische Universiteit van deze besluiten in kennis te stellen en op te dragen deze regeling te evalueren en de kerken en de eerstvolgende generale synode in de gebruikelijke weg van rapportage te dienen met uitgewerkte voorstellen terzake van de preekbevoegdheid voor AIO's.

Grond:

voorafgaand aan de vaststelling van een regeling op langere termijn dienen de kerken in de besluitvorming geïnformeerd en gekend te worden.

De commissie geeft bij haar voorstel de volgende toelichting:

De Generale Synode van Groningen-Zuid 1978 sprak uit (Acta art. 109) dat het spreekconsent voor studenten 'niet behoort uit te groeien tot een instituut ten gerieve van de studenten'. In aansluiting daaraan besloot de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 58) op de suggestie van deputaten-curatoren om besluiten te nemen over het verlenen van spreekconsent aan 'studenten die hun doctorale studie voltooid hebben, maar daarna nog een extra, uitgebreide stage volgen of hun studie voortzetten' niet in te gaan. Beide synodes handelden over een (s)preekrecht ten behoeve van studenten om ervaring op te doen. Het gaat in het huidige besluit echter niet om ervaring opdoen, maar om het op peil houden van reeds opgedane ervaring. Dit op peil houden is er niet allereerst ten gerieve van de AIO, maar ten gerieve van

zijn toekomstige inzetbaarheid in de kerken. Het besluit van de Generale Synode van Amsterdam 1908 (Acta art. 60) is op deze situatie niet van toepassing. In genoemd besluit gaat het immers over studenten in de theologie, terwijl het in de huidige besluitvorming gaat over afgestudeerde theologen die ook hun praktijkstage met goed gevolg doorlopen hebben. Zij kunnen daarom in hun positie beter vergeleken worden met beroepbare kandidaten.

Rapporteur oud. A. Heek vraagt aandacht voor de ontvankelijkheid van het voorstel van het curatorium. Weliswaar is het niet van tevoren aan de kerken voorgelegd, maar het curatorium brengt het wel naar voren in het kader van zijn zorg voor de universiteit. De commissie pleit voor een positieve oplossing, ten dienste van de aio's en hun toekomstige kerkelijke inzetbaarheid. Omdat er voor de kerken geen gelegenheid was hierop te reageren, wordt volstaan met een voorlopige regeling tot aan de volgende generale synode.

In de bespreking wordt gevraagd waarom de preekbevoegdheid wordt beperkt tot zo'n veertig zondagen in drie jaar. Dat is een keuze, antwoordt rapporteur ds. R.M. Meijer. Het mogen niet te weinig zondagen zijn, want het dient de ervaring van de aio, maar ook niet te veel, want de eerste taak van een aio is dat hij in dienst van de universiteit onderzoek doet. Hoe kan gepeild worden dat een aio inderdaad de intentie heeft predikant te worden (besluit 2)? De bedoeling is een beperking aan te geven. Aio's die geen predikant willen worden, zullen geen preekbevoegdheid aanvragen.

Wat is met de concrete toepassing van Gods Woord bedoeld in de grond bij besluit 2? Hoe wordt daardoor het onderzoek gestimuleerd? Door te preken houdt de aio contact met het leven van gemeenteleden, wat de praktische waarde van zijn onderzoek kan dienen.

De commissie had voorgesteld dat als begeleider van de aio de docent homiletiek zou optreden, daartoe gevraagd door de classis. Dat had de praktische reden dat de aio de docent homiletiek toch geregeld ontmoet aan de universiteit. De docent heeft ook vaardigheid als begeleider. Daartegenover staat dat het uit het oogpunt van betrokkenheid bij de kerken beter is dat een predikant uit de classis begeleider is.

Prof. dr. M. te Velde vindt preekbevoegdheid voor aio's op zich wel goed, maar dit punt had volgens hem naar artikel 30 KO in de kerkelijke weg aan de orde gesteld moeten worden, mede gelet op het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 over spreekconsent (Acta art. 58). De materie van preekbevoegdheid voor niet-predikanten is ook breder dan nu naar voren komt en zou, vanuit een andere gezichtshoek dan tot nu toe is gebeurd, in haar geheel een keer aan de orde moeten komen. Het is jammer dat zaken die op zichzelf goed zijn pas na drie jaar op een volgende synode behandeld kunnen worden, alleen omdat ze nu te laat zijn bedacht. Dat doet de waardering voor kerkverband en synode geen goed. Laat dat uitgesproken worden, zodat eraan gewerkt kan worden.

Rapporteur ds. Meijer verklaart, met verwijzing naar de bovenvermelde toelichting van de commissie, dat preekbevoegdheid voor aio's inderdaad nieuw is ten opzichte van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs (Acta art. 58), dat alleen over spreekconsent voor studenten gaat.

Niet nieuw is echter de zorg die aan curatoren is opgedragen voor de universiteit als school van de kerken. Het is in het belang van de universiteit en de kerken dat aio's theologisch onderzoek doen en dat ze voor toekomstig werk als predikant inzetbaar blijven. In het kader van hun opdracht vragen curatoren hier terecht aandacht voor.

Ds. H.J. Boiten, ds. P.H. van der Laan en oud. A. van der Lugt dienen een tegenvoorstel in om te besluiten het verzoek niet in behandeling te nemen, met als grond dat het een nieuwe zaak betreft die niet in de weg van voorbereiding door de mindere vergadering op de agenda van de meerdere vergadering is geplaatst.

Een amendement van ds. L.E. Leeftink om te bepalen dat aio's jaarlijks vijftien maal mogen voorgaan in een eredienst (besluit 2), wordt verworpen met 11 stemmen voor en 19 tegen bij

4 onthoudingen. Een amendement van ds. T.S. Huttenga om te bepalen dat de classis een van haar predikanten zal benoemen tot begeleider van de aio, wordt aanvaard met 21 stemmen voor en 11 tegen bij 2 onthoudingen.

Het voorstel van de commissie wordt aanvaard met 27 stemmen voor en 6 tegen bij 1 onthouding. Hiemee is het tegenvoorstel verworpen. Deputaat-curator ds. J. Luiten blijft hierbij buiten stemming.

Artikel 79

30.06.99

Werkbegeleiding en nascholing predikanten

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : S. van Loon en A.O. Reitsema

Materiaal :

- brief ongedateerd van de PS Groningen
- brief dd. 22 februari 1999 van de PS Friesland
- brief dd. 1 maart 1999 van de PS Overijssel
- brief dd. 13 februari 1999 van de PS Holland-Zuid

1. De vier particuliere synoden vragen de generale synode uit te spreken dat er structureel mogelijkheden dienen te komen tot werkbegeleiding en nascholing van predikanten binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland; zij zijn van oordeel dat een goede en afdoende aanpak van de gesignaleerde behoeften en knelpunten de kracht van de plaatselijke kerken afzonderlijk te boven gaat en dat het dringend gewenst is en alleszins verantwoord gezamenlijk tot oplossingen te komen; zij baseren zich op het rapport "Werkbegeleiding en Nascholing. Een onderzoek naar de mogelijkheden binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)", uitgebracht door het GIDS. Hieronder wordt aangegeven welke PS waarover verdere besluitvorming nodig acht:
  - a. de rechten en plichten, zowel van de kerken als van de predikanten, ten aanzien van werkbegeleiding en nascholing (alle vier PS'en);
  - b. de vraag voor wie en in welke termijnen er werkbegeleiding en nascholing dient te zijn (alle vier PS'en);
  - c. de vraag of en zo ja onder welke condities er werkbegeleiding op aanvraag mogelijk zal zijn (alle vier PS'en);
  - d. de vraag of er een generaal-synodaal deputaatschap moet worden benoemd dat namens de gezamenlijke kerken de leiding van werkbegeleiding en nascholing op zich neemt (de PS'en Groningen, Overijssel en Friesland);
  - e. de manier waarop dit deputaatschap gemachtigd zal worden tot het aantrekken van alle mankracht die voor de uitvoering van de taken nodig is: mentoren, een coördinator en een administratieve kracht ter ondersteuning (de PS'en Groningen, Overijssel en Friesland);
  - f. de vereisten voor het mentoraat: benoeming en aanvaarding, beschikbaarstelling door de kerkenraad voor dit werk, instructie, regeling voor geheimhouding, regeling voor verantwoording, eventueel honorarium etcetera (de PS'en Groningen en Overijssel);
  - g. de aanstelling van een landelijk coördinator; er is dan echter een 'zwaardere' regeling van zijn positie vereist (de PS'en Groningen en Overijssel);
  - h. een regeling in geval in het werk van werkbegeleiding en nascholing een conflict ontstaat tussen de betrokkenen (de PS'en Groningen en Overijssel);
  - i. een eventuele regeling ten aanzien van de kosten van werkbegeleiding en nascholing (de PS'en Groningen, Holland-Zuid en Overijssel);
2. de PS Groningen voegt de vraag toe of in plaats van het onder 1d gestelde het mentoraat op particulier synodaal niveau geregeld kan worden, waarbij een generaal-synodaal deputaatschap kan functioneren als meldpunt, steunpunt en vraagbaak voor

- plaatselijke kerken, classes en particuliere synodes; in dat geval vervallen de punten 1d, 1e en 1g;
3. de PS Holland-Zuid heeft punt d als volgt geformuleerd: Hoe namens de gezamenlijke kerken de uitvoering en de leiding van werkbegeleiding en nascholing worden geregeld; deze PS wil ook bezinning op 'inventarisatie van en afstemming op reeds bestaande en in ontwikkeling zijnde vormen van ondersteuning en nascholing van predikanten (TU, GVI, OGG, intervisie en dergelijke)';
  4. de PS Friesland voegt twee punten toe:
    - a. de vraag dient in de eerste plaats onderzocht in hoeverre een en ander door de Theologische Universiteit zou kunnen worden gerealiseerd c.q. reeds metterdaad wordt gerealiseerd of in het voornemen ligt;
    - b. bij de opzet van een aanbeveling c.q. regeling zal ook vooraf het onderscheid tussen nascholing en werkbegeleiding moeten worden onderzocht en de betekenis daarvan voor de uitwerking van een en ander;deze PS noemt onder de punten d en e de mogelijkheid dat een en ander regionaal georganiseerd wordt; verder vraagt deze PS zich af of het aantrekken van beroepskrachten onvermijdelijk is; tenslotte wordt erop aangedrongen een regeling vast te stellen ten aanzien van de kosten, waarbij het van groot belang is dat van meet af aan erop wordt toegezien, dat de kosten beheersbaar blijven.

Rubricering:

Naar aanleiding van de voorstellen van de vier particuliere synoden en het materiaal dat zij aanvoeren, kan gedacht worden aan vier vormen van werkbegeleiding en nascholing:

- a. werkbegeleiding van beginnende predikanten
- b. nascholing van beginnende predikanten
- c. nascholing van alle predikanten
- d. werkbegeleiding van predikanten die hulp nodig hebben.

Besluit 1:

tegemoet te komen aan de verzoeken van de particuliere synoden van Groningen, Friesland, Overijssel en Holland-Zuid en uit te spreken dat het nodig is dat er structureel werkbegeleiding en nascholing komt van predikanten binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Gronden:

1. uit de verzoeken die door de vier particuliere synoden aan de generale synode gedaan zijn blijkt, dat er binnen de kerken een breed draagvlak is voor de organisatie van structurele werkbegeleiding en nascholing van predikanten;
2. de ontwikkelingen in de samenleving en binnen de kerken vragen om gelegenheid voor voortdurende bezinning en studie door predikanten;
3. bij veel predikanten in de kerken is er een grotere behoefte zowel aan structurele werkbegeleiding als aan nascholing dan in de huidige situatie geboden wordt. Dit geldt niet alleen in theologisch en vakinhoudelijk opzicht, maar ook wat betreft het persoonlijk functioneren van de predikant in zijn leven met de Here, zijn omgang met de Heilige Schrift en de belijdenis en zijn omgang met de kerkenraad en de gemeente. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te voeren. Predikanten voelen zich nogal eens overvraagd. Zij hebben vaak te weinig tijd om zich in theologisch en methodisch opzicht bij te scholen. Allerlei zaken in onze samenleving zijn complexer geworden, waardoor meer sturing is vereist om tot hetzelfde resultaat te komen. Predikanten moeten er meer energie in steken dan voorheen om in deze complexe werkelijkheid goed te kunnen blijven functioneren. Ook van de predikant als persoon wordt in de huidige omstandigheden veel gevraagd.

Besluit 2:

uit te spreken dat de beoogde werkbegeleiding en nascholing van predikanten in de gereformeerde kerken een gezamenlijk te behartigen zaak is.

Gronden:

1. het behoort tot de verantwoordelijkheid van de kerken te zorgen voor goede en verantwoorde werkomstandigheden van haar predikanten, zodat zij, in relatie tot de eisen van de tijd, optimaal met vrucht bezig kunnen zijn in hun ambtswerk, tot opbouw en heil van de gemeenten die zij dienen;
2. de behoefte aan werkbegeleiding en nascholing van predikanten in de gereformeerde kerken heeft te maken met problemen in het ambtelijk functioneren van predikanten, die veelal niet beperkt blijven tot enkele plaatselijke kerken of tot een bepaald ressort; het betreft een structurele behoefte en structurele problemen die zich landelijk voordoen;
3. een goede en afdoende aanpak van de gesignaleerde behoefte en knelpunten gaat de kracht van de plaatselijke kerken afzonderlijk te boven; het is dan ook dringend gewenst en alleszins verantwoord gezamenlijk tot oplossingen te komen.

Besluit 3:

beginnende predikanten gedurende de eerste twee jaar van hun ambtsdienst het recht en de plicht te geven werkbegeleiding te ontvangen; hun kerkenraden zullen hen daarvoor in de gelegenheid stellen.

Grond:

het is in het belang van de kerken dat beginnende predikanten werkbegeleiding krijgen om optimaal hun gemeenten te kunnen dienen.

Besluit 4:

deputaten Werkbegeleiding en Nascholing van Predikanten te benoemen, vijf in getal en drie secundi, en hen te belasten met twee opdrachten:

- a. de organisatie van werkbegeleiding van beginnende predikanten, zoals verder wordt uitgewerkt in besluit 5;
- b. het verrichten van een onderzoek naar de mogelijkheden van:
  - nascholing van beginnende predikanten
  - nascholing van alle predikanten
  - werkbegeleiding van predikanten die hulp nodig hebben, zoals verder wordt uitgewerkt in besluit 6.

Gronden:

1. met de werkbegeleiding van beginnende predikanten kan nu reeds een voorzichtig begin gemaakt worden (vergelijk besluit 3);
2. om tot verantwoorde besluiten te komen ten aanzien van werkbegeleiding op verzoek en nascholing van predikanten binnen onze kerken is bezinning op een aantal punten nodig.

Besluit 5:

aan deze deputaten met betrekking tot *de werkbegeleiding van beginnende predikanten* de volgende instructie te geven:

- a. zij zorgen ervoor dat beginnende predikanten in hun eigen werksituatie begeleid worden met het oog op hun zelfstandig functioneren in het geheel en de verschillende delen van hun ambtelijk werk;
- b. zij zoeken binnen de kring van predikanten die ervaring hebben met stagebege-

- leiding van studenten, naar twee mentoren per particuliere synode, eventueel met een secundus;
- c. zij vragen de particuliere synoden over te gaan tot benoeming van deze mentoren en stellen een regeling op met betrekking tot hun (kosteloze) beschikbaarstelling voor dit werk;
  - d. zij dienen de kerken met een instructie en met een regeling voor geheimhouding, verantwoording, financiële aspecten et cetera;
  - e. zij regelen dat de genoemde mentoren worden toegerust, zo mogelijk in samenwerking met de Theologische Universiteit te Kampen.

Gronden:

1. de stap die een beginnend predikant maakt van de opleiding naar de praktijk is, ook bij een goede voorbereiding in de opleiding en bij de begeleiding door de kerkenraad, zo groot dat begeleiding hierbij door een (ervaren) collega dringend gewenst is;
2. een verkeerde aanpak of een (gedeeltelijk) verkeerde attitude in het begin van de werkzaamheden als predikant kan grote gevolgen hebben, zowel voor de gemeente en de kerkenraad, als voor de predikant zelf. In dat licht is werkbegeleiding noodzakelijk;
3. werkbegeleiding vanaf het begin van de predikantenloopbaan is een geschikt middel om een gezond en een doelmatig functioneren van de predikant, ook als hij niet met evidente problemen kampt, te stimuleren, waardoor hij in zijn ambtswerk betere kwaliteit kan leveren, tot heil van de gemeente die hij dient;
4. er is reeds enige ervaring bij predikanten die door de Theologische Universiteit te Kampen aangezocht zijn voor stagebegeleiding van theologische studenten. Het ligt voor de hand bij deze ervaring aan te sluiten. Van mentoren moet verwacht kunnen worden dat zij hun werk kwalitatief goed doen. Daarvoor is training en coaching noodzakelijk. Er dient overleg plaats te vinden met de Theologische Universiteit te Kampen over mogelijke hulp in dezen.

Besluit 6:

deze deputaten op te dragen de eerstvolgende generale synode te dienen met een rapport inzake *nascholing van beginnende predikanten, nascholing van alle predikanten en werkbegeleiding van predikanten die hulp nodig hebben*, waarin de volgende vragen beantwoord worden:

- a. welke specifieke problematiek van de predikanten de mogelijkheden van de ouderlingen te boven gaat, die krachtens hun ambt geroepen zijn hen met raad en daad behulpzaam te zijn;
- b. hoe namens de gezamenlijke kerken de uitvoering en de leiding van nascholing en werkbegeleiding dienen te worden geregeld;
- c. wat de rechten en plichten moeten zijn, zowel van de kerken als van de predikanten, ten aanzien van nascholing en werkbegeleiding;
- d. voor wie en in welke termijnen er nascholing en werkbegeleiding dient te zijn;
- e. of en zo ja onder welke omstandigheden er werkbegeleiding op aanvraag mogelijk zal zijn, bestemd voor predikanten die hulp nodig hebben voor wat betreft de uitoefening van hun ambt;
- f. of er mogelijkheden zijn voor verplichte nascholing van beginnende predikanten binnen de Theologische Universiteit te Kampen;
- g. wat er reeds voorhanden is aan bestaande en in ontwikkeling zijnde vormen van ondersteuning en nascholing van predikanten, georganiseerd door onder andere de Theologische Universiteit te Kampen, het Gereformeerd Vormings Instituut, de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren, de predikantenvereniging, intervisie; hoe zij kunnen bevorderen dat deze verschillende vormen van ondersteuning en nascholing op elkaar afgestemd worden;
- h. of een regeling wenselijk is in geval in het werk van nascholing en werkbegeleiding een conflict ontstaat tussen de betrokkenen;

- i. of het aantrekken van beroepskrachten wenselijk is.

Gronden:

1. de opleiding tot de dienst van het Woord geeft startbekwaamheid. Omdat het werk van predikant op diverse terreinen theologische en vakinhoudelijke aspecten heeft, is blijvende professionele scholing noodzakelijk om het predikantswerk in gemeenten midden in een sterk veranderende samenleving te kunnen blijven doen. Deze nascholing is een verantwoordelijkheid voor de kerken;
2. het is mogelijk dat de kerken zichzelf de plicht stellen om hun predikanten nascholing aan te bieden en hen daaraan te laten deelnemen. De predikanten kan het recht verleend worden daarvan gebruik te maken. De kerken kunnen ook voor een sterkere vorm kiezen, namelijk door voor de predikanten het gebruikmaken van nascholing verplicht te stellen. In elk geval dient er duidelijkheid te zijn over deze rechten en plichten;
3. duidelijk moet worden of nascholing voor elke beginnende predikant noodzakelijk is. Ook moet de vraag beantwoord worden hoe nascholing voor deze predikant opgezet moet worden;
4. ervaren predikanten komen soms in dusdanig moeilijke situaties terecht, dat begeleiding van buitenaf dringend gewenst of zelfs onontbeerlijk is. Adequate begeleiding die op tijd gegeven wordt, kan groeiende problemen en ernstige ontsparingen in de relatie van predikant tot gemeente, kerkenraad en/of zichzelf bijtijds opsporen en kanaliseren, zodat naar een oplossing gezocht wordt wanneer het nog kan. Dergelijke hulp zal dan wel voorhanden moeten zijn en ook zal voor predikant en kerkenraad dan duidelijk moeten zijn, waar een dergelijk gewenste hulp van buitenaf te vinden is;
5. overleg over het aanbod dat door diverse instanties gedaan wordt, voorkomt dubbel werk en bevordert de kwaliteit ervan.

Besluit 7:

deputaten te machtigen voor hun werk uitgaven te doen in 2000, in 2001 en in 2002 tot een maximum van f 10.000,-- per jaar.

Besluit 8:

deputaten op te dragen hun rapport zes maanden voor de aanvang van de eerstvolgende GS aan de kerken te doen toezenden.

In een toelichting zet de commissie uiteen dat de Theologische Universiteit te Kampen aan afgestudeerden slechts een startbekwaamheid geeft. Ook al wordt er in Kampen nu meer aan praktische vorming gedaan, wat uitkomt in de aantekening Praktische Vorming, de overgang naar de praktijk is nog altijd groot. Daarbij komt dat er van een predikant al meer wordt verwacht, in kennis en vaardigheden en in persoonlijk functioneren. Vooral in de eerste jaren als predikant komt er veel op hem af. Daarin moet hij zo goed mogelijk zijn weg vinden. Daarom is werkbegeleiding voor beginnende predikanten dringend gewenst, zowel voor henzelf als voor de gemeentes die ze dienen.

Met werkbegeleiding voor beginnende predikanten kan een begin gemaakt worden zonder dat eerst diepgaande studie nodig is naar wenselijkheid en mogelijkheid. Aan de TU is daar al over nagedacht. Er zou kunnen worden aangesloten bij de ervaring van de mentoren die nu de studenten in hun praktijkoriëntatie begeleiden. Dit moet nog wel worden overlegd. Nascholing en werkbegeleiding van predikanten die hulp nodig hebben, zijn ook nodig, maar daarvan moeten eerst de mogelijkheden worden onderzocht.

In de bespreking wordt gevraagd of nascholing niet alleen iets is voor oudere predikanten. De jongere hebben toch net hun opleiding afgerond? Wat zal nascholing voor hen kunnen inhouden?

Rapporteur ds. A.O. Reitsema antwoordt dat nascholing voor alle predikanten bestemd is.

Omdat aan predikanten steeds meer eisen van deskundigheid worden gesteld, is met name ook voor jonge predikanten, die hun weg in de praktijk nog veelszins moeten vinden, nascholing van belang. Overigens is het de bedoeling dat de nascholing voor beginnende predikanten volgt op de periode van de werkbegeleiding. In overleg met betrokken instanties zal de nascholing concreet moeten worden ingevuld. In Kampen is men bereid predikanten na de gegeven startbekwaamheid meer mee te geven.

Moet een mentor predikant zijn of kan het beter iemand zijn die ervaring heeft in super- of intervisie?

Het persoonlijk functioneren van de predikant krijgt in de werkbegeleiding een groot accent. Is dat terecht, of moet werkbegeleiding meer op het *werk* gericht zijn dat de predikant doet? Rapporteur ds. Reitsema antwoordt dat mentoren voor hun werk gekwalificeerd zullen moeten zijn en daarvoor een speciale cursus moeten volgen.

De begeleiding zal niet alleen op de predikant maar ook op z'n werksituatie gericht moeten zijn.

Hoe staat het met de ouderlingen met wie de predikant in één kerkenraad zit? Zij hebben toch als ambtsdrager allereerst de taak de predikant met raad en daad behulpzaam te zijn, zoals in het bevestigingsformulier staat? In besluit 5a gaat het over zelfstandig functioneren van de predikant. In de kring van de kerkenraad moeten ambtsdragers echter samen voor het werk staan.

De rapporteur antwoordt, dat de begeleiding door een mentor niet tegenover samenwerking in de kerkenraad staat, maar juist daarnaar toeleidt. Een predikant is in zekere zin ook zelfstandig. Meestal is hij de enige predikant in een gemeente.

Om aan deze vragen tegemoet te komen wordt besluit 6a toegevoegd aan de instructie.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De preses spreekt de hoop uit dat alle predikanten en zo ook de kerken hier veel profijt van zullen hebben.

Artikel 80

02.09 / 09.12.99

Studiedeputaatschap Kerkelijke Werkers

Voorstel : commissie 1

Rapporteurs : A. Heek, R.M. Meijer

Materiaal :

1. brief dd. 9 juli 1999 van het curatorium van de Theologische Universiteit te Kampen waarin het de generale synode het volgende voorstelt:
    - a. een studiedeputaatschap in te stellen dat als opdracht krijgt:
      1. te bezien of binnen de gereformeerde kerken een officiële positie gescha- pen dient te worden voor de figuur van kerkelijk werker;
      2. indien deze opdracht bevestigend beantwoord wordt, voorstellen te doen omtrent de taken en bevoegdheden van een kerkelijk werker en de vereis- ten waaraan deze dient te voldoen;
      3. regelingen te ontwerpen omtrent de positie en de indienststelling van de kerkelijk werker, een en ander in relatie tot de in de kerkorde genoemde ambten;
    - b. duidelijkheid te scheppen over de vraag in hoeverre het gewenst is dat de Theo- logische Universiteit mede verantwoordelijk is voor en participeert in een bin- nenkort te starten opleiding kerkelijk werker;
- in de brief wordt aangegeven dat er nog geen eenduidig profiel van de figuur van kerkelijk werker te schetsen is, maar dat het meestal gaat om iemand die door de kerkenraad wordt ingeschakeld voor taken in de catechese, het pastoraat, de evangeli- satie en/of de gemeenteopbouw;

2. brief dd. 24 november 1999 van het curatorium van de Theologische Universiteit te Kampen met het verzoek aan de synode om een eerder genomen besluit van de synode, dat het curatorium dit onderzoek in eigen verantwoordelijkheid kan uitvoeren, te heroverwegen. Het curatorium is van mening dat de vraag naar de wenselijkheid, de inhoud en de vormgeving van het kerkelijk werk door de kerken zelf beantwoord moet worden. Bovendien past het onderzoek naar deze zaken, naar de mening van het curatorium, niet bij de doelstelling van de universiteit.

Besluit:

1. het curatorium van de Theologische Universiteit te machtigen voorlopig medewerking te verlenen aan het opzetten van een opleiding voor kerkelijk werker door de Gereformeerde Hogeschool te Zwolle in samenwerking met de Opleiding voor Gereformeerde Godsdienstleraren, onder conditie dat deze medewerking niet in financieel of personeel opzicht in mindering komt op de eigen taken van de Theologische Universiteit;
2. deputaten Kerkrecht en Kerkorde op te dragen:
  - a. een inventariserend en verkennend onderzoek te doen of en zo ja welke kerkrechtelijke consequenties er verbonden worden c.q. dienen te worden aan de aanstelling van professionele werkers in de kerken in diverse soorten van kerkelijke arbeid naast de in de kerkorde genoemde ambtsdragers;
  - b. het resultaat van het onderzoek uiterlijk vijftien maanden voor de eerstvolgende generale synode aan de kerken toe te zenden en daarbij te schetsen welke kerkelijke besluitvorming op dit punt er eventueel noodzakelijk en/of gewenst zou zijn;
  - c. zich beschikbaar te houden om de eerstvolgende generale synode te dienen met adviezen en eventuele voorstellen over stukken die over deze zaak bij haar worden ingediend.

Gronden:

1. hoewel het curatorium als kerkelijk deputaatschap voor het bestuur van een wetenschappelijke instelling dit onderzoek ook binnen zijn takenpakket in eigen verantwoordelijkheid zou kunnen uitvoeren, moet geaccepteerd worden dat het kennelijk daar geen mogelijkheden toe ziet;
2. om de aansluiting bij de ontwikkeling voor de opleiding van kerkelijk werker niet te missen, is het van belang dat de Theologische Universiteit in die ontwikkeling gaat participeren;
3. deputaten Kerkrecht en Kerkorde zijn speciaal ingesteld voor onderzoeken op kerkrechtelijk terrein. Zij kunnen voor besluitvorming over deze materie het nodige materiaal aandragen en dat tijdig aan de kerken voorleggen, zodat op de eerstvolgende generale synode de hiermee verbonden vragen nader kunnen worden bezien.

De kerkelijk werker is een figuur die onder ons al voorkomt. Er blijkt dus behoefte aan te bestaan. Omdat dit terrein direct verband houdt met de dienst van het Woord heeft de Theologische Universiteit geparticipeerd in een onderzoek naar de haalbaarheid van een opleiding voor kerkelijk werker. Dit onderzoek heeft mede in opdracht van de Gereformeerde Hogeschool en het Gereformeerd Pedagogisch Centrum te Zwolle en de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren plaatsgevonden. Momenteel wordt onderzoek gedaan naar het starten van een HBO-opleiding.

Uit het haalbaarheidsonderzoek is ook gebleken dat in de praktijk de functie van kerkelijk werker heel verschillend wordt ingevuld. Het kan daarom van belang zijn te zorgen voor een kerkelijke inkadering.

Het verzoek een studiedeputaatschap in te stellen dat de functie en de positie van kerkelijk werker onderzoekt, had de synode eerder op voorstel van de commissie afgewezen, omdat het curatorium als kerkelijk deputaatschap voor het bestuur van een wetenschappelijke instelling dit onderzoek ook binnen zijn takenpakket in eigen verantwoordelijkheid zou

kunnen doen. Omdat de uitkomst van dat onderzoek nog niet bekend was, sprak de synode uit dat de gevraagde duidelijkheid inzake participatie in de opleiding voor kerkelijk werker nog niet te geven was.

Ten aanzien van de late datum van de brief van de universiteit verklaart de preses, ds. H.J. Boiten, dat de zaak ter tafel lag bij de aanvang van de synode.

Op een nader verzoek van het curatorium in de brief onder materiaal 2 neemt de synode op bovenvermeld voorstel van de commissie haar eerdere besluit in heroverweging.

Rapporteur oud. A. Heek zegt dat het voor de universiteit van belang is dat zij in de ontwikkeling naar een opleiding voor kerkelijk werker meedoet. Van belang is ook dat de functie en positie van kerkelijk werker onderzocht wordt. De ontwikkeling naar de opleiding van kerkelijk werker is echter al in gang gezet. Daarom wordt nu een tweesporenbeleid voorgesteld, waarbij de universiteit onder voorwaarden machtiging ontvangt mee te doen en tegelijk het nodige onderzoek aan deputaten Kerkrecht en Kerkorde wordt opgedragen.

In de bespreking komt naar voren dat met name de vraag naar de positie, taken en bevoegdheden van de kerkelijk werker de kerken samen aangaat. Als er kerkelijk werkers worden opgeleid, moet ook duidelijk worden of er plaats voor hen is in de kerken. Om te voorkomen dat het per classis verschillend geregeld wordt, moeten we dit als kerken samen doen. Het wordt betreurd dat dit niet uit de kerken zelf is opgekomen. Nu de Theologische Universiteit het als direct betrokkene bij de opleiding tot de dienst van het Woord naar voren brengt, is het goed dat er naar de positie van kerkelijk werker gekeken wordt.

Participatie in de opleiding voor kerkelijk werker is ook van belang om te voorkomen dat er een soort concurrentie tussen predikanten en kerkelijk werkers komt.

Aan de andere kant wordt gevraagd of de behandeling van dit agendapunt wel naar artikel 30 KO is, omdat geen kerk erom gevraagd heeft en de noodzaak ertoe niet helder is.

De voorzitter van de commissie, ds. J.J. Schreuder, antwoordt dat de ontwikkeling ter zake van kerkelijk werkers erg snel gaat. Het curatorium kan daar niet om heen. Om de kerken ruim gelegenheid te geven op het onderzoeksresultaat te reageren, zal het zeer tijdig aan de kerken worden toegezonden (besluit 2b).

Prof. dr. M. te Velde zegt dat de studieopdracht voor het curatorium branchevreemd is. Aan het curatorium wordt ook niet gevraagd andere kerkelijke thema's te bestuderen. De opdracht voor deputaten Kerkrecht en Kerkorde is beperkt. Gevraagd wordt niet de figuur van kerkelijk werker te ontwikkelen, maar alleen de consequenties in kaart te brengen.

Het voorstel van de commissie wordt met 27 stemmen voor en 2 tegen bij 6 onthoudingen aanvaard. Ds. J. Luiten blijft als curator buiten stemming.

Artikel 81

09.12.99

Adviseurschap docenten Theologische Universiteit

Voorstel : moderamen

Rapporteur : P. Schelling

Materiaal :

1. brieven van de Dagelijkse Leiding van de Theologische Universiteit dd. 3 september 1999 en 10 november 1999 aan het moderamen, met het verzoek om overleg over de adviesdienst van de docenten aan de generale synode;
2. andere mondelinge en schriftelijke informatie, waaruit blijkt dat het verzoek ook de adviesdienst van de docenten aan plaatselijke kerken, kerkelijke vergaderingen en kerkleden betreft.

Besluit:

1. ten aanzien van de adviesdienst van docenten aan de generale synode de deputaten Voorbereiding Eerstvolgende Generale Synode op te dragen voor de gesignaleerde knelpunten in overleg met het curatorium en de betrokken docenten goede oplossingen voor te stellen aan de eerstvolgende synode;
2. ten aanzien van de adviesdienst van docenten aan kerken, kerkelijke vergaderingen en kerkleden het curatorium op te dragen waar nodig maatregelen te nemen die enerzijds het verrichten van deze kerkelijke dienstverlening mogelijk maken en anderzijds de goede voortgang van het primaire werk aan de universiteit waarborgen.

Grond:

de bedoelde adviesdiensten van docenten grijpen in op hun primaire taak aan de universiteit; daarvoor zijn goed overleg en mogelijk adequate maatregelen nodig.

De rapporteur, ds. P. Schelling, licht toe dat vooral de algemene adviesdienst aan de kerken, met name in de sectoren kerkrecht, ethiek en ambtelijke vakken, sterk toeneemt, zodat daar in feite extra ruimte voor moet worden vrijgemaakt.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. Curator ds. J. Luiten blijft hierbij buiten stemming.

Hoofdstuk VII BINNENLANDSE BETREKKINGEN

Artikel 82

29.06.99

Christelijke Gereformeerde Kerken

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P.H. van der Laan

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid; sectie: gesprek met Christelijke Gereformeerde Kerken (I);
2. aanvullend rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid;
3. brief van de Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland te Haarlem-Noord 1998 dd. 12 januari 1999 (bijlage 45 bij deze Acta) met een korte toelichting op onderdelen van het besluit dat ten aanzien van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) genomen is. Op een bijlage is dat besluit meegezonden; (zie het aanvullend rapport onder materiaal 2, waarbij in spreekt uit 1 de opsomming "2 t/m 7" gelezen moet worden als "2 t/m 8");
4. brief van de kerk te Hilversum dd. 16 april 1999, waarin de raad bepleit dat de kerkelijke cultuur van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en de Christelijke Gereformeerde Kerken door de besluitvorming van de synode naar elkaar toegebogen wordt. De raad beveelt aan om bij besluitvorming over eredienst, gezangen, formulieren, enzovoort rekening te houden met de Christelijke Gereformeerde Kerken;
5. brief van de kerk te Maarssen-Breukelen dd. 10 maart 1999. De raad vraagt naar de zin van het vormen van een federatie van kerkverbanden. Gezien de gevonden overeenstemming kan het toch tot eenheid komen zonder de omweg van een federatie.

Besluit 1:

dankbaar voor de groeiende overeenstemming met de Christelijke Gereformeerde Kerken de weg naar kerkelijke eenheid te vervolgen.

Gronden:

1. op de weg tot kerkelijke eenheid is een nieuwe mijlpaal gepasseerd met het besluit van de Christelijke Gereformeerde Kerken in haar Generale Synode van Haarlem-Noord 1998. De synode
  - a. heeft de door wederzijdse deputaten bereikte overeenstemming inzake de toe-eigening des heils, de visie op het tweemaal kind van God zijn, de verhouding Woord en Geest en de gemeentebesouwing met instemming en blijdschap begroet;
  - b. deelt de zorg van onze kerken over bepaalde situaties en gewoonten in eigen kerkelijk samenleven; ze wil daarop aanspreekbaar zijn en met grote voorzichtigheid werken aan veranderingen;
  - c. acht de vragen over het functioneren van het Schriftgezag van dermate groot belang dat ze in het verdere gesprek aan de orde dienen te komen;
  - d. heeft vastgesteld dat het niet gelukt is in samensprekingen de verschillen met de Nederlands Gereformeerde Kerken weg te nemen en de belemmeringen op weg naar eenheid op te heffen. Op grond daarvan heeft de synode het pijnlijke besluit moeten nemen om de samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken in het kader van zoeken naar kerkelijke eenheid voorlopig te beëindigen. Van die principiële positiebepaling mogen we dankbaar kennis nemen, temeer omdat daar van onze kant al langer om werd gevraagd;
  - e. sprak uit dat aandacht gegeven moet worden aan de vraag hoe datgene waar-

- over overeenstemming is bereikt in de beide kerkgemeenschappen gestalte krijgt;
- f. wil meedenken over de vraag of het aanbeveling verdient met ons kerkverband tot een federatie te komen en zo ja op welke wijze deze federatie vorm zou kunnen krijgen;
2. op basis van de gevonden overeenstemming kunnen vervolgstappen gezet worden in het zoeken naar kerkelijke eenheid;
  3. bij het vervolg dienen van onze kant in ieder geval de volgende zaken goede aandacht te krijgen:
    - a. het kerkelijk omgaan met publicaties die het Schriftgezag raken;
    - b. situaties en gewoonten in het kerkelijk leven van de Christelijke Gereformeerde Kerken die reden tot zorg geven, maar die zij wel met grote voorzichtigheid hopen te kunnen veranderen;
    - c. verschil in medewerking van onze eigen kerken bij het zoeken naar plaatselijke vereniging, waarbij naast bereidheid ook enerzijds overbezorgdheid en onzekerheid en anderzijds haast en onzorgvuldigheid een rol kunnen spelen;
    - d. het meedenken over de wenselijkheid en zo mogelijk het ontwikkelen van een eerste vormgeving van een federatie als tussenstadium onderweg naar vereniging;
  4. de gesprekspunten die de Christelijke Gereformeerde Kerken aangeven, vragen van onze kerken
    - a. er aan mee te werken dat de bereikte overeenstemming ook praktisch gestalte krijgt;
    - b. plaatselijk deel te nemen aan het proces van vereniging binnen het kader van de aanvaarde regels voor samensprekingen en met behulp van de handreikingen;
    - c. met voorzichtigheid en geduld om te gaan met alle moeiten en strubbelingen die het voortgaand proces oplevert.

Besluit 2:

deputaten Kerkelijke Eenheid op te dragen om het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken voort te zetten om:

- a. wegen en middelen te zoeken die tot kerkelijke eenheid voeren en gezamenlijk plaatselijke samensprekingen bevorderen met aandacht voor de verhouding kerkverband--plaatselijke kerk;
- b. gezamenlijk in beide kerkverbanden te bevorderen dat de bereikte overeenstemming ten aanzien van de toe-eigening des heils, de prediking en de beschouwing van de gemeente in de praktijk gestalte krijgt;
- c. aandacht te geven aan de verandering van situaties en gewoonten en het kerkelijk omgaan met publicaties die het Schriftgezag raken;
- d. een antwoord te vinden op de vraag of een landelijke federatie aanbeveling verdient en zo ja, op welke wijze een federatie vorm kan krijgen;
- e. bijzondere aandacht te geven aan de problematiek van de relaties die er in plaatselijke kerken zijn met een plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk;
- f. zich er gezamenlijk op te beraden hoe het binnenlands en buitenlands beleid van beide kerken meer op elkaar afgestemd kunnen worden en zo nodig daarbij de desbetreffende deputaatschappen te betrekken.

Gronden:

1. de Generale Synode te Haarlem-Noord 1998 sprak uit dat haar deputaten met de deputaten van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) verder dienen te spreken over hoe de bereikte overeenstemming praktisch gestalte krijgt en hoe daaraan gestalte kan worden gegeven;
2. gezamenlijk beraad is gewenst over de vraag hoe beide kerkgemeenschappen dichter naar elkaar toe kunnen groeien en hoe het beste gestalte gegeven kan worden aan meer eenheid, plaatselijk, regionaal en landelijk. Vanaf 1946 hebben onze kerken

steeds de weg van contact gezocht om na te gaan, "wat ons vereenigt en wat ons nog verdeelt, en gezamenlijk middelen te beramen, die onder den zegen des Heeren kunnen leiden tot kerkelijk samenleven" (Acta GS Groningen 1946, art. 88);

3. op allerlei gebied in binnen- en buitenland blijkt dat parallelle werkzaamheden in opdracht van de wederzijdse synoden meer op elkaar afgestemd (kunnen) worden;
4. ook de Christelijke Gereformeerde Kerken zien zich genoodzaakt om zich te bezinnen op plaatselijk ontstane situaties inzake de Nederlands Gereformeerde Kerken. Datzelfde geldt ook voor ons.

Bij de bespreking zijn van deputaten Kerkelijke Eenheid ook ds. P. Groenberg, dr. A.N. Hendriks, prof. dr. B. Kamphuis, ds. P. Niemeijer, ds. M.H. Sliggers en ds. B. van Zuijlekom aanwezig. De Christelijke Gereformeerde Kerken worden vertegenwoordigd door de deputaten prof. dr. J.W. Maris, ds. M.C. Mulder, oud. A. Pothof en ds. J.W. Schoonderwoerd.

De preses, ds. H.J. Boiten, heet in het bijzonder de christelijke gereformeerde broeders hartelijk welkom en spreekt de vergadering als volgt toe.

Oecumene van hart en wil

Een opmerkelijke kop in het Nederlands Dagblad van twee weken terug (17 juni 1999): Eenwording van kerken loont niet. Godsdienstsocioloog Schepens ziet een parallel tussen de economische en religieuze markt. Hoe meer concurrenten, hoe meer de aanbieders zich moeten inspannen hun afnemers aan zich te binden. Oecumenisch streven heeft geen succes, maar heeft een negatief effect op de religieuze vitaliteit. Schepens toetste zijn stelling aan veertien kerken en ontdekte dat de zes kerken met dalende ledentallen waren aangesloten bij de Raad van Kerken. Maar de acht stijgers zijn geen van alle lid. Hij vroeg: Is het wel verstandig zoveel energie te steken in het streven naar institutionele eenwording van kerken? Bovendien gaan fusies meestal gepaard met nieuwe breuken.

Deze vragen raken ons. Blijf je streven naar federatie en fusie van CGK en GKV, als je van tevoren weet, dat het uitloopt niet op winst, maar op verlies, op dalende ledentallen en nieuwe breuken?

Sociologie en theologie

De betekenis van een sociologische benadering is evident. De studie van de menselijke samenleving is boeiend. Het belang om allerlei sociale groepen in beeld te brengen met hun interacties is onweersproken. En deze benadering schiet niet tekort zolang kerken niet meer zijn dan speciale sociale groepen. Speciaal in die zin, dat deze groepen bezig zijn met godsdienst. Maar wanneer ik alle religieuze organisaties die op hun uithangbord 'kerk' geschilderd hebben, onderzoek en met elkaar vergelijk, dan leer ik wel het een en ander over dat verschijnsel godsdienst. Maar wat weet ik dan van de kerk?

Want de kerk is een mysterie, een voorwerp van het geloof. Credo ecclesiam, ik geloof de kerk. Ik leer de kerk kennen niet door alle religieuze groepen in kaart te brengen, maar door de Bijbel te lezen. Ik geloof de kerk, zoals ik Gods beloften en eisen geloof. En geloven is nu eenmaal iets anders dan zien, waarnemen. Ook al kan ik de hemel met de troon van God en de engelen niet zien, ik geloof die. Ze behoren tot de werkelijkheid. Voor ons is het regeercentrum van de Here Jezus niet zichtbaar, ook niet voor journalisten met hun camera's. Maar wie zijn hart en ogen sluit voor dit uiterst belangrijke deel van de werkelijkheid, is kortzichtig bezig.

Daarmee ontken ik niet de waarde van de sociologie. Sociologie heeft haar eigen plekje. Het is boeiend om te zien hoe zij groepsprocessen waarneemt, in kaart brengt en daar conclusies aan verbindt. Je mag die conclusies niet negeren. Het is niet niks. Het is ook niet alles. Je moet die wel relativiseren, in relatie brengen tot dat deel van de werkelijkheid dat zij kan onderzoeken.

Waar en wat is dan de kerk?

Niet door rond te kijken, alle groepsprocessen in kaart te brengen, leer ik de kerk kennen. Maar gaat de Bijbel en geloof ik de kerk, dan is centraal voor de kerk de vergaderende Here Christus. Vanuit de werkelijkheid van zijn regeercentrum brengt Hij zijn kerk bijeen. En wanneer ik op de reli-markt de kerk wil vinden en weten: wat is nu echt en wat is onecht, dan moet ik weten of daar Christus vergadert. Onze belijdenis noemt in dat verband de kenmerken. Ik beperk me even tot het eerste kenmerk. Dat is de zuivere verkondiging van het Woord. Wat hoor je? Het evangelie van Christus? Of de boodschap van zijn tegenstanders?

Zo'n kenmerk als de zuivere verkondiging geeft aan waar de kerk is. Maar dan weet ik natuurlijk nog niet wat nu de kerk is. De kerk heeft niet alleen kenmerken, maar ook eigenschappen. Waar nu die kenmerken functioneren, komen de eigenschappen van de kerk aan het licht. En dan leer ik kennen wat de kerk is.

Meestal telt men vier van die eigenschappen: eenheid, heiligheid, katholiciteit en apostoliciteit. Die eigenschappen vormen als de vier hoeken van de aarde of als de vier horens van het altaar één geheel. Zo'n eigenschap is dus niet los verkrijgbaar. Ontbreekt er één van de vier, dan is er geen kerk meer.

De eenheid van de kerk

Over één van die eigenschappen wil ik iets zeggen: de eenheid. Er is heel wat dat die eenheid belemmert: het meervoud, de veelheid, de pluraliteit, de modaliteit, ook de gedachte aan de vaderlandse kerk. Hoe construeer je dan toch een vorm van eenheid? Men zoekt de eenheid in een geografisch centrum: Rome. Of in een realistisch

idee van het onzichtbare. Dat onzichtbare was dan het ware bij uitstek. Of men verschoof de eenheid naar de toekomst. Of men troostte zich met een symbool: de éne boom met vele uiteenlopende takken.

Wat is die eenheid nu wel? Mooi formuleert de catechismus, dat Christus vergadert (tegenwoordige tijd) in de eenheid van het ware geloof. Niet dat elke gelovige dan lid van de kerk is of dat elke kerklid gelovig is. Er zijn vele gelovigen buiten de kerk en er zijn hypocrieten in de kerk. Je moet nu eenmaal onderscheid maken tussen tot geloof komen in Christus -- in Christus ingelijfd worden (zondag 7) -- en komen tot de kerk van Christus -- in de kerk van Christus ingelijfd worden (zondag 27). Wat is de genade en de Geest van Christus sterk.

Eenheid van de kerk is eenheid in Christus, één in het ware geloof. Dat is het wonder van het Woord en de Geest van Christus. Met hart en wil samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof. Hoe zeer zij ook verbreid en verstrooid is over heel de wereld, met hart en wil is zij samengevoegd door het geloof. Dat is nu de oecumene van het hart en ... van de wil. En waar nu een gelovige in Christus een andere gelovige ontmoet, en waar een kerk een andere kerk van Christus ontmoet, dan sta je voor de roeping om die eenheid van hart en wil in de Geest te onderhouden. In het zichtbare: één Here, één geloof, één kudde, één doop, één maaltijd. (Zie voor eenheid van de kerk: J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, 643v; W. Balke, De eigenschappen van de kerk, in: *De Kerk*, 260v; en P.L. Voorberg, Wat is de kerk?, artikelen in: *De Reformatie*, jaargang 75, nr 4v.)

Hoe ontstaat nu die eenheid?

Hoe mooi die eenheid van hart en wil ook is, je kunt er niet mee volstaan. Bij geloof in je hart voegt zich de belijdenis van je mond. Het is niet voldoende dat je zegt: Here, Here. Onmisbaar is het doen van de wil van je hemelse Vader. Zo brengt Christus bijeen door zijn Woord en Geest. Alle schapen uit welke stal ook, die met hart en wil zijn samengevoegd in het geloof, maakt Christus tot één kudde. We weten: dat is Israël met de volken. Door het geloof word je kind van Abraham, sta je ingeschreven in de registers van Jeruzalem.

Wij kunnen de eenheid niet zelf maken, we moeten wel de samenvoeging die God schenkt in zijn Geest onderhouden. Dat is een groot wonder dat we dat als CGK en GKV tegen elkaar mogen zeggen: U bent kerk van de Here Jezus. Zeker, er zijn verschillen: in stijl en cultuur, maar we weten ons geestelijk verbonden in gehoorzaamheid aan Gods Woord, in de binding aan de gereformeerde belijdenis, in de oefening van de christelijke tucht. Daarom is volop ruimte om samen na te denken over federatie: naar elkaar toegroeien op weg naar eenheid. Groeien in gehoorzaamheid aan de Here Christus!

Verlies of winst?

De eenheid van een modaliteitenkerk of van een plurale kerk is een eenheid die tegen zichzelf verdeeld is. Gaan wijsheid en dwaasheid samen, hoor je evangelie en dwaling, dan ontstaat er geen eenheid, maar verstrooiing. Want pluraliteit is niet de bron van geloof, maar de bron van het individualisme. Die verstrooiing is sociologisch niet te berekenen, maar wel waar te nemen.

Maar zijn dalende ledentallen en nieuwe breuken ook het gevolg van eenwording in de waarheid? Ook dan is het loon niet sociologisch te berekenen. Wie de door Christus geschonken eenheid in het geloof onderhoudt, ontvangt zegen van boven. Loon uit genade. Vergaderen is het wonder van Woord en Geest. Vermeerderen is dat niet minder. Dat is uit God, die schenkt waar gebeden wordt om de Geest en gewerkt wordt in de liefde van Christus.

Dan kunnen er veel verschillen zijn: in stijl, in cultuur. En dat gaat heel diep: al die volken, talen en rassen. Alle gelovigen zijn geroepen die eenheid in de Geest te onderhouden. Het gezag van dat Woord moet onomstreden zijn. Om die eenheid heeft Christus gebeden. Aan die eenheid werkt Christus vanuit de hemel. Wanneer christelijke gereformeerden en gereformeerd vrijmaakten die eenheid in gehoorzaamheid onderhouden, dan kan dat nooit verlies zijn, maar enkel winst.

De preses geeft hierna aan prof. Maris het woord, die de vergadering als volgt toespreekt.

Preses, broeders in onze Here Jezus Christus,

Met dankbaarheid en met vreugde heb ik de uitnodiging aanvaard, met een delegatie deputaten van de christelijke gereformeerde synode, op deze zitting van uw generale synode aanwezig te zijn en tot u te spreken. Misschien moet ik -- wijs geworden door enige ervaring in onze relaties als kerken -- voor het woord vreugde de toevoeging 'ingehouden' plaatsen. Toch is het woord vreugde geheel op zijn plaats.

Een mijlpaal

Bij de samensprekingen waar gedurende de laatste halve eeuw diverse generaties bij betrokken zijn geweest, is de overeenstemming tussen onze beide kerkverbanden niet eerder zo groot geweest als die welke aan de synoden van Haarlem-Noord 1998 en van Leusden 1999 kon worden gerapporteerd. Die samensprekingen vonden natuurlijk plaats in tamelijk kleine kring, maar ze werden in opdracht van de kerken in hun breedte gevoerd en vanuit een hoge roeping. Ja, zo hoog dat we hebben beseft voor het aangezicht van de Koning van de kerk te staan. Het is als een zegen van de Here beleefd, dat we bij de indringende gesprekken rond de thema's van de toe-eigening van het heil en van de visie op de kerk, en ook bij vragen als die het omgaan met het gezag van de Schrift betreffen, elkaars hart konden proeven toen we -- ook op onderdelen doorvragend -- mochten vaststellen: We hebben elkaar begrepen; en we hebben elkaar gevonden.

Gegroeid begrip en gegroeid perspectief

Dat begrijpen is een deel geweest van het verhaal. Pas gedurende de samensprekingen is mij bijvoorbeeld duidelijk geworden hoe 'vrijmaakten' vanuit een heel andere vraagstelling tot een hartgrondige afwijzing gekomen zijn van de leer van de 'veronderstelde wedergeboorte' dan bij christelijke gereformeerden het geval

was. In het verleden heeft het gesprek nogal eens gestokt uit onbegrip voor de achtergrond van de gesprekspartner. Nu zijn wij, na het beter begrijpen van elkaars motieven, ook verder gekomen. In een sfeer van vertrouwen kon er ook worden geleerd van elkaar, en werd een perspectief geopend van een wederzijdse verrijking bij een open Bijbel. Dat mag ook worden verwacht wanneer wij als vrijgemaakte en als christelijke gereformeerden samen ons buigen over de dingen die de Here ons geschonken heeft in zijn Woord, en die we samen met al de heiligen hebben ontvangen, ook via de ons toevertrouwde erfenis van onze vaders.

De synode van Haarlem-Noord heeft op enkele punten uitgesproken, dat nadere bezinning nodig is, onder andere op de weg die verder te gaan is om deze dingen ook op het niveau van de plaatselijke gemeenten vruchtbaar aan de orde te stellen. Daar is uitdrukkelijk bij gezegd -- als een teken van de gegroeide verstandhouding -- dat zulke bezinning gezamenlijk kan plaatshebben met de gereformeerde deputaten. Er is een weg gezien waarop het niet best mogelijk is alleen te gaan.

Geen korte termijn -- ook niet 'op de lange baan'

Broeders, ik vraag er uw aandacht voor dat deze situatie reden geeft tot hartelijke dankbaarheid jegens onze goede God, maar dat we niet overmoedig moeten worden. Vandaar het woord 'ingehouden' dat ik eerder gebruikte. Een van de dingen die vergeleken met vroegere tijden aan uw kant veranderd zijn -- misschien kunt u beter zeggen waar bij ons de ontwikkelingen zaten! -- is, dat niet meer gezegd is: Als we dezelfde papieren hebben als gereformeerde kerken, en als wij dat bij elkaar erkennen, dan dienen we onverwijd te verenigen. Dat heeft ons wel eens kopschuw gemaakt. We beseffen nu beiden nog een weg met elkaar te moeten gaan. Een blauwdruk voor vereniging op korte termijn is nog niet in productie. Ik voeg er oprecht aan toe, dat wij beseffen in het licht van de inzet die er de afgelopen jaren voor Gods aangezicht van beide kanten is geweest, dat van een vaag 'op de lange baan' beleid geen sprake kan zijn.

Er zijn nog enkele dingen die niet eenvoudig zijn. Ik hoef niet alles te noemen. De rapportage op uw tafel geeft het wel aan. Er is het feit dat we staan voor twee kerkverbanden van gereformeerd belijden, en van vrijwel identieke kerkorde. Die kerkorde is echter niet voor een gebroken kerk gemaakt zoals die waarmee wij te maken hebben. Het door de GS van Haarlem-Noord aanvaarde voorstel tot gezamenlijke bezinning op de mogelijkheden van een federatie -- waartoe uw vergadering hopelijk ook zal besluiten -- zal heilige creativiteit vragen. Wij zullen ons allen moeten oefenen in bescheidenheid. Wij spreken soms van 'onze' kerken, en van 'uw' kerken. Dat bezittelijk voornaamwoord ontsnapt ons echter ten onrechte. Slechts Eén heeft het recht zo over de kerk te spreken. Ze is van Hem. Juist wat daaraan van ons is, moet bescheiden maken. Ook onze geschiedenis. Was in 1892 'onze' christelijke gereformeerde positie -- hoezeer ik daaraan hecht -- alleen maar heilig? Was in 1944 en in 1967 alles alleen maar van de Here? Komen wij er zonder schuld en gebreken uit? De groten uit de kerk van Oud en Nieuw Testament niet: Mozes niet, Petrus niet, Paulus niet. Wij ook niet, en onze vaders niet. Wellicht hebben we die oefening nodig, niet om ons verleden oeverloos te relativiseren. Nee, maar onze gehoorzaamheid is nooit onfeilbaarheid geweest.

Ootmoed

Op onze gezamenlijke agenda staan zwakheden en zonden in ons christelijke gereformeerde kerkelijk leven. Wij hebben daarover ook met u willen spreken, in het besef dat we met die dingen ootmoedig voor Gods aangezicht hebben te verschijnen. Juist dan, en op die manier, kunnen we elkaars gesprekspartners zijn. Niet de één onder het juk van de ander, maar samen onder het juk van de Here.

In dit verband wijs ik op een opdracht die de synode van Haarlem-Noord gegeven heeft, namelijk tot nadere bezinning op de vraag welk gewicht aan zaken als eigen kerkelijke cultuur, eigen kerkelijke identiteit en de bewaring van interne kerkelijke eenheid gegeven mag worden, en hoe deze dingen zich verhouden tot het gebed van Christus om de eenheid van zijn kerk.

De principiële bespreekbaarheid van deze dingen geeft ons de gelegenheid ons er gezamenlijk in te oefenen en zorg te dragen voor de zwakheden van onszelf en van de ander. Het stadium waarin we met elkaar gekomen zijn heeft die mogelijkheid ons geschonken. Op dezelfde manier is er ruimte gekomen voor de bespreking van de *functionering* van onze overeenstemming aangaande de toe-eigening des heils. Dat woord *functionering* -- met het oog op de prediking en de overige bearbeiding van de gemeente -- heeft in het verleden wel de kracht gehad van elkaar nog eens de maat nemen, met de heimelijke verdenking bij sommigen dat in die operatie de boot van het samengaan altijd nog kan worden afgehouden. Dat gaat niet meer zo. In het traject dat voor ons ligt is het zaak -- als er al sprake is van het aanleggen van een maat: namelijk die van Schrift en confessie -- dat elke vraag in dat opzicht altijd ook aan onszelf gericht is. We hebben het zo ook van elkaar begrepen. Dat geeft mij het vertrouwen dat in onze ontmoeting ons door de Here gegeven wordt dat we verder komen. Ieder afzonderlijk, en gezamenlijk. Op die manier is het ook begrijpelijk dat we nog een weg te gaan hebben.

Relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken

Over één zaak moet ik expliciet spreken in uw vergadering. Dat betreft onze relatie tot de Nederlands Gereformeerde Kerken. U kent de besluiten die de GS van Haarlem-Noord genomen heeft. De redenen tot het beëindigen van de op eenheid gerichte samensprekingen met de NGK hebben ons moeite en verdriet gegeven. Het besluit is niet terwille van de goede verstandhouding met uw vergadering genomen. Het was een voorlopig besluit, het was een moeilijk besluit, en wij beseffen allen dat het velen in onze kerken zwaar is gevallen. De situatie van de samenwerkingsgemeenten en de met de NGK samenwerkende gemeenten vraagt bijzondere zorg na dit besluit. De gegroeide situatie is geen wildgroei geweest, maar is ontvangen als een geschenk van de Here. De synode van Haarlem-Noord kon en wilde daar niet achter terug. Nog steeds zou ik willen zeggen: Wat zou het een vreugde en een zegen zijn als er een weg gevonden kon worden waarin GKV, CGK en NGK gezamenlijk verder konden -- ja misschien in nog breder verband dan dat. Ik zeg dat met pijn, omdat ik tegelijk geen mogelijkheid heb om de problemen te relativiseren die de synode aanleiding gaven tot het genomen besluit.

Kracht, liefde en bezonnenheid

Preses, broeders, ik besef aan de limieten van mijn spreektijd te geraken.

Het bezig zijn met de eenheid van de kerk heeft iets moeizaams, vanwege onze zonden, ook onze concrete kerkelijke zonden. Christelijke gereformeerden hebben reden daarover schuld te belijden, zelfs over de situatie binnen het kerkverband. Vrijgemaakte gereformeerden misschien ook wel. Maar het bezig zijn met de eenheid van de kerk heeft ook iets buitengewoon vreugdevols, wanneer we ondervinden mogen, dat de kerk van de Here Jezus is, en dat Hij zelf als het Hoofd zorg draagt voor zijn lichaam. Dat in het oog houden, ook gezamenlijk, betekent bezig mogen zijn in ootmoed, in de vreze des Heren. Dan ontdekken we iets van een geestelijk samengroeien met Hem en met elkaar.

De apostel Paulus maant zijn vriend Timoteüs in 2 Timoteüs 1:7 tot bezonnenheid. Die hebben wij ook nodig. Maar als dat alles is zullen wij stranden. Wat Paulus daar zegt hebben we in zijn geheel nodig. 'Want God heeft ons niet gegeven een geest van lafhartigheid, maar van kracht, van liefde en bezonnenheid.' Ziende op Hem kan er geen lafhartigheid of vreesachtigheid zijn in het bezig zijn met onze roeping. Wel bezonnenheid -- maar dan vanuit de kracht en de liefde van het geloof.

Vreugde en zegen zullen ons deel zijn als we zo samen op de Here afgestemd zullen zijn. De Here geve uw vergadering de wijsheid en genade van zijn Geest in uw besluitvorming. Ik dank u.

De preses dankt prof. Maris voor zijn goede woorden. Het is een historisch moment om na de vele en indringende gesprekken die er over de toe-eigening van het heil en de visie op de kerk geweest zijn, te kunnen zeggen dat we elkaar hebben gevonden. Dan zijn er geen kerkscheidende factoren meer. Dat komt ook uit in de brief van GS Haarlem-Noord 1998 aan onze synode, waar zij zegt dat de overweging van een eventuele federatie tussen onze beide kerken niet bedoelt een fusie op de lange baan te schuiven, maar een weg te banen waarlangs wij beiden kunnen gaan in de richting van volledige kerkelijke eenheid. Op die weg moeten we stap voor stap verder gaan, met heilige creativiteit en in opzien naar God, onze Creator.

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, leidt de bespreking in. De groeiende overeenstemming tussen CGK en GKV mag dankbaar stemmen. Dat neemt echter niet weg dat er nog verschillen zijn die we, als we echt kerkelijk één willen worden, eerlijk onder ogen moeten zien.

Worden alle predikanten, ook uit het andere kerkverband, toegelaten tot de kansel? Hoe gaan we met elkaar om, wanneer ouders, anders dan wij veelal gewend zijn, niet kiezen voor gereformeerd onderwijs? Wat zien we dan samen als goede christelijke leiding voor ons en onze kinderen?

Net als bij een huwelijk is het niet goed ervan uit te gaan dat we de ander wel zullen veranderen. Dat zou nog wel eens tegen kunnen vallen. Dan is de vraag: Willen we echt samengaan? Jarenlang hebben we er bij de CGK op aangedrongen. Zullen we het nu zelf waar kunnen maken? Binnen een federatie zullen we ons hierin kunnen oefenen.

De bespreking wordt gedragen door dankbaarheid voor de zegen die de Here de afgelopen jaren over de samensprekingen heeft gegeven. Het commissievoorstel om op de weg naar kerkelijke eenheid verder te gaan, ontvangt instemming.

Aandacht vraagt nog het tempo van de ontwikkelingen en in het bijzonder de vraag hoe daarbij met verschillen moet worden omgegaan.

In het voorstel wordt zowel van haast als van onzekerheid gesproken (besluit 1, grond 3c). Deze uitdrukkingen kwalificeren, terwijl er voor een hoger of lager tempo goede argumenten van voortvarendheid en voorzichtigheid kunnen zijn.

De rapporteur antwoordt dat in onze kerken de ontwikkeling naar kerkelijke eenheid verschillend wordt beleefd. Bij wijze van voorbeeld zijn twee uitersten genoemd. De bedoeling is dat we voor het streven naar kerkelijke eenheid een gezamenlijk kader vinden.

Hoe ver zijn we in de ontwikkeling naar een federatie? Volgens de commissie heeft GS Berkel en Rodenrijs het federatiemodel al goedgekeurd en zijn we nu toe aan een principe-uitspraak. Vergelijk hiervoor het stappenplan uit het rapport van deputaten aan GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta pagina 348).

Deputaat dr. A.N. Hendriks vindt dat te snel gaan. GS Berkel en Rodenrijs heeft het federatiemodel niet goedgekeurd maar van het desbetreffende deputatenrapport alleen kennisgenomen. In plaats van nu een principe-uitspraak te doen is het beter om te gaan bezien of

een federatie aanbeveling verdient en zo ja hoe, zoals de commissie ook voorstelt (besluit 2d). Het is ook hoffelijker tegenover de CGK om dit met hen samen te overwegen.

De rapporteur wijst erop dat GS Berkel en Rodenrijs van het desbetreffende deputatenrapport en dus ook van het daarin opgenomen stappenplan *met instemming* heeft kennisgenomen (Acta art. 83, besluit 1.2). Besluit 2d impliceert een principe-uitspraak in de richting van een landelijke federatie.

Hoe gaan we om met verschillen? GS Berkel en Rodenrijs noemde concreet een aantal situaties en gewoonten bij de CGK waarover met hun deputaten gesproken moest worden, namelijk omgang met Schriftgezag, kerkverbandelijk samenleven en vormen van interkerkelijke samenwerking (Acta art. 80, besluit 2.2d). Nu wordt in het voorstel alleen in algemene zin gesproken over situaties en gewoonten die reden tot zorg geven (besluit 1, grond 3b). Is dat geen versmalling?

De rapporteur antwoordt dat de algemene formulering aansluit bij de woorden van GS Haarlem-Noord 1998. De synode van de CGK gaat daarnaast op een aantal van de genoemde te bespreken punten apart in. Het commissievoorstel noemt in het bijzonder het punt van het Schriftgezag (besluit 1 grond 3a; besluit 2c).

Deputaat dr. Hendriks zegt dat de christelijke gereformeerde deputaten zich met betrekking tot het punt van het Schriftgezag kunnen vinden in een nota van prof. dr. B. Kamphuis over het boek van dr. B. Loonstra, *De geloofwaardigheid van de bijbel*. Deze nota is als bijlage 2 opgenomen bij het rapport van deputaten Kerkelijke Eenheid (vergelijk punt 6.1 van dit rapport). De vraag die overblijft is hoe de CGK kerkelijk met het punt van het Schriftgezag zullen omgaan.

Verder moet voorkomen worden dat verschillen in situaties en gewoonten op zichzelf gezien worden. Uitgangspunt zal de bereikte overeenstemming moeten zijn en kader het streven die in de praktijk gestalte te laten krijgen.

Deputaat ds. P. Niemeijer waarschuwt dat zelfstandige aandacht voor verschillen een nieuwe reden kan worden om kerkelijke eenheid tegen te houden. Als we het eens zijn geworden, zijn we er samen verantwoordelijk voor om dat ook te laten functioneren. Voorbereidend onderzoek, met daarbij de nodige aandacht voor verschillen, zal dit doel moeten dienen.

De CGK hebben het pijnlijke besluit moeten nemen om de samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken in het kader van zoeken naar kerkelijke eenheid voorlopig te beëindigen. Voorgesteld wordt om van die principiële positiebepaling dankbaar kennis te nemen, temeer omdat daar van onze kant al langer om werd gevraagd.

De commissie tekent hierbij aan dat het niet goed is hier alleen maar met dankbaarheid van kennis te nemen, zoals deputaten feitelijk voorstellen (aanvullend rapport DKE paragraaf 2.4). De commissie vindt dat deputaten de beslissing van de CGK inkleuren vanuit onze verwachting van een Schriftuurlijke positiebepaling van de CGK ten opzichte van de NGK. De commissie vindt het beter om de CGK te respecteren in haar eigen overwegingen en de droefheid van de CGK te delen.

Deputaat dr. Hendriks betreurt dat de Schriftuurlijke positiebepaling door de commissie wordt afgezwakt. Deputaten van de CGK hadden de synode voorgesteld de landelijke samensprekingen met de NGK te beëindigen met als reden dat de principiële en confessionele moeiten in de loop van de samensprekingen zijn gegroeid (rapport DKE paragraaf 9a). Het gaat niet maar om een inkleuring van onze kant. We moeten niet onderschatten hoe principiële het voor de CGK zelf ligt.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. H.J. Boiten en ds. P.J. Trimp blijven hierbij buiten stemming.

De preses verwoordt de dankbaarheid van de vergadering voor dit eenparige besluit. Het betekent een stap verder op weg naar kerkelijke eenheid en is een zegen van de Here. Zijn zegen mogen we ook op onze verdere weg verwachten. We zingen die elkaar toe met Psalm 134.

De synode besluit met algemene stemmen de volgende brief te sturen aan de eerstkomende generale synode van Christelijke Gereformeerde Kerken.

Leusden, 8 oktober 1999

Aan de e.k. Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Onderwerp: samensprekingen gericht op kerkelijke eenheid

Zeer geachte broeders,

In haar zitting op 29 juni 1999 heeft de Generale Synode Leusden van De Gereformeerde Kerken in Nederland gesproken over de brief die zij mocht ontvangen van uw voorgangster, de Generale Synode Haarlem-Noord 1998, en over het rapport van onze deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid met betrekking tot de samensprekingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken. In een bijlage zenden wij u hierbij de besluiten die onze synode hierover heeft genomen.

Met grote dankbaarheid is door onze vergadering kennis genomen van de uitspraken van de GS Haarlem-Noord. Wij proeven daarin, wat prof. Maris in onze vergadering zo verwoordde: 'We hebben elkaar begrepen en gevonden.' Bij ons is diepe blijdschap, dat de jarenlange samensprekingen nu op concrete punten een positief resultaat blijken op te leveren. We zien daarin de goede hand van de Here over zijn volk in ons land.

Zoals de zaken nu liggen, zijn we weliswaar nog niet aangekomen bij het doel. Dat wordt zowel in 'uw' kerken als de 'onze' beseft. Maar we kunnen op de basis die er nu ligt, verdergaan op de weg om de eenheid die we in Christus ontvingen, nu ook metterdaad te onderhouden.

Dat geeft ruimte om met kracht er aan voort te werken om zowel op landelijk niveau verder te komen, als ook om te bevorderen dat de bereikte overeenstemming plaatselijk functioneert en waar nodig verder gestalte krijgt. Daarin ligt nog een belangrijke verdere taak voor onze en voor uw deputaten. Het geeft ook ruimte om met voortvarendheid te onderzoeken of een federatie van kerken mogelijk en wenselijk is als fase op de weg naar algehele eenheid.

Onze synode heeft ook kennis genomen van uw besluit met betrekking tot de Nederlands Gereformeerde Kerken om de landelijke samensprekingen, gericht op kerkelijke eenheid, te beëindigen. Zoals uw voorgangster schreef, is hiermee een belangrijke hindernis in onze samensprekingen weggenomen. Daar zijn wij dankbaar voor. Tegelijk beseffen wij ook maar al te goed, dat dit besluit met verdriet en pijn genomen is. Ook wij hebben dat verdriet en die teleurstelling gevoeld, toen onze synode op basis van de verkennende deputatencontacten en de daarop gevolgde weigering van de Landelijke Vergadering van Doorn 1998 om zich duidelijker te binden aan de gereformeerde belijdenis, heeft moeten uitspreken dat er op dit moment geen basis is voor samensprekingen met de NGK op landelijk niveau, die gericht kunnen zijn op kerkelijke eenwording.

Dit neemt niet weg, dat er bij ons toch behoefte is om in een deputatencontact met de NGK opheldering te verkrijgen op het punt van een spanning die we opmerken tussen de besluiten van de LV Doorn en de brief die deze vergadering aan onze synode zond. Ook wij willen in dat contact ons laten bevragen op onze opstelling en motieven. Wij zouden het op prijs stellen, als uw deputaten deze ontmoeting zouden kunnen bijwonen. Wij hopen en bidden dat dit het appèl op onze broeders van de NGK te meer kracht zal geven.

Verder lijkt het ons goed u te doen weten, dat onze synode besloot om in incidentele geval-

len aan plaatselijke kerken waar sprake is van een verregaande overeenstemming met een Nederlands Gereformeerde kerk, de mogelijkheid te openen tot voorgaan in elkaars diensten en wederzijds toelaten aan het avondmaal, op voorwaarde van instemming van de classis en van de deputaten ad art. 49 KO van de particuliere synode.

Het is ons gebed, dat de Geest van God, die ons elkaar deed vinden op punten die jarenlang een verandering waren op de weg naar kerkelijke eenheid, ons in de komende tijd ook verder tot elkaar zal brengen. Zoals u in het slot van uw brief schrijft, kan alleen de Here zelf ons die eenheid schenken; terwijl het tegelijk onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is en blijft die eenheid dan ook bij Hem te zoeken, biddend en werkend.

We stellen ons voor om als kerken jaarlijks op 31 oktober of op de zondag erna voorbede te doen voor onze gezamenlijke weg naar kerkelijke eenheid. Mogen wij u uitnodigen om daaraan deel te nemen.

Met hoogachting en broederlijke groet,
namens de generale synode,

H.J. Boiten, preses
D.T. Vreugdenhil, scriba II

Artikel 84

09.09.99

Nederlands Gereformeerde Kerken

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A. van der Sloot

Materiaal :

- 1, rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid aan de Generale Synode te Leusden 1999; III.2.1 Schulderkenning, III.2.2 Samensprekingen met een gefedereerde CGK-NGK-gemeente, IV.1 Contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken;
2. aanvullend rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid aan de Generale Synode te Leusden 1999; 1. De Landelijke Vergadering in Doorn (1998);
3. brief van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken te Doorn 1998 dd. 21 september 1998 met inhoud zoals vermeld in het rapport genoemd onder materiaal 2;
4. brief van de kerk te Amersfoort-West dd. 9 maart 1999; de kerk voert vruchtbare besprekingen met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk en informeert ook de classis over de vorderingen daarin;
5. brief van de kerk te Lelystad dd. 12 maart 1999, die aan de GS Berkel en Rodenrijs 1996 had voorgesteld om de verkennende contacten voort te zetten. De kerkenraad kan zich de argumenten van 'Berke' wel voorstellen. Maar hij doet een beroep op de plaatselijk soms vergaande contacten met Nederlands Gereformeerde Kerken. De raad vraagt voor deze situaties om een steun in de rug doordat er landelijk contact blijft. Ook stelt de raad voor om plaatselijke samensprekingen actief te stimuleren en de mogelijkheid aan te grijpen van besprekingen op regionaal niveau;
6. brief van br. M.C. Bijl te Houtgehage dd. 15 maart 1999 met het verzoek om uit te spreken dat met de Nederlands Gereformeerde Kerken alleen wordt verdergegaan als zij zich bekeren;
7. brief van de Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland te Haarlem-Noord 1998 dd. 12 januari 1999, met als bijlage het besluit inzake de landelijke samenspreking met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Daarin staat vermeld dat de synode heeft besloten om landelijke samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken in het kader van het zoeken naar kerkelijke eenheid voorlopig

- te beëindigen. Plaatselijke kerken worden niet meer gestimuleerd om samensprekingen aan te gaan. De synode vraagt begrip voor de pijn die dit besluit haar kerken geeft. De synode wil uiterst behoedzaam omgaan met situaties waar plaatselijk Christelijke en Nederlands Gereformeerde Kerken verbonden zijn en vraagt daarvoor respect. De synode is van oordeel “dat het vanwege de aard en omvang van plaatselijke contacten van belang is om ook op landelijk niveau contact te blijven onderhouden, mede gelet op de nood van het huidige gesecculariseerde levensklimaat en de zorgwekkende theologische en kerkelijke situatie en de verantwoordelijkheid die we als kerken van gereformeerd belijden juist in het licht daarvan voor elkaar hebben”;
8. brief van de kerk te Rotterdam-Stad zonder datum. De raad verzoekt de synode te Leusden om “het besluit aangaande de samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken in Nederland te herzien en over te gaan tot voortzetting van de gesprekken.” De raad voert daarvoor de volgende argumenten aan: (1) hij zet zich met dit verzoek volgens regel 7 voor de plaatselijke samensprekingen in voor landelijke eenwording in eigen kerkverband; (2) er is niet door deputaten Kerkelijke Eenheid aangetoond dat er binnen de NGK een te grote vrijheid bestaat in het omgaan met de belijdenis of tolerantie van afwijking van de belijdenis. Tegenvoorbeelden zijn bekend; (3) in relatie met de CGK wordt bespreekbaar gemaakt wat naar de NGK als breekpunt wordt opgevoerd: dus het meten met twee maten; (4) het ervaringsgegeven uit plaatselijke samensprekingen dat beëindiging van contacten een rem betekent, wordt van tafel geveegd met een idealistisch schijnargument, dat die beëindiging een stimulant kan zijn; (5) uit de gronden onder het besluit van ‘Berkel’ blijkt onvoldoende hoe de argumenten van een aantal kerkenraden die wilden doorgaan met gesprekken zijn gewogen; (6) deputaten moesten mogelijkheden om contact aan te gaan onderzoeken, maar de uit de kerken aangedragen mogelijkheden hebben ze niet aangegrepen;
  9. brief van de kerk te Deventer dd. 27 februari 1999. De raad, geleerd door de plaatselijke ontwikkeling in de verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerk ter plaatse, verzoekt de synode daarom te besluiten opnieuw het gesprek met de Nederlandse Gereformeerde Kerk aan te gaan, om in die weg de eenheid te zoeken die tussen al Gods kinderen geboden is;
  10. brief van de kerk te Nijverdal dd. 11 maart 1999 met adhesie aan de brief van de kerk te Deventer, genoemd onder materiaal 9. De raad vindt dat zijn plaatselijke contacten ook landelijk perspectief moeten hebben;
  11. brief van de kerk te Maarssen-Breukelen dd. 10 maart 1999. De raad verzoekt revisie van de besluiten van de GS Berkel 1996 Acta art. 82.2 zodanig dat aan deputaten opdracht gegeven wordt over te gaan tot diepgaande en uitgebreide samensprekingen op landelijk niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken met als doel gezamenlijk, diepgaand en uitgebreid te onderzoeken of kerkelijke eenheid op basis van de Heilige Schrift, zoals nagesproken in de drie formulieren van eenheid en op basis van een gereformeerde kerkorde mogelijk is. De raad voert in de gronden aan dat deputaten hun opdracht van de GS Ommen 1993 om onderzoek te doen naar de mogelijkheden tot contact te ruim hebben geïnterpreteerd in de zin van een afrondend onderzoek voor mogelijke samensprekingen. De raad vindt ook dat een dergelijk onderzoek nooit in 6 gesprekken afgerond had kunnen worden. De conclusie “geen perspectief” werd dan ook niet gedeeld door de gesprekspartners. Voor plaatselijke samensprekingen dienen landelijke contacten juist een stimulant te zijn. En christelijke naastenliefde vraagt dat we desnoods nog een tweede mijl willen gaan;
  12. brief van de kerk te Lisse dd. 29 september 1998 waarin de raad zich afvraagt waarom verkennende contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken niet zinvol zijn te achten ook al is een uitzicht om op verantwoorde manier met deze kerken tot eenheid te komen momenteel (helaas) niet aanwezig. De raad stelt voor om het besluit 2 van Acta art. 82 van de GS Berkel 1996 in te trekken en te vervangen door een nieuw besluit in de geest van zijn vraagstelling. Dus wel contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken onderhouden ondanks de onmogelijkheid tot gerichte samensprekingen.

Besluit1:

niet tot revisie over te gaan van het besluit van de Generale Synode te Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 82.2, inzake de relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Gronden:

1. deputaten voor Kerkelijke Eenheid, benoemd door de GS Ommen 1993 hebben nauwkeurig verslag gedaan van de interpretatie en uitvoering van hun opdracht. Daarbij is de GS Berkel en Rodenrijs 1996 ook akkoord gegaan met de interpretatie van de opdracht door deputaten. De weergave van de gesprekken van de commissie van de Nederlands Gereformeerde Kerken is door die commissie ook in orde bevonden. Ter synode lag een juist beeld van de verkennende contacten;
2. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 geeft in de gronden onder besluit 2 blijk van een duidelijke afweging van het rapport van deputaten en het aangedragen materiaal vanuit de kerken. De synode zag op dat moment geen perspectief voor een zinvol vervolg van verkennende contacten "zolang de Nederlands Gereformeerde Kerken vasthouden aan de huidige ruimte in de leer en het toezicht daarop". Naar het oordeel van onze Gereformeerde Kerken biedt het Akkoord van Kerkelijk Samenleven te weinig waarborg voor een kerkelijk leven in gebondenheid aan Schrift en belijdenis;
3. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 besloot in een brief aan de eerstvolgende Landelijke Vergadering haar standpunt kenbaar te maken, te vragen naar haar oordeel over "de punten die door ons als een verhindering voor samensprekingen worden beoordeeld" en een appèl over te brengen om deze verhindering weg te nemen. Met dat appèl bedoelde de synode de plaatselijke samensprekingen te ondersteunen. Of en hoe er mogelijkheden zijn tot verdere contacten hangt dus af van de reactie van de Nederlands Gereformeerde Kerken op de brief van de GS van Berkel en Rodenrijs 1996. Deze reacties zijn na de synode bekend geworden en vormen geen reden haar besluiten te herzien.

Besluit 2:

met verdriet en teleurstelling uit te spreken dat de aangewezen verhinderingen door de Landelijke Vergadering Doorn 1998 niet zijn weggenomen en dat daardoor geen basis is gelegd voor samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken op landelijk niveau, die gericht kunnen zijn op kerkelijke eenwording.

Gronden:

1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft met haar besluit over datgene, wat landelijke samensprekingen verhindert, een helder signaal afgegeven. De Landelijke Vergadering Doorn 1998 heeft echter niet gereageerd door aan de bezwaren vanuit de Gereformeerde Kerken tegemoet te komen, en zoals later bleek, ook niet aan die van de Christelijke Gereformeerde Kerken, met een duidelijker binding aan de confessie;
2. omdat de Landelijke Vergadering Doorn 1998 in haar overwegingen en uitspraken niet op zo'n wijze is ingegaan op de zaken die de GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft aangedragen, dat bestaande belemmeringen werden weggenomen, kunnen wij niet anders concluderen dan dat er binnen de Nederlands Gereformeerde Kerken nog steeds een te grote vrijheid bestaat in het omgaan met de leer van de Schriften zoals de belijdenis die omschrijft. Daarom gelden nog steeds de gronden die de GS van Berkel en Rodenrijs 1996 formuleerde voor haar besluit zoals omschreven in Acta art. 82, besluit 2.

Besluit 3:

1. deputaten op te dragen de vertegenwoordiging van de Nederlands Gereformeerde Kerken uit te nodigen voor een ontmoeting, waarin ruimte is:
  - a. voor de Nederlands Gereformeerde Kerken om de besluiten en de brief van de

- Landelijke Vergadering Doorn 1998 toe te lichten en desgewenst uitleg te vragen over de besluiten van de GS Leusden 1999;
- b. voor de deputaten Kerkelijke Eenheid om de besluiten van de GS Leusden 1999 toe te lichten en opheldering te vragen over de besluiten en de brief van de Landelijke Vergadering Doorn 1998;
2. deputaten van de Christelijke Gereformeerde Kerken uit te nodigen om deze ontmoeting bij te wonen.

Gronden:

1. het uitblijven van de gewenste reactie van de Landelijke Vergadering Doorn 1998 door aan de bezwaren van de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken tegemoet te komen is teleurstellend. Omdat ons hart naar hen uitgaat, delen wij het verdriet zoals de deputaten dat verwoorden, maar willen daarom juist nauwkeurig weten wat de Nederlands Gereformeerde Kerken beweegt en waarom zij niet op de concrete vragen van GS Berkel en Rodenrijs 1996 zijn ingegaan;
2. de Landelijke Vergadering Doorn 1998 heeft uitgesproken dat ze op de basis van haar belijden van de waarheid van de Heilige Schrift, zoals in de drie formulieren van eenheid is uitgedrukt, aanspreekbaar is. In haar schrijven heeft ze bevestigd dat de Nederlands Gereformeerde Kerken op basis van Gods Woord naar de gereformeerde belijdenis kerk van Christus wil zijn. Ook wil ze zichtbare en tastbare eenheid met de Gereformeerde Kerken zoeken. De Landelijke Vergadering stelt in haar begeleidend schrijven dat het in de verkennende contacten niet gelukt is om door de wederzijdse karikaturen heen te breken. Conclusies door onze deputaten getrokken acht ze voorbarig. En ze doet een klemmend beroep op onze kerken om onbevangen te proeven welke contacten wel en welke niet mogelijk zijn. De Landelijke Vergadering Doorn 1998 belooft van haar kant hetzelfde te zullen proberen. Die dringende uitnodiging kunnen de Gereformeerde Kerken aanvaarden in die zin dat zij met hen spreken over wat zij verstaan onder hun oprechte en onbekrompen binding aan de leer van de Schrift en de gereformeerde belijdenis;
3. de vertegenwoordiging van de Gereformeerde Kerken op de Landelijke vergadering Doorn 1998 heeft zich namens de kerken opgesteld met een beschaamd gelaat. Het gescheiden optrekken waarover wij als kerken ons schamen geeft reden om ons in te zetten om die breuk te helen, waarbij ons een houding van ootmoed jegens God past, omdat we ons verbonden weten met de zondeschuld van heel Gods volk;
4. door verschillende plaatselijke kerken, die positieve samensprekingen voeren met Nederlands Gereformeerde Kerken, is gevraagd om de landelijke contacten opnieuw de vorm van gesprekken te geven. Om onderling vervreemding in de kerken te voorkomen is het wijs als de synode duidelijk laat weten dat zij van haar kant naar voren zal brengen dat het van belang voor een gezond kerkelijk leven is om vast te houden aan het fundament van Schrift en belijdenis;
5. uit de besluiten van de Landelijke Vergadering Doorn 1998 blijkt dat de Nederlands Gereformeerde Kerken blijven vasthouden aan hun Akkoord voor Kerkelijk Samenleven. Dat akkoord biedt minder waarborgen dan wij voor een gezond gereformeerd kerkelijk leven noodzakelijk achten. Toch menen de Nederlands Gereformeerde Kerken dat ze elkaar onderling voldoende kunnen aanspreken op de grondslag van Gods Woord en de belijdenis. Van onze kant blijft dan de vraag hoe ze dat bedoelen en op welke manier daar invulling aan gegeven wordt;
6. de Christelijke Gereformeerde Kerken hebben in hun Generale Synode van Haarlem-Noord 1998 weliswaar besloten om samensprekingen in het kader van kerkelijke eenheid voorlopig te beëindigen, maar waren tegelijk van oordeel dat het van belang is om op landelijk niveau contact te blijven onderhouden, "mede gelet op de nood van het huidige geseculariseerde levensklimaat en de zorgwekkende theologische en kerkelijke situatie en de verantwoordelijkheid die we als kerken van gereformeerd belijden juist in het licht daarvan voor elkaar hebben". Het aanvaarden van de uitnodiging van de Landelijke Vergadering Doorn 1998 door ruimte te geven tot gesprek, waarin op basis van Schrift en belijdenis aan de Nederlands Gereformeerde Kerken om ophelde-

ring wordt gevraagd over de spanning die wij ervaren tussen wat zij schrijven over de onbekrompen handhaving van de leer van de Schrift en de belijdenis en de door hen geformuleerde grondslag voor kerkelijk samenleven, is niet strijdig met het beleid van de Christelijke Gereformeerde Kerken maar zoekt daarbij juist aansluiting. Nu de Gereformeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken elkaar hebben gevonden als kerken op de grondslag van de Heilige Schrift, gereformeerde belijdenis en kerkorde, en dezelfde moeite hebben met de opstelling van de Nederlands Gereformeerde Kerken, kunnen zij elkaar helpen in de contacten met de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Bij de bespreking is een afvaardiging van de Nederlands Gereformeerde Kerken aanwezig: br. A.P. de Boer, ds. C.T. de Groot, dr. S. Huizinga, ds. P.J.H. Krol, ds. W. Smouter en ds. G.J. Zwarts.

De synode heeft van tevoren goedgevonden dat een afvaardiging van de Nederlands Gereformeerde Kerken aanwezig zou zijn en dat zij gelegenheid zou krijgen de synode toe te spreken. Eerder is immers ook deputaat dr. A.N. Hendriks op de Landelijke Vergadering van de NGK ontvangen.

Van deputaten Kerkelijke Eenheid zijn ook br. E. Boerma, ds. H.J.J. Feenstra en dr. A.N. Hendriks aanwezig.

De preses heet de afgevaardigden van de Nederlands Gereformeerde Kerken hartelijk welkom. Hij bekent tegen deze ontmoeting opgezien te hebben. We kijken elkaar in de ogen en voelen de pijn van de breuk. Toch hebben we op eerlijke manier met Lied 95 vanuit Efeziërs 3 gezongen, dat we samen met alle heiligen de liefde van Christus zullen kennen. Geve God ons samen een gezegende dag.

Daarna geeft de preses het woord aan ds. W. Smouter, die de vergadering als volgt toespreekt:

Broeder preses, hooggeachte broeders,

"Ik dank mijn God, zo dikwijls als ik aan u denk" -- met woorden van die strekking begint de apostel Paulus zijn brieven. En ik wil u echt zeggen, dat dat het eerste was wat bij me boven kwam, toen ik mijn woorden van vandaag overwoog. Zeker, er zijn in onze kerken ook andere gevoelens, zoals u zich gezien de geschiedenis kunt voorstellen. Toch is die dankbaarheid voor uw kerken ook echt gemeend. We zijn dankbaar voor veel dingen die u onder Gods zegen hebt mogen doen. Velen van ons sturen hun kinderen naar vrijgemaakte scholen, met hartelijke instemming maken wij gebruik van wat de docenten aan uw Theologische Universiteit opdiepen uit Gods Woord en er gaat inspiratie uit van wat uw Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid en tal van andere organen presenteren. Opvallend is dat velen van ons juist via leden van uw kerken meer zicht hebben gekregen op waardevolle inbreng uit evangelische hoek. Een en ander betekent ook dat u en wij elkaar steeds meer tegenkomen in de praktijk van het christelijk leven. We zoeken op dezelfde manier naar verdieping van het geloof, naar manieren om het wonder van genade door te geven aan onze eigen jongeren en aan mensen van buiten. We tillen ook aan dezelfde problemen van een afbrokkelende gereformeerde wereld en de moeite om in een samenleving waarin iedereen het zo goed heeft, te laten zien dat het evangelie van Christus van wezenlijk belang is. Het is kostbaar om medechristenen te ontmoeten die echt midden in deze tijd willen staan. Ja, we zijn God dankbaar en u erkentelijk.

Erkentelijk zijn we ook voor de geboden gelegenheid om hier toelichting te geven op de brief die onze Landelijke Vergadering aan uw synode stuurde. Ik besef best, dat dat onder moeilijke omstandigheden gebeurt; uw synode van Berkel en Rodenrijs besloot immers om de gesprekken met ons niet voort te zetten. Toch zijn we blij, dat vandaag voor het eerst in de geschiedenis, voor het eerst in dertig jaar, een vertegenwoordiger van de Nederlands Gereformeerde Kerken uw vergadering mag toespreken. Ik wil daar geen grote woorden over spreken, maar het is een feit: u bent nooit uit onze gedachten geweest en nu zien we elkaar in de ogen.

Ik ben hier vooral om toelichting te geven op de brief van onze Landelijke Vergadering. En ik wil het dan maar meteen over het moeilijkste punt hebben. Namelijk het beeld dat ontstaan is, dat er een tegenstelling zou zijn tussen wat onze Landelijke Vergadering schrijft, namelijk dat we met u op de basis van Gods Woord willen staan naar de gereformeerde belijdenis, en wat er op de Landelijke Vergadering gebeurde, namelijk dat niet gekozen werd voor een duidelijker binding aan de belijdenisgeschriften.

Als ik terugkijk op de manier, waarop een en ander gebeurde en in de publiciteit kwam, kan ik me voorstellen dat een vreemde indruk is gewekt. Toch wil ik met nadruk zeggen: het punt was niet, dat de NGK in de bewuste vergadering weigerden, zich te binden aan Schrift en belijdenis. Het punt was, dat de NGK al vanaf het begin op die basis staan en dat ze er niets in zagen, dit formeler vast te leggen dan in de huidige kerkelijke papieren. Daarin staat (Voorwoord bij het AKS), dat de kerken als opnieuw beloven "zich aan het Woord van God en aan de belijdenis van de kerk van alle eeuwen te houden. Zij verklaren in dat belijden van de Waarheid van de

Heilige Schrift, zoals in de drie Formulieren van Enigheid is uitgedrukt, haar eenheid en de grond voor haar samengaan te vinden."

Wij vinden, dat we op deze basis nu al aanspreekbaar zijn en dat was de achtergrond van wat er ter Landelijke Vergadering gebeurde. Ik citeer uit de notulen: "Er wordt protest aangetekend tegen de twijfel aan de confessionele betrouwbaarheid van de Nederlands Gereformeerde Kerken; wij willen hierop juist aanspreekbaar zijn en blijven". "Zegt u ons waarin wij van de Heilige Schrift afwijken!" en "Goede gesprekken met elkaar zijn pas mogelijk als wij elkaar accepteren, zoals Christus ons accepteert". Alles afwegend had de vergadering niet het vertrouwen, dat de situatie veel zou verbeteren als we onder de bestaande uitspraken een extra streep zouden zetten. In plaats daarvan zoeken we echt het gesprek over de manier waarop wij als kerk vandaag trouw proberen te zijn aan de leer van de Schrift naar gereformeerde belijdenis.

Ik besef intussen heel goed, dat de papieren werkelijkheid bij ons er minder weldoortimmerd uitziet dan bij u. Wij hebben andere omgangsvormen en ze zijn gestempeld door de herinnering aan een tijd, waarin predikanten met een beroep op die papieren op een formele manier werden veroordeeld en kerken uit het verband gezet. Ik weet dat u ook pijn hebt vanwege die periode, maar het vergt nu eenmaal voor wie geschorst zijn meer tijd om er overheen te komen dan voor wie geschorst hebben. Dat is niet anders.

Wat ik hier zeg, laat onverlet dat we de schuld voor de breuk in onze kerken niet eenzijdig bij u willen leggen. Zoals onze Landelijke Vergadering uitsprak, vragen wij aan God en aan u vergeving voor wat wij van onze kant in gebrek aan wijsheid en liefde daaraan bijgedragen hebben.

Wij vinden overigens, dat we in de pijnlijke weg van onze geschiedenis ook winst verkregen hebben; wij leven niet alleen uit reactie. Onze kerkelijke regels zijn sober, en dat zien we als een goede zaak. Ze proberen niet elke situatie te beschrijven en elke maas in de wet te dichten, maar zijn geestelijk van karakter: we spreken af, rekening met elkaar te houden en geduld te betrachten waar het kan lijden. Tegelijk hebben we ook duidelijke afspraken over kerkelijke tucht als het niet kan lijden, die we helaas ook in de praktijk hebben moeten toepassen.

Het is duidelijk dat onze kerken sinds pakweg 1970 veranderd zijn. We menen echter in alle eerlijkheid, volkomen herkenbaar te zijn als gereformeerde kerken. Wij vinden dat we dat in deze tijd alleen kunnen doen door midden in de cultuur en wereld van vandaag te staan en met vallen en opstaan te zoeken naar de weg die de Here ons wijst. En is het resultaat nu echt geweest, dat een en ander bij ons tot leervrijheid of ordeloosheid heeft geleid? Wij zien u met dezelfde vraagstukken bezig als wij, zij het soms met een beperkt faseverschil. En de discussies in boek en blad zijn bij u minstens zo ingrijpend als bij ons. Onze Landelijke Vergadering schreef daarover: "Discussies over de relatie tussen sabbat en zondag, over vrouwelijke ambtsdragers, over het gezag van de Schrift, over het fundament van de kerk en zelfs over de uniciteit van Christus' lijden -- we komen ze bij u tegen zo goed als bij ons". En wij onderschrijven de indruk, dat u daar met veel geduld en wijsheid mee omgaat. Maar is het nu werkelijk zo, dat bij ons een ander evangelie wordt gebracht dan bij u, of dat we discussies toelaten die u zich in uw kerken niet voor kunt stellen?

Intussen bevinden we ons nu in een situatie waarin uw en onze kerken, ondanks een eerste poging, op landelijk vlak niet in gesprek zijn. Wij betreuren dat zeer, omdat we nog altijd geloven dat we samen horen. Onze Landelijke Vergadering was van mening dat onze commissie en uw deputaten er nog niet in geslaagd zijn om door wederzijdse karikaturen heen te breken. Verschillende plaatselijke kerken herkenden en erkenden elkaar als ware kerken, als gemeenten van Christus, al konden ze vanwege de regelgeving van 'Berkel' daar nog weinig uiting aan geven. Mogen we u in overweging geven om, als u geen ruimte ziet voor samensprekingen die op snelle hereniging gericht zijn, toch te zoeken naar een weg om elkaar beter te leren kennen en vertrouwen? In onze ogen zou dat kunnen helpen om samen de tijd af te wachten, waarin God ruimte biedt om de geslagen breuk te helen.

We lezen en horen over de groeiende contacten die u hebt met de CGK en juichen die contacten van harte toe. Ook als u, in onze ogen ten onrechte, onze kerken daarbij passeert, kan het toch bijdragen aan de eenheid van kerken die samen horen. Wel zouden we u willen vragen, daarbij te bedenken: de samenwerking die wij op vele plaatsen met de CGK hebben, is verhoring van veel gebed. Ook als u het met die contacten niet eens bent, zoudt u naar de les van Gamaliël de tijd kunnen nemen om af te wachten of dit werk uit God is of uit mensen. Broeders, we leven in een tijd waarin God muren afbreekt. Waarin christenen elkaar over bestaande muren heen herkennen en er een eenheid groeit in gebed, afwachtinge wat de Here doen zal. We hopen en bidden dat u voor die ontwikkeling ruimte zult houden, zelfs al wilt u het voorzichtig aan doen. Wij kloppen aan uw deur, niet uit een gevoel van "samen staan we sterk", of zo. Maar puur omdat we geloven, dat de eer van Christus erdoor geschaad wordt als de leden van zijn lichaam tegen elkaar zouden zeggen: wij hebben u niet nodig. Ja, wij hebben u nodig omdat het één lichaam is. Ons hart gaat naar u uit en we hebben mogen ervaren, dat dat bij velen van u ook omgekeerd zo is.

Namens de Nederlands Gereformeerde Kerken wens ik u in al uw beraadslagingen de onmisbare zegen van God toe. Moge de Koning der kerk uw kerken bouwen en bewaren.

De preses, ds. H.J. Boiten, dankt ds. Smouter voor zijn woorden. Hij spreekt de vergadering daarna als volgt toe.

Gaat het nog wel ergens over?

Bemide broeders,

Graag heet ik u van harte welkom in onze synode: br. A.P. de Boer, ds. C.T. de Groot, dr. S. Huizinga, ds. P.J.H. Krol, ds. W. Smouter en ds. G.J. Zwarts.

Toen ik de brief van de Landelijke Vergadering van de NGK (materiaal 3) las, dacht ik: gaat het wel ergens over in de moeite van onze relatie? Bestaan er tussen de NGK en de GKV wel substantiële verschillen? Weliswaar schrijft u, dat u de verschillen niet wilt relativiseren, niet wilt nivelleren, evenmin wilt ontkennen of wegmoffelen. Het ging per saldo niet over feitelijke leergeschillen, zegt u. Natuurlijk zijn er in de NGK wel geluiden die om een weerwoord vragen. Maar dat is bij de GKV niet anders, zegt u: sabbat en zondag, vrouwelijke ambtsdragers, gezag van de Schrift, fundament van de kerk, enz.? U vraagt ons dan ook: ziet u niet dat we één zijn in de Here?

Daar komt bij dat in de verkennende contacten de vraag aan de orde kwam: Kunnen we het verleden niet vergeten? Kunnen we het verleden niet laten rusten in die zin, dat we het over de taxatie van dat verleden toch niet gauw eens zullen worden? Kun je niet veel beter kijken naar het heden: Als we het vandaag nu maar eens worden, dan zwijgen we toch over het verleden?

Om bij het laatste te beginnen: ik denk dat dat niet kan. Als geen van beide partijen in de loop van de tijd echt veranderd is, dan zullen de problemen nog dezelfde zijn. Wellicht zelfs gegroeid.

Eén van uw voormannen, ds. Schaeffer, wil er in elk geval niet van weten, dat we het verleden zouden mogen vergeten. Zoals de vrijgemaakten klaagden tegenover de synodalen over onrecht, zó hebben de nederlands gereformeerden hetzelfde recht tegenover de vrijgemaakten. Als een rechter een onjuist vonnis uitspreekt, dan is het niet voldoende dat na verloop van tijd de rechter en veroordeelde samen om de tafel gaan zitten: we hebben beiden fouten gemaakt en nu moeten we die maar eens uitpraten. De rechter zal het vonnis moeten herzien. Dat is wat we van onze vrijgemaakte broeders mogen vragen, zo schreef hij in uw Informatieboekje 1999 (174). Of de kerkelijke vonnissen gelden voluit en zouden ook vandaag nog geveld moeten worden, of ze gelden niet en moeten ten spoedigste herroepen worden. Hij heeft er zelfs begrip voor dat het nog niet zo ver is. Het is pijnlijk en de synodalen hebben er ook meer dan veertig jaar over gedaan.

Daar is geen woord Frans bij. Diezelfde klare taal vind ik terug in de wijze waarop Schaeffer het verschil in visie op de binding aan de gereformeerde belijdenis taxeert. Dat is geen verschil in geloof en liefde. Dat is slechts een kwestie van theologie en theorie. En dat de Landelijke Vergadering bewogen en emotioneel reageerde, kwam volgens Schaeffer, omdat ds. Hendriks op de Landelijke Vergadering sprak alsof de nederlands gereformeerden niet acceptabel waren.

Met uw welnemen wil ik graag eerst iets zeggen over onze emoties. En verder over de verschillen inzake de binding aan de belijdenis. En tenslotte over de vraag: gaat het nu nog wel ergens over?

Emotioneel raakt uw brief me. Ik deel het gevoel van onmacht. Ik voel me met u afhankelijk van God. In die weg groeit het gebed: Onze hulp is van de Here. Zou die God die hemel en aarde maakte ons niet heen kunnen helpen over bergen van onbegrip en weerstand?

Wat een pijn en verdriet om de breuk ook. Zó'n breuk is ook verbijsterend. Hoe bleek in de verkennende contacten sterk die wederzijdse bijkans ondraaglijke pijn over wat plaats vond. Wonden gingen open, littekens schrijnden. Dat zijn geen gelegenheidsfrases, het is echt een breuk met traumatische aspecten. Het zou dwaas zijn om daarmee geen rekening te houden! In die zin gaat het ergens over. En hebben we iets met elkaar. Maar is met emotie en onmacht is toch niet alles gezegd? Niemand minder dan Jezus Christus wil toch Heer zijn ook over mijn ontoerd gemoed. Ook mijn diepe emoties en verlangens staan onder zijn zeggenschap. Dat gaat wel tegen ons postmoderne gevoel in, dat vraagt om een innerlijke verandering, wil men, een wedergeboorte. Om mijn over de breuk onstuimige gemoed, geschonden gemoed, gewonnen te geven aan het evangelie van Christus. Onmacht, emotie, pijn en verdriet. Dat houdt in: in liefde bidden voor elkaar. Dat houdt ook in: samen willen leven van genade en samen willen buigen voor het hoge Woord van God.

En dan mag het resultaat van die verkennende contacten bekend zijn. Een eensluidende taxatie van de breuk in het verleden zat er niet in. Men zei (daar was ook ds. Schaeffer bij) dat men dat wederzijds niet het ergste vond. Maar in het heden kon men elkaar ook niet vinden. Niet over de binding aan de belijdenis en niet over de grenzen van de tolerantie.

De Commissie voor Contact en Samenwerking (CCS) vond de ruimte in onze kerken te eng. Onze deputaten zagen bij de NGK een te grote tolerantie. Beide partijen constateerden met teleurstelling en verdriet, dat er op dat moment geen consensus in zat (rapport deputaten Kerkelijke Eenheid aan GS Berkel en Rodenrijs, deel II paragraaf 5.5 en 6.1).

Zoals ik al zei: ds. Schaeffer is duidelijk: herziening van de vonnissen, schuld belijden, zoals de synodalen deden in 1988. Maar de toon van de brief is heel anders. In de brief zeggen de NGK: het gaat niet om feitelijke leerverschillen. Maar ik vraag: is dat nu wel zo?

Nee, het verschil is natuurlijk niet of er wel of geen binding moet zijn aan Gods Woord en de belijdenis. Het verschil raakt het karakter van de belijdenis en de kwaliteit van de binding.

Is het karakter van de belijdenis katholiek? Bevat de belijdenis de christelijke leer (dus ook over geloof, liefde en leven)? En zijn de kerkleden gebonden aan de drie formulieren van eenheid? En toen zeiden onze deputaten: ja. Of moet je je beperken tot alléén de kern van de belijdenis: Christus en zijn genade? En is alléén die kern katholiek? En als je tóch de gereformeerde leer *in al zijn delen* katholiek noemt en dus bindend -- ben je dan echt een sekte geworden? Ja, zei de CCS (rapport deputaten Kerkelijke Eenheid aan GS Berkel en Rodenrijs 1996, deel II paragraaf 5.3). Of er ook een fundamenteel verschil ligt! Of het ook ergens over gaat!

Zijn wij dan sektarisch, broeders? Maar wij vragen u toch niet om vrijgemaakt te worden vanwege vrijgemaakte specialiteiten. Wij hebben verklaard en verklaren, dat wij van harte graag ons verenigen met allen die willen volharden bij de leer van de apostelen. Dat is toch karakteristiek voor de kerk van Christus: volharden bij de

apostolische leer? Zo is de kerk toch gebouwd op het fundament van apostelen en profeten, zoals we lezen in Efeze 2? Dat is toch geen vrijgemaakte eigenaardigheid, maar katholiek en apostolisch?

Kerkelijke verdeeldheid is abnormaal. Maar zoals de strijd voor de waarheid verdeeldheid kan brengen -- denk aan de Reformatie -- heeft de waarheid zelf een sterke verenigende kracht. Waarheid in geloof en liefde gaat niet ten koste van eenheid, maar staat in dienst van de eenheid. In die zin beamen we wat u schrijft in uw brief: dichter bij de Here brengt ook dichter bij elkaar.

Daar mag u ons op aanspreken, daar mogen wij u op aanspreken. Dat moet zelfs. Zeker als er een fundamenteel verschil ligt. Dat vraagt de Spreukendichter: zo'n openlijk appèl is een daad van liefde. Berkel zag in de claim voor het toelaten van afwijkingen van de christelijke leer een verhindering tot eenheid. Uit liefde vroeg zij: neem die verhindering weg.

En nu heeft de Landelijke Vergadering gesproken. Er lagen drie opties. Voor de optie tegemoet komen aan de bezwaren uit de CGK en de GKV en kiezen voor een duidelijker binding aan de confessie ging maar één hand omhoog. Eén broeder die koos voor een duidelijker binding aan de confessie.

Ik begon met enkele citaten van ds. Schaeffer. Hij schrijft de zaken onverbloemd. De verschillen worden niet bedekt, maar helder neergezet. Het klinkt dus wel even anders dan ietwat verdoezelende warmte die je toestraalt uit de brief van de Landelijke Vergadering. Daar smelten de verschillen als hagelkorrels voor de zon na een stortbui.

We stelden de vraag: gaat het eigenlijk wel ergens over in de moeite van onze relatie? Ik kan niet anders antwoorden. Ja zeker. Het gaat ergens over en het gaat onze beide kerken aan.

Helaas. En dat terwijl de situatie in Nederland ernstig genoeg is. In het postmodernisme groeit de ontkerstening uitbundig. Paars vertaalt het slagvaardig in vernieuwing van wetten. We ademen met u die cultuurlucht in. Hoe komt het evangelie naar buiten? Wij kunnen ons geen specialité de la maison veroorloven. Wil er voor onze kerken toekomst zijn, dan zullen zij moeten leven van Gods genade, buigen voor Gods Geest en Woord, en zo katholiek en apostolisch zijn. En daarvan niet afwijken. Dat hebben we elkaar in openheid en liefde te zeggen. Om elkaar om Christus wil te zoeken. En te vinden. Dat is ons diepe verlangen.

De rapporteur, ds. A. van der Sloot, zegt dat de commissie wil komen tot een ontmoeting tussen NGK en GKV met het oog op herstel van vertrouwen. Dat vertrouwen is er nu niet. Het is waar dat de Landelijke Vergadering uit de drie haar voorgelegde mogelijkheden niet koos voor een duidelijker binding aan de belijdenis, maar zij koos ook niet alleen voor de mogelijkheid om nog wat contact te houden. Zij nodigt nadrukkelijk uit tot samsprekingen gericht op kerkelijke eenheid en, als dat ons te ver gaat, tot een andere vorm van contact. Wij begrijpen niet hoe dit overeenkomt met de door hen geformuleerde grondslag van hun kerkelijk samenleven. Tegelijk zullen we aan de brief en de uitnodiging van de NGK recht moeten doen. Een nieuwe ontmoeting kan meer helderheid geven en leiden tot herstel van vertrouwen.

Met schaamte over de breuk (besluit 3, grond 3) wordt niet inhoudelijk teruggekomen op wat in de breuk gebeurd is. Dat is in het aangehaalde spreken op de Landelijke Vergadering niet gezegd en ook nu niet bedoeld. Dat neemt niet weg dat we met Daniël over schuld van het volk moeten spreken.

In de bespreking die volgt wordt de stellingname van ds. Boiten in zijn antwoord aan ds. Smouter betreurd, omdat verder spreken met de NGK dan zinloos is. Om het contact met de NGK uit de impasse te halen, kan beter gesproken worden over wat we gemeenschappelijk hebben. Daarbij hoeven de verschillen niet verdoezeld te worden. Maar voor de voortgang van het gesprek is het beter meer aandacht aan de inhoud van de belijdenis te geven dan aan de binding daaraan.

Het is van belang dat er weer vertrouwen komt. Daarom moeten we niet wachten tot de NGK eerst over de brug komt, zoals deputaten voorstellen: de contacten met de NGK voort te zetten *zodra* deze zich bereid verklaard hebben een weg in te slaan waarin bestaande belemmeringen voor kerkelijke eenheid opgeruimd kunnen worden (aanvullend rapport, paragraaf 1.3), maar elkaar zoeken. Als Christus ons voorgaat het verlorene te zoeken, moeten we zeker onze broeders en zusters zoeken. Laten we samen eraan werken dat er weer vertrouwen komt. Dan alleen kan er ook over de verschillen die er zijn, zinvol met elkaar gesproken worden.

Er is bij ons ook een ontwikkeling naar meer openheid. Dat kan, zonder dat het bij voorbaat onverantwoord zou moeten zijn, nieuwe mogelijkheden geven. Hoe groot is de afstand tussen NGK en GKV werkelijk? Er leven nog te veel karikaturen over elkaar. In een maatschappij die al meer verwereldlijkt, zullen we elkaar nodig hebben.

Aan de andere kant wordt met de taxatie van de preses inzake de NGK ingestemd. Door nieuw contact kunnen er perspectieven komen, maar die zijn er nog niet. Ook wordt gevraagd of besluit 2 niet door besluit 3 verteerd wordt. In besluit 2 wordt uitgesproken dat er voor landelijke samensprekingen geen basis is, maar in besluit 3 wordt in de gronden breed aangegeven waarover gesproken moet worden. Zo lijkt het net of de samensprekingen toch weer verder gaan. Gepleit wordt voor een beperkte insteek voor het voorgestelde contact. Ook het overzicht van het materiaal zou wel geclusterd kunnen worden.

Sommigen uiten moeite met het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996 om het gesprek met de NGK te beëindigen. Anderen willen daar niet achter teruggaan. Het was bedoeld als "een helder signaal over wat landelijke samensprekingen verhindert" (Acta art. 82, besluit 2, grond 2b) en die functie heeft het ook gehad. GS Berkel en Rodenrijs gaf een eerlijke opmaak van de toenmalige stand van zaken.

Maar is besluit 2 niet overbodig, als er toch weer met de NGK gesproken gaat worden? Ook wordt om concretisering van de schuldbelijdenis in besluit 3 grond 3 gevraagd. Hoe kunnen we aan gevoelens van verdriet en schaamte uiting geven?

De rapporteur, ds. A. van der Sloot, antwoordt dat de reden voor de voorgestelde ontmoeting met name is dat er een zekere spanning gevoeld wordt tussen de conclusies van onze deputaten op grond van de met de NGK gevoerde gesprekken, die ze aan GS Berkel en Rodenrijs gerapporteerd hebben, en de brief die we nu van de Landelijke Vergadering ontvangen hebben. Toen concludeerden deputaten dat er onvoldoende perspectief was voor verdere samenspreking, omdat er een te grote vrijheid bestaat in het omgaan met de belijdenis en een te grote tolerantie inzake afwijking van de belijdenis. Nu spreken ze uit dat ze op de waarheid van de Schrift, zoals in de drie formulieren van eenheid is uitgedrukt, aanspreekbaar zijn.

Daarom is toelichting en opheldering gewenst.

Het materiaal is uitgebreid opgesomd om de betrokkenheid van de kerken bij het zoeken naar kerkelijke eenheid uit te laten komen.

De gronden van besluit 3 zijn breed weergegeven, omdat voor de weliswaar beperkte ontmoeting de argumentatie van belang is.

De schuldbelijdenis is niet vaag bedoeld, maar betreft concreet de breuk tussen NGK en GKV en het feit dat we gescheiden optrekken.

Deputaat dr. A.N. Hendriks zegt dat deputaten zich in het voorstel van de commissie kunnen vinden. Deputaten zijn het niet eens met het motief van de commissie voor de voorgestelde ontmoeting, maar ze kunnen ermee leven. De commissie doet het voorkomen of de NGK onhelder zijn op het punt van omgaan met de belijdenis. Deputaten vinden dat naïef. Op de Landelijke Vergadering in Doorn is duidelijk niet voor een duidelijker binding aan de belijdenis gekozen.

Dr. Hendriks bestrijdt dat er te weinig vertrouwen is. De indertijd gevoerde gesprekken zijn goed geweest, zonder wantrouwen. Maar we waren het gewoon niet met elkaar eens.

De NGK maken onderscheid tussen fundament en opbouw. Fundament is Christus en zijn genade. De kerk mag niet gescheurd worden om zaken die het fundament niet raken.

Daarmee wordt de belijdenis niet-fundamenteel. De leer van apostelen en profeten hoort echter ook bij het fundament van de kerk (Hand. 2:42, Ef. 2:20).

Een strakkere binding dan het AKS aangeeft, wil men niet. Met publicaties inzake Schriftgezag wordt niet omgegaan in het kader van het ondertekeningsformulier. Het is een misverstand dat wij dezelfde vragen en problemen zouden hebben als zij. Ten aanzien van sommigen bij ons zal dat opgaan, maar op kerkelijke vergaderingen zijn er ook uitspraken over gedaan. Over de publicaties van drs. H. de Jong is echter geen kerkelijke uitspraak. Het punt is hoe je met vragen en problemen *kerkelijk* omgaat. Bij ons functioneert het ondertekeningsformulier.

Als de schuldbelijdenis meer concreet moet worden ingevuld, zou er een bezwaarschrift inzake 1967 moeten dienen. Dan zullen fouten ook kerkelijk goed aangewezen moeten worden. Wel mag erkend worden dat de strijd niet altijd goed gevoerd is, maar het was wel de goede strijd.

Dr. Hendriks hoopt dat de ontmoeting van besluit 3 een goed resultaat zal hebben, zodat de NGK terugkomen van de te vrije manier van kerk zijn met betrekking tot de binding aan de belijdenis. Zo moet het eerlijk gezegd worden, ook voor onze eigen achterban.

Besluit 2 is in het geheel van het commissievoorstel essentieel. Als het wegvalt, verdwijnt ook het onderscheid tussen samenspreking en ontmoeting. Duidelijk moet zijn dat de voorgestelde ontmoeting geen vorm van landelijke samenspreking is zoals we met de CGK hebben. Ten aanzien van de CGK is uitgesproken dat we op dezelfde grondslag staan; dat is ten aanzien van de NGK niet het geval. Hier kan dus ook geen recht aan ontleend worden voor de toepassing van de regels voor plaatselijke samensprekingen (Acta GS Berkel en Rodenrijs, art. 83, besluit 4, met name regel 8).

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra onderstreept dat de gevoerde gesprekken goed zijn geweest. De NGK-deputaten stonden zelf niet achter de leer van ds. B. Telder inzake zondag 22, maar waren wel voor ruimte daarvoor. Duidelijk werd gesteld, dat zoals wij binden, zij dat nooit meer willen. We moeten elkaar zoeken, maar niet op de manier waar GS Berkel en Rodenrijs mee gestopt is. Het 'ons hart gaat naar u uit' van GS Berkel en Rodenrijs was echt gemeend.

Vanuit de vergadering wordt gereageerd dat er in de gevoerde gesprekken toch niet echt vertrouwen kon zijn. Zo'n dertig jaar is er onenigheid geweest. Dan kan er in een paar gesprekken geen vertrouwen komen, waarin men elkaar ook echt verstaat. Daarvoor is de tijd tussen GS Ommen 1993 en GS Berkel en Rodenrijs 1996 ook te kort geweest. Uit de reactie van de Landelijke Vergadering blijkt dat ze zich als NGK niet goed begrepen voelen. Volgens hen zijn de gesprekken te snel beëindigd en is de conclusie van GKV-zijde te vroeg getrokken.

De voorzitter van de commissie, ds. P.H. van der Laan, zegt dat er reden is om door te vragen bij de NGK. In grond 5 van besluit 3 staat: het AKS biedt minder waarborgen dan wij voor een gezond gereformeerd kerkelijk leven noodzakelijk achten. Bij ons is er geen vertrouwen dat het bij hen goed functioneert. Zij geven nadrukkelijk aan dat het wél goed gebeurt. Daar moeten we op doorvragen.

Een amendement van ds. T. de Boer, ds. R.M. Meijer, ds. H.J. Messelink en ds. G. Zomer om besluit 2 te laten vervallen wordt met 6 stemmen voor en 26 tegen bij 2 onthoudingen verworpen.

Een amendement van oud. A. van der Lugt om als besluit 3.1c toe te voegen: om ook de mogelijkheid te bespreken elkaar wederzijds te dienen in het gereformeerde kerk zijn in de samenleving van vandaag, wordt met 12 stemmen voor en 21 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Van het commissievoorstel wordt besluit 1 met algemene stemmen aanvaard, besluit 2 met 27 stemmen voor en 6 tegen bij 1 onthouding en besluit 3 met 33 stemmen voor en 1 tegen. Hierbij blijven de deputaten ds. H.J. Boiten en ds. P.J. Trimp buiten stemming. Bij besluit 1 bleven ook de afgevaardigden die lid waren van GS Berkel en Rodenrijs 1996, buiten stemming.

De preses, ds. H.J. Boiten, zegt dat we de pijn van het gescheiden optrekken in deze bespreking gevoeld hebben, maar ook dat het fijn was dat de NGK-afvaardiging in ons midden was. Hij benadrukt dat de NGK-broeders hebben gezegd: We zijn aanspreekbaar op de waarheid van de Heilige Schrift en op de drie formulieren van eenheid. Dan is een nieuwe ontmoeting zinvol. We bidden of de Heilige Geest daar wijsheid voor geeft en grenzen doorbreekt.

Artikel 85
Interkerkelijk overleg

09.09.99

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P.H. van der Laan

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid, algemene sectie;
2. brief van de kerk te Amersfoort-West dd. 9 maart 1999. De raad zag graag mogelijkheden om op landelijk niveau met de Nederlands Gereformeerde Kerken te kunnen spreken over andere zaken dan kerkelijke eenheid. Hij stemt graag in met het voorstel van deputaten en ziet daarom af van het indienen van een eigen voorstel;
3. brief van de Landelijke Vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken te Doorn 1998 dd. 21 september 1998. De vergadering stelt voor "om, indien de Generale Synode voor samenspreking gericht op kerkelijke eenheid nog geen ruimte ziet, te komen tot een overleg". Met dat overleg bedoelt de vergadering "een andere vorm van contact, niet primair gericht op landelijke eenheid, maar op de vraag in hoeverre we elkaar, binnen de bestaande situatie van de verschillende kerkverbanden, kunnen helpen op basis van de verbondenheid als gemeenten van Christus";
4. brief van de kerk te Hilversum dd. 16 april 1999. "De raad is van oordeel dat een Overlegorgaan, zoals is voorgesteld door DKE, een wezenlijke bijdrage kan leveren aan het in contact blijven met andere kerken en groeperingen en daardoor een uit elkaar groeien kan verhinderen c.q. beperken en het gesprek om te komen tot waarachtige eenheid kan bevorderen.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. vanuit het oogpunt van kerkelijke eenheid landelijke ontwikkelingen in andere kerkgemeenschappen en groeperingen bij te houden, zo nodig nader te verkennen en daarop actief te reageren;
- b. onderzoek te doen naar de mogelijkheden om te komen tot een overlegorgaan waarin gesprekspartners namens verschillende kerken en groeperingen van gereformeerde belijdenis elkaar ontmoeten om informatie over de geestelijke ontwikkelingen in elkaars gemeenschappen uit te wisselen en te bespreken.

Gronden:

- 1.1 buiten de bestaande relatie met de Christelijke Gereformeerde Kerken en het beoogde contact met de Nederlands Gereformeerde Kerken blijft het zaak de landelijke ontwikkelingen ten aanzien van de kerkelijke eenheid te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met kerken en groeperingen, die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde;
- 1.2 in de kerkelijke verhoudingen binnen Nederland kunnen deputaten blijven zoeken naar mogelijkheden om daarvoor in aanmerking komende kerken en groeperingen op eigen initiatief te informeren over de Gereformeerde Kerken in Nederland;
- 2.1 op particulier initiatief vindt in ons land tussen christenen die naar de gereformeerde religie willen leven, op allerlei gebied overleg plaats. Het is nog een open vraag of daarnaast overleg onder verantwoordelijkheid van kerken en kerkelijke groeperingen een eigen waarde heeft;
- 2.2 het is geen kerkelijke zaak om over allerlei ethische onderwerpen door deputaten standpunten te laten ontwikkelen in overleg met andere kerkgenootschappen en christelijke groeperingen. Wel is het een kerkelijke zaak om in het kader van het zoeken naar wegen tot kerkelijke eenheid de geestelijke ontwikkelingen in verwante gemeenschappen goed te peilen en zich daarbij op de eigen gemeenschap door anderen te laten bevragen.

Van deputaten Kerkelijke Eenheid zijn ook br. E. Boerma, ds. H.J.J. Feenstra en dr. A.N. Hendriks aanwezig.

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, zegt dat het een goede zaak is als deputaten Kerkelijke Eenheid, die ook andere contacten hebben dan CGK en NGK, de ontwikkelingen in verwante kerkelijke gemeenschappen volgen en daarbij van zich laten horen. Dat kan bijdragen aan het doel van kerkelijke eenheid, ook voordat kerkelijke samensprekingen kunnen beginnen. Voor geregeld onderling contact zou de mogelijkheid van een overlegorgaan moeten worden onderzocht.

De commissie grijpt hierin weer terug op de oorspronkelijke opdracht voor deputaten Kerkelijke Eenheid: "de landelijke ontwikkelingen te volgen en zo mogelijk verkennende contacten te leggen met groeperingen die staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de drie formulieren van eenheid en samenleven of willen samenleven volgens de gereformeerde kerkorde" (Acta GS Leeuwarden 1990, art. 136, besluit 2.2; Acta GS Ommen 1993, art. 66, besluit 4.5). Het lijkt dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 deze opdracht versmald heeft tot "landelijke ontwikkelingen in andere kerkgemeenschappen en groeperingen te volgen en daarop te reageren, wanneer daar uit het oogpunt van kerkelijke eenheid reden voor is" (Acta art. 83, besluit 3.2), maar omdat nergens een reden voor deze versmalling te vinden is, mag aangenomen worden dat de verkorte versie de oude opdracht wil continueren.

In de bespreking wordt opgemerkt dat alleen onderzoek naar een overlegorgaan te weinig is. De bedoelde verschillende kerken en groeperingen hebben veel gemeenschappelijke vragen in de huidige samenleving. Het is van belang daar met elkaar over te kunnen spreken.

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, pleit ervoor het overleg toegespitst te houden op kerkelijk leven. Voor diverse onderwerpen hebben allerlei groeperingen al mogelijkheden tot overleg. Bovendien zullen de mogelijkheden voor een overlegorgaan nog moeten worden onderzocht. We kunnen dit niet eenzijdig van de grond tillen. Prof. dr. M. te Velde voegt eraan toe dat het wel om kerkelijke eenheid moet gaan. Dat is wat anders dan breed kerkelijk overleg.

Staat dit overlegorgaan naast het beoogde contact met de NGK of kunnen beide vormen van contact elkaar dienen? Blijft het evengoed niet wat vaag? Deputaat ds. P.J. Trimp antwoordt dat het gaat om een andere vorm van contact, om elkaar te kunnen blijven zien. Het is bij het streven naar kerkelijke eenheid niet alles of niets. Als je elkaar niet door de voordeur kunt bereiken, dan misschien via de achterdeur. Laat het wat vaag zijn, door onderzoek kan misschien meer mogelijk blijken dan nu het geval is. Ten aanzien van de NGK kunnen beide vormen van contact elkaar inderdaad dienen. Uiteindelijk gaat het toch om de zaak van kerkelijke eenheid.

Een amendement van oud. A. van der Lugt om deputaten initiatieven te laten nemen om te komen tot een overlegorgaan ... om informatie over geestelijke ontwikkelingen in de kerken en de samenleving uit te wisselen en te bespreken, wordt met 5 stemmen voor en 28 tegen bij 1 onthouding verworpen.

Van het voorstel van de commissie wordt besluit a met 32 stemmen voor en 1 tegen bij 1 onthouding aanvaard en besluit b met 29 stemmen voor en 3 tegen bij 2 onthoudingen. De deputaten ds. H.J. Boiten en ds. P.J. Trimp blijven hierbij buiten stemming.

Artikel 86

09 / 14.09.99

Kader voor plaatselijke samensprekingen

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : A. van der Sloot

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid, algemene sectie;
2. aanvullend rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid; met als bijlage het

- verslag van de conferentie "Werken aan eenheid" op 15 november 1997;
3. brief van de kerk te Deventer dd. 27 februari 1999 met een verzoek tot revisie van het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 inzake de plaatselijke samensprekingen (Acta art. 83, besluit 4.8). Deze regel luidt "dat het besluit tot voorgaan in elkaars diensten en het wederzijds toelaten aan het avondmaal alleen genomen zal worden, indien het kerken betreft waarmee landelijk wordt samengesproken en waarvan de landelijke vergaderingen wederzijds hebben uitgesproken dat ze staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften". De raad deelt het uitgangspunt dat aan de lokale en interlokale dimensie van samensprekingen recht moet worden gedaan. Maar 'Berkel' heeft met regel 8 gekozen voor een oplossing die wel de eenheid met de zusterkerken benadrukt, maar die ondertussen tekort doet aan de resultaten van plaatselijke samensprekingen. Plaatselijke situaties kunnen zo van elkaar verschillen dat landelijke regels niet de aangewezen weg lijken. Daarom wil de raad dat van de regel in besluit 4.8 een richtlijn wordt gemaakt;
  4. brief van de kerk te Hattem zonder datum. De raad stelt dat in veel christelijke gereformeerde kerken een ruimer toelatingsbeleid voor het avondmaal wordt gehanteerd dan in onze kerken, waar artikel 60 KO strikt wordt toegepast. De situatie van kerkelijke toenadering zoals we die nu met de Christelijke Gereformeerde Kerken kennen, valt volgens de raad buiten de horizon van de kerkorde. Intensivering van persoonlijke contacten tendeeert ook naar gezamenlijke avondmaalsviering. Daarom stelt de raad voor om het in de vrijheid van de kerken te laten om onder nader te omschrijven condities leden van de Christelijke Gereformeerde Kerken aan de avondmaalsviering toe te laten. De regels van de GS Berkel en Rodenrijs zouden dienovereenkomstig aangepast moeten worden;
  5. brief van de kerk te Vroomshoop dd. 2 januari 1998 met een voorstel tot uitbreiding van de hierboven onder 3 genoemde regel 8 voor samensprekingen. De kerk wil toegevoegd hebben dat pas tot de situatie van regel 8 mag worden overgegaan als in de samenspreking de vragen die door onze landelijke deputaten gesteld zijn, plaatselijk een bevredigend antwoord hebben gekregen;
  6. brief van de kerk te Leusden dd. 11 maart 1999. Het is de kerkenraad niet duidelijk waarom de strakkere regels van de synode van Berkel en Rodenrijs nodig zijn. Deze kunnen demotiverend en belemmerend werken bij plaatselijke samensprekingen. De raad vindt dat daarmee wordt getreden in de zelfstandigheid van de kerken. De raad hoopt dat plaatselijk eenheid mogelijk wordt ook als er landelijk nog geen eenheid is;
  7. brief van de kerk te Amersfoort-West dd. 9 maart 1999, waarin de kerk meedeelt moeite te hebben met de handreikingen voor plaatselijke samensprekingen (GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 83 besluit 5). Op basis van succesvolle samensprekingen met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk heeft men besloten tot een nadere kennismaking van beide gemeenten. Die contactoefening zien beide kerken als waardevol op weg naar een eventuele wederzijdse erkenning. Volgens de handreikingen zou een dergelijke contactoefening pas na erkenning kunnen plaatsvinden. De raad deelt mee om die reden moeite te hebben met de uitvoering van de handreikingen en wil het beleid, dat al vóór 1996 werd afgesproken, niet zomaar afbreken;
  8. brief van de kerk te Drachten-Oost dd. 12 maart 1999. De raad is van mening dat de GS Berkel en Rodenrijs 1996 te voortvarend is geweest met kanselruil en dergelijke toe te staan. In de pastorale sfeer signaleert en ervaart de raad allerlei soort van verwarring. De raad geeft de synode in overweging om op landelijk niveau voldoende duidelijkheid te scheppen;
  9. brief van de kerk te Lelystad dd. 12 maart 1999. De raad vindt dat de GS Berkel en Rodenrijs 1996 het stimuleren van samensprekingen nadrukkelijk als opdracht aan deputaten had moeten meegeven. Naar het oordeel van de raad is er nu ook niet veel stimulerende werking van deputaten uitgegaan. De raad vindt dat de regels 8--10 voor de samensprekingen (Acta art. 83 besluit 4.8--10) onduidelijk en onwerkbaar zijn. Met name de nadere vorm van samenwerking in regel 9 is volgens de raad onvoldoende gedefinieerd;
  10. brief van br. M.C. Bijl te Houtgehage dd. 15 maart 1999 met een vervolgbrief en 3 bijlagen. De schrijver maakt een aantal opmerkingen over plaatselijke samensprekin-

- gen die de indruk geven dat hij gevaren ziet in het 'stappenplan' van de GS Berkel en Rodenrijs 1996;
11. bezwaarschrift van br. W. van der Veen te Grootegast dd. 2 april 1999. De schrijver maakt bezwaar tegen onderdelen uit het kader voor samensprekingen van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 83 besluit 4 en 5). Wederzijdse erkenning als ware kerk is volgens de schrijver zo verstrekkend dat daartoe pas kan worden overgegaan als ook de kerkverbanden metterdaad tot eenheid zijn gekomen. Daarom vraagt hij om alle mogelijkheden voor kanselruil en avondmaalsviering weer ongedaan te maken. De regels van besluit 4 moeten worden weggenomen of niet bindend verklaard worden. Bij de tweede fase in besluit 5 mag erkenning niet mogelijk zijn en in de derde fase mag niet worden overgegaan tot kanselruil, toelating van elkaars leden aan de avondmaalsvieringen en gecombineerde erediensten;
  12. brief van de kerk te Emmen dd. 30 januari 1998 waarin de raad voorstelt om terug te keren tot het deputatenvoorstel aan de GS Berkel en Rodenrijs 1996: "zolang de landelijke kerkverbanden van beide samenwerkende kerken nog niet zijn overgegaan tot enige vorm van federatie of samensmelting, zal de plaatselijke samenspreking nog geen betrekking hebben op de dienst van Woord en Sacramenten". De raad acht het beter het besluit tot gezamenlijke avondmaalsviering op sommige plaatsen terug te draaien dan een steeds verder gaande tegenstrijdige praktijk in het land te laten doorgroeien. Voor het geval de synode dit voorstel niet overneemt stelt de raad voor om regel 7 voor samensprekingen als volgt aan te scherpen "bij kanselruil geen predikanten te laten voorgaan die ook wel voorgaan in kerken waarmee de Gereformeerde Kerken landelijk niet samenspreken" en "aan elkaars avondmaalstafel geen leden toe te laten uit kerken waarmee de Gereformeerde Kerken landelijk niet samenspreken";
  13. brief van zr. G. Oldenburger-Zijlstra dd. 26 januari 1999 met een aantal bezwaren tegen de regels en handreikingen voor plaatselijke samensprekingen van de GS Berkel en Rodenrijs 1996. Regel 6 kan niet toegepast worden zolang een plaatselijke kerk blijft in een kerkverband waar niet goed wordt omgegaan met kerkelijke afspraken, toezicht op prediking en avondmaalsviering. Het zich willen inzetten van regel 7 zou moeten worden: "het eigen kerkverband op te roepen tot bekering om zich aan de afspraken (KO en ondertekeningsformulier) te houden". Ook de handreikingen zouden in deze lijn aangepast moeten worden. De brief verzoekt dringend te waken over de eenheid die Christus bevolen heeft;
  14. brief van br. L. Roorda te Rozenburg dd. 27 januari 1999 met bezwaren tegen de regels van de GS Berkel en Rodenrijs 1996. Volgens de brief zijn de regels onduidelijk. Want bij erkenning van elkaar als ware kerk kan de samenwerking niet meer een voorlopig karakter dragen. Voorts is onduidelijk of de 10 regels successievelijk of in willekeurige volgorde nageleefd moeten worden. En beide opties zijn niet mogelijk. Onduidelijk is ook of bij kanselruil artikel 9 KO van toepassing is. Volgens de brief zou dat wel moeten. En bij avondmaalsvieringen moet toch naar artikel 60 KO een attestatie worden overgelegd en daarover zijn de regels ook onduidelijk. De regels zijn ook verwarrend voor wat betreft de plaats van het kerkverband. De brief verzoekt om de 10 regels van besluit 4 uit de Acta art. 83 uit het midden van de kerken weg te nemen;
  15. brief van de kerk te Rotterdam-Stad zonder datum. De raad verzoekt, als het voortzetten van landelijke gesprekken met de Nederlands Gereformeerde Kerken niet mogelijk is, om van de regels voor samensprekingen de achtste te schrappen. De raad wil dat plaatselijke kerken de mogelijkheden gegeven worden om concrete stappen te zetten om daadwerkelijk één te zijn in Christus met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk;
  16. brief van de kerk te Maarssen-Breukelen dd. 10 maart 1999 met een verzoek om over te gaan tot diepgaande samensprekingen met de Nederlands Gereformeerde Kerken. Alleen in het geval dat dit verzoek niet gehonoreerd wordt, verzoekt de kerk om regel 8 voor samensprekingen aan te passen. Toegevoegd zou moeten worden dat als er plaatselijk erkenning is en er plaatselijk wederzijds is uitgesproken dat men wil staan op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften, kanselruil en wederzijds aangaan aan het avondmaal mogelijk moet zijn. De raad onderschrijft niet de mening van deputaten Kerkelijke Eenheid dat plaatselijke erkenning de

facto een stuk erkenning is van het landelijk verband. In de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerk kan de synode niet treden. Het beleid van de synode inzake de plaatselijke samensprekingen lijdt volgens de raad aan overregulering en vervreemdt de plaatselijke kerken steeds meer van de synodes;

17. brief van de kerk te Lisse dd. 29 september 1998 met onder andere bezwaar tegen de formulering van regel 7 voor de samensprekingen (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 83 besluit 4). Volgens de raad mag plaatselijke erkenning van een kerk uit een ander kerkverband niet afhankelijk zijn van een besluit van de generale synoden van beide kerkverbanden. Dat betreft niet meer de kenmerken van de kerk uit een ander kerkverband maar de praktische problemen om kerkelijke gemeenschap te oefenen. Daarom moet de vereiste toezegging in regel 7 niet een voorwaarde zijn voor erkenning, maar een begeleidende daad bij erkenning. Omdat de erkenning uitsluitend moet plaatsvinden op grond van artikel 29 NGB.

Besluit 1:

de verzoeken om de besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 betreffende het kader voor plaatselijke samensprekingen (Acta art. 83, besluit 4 en 5) geheel of gedeeltelijk uit het midden van de kerken weg te nemen niet te honoreren.

Gronden:

1. gezien de toename van plaatselijke samensprekingen is er een kader nodig dat door de generale synode aanvaard is. Vanuit de kerken is daarom gevraagd. Door zowel regels te stellen en handreikingen te doen heeft de GS Berkel en Rodenrijs 1996 aan de kerken de randvoorwaarden gesteld en de ruimte om in eigen verantwoordelijkheid te handelen gelaten. Dit kader helpt de plaatselijke kerken om, terwijl de kerken landelijk in een proces van vereniging zijn, niet van elkaar weg te groeien;
2. de regels geven voor het proces van kerkelijke vereniging een aantal voorwaarden en noodzakelijke elementen aan, waarvan de volgorde niet bedoeld is als tijdpad. De handreikingen wijzen op mogelijkheden om het proces nader in te vullen. Die mogelijkheden kunnen op verschillende manieren worden ingevuld;
3. de erkenning als ware kerk van een plaatselijke kerk uit een kerkverband waarmee op landelijk niveau in het kader van kerkelijke eenheid samensprekingen worden gehouden, houdt niet een impliciete aanvaarding in van de besluiten die door dat andere kerkverband genomen zijn. Plaatselijke erkenning hoeft dus niet uitgesteld te worden tot landelijke samensprekingen tot volledige overeenstemming hebben geleid;
4. het plaatselijk kerkelijk leven is wel dermate nauw gerelateerd aan het kerkverband dat van onze eigen kerken verwacht mag worden dat ze het landelijk beleid voor samensprekingen ook plaatselijk willen uitvoeren. Van plaatselijke kerken uit dat andere kerkverband mag verwacht worden dat zij aanspreekbaar zijn op besluiten van hun kerkverband en ook dat zij hun eigen verband willen aanspreken met het oog op de weg tot kerkelijke eenheid;
5. plaatselijke kerken behoeven niet in verwarring te komen wanneer in zusterkerken iets tot stand komt dat binnen de kerkelijk aanvaarde kaders valt.

Besluit 2:

de regels 5 tot en met 9 voor plaatselijke samensprekingen, zoals genoemd in de Acta van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 83, besluit 4, als volgt te verduidelijken c.q. op onderdelen te veranderen (wijzigingen cursief gedrukt):

5. over samensprekingen wordt in het kader van de artikelen 30, 41 en 44 KO regelmatig aan de classis gerapporteerd. Wezenlijk beleidsbeslissingen kunnen alleen onder goedkeuring van de classis worden genomen. De classis zal zich daarbij laten adviseren door de deputaten ad art. 49 van de particuliere synode;
6. onder wezenlijke beleidsbeslissingen worden in ieder geval gerekend:

- het wederzijds erkennen als ware kerk;
- het besluit tot voorgaan in elkaars diensten (inclusief gecombineerde erediensten);
- het toelaten van elkaars leden aan het avondmaal (inclusief gezamenlijke avondmaalsvieringen).

De classis zal onder meer nagaan of gehandeld is volgens deze regels *en van het resultaat de deputaten Kerkelijke Eenheid op de hoogte stellen*;

7. het wederzijds erkennen als ware kerk kan alleen indien beide kerken toezegen:
  - zich in eigen kerkverband in te zetten voor landelijke eenwording;
  - geen leden van elkaar te accepteren zonder wederzijds goedvinden;
  - eventuele censuur over te nemen;
8. het besluit tot voorgaan in elkaars diensten en het wederzijds toelaten aan het avondmaal zal alleen genomen worden, indien het kerken betreft waarmee landelijk wordt samengesproken en waarvan de landelijke vergaderingen wederzijds hebben uitgesproken dat ze staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenisgeschriften. *In incidentele gevallen kan met instemming van de classis en deputaten ad art. 49 KO een uitzondering gemaakt worden voor een Nederlands Gereformeerde Kerk*;
9. *deze plaatselijke samenwerking draagt, zolang de kerken in het proces van vereniging landelijk nog niet verder zijn gekomen dan in regel 8 is aangegeven, een voorlopig karakter; er zal onder die omstandigheden nog niet worden overgegaan tot plaatselijke combinatie of fusie van kerken.*

Gronden:

1. voor een goed algemeen beeld is het voor deputaten Kerkelijke Eenheid noodzakelijk dat zij beschikken over informatie inzake de wezenlijke beslissingen die op plaatselijk niveau genomen zijn;
2. een uitzonderingsclausule is gewenst voor bijzondere situaties die zich voordoen met plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerken. Waar plaatselijk vergaande overeenstemming groeit van kerkelijk samenleven mag dat uitdrukking vinden in de viering van woord en sacrament ook wanneer de desbetreffende kerkverbanden (nog) niet aan samensprekingen toegekomen zijn;
3. in de oude redactie was de aansluiting van regel 9 aan regel 8 onduidelijk. Met de samenwerking in regel 8 is de landelijke samenspreking bedoeld op basis van wederzijdse uitspraken over het staan op de grondslag. De samenwerking kan zich landelijk verder ontwikkelen bijvoorbeeld in de richting van een federatie.

Besluit 3:

niet te voldoen aan de revisieverzoeken om de status van de regels te wijzigen in die van richtlijnen.

Gronden:

1. door het stellen van regels heeft de GS Berkel en Rodenrijs 1996 een kader neergezet voor samensprekingen. Dat kader vraagt om duidelijkheid in de vorm van regels die controleerbaar nageleefd moeten worden;
2. de uitzonderingsclausule in regel 8 geeft ruimte waar sommige kerken met aandrang om gevraagd hebben;
3. met de handreikingen van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 kunnen plaatselijke kerken hun beleid in eigen verantwoordelijkheid vormgeven.

Besluit 4:

geen uitspraak te doen inzake het verzoek van de kerk van Hattem om de kerken de

vrijheid te laten om onder nader omschreven condities leden uit de Christelijke Gereformeerde Kerken tot het avondmaal toe te laten.

Grond:

de GS wil niet treden in de bevoegdheid van de plaatselijke kerken met betrekking tot de toelating tot de viering van het heilig avondmaal.

Besluit 5:

deputaten op te dragen om in goed contact met de plaatselijke kerken de kerkelijke eenheid te bevorderen door:

- a. de beschikbare en relevante informatie met betrekking tot de landelijke samensprekingen tijdig aan de kerken toe te zenden;
- b. informatie te verzamelen over de plaatselijke samensprekingen en de ontwikkelingen daarin;
- c. zich nader te bezinnen op de verhouding tussen plaatselijke en landelijke samensprekingen in de praktijk;
- d. plaatselijke kerken te stimuleren om aan het proces van kerkelijke eenheid actief bij te dragen;
- e. op informatie uit de kerken te reageren wanneer daar gezien de uitspraken van de generale synoden reden voor is;
- f. desgevraagd kerken te adviseren bij het werken aan kerkelijke eenheid;
- g. wanneer daar reden en ruimte voor is, één of meer bijeenkomsten te beleggen om het onder a -- d genoemde nadere uitwerking te geven.

Gronden:

1. het is in het belang van de eenheid binnen de kerken de plaatselijke en landelijke ontwikkelingen zo veel mogelijk op elkaar af te stemmen;
2. nu de ontwikkelingen met de Christelijke Gereformeerde Kerken goede voortgang te zien geven, mag er bijzondere zorg besteed worden om alle plaatselijke kerken mee te nemen op de weg naar kerkelijke eenheid;
3. uitwisseling van informatie over samensprekingen bevordert de eendracht en voorkomt dubbel werk.

Van deputaten Kerkelijke Eenheid zijn ook br. E. Boerma, ds. J.J. Burger en ds. H.J.J. Feenstra aanwezig.

De rapporteur, ds. A. van der Sloot, zegt dat een aantal kerken heeft gevraagd de mogelijkheid open te laten in een verdergaand proces van eenwording met de plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerk gezamenlijk avondmaal te vieren.

Binnen de commissie wordt niet gelijk gedacht over de verschillen in ontwikkeling in de plaatselijke samensprekingen. Sommigen vinden dat van de kerken die vooropgaan gevraagd mag worden om goede aansluiting te bewaren met de zusterkerken, maar dat die kerken niet geremd moeten worden met beperkende maatregelen. Anderen vinden dat terughoudendheid inzake gezamenlijke avondmaalsviering gevraagd mag worden vanwege de reeds ontvangen eenheid met zusterkerken. Dit resulteert in een meerderheids- en minderheidsvoorstel voor de formulering van regel 8 voor de plaatselijke samensprekingen.

De meerderheid van de commissie stelt voor in besluit 2 aan regel 8 toe te voegen:

en een principe-uitspraak hebben gedaan dat ze (al dan niet in de weg van federatie) willen heen werken naar vereniging;

Als gronden zijn toe te voegen:

2. het feit dat binnen het kader van de regels van GS Berkel en Rodenijs is toegestaan dat plaatselijk reeds tot gezamenlijke avondmaalsvieringen mag worden overgegaan zonder dat op landelijk niveau de kerken elk voor zich hebben uitgesproken de weg

- naar vereniging te willen inslaan, vormt geen stimulans voor de landelijke vergaderingen van de kerken om tot het doen van zo'n intentieverklaring te komen;
3. mocht het onverhoopt op landelijk niveau nooit komen tot een intentieverklaring waarin de kerken uitspreken heen te zullen werken naar vereniging dan kunnen de kerken die plaatselijk reeds gezamenlijk avondmaal vieren, gemakkelijk in een kerkverbandelijk isolement raken.

De minderheid van de commissie stelt voor in besluit 2 aan regel 8 toe te voegen:
in incidentele gevallen kan met instemming van de classis en deputaten ad art. 49 KO een uitzondering gemaakt worden voor een Nederlands Gereformeerde Kerk;

Als grond is toe te voegen:

2. een uitzonderingsclausule is gewenst voor bijzondere situaties die zich voordoen met plaatselijke Nederlands Gereformeerde Kerken. Waar plaatselijk vergaande overeenstemming groeit van kerkelijk samenleven mag dat uitdrukking vinden in de viering van woord en sacrament ook wanneer de desbetreffende kerkverbanden (nog) niet aan samensprekingen toegekomen zijn.

Bij besluit 3 is als grond toe te voegen:

2. de uitzonderingsclausule in regel 8 geeft ruimte waar sommige kerken met aandrang om gevraagd hebben.

In de bespreking wordt opgemerkt dat een aparte uitspraak om naar vereniging heen te werken, zoals de meerderheid van de commissie voorstelt, overbodig is, omdat het gaat om samensprekingen die gericht zijn op kerkelijke eenheid. Als de betrokken landelijke vergaderingen bovendien wederzijds hebben uitgesproken dat ze staan of willen staan op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis, zullen ze temeer naar eenheid uitzien. Want dat is het uitgangspunt van de Acte van Afscheiding en de Acte van Vrijmaking, eenheid te willen met elke op Gods Woord gegronde vergadering.

Als plaatselijk meer eenheid wordt bereikt dan landelijk nog kan, moeten we die niet wantrouwen, maar er juist blij mee zijn. Het werk van God daarin moeten we niet tegenhouden maar dankbaar beleven. Er zit wat scheef als we als synode wel verdriet en teleurstelling uitspreken over verhinderingen voor landelijke samensprekingen, maar niet blij kunnen zijn als er plaatselijke goede vorderingen zijn.

Voor wantrouwen is geen reden als het kerkverband via classis en deputaten van de particuliere synode toeziet of het verantwoord gebeurt.

Plaatselijk kan er met een NGK-gemeente goede overeenstemming zijn in het staan op de grondslag van Schrift en belijdenis. Het komt ook voor dat men zich houdt aan de kerkorde van de CGK, zoals bijvoorbeeld in samenwerkingsgemeentes.

Aan de andere kant wordt erop gewezen dat het Akkoord voor Kerkelijk Samenleven bij de NGK ook plaatselijk geldig is. Gewaarschuwd wordt voor pluraliteit zoals die ook bij de NGK is.

Prof. dr. M. te Velde waarschuwt dat met het minderheidsvoorstel wel een formeel recht kan worden gegeven voor gezamenlijke avondmaalsviering, maar dat daarmee materieel nog niets gezegd is. Hoe moet een classis beoordelen dat er verantwoord samen avondmaal gevierd kan worden? Wat zijn daarvoor de criteria? Hij vreest verdeeldheid op dit punt.

Deputaat br. E. Boerma meent dat voor plaatselijke kerken geen uitzondering moet worden gemaakt. Het avondmaal betreft één van de kenmerken van de kerk. Als het plaatselijk nog niet samen kan worden gevierd en dat zeker pijn doet, laat men dan aan kerkverbandelijke eenheid werken. Het is niet goed de discussies over de regelgeving voor verdergaande kerkelijke eenheid naar de classes te verplaatsen.

Het voorstel van de meerderheid van de commissie betekent een onnodige rem op de samensprekingen en is daarom ongewenst.

Deputaat ds. H.J.J. Feenstra waarschuwt dat de praktijk leert dat de ontwikkelingen bij het streven naar kerkelijke eenheid nogal eens van de plaatselijke predikant afhangen. Komt er een andere predikant dan ligt het vaak gelijk heel anders. Dat moet voorzichtig maken.

Deputaat ds. J.J. Burger vraagt aandacht voor de verhouding tot de CGK. Jarenlang hebben

we bij hen aangedrongen op een Schriftuurlijke positiebepaling tegenover de NGK en nu laten we gezamenlijk avondmaal vieren toe. Wantrouwen is inderdaad niet goed, maar er leven wel vragen of men eerlijk en zorgvuldig met de kerkelijke papieren omgaat.

Namens de minderheid van de commissie pleit ds. P.H. van der Laan ervoor om de verdergaande eenwording met de NGK in sommige plaatsen te waarderen en serieus te nemen. Die gemeentes maken mee waar we ook landelijk voor bidden. Laten het pijlers mogen zijn voor een toekomstige verbinding tussen beide kerkgemeenschappen.

Hij wijst ook op regel 10 voor de plaatselijke samensprekingen: de plaats in het kerkverband zal ter discussie worden gesteld, indien na verloop van tijd blijkt dat een kerkverband de weg naar eenheid blokkeert. Het kerkverband heeft dus niet altijd het laatste woord, als het om kerkelijke eenheid gaat. Dat zeggen we tegen anderen, maar moeten we ook tegen onszelf zeggen.

De meerderheid van de commissie sluit zich bij monde van ds. A. van der Sloot aan bij de waarschuwingen van prof. Te Velde en deputaten. Hij is er huiverig voor om de plaatselijke kerk in het streven naar kerkelijke eenheid het voortouw te laten nemen. We kunnen wel constateren dat de ontwikkelingen in sommige plaatsen sneller gaan dan elders, maar daarmee is over de inhoud ervan nog niets gezegd. Ook mogen we ter wille van de broeders en zusters in de eigen kerk en om de eenheid te bewaren die er is, wel eens wat opgeven.

Uit de vergadering wordt nog opgemerkt, dat het voor zal komen dat het plaatselijk niet goed gaat, onzorgvuldig of te afhankelijk van een predikant die daarna weer vertrekt. De vragen die bij deputaten leven zijn goed te begrijpen. Maar dat neemt niet weg dat het plaatselijk ook goed kan gebeuren, zorgvuldig en gedragen door kerkenraad en gemeente, zodat het proces, ook als de dominee vertrekt, doorgaat. Het kerkverband ziet erop toe via de classis en de deputaten van de particuliere synode.

Ook mogen we van de broeders en zusters wel eens wat vragen met het oog op de contacten met de NGK.

Regelgeving als voor de plaatselijke samensprekingen is goed, maar voor belangrijke uitzonderingen moet ruimte blijven. Het gaat immers om de goede zaak van de roeping tot eenheid.

Het voorstel van de meerderheid uit de commissie wordt met 6 stemmen voor en 27 tegen verworpen. Het voorstel van de minderheid wordt met 19 stemmen voor en 11 tegen bij 3 onthoudingen aanvaard. Het commissievoorstel als geheel wordt vervolgens met algemene stemmen bij 6 onthoudingen aanvaard. Hierbij blijven de deputaten ds. H.J. Boiten en ds. P.J. Trimp buiten stemming.

Artikel 87

07.10.99

Brief aan de Nederlands Gereformeerde Kerken

De synode besluit met algemene stemmen de volgende brief te sturen aan de eerstkomende landelijke vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Leusden, 8 oktober 1999

Aan de e.k. Landelijke Vergadering van De Nederlands Gereformeerde Kerken

Onderwerp: contacten gericht op kerkelijke eenheid

Zeer geachte broeders,

In haar zitting op 9 september 1999 heeft de Generale Synode Leusden van De Gereformeerde Kerken in Nederland gesproken over de brief die zij mocht ontvangen van uw voorgangster, de Landelijke Vergadering Doorn 1998, en over het rapport van onze deputa-

ten ter bevordering van kerkelijke eenheid. In een bijlage zenden wij u hierbij de besluiten die onze synode naar aanleiding hiervan heeft genomen.

Wij realiseren ons, dat deze besluiten voor u teleurstellend zijn. Wij proefden in uw brief de hartelijke begeerte om elkaar te vinden als kerken die willen staan op de basis van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis. Het was ook goed, dat we een afvaardiging van uw Commissie voor Contact en Samenspreking in ons midden hadden. Van weerskanten was voelbaar, zoals ook werd uitgesproken, hoezeer ons hart naar de ander uitgaat en hoezeer we door velerlei banden aan elkaar verbonden zijn. Tegelijk was er ook verdriet. Verdriet en pijn om wonden die in het verleden zijn geslagen. Daarover werd uitgesproken dat er reden is voor gemeenschappelijke verootmoediging.

Maar er was ook verdriet en teleurstelling in onze vergadering omdat moest worden geconstateerd dat er door de LV Doorn geen basis is gelegd, waarop wij zouden kunnen terugkomen op het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 de verkennende contacten met uw kerken te beëindigen. De LV Doorn heeft niet de hindernissen voor het voeren van samensprekingen gericht op kerkelijke eenheid weggenomen. Deze hindernissen zijn door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 met name aangewezen in het vasthouden aan de huidige ruimte in de leer en het toezicht daarop in de NGK. Ook betreuren wij het dat de LV Doorn niet is ingegaan op de vraag waarin wij uw kerken overvragen op het punt van een meer strikte binding aan de belijdenis.

Broeders, uw eigen afgevaardigden zijn getuigen hoezeer het ons verdriet doet, dat we op dit moment niet tot een ander besluit konden komen. Veel van wat uw voorgangster schreef en wat door ds. W. Smouter in zijn toespraak werd gezegd, raakte ons hart. Maar we konden het niet los zien van de heldere gemeenschappelijke conclusies uit de verkennende gesprekken en het besluit van de LV Doorn om niet aan onze bezwaren (en die van de Christelijke Gereformeerde Kerken) tegemoet te komen. Wij hebben onze deputaten Kerkelijke Eenheid opgedragen een vertegenwoordiging van uw kerken uit te nodigen voor een ontmoeting waarin van weerskanten uitleg en opheldering kan worden gegeven. Wat ons betreft stellen wij het op prijs, als ook Christelijke Gereformeerde deputaten hierbij aanwezig zullen zijn.

We hebben in onze synodevergadering met instemming kennis genomen van het besluit van GS Haarlem-Noord 1998 inzake de relatie met uw kerken. Het is onze bede, dat mee door dit besluit ook bij uw kerken meer begrip zal komen voor onze opstelling.

Mede naar aanleiding van een uitnodiging daartoe in uw brief, besloot onze vergadering haar deputaten op te dragen onderzoek te doen naar de mogelijkheden om te komen tot een overlegorgaan waarin gesprekspartners namens verschillende kerken en groeperingen van gereformeerde belijdenis elkaar kunnen ontmoeten om te spreken over de geestelijke ontwikkelingen in elkaars gemeenschappen.

Verder lijkt het ons goed u te doen weten, dat onze vergadering, nu landelijke samensprekingen op dit moment niet mogelijk zijn, daarmee niet plaatselijke contacten tussen uw en onze kerken in de weg wil staan. Zij besloot om in incidentele gevallen voor die kerken waar sprake is van een verregaande overeenstemming met een Nederlands Gereformeerde kerk de mogelijkheid te openen tot voorgaan in elkaars diensten en wederzijds toelaten aan het avondmaal. Dit op voorwaarde van instemming van de classis en van de deputaten ad art. 49 KO van de particuliere synode.

Wij leggen onze besluiten voor aan de kerken van ons kerkverband en brengen ze hierbij onder de aandacht van uw vergadering en van uw Commissie voor Contact en Samenspreking, met de bede dat de Here er zijn zegen over geeft en ze dienstbaar maakt aan het werken aan de kerkelijke eenheid van allen die metterdaad willen staan op de grondslag van zijn Evangelie in gebondenheid aan de gereformeerde belijdenis.

We stellen ons voor om als kerken jaarlijks op 31 oktober of op de zondag erna voorbede te

doen voor onze gezamenlijke weg naar kerkelijke eenheid. Mogen wij u uitnodigen om daaraan deel te nemen.

Met hoogachting en broederlijke groet,
namens de generale synode,

H.J. Boiten, preses
D.T. Vreugdenhil, scriba II

Artikel 88

14.09.99

Deputaten Kerkelijke Eenheid (algemeen)

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P.H. van der Laan

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor Kerkelijke Eenheid, algemene sectie;
2. brief van zr. G. Oldenburger-Zijlstra dd. 26 januari 1999 met een bedenking bij de opdracht van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 83, besluit 3g) inzake de bededag voor kerkelijke eenheid. "Aan zo'n voorbede zal de eerst de oproep tot gehoorzaamheid vooraf moeten gaan".

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor het werk dat zij verzet hebben.

Grond:

deputaten hebben in de voorbije jaren hun werk met grote inzet en trouw verricht.

Besluit 2:

nieuw te benoemen deputaten op te dragen:

1. de kerken op te roepen om in de eredienst op de zondag van of na 31 oktober aandacht te geven aan voorbede voor de kerkelijke eenheid;
2. voor hun werk uitgaven te doen van ten hoogste f 13.000,-- voor het jaar 2000, f 13.500,-- voor het jaar 2001 en f 14.000,-- voor het jaar 2002, inclusief rapportkosten, en met dien verstande dat binnen de periode verschoven mag worden;
3. het rapport van hun werkzaamheden ook toe te sturen aan de kerken minstens een half jaar voor het begin van de volgende generale synode.

Gronden:

1. speciale aandacht in de zondagse eredienst ondersteunt de gemeenten in hun geregelde voorbeden. Het is wenselijk om de voorwaarde van eerder gegeven opdrachten, namelijk voorbede doen "als er aanleiding voor is", nader te concretiseren. Bij de hervormingsdag op 31 oktober worden ook in ons land de gereformeerde christenen bepaald bij onze gemeenschappelijke wortels in de Reformatie. Het gedenken mag de kerken motiveren in het zoeken naar kerkelijke eenheid met allen die Gods Woord naar de gereformeerde belijdenis liefhebben;
2. door voorbede te doen voor kerkelijke eenheid volgen wij gehoorzaam het voorbeeld van onze Here uit Johannes 17:21. Deze gehoorzaamheid gaat vooraf aan het appèl dat we op andere kerken en groeperingen doen om met ons te zoeken naar daadwer-

- kelijke eenheid;
3. de uitgaven zijn volgens de meerjarenbegroting nodig om de kosten te dekken van vergaderingen, een eventuele landelijke conferentie en de gewenste publiciteit.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. H.J. Boiten en ds. P.J. Trimp blijven hierbij buiten stemming.
De preses dankt deputaten voor hun werk en spreekt de hoop uit dat onder Gods zegen hun werk zinvol blijft, op weg naar de toekomst.

Hoofdstuk VIII BUITENLANDSE BETREKKINGEN

Artikel 89

16.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie I: Indonesië

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Gereja Gereja Reformasi di Indonesia (GGRI-NTT)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 2.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 2.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden door zich schriftelijk op de hoogte te laten houden van de ontwikkelingen binnen de GGRI-NTT (Geraja Geraja Reformasi di Indonesia -- Nusa Tenggara Timor) op Sumba, Sabu en Timor;
- b. indien mogelijk de synodes te bezoeken;
- c. volgens het financieel meerjarenplan de exploitatie te bekostigen van de STR (Sekolah Teologica Reformasi), zowel in materieel als in personeel opzicht; en te werken aan het financieel minder afhankelijk maken van deze kerken van Nederland;
- d. naar vermogen zorg te dragen voor de vorming van inheems kader en in dat verband ook de oprichting van de STT (Theologische Hogeschool) te stimuleren in overleg met de kerken in Indonesië en met de in Indonesië werkzame instanties in Nederland;
- e. volgens het financieel meerjarenplan het emeritaatsfonds van de GGRI-NTT te suppleren tot een maximum van f 4000,-- per jaar, en onderzoek te doen naar de mogelijkheid deze bijdrage een andere invulling te geven;
- f. volgens het financieel meerjarenplan zo nodig steun te verlenen aan eenmalige projecten, die heel het kerkverband van de GGRI ten goede komen; zulks tot een maximum van f 2000,-- per jaar;
- g. het werk van de GGRI-NTT, zo mogelijk één keer per kwartaal via TADEDA onder de aandacht van de kerken te brengen.

Gronden:

1. het valt niet te verwachten dat de GGRI-NTT de exploitatie van de STR de komende jaren zullen kunnen bekostigen;
2. de personele hulp kan nog niet afgebouwd worden, omdat uit eigen gelederen niet voldoende docenten beschikbaar zijn; wel is een aantal modellen uitgewerkt, dat in Nederland, in overleg met de betrokkenen en ds. Th. Oosterhuis, tot een voorstel moet leiden over de wijze van voortzetting en hulp;
3. de GGRI-NTT zijn nog niet in staat de zorg voor hun emeriti te waarborgen; deputaten vinden dat deze bijdrage eindig moet zijn;
4. de Nederlandse kerken zijn al enige tijd bezig om de oprichting van een STT ergens in Indonesië te stimuleren om de opleiding op een hoger plan te brengen;
5. de GGRI-NTT zouden het toejuichen als regelmatig over hun kerkelijke ontwikkelingen geschreven zou worden.

Gereja Gereja Masehi Musyafir (GGMM)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 2.2;
2. bijlage 'Slotrapport van ds. H. Knigge' bij rapport deputaten BBK

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande relatie te continueren door correspondentie en eventueel het bezoeken van de synode van de GGMM;
- b. na te gaan hoe de aanbevelingen uit het rapport van ds. H. Knigge dd. januari 1998 dienstbaar kunnen zijn aan het continueren van de relatie en daar inhoud aan te geven.

Gronden:

1. ondanks zorgelijke ontwikkelingen blijft het een goede zaak dat de gereformeerde kerken in Nederland de band met de GGMM blijven aanhouden;
2. ds. Knigge heeft door zijn rapport de gewenste duidelijkheid gegeven.

Indonesië-Raad (IR)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 3;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. te participeren in de voorbereidingscommissie van de IR;
- b. te werken aan afstemming van het te ontwikkelen beleid van een toekomstige IR op dat van het op te richten deputaatschap Zending en Hulpverlening.

Gronden:

1. zolang de generale synode nog verantwoordelijkheid draagt voor het kerkelijk opbouw-
werk in de GGRI-NTT, is het van belang om tot afstemming, coördinatie en samenwer-
king te komen met de zendende kerken;
2. een IR kan een goed middel zijn om tot beleidsontwikkeling en -uitvoering te komen
met de zendende kerken en dat in nauw overleg met het op te richten deputaatschap
Zending en Hulpverlening.

De bespreking over de buitenlandse betrekkingen van BBK sectie I wordt bijgewoond door de deputaten ds. J.M. Batteau, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. H.J. Leskens, br. H. Olde en ds. M.H. Oosterhuis, terwijl ook de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks, aanwezig is.

De rapporteur, oud. I.G. de Boer, onderstreept het wederzijds karakter van de contacten met buitenlandse kerken. Vanuit ons goed georganiseerde kerkverband wekken we bij anderen hoge verwachtingen, maar van het geloof, de blijdschap en het enthousiasme die we bij anderen zien, kunnen wij nog veel leren.

Deputaat br. H.J. Leskens vertelt iets over de kerken van sectie I. Bij de GGRI-NTT gaat het om kerken op Sumba, Timor en Sabu, waarmee we een zusterkerkrelatie hebben. Bij de GGMM op Timor heeft ds. H. Knigge namens onze kerken een aantal jaren als opbouwpre-
dikant gewerkt. De situatie daar baart zorgen, onder meer door een scheuring die er heeft

plaatsgevonden. De GGRI-NTT en GGMM maken samen gebruik van een theologische opleiding (STR), waar drs. Th. Oosterhuis als zendeling-docent werkzaam is. De Indonesië-Raad is een samenwerkingsverband tussen deputaten BBK en zedende kerken.

Kunnen we via deputaten BBK de vele kerkelijke contacten wel goede invulling geven, wordt gevraagd. De rapporteur antwoordt dat veel werk samen met plaatselijke kerken en/of zusterkerken in het buitenland wordt gedaan.

Gevraagd wordt ook naar de politieke en economische situatie in Indonesië. In de GGRI-NTT heeft de economische crisis hard toegeslagen, antwoordt deputaat br. Leskens. Hele oogsten zijn door sprinkhanen vernietigd. Dit is aangekaart bij De Verre Naasten (DVN). De politieke situatie is momenteel rustig.

De voorstellen van de commissie inzake sectie I van BBK worden met algemene stemmen aanvaard. Hierbij blijven de deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder buiten stemming. De preses dankt deputaten van sectie I voor hun werk, in het bijzonder br. Leskens, die aftredend is.

Artikel 90

18.05 / 16.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie II: Verre Oosten

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Free Reformed Churches of the Philippines (FRCP) en Reformed Free Churches of the Philippines (RFCP)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.1.

Besluit:

1. de zusterkerkrelatie met de FRCP als federatie als beëindigd te beschouwen;
2. deputaten op te dragen:
  - a. de contacten met die lidkerken die dat willen, voort te zetten en in de contactoefening ook te betrekken de lidkerken van de RFCP;
  - b. aan het verzoek van de kerken verenigd in de RFCP om een zusterkerkrelatie nog niet te voldoen, maar de contacten met deze kerken op gelijke wijze voort te zetten als met de afzonderlijke lidkerken van de FRCP;0
  - c. in goed overleg met DVN begeleiding te geven aan het werk van br. Zuidema voor wat betreft het kerkelijk opbouwwerk volgens het vastgestelde raamwerk;
  - d. in overleg met br. Zuidema een plan van theologische toerusting en ondersteuning volgens het raamwerk te ontwikkelen en uit te voeren;
  - e. in overleg met br. Zuidema een plan te ontwikkelen en uit te voeren van onderzoek naar mogelijkheden van kerkelijke toenadering en samenwerking van de RFCP en de kerken uit de FRCP met eventuele andere gereformeerde kerkverbanden in de Filippijnen;
  - f. in de correspondentie en in het kader van de kerkelijke opbouw bij de RFCP en de kerken uit de FRCP te blijven werken aan een goede oecumenische instelling naar elkaar en naar eventuele andere gereformeerde kerkverbanden toe.

Gronden:

1. geconstateerd is dat niet meer gesproken kan worden van de FRCP. De federatie wordt niet langer door de lidkerken serieus genomen. Onder hen zijn kerken die er blij van geven geen waarde te hechten aan een goed functionerende zusterkerkrelatie;
2. enkele lidkerken van de FRCP die met woord en daad aangeven graag te willen blijven samenwerken, verdienen niet aan hun lot te worden overgelaten;
3. recente ontwikkelingen binnen de FRCP geven aanleiding tot het opnieuw vaststellen van de hulpvraag;
4. de nauwe samenhang tussen woord en daad brengt, waar het gaat om hulpverlening aan buitenlandse kerken, een zodanige overlapping tussen de taak van BBK en DVN met zich mee, dat gezamenlijke uitzending en aanpak, nu geen tweede fulltime toerustingswerker wordt uitgezonden, voor de hand ligt;
5. binnen de gereformeerde kerken op de Filipijnen is aan kadervorming en opleiding voor predikanten en ouderlingen een sterke behoefte.

Presbyterian Church of Korea (PCK)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie met de PCK te onderhouden en waar mogelijk te intensiveren;
- b. de PCK eens in de drie jaar te blijven bezoeken bij voorkeur ter gelegenheid van een General Assembly van de PCK;
- c. met de PCK te komen tot de organisatie van een IRTT-cursus in de regio Verre Oosten, waarbij zo mogelijk ook de RCJ betrokken dient te worden;
- d. bij de PCK te informeren naar contacten met de RPCK;

Gronden:

1. de contactoefening met de PCK mag niet aan inhoud verliezen;
2. het kan van belang zijn een proef te nemen met een IRTT-cursus in de eigen omgeving van de PCK en met de middelen van de kerken waar het om gaat;
3. de PCK heeft het voornemen in 1999 het Reformed Missionary Training Institute te openen.

Reformed Church of Japan (RCJ)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. in te stemmen met het feit dat onze relatie met de RCJ wordt aangemerkt als een 'fraternal relation';
- b. bezoeken te plannen bij voorkeur ter gelegenheid van een General Assembly;
- c. inhoudelijk correspondentie voort te zetten, mede met het oog op haar andere buitenlandse contacten;
- d. met de RCJ overleg te plegen over de functie die de RCJ, wellicht met personele ondersteuning vanuit onze kerken, met name voor gereformeerde theologische toerusting voor de kerken in het Verre Oosten kan vervullen;

- e. volgens gemaakte afspraken de deputaten van de CGK over onze contacten in Japan te informeren.

Gronden:

1. de 'fraternal relation' die de RCJ kent, komt overeen met de 'correspondence relation-ship' die we reeds met haar hadden;
2. de RCJ heeft door haar geografische positie en het niveau van de theologische ontwikkeling in haar seminarie en de accommodatie waarover ze in Kobe beschikt, goede mogelijkheden om iets voor de theologische toerusting van andere gereformeerde kerken in het Verre Oosten te betekenen.

Dutch Reformed Church (DRC), Sri Lanka

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.4.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.4.1.

Besluit:

1. de relatie met de DRC als beëindigd te beschouwen;
2. deputaten op te dragen:
  - a. hiervan mededeling te doen aan de DRC;
  - b. de mogelijkheid voor een vervolgesprek open te houden;
  - c. deputaten van de CGK hierover te informeren.

Gronden:

1. de DRC geeft er in woord en daad blijk van, de door de GKN(V) sinds jaar en dag bekritiseerde, oecumenistische tolerante opstelling niet te willen opgeven;
2. de DRC heeft geen recht gedaan aan diegenen in haar midden die bezwaar hebben gemaakt tegen misstanden in het kerkelijk leven en handelen van de DRC, de eenheid met hen lichtvaardig op het spel gezet en toen dit leidde tot een kerkelijke afscheiding geen poging ondernomen om de ontstane breuk te helen;
3. de CGK hebben ook een relatie met de DRC en hebben om onderlinge afstemming van het beleid gevraagd.

Lanka Reformed Church (LRC)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.4.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.4.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. door correspondentie en bezoek te trachten de LRC te helpen op een realistische, confessioneel en kerkrechtelijk verantwoorde wijze gestalte te geven aan haar kerkelijk leven;
- b. binnen het raam van de begroting de LRC trachten te voorzien van middelen die noodzakelijk zijn voor de instandhouding van de dienst van de Here en de groei van het kerkelijk leven;
- c. door kortlopende personele hulp te assisteren bij de ontwikkeling van het kerkelijk leven;
- d. alert te blijven op mogelijkheden om kerkelijke eenheid op Sri Lanka te bevorderen.

ren.

Gronden:

1. de LRC is een kleine gereformeerde kerk die gezien mag worden als vrucht van reformerend optreden binnen de DRC;
2. het ontbreekt de LRC hoegenaamd aan eigen middelen voor de meest primaire faciliteiten voor de ontwikkeling van haar kerkelijk leven;
3. het blijft zaak de eenheid van Christus' kerk op Sri Lanka te bevorderen.

Reformed Presbyterian Church of Taiwan (RPCT)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.5.

Besluit:

1. het aanbod van de RPCT een zusterkerkrelatie aan te gaan dankbaar te aanvaarden;
2. deputaten op te dragen:
  - a. door correspondentie en bezoek een begin te maken met en inhoud te geven aan de zusterkerkrelatie met de RPCT;
  - b. in goed overleg de ondersteuning voor literatuur aan het seminarie en de aanstaande predikanten van de RPCT voort te zetten volgens de meerjarenbegroting tot 2003.

Gronden:

1. de RPCT is, gezien haar leer, dienst, kerkregering en tucht, te erkennen als ware kerk van Christus; zij hanteert de Westminster Standards;
2. de RPCT heeft de verhindering tot het aangaan van een zusterkerkrelatie die gelegen was in het gescheiden optrekken van twee presbyteries, weggenomen door zich te verenigen in één presbytery;
3. naast correspondentie is persoonlijke ontmoeting vereist om een begin te maken met de onderhouding van een zusterkerkrelatie;
4. de ondersteuning voor literatuur is een dringende behoefte gebleken en is op een verantwoorde wijze opgezet.

Reformed Presbyterian Church of Northern India (RPCNI)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.6;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.6.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie met de RPCNI te onderhouden en uit te diepen door correspondentie en bezoek;
- b. contact te houden met DVN over de wijze waarop hulp geboden kan worden aan deze kerk.

Gronden:

1. naast correspondentie is persoonlijke ontmoeting van de broederschap vereist om inhoud te geven aan een zusterkerkrelatie;

2. nu DVN onderzoekt of er voor haar vereniging een taak ligt in India, is het zaak goed op elkaar af te stemmen.

Reformed Presbyterian Church North East India Synod (RPCNEI)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK, paragraaf 4.7;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.7.

In eerdere publicaties werden deze kerken genoemd: Reformed Presbyterian Church of Manipur (RPCM). Zij noemen zichzelf RPCNEI.

Besluit:

1. het aanbod van de RPCNEI een zusterkerkrelatie aan te gaan, dankbaar te aanvaarden;
2. deputaten op te dragen:
  - a. door correspondentie en bezoek een begin te maken met en inhoud te geven aan de zusterkerkrelatie met de RPCNEI;
  - b. in contact te blijven met DVN over de wijze waarop hulp kan worden geboden bij de onderhouding en ontplooiing van het kerkelijk leven van de RPCNEI;
  - c. van de aanvaarding van een zusterkerkrelatie met de RPCNEI de RPCNI in kennis te stellen.

Gronden:

1. de RPCNEI onderschrijft de Westminster Standards die in het kerkelijk leven ook daadwerkelijk voor haar functioneren als formulieren van eenheid;
2. het kerkelijk leven en samenleven binnen de RPCNEI beantwoordt aan een presbyteriale kerkorde;
3. hoewel de RPCNEI nog maar een jonge kerk is, is, gezien haar groeikracht en beschikbare mankracht, mede gelet op de ervaringen tot nu toe, de verwachting gerechtvaardigd, dat een zusterkerkrelatie stand zal houden en inhoud zal krijgen;
4. de RPCNEI heeft geen kerkelijke relaties die voor ons een verhindering zouden zijn een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan;
5. de DVN verleent sinds kort hulp aan Manipur;
6. de RPCNEI heeft om een zusterkerkrelatie gevraagd en geeft er blijk van dringende behoefte te hebben aan relaties met gereformeerde kerken in India en andere delen van de wereld.

Presbyterian Theological Seminary India (PTS)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.8;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.8.

Dit seminarie te Dehra Dun in India is een gezamenlijke opleiding van de kerken Free Church of Central India, de Reformed Presbyterian Church of Northern India en de Reformed Presbyterian Church North East India Synod. Omdat dit seminarie door meerdere kerken wordt gebruikt is gekozen voor een aparte vermelding.

Besluit:

deputaten op te dragen:
in goed overleg met de PTS te komen tot een meerjarenplan voor gastcolleges.

De gastcolleges op verzoek te doen geven en daarvoor, indien nodig, uitgaven te doen volgens de meerjarenbegroting. Een en ander met het oog op continuering en versterking van het kader voor theologisch onderwijs.

Gronden:

1. het theologisch onderwijs aan de PTS is van grote betekenis voor:
  - de verbreiding van de gereformeerde leer in India;
  - de voorziening in de behoefte aan predikanten, pastorale werkers en evangelisten in de gereformeerde presbyteriaanse kerken in India;
  - de verbreiding van het evangelie en de gereformeerde leer in buurlanden van India als Bangladesh, Nepal, Tibet en Birma;
2. een zinvolle bijdrage vanuit onze kerken aan dat onderwijs vraagt om een meerjarenplan;
3. onze kerken kunnen een bijdrage leveren aan het kader van dit onderwijs met het oog op continuering en versterking van het theologisch onderwijs.

Free Church of Central India (FCCI)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.9;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.9.

Besluit:

1. het aanbod van de FCCI een zusterkerkrelatie aan te gaan, dankbaar te aanvaarden;
2. deputaten op te dragen:
  - a. door correspondentie en bezoek een begin te maken met en inhoud te geven aan de zusterkerkrelatie met de FCCI;
  - b. in contact te blijven met DVN over de wijze waarop hulp kan worden geboden bij de onderhouding en ontplooiing van het kerkelijk leven van de FCCI;
  - c. van de aanvaarding van een zusterkerkrelatie met de FCCI de RPCNI, de RPCNEI en de FCS in kennis te stellen en met de PCEA en de EPC de hulpverlening af te stemmen.

Gronden:

1. de FCCI onderschrijft de Westminster Standards, die in het kerkelijk leven ook daadwerkelijk voor haar functioneren als formuleren van eenheid;
2. het kerkelijk leven en samenleven binnen de FCCI beantwoordt aan een presbyteriale kerkorde;
3. hoewel de FCCI slechts vier plaatselijke kerken telt met een beperkt ledental, is, gezien haar jonge leeftijd en groeikracht, de verwachting gerechtvaardigd dat een zusterkerkrelatie stand kan houden en inhoud zal krijgen;
4. de FCCI is een dochterkerk van de FCS, waarmee wij een zusterkerkrelatie onderhouden en heeft geen kerkelijke relaties die voor ons een verhindering zouden zijn een zusterkerkrelatie met haar aan te gaan;
5. de DVN is bezig met het ontwikkelen van hulpverlening; voor hulpverlening is afstemming met de PCEA en de EPC noodzakelijk omdat via deze kerken al hulp wordt verleend;
6. bij de FCCI leeft, blijkens haar lidmaatschap van de ICRC en het presbytery-besluit van 20 april 1998, de dringende behoefte aan relaties met gereformeerde kerken in India en andere delen van de wereld.

Reformed Presbyterian Church of Korea (RPCK)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.10;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.10.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de RPCK als contact niet actief meer te benaderen;
- b. informatie over de RPCK te betrekken via de PCK.

Gronden:

1. alhoewel uit vroegere contacten met de RPCK een positieve indruk is overgebleven, blijkt uit recente informatie dat er weinig sprake is van een herkenbare groep of van herkenbare structuren;
2. op diverse pogingen van onze kant om met de RPCK of het seminary in contact te komen is niet gereageerd;
3. tussen de PCK en de RPCK bestaan geen officiële contacten;
4. contact met de RPCK kan alsnog worden gezocht wanneer hiervoor uit informatie via de PCK voldoende aanleiding is.

Presbyterian Church of Pakistan (PCP)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.11.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande informatiekanaalen ten aanzien van Pakistan zoveel mogelijk te benutten;
- b. te blijven zoeken naar reële aanknopingspunten voor kerkelijke contacten en hulpverlening;
- c. afhankelijk van de verkregen informatie zo mogelijk een oriënterend bezoek te (laten) brengen.

Gronden:

1. de mogelijkheden voor oriëntatie ter plaatse zijn door de moslimfundamentalistische politieke situatie zeer beperkt;
2. juist onder zulke omstandigheden verdienen onze medechristenen bijstand van de broederschap in de wereld.

First Evangelical Reformed Church of Singapore (FERC) en Covenant Evangelical Church of Singapore (CERC)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 4.12;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.12.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande relatie met deze kerken uit te bouwen door hen te bezoeken;

- b. elkaar over en weer te informeren over het buitenlandwerk in het Verre Oosten;
- c. bij de opzet van een regionale opleiding deze kerken actief of passief te betrekken.

Grond:

deze zo strategisch gepositioneerde kerken van Jezus Christus verdienen ons meelevens en onze steun.

Ds. Abraham

Materiaal :

aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 4.13.

Vanuit de GS Berkel en Rodenrijs 1996 is voor dit contact geen opdracht verstrekt. Via de kerken van Ede en Wageningen, die al enige jaren financiële en theologische steun aan ds. Abraham in het zuiden van India verlenen, is BBK op deze kerk geattendeerd. In 1997 is mede op advies van BBK door bovengenoemde kerken een comité 'ds. Abraham' opgericht met als doel: "het geestelijk, financieel en moreel steunen van ds. Abraham bij de stichting van gereformeerde casu quo presbyteriaanse kerken in Zuidelijk India".

Deputaten hebben in oktober 1998 een bezoek gebracht aan ds. Abraham. Geconstateerd werd dat ds. Abraham gericht aan de opbouw van een gereformeerde kerk in Zuid-India werkt. Hij gaat daarbij voorzichtig te werk in een moeilijke omgeving. Hij heeft de oprechte wil om de kerk van Jezus Christus een plaats in de samenleving te geven. Deputaten hebben de volle overtuiging dat hij oprecht gereformeerd wil zijn en dienovereenkomstig wil werken.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. met het comité 'Ds. Abraham' te onderzoeken welke steun nodig is en op welke wijze deze het beste kan worden gegeven;
- b. de ondersteuning organisatorisch te richten op het verbreden van het kader en het draagvlak van het kerkenwerk en inhoudelijk richten op de gereformeerde leer.

Gronden:

1. ds. Abraham wil leven en werken op een gereformeerde basis;
2. de afstanden tot andere contacten in India en de taalverschillen maken aansluiting bij deze bestaande contacten niet voor de hand liggend;
3. het pionierswerk in Zuid-India van verbreiding van het evangelie op gereformeerde basis onder moeilijke omstandigheden verdient onze hartelijke steun.

Bij de bespreking over de buitenlandse betrekkingen met de RPCNEI en de FCCI op 18 mei zijn de deputaten ir. A.J. Grashuis, ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, ds. M.H. Oosterhuis en ds. J. Wesseling aanwezig, alsmede oud-deputaat br. Jac. van der Kolk.

Uit het rapport 1999 en het aanvullende rapport (beide paragraaf 4.9) blijkt niet dat FCCI aanbiedt een zusterkerkrelatie aan te gaan. Deputaat M.H. Oosterhuis verzekert echter dat van FCCI wel een brief met dit aanbod ontvangen is.

De voorstellen inzake RPCNEI en de FCCI worden met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De bespreking over de overige buitenlandse betrekkingen van BBK sectie II op 16 juni wordt bijgewoond door de deputaten ds. J.M. Batteau, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. H.J. Leskens, br.

H. Olde en ds. M.H. Oosterhuis, terwijl ook de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks, aanwezig is.

Deputaat ds. M.H. Oosterhuis vertelt iets over de relaties die sectie II onderhoudt. Met name noemt hij de teleurstellende ontwikkelingen in de kerken op de Filippijnen, waarin een breuk is gekomen. Er zijn nu twee op zichzelf staande classes. Br. Zuidema, die door DVN en BBK is uitgezonden, ondervindt in de ene classis tegenstand, maar veel medewerking in de andere classis.

Teleurstellend is ook de ontwikkeling in oecumenistische zin in de DRC op Sri Lanka. Daarentegen zijn de contacten in India veelbelovend. De kerken zijn klein maar tonen veel missionaire ijver.

Is het contact met de DRC op Sri Lanka dan helemaal afgelopen? Waarom is er dan nog afstemming van het beleid met de CGK, wordt gevraagd. De CGK hebben nog contact met de DRC, antwoordt ds. Oosterhuis. Deputaten hebben met de CGK goed overleg over de DRC.

Bij de stemming over de voorstellen van de commissie wordt onderscheid gemaakt tussen relaties met zusterkerken en andere contacten. De voorstellen worden met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De preses dankt de deputaten van sectie II voor hun werk.

Artikel 91

18.05 / 22.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie III: Angelsaksische landen en ICRC

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Canadian Reformed Churches (CanRC)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.1.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden;
- b. met de CanRC in contact te blijven over de kerkelijke situatie in Noord-Amerika, en hen te informeren over het feit dat de synode het aanbod van de OPC om 'corresponding relations' aan te gaan, heeft aanvaard;
- c. te overleggen inzake relaties met kerken in die regio's waar ook gemeenten van de CanRC zijn of waar de CanRC zendingswerk hebben;
- d. de synode van de CanRC in 2001 te bezoeken.

Gronden:

1. de CanRC staan een goed contact voor, waarbij zij graag geïnformeerd willen worden over contacten in regio's, zoals Noord-Amerika en Brazilië, waar leden van de CanRC wonen en werken;
2. voor het aangaan en onderhouden van relaties met kerken in de regio van de CanRC, in het bijzonder met de OPC, is overleg met de CanRC noodzakelijk.

Reformed Church in the United States (RCUS)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.1.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden;
- b. informatie uit te wisselen over contacten met kerken in Noord-Amerika, Mexico en Congo;
- c. de RCUS te informeren dat de synode het aanbod van de OPC om 'corresponding relations' aan te gaan, heeft aanvaard;
- d. de synode van de RCUS in 2001 te bezoeken.

Gronden:

1. het verder uitdiepen van deze relatie kan leiden tot begrip voor elkaars standpunten;
2. voor het aangaan en onderhouden van relaties met kerken in de regio van de RCUS, in het bijzonder met de OPC, is overleg met de RCUS noodzakelijk.

Free Reformed Churches of Australia (FRCA)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.3;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.1.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden;
- b. de synode van de FRCA in 2000 te bezoeken en uitleg te geven over het besluit een zusterkerkrelatie aan te gaan met de PCEA;
- c. de ontwikkelingen te blijven volgen in de relaties van de FRCA met de PCEA, de RCNZ en andere kerken, en daarover met de FRCA in gesprek te blijven;
- d. de FRCA te blijven stimuleren opnieuw het lidmaatschap van de ICRC in overweging te nemen;
- e. met de FRCA contact te onderhouden over steun aan de kerken in de regio.

Gronden:

1. de moeite die de FRCA hebben om met de PCEA een zusterkerkrelatie aan te gaan, vraagt van onze kant een uiterst zorgvuldige benadering;
2. aandacht blijven geven aan vragen over de ontwikkelingen nodigt uit tot een goede informatie vooraf, zodat de mogelijkheid van inbreng bij meningsvorming kan plaats vinden.

Evangelical Presbyterian Church (EPC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.4.

Deputaten is gebleken dat de tot nu toe aangehouden benaming van deze kerken niet

de officiële naam is. Vandaar dat de toevoeging 'of Ireland' is weggelaten. De afkorting is niet EPCI, maar EPC.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie met de EPC te onderhouden;
- b. met de EPC contact te onderhouden over de voortgang van het kerkelijk opbouwwerk in Blackburn;
- c. de EPC om de drie jaar te bezoeken;
- d. de financiële steun aan EPC ten behoeve van Blackburn te blijven continueren tot een maximum van f 20.000,-- per jaar tot in overleg wordt vastgesteld dat afbouw van de financiële steun het kerkelijk opbouwwerk niet in gevaar brengt;
- e. contact te houden over de voortgang in haar relatie tot de EPCEW;
- f. aandacht te geven aan en aandacht te vragen voor de relatie tussen de EPC en de RPCI;
- g. de kerk te Alphen aan den Rijn via het 'klein platform' te informeren en te adviseren.

Gronden:

1. de toegezegde steun is naar haar aard tijdelijk en afhankelijk van de situatie;
2. mogelijke vereniging tussen de EPC en de RPCI verdient blijvende aandacht;
3. in het 'klein platform' zijn plaatselijke kerken en steuncomités uit Nederland vertegenwoordigd die contacten onderhouden en steun verlenen aan kerken in het Verenigd Koninkrijk; zij wisselen informatie uit en stemmen het beleid op elkaar af.

Reformed Presbyterian Church of Ireland (RPCI)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.5.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden;
- b. met de RPCI na te denken over de mogelijkheid deze relatie meer concrete inhoud te geven, bijvoorbeeld door gezamenlijke projecten;
- c. de synode van de RPCI in 2000 te bezoeken;
- d. de contacten tussen de opleidingsinstituten te Belfast en Kampen te stimuleren;
- e. aandacht te blijven vragen voor de relatie met de EPC, en in dat verband in gesprek te blijven over de liturgische verschillen;
- f. zich te laten informeren over de evangelisatiearbeid in Nantes en daarover sectie IV te informeren.

Gronden:

1. mogelijke vereniging tussen de RPCI en de EPC verdient blijvende aandacht;
2. het op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in Nantes kan van belang zijn voor de contacten met de EREI.

Free Church of Scotland (FCS)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.6;

2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.1.16.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden, en met name de FCS te bemoedigen in de crisis waarin zij verkeert;
- b. met de FCS afspraken te maken om via de ICRC te komen tot regionale zendingsconferenties;
- c. de contacten tussen de opleidingsinstituten te Edinburgh en Kampen te stimuleren;
- d. te overleggen over meer coördinatie en overleg over contact met en steun aan de kerken in Engeland (de EPCEVV, de RPCC en Norwich);
- e. de kerk te Haren te adviseren en te begeleiden bij de ondersteuning van de kerkplanting in Schotland.

Gronden:

1. de kerk verdient in deze moeilijke periode onze hartelijke belangstelling en ons medeleven;
2. het is goed om van elkaar te weten waar we elkaar op het terrein van zending en evangelisatie kunnen tegenkomen en zo mogelijk versterken.

Reformed Presbyterian Churches in Cardiff (RPCC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.1.7.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden en in overleg met de RPCC te komen tot een concrete invulling van de relatie;
- b. zich op de hoogte te houden van de vorderingen en resultaten van de bestudering door de RPCC van eigen en andere gereformeerde confessies;
- c. te overleggen met de RPCC over ondersteuning van de EPCEW;
- d. waar nodig contact te onderhouden met de kerk te Amersfoort-Oost over de relatie met de RPCC;
- e. waar mogelijk een beroep te doen op de RPCC voor inbreng in kortlopende cursussen, bijvoorbeeld in het kader van het IRTT of de MERF.

Gronden:

1. de studies die de RPCC verrichten ten aanzien van gereformeerde confessionele geschriften in het algemeen zijn nog niet afgerond, evenmin als hun studie op het commentaar van de GKN(V) op de confessionele geschriften van de RPCC;
2. de RPCC laten zich als waarnemer vertegenwoordigen bij de vergadering van de Presbytery van de EPCEW.

Orthodox Presbyterian Church (OPC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.1.

Besluit:

1. het aanbod van de OPC 'corresponding relations' met haar aan te gaan dankbaar te aanvaarden;
2. deputaten op te dragen:
  - a. de relatie verder uit te bouwen in nauw overleg met de CanRC en de RCUS;
  - b. de General Assembly van de OPC in 2000 te bezoeken;
  - c. contact te houden met de OPC over de kerkelijke situatie in Noord-Amerika, de hulp aan de kerken in Kenia en Suriname en eventuele andere onderwerpen van wederzijds belang.

Gronden:

1. de OPC heeft al jaren intensief doorgedacht over de wijze waarop kerkelijke eenheid dichterbij gebracht kan worden; haar huidige opstelling biedt goed perspectief voor een nauwere relatie;
2. de CanRC en de RCUS zijn intensief in gesprek met de OPC;
3. de OPC is door zending en steunverlening betrokken bij kerkelijk opbouwwerk in Kenia; de broederschap in Suriname heeft goede banden met de zendingspost van de OPC aldaar.

United Reformed Churches in North America (URCNA)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.2.2.

In oktober 1996 hield de door enkele tientallen uit de CRC getreden kerken gevormde federatie haar eerste synode. De naam 'United Reformed Churches in North-America' werd aangenomen.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. positief te reageren op het verzoek van de URCNA om een kerkelijke relatie met de GKN(V) voor te bereiden, en samen met de URCNA daaraan concreet inhoud te geven; dit in nauw overleg met de CanRC en de RCUS;
- b. de volgende synode te dienen met voorstellen over de wijze waarop de relatie met de URCNA concreet inhoud kan krijgen.

Gronden:

1. de URCNA hebben te kennen gegeven graag nauwe banden te willen aangaan met andere kerken met een gereformeerde belijdenis;
2. er zijn goede perspectieven voor een nauwer samengaan tussen de URCNA en de CanRC.

l'Eglise Réformée du Québec (ERQ)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. in nauw contact met de CanRC te bezien of een nauwere band met de ERQ moet worden aangegaan;

- b. de volgende synode met voorstellen te dienen inzake de relatie met en steun aan de ERQ.

Grond:

deputaten van de CanRC zijn intensief in gesprek met de ERQ.

Presbyterian Church of Eastern Australia (PCEA)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.4;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.2.4.

Besluit:

1. met de PCEA een zusterkerkrelatie aan te gaan;
2. deputaten op te dragen:
  - a. deze beslissing gemotiveerd ter kennis te brengen van de FRCA;
  - b. de relatie met de PCEA te onderhouden en uit te bouwen;
  - c. de PCEA te berichten van het overleg met de FRCA.

Gronden:

1. de Generale Synoden van Ommen 1993 en Berkel en Rodenrijs 1996 hebben reeds uitgesproken dat de PCEA een trouwe kerk van de Here Christus is;
2. de synode van Launceston (1999) van de FRCA heeft uitgesproken dat deze kerk "blijk geeft van trouw aan het Woord van God, met handhaving van de gereformeerde belijdenis", afgezien van drie punten ('statements') waarin verschillen van opvatting en kerkelijke praktijk geconstateerd worden; het betreft verschillen waarvan achtereenvolgende synoden hebben uitgesproken dat ze voor de Gereformeerde Kerken in Nederland geen verhindering vormen om met presbyteriaanse kerken een zusterkerkrelatie aan te gaan. De 'statements' die door de FRCA zijn gevoegd bij hun brief aan de PCEA, in verband met een zusterkerkrelatie, zijn door de synode van de PCEA ontvangen en voor commentaar doorgestuurd naar de kerken, die zijn gevraagd daar voor 31 december 1999 op te reageren;
3. langer uitstellen van de beslissing met de PCEA een zusterkerkrelatie aan te gaan, is in de richting van die kerk niet verantwoord;
4. er bestaat al jaren een relatie die verder concreet ontwikkeld moet gaan worden;
5. de FRCA hebben gezien onze relatie met hen en de eerder uitgesproken moeite met dit besluit recht op een uitgebreide toelichting.

Reformed Churches of New Zealand (RCNZ)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.5;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.2.5.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de relatie met de RCNZ te onderhouden en uit te bouwen met het oog op een zusterkerkrelatie;
- b. na te gaan welke implicaties casu quo complicaties de relatie tussen de RCA (Reformed Churches of Australia) en de RCNZ zou kunnen hebben voor de relatie met de FRCA;

- c. met de FRCA in overleg te blijven over de relatie met de RCNZ;
- d. met de CGK te overleggen over de relatie met de RCNZ;
- e. de synode van de RCNZ in 2001 te bezoeken.

Gronden:

- 1. de RCNZ onderschrijven zowel de Westminster Standards als de drie formulieren van eenheid, die in het kerkelijk leven ook daadwerkelijk voor hen functioneren als formulieren van eenheid; daarbij handhaven zij de DKO, naar hun situatie aangepast;
- 2. de RCNZ hebben zelf te kennen gegeven op een eerlijke en voorzichtige manier de contacten te willen opbouwen;
- 3. de RCNZ zullen de kerken in Nederland nader informeren over hun relatie met kerken in de regio;
- 4. de RCNZ hebben een zusterkerkrelatie met de CGK.

Evangelical Presbyterian Church of England and Wales (EPCEW)

Materiaal :

- 1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.6;
- 2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.2.6.

Besluit:

- 1. het verzoek van de EPCEW om een zusterkerkrelatie aan te gaan, in te willigen;
- 2. deputaten op te dragen:
  - a. in overleg met de EPCEW de relatie concreet inhoud te geven;
  - b. na te gaan of en hoe de afgesproken financiële ondersteuning aan de kerk te Hull weer ter beschikking moet komen, volgens het meerjarenplan, tot een maximum van f 30.000,- per jaar;
  - c. de zusterkerken in het Verenigd Koninkrijk te informeren over en te betrekken bij de contacten met de EPCEW;
  - d. zich te laten vertegenwoordigen tijdens de jaarlijks te houden vergadering van het zogenaamde 'klein platform', om zich door de kerken met contacten in het Verenigd Koninkrijk te laten informeren en deze te adviseren.

Gronden:

- 1. de EPCEW onderschrijft de Westminster Standards, die in het kerkelijk leven ook daadwerkelijk voor haar functioneren als formulieren van eenheid;
- 2. uit het Book of Church Order dat deputaten hebben bekeken, is op te maken dat we te maken hebben met een presbyteriale kerkorde, met daarin veel goede gereformeerde elementen, waardoor meer dan in de traditionele presbyteriaanse wijze van kerkregering recht wordt gedaan aan de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk;
- 3. de FCS heeft besloten om 'fraternal relations' met de EPCEW aan te gaan;
- 4. na overleg met de zusterkerk te Cardiff blijkt dit een goede mogelijkheid om het gereformeerd karakter van de EPCEW te versterken;
- 5. de financiële hulpverlening is toegezegd zodra een nieuwe predikant is beroepen;
- 6. in het 'kleine platform' zijn plaatselijke kerken en steuncomités uit Nederland vertegenwoordigd die contacten onderhouden en steun verlenen aan kerken in het Verenigd Koninkrijk; zij wisselen informatie uit en stemmen het beleid op elkaar af.

Norwich Reformed Church (NRC)

Materiaal :

- 1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.2.7;

2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.2.7.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten met de NRC te onderhouden en te intensiveren;
- b. aansluiting van deze kerk bij een bestaand kerkverband in het Verenigd Koninkrijk te stimuleren;
- c. de kerk te Assen-Noord te betrekken in de contacten met de NRC.

Gronden:

1. in de contacten door de kerk te Assen-Noord en het bezoek van deputaten is vastgesteld dat deze gemeente een goede gereformeerde leer voorstaat, en een gereformeerde kerkregering;
2. de kerk is klein en aansluiting bij een kerkverband is gewenst;
3. de kerk te Assen-Noord onderhoudt banden met de kerk in Norwich.

Kerkelijk leven in Suriname

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.3;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.3.

(door de cruciale rol die de OPC in het geheel speelt, is Suriname toegedeeld aan sectie III).

Besluit:

1. geen zusterkerkrelatie aan te gaan met de Estherhofgroep;
2. thans niet te zoeken naar de mogelijkheid om een zendeling vanuit Nederland uit te zenden naar Suriname;
3. deputaten op te dragen:
  - a. de mogelijkheid te onderzoeken van een tijdelijk of parttime docentschap van een gereformeerde theoloog aan het Apollos-instituut in Paramaribo;
  - b. deze besluiten toe te lichten aan de gemeenschap in Suriname en aan de OPC;
  - c. met de OPC in gesprek te blijven over eventuele wijzigingen in de omstandigheden die tot een ander beleid zouden kunnen leiden; de Gereformeerde Kerk te 's-Hertogenbosch te verzoeken het beperkte contact dat er is met de Estherhofgroep, te handhaven.

Gronden:

1. hoewel de Estherhofgroep geen geïnstitueerde kerk in volle betekenis is, verdient ze wel onze pastorale aandacht gezien de historie;
2. op dit moment is niet aan de minimumvoorwaarden voldaan die (zie rapport ds. Knigge) uitzending van een zendeling vanuit Nederland naar Suriname verantwoord mogelijk maakt;
3. het lijkt de moeite waard om te onderzoeken of via het theologisch opleidingsinstituut Apollos te Paramaribo door een gereformeerd docent uit Nederland een bijdrage kan worden geleverd aan de opleiding van voorgangers en zendingsmedewerkers in Suriname; wellicht kan het IRTT hierin een rol spelen;
4. door de briefwisseling met de Estherhofgroep kunnen te veel verwachtingen bij deze groep zijn gewekt; dat vraagt om een zorgvuldige toelichting.

International Conference of Reformed Churches (ICRC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 5.4.

Besluit:

1. het lidmaatschap van de ICRC te continueren;
2. deputaten op te dragen:
  - a. voorbereidingen te treffen voor deelname aan en tijdige benoeming van een delegatie naar de ICRC 2001 in de USA;
  - b. overleg te plegen met deputaten Oecumene Buitenland van de CGK over zaken die de ICRC en andere aangelegenheden van algemeen belang met betrekking tot relaties met buitenlandse kerken aangaan;
  - c. in het kader van herstructurering van zending en hulpverlening te trachten tot meer overleg en samenwerking te komen met andere lidkerken van de ICRC;
  - d. met andere lidkerken te komen tot regionale zendingsconferenties waar elkaars zendingsgebieden in kaart kunnen worden gebracht.

Gronden:

1. de ervaring van de contacten is positief te noemen en geeft een beter inzicht in elkaars werkzaamheden;
2. het contact bevordert de samenwerking op internationaal niveau;
3. om te komen tot een regionale samenwerking van de lidkerken op het gebied van de zending zijn nu de eerste afspraken gemaakt; actieve betrokkenheid van onze kant kan stimulerend werken;
4. elkaars zendingsgebieden in kaart te brengen is nuttig voor samenwerking op het gebied van zending, evangelisatie en opleiding (zowel van predikanten als van zendingswerkers).

Bij de bespreking over de buitenlandse betrekkingen met de EPCEW op 18 mei zijn de deputaten ir. A.J. Grashuis, ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, ds. M.H. Oosterhuis en ds. J. Wesseling aanwezig, alsmede oud-deputaat br. Jac. van der Kolk.

In de bespreking wordt gevraagd naar de kerk te Cardiff, die geen lid, maar alleen waarnemer is van de EPCEW. Hoe komt het bij deze kerk over als wij nu een zusterkerkrelatie aangaan met de EPCEW? Deputaat ds. De Jager antwoordt dat hier ontwikkelingen gaande zijn waarbij deputaten graag een brugfunctie tussen genoemde kerken willen vervullen. Dit laatste geldt ook in de richting van de Schotse kerken, want het is van belang dat ze daar weet hebben van de presbyteriaanse kerken in Engeland en Wales.

Het voorstel van de commissie inzake de EPCEW wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De bespreking over de overige buitenlandse betrekkingen van BBK sectie III op 22 juni wordt bijgewoond door de deputaten ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. J. Lenting en ds. H. van Veen, terwijl ook de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks, aanwezig is.

De rapporteur, oud. I.G. de Boer, geeft een korte inleiding op de bespreking van de betrekkingen met kerken in Angelsaksische landen en in de ICRC. De zorg die in de RCUS bestaat over onze kerken en waaraan haar afgevaardigde op de synode, rev. G. Syms, uiting gaf, krijgt aandacht van deputaten.

De voorgestelde zusterkerkrelatie met de PCEA vraagt zorgvuldigheid in onze relatie met de FRCA. De FRCA zijn met de PCEA in gesprek, maar nog niet toe aan een zusterkerkrelatie met haar. Wij hebben daarom jarenlang terughoudendheid betracht ten aanzien van de PCEA, hoewel GS Ommen 1993 reeds uitsprak dat de PCEA een trouwe kerk van de Here Christus is. Het is niet goed nog langer te wachten met het aangaan van een zusterkerkrelatie met de PCEA, maar dit moet aan de FRCA wel goed toegelicht worden.

Ds. A. de Jager vertelt dat de vraag of verschillen in liturgie en traditie kerkscheidend mogen zijn, zoals bijvoorbeeld speelt bij de EPC en RPCI, in een breder kader op de ICRC besproken zal worden. Of de kwestie met betrekking tot ds. F.J. van Hulst invloed heeft op het contact tussen FRCA en PCEA is niet duidelijk.

In de bespreking wordt gevraagd naar de toelating tot de kansel bij de PCEA van predikanten uit andere kerkgenootschappen. Dit is een van de punten waar de FRCA moeite mee hebben (zie aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 5.1.3). Hoe staat het met het toezicht op de kansel bij de PCEA? Is bekend hoe de FRCA reageren als wij met de PCEA een zusterkerkrelatie aangaan?

Deputaat ds. H. van Veen antwoordt, dat daar met de PCEA over gesproken is. Het op de kansel toelaten van bijbelgetrouwe predikanten uit andere kerken heeft te maken met de cultuur van presbyteriaanse kerken. Bij onze Schotse zusterkerken is dat ook zo. Als de verkondiging niet goed is, wordt er wel wat aan gedaan. Zodoende is er wel toezicht op de kansel, al is het anders geregeld dan wij gewoon zijn.

GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft al, rekening houdend met de FRCA, besloten dat met het aangaan van een zusterkerkrelatie tot 1999 gewacht zal worden (Acta art. 87, sub PCEA).

Ook wordt gevraagd naar de verhouding tussen de CanRC en de OPC. Ds. B. Hofford heeft toen hij brak met de OPC, zijn collegae uit de OPC valse herders genoemd. Toen hij later Canadian Reformed predikant werd, hebben de CanRC daar niets aan gedaan. Daarom heeft de OPC de contacten voorlopig opgeschort. Volgens deputaat ds. H. van Veen hoeft grond 2 bij het besluit over de OPC daarom echter niet aangepast te worden. Er zijn al jarenlang gesprekken, ook over andere punten. Hopelijk gaan deze toch weer verder. De wens daartoe leeft bij velen in de CanRC.

Bij de stemming over de voorstellen van de commissie wordt onderscheid gemaakt tussen relaties met zusterkerken en andere contacten. De voorstellen worden met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De preses dankt de deputaten van sectie III voor hun werk.

Artikel 92

18.05 / 16.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie IV: Europa en Afrika

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Eglise Réformée Confessante au Benin (ERCB)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten te onderhouden met het oog op het ontwikkelen van een zusterkerkrelatie;
- b. contact te houden met de assisterende kerken van Gouda en Waddinxveen en met DVN over de lopende hulpverlening;
- c. na te gaan of de hulpverlening aan de doelstelling blijft beantwoorden.

Grond:

het kerkelijk opbouw- en ontwikkelingswerk wordt geheel verzorgd door de Gereformeerde Kerken van Gouda en Waddinxveen, met hulp van DVN.

African Evangelical Presbyterian Church (AEPC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de contacten met de AEPC uit te bouwen met het oog op het ontwikkelen van een zusterkerkrelatie;
- b. desgevraagd hulp te verlenen in de vorm van het doen geven van gastcolleges voor korte perioden aan de theologische opleiding van AEPC, in samenwerking met het IRTT;
- c. zo mogelijk het werk over te dragen aan een assisterende kerk, in casu de kerk te Zwolle-Zuid;
- d. er op toe te zien dat de hulpverlening aan de doelstelling blijft beantwoorden;
- e. te overleggen met de OPC over de voortgang van de hulpverlening.

Gronden:

1. deze kerk verdient onze blijvende aandacht in verband met verdere ontwikkeling van een mogelijke relatie met haar, en zij heeft om nauwere banden gevraagd;
2. de kerk te Zwolle-Zuid is in principe bereid om assisterende kerk te worden voor al het werk in Kenia, maar vanwege onvoldoende inzicht in de situatie in Kenia heeft men besloten pas op de plaats te maken en de ontwikkelingen af te wachten;
3. de OPC heeft contacten en levert immateriële hulp.

Reformed Church of East Africa (RCEA)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.3;
2. aanvullend rapport BBK paragraaf 6.1.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten met de RCEA uit te bouwen met het oog op het ontwikkelen van een zusterkerkrelatie;
- b. desgevraagd hulp te verlenen in de vorm van het doen geven van gastcolleges voor korte perioden aan de theologische opleiding van RCEA, in samenwerking met het IRTT;
- c. zo mogelijk het werk over te dragen aan een assisterende kerk, in casu de kerk te Zwolle-Zuid;
- d. er op toe te zien dat de hulpverlening aan de doelstelling blijft beantwoorden;
- e. te overleggen met de OPC over de voortgang van de hulpverlening.

Gronden:

1. deze kerk zoekt kerkelijke contacten met bijbelgetrouwe kerken elders in de wereld;
2. de kerk te Zwolle-Zuid is in principe bereid om assisterende kerk te worden voor al het werk in Kenia;
3. het IRTT heeft eind 1998 op verzoek van BBK gastcolleges verzorgd;

4. de OPC verleent reeds hulp.

Nongu U Kristu u Ken Sudan hen Tiv (NKST)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.4.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten te onderhouden met oog op het ontwikkelen van een zusterkerkrelatie;
- b. de NKST te blijven aanspreken op hun lidmaatschap van de GOR en te stimuleren lid te worden van de ICRC;
- c. in overleg met DVN de praktische samenwerking met de NKST te bevorderen.

Gronden:

1. deze kerk wil graag contact met de gereformeerde broederschap in de wereld houden; via hun secretaris-generaal is er voortgang geboekt in de contacten;
2. zij draagt het gereformeerde standpunt helder uit en meent daardoor een positieve inbreng in de GOR te hebben; ze wil zich na de volgende GOR bezinnen op haar lidmaatschap;
3. in overleg met DVN wordt gekeken naar mogelijkheden voor samenwerking en hulpverlening.

Eglise Réformée Confessante au Congo (ERCC)

Voorheen ERCZ (Zaïre)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.5.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie te onderhouden en daartoe, na overleg met de kerk te Spakenburg-Zuid, een bezoek te brengen aan hun synode;
- b. contact te houden met de assisterende kerk te Spakenburg-Zuid en DVN over de hulpverlening, en daarbij na te gaan of deze aan de doelstelling blijft beantwoorden.

Gronden:

1. het kerkelijk opbouw- en ontwikkelingswerk wordt geheel verzorgd door de kerk te Spakenburg-Zuid;
2. voorafgaand overleg met de kerk te Spakenburg-Zuid is noodzakelijk alvorens een bezoek te brengen.

Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (VGKSA)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.6.

Besluit:

deputaten op te dragen:

de zusterkerkrelatie te onderhouden en daarbij bijzondere aandacht te geven aan de relatie met de GKSA.

Gronden:

1. de VGKSA zijn trouwe kerken van de Here Jezus Christus, die in Zuid-Afrika het gereformeerde geluid uitdragen;
2. de VGKSA zijn in gesprek met de GKSA; voor onze kerken is het de moeite waard dat gesprek nauwkeurig te blijven volgen.

Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.1.7;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 6.1.7.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de gesprekken met de GKSA over de relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken in Nederland voort te zetten;
- b. het gesprek tussen de GKSA en de VGKSA te blijven volgen;
- c. te streven naar een goede afstemming met de GKSA inzake het missionaire werk in Afrika.

Gronden:

1. er is voldoende ruimte voor gesprek met de GKSA over hun verhouding tot de Nederlands Gereformeerde Kerken;
2. de VGKSA heeft op haar synode besloten het gesprek met de GKSA op landelijk niveau weer op te starten;
3. door de GKSA is gevraagd om meer intensieve samenwerking in de zending in Afrika, bijvoorbeeld in de contacten met de ERCC en het radiowerk vanuit de RCUS.

Kerkelijk leven in Duitsland

Materiaal :

rapport deputaten BBK, 1999 paragraaf 6.2.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

zich op de hoogte te blijven stellen van de ontwikkelingen van het kerkelijk leven in Duitsland en goede initiatieven actief te ondersteunen.

Gronden:

1. deputaten hebben zich regelmatig op de hoogte gesteld van ontwikkelingen in het kerkelijk leven in Duitsland; er is regelmatig overleg geweest met leden en ex-leden van de Evangelische Kirche in Deutschland (EKD); deputaten hebben diverse conferenties en vergaderingen bijgewoond van verontrusten. Het blijkt, jammer genoeg, dat men het meer eens is over wat er fout is in de EKD, dan over de vraag hoe men nu verder moet;
2. vanuit Duitsland is gevraagd om steun vanuit Nederland in de vorm van belangstelling,

gebed en zo nodig ook materiële ondersteuning.

Eglise Réformée Evangelique Independante (EREI)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.2.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 6.2.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. zich op de hoogte te blijven stellen van de ontwikkelingen in de EREI via het zogenaamd 'Frans Beraad' en open te staan voor nieuwe mogelijkheden om contact te oefenen met als doel ontwikkelingen binnen de EREI in gereformeerde richting te bevorderen;
- b. hulp te verlenen volgens het financieel meerjarenplan bestemd voor lectruprojecten;
- c. zich op de hoogte te blijven stellen van het werk van het comité 'Steun Gardanne'.

Gronden:

1. deelname aan het 'Frans Beraad' geeft tevens de mogelijkheid om te zien welke Franstalige gereformeerde literatuur er wordt ontwikkeld, die eventueel te gebruiken is in Congo en Benin;
2. contacten geven mogelijk meer duidelijkheid over de positie van de EREI.

Greek Evangelical Church (GEC)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.2.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

de GEC te berichten dat, zo lang het lidmaatschap van de WvK voortduurt, een voortzetting van het contact niet zinvol is.

Grond:

het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 om de contacten te blijven onderhouden, heeft bij de GEC geleid tot de gedachte dat onze visie ten aanzien van hun lidmaatschap van de WvK, GOR en WARC is gewijzigd.

Het kerkelijk leven in Oost-Europa

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.2.4.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. zich op de hoogte te houden van de kerkelijke ontwikkelingen in Oost-Europa en mogelijkheden om de Gereformeerde Kerken in Nederland daar te presenteren

- te benutten;
- b. contact te houden met de kerk te Hattem en met de Stichting Fundament.

Gronden:

1. het beleid ten aanzien van Oost-Europa kan ongewijzigd worden voortgezet;
2. de kerk te Hattem is betrokken bij het kerkelijk opbouwwerk in Oost-Europa;
3. met de Stichting Fundament is de afspraak gemaakt dat, indien zij een situatie tegenkomt die wellicht interessant is voor deputaten BBK, dit zal melden.

Evangelical-Reformed Churches Union of Russia (ERCUR)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.2.5;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 6.2.5.

Besluit:

1. het verzoek van de ERCUR om een zusterkerkrelatie aan te gaan, in te willigen;
2. deputaten op te dragen:
in overleg met de kerk te Hattem te zoeken naar een nadere invulling van de zusterkerkrelatie, waardoor aan de uitgesproken behoefte van de ERCUR zo goed mogelijk tegemoet gekomen kan worden.

Gronden:

1. de ERCUR onderschrijft de Heidelbergse Catechismus, de Westminster Confessie en de Dordtse Leerregels, die door ondertekening bij ambtsaanvaarding ook daadwerkelijk functioneren als formulieren van eenheid;
2. het kerkelijk leven wordt zoveel als mogelijk georganiseerd volgens de Dordtse kerkorde;
3. de ERCUR telt slechts twee jonge kerken met een gering ledental, maar gezien hun zelfbewuste positie, hun inzet en missionaire intenties alsmede de groeimogelijkheden is op dit moment het aangaan van een zusterkerkrelatie gerechtvaardigd;
4. er zijn geen kerkelijke contacten die de door deze kerken gevraagde steun kunnen bieden; evenmin zijn er relaties die een belemmering zouden vormen voor het aangaan van een zusterkerkrelatie;
5. tijdens bezoeken aan de ERCUR is de dringende behoefte uitgesproken via een zusterkerkrelatie de geloofsgemeenschap met zusterkerken elders in de wereld te beoefenen en op deze wijze wederzijdse steun en bemoediging te ondervinden alsmede te profiteren van de ervaringen van de kerken in Nederland. Het is gewenst de wijze van contactoefening nader te concretiseren;
6. de kerk te Hattem voorziet de ERCUR al vele jaren van materiële en immateriële middelen ten behoeve van het opbouwwerk in samenwerking met de PS Gelderland.

Evangelisch-reformierte Kirche Westminster Bekenntnis (Ev.-ref. Kirche W.B.), Oostenrijk

Materiaal :

- aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 6.2.6.

Besluit:

- deputaten op te dragen:
- a. de contacten met de Ev.-ref. Kirche in Oostenrijk te laten onderhouden door de

- kerk te Venlo;
- b. contact te houden met de kerk te Venlo en met de Stichting SSRO over de verdere ontwikkeling van deze en eventuele andere gemeenten in Oostenrijk.

Gronden:

1. de kerk te Venlo is een bijzondere band aangegaan met de kerk te Neuhofen;
2. in Neuhofen en andere plaatsen wordt gewerkt aan de opbouw van gereformeerde kerken;
3. de broederschap in Oostenrijk is zwak en vraagt ondersteuning vanuit Nederland.

Bat Tsion 'gemeente' (BTG)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 6.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

contact te houden met de kerk te Ommen en met Stevaj over de verdere ontwikkeling van deze en eventueel andere gemeenten in Israël.

Gronden:

1. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft ermee ingestemd om contacten te onderhouden met de Bat Tsion 'gemeente' en de kerk te Ommen gevraagd die contacten uit te oefenen;
2. de contacten lopen niet echt soepel, maar er is nog geen reden om de contacten niet meer te zoeken.

Bij de bespreking over de buitenlandse betrekkingen met de ERCUR op 18 mei zijn de deputaten ir. A.J. Grashuis, ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, ds. M.H. Oosterhuis en ds. J. Wesseling aanwezig, alsmede oud-deputaat br. Jac. van der Kolk.

In de bespreking wordt gevraagd waarom de Ukraine-commissie te Hattem benadrukt, dat niet inwilligen van het verzoek van de ERCUR om een zusterkerkrelatie aan te gaan, niet begrepen zal worden (aanvullend rapport, paragraaf 6.2.5). De rapporteur, oud. I.G. de Boer, antwoordt dat daar geen verkeerde druk van uitgaat. Met de ERCUR bestaat al langer contact. Deputaat ds. J. Wesseling vult aan dat de ERCUR aan alle criteria voor een zusterkerkrelatie voldoet. Dat weten ze daar zelf heel goed.

Wat wordt met de missionaire intenties in grond 3 bedoeld? De kerken in de ERCUR zijn ijverig bezig het evangelie uit te dragen. De organisatie van hun kerkverband is op groei voorbereid.

De commissie heeft kennisgenomen van een aanbeveling van de kant van de kerk te Hattem.

Het voorstel van de commissie inzake de ERCUR wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De bespreking over de overige buitenlandse betrekkingen van BBK sectie IV op 16 juni wordt ook bijgewoond door de deputaten zr. H.E. Kooij-Oggel en br. H. Olde en de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks.

Deputaat ds. T. de Boer geeft een kort overzicht van de betrekkingen met kerken in Afrika. Er zijn kerken die contact met bijbelgetrouwe kerken zoeken, zoals de RCEA in Kenia en de NKST in Sudan. Er zijn kerken die voor kadervorming gebruik maken van cursussen van het IRTT. Er is veel werk te doen. Daarbij zullen prioriteiten gesteld moeten worden, terwijl voor de invulling van de relaties overleg met onze zusterkerken in Zuid-Afrika nodig is.

Zr. Kooij vertelt over het kerkelijk opbouwwerk in de kerk in Benin. Nu ds. J.P.C. Simpelaar daarheen wordt uitgezonden vanuit de PS Holland-Noord, blijft BBK alleen nog adviserend hierbij betrokken. Bij de contacten in Frankrijk gaat het met name om lectuurvoorziening. Br. Olde spreekt over de contacten in Duitsland. Deze zijn beperkt, maar er lijkt vastere vorm in te komen. De kerk te Venlo belegt geregeld Duitstalige diensten, waar zo'n vijftwintig mensen komen.

Gevraagd wordt waarom BBK ver weg veel actiever is dan in een land als Duitsland, dat vlak over de grens ligt. Is voor Duitsland 'zich op de hoogte blijven stellen van de ontwikkelingen' niet veel te afwachtend? Is er bezwaar tegen contact met een enkele kerk? In andere landen doet BBK dat toch ook wel?

Hoe loopt het contact met de theologische faculteit te Aix-en-Provence?

De rapporteur, oud. I.G. de Boer, antwoordt dat BBK geen officiële contacten heeft met Aix-en-Provence, alleen via het zogenaamde Frans Beraad.

Zr. Kooij vult aan dat er vanuit de TU te Kampen wel contact is met de faculteit in Aix-en-Provence. Verder steunt BBK over het algemeen geen evangelisatieactiviteiten van kerken waar we geen zusterkerkrelatie mee hebben. Dan blijft het bij activiteiten als lectuurvoorziening en wat incidenteel mogelijk is, net als bijvoorbeeld in Hongarije.

Br. Olde weerspreekt dat BBK in Duitsland weinig actief is. Deputaten zijn echter aan hun instructie gebonden en moeten daarom terughoudend zijn. Verdere activiteiten zullen uit Duitsland zelf moeten komen. De ontwikkelingen daartoe lijken positief. Deputaten bevoornden wel dat er in de contacten die er zijn, zoveel mogelijk eenheid van beleid is.

Bij de stemming over de voorstellen van de commissie wordt onderscheid gemaakt tussen relaties met zusterkerken en andere contacten. De voorstellen worden met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De preses dankt de deputaten van sectie IV voor hun werk, in het bijzonder zr. Kooij, die aftredend is.

Artikel 93

16.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie V: Spaans- en Portugeessprekende landen

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Iglesia Cristiana Reformada (ICR)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.1.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.1.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

de bestaande contacten met de ICR via de stichting Steun Broederschap Spanje (SBS) te blijven onderhouden en via SBS te blijven werken aan aansluiting van deze kerk bij de IRE, des te meer nu deze laatste zich door het aanvaarden van een gereformeerde kerkorde hebben ontwikkeld tot een kerkverband.

Grond:

op de synodevergadering van de IRE (10--11 september 1998) was een afvaardiging

van de ICR aanwezig; over en weer is de wens geuit om verder naar elkaar toe te groeien.

Iglesias Reformadas De Espana (IRE)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.1.2;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.1.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten in nauw overleg met de stichting SBS te blijven onderhouden;
- b. te stimuleren dat de ICR en eventueel andere kerken in Spanje worden uitgenodigd om toe te treden tot het kerkverband van de IRE met inachtneming van de nu vigerende kerkorde;
- c. mee te werken aan materiële hulpverlening volgens het patroon dat de laatste jaren is ontwikkeld;
- d. nader plannen uit te werken met betrekking tot beschikbaarheid van gereformeerde Spaanstalige literatuur en in samenwerking met de stichting SBS steun te blijven geven aan verantwoorde literatuurprojecten;
- e. waar mogelijk gebruik te maken van de diensten van het IRTT, om tegemoet te komen aan wensen voor verdere theologische vorming.

Gronden:

1. er zijn goede afspraken over taken en verantwoordelijkheden met de stichting SBS;
2. samengaan van de ICR en de IRE zal de kerk in Spanje alleen maar ten goede komen;
3. met behulp van literatuur en ondersteuning vanuit het IRTT is het mogelijk iets te doen aan de opleiding van nieuw kader;
4. het patroon van materiële hulpverlening is dat de hulp wordt aangevraagd door de IRE-synode en dat de stichting SBS de gelden bijeen brengt.

Igreja Reformada de Portugal (IRP)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.1;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.2.1.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de contacten met de IRP te Porto en te Lissabon te blijven onderhouden;
- b. de contacten tussen de IRP en ICPdP te blijven stimuleren;
- c. zo nodig op hun verzoek immateriële hulp te verlenen in de vorm van regelmatige werkbezoeken;
- d. zo veel mogelijk gebruik te maken van de mogelijkheden van het IRTT voor het geven van cursussen ter plekke;
- e. zo nodig materiële hulp te verlenen volgens het financieel meerjarenplan tot een bedrag van f 10.000,-- per jaar;
- f. met de NGKSA (Nederduits Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika) contact te houden over de voortgang van het werk in Portugal, en dat te doen in overleg met sectie IV.

Gronden:

1. de ontwikkelingen in de gesprekken zijn positief, de deelname aan conferenties blijkt vruchtbaar te werken om de samenwerking tussen de beide kerkengroepen te bevorderen;
2. het ontbreekt de IRP aan middelen om het kerkelijk opbouwwerk goed uit te voeren, zij heeft te kennen gegeven dat voor pastorale bearbeiding en ander kerkelijk opbouwwerk financiële steun zeer gewenst is;
3. de NGKSA heeft banden met de IRP welke voor een groot percentage bestaat uit ex-leden van de NGKSA.

Igreja Cristã Presbiteriana de Portugal (ICPdP)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.2.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de contacten met de ICPdP te Lissabon te blijven onderhouden;
- b. de contacten tussen de ICPdP en de IRP te blijven stimuleren;
- c. zo nodig op verzoek immateriële hulp te verlenen in de vorm van regelmatige werkbezoeken;
- d. zo veel mogelijk gebruik te maken van het IRTT voor het geven van cursussen ter plekke.

Gronden:

1. de bezoeken worden gewaardeerd en zijn nuttig voor de relatie;
2. er is een vorm van samenwerking tussen de ICPdP en de IRP op gang gekomen;
3. het ligt in de lijn van het IRTT om aan het werk van toerusting invulling te geven.

Iglesia Cristiana de Fé Reformada (ICFER)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.3;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.2.3.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie met de ICFER te blijven onderhouden;
- b. met de ICFER te overleggen over de voortgang van de theologische vorming na beëindiging van het project ds. Keeseberg in 2002;
- c. de personele ondersteuning van de theologische opleiding van de ICFER volgens de gemaakte afspraken met de ICFER voort te zetten tot 2002;
- d. akkoord te gaan met de afspraken die zijn gemaakt met de kerk te Zwijndrecht en de PS Holland-Zuid inzake de verbinding van ds. Keeseberg aan de kerk te Zwijndrecht en de financiële verplichtingen;
- e. de contacten tussen ds. Keeseberg en het IRTT te bevorderen, opdat zij wederzijds van elkaars werk de vruchten kunnen plukken;
- f. de contacten tussen de ICFER en de kerk te Curaçao en de zendingsgemeenten aldaar te blijven bevorderen;
- g. te blijven aandringen bij de PS Holland-Zuid op voortgaande financiële deelname aan dit project.

Gronden:

1. de ICFER heeft gevraagd de personele steun te blijven verlenen. In samenwerking met de kerk te Zwijndrecht kan aan de theologische opleiding van de ICFER in Venezuela verder inhoud worden gegeven;
2. contacten met het IRTT zullen nuttig zijn voor beide partijen;
3. de relatie met ds. Keesenberg is als die van emeritus-predikant, verbonden aan de kerk te Zwijndrecht;
4. de financiële verplichtingen zijn niet volledig door de PS Holland-Zuid overgenomen vanwege andere verplichtingen, wel is deelname in de financiële verplichtingen toegezegd.

Iglesia Presbiteriana Independiente de Mexico (IPIM)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.4;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.2.4.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. nader te onderzoeken of en zo ja op welke wijze contacten kunnen worden onderhouden met deze kerk en haar seminarie;
- b. nader te onderzoeken op welke wijze wij de IPIM kunnen dienen met informatie over de gereformeerde leer en kerkgeschiedenis, eventueel via een donatie aan de bibliotheek van het seminarie, en voor titels en beschikbaarheid van Engelstalige literatuur eventueel contact op te nemen met de CanRC;
- c. attent te blijven op de mogelijkheid om voor de theologische opleiding in het Spaanstalig gebied gebruik te maken van het seminarie Juan Calvino.

Gronden:

1. dit is voortzetting van het beleid van de GS Berkel en Rodenrijs 1996;
2. vanuit de CanRC wordt momenteel gewerkt aan intensivering van de contactoefening met de IPIM.

Igreja Reformada da Colonia Brasolanda (IRCB), Unai, MG, Brazilië

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.5;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.2.5.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de zusterkerkrelatie met de IRCB te blijven onderhouden;
- b. deze kerk op de hoogte te blijven houden van de contacten met de IPB en de IER en goede aandacht te geven aan de ontwikkelingen in de richting van een verband van gereformeerde kerken in Brazilië;
- c. bij een eventuele reis naar Brazilië zo mogelijk deze kerk in het reisschema op te nemen;
- d. verzoeken om tijdelijke pastorale hulp aan deze zusterkerk hartelijk in de aandacht van de kerken en hun predikanten aan te bevelen;
- e. contact te onderhouden met de SOVB (Stichting Ontwikkeling Vestiging Brasolanda).

Gronden:

1. deze zusterkerk verdient onze aandacht; door etnische achtergrond en geografische ligging verkeert deze kerk in een geïsoleerde positie;
2. de IRCB werkt mee aan de constituering van een eigen kerkverband in het jaar 2000;
3. de SOVB treedt in Nederland op als adres en hulpgevend orgaan om de nodige hulp te mobiliseren.

Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB)

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.6;
2. aanvullend rapport deputaten BBK, paragraaf 7.2.6.

Besluit:

deputaten op te dragen:

- a. de bestaande contacten inclusief die conform de afspraken ten aanzien van de Gezamenlijke Commissie, te blijven onderhouden ter bevordering van de wederzijdse kennismaking en de ontwikkeling van gezamenlijke projecten;
- b. in overleg met de kerk te Assen-Zuid te blijven werken aan de ontwikkeling van gezamenlijke projecten voor materiële en/of immateriële hulpverlening, waarbij met name gedacht moet worden aan projecten voor theologisch onderwijs en/of het zendings-/evangelisatiewerk, en zo mogelijk gebruik te maken van de diensten van het IRTT;
- c. contact te houden met de kerken te Assen-Zuid, Unaí, Hamilton en Surrey en met de deputaten BBK van de CanRC over de ontwikkelingen van de IPB en de gezamenlijke projecten met de IPB.

Gronden:

1. de IPB wenst te blijven in de calvinistische lijn, ondanks het voorkomen van verschillende richtingen;
2. evaluatie van de samenwerking zal in de komende jaren plaatsvinden;
3. de genoemde kerken zijn nauw betrokken bij kerkstichting en kerkelijk opbouwwerk en de vorming van een kerkverband in Brazilië.

Igrejas Evangélicas Reformadas do Brasil (IER)

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 7.2.7.

Besluit:

deputaten op te dragen:

in contact te blijven met de IER en op ontwikkelingen in gereformeerde richting positief in te spelen.

Gronden:

1. deputaten hebben bij een bezoek aan Brazilië contact gehad met een commissie van de IER;
2. er is geen reden het beleid van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 te wijzigen;
3. de IER heeft het plan om een gereformeerde opleiding voor predikanten en evangelisten op te zetten in het zuiden van Brazilië in samenwerking met de IPB.

In de bespreking wordt gevraagd naar de financiële dekking van de steun aan de ICFER, omdat de PS Holland-Zuid de financiële verplichtingen nog niet helemaal heeft overgenomen. De rapporteur, oud. I.G. de Boer, antwoordt dat BBK garant staat ingeval de PS Holland-Zuid niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De informatie die het deputatenrapport hierover geeft, met de daarbij vermelde steunbedragen, is gedateerd. De PS Holland-Zuid heeft de intentie uitgesproken zoveel mogelijk zelf te voorzien in wat nodig is. Ze heeft zich alleen het recht voorbehouden dit jaarlijks opnieuw te bezien. Voor de eventueel nodige financiën bestaat dekking in de meerjarenbegroting van BBK.

Gevraagd wordt ook naar het karakter van het contact met de IPB.

Deputaat ds. J.J. Schreuder antwoordt dat de contacten van BBK ongelijksoortig zijn. De kerk te Unai bijvoorbeeld bestaat uit één gemeente, die vanwege haar geïsoleerde ligging onze steun nodig heeft. De IPB kent een groot kerkverband met veel gemeentes. Daarbij zijn de contacten moeilijk in te schalen. Er zijn plaatselijk ook verschillende stromingen.

Bij de stemming over de voorstellen van de commissie wordt onderscheid gemaakt tussen relaties met zusterkerken en andere contacten. De voorstellen worden met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven hierbij buiten stemming.

De preses dankt de deputaten van sectie V voor hun werk, in het bijzonder br. J.L. Joosse, die aftredend is.

Artikel 94

16.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie VI: Lux Mundi en publiciteit

Voorstellen : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Materiaal :

rapport deputaten BBK 1999, paragraaf 8.

Hierin wordt melding gemaakt van het publiciteitsplan met de volgende punten:

- a. het viermaal per jaar publiceren in 'Tot aan de einden der aarde';
- b. het viermaal per jaar zenden van een A-viertje naar de kerkenraden. Zo'n artikel kan gepubliceerd worden in het plaatselijk kerkblad;
- c. het zenden van een aangeklede aankondiging voor een BBK-collecte;
- d. het Nederlands Dagblad attenderen op ontwikkelingen in buitenlandse kerken met onmiddellijke nieuwswaarde;
- e. het eens in de drie jaar (na een generale synode) publiceren van een nieuwe 'Wereldwijd' en jaarlijks een blad met correcties, wijzigingen en aanpassingen.

Besluit 1:

deputaten op te dragen:

- a. publicatie van Lux Mundi te continueren;
- b. dit te laten realiseren binnen een budget van maximaal f 20.000,-- per jaar.

Grond:

bij het opschonen (in 1997) van het bestand van abonnees in het buitenland is gebleken dat het blad grote belangstelling en waardering geniet.

Besluit 2:

deputaten op te dragen:

- a. uitvoering te geven aan het vastgestelde publiciteitsplan;
- b. een website op internet te (laten) verzorgen;
- c. één en ander te realiseren binnen een budget van maximaal f 10.000,-- per jaar.

Gronden:

1. om het werk van deputaten onder de aandacht van de kerken te krijgen is goede voorlichting een noodzaak;
2. door het maken van een website kan voor het werk een nog bredere belangstelling gewekt worden.

Voor de publicaties van BBK bestaat veel belangstelling, zegt de rapporteur, oud. I.G. de Boer. Bij Lux Mundi is dit door middel van een enquête gebleken. Daarop was grote respons met veel positieve reacties. Het blad Wereldwijd bevat veel informatie over de diverse kerken. Het is de moeite waard die actueel te houden.

De website zal geen avontuur zijn, maar goed voorbereid een actuele presentatie bieden.

Gevraagd wordt wat je kerkelijk kunt doen als je naar een land gaat waar geen kerk is waar we een relatie mee hebben. De rapporteur antwoordt, dat dat de eigen verantwoordelijkheid is van wie naar het buitenland gaat. Het blad Wereldwijd biedt informatie, maar is niet een soort hotelgids. Deputaat ds. J.J. Schreuder zegt dat het in zo'n situatie altijd goed is om bij het bureau van BBK te informeren.

Voor de beantwoording van de vraag of het bij het voorgestelde publiciteitsplan nog nodig is de rapporten voor de synode ook aan de plaatselijke kerken te sturen, wordt verwezen naar het *Algemeen besluit* inzake de buitenlandse betrekkingen (zie art. 97 van deze Acta).

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. Hierbij blijven de deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder buiten stemming.

De preses dankt de redactie van Lux Mundi voor haar werk, in het bijzonder ds. J. Klamer, die aftreedt, en zijn vrouw zr. J.J. Klamer-Rietkerk, die de administratie van Lux Mundi heeft verzorgd.

Artikel 95

22.06.99

Buitenlandse betrekkingen, sectie VII: Zending en hulpverlening

Voorstel : commissie 5

Rapporteurs : P.H. van der Laan, H. Sytsma en A. van der Sloot

Materiaal :

1. aanvullend rapport van deputaten Betrekkingen met de Buitenlandse Kerken ten behoeve van de Generale Synode van Leusden 1999, hoofdstuk 9 sectie VII: Hulpverlening en beleid; met bijlage D: "Zending en hulpverlening, wending naar samenwerking in Woord&daad vanuit de Gereformeerde Kerken in Nederland", Zwolle, september 1997;
2. brief van de kerk te Rijnsburg dd. 9 maart 1999. De kerkenraad betwijfelt of de voorstellen van BBK wel volgens de weg van artikel 30 KO zijn voorbereid; de raad maakt formeel bezwaar tegen de oprichting van een professioneel landelijk bureau, omdat er binnen onze kerkordelijke bepalingen geen toezicht op gehouden kan worden; de raad ziet het niet als mogelijk dat een kerkelijke vergadering verantwoordelijkheid neemt voor het werk van DVN, omdat het daarbij niet om ambtelijke arbeid gaat. Hulpverlening is geen taak voor de kerk;
3. brief van de kerk te Drachten-Oost dd. 10 maart 1999. De raad maakt bezwaar tegen

onderdelen in het BBK-rapport die denigrerende uitspraken bevatten over het zendingswerk in het recente verleden. Daarmee wordt ten onrechte geprobeerd om een bereidheid tot verandering te bewerken. De voorgestelde zendingsteams krijgen bevoegdheden mee, waarin ambtelijke en niet-ambtelijke verantwoordelijkheden door elkaar lopen. In de naam van het deputaatschap moet ook de naam "oecumene" terugkomen. Maar de totaalstructuur is nog niet duidelijk. De raad vraagt zich af waarom BBK geweigerd heeft de aanzet tot een Indonesië-raad verder uit te werken. Van een landelijk bureau verwacht de raad meer professionalisering, kostenstijging en de afname van vrijwilligerswerk. Door een te sterke centralisatie zal het werk nog verder bij de kerkleden vandaan komen te staan. De raad ziet liever dat de bestaande suggestie tot herstructurering van het College van Samenwerking (CvS) wordt uitgewerkt. In een bijlage geeft de raad inzicht in dat voorstel voor een CvS nieuwe stijl (proeve van 13 november 1996). Daarin is sprake van een Landelijk ZendingsOverleg, waarvoor alle zendende kerken en ook diverse andere kerkelijke partners worden uitgenodigd. Dit overleg zou als overgangsmaatregel kunnen dienen voor de ontwikkeling van een meer blijvende structuur;

4. brief van de kerk te Vroomshoop dd. 11 maart 1999. De raad stelt dat het werken met Woord en Daad al jaren in het zendingswerk wordt toegepast. DVN verzorgde toch de bijpassende daad? Voor grootschalige ontwikkelingsprojecten van DVN kunnen kerkelijke vergaderingen geen verantwoordelijkheid nemen. Het BBK-rapport confronteert zich niet met publicaties en besluiten uit het verleden. De inning van quota zal ook moeilijker worden als er landelijke concentratie van zending en hulpverlening plaatsvindt. De suggestieve beschrijving door BBK van het zendingsverleden vindt de raad bedenkelijk. Bovendien is het toekomstperspectief niet duidelijk. De betrokkenheid van de gemeente zal niet toenemen. De voorstellen geven daarover geen enkele garantie. Generaal beleid zal wel nodig zijn. Maar op Irian verkeert de zending in de tweede fase. Dus houden zendende kerken nog hun verantwoordelijkheid. Binnen CvS en Commissie van Overleg (CvO) is er een tendens om meer bindende afspraken te maken. Bovendien is het platform ROFOR (Reformed Organisation for Foreign Relief) er ook nog. Dus waarom zijn BBK en DVN op het laatste moment afgehaakt van de Indonesië-raad? BBK is eigenlijk tegenstrijdig in haar voorstellen en het is een open vraag of ze wel bevoegd is om dit soort beslissingen door een synode te laten nemen. De voorgestelde structuur staat nog in de steigers. En dit geheel is nog te onrijp om nu al te kunnen gaan functioneren;
5. brief van de kerk te Drachten-Z/W dd. 10 maart 1999 met adhesie aan de brief van de kerk te Drachten-Oost;
6. brief van de kerk te Middelburg dd. 15 maart 1999. De raad meldt dat het CvS op basis van de BBK-voorstellen een proeve van organisatie heeft gemaakt (proeve van 26 november 1998). Op die proeve heeft de kerk commentaar. Veranderingen zijn wel nodig. Maar in de voorgestelde modellen neemt de betrokkenheid van de gemeente bij zending en hulpverlening af. De plaatselijke kerken verdwijnen uit het zicht. We kunnen beter het samenwerkingsmodel van de kerken uit het Zuiden navolgen;
7. brief van de kerk te Spakenburg-Zuid dd. 13 maart 1999. De raad stuurt een rapport in dat ook de instemming geniet van de zendingsdeputaten van de PS Utrecht. Het bijgevoegd rapport biedt een overzicht van de taakverschuiving van de zendeling in de missionaire dienst. Van zendeling naar hulpverlener. Met de instelling van de ambten is het zendingswerk voltooid, al blijft verdere hulp nodig voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk. Ook aan andere hulpvragende kerkelijke relaties in het buitenland moet tegemoet gekomen worden door een aanbod van docenten. De hulpverlening aan en door de diverse kerken biedt een uiteenlopend beeld. De kerkordelijke positie van zendeling nieuwe stijl is een andere dan die volgens artikel 25 KO. Zijn werk staat meer in het kader van artikel 47 KO. Een voorstel van prof. dr. M. te Velde en docent drs. C.J. Haak tot aanvulling van artikel 47 KO neemt de raad graag over. Toch eindigt de raad met een open vraag of de positie van de hulpgevendende docent niet beter ondergebracht kan worden bij artikel 12 KO. De raad doet suggesties voor een aangepast bevestigingsformulier;
8. brief van de Friese zendingsdeputaten dd. 10 april 1999 waarin zij adhesie betuigen

- aan de brief van de kerk te Drachten-Oost. Deputaten zien als punten van zorg de betrokkenheid van gemeenteleden, het creëren van een organisatorisch waterhoofd, een centraal bureau voor quota-inning en onduidelijke uitwerking van de plannen;
9. brief van de kerk te Enschede-Noord dd. 15 maart 1999. De zendende kerk onderschrijft de noodzaak tot verandering in structuur en is het in grote lijnen eens met de BBK-voorstellen. Maar de raad dringt erop aan dat bij de uitwerking in ieder geval de zendende kerken nauw betrokken zullen zijn;
  10. brief van de kerk te Emmen dd. 19 maart 1999 waarin zorg wordt uitgesproken of het inrichten van een landelijk bureau voor Zending en Hulpverlening financieel wel op te brengen is.

Besluit 1:

op basis van het rapport van deputaten BBK en de ingekomen reacties uit de kerken de volgende uitgangspunten voor zending en kerkelijke hulpverlening vast te stellen:

1. het behoort tot de aard van Christus' kerk met het evangelie dat haar is toevertrouwd ook buiten de wereld van eigen taal en cultuur hen te zoeken die vreemd zijn aan of vervreemd zijn van God en zijn dienst. De kerk beoogt door de dienst van het evangelie gemeenten van Christus te planten die in gebondenheid aan de Schrift, de gereformeerde belijdenis en de kerkorde komen tot de ontwikkeling van een eigen kerkelijk leven;
2. de kerk laat door middel van uitzending het evangelie, dat is de blijde boodschap van geloof en liefde, horen. Daarom doet zij de verkondiging van het woord des geloofs vergezeld gaan van het betonen van christelijke barmhartigheid;
3. de plaatselijke kerken zijn geroepen tot het zendingswerk, zowel tot de verkondiging van het woord des geloofs als tot het christelijke barmhartigheidsbetoon;
4. de kerkenraad zal met de diakenen de gemeente bij de vervulling van deze zendingsroeping betrekken door haar ondersteuning te vragen, haar medewerking in te schakelen en haar op te wekken tot gebed;
5. wanneer kerken bij het vervullen van deze roeping samenwerken, zullen zij dat doen binnen de kerkelijke ressorten en zo mogelijk via de meerdere vergaderingen;
6. kerken kunnen, al dan niet samen met andere kerken, zowel in het kader van zending (art. 24 KO) als kerkelijke hulpverlening (art. 47 KO) samenwerken met erkende zusterkerken in het buitenland en eventueel ook met andere kerken van gereformeerde belijdenis en kerkregering;
7. de verantwoordelijkheid voor de ondersteuning van zusterkerken in het kader van zending en kerkelijke hulpverlening ligt bij kerkenraad en diakenen. Ook de diakenen hebben in dezen de taak de gemeente op te wekken tot meelevens, gebed en steun.

Gronden:

1. sedert de afschaffing van de zendingsorde door de GS Kampen 1951 is door de gereformeerde kerken geen generaal beleid inzake de zending gevoerd. Veel van het zendingswerk is onder Gods zegen in de fase gekomen van verdere opbouw van het jonge kerkelijk leven. Daarnaast is ook de kerkelijke hulpverlening aan buitenlandse jonge kerken tot ontwikkeling gekomen. Zowel het deputatenrapport als de reacties vanuit de kerken op dit rapport laten zien dat het gevoelen algemeen is, dat de complexiteit van het werk van zending en hulpverlening een generaal beleid vraagt. Deputaten hebben daartoe voorstellen ontwikkeld in opdracht van de GS Berkel en Rodenrijs 1996. Aan de opdracht tot beleidsontwikkeling dient ten grondslag te liggen dat de kerken in generaal verband verantwoordelijkheid willen nemen voor beleid inzake zending, kerkelijke hulpverlening en oecumenische samenwerking. Analoog aan de kerkelijk aanvaarde richtlijnen voor de evangelisatie kunnen richtlijnen voor de zending geformuleerd worden;
- 1.1 de GS Kampen 1975 heeft voor de richtlijnen voor de evangelisatie haar uitgangspunt

- genomen in het missionair karakter van de kerk. De synode verwees daarbij naar de voorbede die de kerk doet krachtens Gods wil tot behoud van alle mensen (1 Timoteüs 2:2-4) en naar de weg van Gods welbehagen onder alle volken (DL II, 5);
- 1.2 de kerk wil de mensen binnen haar eigen leefwereld bereiken door middel van evangelisatie. Door over de grenzen van taal en cultuur medemensen aan te spreken in hun leefwereld geeft de kerk gehoor aan het vervullen van haar zendingsroeping naar artikel 24 KO;
  - 1.3 zendingsarbeid zal gericht moeten zijn op aansluiting door belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer bij de gemeente van Christus (naar analogie van artikel 26 KO). De zending heeft bovendien als doel de stichting van een gemeente en door vorming van een kerkverband de groei naar een zelfstandig kerkelijk leven;
  2. het overbrengen van het evangelie door middel van uitzending gaat naar het voorbeeld van Christus en van zijn apostelen vergezeld van het betoon van christelijke naastenliefde. In zijn werk als Borg en Middelaar deed Christus zijn evangelieprediking vergezeld gaan van daden van ontferming (Matteüs 8:1-17). Daarin is Hij ons ten voorbeeld (zie formulier bevestiging diakenen). En Paulus in zijn ambt als apostel bewerkte door de kracht van de Geest gehoorzaamheid des geloofs door woord en daad, door tekenen en wonderen (Romeinen 15:18), terwijl de gemeente te Tessalonica de verkondiging van het evangelie bevestigd zag door de belangeloze inzet van de apostel (1 Tessalonicenzen 2:9-12). Op basis van de goedertierenheid en mensenliefde die God ons in de zending van Zijn Zoon heeft bewezen is de gemeente van Christus geroepen vooraan te staan in het doen van goede werken (Titus 3:4-8);
  3. artikel 24 KO bepaalt dat bij de vervulling van de zendingsroeping de artikelen van de kerkorde in acht genomen moeten worden. Het artikel gaat daarbij uit van een zendingsroeping voor alle kerken. Dat is volgens het bevel van Christus in Matteüs 28:19;
  4. elke plaatselijke gemeente heeft haar missionaire roeping. De dienst van kerkenraad en diakenen houdt in dat zij de gemeente wijzen op haar roeping en haar toerusten voor de vervulling daarvan (Efeziërs 4:12);
  - 4.1 naast het delegeren van voorlichting (commissie) en advisering (bestuurlijke adviescommissie) kunnen kerkenraden ook structuren toepassen van taakgroepen en projectgroepen voor diaconale projecten;
  - 4.2 ambtsdragers zijn geroepen om leiding te geven aan de voorbede van de meewerkende gemeente;
  5. artikel 24 KO schrijft bij samenwerking voor, te werken volgens de kerkverbandelijke ressorten; een samenwerkingsverband kan zich beperken tot een aantal kerken binnen een classis of enkele classes binnen een particuliere synode. Op de meerdere vergadering zal naar artikel 30 KO het zendingswerk behandeld worden waar alle kerken uit het ressort bij betrokken zijn;
  6. als uitgangspunt voor de invulling van relaties met zusterkerken in het buitenland heeft de GS Ommen 1993 gesteld dat de kerken elkaar willen "helpen, bemoedigen en opscherpen in het in woord en daad getuigen zijn van de Here Jezus Christus in deze wereld";
  - 6.1 uitgangspunt voor kerkelijke hulpverlening is het helpen van zusterkerken bij het vervullen van hun zendingsopdracht; deze hulpverlening gebeurt in het kader van het hulpbetoon van zusterkerken naar 2 Korintiërs 9:13;
  - 6.2 voor de kerken in Nederland is er naast de arbeid van zending en kerkplanting in eigen verantwoordelijkheid ook de arbeid van kerkelijke hulpverlening in het buitenland. Doorgaans gaat het daarbij om jonge kerken die door missionaire activiteit volop in ontwikkeling zijn. De hulpverlening aan zulke kerken is dan ook te beschouwen als missionaire arbeid die gericht is op het zelfstandig functioneren van de desbetreffende kerk in eigen omgeving;
  - 6.3 in het kader van de ICRC wordt gezocht naar vormen van internationale samenwerking op missionair terrein. Samenwerking kan zich ook voordoen met kerken van gereformeerde belijdenis en kerkregering buiten de kring van de ICRC;
  7. het IRTT en DVN kunnen kerkenraden en diakenen helpen in het ondersteunen van de zusterkerken in het kader van zending en kerkelijke hulpverlening in het buitenland, terwijl het GDD de diakenen kan toerusten om de gemeente erbij te betrekken.

Besluit 2:

1. een generaal deputaatschap voor zending en hulpverlening (Z&H) in te stellen met als opdracht het formuleren, het doen uitvoeren en het bewaken van een generaal kerkverbandelijk beleid voor zending en hulpverlening in die dingen die de kerken gemeenschappelijk hebben;
2. deputaten op te dragen om:
  - a. in goed overleg met alle betrokken zendende kerken en desbetreffende samenwerkingsverbanden een regeling op te stellen waarin de onderlinge samenhang, de verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden eenduidig zijn vastgelegd;
  - b. in overleg met deputaten IRTT de wenselijkheid en mogelijkheid te onderzoeken van integratie van beide deputaatschappen en zo ja tot effectuering over te gaan;
  - c. overleg te voeren met deputaten BBK over de gewenste samenwerking en benodigde taakafbakening inzake zending en oecumenische hulpverlening, zo mogelijk ook in ICRC-verband;
  - d. overleg te voeren met zendende kerken en classicae en/of particulier-synodale zendingsdeputaten over hun bestaande verplichtingen en het uitstippelen van beleid inzake zending en oecumenisch hulp;
  - e. het bestaande en nieuw op te zetten zendingswerk en hulpbetoon te coördineren, zodat een optimale verdeling plaats kan vinden over de kerken en het werk zo goed mogelijk zal worden uitgevoerd;
  - f. periodiek en gestructureerd overleg te voeren met zendende kerken en classicae en/of particulier-synodale zendingsdeputaten over bestaand beleid en beleidsvoornemens en de uitvoering daarvan;
  - g. een landelijke bureau voor Z&H op te richten om bovengenoemde taken op professionele wijze te begeleiden respectievelijk uit te voeren en deze oprichting budgetneutraal te doen verlopen;
  - h. in overleg met de vereniging DVN tot goede beleidsafspraken te komen en tevens te overleggen om te komen tot integratie van DVN en Z&H voorzover dat wenselijk is;
  - i. met deputaten GDD te overleggen over toerusting van de diakenen.

Gronden:

1. om een verantwoorde samenhang tussen verkondiging van het woord des geloofs en het christelijke barmhartigheidsbetoon te bewaren, alsmede om te komen tot de nodige afstemming van de werkzaamheden, die door de verschillende kerken in het kader van zending en kerkelijke hulpverlening worden ondernomen, is generaal beleid nodig. Dit generaal beleid dient zich te beperken naar artikel 30 KO tot die dingen die de kerken bij hun werk van zending en hulpverlening gemeenschappelijk aangaan;
2. de GS Leeuwarden 1990 gaf opdracht om studie te doen naar uitbreiding van het hulpverleningswerk. De GS Ommen 1993 nam als beleidsstuk het rapport 'Onbekrompen delen' aan. De GS van Berkel en Rodenrijs 1996 nam de nota 'Beleid-1994' aan evenals het rapport 'Help in Overleg!'. Deputaten BBK geven in hun rapport aan dat de samenhang tussen hulpverlening en zending onderdeel van beleid dient te zijn. Dit beleid moet door deputaten verder ontwikkeld en geformuleerd worden;
3. het aanvaarde beleid moet uitgevoerd worden. Daarvoor is overleg nodig met de betrokkenen om tot goede coördinatie te komen. Daarbij zullen de kerken hun voornemens inzake opzet en uitvoering van het zendings- en hulpverleningswerk aan deputaten voorleggen en afstemmen op het generaal beleid;
4. voor de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van het beleid inzake zending en kerkelijke hulpverlening door de kerken is beleidsoverleg met en coördinatie door deputaten Z&H nodig; dit alles dient te geschieden overeenkomstig de criteria die genoemd worden in de paragraaf 'Richtlijnen voor de hulpverlening', die in de nota 'Help in overleg!' zijn opgenomen (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996 bijlage XIV, blz. 372);
5. op grond van de roeping die de kerken erkend hebben tot het werk van zending en

hulpverlening kan DVN besluiten om haar activiteiten of een deel daarvan te integreren in het generaal deputaatschap Z&H;

6. de opzet en uitvoering van zendings- en hulpverleningswerk vraagt naast bereidheid ook deskundigheid. De deputaten BBK hebben verklaard dat de oprichting van een landelijk bureau Z&H budgetneutraal gerealiseerd kan worden. Bij herstructurering van het werk kan gebruik gemaakt worden van gelden die BBK ter beschikking staan in het kader van de oecumenische hulpverlening; vertegenwoordigers van DVN hebben verklaard dat het eventueel onderbrengen van de activiteiten van DVN bij het op te richten bureau Z&H voor de kerken budgetneutraal kan plaatsvinden. DVN kan in het kader van efficiency en herstructurering van het werk gelden vrijmaken om genoemde integratie te bekostigen.

Besluit 3:

niet te voldoen aan het verzoek van de kerk te Spakenburg-Zuid.

Gronden:

1. de kerkorde schiet in de huidige situatie niet tekort. Blijkens artikel 12 KO kunnen predikanten een benoeming aannemen waarin zij zich geheel gaan wijden aan een bijzondere taak. Het gaat niet aan om voor al die gevallen waarin een predikant zich gaat wijden aan een bijzondere taak, ook een apart bevestigingsformulier op te stellen;
2. predikanten die in het kader van oecumenische hulpverlening aan zusterkerken worden uitgeleend, kunnen worden uitgezonden met een speciaal daartoe opgestelde instructie.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. J. Lenting, ds. H. van Veen en prof. drs. K. Wezeman aanwezig. Ook zijn er vertegenwoordigers van De Verre Naasten en van verscheidene zendende kerken.

Een van de rapporteurs, ds. P.H. van der Laan, leidt de bespreking in. Van de kant van met name jonge buitenlandse kerken wordt steeds vaker onze hulp gevraagd, niet zozeer alleen materieel, maar vooral ook voor theologische opleiding en kerkelijk opbouwwerk.

Bij hulpverlening moeten we niet alleen aan betoon van barmhartigheid denken, maar ook aan hulp bij het brengen van het evangelie. Met name jonge kerken willen het evangelie in hun omgeving met woord en daad laten uitstralen.

De complexiteit van zending en hulpverlening vraagt om een integrale aanpak ervan. GS Berkel en Rodenrijs 1996 vroeg de kerken, ook de zendende kerken, hun beleid af te stemmen op de beleidsstukken 'Onbekrompen delen', 'Beleid-1994' en 'Help in overleg!'. BBK kwam in overleg met betrokkenen in zending en hulpverlening met een voorstel, dat ondanks kritische opmerkingen de instemming had van de zendende kerken. Zodoende ligt de zaak van zending en hulpverlening wettig naar artikel 30 KO en goed voorbereid hier ter tafel. De noodzaak tot onderlinge afstemming en de vereiste kundigheid gaan alle kerken aan, zodat niet iedere instantie z'n eigen gang kan gaan.

Van de herstructurering van zending en hulpverlening moet een stimulans uitgaan voor de betrokkenheid van de plaatselijke kerken, die hiervoor immers eerstverantwoordelijk zijn.

Vanuit de vergadering wordt opgemerkt, dat de commissie integratie principieel onderbouwt, maar dat het toch ook heel praktisch is om gewenste hulp te kunnen verlenen vanuit één adres.

Kun je hierbij nog van zending spreken, of gaat het meer om hulp aan zusterkerken? Ligt onze missionaire taak niet dichtbij, in onze eigen omgeving?

Wat wordt bij centralisatie en professionalisering nog van de gemeente aan ondersteuning verwacht naast meeleven en gebed (uitgangspunt 4)? Wat is daarbij speciaal de taak van de diakenen? Zal door de nieuwe structuur het meeleven van de kerken niet minder worden? Laten deputaten voor een goede voorlichting zorgen.

Door verschillende zendende kerken zijn bezwaren naar voren gebracht. Hoe krijg je deze

nu mee in de nieuwe structuur? Waar blijkt dat DVN hier achter staat?

Aan de andere kant wordt ervoor gepleit met de plannen akkoord te gaan. Ze zijn goed voorbereid. In de praktijk zullen de zwakke punten ervan wel blijken en kan daaraan gewerkt worden.

Rapporteur ds. P.H. van der Laan antwoordt, dat er nog veel zendingswerk is, bestaand, zoals op Irian, en nieuw, zoals in Benin. De betrokkenheid en ondersteuning vanuit de plaatselijke gemeente is een Schriftuurlijk ideaal. Ook bij professionalisering van het werk moet dat uitgangspunt blijven. We mogen ons er niet bij neerleggen dat het voor de plaatselijke gemeente te veel zou zijn. Vandaar het vermelden van uitgangspunten in besluit 1. Goede voorlichting is hierbij van wezenlijk belang. De kerkenraden zullen hiervoor moeten zorgen.

Uitgangspunt 4 geeft aan dat bij de ondersteuning de kerkenraad met de diakenen een taak heeft, omdat op het zendingsterrein woord en daad samengaan. Bij uitgangspunt 7 gaat het om de speciale taak die diakenen hebben bij hulp tussen zusterkerken.

Missionaire roeping is er ook dichtbij. In uitgangspunt 1 kan aan etnische minderheden in Nederland gedacht worden. Dit neemt echter de zendingstaak in andere landen niet weg. Daarbij brengen we het evangelie niet *aan* (jonge) zusterkerken, maar *met* hen, in hun evangelisatiewerk.

Deputaten Z&H zullen hulpverlening niet zelf ter hand nemen, maar alleen adviseren en coördineren. Hulpverlening moet gebeuren door plaatselijke kerken, ook uit het oogpunt van betrokkenheid.

Voor de kerken is uitgangspunt wat hier als zendingsroeping omschreven is. GS Berkel en Rodenrijs 1996 riep de kerken op, hun beleid op genoemde beleidsstukken af te stemmen (Acta art. 90, besluit 4). Dat was nog wat vrijblijvend. Nu spreken we uit dat we als kerken tot zending en hulpverlening geroepen zijn (besluit 1) en dat daar generaal beleid voor nodig is (grond 1).

De Verre Naasten staat achter samenwerking en integratie. Verwezen wordt naar een verslag in Tot aan de einden der aarde. Wij besluiten echter niet op grond van bereidheid van DVN, maar vanwege onze zendingsroeping. Dan komen we vervolgens bij DVN en volgt er over integratie het nodige overleg.

Hoort wat bepaald wordt in grond 3 van besluit 2, dat kerken hun voornemens inzake zending en hulpverlening aan deputaten zullen voorleggen, niet beter thuis in besluit 2e over de coördinerende taak van deputaten?

Rapporteur ds. A. van der Sloot legt uit dat grond 3 inhoudt dat generaal beleid nodig is, waarbij de kerken op de aangegeven manier moeten meewerken, terwijl in besluit 2e op grond hiervan een opdracht aan deputaten wordt gegeven.

Hoe kan de oprichting van een landelijk bureau budgetneutraal verlopen? Deputaat prof. drs. K. Wezeman zegt dat er geen begroting is voor de situatie na de integratie van zending en hulpverlening, omdat nog niet bekend is wat de inbreng zal zijn van de meewerkende instanties. Voorzien is alleen dat financiering plaatsvindt vanuit deze instanties zonder extra middelen er bij te betrekken. Inschakeling van professionaliteit zal tot kostenbesparing kunnen leiden. Overigens mogen de kosten niet het laatste woord hebben als het om zending gaat.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven buiten stemming.

De preses dankt deputaten en commissie, alsmede de broeders en zusters van DVN en de zendende kerken, alle instanties die hierbij betrokken zijn, voor het vele voorwerk dat in deze complexe materie is gedaan. Moge het onder Gods zegen aan zending en hulpverlening ten goede komen.

Artikel 96**22.06.99***Buitenlandse betrekkingen: ingekomen stukken*

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Materiaal :

1. drie brieven van br. M.C. Bijl (van juni 1998, 20 juli 1998 en februari 1999) met kritische vragen over onze relaties met de RCJ, de ERCB, en de FCS. Op grond van informatie uit artikelen in het Nederlands Dagblad van 8 juni en 19 juli en een artikel uit het blad 'Tot aan de einden der aarde' vindt hij dat er geen sprake kan zijn van een zusterkerkrelatie of het toe werken naar zo'n relatie en verzoekt hij revisie van de besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996;
2. brief van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn dd. 3 maart 1999. De raad stelt voor om: de relaties systematischer te verankeren bij individuele kerken, vergelijkbaar met een zendingsrelatie. Hij betreurt het te laat ontvangen van aanvullende rapporten en het ontbreken van een financieel meerjarenplan. Hij pleit voor een bondige en complete rapportage, en ook voor decentralisatie van de werkzaamheden. Hij wijst op de onmogelijkheid van aansluiting van de kerk te Blackburn bij het verband van EPCEW. Steun voor deze kerk vanuit Nederland acht de raad onontbeerlijk. De raad verzoekt het voorstel op punten aan te passen.

Besluit:

1. aan de verzoeken tot revisie van br. M.C. Bijl niet te voldoen;
2. de opmerkingen van de kerk te Alphen a/d Rijn voor kennisgeving aan te nemen en ter kennis van deputaten te brengen; Blackburn is erkend in het genomen besluit over de EPC.

Gronden:

1. deputaten kennen de situatie en zullen vanuit hun verantwoordelijkheid en bevoegdheid aandacht hebben voor de genoemde ontwikkelingen;
2. de opmerkingen van de kerk te Alphen a/d Rijn zijn algemeen van aard en kunnen door deputaten in het te voeren beleid worden meegenomen; in het beleid van BBK komt het voortbestaan van de gemeente Blackburn niet in gevaar; daar waar nodig zal hulp worden verleend en is dat ook voorzien; op termijn zal gesproken moeten worden over de wijze van afbouw. Zie voor het besluit over de EPC Acta art. 91, sub EPC, besluit d.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven buiten stemming.

Artikel 97**22.06.99***Betrekkingen buitenland: algemeen besluit*

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Materiaal :

1. rapport deputaten BBK 1999;
2. aanvullend rapport deputaten BBK.

Besluit:

1. het beleid van deputaten voor Betrekkingen met Buitenlandse Kerken goed te keuren en hun decharge te verlenen onder hartelijke dank voor hun werkzaamheden;
2. deputaten op te dragen:
  - a. het beleid en het werk ten aanzien van de buitenlandse kerken voort te zetten;
  - b. de ontvangst van buitenlandse gasten ter synode tijdig voor te bereiden door:
    1. in de vijfde week van de generale synode de woensdag te reserveren voor een nader met het moderamen af te stemmen programma;
    2. zorg te dragen voor een gastrijke begeleiding van aankomst tot en met vertrek;
  - c. te komen met een structureel voorstel hoe we bij belangrijke zaken de zusterkerken eerder kunnen betrekken, voordat definitieve besluitvorming op onze synode heeft plaatsgevonden;
  - d. na te gaan of de rapportage aan de kerken kan volstaan met de informatie, zoals voorzien in het publiciteitsplan;
  - e. na te gaan of de rapportage aan de generale synode kan worden vereenvoudigd;
  - f. deputaten te machtigen de uitbesteding van administratieve werkzaamheden aan de administratieafdeling van de vereniging De Verre Naasten voort te zetten.

Gronden:

1. deputaten hebben hun opdrachten naar behoren en met veel inzet uitgevoerd;
2. omdat de kans groot is dat er veel gasten komen, dient een en ander goed te worden voorbereid. Bovendien breekt geregelde ontvangst van gasten te veel in op de eigen agenda van de synode;
3. het verdient aanbeveling om de zusterkerken voorinformatie uit deputatenrapporten te verstrekken op die punten waarin zij geïnteresseerd zijn;
4. het publiciteitsplan voorziet in een publicatie viermaal per jaar in het blad 'Tot aan de einden der aarde' en het actueel houden van 'Wereldwijd';
5. aan de generale synode zou mogelijk kunnen worden volstaan met de tot op heden geboden meer gedetailleerde informatie, met conceptbesluiten per zusterkerk en verzamelbesluiten voor kerken waarmee contacten zijn, opgedeeld per sectie;
6. het werk wordt tot tevredenheid uitgevoerd en betekent een verlichting van het werk van de algemeen secretaris en de penningmeester.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. J. Lenting en ds. H. van Veen aanwezig, alsmede de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks.

De rapporteur, oud. I.G. de Boer, zegt dat deputaten zelf om opdracht c gevraagd hebben, in de begeleidende brief bij hun aanvullend rapport. Zij willen liever vooraf met de zusterkerken overleggen wat op de synode behandeld wordt, dan achteraf uitleggen wat besloten is.

Gevraagd wordt of we met onze vele buitenlandse contacten onze mogelijkheden niet overschatten en onze krachten versnipperen. Kunnen we niet méér via zusterkerken werken, bijvoorbeeld in Afrika via onze zusterkerken in Zuid-Afrika?

Deputaat ds. A. de Jager antwoordt, dat ook sommige zusterkerken zich in de contacten beperken tot wat qua menskracht en financiën mogelijk is. Artikel 47 KO zegt dat met kerken van gereformeerde belijdenis in het buitenland *zoveel mogelijk* kerkelijke gemeenschap geoeffend zal worden. In geloof mogen we dit echter breed opvatten.

De ontmoeting met buitenlandse gasten was indrukwekkend, maar door de vele toespraken inhoudelijk niet optimaal, wordt opgemerkt.

De rapporteur antwoordt dat door het grote aantal contacten veel gasten verwacht kunnen worden. Als er één dag voor wordt uitgetrokken, wordt vermeden dat het een te grote inbreuk op het synodewerk zou worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven buiten stemming.

Artikel 98

22.06.99

Buitenlandse betrekkingen: financiën

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : I.G. de Boer

Materiaal :

1. beoordelingsverklaringen (Coopers & Lybrand N.V., accountants) dd. 14 juni 1996 (moet zijn 1997, commissie) met de desbetreffende jaarrekening 1996;
2. beoordelingsverklaringen (Coopers & Lybrand N.V., accountants) dd. 11 mei 1998 met de desbetreffende jaarrekening 1997;
3. beoordelingsverklaringen (PricewaterhouseCoopers N.V., accountants) dd. 1 juni 1999 met de desbetreffende jaarrekening 1998;
4. meerjarenplan uitgaven 1999 t/m 2002 dd. 4 mei 1999.

Besluit:

1. deputaten te dechargeren voor het door hen gevoerde financiële beleid over de jaren '96, '97 en '98;
2. deputaten te machtigen om voor de hun opgedragen taken in de komende periode uitgaven te doen volgens de meerjarenbegroting opgesteld door deputaten op 4 mei 1999;
3. deputaten op te dragen:
  - a. jaarlijks door middel van een quotum aan de kerken een bedrag te (laten) vragen van maximaal f 560.000,-- voor 2000, f 625.000,-- voor 2001 en f 685.000,-- voor 2002; informatie te bieden over de bestemming van de gelden en de kerken daarbij zo nodig te herinneren aan hun verplichtingen;
  - b. de genoemde gelden in ontvangst te nemen, te beheren en uit te geven en de boekhouding te laten controleren door een accountant;
  - c. een algemene reserve aan te houden van maximaal gelijk aan éénmaal het jaarbudget;
  - d. goede aandacht te hebben voor de materiële verzorging van hen die door BBK in opdracht van de kerken zijn of worden uitgezonden;
  - e. zo goed mogelijk na te gaan of de gelden worden besteed voor het beoogde doel en daarvan rapport te doen;
4. deputaten tevens op te dragen tijdig voor de aanvang van de eerstkomende generale synode te verstrekken:
  - a. de openingsbalans per 1 januari 1999;
  - b. de sluitingsbalans per 31 december 2001;
  - c. het overzicht van mutaties in de balansposten over 1999, 2000 en 2001;
  - d. het overzicht van de uitgaven over 1999, 2000 en 2001;
  - e. het meerjarenplan uitgaven 1999 tot en met 2005;
  - f. bij het opstellen van het jaaroverzicht en het meerjarenplan de posten waar mogelijk per relaties aan te geven en dezelfde volgorde daarbij aan te houden.

Gronden:

1. uit de beoordelingsverklaring van de accountant blijkt dat de financiële middelen van het deputaatschap BBK op verantwoorde wijze zijn verkregen, beheerd en besteed;
2. deputaten hebben de financiële verplichtingen, voortvloeiende uit het besluit van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 93), naar vermogen uitgevoerd;
3. de bedragen voor de komende periode zijn gebaseerd op een reëel uitvoeringsbeleid

- en vertonen geen grote afwijking van bedragen uit de voorgaande periode;
4. de eerstkomende synode is gediend met overzichten over de periode tussen twee generale synoden;
  5. de voortgang van de synodale arbeid wordt gediend indien de gegevens bij de aanvang van de synode beschikbaar zijn;
  6. de kerken die financiële hulp ontvangen, geven niet in alle gevallen de gevraagde verantwoording van de besteding van de gelden.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten ds. A. de Jager, zr. H.E. Kooij-Oggel, br. J. Lenting en ds. H. van Veen aanwezig, alsmede de secretaresse van deputaten BBK, zr. G.A. Enter-Hindriks.

Vanuit de vergadering wordt gevraagd naar de stijging van het quotum. Is die niet te hoog? De rapporteur, oud. I.G. de Boer, antwoordt dat het geheel goed doorgerekend is, ook samen met de financiële commissie van de synode. De stijging komt met name door persoonlijke verplichtingen.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. T. de Boer en ds. J.J. Schreuder blijven buiten stemming.

Hoofdstuk IX KERK EN OVERHEID

Artikel 99

04.06.99

Kerk en overheid

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : G. Nederveen

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid, waarin onder meer wordt gewezen op de wenselijkheid van bezinning op de vraag naar de verhouding van het kerkelijk en burgerlijk huwelijk in het licht van de eventuele openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht;
2. eveneens geven deputaten vanuit de zaken die binnen het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) de aandacht hebben een aanbeveling tot het (laten) verrichten van een nader onderzoek naar de mogelijkheden om deel te nemen aan de geestelijke verzorging in inrichtingen van justitie en instellingen van gezondheidszorg;
3. brief van de kerk te Emmen dd. 19 maart 1999. De onder materiaal 2 genoemde aanbeveling van deputaten voor een studie naar de mogelijkheid van geestelijke verzorging in instellingen enz. vindt de raad zwak geformuleerd. Tevens vraagt de raad aandacht voor "het fenomeen dat een burgerlijk rechter een kerkrechterlijk vonnis velt door een predikant het uitoefenen van zijn ambt te verbieden".

Besluit:

1. deputaten te dechargeren en te danken voor hun arbeid;
2. opnieuw deputaten te benoemen met de volgende instructie:
  - a. stukken die van de overheid bij hen inkomen en bestemd zijn voor de kerken of anderszins van belang zijn voor de kerken, ter kennis van de kerken te brengen;
  - b. op vragen van de overheid naar het gevoelen van de kerken over bepaalde zaken antwoord te geven, voorzover de kerken zich na 1892 over deze en dergelijke zaken in generale synoden hebben uitgesproken, en zowel de bedoelde vragen als de door deputaten gegeven antwoorden ter kennis van de kerken te brengen;
  - c. op de door de overheid aangekondigde of reeds genomen maatregelen die overal in ons land de dienst van de kerk (art. 27 KO) raken, te reageren, indien dit van belang is voor de onbelemmerde voortgang c.q. de wettige bescherming van deze dienst en indien niet op het bijeenkomen van de generale synode kan worden gewacht; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
  - d. op wetgeving te reageren die door de overheid wordt voorbereid en duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt, indien niet op het bijeenkomen van de generale synode kan worden gewacht; van al zulke reacties dienen deputaten de kerken in kennis te stellen;
  - e. de kerken te informeren over nieuw tot stand gekomen wetgeving en andere maatregelen van de rijksoverheid die voor de kerken consequenties hebben, en over rechterlijke uitspraken die voor het functioneren van de kerken overal in het land van belang zijn;
  - f. zich namens De Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO); en daarover contact te houden met deputaten Geestelijke Verzorging Militairen;
  - g. namens de kerken gelukwensen of betuigingen van deelneming bij vreugde of rouw, het Koninklijk Huis betreffende, over te brengen en de vertegenwoordiging van de kerken op koninklijke recepties voor te bereiden en uit te voeren, behalve

- wanneer de generale synode bijeen is;
- h. op uitnodiging van de overheid de kerken te vertegenwoordigen bij officiële plechtigheden voor zover de aanwezigheid bij deze gelegenheden verenigbaar is met de kerkelijke verantwoordelijkheid en de christelijke levensstijl;
  - i. het schriftelijk te verantwoorden aan de uitnodigende instantie waarom, in voorkomend geval, niet op een uitnodiging kan worden ingegaan zoals hiervoor onder h is aangegeven;
  - j. onderzoek te verrichten of deelneming van predikanten uit onze kerken aan de geestelijke verzorging in inrichtingen van justitie en instellingen van gezondheidszorg op verantwoorde wijze mogelijk is, en of artikel 12 KO toereikend is voor de kerkrechtelijke regeling van hun benoeming en positie; en hierbij deputaten voor Geestelijke Verzorging van Militairen te raadplegen;
  - k. onderzoek te doen naar de eigen plaats en betekenis van het kerkelijk huwelijk in verhouding tot het burgerlijk huwelijk in het licht van de verschuivingen in de samenleving op het punt van het huwelijk;
  - l. ter bekostiging van hun werk en van het lidmaatschap van het CIO een bedrag van de kerken te heffen tot maximaal f 22.100,-- voor 2000, f 22.900,-- voor 2001 en f 23.700,-- voor 2002;
  - m. van hun arbeid rapport uit te brengen aan de eerstvolgende generale synode en hun rapport uiterlijk drie maanden voor het begin van de volgende generale synode aan de kerken toe zenden.

Gronden:

1. deputaten hebben voldaan aan de door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 verstrekte opdracht (Acta art. 95);
2. ad 2h: het betreft hier de naleving van artikel 27 KO (gehoorzaamheid en eerbied jegens de overheid). Daar dit een algemene bepaling is kan een nadere aanduiding (nationaal of vorstelijk) achterwege blijven. Volstaan kan worden met de aanduiding: officiële plechtigheden.
3. het karakter van een officiële gelegenheid alleen zal niet bepalend zijn of aanwezigheid op principiële gronden verantwoord is. Bij elke uitnodiging zal op grond van artikel 27 KO moeten worden beoordeeld of daarop kan worden ingegaan;
4. ad 2i: bij het op principiële gronden niet aanwezig zijn bij een officiële gelegenheid zal daarvan schriftelijk mededeling worden gedaan aan de uitnodigende instantie waarbij de reden wordt aangegeven;
5. ad 2j: deputaten zijn in CIO-verband geconfronteerd met de problematiek van de geestelijke verzorging in inrichtingen van justitie en instellingen van gezondheidszorg. Indien zou blijken dat hier verantwoorde mogelijkheden zijn, is het gewenst daarvan gebruik te maken. Deputaten voor Geestelijke Verzorging van Militairen komen met soortgelijke problematiek in aanraking;
6. ad 2k: verschuivingen in de samenleving op het punt van het huwelijk vorderen bezinning op de vraag wat dit betekent voor de verhouding tussen het kerkelijk en het burgerlijk huwelijk. Ook deputaten Huwelijksformulier hebben in bijlage 2 van hun rapport daarop geattendeerd;
7. het lidmaatschap van het CIO kent een eigen omslag die voor onze kerken voor de komende jaren neerkomt op f 16.000,-- voor 2000, f 16.700,-- voor 2001 en f 17.410,-- voor 2002;
8. de reacties op de vragen van de kerk te Emmen zijn in de instructies onder d en j verwerkt.

Bij de bespreking zijn ook de deputaten ds. J. Ophoff en drs. J.P. de Vries aanwezig. De preses feliciteert drs. De Vries met zijn verkiezing tot lid van de Eerste Kamer.

De rapporteur, oud. G. Nederveen, deelt mee dat de vraag van deputaten naar een landelijk kerkelijk bureau voor het verzamelen en beschikbaar stellen van kerkelijke gegevens in samenhang met andere aspecten van een kerkelijk bureau afzonderlijk aan de orde zal

komen (zie art. 102 van deze Acta).

De opdracht aan deputaten om de kerken te vertegenwoordigen bij officiële plechtigheden (opdracht h) is vereenvoudigd, zodat deputaten zelf kunnen beoordelen wat in deze goed en wijs is.

Van belang is dat deputaten attenderen op mogelijke deelname van onze predikanten aan de geestelijke verzorging in inrichtingen van justitie en instellingen van gezondheidszorg (rapport paragraaf 3.1). Hier liggen mogelijkheden om het evangelie verder te brengen. Het gaat om zo'n 35 plaatsen.

In de bespreking wordt gevraagd wat de waarde is van de brief van deputaten inzake de openstelling van het huwelijk voor personen van hetzelfde geslacht. Deputaten hebben deze brief gezonden aan de ministerraad en de Eerste en Tweede Kamer en als bijlage bij hun rapport opgenomen. Moeten we als kerken nog een signaal afgeven naar de overheid? Deputaat drs. J.P. de Vries antwoordt dat de brief al onder de aandacht van de overheid is gebracht. Als synode hoeven we er niets mee te doen. Deputaten vertegenwoordigen de kerken bij de overheid.

Een onderzoek naar de eigen plaats en betekenis van het kerkelijk huwelijk in verhouding tot het burgerlijk huwelijk (opdracht k) is van belang. Het betreft niet alleen het zogenaamde homohuwelijk, maar ook geregistreerd partnerschap in het algemeen. Kan geregistreerd partnerschap ook kerkelijk bevestigd worden?

Waar is het verzamelen en beschikbaar stellen van administratieve gegevens over de kerken voor nodig (rapport deputaten, paragraaf 5)? Deputaat ds. J. Ophoff antwoordt: Krachtens Europese richtlijn moet het Centraal Bureau voor de Statistiek ook economische activiteiten van kerken registreren. De daarvoor nodige gegevens te leveren is niet zo eenvoudig. Een bureau kan daarbij behulpzaam zijn.

Oud. W. Haitsma zegt dat de financiële commissie, waarvan hij lid is, vooralsnog niet voor een kerkelijk bureau is. Alleen als het ook om andere redenen nodig is, zal de instelling van zo'n bureau overwogen kunnen worden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming. De preses dankt deputaten voor hun werk, in het bijzonder drs. J.P. de Vries, die aftredend is.

Artikel 100

04.06.99

Bezwaren vertegenwoordiging

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : G. Nederveen

Materiaal :

1. brief van br. M. Noort te Berkel en Rodenrijs dd. 10 maart 1999, waarin hij revisie verzoekt van het door de GS Berkel en Rodenrijs 1996 genomen besluit inzake de vertegenwoordiging bij plechtigheden met een vorstelijk of nationaal karakter (Acta art. 95, besluit h).

Hij verzoekt de instructie voor deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid zodanig te wijzigen dat vertegenwoordiging bij kerkelijke plechtigheden ter gelegenheid van een huwelijk of begrafenis van een lid van het Koninklijk Huis door deputaten in erediens ten van niet-gereformeerde kerken niet kan en mag plaatsvinden.

Als gronden voert br. Noort aan:

1. in erediens ten van niet-gereformeerde kerken heeft valse leer en valse profetie een wezenlijke plaats; zo'n erediens ten mag een kind van God niet bijwonen;
2. de GS Berkel en Rodenrijs 1996 maakt een niet ter zake doend onderscheid tussen plechtigheden;

3. een gemotiveerde afwijzing van een uitnodiging zal meer getuigende kracht hebben dan stilzwijgende bijwoning;
  4. de religieuze doelstelling van een eredienst zal nooit ondergeschikt zijn aan een vorstelijk of nationaal karakter daarvan;
  5. de overheid wordt niet geëerd door onze vertegenwoordiging in een eredienst die in strijd is met Gods Woord;
  6. het al of niet bijwonen van een plechtigheid draagt niet bij aan de zaak of de naam van God nog publiek wordt aangeropen.
2. brief van de Gereformeerde Kerk te Emmen dd. 19 maart 1999. De raad maakt bezwaar tegen de versoepeling die de GS Berkel en Rodenrijs 1996 heeft aangebracht op de bestaande restrictie inzake de bijwoning van plechtigheden, en stelt voor die versoepeling ongedaan te maken. De raad pleit voor de toepassing van de regel van de GS Ommen 1993 (Acta art. 67) inzake de afvaardiging naar officiële gebeurtenissen van andere kerkgenootschappen.

Besluit:

aan deze verzoeken niet te voldoen.

Gronden:

1. de GS Ommen 1993 handelde over officiële gebeurtenissen van andere kerkgenootschappen terwijl de instructie voor deputaten handelt over plechtigheden in verband met de overheid. Precies vanwege dat verschil gaat de analogie met de regel van GS Ommen 1993 niet op;
2. aanwezigheid in een eredienst staat niet gelijk aan deelname aan en instemming met (alle onderdelen van) deze dienst;
3. het religieus karakter van een plechtigheid vormt niet alleen het criterium of aan een uitnodiging gehoor gegeven kan worden;
4. wanneer op principiële gronden geen gehoor gegeven kan worden aan een uitnodiging, zal daar met redenen omkleed kennis van worden gegeven. Ook door zo'n getuigenis wordt eer betoond aan de overheid;
5. de beoordeling of al dan niet aan een uitnodiging gevolg kan worden gegeven, kan worden overgelaten aan de deputaten met verantwoording achteraf aan de generale synode.

Dit voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

Artikel 101

16.09 / 07.10.99

Appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie

Voorstel : moderamen

Rapporteur : P. Schelling

Deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid attenderen de synode op de mogelijkheid een appèl te doen op de overheid in verband met de aanhangige kabinetsvoorstellen met betrekking tot abortus provocatus en euthanasie. Zij doen dit vanuit hun instructie om op wetgeving die door de overheid wordt voorbereid en duidelijk het belijden van de kerk en/of het leven als christen raakt, te reageren. Nu de synode vergadert kan zij zelf zich tot de overheid richten. Deputaten hebben de synode gediend met een eerste concept. Het moderamen heeft dat in zijn voorstel wat aangepast.

In de bespreking wordt opgemerkt dat de overheid terzake van euthanasie voor mensen die uitzichtloos lijden, barmhartig wil zijn. We moeten in de brief niet de indruk wekken dat we

aan dat motief, dat op zich goed is, voorbijgaan. Alleen moet ook in het betoon van barmhartigheid de soevereiniteit van God inzake het leven van de mens erkend worden. Dit zal in de brief onder woorden worden gebracht.

Is hierover nog contact geweest met de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Nederlands Gereformeerde Kerken? Deze vergaderen nu niet, zodat een gezamenlijke brief nu niet mogelijk is. Aan deputaten wordt gevraagd terzake contact op te nemen met de deputaten van CGK en NGK voor contact met de overheid.

Het voorstel van het moderamen wordt met algemene stemmen aanvaard. De brief luidt als volgt.

Leusden, 8 oktober 1999

Aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
mevr. dr. E. Borst-Eilers (persoonlijk)

Onderwerp: appèl inzake wetsvoorstellen

Excellentie,

De Generale Synode van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) ziet aanleiding zich met een indringend appèl tot u te richten, en zij vraagt daarvoor uw welwillende aandacht. Het gaat de synode om de wetsvoorstellen inzake toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding, het gebruik van foetaal weefsel en de regeling inzake zwangerschapsafbreking.

De synode is zich ervan bewust dat deze voorstellen onderdeel zijn van een proces dat al tientallen jaren gaande is. Er is in dat proces voortdurend sprake van verruiming van grenzen bij abortus en euthanasie. De onderhavige voorstellen vormen een volgende stap in dat proces.

Toch acht de synode het zinvol, zich op dit moment tot u te richten met een indringende oproep tot bezinning.

Wij mensen hebben het leven gekregen als een groot geschenk. Maar daarmee is het niet ons persoonlijke bezit geworden waarover wij vrij kunnen beschikken. Het leven is een geschenk van God. Hij heeft ons geschapen en Hij heeft ook de beschikking over ons leven (Handelingen 17 vers 24-28). Dat leven waarin wij veel mogen genieten en blijdschap ontvangen, maar waarin wij ook verdriet meemaken en soms veel pijn en ellende.

Wij kennen Hem, de Schepper van ons leven, uit zijn Woord, de Bijbel. Daarin maakt Hij bekend dat Hij het is die het leven geeft, maar dat door de schuld van de mensen ziekte en pijn in dit leven niet zullen ontbreken.

Tegelijk maakt Hij in de Bijbel ook bekend wat Hij heeft gedaan om ellende en verdriet uit de wereld weg te doen. Hij had haar zo lief dat Hij zijn Zoon, Jezus Christus, gezonden heeft om haar te verlossen en ieder die op Hem vertrouwt een eeuwig en ongeschonden leven te geven (Johannes 3:16). Op dat leven zonder ziekte, pijn en verdriet biedt Hij ieder die gelooft, in dit onvolmaakte leven al uitzicht.

De onderhavige wetsvoorstellen leggen getuigenis af van een geheel andere, tegenovergestelde visie, namelijk dat de mens zelf beschikt over zijn leven. Dat hij dus ook het recht heeft voortdurend de grenzen te verleggen om meer vrijheid en levensruimte te bereiken. Binnen dat kader passen voorstellen om euthanasie en hulp bij zelfdoding niet meer strafbaar te achten, als de arts de zorgvuldigheidseisen maar in acht neemt en melding doet. In deze wijze van zien wordt euthanasie steeds meer een normale medische handeling. Er treedt een zodanig gewenningsproces op dat het 'abnormale' van deze handeling de mensen steeds meer ontgaat.

Zo kan worden overwogen om verzoeken van kinderen om euthanasie in te willigen tegen de wil van de ouders in. Of er kan worden teruggegrepen op een schriftelijke wilsverklaring die soms jaren geleden in een geheel andere context is afgelegd, terwijl de betrokkene nu zelf niet meer aanspreekbaar is. Binnen dit kader past de voorgestelde verruiming van de periode waarbinnen zwangerschapsafbreking toegestaan is, en de mogelijkheid voor artsen om al tijdens de zwangerschap in te schatten en tot de conclusie te komen dat leven verlengend handelen na de geboorte naar heersend medisch inzicht zinloos is, en op grond daarvan tot afbreking van de zwangerschap te besluiten.

Het gaat bij dit alles om taxaties van mensen, met als achtergrond de overtuiging dat mensen de beschikking over het leven hebben ontvangen en daarom het recht en de mogelijkheid hebben om de kwaliteit van het leven vast te stellen en op grond daarvan zulke ingrijpende en onomkeerbare taxaties te maken en te oordelen over leven en dood.

De synode ziet nu in het samengaan van de diverse kabinetsvoorstellen op dit terrein aanleiding zich tot u te richten. Ook midden in een ontwikkeling is bezinning op de diepste grondvragen en achtergronden belangrijk.

De synode heeft vrijmoedigheid u tot die bezinning op te roepen. Zij vraagt u daarbij zeker ook te luisteren naar de kritiek, die niet alleen vanuit de christelijke levensovertuiging op deze voorstellen wordt uitgeoefend.

Het is voor land en volk van groot belang wanneer regering en parlement weer oog krijgen voor de unieke waarde van het leven, zoals het Woord van God daarover spreekt. Het leven is een groot geschenk van God dat heel zorgvuldige behandeling vereist. Het verdient te allen tijde bescherming, zeker als het zwak is en weerloos en als er sprake is van ernstige handicaps of menselijkerwijs gesproken uitzichtloos lijden.

De synode erkent dat er moeilijke grenssituaties zijn. Zij heeft er ook oog voor dat het verlangen om in te grijpen bij aanwezig of te verwachten uitzichtloos lijden geboren kan zijn uit oprechte motieven van menslievendheid en barmhartigheid.

Maar dit alles neemt niet weg dat de soevereiniteit van de levende God moet worden erkend en dat in afhankelijkheid van Hem moet worden beslist.

Van het feit dat ons volk in brede lagen deze eerbied niet meer kent, zijn overal in het maatschappelijk leven de schadelijke gevolgen merkbaar. Wanneer nu door de overheid op het gebied van de aanhangige zaken de grenzen al verder worden opgeschoven, zal de schade aan de samenleving alleen maar toenemen. Er is eerder reden de praktijk weer meer in overeenstemming te brengen met het uitgangspunt van de unieke waarde van het leven.

De synode doet een beroep op u, een andere weg te gaan en de moderne medische vraagstukken vanuit een andere gezichtshoek te benaderen.

Zo vraagt zij u dringend, meer aandacht te schenken aan en middelen ter beschikking te stellen voor de bijzondere zorg die mensen nodig hebben die menselijkerwijs gesproken aan het einde van hun leven zijn of anderszins ernstig moeten lijden. Ruimere mogelijkheden voor hospices en palliatieve zorg kunnen soms voorkomen dat patiënten een uitvlucht zoeken in euthanasie.

De samenleving gaat in toenemende mate gebukt onder allerlei vormen van zogenaamd zinloos geweld. Wat zouden er goede impulsen naar die samenleving uitgaan van een overheid die zich zichtbaar inzet om extra zorg te bieden, ook of liever juist in situaties waarin leven en lijden als uitzichtloos worden ervaren!

De synode is zich bewust dat de overweging van deze vraagstukken voor de overheid 'van alle Nederlanders' verre van eenvoudig is. Maar juist daarom heeft zij vrijmoedigheid u voor de uitoefening van deze zware taak te wijzen op de enige bron van alle wijsheid: de levende God en zijn Zoon Jezus Christus en het Woord van het leven. Zoals ons volkslied dat zo fraai uitdrukt: 'Tot God wilt u begeven, zijn heilzaam Woord neemt aan!'

De synode wenst u voor uw besluitvorming in deze zaken en ook voor al uw werk wijsheid

en zegen van God toe. Het is het gebed van haarzelf en ook voortdurend van de kerken die zij vertegenwoordigt, dat het beleid van de regering en de arbeid van de Staten Generaal niet tot schade, maar tot zegen mogen zijn voor ons hele volk.

Met de meeste achting tekenen,
namens de synode voornoemd,

H.J. Boiten, preses
D.T. Vreugdenhil, scriba II

Gelijkluidende brieven zijn gezonden aan de Minister van Justitie, de heer mr. A.H. Korthals, en de vaste kamercommissies voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport en voor Justitie.

Dd. 5 november 1999 is antwoord van de minister van Justitie ontvangen. Zie Acta art. 14d. Dit wordt in handen gesteld van deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid.

Artikel 102

15 / 16.09.99

Kerkelijk bureau

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : G. Nederveen

Materiaal :

1. rapport van de deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid. Onder 3.4 'Statistische gegevens' geven deputaten, naar aanleiding van contacten van het Centraal Bureau voor de Statistiek en met het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) over het opzetten van een kerkelijke statistiek, aan de generale synode in overweging een kerkelijke instantie, bijvoorbeeld een landelijk kerkelijk bureau, te belasten met de jaarlijkse inzameling van gegevens. Dit zou volgens deputaten aangevuld kunnen worden met een actueel bestand van adressen van kerkenraden;
2. brief van de kerk te Mussel dd. 3 maart 1999 waarin de noodzaak tot het instellen van een landelijk kerkelijk bureau wordt betwijfeld.

Besluit:

aan de suggestie van de deputaten voor de Relatie tussen Kerk en Overheid geen gevolg te geven.

Gronden:

1. onze landelijke kerkelijke structuur biedt op dit moment geen mogelijkheden om aan de vraag van het Centraal Bureau voor de Statistiek te voldoen. Het centraal verzamelen van administratieve gegevens is tot nu toe niet als een zaak van generaal belang gezien;
2. het inrichten van een kerkelijk bureau alleen voor statistische gegevens is niet nodig;
3. het centraal adres dat door het deputaatschap Generaal-Synodale Publicaties zal worden opgezet, kan desgewenst de beschikbare en toegestane informatie aanleveren.

Rapporteur oud. G. Nederveen licht toe wat voor gegevens door het CBS gewenst worden. Het gaat om bijvoorbeeld ledentallen, salarissen en onroerend goed. Het CBS is met het verzamelen van deze gegevens om bezuinigingsredenen gestopt. Nu vraagt het de medewerking van de kerken om de gegevens te verzamelen. Het CBS zou hiervoor ook zelf de afzonderlijke commissies van beheer kunnen benaderen.

De commissie heeft nagegaan welke andere deputaatschappen eventueel van een kerkelijk bureau gebruik zouden kunnen maken, maar het is niet gebleken dat een kerkelijk bureau nodig is. Een adressenbestand zou door het Archief- en Documentatiecentrum verzorgd kunnen worden. In een centraal informatieadres wordt voorzien in het kader van communicatiebeleid (Acta art. 111).

Prof. dr. M. te Velde zegt dat de administratie van gegevens ook voor onszelf van belang is. Niet alleen actuele gegevens, zoals Oosterbaan & Le Cointre die in het Handboek uitgeeft, maar ook die van afgelopen jaren horen in het archief van de kerken. Gegevens inzake bijvoorbeeld aantallen pastorale eenheden en het aantal echtscheidingen per jaar horen bij de geschiedschrijving van onze kerken. Wellicht zouden deputaten Archief en Documentatie deze gegevens kunnen beheren.

Rapporteur oud. G. Nederveen zegt dat hierover echter geen contact met deputaten is geweest.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Hoofdstuk X SYNODALIA

Artikel 103

22.04.99

Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : R. Douma

Materiaal :

1. Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985, art. 131, besluit II, grond 3, slotzin: "Steeds is erkend, dat de Here in zijn welbehagen nieuw leven kan werken, ook kerkelijk leven, buiten de grenzen van de kerk, dat in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd";
2. Acta van de Generale Synode van Ommen 1993, art. 90 en 91, waarin gesteld wordt, dat het in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 niet om een drukfout gaat;
3. a. brief van br. D. Nugteren te Ermelo dd. 15 februari 1999, waarin hij bezwaar maakt tegen de afwijzing van zijn bezwaarschrift dd. 17 november 1995 door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996. Zijn bezwaar betrof een drukfout in materiaal 1: het tweede woordje 'dat' dient veranderd te worden in 'die';
b. brief van br. Joh. Wolters te Kampen dd. 15 september 1998, waarin hij bezwaar maakt tegen de afwijzing van zijn bezwaarschrift dd. oktober 1995 door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996. De slotzin in materiaal 1 zegt volgens hem dat gehoorzame kerkinstituering niet gebonden is aan kerkgrenzen; beide broeders verzoeken alsnog de bewuste slotzin te wijzigen.

Besluit:

aan de verzoeken niet te voldoen.

Gronden:

1. appellanten brengen geen nieuwe bezwaren naar voren;
2. de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 28) heeft opnieuw aangegeven, dat het in de Acta van de Generale Synode van Heemse 1984--1985 niet om een drukfout gaat;
3. de Generale Synode van Spakenburg-Noord 1987 (Acta art. 172) heeft in besluit D 3, grond 4, reeds aangegeven, dat de bewuste slotzin gelezen moet worden in het verband van de gehele alinea. Ook de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta art. 28) heeft in grond 2 uitgesproken, dat de bewuste zinsnede niet geïsoleerd gelezen en geïnterpreteerd mag worden.

In de bespreking wordt gevraagd naar het beroep dat appellanten doen op een uitspraak van scriba I van GS Heemse 1984--1985, dat het in de Acta van die synode om een drukfout zou gaan. Appellanten hebben dit ook al aan GS Ommen 1993 en GS Berkel en Rodenrijs 1996 voorgelegd. Zal dit voorstel nu afdoende zijn?

De rapporteur, oud. R. Douma, wijst op de originele stukken van de toenmalige synode. Zowel het rapport als het besluit hebben de lezing 'kerkelijk leven ... dat'. Bovendien hebben vorige synodes duidelijk gemaakt dat deze passage in het tekstverband waarin zij staat, moet worden gelezen en wat de betekenis ervan is. Hopelijk laten appellanten zich nu overtuigen. Driemaal is scheepsrecht.

Het voorstel wordt met algemene stemmen bij 2 onthoudingen aangenomen.

De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Ommen 1993 of GS Berkel en Rodenrijs

1996, blijven buiten stemming.

Aan appellanten wordt in een begeleidend schrijven gevraagd over dit onderwerp geen revisieverzoek meer te sturen.

Artikel 104

27.04.99

Vorbereitung generale synode

Voorstel : moderamen

Rapporteur : P. Schelling

Materiaal :

rapport van deputaten Vorbereitung Generale Synode.

Besluit 1:

deputaten decharge te verlenen onder dank voor hun werk.

Grond:

deputaten hebben aan de hun door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 verstrekte opdracht voldaan.

Besluit 2:

op voorstel van deputaten de volgende wijzigingen en aanvullingen in de Huishoudelijke regeling voor generale synoden met de bijlagen aan te brengen:

1. regeling 1.5a: de vaste rubrieken als volgt te benoemen:
  1. Leer
  2. Kerkregering
  3. Eredienst
  4. Pastoraat en diaconaat
  5. Evangelisatie en zending
  6. Theologische Universiteit
  7. Binnenlandse betrekkingen
  8. Buitenlandse betrekkingen
  9. Kerk en overheid
  10. Synodalia
  11. Particularia
  12. Varia
2. regeling hoofdstuk 1 punt 5 en 6:
de eerste lijst met ingekomen stukken (zes maanden voor aanvang van de synode) te vervangen door een herinnering aan de komende synode en aan de inzendingstermijn voor ingekomen stukken;
3. regeling hoofdstuk 2 punt 1:
  - a. als derde taak van de preses te vermelden: Hij vertegenwoordigt de synode naar buiten, ook in contacten met de pers;
  - b. de tweede taak van de tweede scribe als volgt te omschrijven: Hij regelt de werkzaamheden van het secretariaat van de synode;
4. aan regeling hoofdstuk 2 toe te voegen een nieuw punt 2.2 (met opschuiving van de volgende nummers):
  2. het moderamen benoemt zo spoedig mogelijk een persvoorlichter c.q. synodaal verslaggever, die
    - a. verantwoordelijk is voor de contacten met de pers, in samenwerking met de preses en de assessor;

- b. zo mogelijk dagelijks persberichten verzorgt;
  - c. verantwoordelijk is voor de inhoud van de internetsite;
  - d. wekelijks voor de pers een verslag verzorgt en deze informeert over de agenda van de komende week;
5. aan regeling hoofdstuk 2 toe te voegen een nieuw 2.5 (met opschuiving van de volgende nummers):
- 5. het moderamen beoordeelt of commissierapporten en conceptbesluitteksten in de door de commissie voorgestelde vorm kunnen worden voorgelegd aan de vergadering;
6. de kop van regeling hoofdstuk 3 te doen luiden 'Adviseurs en deputaten';
7. regeling hoofdstuk 3 punt 3 als volgt te wijzigen:
- 3. Deputaten worden door de synode uitgenodigd, bij de behandeling van op hun deputaatschap betrekking hebbende zaken aanwezig te zijn. Kritische opmerkingen over de voorstellen van de commissie die niet opgelost konden worden in een vooroverleg tussen commissie en deputaten, kunnen deputaten slechts maken *in* de eerste algemene besprekingsronde. *Na* die ronde ontvangen zij gelegenheid om in te gaan op de vragen die vanuit de vergadering aan hen zijn voorgelegd of die hun door de commissie ter beantwoording zijn toegewezen;
8. regeling hoofdstuk 4 punt 2--4 als volgt te wijzigen:
- 2. het moderamen schorst de vergadering voor overleg met de hoogleraar kerkrecht en afgevaardigden van de samenroepende kerk. De overige afgevaardigden ontvangen de in 1.12f genoemde instructie over werkwijze, vergadertechniek, computergebruik etc., onder verantwoordelijkheid van de door de vorige synode benoemde deputaten Voorbereiding;
  - 3. in het onder 2 genoemde overleg wordt het moderamen door de samenroepende kerk -- bij voorkeur schriftelijk -- geïnformeerd over relevante onderdelen van haar voorbereidende werkzaamheden, over regelingen en afspraken van huishoudelijke en technische aard, alsmede over zaken die volgens de regeling of naar het inzicht van de samenroepende kerk met voorrang behandeld moeten worden. Na afhandeling van wat per se op de eerste dag geregeld moet worden stelt het moderamen in overleg met de hoogleraar kerkrecht vast wie het als synodaal verslaggever en als commissievoorzitters aanzoekt en hoe het de te behandelen onderwerpen wil verdelen over de commissies. In overleg met de commissievoorzitters wordt vervolgens een definitief voorstel inzake de bemanning van de commissies en de verdeling van de onderwerpen geconcipeerd;
  - 4. zo spoedig mogelijk gaat de vergadering op voorstel van het moderamen over tot
    - a. vaststelling van de sluitingstermijn voor het aanvaarden van stukken voor de agenda;
    - b. aanwijzing van de synodaal verslaggever en de commissievoorzitters;
    - c. samenstelling van de commissies en verdeling van de onderwerpen over moderamen en commissies;
    - d. benoeming van de quaestor met zijn secundus, een financiële controlecommissie en een begrotingscommissie (voor de instructie van de quaestor en voor de samenstelling en werkwijze van beide commissies zie bijlage 1 van deze regeling 'Instructie voor het financieel beleid van de generale synoden');
9. in bijlage 1 (Instructie financieel beleid) hoofdstuk 2 aan punt 2.4 toe te voegen: De controlecommissie brengt zelfstandig verslag uit van haar controlebevindingen aan de eerstvolgende generale synode, met advies terzake van decharge van de quaestor;

Gronden:

1. a. omwille van de duidelijkheid is het aan te bevelen een nieuw hoofdstuk 4 'Pastoraat en diaconaat' in te voeren;
b. de oude aanduiding van hoofdstuk 7 'Buitenlandse kerken' is te beperkt; er kunnen in dit hoofdstuk meer zaken aan de orde komen dan betrekkingen met buitenlandse kerken;
2. a. de meeste stukken worden ingezonden tegen de door de samenroepende kerk aangekondigde sluitingstermijn;
b. de aan de kerken toegezonden deputatenrapporten en de lijst van ingekomen stukken die de samenroepende kerk twee maanden voor de aanvang van de synode aan de kerken toezendt, zijn voldoende om de kerken te informeren en de mogelijkheid tot reageren te bieden;
3. bepaling a komt uit het draaiboek en verdient ook een plaats in de regeling;
4. in overeenstemming met het inmiddels genomen besluit, zoals vermeld in de Pro-acta art. 9;
5. de gang van zaken die is vastgelegd in punt 6 van bijlage 2 van de regeling (Instructie voor commissies) verdient een plaats in de regeling zelf bij de taken van het moderamen;
6. deze uitbreiding van de titel vergemakkelijkt het opzoeken van de bepaling voor het optreden van deputaten in de vergadering;
7. in regeling hoofdstuk 5 punt 2d is de taak van de commissies jegens deputaten vastgelegd; daarnaast dient ook, in samenhang met hoofdstuk 3 punt 4, de positie en verantwoordelijkheid van deputaten tegenover de voorstellen van de commissie te worden geregeld;
8. zo geformuleerd sluit deze regeling nauwer aan bij de praktijk van de laatste synodes en zij is ook efficiënter dan de huidige regeling;
9. deze bepaling was reeds door de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 vastgesteld (Acta art. 100, besluit 6g), maar is per abuis nog niet in de regeling verwerkt.

Over de voorgestelde correcties op de Huishoudelijke regeling worden diverse vragen gesteld. De rapporteur, ds. P. Schelling, beantwoordt de vragen.

Moeten we met de taak van een persvoorlichter (4.2) niet eerst ervaring opdoen voor we die in de regeling opnemen? Er is al tot de aanstelling van een persvoorlichter besloten. Punt 13 van de agenda voorziet in evaluatie van het geheel van de synode.

Waarom spreken deputaten *in* de ronde en niet ervoor (7.3)? Deputaten krijgen alleen gelegenheid om *in* de ronde te spreken, als het gaat om zaken waarover geen overeenstemming met de commissie bestaat. *Na* de ronde is hier dan geen gelegenheid meer voor. Na de ronde is er ruimte om in te gaan op vragen uit de vergadering.

Waarom kan de rubriek Kerk en Overheid niet onder de rubriek Kerkregering, zoals deputaten voorstellen? De relatie tussen kerk en overheid mag op de generale synode z'n eigen belang en aandacht hebben. Als die bij een andere rubriek wordt ondergebracht, bestaat nog meer het gevaar van onderbelichting.

Waarom de rubrieken 10--12 niet samengevat in Synodezaken? Waarom die Latijnse namen? Hier moet een keus gemaakt worden. De rubriek Particularia kan, als er veel appèlschriften zijn, erg uitgebreid zijn. Latijn wordt meer gebruikt, zoals ook in de naam Acta.

Het voorstel wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 105

Deputatenrapporten in de Acta

27.04 / 07.12.99

Voorstel : moderamen

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal :

1. brief van de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te Rotterdam-Oost dd. 10 maart 1999 waarin hij revisie verzoekt van het besluit van GS Berkel en Rodenrijs 1996, om deputatenrapporten slechts gedeeltelijk in de Acta op te nemen (Acta art. 109); de kerkenraad noemt de volgende argumenten:
  - a. door het opnemen van alle rapporten zijn Acta een waardevolle documentatie- en informatiebron;
  - b. archivarissen moeten nu losse deputatenrapporten bewaren;
  - c. meelevende gemeenteleden die naast de Acta losse deputatenrapporten moeten aanschaffen, komen op hogere kosten;
  - d. GS Kampen 1951 kwam al eerder terug op een besluit, rapporten maar gedeeltelijk in de Acta op te nemen (Acta art. 63);
2. opmerking van deputaten Kerkelijk Eenheid, dat de Acta van GS Berkel en Rodenrijs 1996 onvoldoende informatie bevat, doordat rapporten met de motivering van de besluiten en regels niet in deze Acta waren opgenomen, wat mee aanleiding was voor de aparte uitgave van het boekje *Werken aan Eenheid* (rapport van deputaten paragraaf II.2);
3. brief van deputaten voor Generaal-Synodale Publicaties dd. 1 maart 1999 waarin zij opmerken dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 onverwacht met de regel heeft gebroken, alle deputaten-rapporten die tevoren in druk waren verschenen, in de Acta op te nemen, waardoor bij veel kerken deze nu ontbreken. Zij dringen erop aan vroegtijdig te beslissen welke rapporten in de Acta worden opgenomen en via een persbericht belanghebbenden hierop te attenderen;
4. voorstel van het curatorium van de Theologische Universiteit in zijn rapport aan de synode om vanwege het belang voor het meeleven van de kerken met de universiteit het rapport integraal op te nemen bij de Acta, echter zonder de bijlagen;
5. motivering en criterium van GS Berkel en Rodenrijs 1996 voor het bepalen welke rapporten in de Acta worden opgenomen: alleen die documenten waarnaar door de generale synode verwezen wordt (Acta art. 109).

Besluit:

1. het bezwaar van de kerk te Rotterdam-Oost in zoverre toe te stemmen dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 onverwacht met een waardevolle traditie van documentatie- en informatievoorziening heeft gebroken;
2. het bezwaar van de kerk te Rotterdam-Oost niet toe te stemmen in zoverre een synode zelf mag bepalen welke rapporten zij in de Acta opneemt;
3. als regel voor het opnemen van deputatenrapporten te aanvaarden en te vermelden in art. 2.1 van de Huishoudelijke regeling (als noot na de taakomschrijving van scriba I):
Opname van deputatenrapporten in de Acta
  - a. deputatenrapporten worden uit het oogpunt van documentatie en informatie zoveel mogelijk in de Acta opgenomen;
  - b. over rapporten waarin niet wordt aangegeven wat al dan niet in de Acta zal moeten worden opgenomen, beslist de synode of ze niet of gedeeltelijk worden opgenomen;
  - c. als het geheel van de Acta meer dan 750 pagina's gaat omvatten, maakt de synode een verantwoorde selectie van de bijlagen om binnen dit aantal te blijven;
  - d. via een persbericht maakt de synode bekend welke rapporten naar verwachting al dan niet in de Acta worden opgenomen;
4. de uitgave van een Acta Completa op CD-ROM te bevorderen.

Gronden:

1. uit het oogpunt van documentatie en informatie dienen de Acta met de bijbehorende rapporten zoveel mogelijk in één band te worden opgenomen;
2. kerken en kerkleden waren op de inperking van documentatie en informatie in de Acta

- niet voorbereid;
3. GS Kampen 1951 heeft ook besloten "van de door de deputaten der vorige synode bij haar ingediende rapporten telkens voor elk rapport afzonderlijk te beoordelen of het bij de acta zal worden opgenomen" (Acta art. 63);
  4. beperkte Acta lijken goedkoper vanwege het geringe aantal pagina's, maar vanwege de hogere paginaprijs en de noodzaak van aparte uitgaven om kerken en kerkleden te informeren werken ze toch kostenverhogend;
  5. enige regelgeving voor de opname van deputatenrapporten in de Acta bevordert continuïteit in de uitvoering ervan;
  6. van deputaten mag worden verwacht dat ze in hun rapport aangeven welke passages en/of bijlagen, die wel nodig zijn voor informatie van de synode, niet in de Acta hoeven te worden opgenomen, zoals de *Nota inzake opmaak, spelling en interpunctie* ook aangeeft (Huishoudelijke regeling, bijlage 3, art. 3.5); deputaten hebben immers de ruimte om kerken en kerkleden ook anders te informeren dan via een rapport aan de synode;
  7. een CD-ROM kan alle documentatie en informatie van deputaten en van de synode bevatten, voorzover deze niet vertrouwelijk zijn.

Er wordt gevraagd naar het financiële plaatje voor de Acta. De rapporteur, ds. J. Luiten, antwoordt dat er voor het drukken van de Acta al een contract is. Het is een misverstand dat dunnere Acta goedkoper zijn. Blijkens de financiële overzichten van de synodes waren de Acta van GS Berkel en Rodenrijs 1996 duurder dan die van GS Ommen 1993. Ook voor kerken en kerkleden werken beperkte Acta kostenverhogend. Kerkenraden geven deputatenrapporten geheel of in delen aan commissies om die te bestuderen, met als gevolg dat ze daarna vaak niet meer beschikbaar zijn en apart moeten worden aangeschaft. Ook belangstellende gemeenteleden moeten rapporten en bijzondere uitgaven van deputaten apart kopen.

Aan de dikte van Acta zit echter wel een grens. Daarom een maximum van 750 pagina's. Een uitgave op CD-ROM zal volledig kunnen zijn. Die maakt echter een zonder computer te raadplegen boekwerk niet overbodig.

Acta kunnen in de loop van de tijd vanzelf dunner worden, als deputaatschappen onderscheid maken tussen verschillende doelgroepen. Een synode moet compleet geïnformeerd zijn. Maar kerken en gemeenteleden kunnen ook op een andere manier worden geïnformeerd, die wellicht ook beter op hen afgestemd is.

Het voorstel wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aangenomen. De afgevaardigden die lid zijn geweest van GS Berkel en Rodenrijs 1996, blijven buiten stemming.

De uitvoering van besluit 4, de uitgave van een Acta Completa op CD-ROM te bevorderen, wordt als opdracht meegegeven aan deputaten Generaal-Synodale Publicaties. Zij moeten de mogelijkheid van de uitgave onderzoeken en, als de uitgave mogelijk blijkt, zorgen voor een kostendekkende uitgave ervan.

Artikel 106

04.05.99

Heffingsbedragen deputaatschappen

Voorstel : commissie 2

Rapporteur : W. Haitsma

Materiaal :

1. Acta artikel 98 van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996, waarin onder meer opgedragen wordt om met concrete voorstellen ter bewaking van kosten en quota te komen;

2. rapport Financieel Beheer van de Financiële Controlemissie van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, waarin de noodzaak van kostenbeheersing wordt onderschreven en voorstellen worden gedaan;
3. brief van de Gereformeerde Kerk te Zuidlaren dd. 19 november 1998, waarin onder meer een voorstel is opgenomen om een plafond in te stellen voor kerkelijke aanslagen;
4. brief van de Particuliere Synode van Friesland dd. 22 februari 1999, waarin men uitspreekt dat de bewaking van de quotadruk dringend nodig is.

Besluit:

1. per deputaatschap bij de behandeling van de desbetreffende voorstellen op basis van de ingediende meerjarenbegrotingen voorlopige, totale bedragen voor de jaren 2000, 2001 en 2002 vast te stellen die van de kerken maximaal geheven mogen worden;
2. aan het einde van de synode het totaalbedrag aan lasten voor de kerken te beoordelen en zo nodig correcties in de voorlopig vastgestelde bedragen aan te brengen;
3. bij die gelegenheid eerst de bedragen per deputaatschap te confronteren met de nog te ontvangen uitkomsten van de controle van de jaarrekeningen 1996--1998 en zo nodig daarmee verband houdende correcties aan te brengen.

Gronden:

1. de omvang van het budget van de synode (6,5 tot 7 miljoen per jaar in de komende periode) maakt het nodig dat de vaststelling van de te heffen bedragen zorgvuldig op basis van reële gegevens geschiedt;
2. signalen uit de voorgaande synodes en uit de kerken vormen mede de aanleiding tot deze wijze van vaststelling van de heffingsbedragen;
3. naast de beoordeling van de afzonderlijke besluiten is aan het einde van de zittingsperiode ook een evalueatie noodzakelijk van alle besluiten met financiële consequenties met het oog op de beheersing van de totale lastendruk voor de kerken.

Bij de bespreking zijn de quaestor van de vorige generale synode, br. D. van Winden, en de brs. K. Stelpstra en K.J. Wietsma, leden van de financiële commissie van de vorige synode, aanwezig.

De rapporteur, oud. W. Haitzma, licht toe dat dit voorstel vooruitloopt op de behandeling van het rapport Financieel Beheer. Dit is nodig omdat de behandeling van het rapport uitgebreide voorbereiding vraagt, terwijl er nu al besluiten zijn genomen met financiële consequenties.

De bedragen die maximaal geheven mogen worden, zijn taakstellend, zodat er geen ruimte is voor extra activiteiten. Laat deputaten inventief zijn in het creëren van een geldstroom van de kant van derden.

In de bespreking wordt gepleit voor de mogelijkheid van een escape in verband met onvoorziene zaken. Als deputaten nauwkeurig begroten om niet meer van de kerken te vragen dan nodig is, komen ze klem te zitten als zich onvoorziene zaken voordoen. Want de begroting is tegelijk het maximum. Het gevaar ontstaat dat deputaten hun begroting extra ruim opzetten om toch een buffer te kunnen hebben. Is het niet beter voor onvoorziene zaken een marge te stellen of een reserve te hebben, waarvan het gebruik achteraf wordt verantwoord? Er kunnen toch ontwikkelingen zijn die binnen de opdracht van deputaten vallen. Voorkomen moet worden dat opgedragen taken niet kunnen worden uitgevoerd.

De rapporteur antwoordt dat de groei in de quota de afgelopen jaren niet zozeer kwam door groei inzake de eerste taken van een deputaatschap, maar door steeds nieuwe activiteiten. Daarom moeten bij nieuwe activiteiten gelijk de kosten duidelijk zijn.

Voor onvoorziene zaken zijn bij deputaatschappen vaak reserves aanwezig. Alleen ligt dat per deputaatschap verschillend. Daarom wordt nagedacht over een algemene reserve, die

centraal geregeld zou kunnen worden door de financiële commissie. Een begroting moet overigens niet krap zijn, maar altijd enige speelruimte bevatten.

Br. Stelpstra ziet reserves als werkkapitaal dat deputaten nodig hebben voor hun financieringen. Hij bepleit marges voor onvoorziene zaken, maar ook een plafond daarvoor in de vorm van een percentage van wat geheven mag worden.

Een van de afgevaardigden van de PS Zeeland, Noord-Brabant en Limburg vraagt in het bijzonder ruimte voor deputaten ASE en de door de generale synode toegestane evangelisatieprojecten. Anders dan bij andere deputaatschappen gaat de geldstroom hier 'van beneden naar boven', niet van de synode uit maar van de kerk met het evangelisatieproject. Als zo'n project kan uitbreiden, is een stelpost voor onvoorzien toch onvoldoende?

In dit verband wordt erop gewezen dat de zaak van de bewaking van de quota juist door de PS van Zeeland, Noord-Brabant en Limburg is aangekaart bij GS Berkel en Rodenrijs 1996 (Acta, art. 98). Als nu voor deputaten ASE en de projecten in het Zuiden van het land speciale aandacht wordt gevraagd, was confrontatie met de besluiten van de PS van het Zuiden nodig geweest.

De commissie houdt de concretisering van het financieel beleid nog open tot de behandeling van het rapport Financieel Beheer. Dan komen ook de criteria voor de eindevaluatie (grond 3) aan de orde.

Op de vraag naar vermelding in euro's zal in de eindevaluatie worden teruggekomen.

Het voorstel wordt aangenomen met 33 stemmen voor bij 2 onthoudingen, met dien verstande dat in de tekst van het voorstel zo nodig nog correcties kunnen worden aangebracht; in het bijzonder inzake een algemene reserve, een post onvoorzien en de vermelding in euro's. Oud. K.J. Wietsma blijft hierbij als lid van de financiële commissie van de vorige synode buiten stemming.

De desbetreffende passage in besluit 3c inzake het rapport van deputaten ASE blijft nog aangehouden (Acta, art. 74). Met het besluit inzake de heffingen (Acta art. 109) wordt de genoemde passage definitief.

Artikel 107

20.05 / 30.06.99

Rapport Financieel Beheer

Voorstel : commissie 2

Rapporteurs : R. Douma, W. Haitsma

Materiaal :

1. rapport van de Financiële Controlecommissie dd. januari 1999 betreffende besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta artikelen 98 en 100. Hierin komen de volgende onderdelen aan de orde:
  - a. Financieel beheer en administratieve organisatie
  - b. Quota -- begrotingen
  - c. Kosten
  - d. Accountant
  - e. Centraal administratiekantoor
  - f. Geautomatiseerde administratie
  - g. Overzicht aanbevelingen, voorstellenDaarnaast is er een voorstel in opgenomen tot aanpassing van de Huishoudelijke regeling voor generale synoden;
2. brief van de Gereformeerde Kerk te Zuidlaren dd. 19 november 1998 met onder meer het voorstel een plafond in te stellen voor kerkelijke aanslagen;
3. brief van de particuliere synode van Friesland dd. 22 februari 1999 waarin men uitsprekt dat de bewaking van de quotadruk dringend nodig is;

4. memo 'Financieel beleid en administratieve organisatie' dd. 05-05-1999 van commissie 2 aan de Generale Synode Leusden 1999 waarin een plan van aanpak is ontvouwd (zie bijlage 51 bij deze Acta);
5. financieel verslag van de quaestor over de 3-jaars periode 1996 tot en met 1998 toegezonden bij de brief van 18 maart 1999 en het daarop betrekking hebbend controlerapport van de financiële controlecommissie dd. 7 juni 1999;
6. controlerapporten betreffende 13 niet-quotum heffende en 3 quotum heffende deputaatschappen over de jaren 1996/1997/1998 met daarin een aantal opmerkingen die verwerkt worden bij de reorganisatie van de administratieve organisatie.

Besluit 1.1:

de financiële controlecommissie onder dank te dechargeren

- a. met betrekking tot de opdrachten voortvloeiend uit Acta artikelen 98 en 100;
- b. ten aanzien van de financiële controle over de jaren 1996/1997/1998 van de niet-quotum heffende deputaatschappen, van enkele quotum heffende deputaatschappen en van de quaestor.

Gronden:

1. de commissie heeft zich geplaatst gezien voor een omvangrijke taak en verdient veel waardering voor de grondige analyse van de financiële en organisatorische situatie;
2. de commissie is gekomen met een groot aantal voorstellen en aanbevelingen; op grond hiervan is aan de synode ter concretisering en implementatie een plan van aanpak (memo 'Financieel beleid en administratieve organisatie' dd. 05-05-1999) voorgelegd dat op 20 mei 1999 is aanvaard.
3. de commissie heeft haar controletaken naar behoren uitgevoerd.

Besluit 1.2:

de quaestor onder dank te dechargeren.

Grond:

het controlerapport vermeldt dat de quaestor zich buitengewoon goed van zijn taak heeft gekweten.

Besluit 2:

uit te spreken dat er een geïntegreerd, financieel beleid op synodeniveau dient te komen.

Gronden:

1. uit het onderzoek van de financiële controlecommissie is gebleken dat de administratieve organisatie niet is meegegroeid met de omvang van de budgetten. Een geïntegreerd systeem ontbreekt;
2. in memo 'Financieel beleid en administratieve organisatie' zijn in verband hiermee vier voorstellen/actiepunten geformuleerd die door de synode zijn aanvaard:
  - a. een goede administratieve organisatie;
  - b. kwaliteitscriteria voor deputaatschappen:
    - administratieve regelgeving
    - jaarlijkse taakstellende begroting
    - meerjarenbegroting
    - financiële rapportage per kwartaal
    - jaarrekening
    - accountantscontrole en goedkeurende verklaring;

- c. instelling van een deputaatschap Financiële Zaken en Beheer;
- d. centrale heffing van de quota.

Besluit 3:

de voorstellen en aanbevelingen uit het rapport van de financiële controlecommissie die betrekking hebben op onderdeel:

a.	<i>Financieel beheer en administratieve organisatie</i>	mee te nemen bij de uitwerking van het plan van aanpak;
b.	<i>Quota -- begrotingen</i>	te verwijzen naar de concretisering van het plan van aanpak om in de gesignaleerde aspecten te voorzien;
c.	<i>Kosten</i>	te aanvaarden. De onderscheiding tussen kerntaken -- ondersteunende diensten -- nieuw beleid is al eerder ingevoerd en zal op uitwerking worden beoordeeld door het in te stellen deputaatschap Financiële Zaken en Beheer;
d.	<i>Accountant</i>	over te nemen en richtlijnen voor accountantscontrole te laten opstellen;
e.	<i>Centraal administratiekantoor</i>	niet over te nemen;
f.	<i>Geautomatiseerde administratie</i>	te aanvaarden en daarin te voorzien bij de implementatie van het plan van aanpak.

Gronden:

1. er is tot nu toe sprake van een niet-geïntegreerd systeem. Ook een integrale adequate controle op de financiën ontbreekt evenals een financiële totaalvisie;
2. regelgeving voor en discipline bij deputaatschappen is beperkt aanwezig;
3. noodzaak voor het inrichten van een centraal administratiekantoor ontbreekt vooralsnog. De administratieve werkzaamheden vallen onder de quaestor die daarbij zo nodig externe hulp kan inschakelen al dan niet op vrijwillige basis.

Besluit 4.1:

over te gaan tot het aanstellen van deputaten Financiële Zaken en Beheer die

- a. zorgen voor de uitvoering van het geïntegreerd, financieel beleid en hierover rapporteren aan de synode;
- b. als eenmalige opdracht ook het beleid moeten implementeren;
- c. naast expertise op financieel gebied in hun kring ook over kennis op het terrein van fiscale en arbeidsrechtelijke zaken en sociale wetgeving dienen te beschikken;
- d. desgevraagd tijdens de zitting van de synode adviezen zullen geven betreffende financiële aangelegenheden.

Grond:

voor een goed financieel beheer zijn expertise en continuïteit onontbeerlijk binnen het geheel van het generaal-synodale apparaat. Dit geldt ook voor de optimalisering van een goede administratieve organisatie.

Besluit 4.2:

de instructie voor deze deputaten als volgt vast te stellen.

Instructie deputaten Financiële Zaken en Beheer

1 Taakomschrijving

- a. het nieuwe synodaal en financieel beleid, zoals omschreven in memo 'Financieel beleid en administratieve organisatie', gefaseerd implementeren en hierover aan de volgende synode rapporteren;
- b. de criteria voor het voeren van een eigen administratie, zoals omschreven in memo 'Financieel beleid en administratieve organisatie' verder uitwerken;
- c. per deputaatschap beoordelen en beslissen of aan de criteria wordt voldaan;
- d. richtlijnen voor externe accountantscontroles opstellen. Over de voor een deputaatschap vereiste functiescheidingen beslissen deputaten Financiële Zaken en Beheer na overleg met het betreffende deputaatschap en de accountant;
- e. klankbord zijn voor de deputaatschappen;
- f. beslissen welk deel van de bij deputaatschappen aanwezige fondsen onder het centrale beheer van de quaestor wordt gebracht na overleg met het betreffende deputaatschap;
- g. toezicht houden op het functioneren van de quaestor en de administratie;
- h. een voorstel doen voor de (her)benoeming van de quaestor;
- i. het heffen van de quota van de kerken centraal laten plaatsvinden uiterlijk met ingang van 1 januari 2001;
- j. de administratie voor onderscheiden deputaatschappen onder leiding van de quaestor laten voeren;
- k. kosten en ontwikkelingen bewaken;
- l. een voorstel doen voor een algehele herziening van de 'Instructie voor het financieel beleid van de generale synode' (bijlage 1 van de Huishoudelijke regeling); in de instructie voor de deputaatschappen (bijlage 1, onderdeel 4) in ieder geval opnemen een paragraaf over het declareren van kosten, het maken van een jaarlijkse begroting en een meerjarenbegroting;
- m. een integrale financiële rapportage voorzien van een goedkeurende accountants-verklaring aan de volgende synode voorleggen op basis waarvan de synode decharge verleent.

2 Samenstelling

Het deputaatschap bestaat uit 5 personen met 3 secundi. Deputaten wijzen uit hun midden een voorzitter, secretaris en penningmeester aan. Ze zorgen voor een rooster van aftreden.

Deputaten zullen de volgende generale synode een voorstel doen voor aanvulling en aanpassing van de instructie voor deputaten Financiële Zaken en Beheer.

Grond:

wanneer het financieel beleid en de administratieve organisatie gereorganiseerd gaan worden dient men ook de instructie uit de Huishoudelijke regeling te herzien. Die aanpassing kan haar beslag krijgen wanneer de verdere uitwerking is voltooid. Dat lukt niet tijdens de zittingsperiode van deze synode. Daarom wordt op dit moment de genoemde instructie zoveel mogelijk intact gelaten.

Besluit 5:

1. deputaten Financiële Zaken en Beheer te machtigen uitgaven te doen voor eenmalige kosten in verband met de administratieve organisatie tot een bedrag van f 10.000,-;
2. eveneens voor jaarlijkse kosten hiermee verband houdend in de jaren 2000, 2001 en 2002 tot een bedrag van f 9000,-- per jaar en voor het eventueel inschakelen van administratieve hulp tot een bedrag van f 25.000,-- per jaar;
3. en voor hun werkzaamheden uitgaven te doen tot een maximum van f 6000,-- per jaar

in de jaren 2000, 2001 en 2002.

Besluit 6:

de quaestor brengt verslag uit aan deputaten Financiële Zaken en Beheer.

Grond:

in de gereorganiseerde situatie functioneert de quaestor onder verantwoordelijkheid van deputaten Financiële Zaken en Beheer. Deze brengen verslag uit aan de generale synode en worden voor hun werk gedechargeerd.

Besluit 7:

de werkzaamheden, voorzover nog van toepassing, en bevoegdheden van de begrotingscommissie en de financiële controlecommissie worden ondergebracht bij deputaten Financiële Zaken en Beheer.

Gronden:

1. de begrotingscommissie bestaat uit leden van de generale synode die aan het begin van elke synode worden benoemd. Het gevolg daarvan is dat continuïteit en expertise niet zijn gewaarborgd. Bovendien vragen de werkzaamheden in de commissie extra tijd van de synodeleden;
2. andere functies van financiële aard zijn aanwezig in de financiële controlecommissie. Ook op dit terrein zijn continuïteit en expertise noodzakelijk;
3. het is mogelijk verschillende taken in de kring van deputaten Financiële Zaken en Beheer aan één persoon toe te wijzen.

De bespreking op 20 mei en 30 juni wordt bijgewoond door de brs. N. Buurman, K. Stelpstra en K.J. Wietsma, leden van de financiële commissie van de vorige synode, en de quaestor van de huidige synode, br. H.B. Smit. Op 20 mei was ook de quaestor van de vorige synode, br. D. van Winden, aanwezig.

Als voorbereiding op de behandeling van haar voorstel heeft de commissie op 20 mei een introductie gegeven in de materie van het financieel beleid en de administratieve organisatie. De inhoud hiervan is weergegeven in de gelijknamige nota, vermeld onder materiaal 4 en opgenomen als bijlage 51 bij deze Acta. De commissie vraagt daarin de synode in te stemmen met het daarin genoemde plan van aanpak, in het bovenstaande voorstel samengevat in besluit 2 grond 2, met de bedoeling in die lijn verder te kunnen werken.

Rapporteur oud. W. Haitsma memoreert dat GS Berkel en Rodenrijs 1996 de financiële commissie niet alleen had opgedragen financiën te controleren, maar ook voorstellen te doen om de quota te bewaken (Acta art. 98 en 100). Deze financiële commissie heeft zich daar uitvoerig mee beziggehouden.

Door nieuw beleid en uitgroei van bestaand beleid stijgt het totaal van de quota van synode tot synode, vervolgt rapporteur oud. R. Douma. Financieel beheer moet ons bewust maken van de financiële aspecten van de taken die we als kerken samen op ons nemen. Beheersing van de financiën en continuïteit in beleid zijn daarbij onmisbaar.

Hoeven de afzonderlijke deputaatschappen dan geen penningmeesters meer te hebben? Wordt de voorlichting die deputaten moeten geven, zo niet losgekoppeld van het heffen van de quota? De afzonderlijke deputaatschappen houden hun eigen penningmeester, antwoordt rapporteur Douma, want de deputaatschappen blijven zelf verantwoordelijk voor het financieel beheer van hun deputaatschap, alsook voor de voorlichting over hun werk. Blijft er voldoende flexibiliteit voor nieuw beleid, als dat tussen twee synodes nodig blijkt? Of zitten deputaatschappen drie jaar vast aan hun begroting, ook bij onvoorziene omstandighe-

den? Rapporteur Douma antwoordt dat aan het eind van het jaar overzien kan worden of er voor onvoorziene situaties voldoende reserve is. Indien nodig kan er extra worden geheven, maar niet dan nadat gekeken is of er ook besparing mogelijk is. Dit zal in de instructie voor deputaten Financiële Zaken en Beheer moeten komen.

De synode keurt unaniem het plan van aanpak voor het financiële beheer, in het bovenstaande voorstel samengevat in besluit 2 grond 2, goed. Br. K.J. Wietsma blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

In de lijn van genoemd plan komt commissie 2 op 30 juni met bovenstaand uitgewerkt voorstel inzake het financieel beheer.

Rapporteur oud. W. Haitsma leidt de bespreking in. Het voorstel van de commissie biedt een eerste regeling voor geïntegreerd financieel beheer. Het laat voldoende ruimte voor verdere uitwerking ervan, want in de praktijk moet blijken of het goed werkt. Bovendien moeten deputaten ruimte hebben om het nieuwe beleid te implementeren.

Het voorstel van de commissie sluit voor een groot deel aan bij het rapport van de financiële controlecommissie van de vorige synode. Maar er is ook verschil. De financiële controlecommissie vond voor een goede controle op de deputaatschappen centralisatie van hun administratie nodig, in een centraal administratiekantoor. In het voorstel van commissie 2 wordt aan de hand van kwaliteitscriteria zoveel mogelijk verantwoordelijkheid gelegd bij de afzonderlijke deputaatschappen, dus daar waar het eigenlijke werk gedaan wordt. De commissie heeft met de penningmeesters van alle deputaatschappen hierover gesproken. Deze staan achter het voorstel van de commissie, met name omdat er minder regelgeving voor nodig is. Ook de huidige quaestor, br. H.B. Smit, en zijn secundus, br. P. Mars, die met deputaten Financiële Zaken en Beheer nauw zullen moeten samenwerken, hebben hun medewerking toegezegd.

Br. N. Buurman, lid van de financiële controlecommissie van de vorige synode, zegt dat deputaten Financiële Zaken en Beheer de organisatie van de afzonderlijke deputaatschappen zeer goed moeten kennen en onafhankelijk daarvan moeten kunnen werken, om de financiën effectief te kunnen beheren en besparingen te realiseren. Daarbij is een goede sturing nodig door middel van de begroting en een goede organisatie.

Levert geïntegreerd beheer ook besparing op, wordt gevraagd. Vanuit de kerken wordt tegen de hoge kosten van het kerkverband aangekeken en de vraag is wat we er voor terugkrijgen. Rapporteur Douma antwoordt dat we ons niet rijk moeten denken. Misschien komen we aan het eind van deze synode nog wel weer hoger uit. Er zijn deze synode zo'n tien deputaatschappen bijgekomen voor nieuwe taken. Maar aan het einde van de synode zullen we nu het geheel aan taken met de bijbehorende kosten kunnen overzien. Dat kon op vorige synodes nog niet. Nu zullen we aan de hand van het overzicht een verantwoorde beslissing kunnen nemen en de kerken de nodige duidelijkheid daarover kunnen geven. De voorzitter van de commissie, ds. T. de Boer, vult aan dat het niet reëel is grote besparingen te verwachten door controle op de kosten. Er wordt wel gezegd dat die de pan uitrijzen, maar eigenlijk maken we de pan steeds groter. Dat doen we als kerken hier samen op de synode.

Gaan deputaten Financiële Zaken en Beheer ook als werkgever optreden? Dan moet dat goed geregeld worden. Rapporteur Haitsma antwoordt dat de commissie zich over de materie van deputaten als werkgever nog beraadt, maar dat deskundigheid op arbeidsrechtelijk en sociaal terrein nodig zal zijn. Zie hierover verder art. 108 van deze Acta.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen bij 1 onthouding aanvaard. Oud. K.J. Wietsma blijft hierbij als deputaat buiten stemming.

De preses dankt de financiële commissie en de quaestor van de vorige synode voor hun werk, met name in hun diepgaande rapport Financieel Beheer, waarin de basis is gelegd voor wat nu besloten is. Hij spreekt de hoop uit dat onder de zegen van de Here, die eige-

naar is van alle dingen, ook van onze financiën, dit goed beleid zal blijken te zijn.

Artikel 108

02.09.99

Personeel in dienst van de gezamenlijke kerken

Voorstel : commissie 2

Rapporteurs : G. Koppelaar, P.G.B. de Vries

Materiaal :

1. rapport van deputaten Institute of Reformed Theological Training, Betrekking en Buitenlandse Kerken, en Archief en Documentatie, waaruit blijkt dat deze deputaatschappen gebruik maken van personeel in dienst van de gezamenlijke kerken.
2. besluit inzake het deputaatschap Diaconale Zaken en inzake het deputaatschap Evangelisatie, waarin met betrekking tot de beroepskrachten waar zij van gebruik maken, bepaald wordt dat de gezamenlijk rechtspersoonlijkheid bezittende Gereformeerde Kerken in Nederland optreden als werkgever (Acta art. 68, besluit 3; art. 75, besluit 1.6 met grond 6).

Besluit:

deputaten Financiële Zaken en Beheer op te dragen op het dossier 'Personeel in de dienst van de gezamenlijke kerken' verder te studeren en op de volgende synode met voorstellen te komen.

Commissie 2 heeft naar aanleiding van het rapport van deputaten Diaconale Zaken zich gebogen over vragen rondom personeel dat via verschillende deputaatschappen in dienst is van de gezamenlijke kerken. Het gaat onder meer om:

- vragen rond arbeidsvoorwaarden en de vraag of en zo ja in hoeverre uniformiteit daarin gewenst en/of nodig is;
- advies inzake arbeidsrechtelijke aspecten;
- de vraag of elk deputaatschap dat van personeel gebruik maakt, voldoende kennis moet hebben van personeelsbeleid, salariering en arbeidsrechtelijke aangelegenheden, of dat een apart deputaatschap Personeel daarvoor gewenst en/of nodig is;
- de vraag hoe de positie van een eventueel deputaatschap Personeel is ten opzichte van andere deputaatschappen;
- een geschillenregeling, arbitrage.

Dit onderzoek heeft meer vragen dan antwoorden opgeleverd. Aan de ene kant kan scheiding van de arbeidsrechtelijke en beleidsmatige kant van een werkgever leiden tot vertroebeling van de werkgeversrol, wat voor de positie van de werknemer ongewenst is. Bovendien kan er spanning komen tussen beide betrokken deputaatschappen.

Aan de andere kant kan scheiding van de arbeidsrechtelijke en beleidsmatige kant van een werkgever nuttig zijn. In de vrijwilligerswereld staan roeping en werk dicht bij elkaar, waardoor gemakkelijk wrevel ontstaat. Deputaten zijn ideëel bezig, terwijl de werker ook in een dienstverband staat. Dan kan het tot bescherming van de werknemer dienen als beide aspecten van elkaar losgemaakt worden.

Commissie 2 ziet hierin geen oplossing. Advies van enkele externe deskundigen heeft ook duidelijk gemaakt dat voor deze materie meer onderzoek nodig is.

Vandaar dat de commissie voorstelt deputaten Financiële Zaken en Beheer hierop verder te laten studeren. Het onderzoek dat gedaan is en de adviezen die daarbij ontvangen zijn, kunnen aan deputaten worden meegegeven.

Gevraagd wordt waar men nu voor arbeidsrechtelijke deskundigheid terecht kan. Dat zal nu bij deputaten Financiële Zaken en Beheer moeten zijn, antwoordt rapporteur oud. P.G.B. de

Vries. Het probleem is alleen dat die geen dwingende adviezen kunnen geven. Daarom moeten we, in afwachting van voorstellen van deputaten Financiële Zaken en Beheer, de komende drie jaar volstaan met de bestaande praktijk.
Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 109

15.09.99

Heffingen

Voorstel : commissie 2

Rapporteurs : R. Douma, W. Haitsma

Materiaal :

1. rapport van de Financiële Controlecommissie dd. januari 1999 betreffende besluiten van de GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta artikelen 98 en 100;
2. voorlopige begroting Generale Synode Leusden 1999-2001 dd.15-04-1999;
3. besluit heffingsbedragen deputaatschappen dd. 04-05-1999;
4. rapport Financieel Beheer dd. 30-06-1999;
5. overzicht maximale heffingsbedragen in verband met de kosten van de deputaatschappen en de generale synode over de jaren 2000 tot en met 2002 dd. 15-09-1999 (zie bijlage 52 bij deze Acta).

Besluit 1:

het overzicht maximale heffingsbedragen, waarin een post onvoorzien van 2% is opgenomen, ongewijzigd vast te stellen.

Besluit 2:

in de jaren 1999 en 2000 via de particuliere synoden een bedrag van *f* 1,95 (definitief) respectievelijk *f* 3,50 per ziel te laten heffen ter dekking van de kosten van de Generale Synode Leusden en de niet-quotum heffende deputaatschappen.

Besluit 3:

in de jaren 1999 en 2000 de quotum heffende deputaatschappen zelf nog de inning via de kerken te laten verzorgen.

Besluit 4:

met ingang van 01-01-2001 rechtstreeks van de kerken bedragen te heffen centraal door de quaestor met behulp van incasso ter dekking van de kosten van de Generale Synode Leusden en van alle deputaatschappen. De heffing zal geschieden in de vorm van een quotum op basis van het zielental per 1 oktober 2000 respectievelijk 1 oktober 2001.

Besluit 5:

voor het jaar 2000 het te heffen bedrag vast te stellen op totaal *f* 6.730.750, voor het jaar 2001 op *f* 6.914.150 en voor het jaar 2002 op *f* 7.034.450.

Grond:

deze besluiten vormen de uitwerking van de eerder door de synode genomen besluiten 'heffingsbedragen deputaatschappen' en 'rapport Financieel Beheer'.

Bij de bespreking is ook de quaestor van de generale synode, br. H.B. Smit, aanwezig. Rapporteur oud. R. Douma geeft aan dat het quorum lager uitvalt dan aan het begin van de synode werd ingeschat.

Opgemerkt wordt dat er nog niet veel aan kostenverlaging is gedaan. Er zijn alleen budgetten gesteld. Aan de andere kant wordt gesteld dat de voorlopige inschatting aan het begin van de synode geen goede maatstaf is voor de hoogte van het quorum. Referentiekader voor de communicatie met de kerken zal vooral moeten zijn voor welke doelen we het geld nodig hebben.

Gevraagd wordt naar deputaatschappen die eigen inkomsten hebben. Mag de Theologische Universiteit legaten gebruiken voor uitgaven of is het gestelde budget bepalend?

Rapporteur oud. W. Haitzma antwoordt dat legaten voor de Theologische Universiteit tot nu toe in het omslag-egaliseringsfonds gaan, een fonds dat sterke wisselingen in het quorum moet voorkomen. Vanaf nu worden de financiën, ook de reserves, centraal beheerd door deputaten Financiële Zaken en Beheer. Legaten die voor de Theologische Universiteit bestemd zijn, zullen in een aparte reserve moeten komen, zodat ze voor Kampen bestemd blijven. Zo blijft het mogelijk aan de Theologische Universiteit legaten te schenken.

Rapporteur Douma vult aan: Als deputaatschappen eigen inkomsten hebben, is daarmee in de gestelde heffingsbedragen zoveel mogelijk rekening gehouden.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard.

Artikel 110

02.06 / 14.09 / 07.12.99

Generaal-synodale publicaties

Voorstel : commissie 5

Rapporteur : P.H. van der Laan

Materiaal :

1. rapport deputaten voor Generaal-Synodale Publicaties (GSP);
2. brief van de Gereformeerde Kerk te Assen-Marsdijk dd. 7 april 1999. De raad betreurt de laattijdige toezending van de aanvullende rapporten en doet de suggestie om de aanvullende rapporten afzonderlijk in te binden.

Besluit 1:

deputaten te dechargeren onder dank voor hun arbeid.

Grond:

deputaten hebben hun taak naar behoren uitgevoerd.

Besluit 2:

opnieuw deputaten te benoemen voor de uitgave van generaal-synodale publicaties met de volgende opdrachten:

- a. de Acta en de Handelingen van de generale synode en de rapporten van de door de generale synode benoemde deputaten te doen produceren en te doen uitgeven, van het Gereformeerd Kerkboek, onderdelen van deze uitgaven en andere drukwerken die op last van de generale synode worden vervaardigd, nieuwe edities te doen uitgeven en deze te herdrukken; daarbij moet in technisch en economisch opzicht zo doeltreffend mogelijk te werk worden gegaan;
- b. met drukkers en uitgevers overeenkomsten af te sluiten die betrekking hebben

- op de onder a bedoelde uitgaven, inzake de technische vervaardiging en de uitgeversexploitatie alsmede met auteurs voor wat betreft auteursrechtelijke aanspraken en bevoegdheden voor zover daarvan sprake is;
- c. de verzendregeling te onderzoeken op de mogelijkheid van bezuinigingen;
  - d. toe te zien op de naleving van de onder b bedoelde overeenkomsten;
  - e. toe te zien op het uitgeven van nieuwe edities van de sub a bedoelde uitgaven en er zoveel mogelijk voor te zorgen dat daarin druk- en zetfouten en andere tekortkomingen worden verbeterd;
  - f. er op toe te zien dat terzake van de typografische verzorging, de afmetingen, het taalgebruik, de spelling, de interpunctie, de nomenclatuur en dergelijke zoveel mogelijk een verantwoorde eenvormigheid wordt betracht met inachtneming van de door de generale synode van toepassing verklaarde regels voor spelling en dergelijke;
  - g. het inventariseren van ontvangen reacties uit de kerken met betrekking tot de voortgaande harmonisatie van het Gereformeerd Kerkboek en het -- voor zover dit noodzakelijk moet worden geacht -- doen van voorstellen daarover aan de eerstvolgende synode;
  - h. te beslissen over verzoeken om toestemming tot het uitgeven van de sub a bedoelde publicaties of onderdelen daarvan, voor zover het auteurs- of gebruiksrecht daarvan bij de kerken berust;
  - i. te waken tegen inbreuk op de auteurs- en gebruiksrechten van de kerken en het treffen van conservatoire en andere noodzakelijke maatregelen; ervoor te zorgen dat in de kerkelijke publicaties die met hun medewerking tot stand komen een clause wordt afgedrukt waaruit blijkt dat deze rechten bij de kerken berusten en dat voor verspreiding van de tekst toestemming van de kerken vereist is;
  - j. te waken tegen inbreuk op auteurs- en gebruiksrechten van derden bij het uitgeven van publicaties sub a genoemd;
  - k. geschillen met derden zoveel mogelijk op te lossen door middel van arbitrage;
  - l. bij het afsluiten van overeenkomsten eventueel royalty's te bedingen bij uitgevers, indien en voor zover er sprake is van bijzondere kosten of lasten voor de kerken, die aan de betreffende publicaties ten grondslag liggen, met als uitgangspunt dat in het algemeen de prijs van een kerkelijke publicatie niet belemmerend mag werken ten aanzien van verspreidingsmogelijkheden;
  - m. nauwgezet samen te werken met andere deputaten betreffende het vervaardigen van hun rapporten en dergelijke en erop toe te zien dat zij dit van hun kant ook doen;
  - n. de voorlichting en publiciteit rond de sub a bedoelde publicaties te coördineren;
  - o. van transacties met derden die financiële consequenties hebben, de desbetreffende stukken aan de quaestor en de financiële commissie beschikbaar te stellen.

Gronden:

de opdrachten van de Generale Synode van Berkel en Rodenrijs 1996 zijn goed bruikbaar gebleken. Op een enkel onderdeel is een wijziging toegepast. Inzake de verzendregeling is het denkbaar dat er wat zuiniger omgesprongen kan worden met de toezending van Acta en andere stukken. Coördinatie van publiciteit rond de synodale publicaties is nuttig ten dienste van adequate informatie aan de kerken.

Besluit 3:

in de Huishoudelijke regeling op te nemen onder 4 *Werkschema* tussen 5 en 6: het moderamen zal zo spoedig mogelijk contact opnemen met deputaten Generaal-Synodale Publicaties in verband met de uitgave van de Acta en de Handelingen.

Grond:

in het kader van de kostenbeheersing is het van groot belang, dat het nieuw benoemde moderamen van een generale synode zo snel mogelijk inzicht krijgt in de totstandkoming en de inhoud van de contracten met de uitgever om een effectief beleid uit te zetten.

Besluit 4:

in de Huishoudelijke regeling de volgende aanvullende bepaling op te nemen onder 8 *Deputaten van de generale synode sub 2e:*

indien krachtens een beslissing van de synode toezending aan de kerken dient plaats te vinden, het rapport zo tijdig toezenden, dat het de kerken bereikt binnen de in de opdracht van deputaten gestelde termijn en niet later dan twee maanden voor de aanvang van de synode; alleen in uiterste noodzaak zal na die termijn aan de kerken aanvullend worden gerapporteerd, waarbij de deputaten Generaal-Synodaal Publicaties beslissen of en zo ja op welke wijze nog verzending aan de kerken zal plaatsvinden.

in Bijlage 6 *Verzendregeling* sub 1i en j te vervangen door 1i:

aanvullende rapporten die binnen twee maanden voor de aanvang van de synode nog aan de kerken moeten worden voorgelegd, worden in overleg met de desbetreffende deputaten op de snelst mogelijke wijze door deputaten Generaal-Synodale Publicaties toegezonden.

Grond:

aan de terechte klacht van de kerk te Assen-Marsdijk is tegemoet te komen door aanvulling en wijziging van de desbetreffende bepalingen in de Huishoudelijke regeling.

Besluit 5:

ter bekostiging van de werkzaamheden van deputaten bedragen vast te stellen van f 12.000,-- in 2000, f 16.000,-- in 2001, f 14.000,-- in 2002, die van de kerken maximaal geheven mogen worden.

Grond:

volgens de ingediende meerjarenbegroting zijn deze bedragen voldoende ter dekking van de (on)kosten die deputaten voor hun werk moeten maken.

Met toestemming van de vergadering vindt de bespreking plaats onder voorzitterschap van ds. H.J. Boiten, hoewel hij deputaat GSP is. Ook de deputaten mr. D. van Dijk, br. D. den Hollander en mr. F.T. Oldenhuis zijn aanwezig.

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, wijst erop dat voorgesteld wordt de instructie van deputaten uit te breiden met opdracht n.

Het voorstel van deputaten op dit punt is breder en betreft de publiciteit rond de synode en haar deputaten en een goede presentatie ervan, in het bijzonder waar daarbij gebruik gemaakt wordt van nieuwe media zoals internet. Hierop wordt in ander verband teruggekoemen. Zie art. 111 van deze Acta.

Voor de decharge wordt aanvankelijk, zolang het rapport van deputaten Kerkmuziek nog niet behandeld is, een voorbehoud gemaakt met betrekking tot de uitgave van de proefbundel *Uitbreiding Gereformeerd Kerkboek*. Nadat aan deputaten Kerkmuziek decharge is verleend inzake deze uitgave, wordt ook aan deputaten GSP decharge voor hun medewerking aan deze uitgave verleend (Acta art. 57).

Waarom zijn er zoveel aanvullende rapporten en worden deze vlak voor de synode nog aan

de kerken toegestuurd? Dit is kostbaar en weinig zinvol. Als deputaten tijdig rapporteren hoeven er lang niet zoveel aanvullende rapporten te zijn. Moeten alle rapporten trouwens wel naar de kerken toe? Is er ruimte voor andere publicaties?

De rapporteur, ds. P.H. van der Laan, wijst op voorstel 4, dat hier verbetering in moet brengen. De synode bepaalt zelf of rapporten voor de volgende synode ook naar de kerken moeten worden gestuurd. De kosten van publicaties worden meer beheersbaar wanneer alle deputaatschappen een taakstellende begroting krijgen. Dan is er ruimte voor bijzondere publicaties, maar binnen een bepaald budget.

Deputaat br. D. den Hollander zegt dat de kosten bij de rapporten met name door het volume worden veroorzaakt. Doelgericht en bondig rapporteren scheelt aanmerkelijk in de kosten, tijdig aanleveren nog eens 20%.

Deputaat mr. F.T. Oldenhuis zegt dat elk deputaatschap zijn eigen rapport uiteraard erg belangrijk vindt. Daarom is van belang dat deputaten GSP de bevoegdheid krijgen te beslissen of te laat binnengekomen rapporten nog naar de kerken gaan. Ook bepleit hij dat deputaatschappen voor bijzondere publicaties een heldere opdracht van de synode moeten krijgen. Anders kunnen deputaten GSP aan zulke publicaties niet meewerken.

Deputaat ds. J. Luiten bepleit dat deputaatschappen op twee niveaus rapporteren, rekening houdend met de verschillende doelgroepen: de synode en de kerken. Deputaten moeten volledig rapporteren aan de synode. Want die moet hun werk beoordelen en naar aanleiding daarvan besluiten nemen. Die rapporten hoeven niet allemaal volledig naar de kerken. De kerken moeten wel adequaat geïnformeerd worden. Andere vormen en middelen zijn daarvoor wellicht meer geschikt dan de gebruikelijke rapportenboekjes. Te denken valt aan speciale uitgaven en aan publicaties in plaatselijke kerkbladen en op internet.

Een amendement van oud. A. van der Lugt om deputaten opdracht te geven onderzoek te doen naar kostenbesparingen inzake kerkelijke publicaties, wordt verworpen met 8 stemmen voor en 24 tegen bij 1 onthouding. Het commissievoorstel wordt met algemene stemmen aanvaard. De deputaten ds. H.J. Boiten, ds. J. Luiten en ds. P. Schelling blijven buiten stemming.

De preses richt een woord van hartelijke dank tot de aftredende deputaten br. D. den Hollander en mr. F.T. Oldenhuis voor hun jarenlange inzet, alsmede zr. J. Mulder-Munneke voor haar secretariële assistentie van het deputaatschap. Scriba II, ds. D.T. Vreugdenhil, bedankt ds. H.J. Boiten, die eveneens als deputaat aftredend is.

Deputaten GSP krijgen dd. 7 december als extra opdracht de uitvoering van het besluit de uitgave van een Acta Completa op CD-ROM te bevorderen (Acta art. 105, besluit 4). Zij moeten de mogelijkheid van de uitgave onderzoeken en, als de uitgave mogelijk blijkt, zorgen voor een kostendekkende uitgave ervan.

Artikel 111

16.09 / 08.10.99

Communicatiebeleid

Voorstel : commissie ad hoc

Rapporteur : P.G.B. de Vries

Materiaal :

1. rapport van deputaten Generaal-Synodale Publicaties (GSP), paragraaf 3 en 6; deputaten stellen voor dat de synode deputaten opdraagt:
de public relations rondom de generale synode en haar deputaten te coördineren, en in het bijzonder waar daarbij gebruik gemaakt wordt van nieuwe media, met name internet, een goede presentatie daarvan te bevorderen en de auteursrechtelijke belangen van de kerken te behartigen;
2. de opdracht aan nieuw te benoemen deputaten GSP inzake de coördinatie van de

- voorlichting en publiciteit rond de publicaties van de synode en haar deputaten (Acta art. 110, opdracht n);
3. brief van de PS Utrecht dd. 4 februari 1999, waarin zij voorstelt deputaten te benoemen met de opdracht de kerken voorlichting te geven over en faciliteiten te organiseren voor de presentatie van de gereformeerde kerken op het internet. Zij noemt als reden dat internet (annex e-mail) snel, efficiënt, breed toegankelijk en goedkoop is. Zij denkt daarbij aan mogelijkheden voor evangelisatie, presentatie, kerkelijke hulpverlening, onderlinge communicatie en aan voorlichting en informatieverstrekking van de kant van deputaatschappen;
  4. brief van de kerk te Drachten-Zuid/West dd.10 maart 1999, waarin zij aan het onder 3 genoemde voorstel adhesie betuigt.

Besluit 1:

een actief communicatiebeleid te bevorderen. Daarin wordt onderscheid gemaakt tussen de rapportage- en de verantwoordingsplicht van de deputaatschappen aan de kerken en hun (nieuwe) opdracht tot informatie en motivatie van de kerkleden.

Gronden:

1. om bij de kerkleden meeleven in gebed en actieve betrokkenheid mogelijk te maken in woord en daad moeten zij goed op de hoogte zijn van het werk van de generale synode en haar deputaatschappen; daarvoor is een effectief communicatiebeleid nodig;
2. er komen steeds meer eigen initiatieven van deputaatschappen op dit gebied; het is gewenst dat alle deputaatschappen van professionele begeleiding gebruik kunnen maken;
3. omdat alle deputaatschappen onderdeel zijn van hetzelfde kerkverband en het gewenst is dat ze als zodanig herkenbaar zijn, is voor een communicatiebeleid onderlinge afstemming nodig;
4. rapporteren en afleggen van verantwoording vraagt andere communicatievormen dan informeren en motiveren. Nu lopen beide sporen door elkaar.

Besluit 2:

1. het deputaatschap GSP uit te breiden met een sectie Communicatie. Deze sectie krijgt de eerste verantwoordelijkheid voor het communicatiebeleid, het deputaatschap als geheel draagt de eindverantwoordelijkheid;
2. deze sectie van GSP op te dragen de informatie die beschikbaar is, dan wel beschikbaar gemaakt kan worden, op een adequate manier bij de kerkleden te brengen. Hiertoe zal een communicatiebeleidsplan moeten worden opgesteld.

Gronden:

1. voor dit extra werk heeft GSP zelf onvoldoende mogelijkheden;
2. effectieve communicatie naar kerkleden vraagt om een gestructureerde en planmatige aanpak.

Besluit 3:

alle deputaatschappen op te dragen medewerking te verlenen aan het te voeren communicatiebeleid. De inhoudelijke verantwoordelijkheid blijft bij de desbetreffende deputaatschappen.

Grond:

de sectie Communicatie is afhankelijk van de informatie die vanuit de deputaatschap-

pen wordt aangeleverd.

Besluit 4:

bij de sectie Communicatie het centrale informatieadres van de kerken neer te leggen.

Grond:

een centraal adres is onmisbaar om informatie bereikbaar te maken.

Besluit 5:

1. een landelijke internetsite op te laten zetten, waarop de Gereformeerde Kerken in Nederland, met haar vergaderingen, deputaatschappen en landelijke instellingen, zich presenteren, waarbij het te ontwikkelen communicatiebeleidsplan dient als uitgangspunt;
2. de sectie Communicatie tevens op te dragen:
  - a. te stimuleren dat plaatselijke kerken zich via deze site presenteren;
  - b. de wenselijkheid te onderzoeken van het aanhangen van gereformeerde organisaties;
  - c. na te gaan of het mogelijk is dit medium zowel extern en intern actief te gaan gebruiken.

Grond:

het is zinvol dat de kerken gebruik maken van de mogelijkheden die dit nieuwe medium biedt.

Besluit 6:

deputaten GSP te machtigen voor het communicatiebeleid een bedrag van de kerken te vragen van ten hoogste f 110.000,-- in 2000, en f 90.000,-- in 2001 en in 2002.

Grond:

voor redactie en site-beheer moet, naast vrijwilligerswerk, deskundigheid ingeschakeld worden, begroot op 0,3 fte. Het eerste jaar zal extra kosten met zich meebrengen, omdat daarin aanloopkosten vallen, zoals het ontwikkelen van een huisstijl.

Besluit 7:

deputaten GSP op te dragen de volgende synode te dienen met een uitgebreide evaluatie van het communicatiebeleid, met zo nodig aanbevelingen voor verbeteringen.

Grond:

wat hierboven geschetst is, is niet meer dan een raamwerk. Een grondige evaluatie is daarom nodig. Daarbij zal ook nagegaan moeten zijn of en hoe de doelstellingen informeren en motiveren zijn gehaald.

Tijdens de synode is met het oog op het communicatiebeleid een commissie ad hoc samengesteld, bestaande uit oud. W. Haitsma (uit commissie 2, financiën), oud. J.L. Kok, later vervangen door oud. A. Schoe, en oud. G. Nederveen (uit commissie 5, GSP), ds. J. Luiten (moderamen) en oud. P.G.B. de Vries (persvoorlichter). Vanuit deputaten GSP was zr. D. Zomer-Harwig in de commissie vertegenwoordigd. Zij is ook bij de bespreking aanwezig.

Reden voor de instelling van deze commissie is niet alleen het voorstel van deputaten GSP en de vraag vanuit de kerken, genoemd in het materiaal, maar ook de bij de behandeling van menig onderwerp gebleken behoefte aan verbetering van de informatie aan kerken en kerkleden. De rapporten van de deputaatschappen bereiken de meeste kerkleden niet. Daarom moet daarnaast ook een vorm van informatie en motivatie komen voor de kerkleden.

De commissie denkt hierbij niet alleen aan internet, maar met name ook aan mailings, brochures en folders, waarmee momenteel meer mensen kunnen worden bereikt dan met internet.

Op de kosten voor rapportage zal bespaard kunnen worden, maar niet zoveel als voor het communicatiebeleid nodig zal zijn. Communicatie vraagt een goede presentatie en dat brengt kosten mee. Het gaat echter om het doel dat we als kerkleden kunnen meeleven met wat we als kerken samen doen.

Wie is voor de inhoud van de informatie verantwoordelijk, wordt in de bespreking gevraagd. Is de opdracht voor deputaten Communicatie niet te breed? Geeft dat geen problemen met de deputaatschappen waar ze de voorlichting voor doen?

De rapporteur, oud. P.G.B. de Vries, antwoordt dat de verantwoordelijkheid voor de inhoud geheel blijft bij het betrokken deputaatschap. Wat deputaten Communicatie doen is alleen het aanreiken van middelen voor de presentatie ervan, dus dienstverlenend. Ze kunnen de informatievoorziening ook structureren, zodat alles niet vlak voor een generale synode beschikbaar komt, maar gespreid over de jaren tussen de synodes. Maar ook dit zal in overleg met de betrokken deputaatschappen moeten gebeuren, die voor het gebodene inhoudelijk verantwoordelijk blijven.

Gepleit wordt voor aansluiting bij wat diverse deputaatschappen nu al aan public relations doen, zoals bijvoorbeeld deputaten BBK, Evangelisatie, Archief en Documentatie, Aangepaste Kerkdiensten en de Theologische Universiteit. Wat is er bij het Gbouw te Zwolle al in voorbereiding voor een internetsite?

De rapporteur antwoordt dat bij bestaande vormen van voorlichting uiteraard wordt aangesloten. Omdat alle deputaatschappen deel uitmaken van hetzelfde kerkverband is het wel gewenst dat ze in hun presentatie als zodanig herkenbaar zijn. Maar omdat we hierin onze weg nog moeten vinden en er overleg voor nodig is, wordt nu niet meer dan een wenselijkheid uitgesproken, al zal op dit punt onderlinge afstemming nodig zijn (besluit 1, grond 3). Voordat we een internetsite opzetten, of aansluiten bij wat al voorbereid zal zijn, moeten we eerst onze eigen doelstellingen en randvoorwaarden helder hebben. Daarvoor zijn we kerkelijk verantwoordelijk. Daarna wordt uiteraard gekeken naar wat er al beschikbaar is, maar dat hoort bij de uitvoering.

Lijkt communicatie niet teveel op gesprek? Het is toch niet de bedoeling dat deputaten over diverse onderwerpen met kerkleden in gesprek gaan? Is het niet beter het te beperken tot het geven van informatie?

Deputaat GSP zr. D. Zomer antwoordt dat communicatie breder is dan informatie. Communicatie houdt ook in dat je de ander probeert te bereiken en te overtuigen. We kunnen Acta en deputatenrapporten naar kerkenraden sturen, maar hoe bereik je dat mensen thuis meeleven met wat synode en deputaatschappen doen? Dan gaat het over communicatie. Daar is beleid voor nodig, dat wordt uitgewerkt in een communicatiebeleidsplan.

Als actief gebruik van internet alleen nog maar moet worden nagegaan (besluit 5.2c), is de opdracht voor deputaten dan niet te beperkt? Wordt het dan alleen maar een slapende site? Sommige deputaatschappen, zoals BBK en Evangelisatie, zouden aan actief communiceren al wel toe zijn.

De rapporteur, oud. P.G.B. de Vries, antwoordt dat een actieve site nu een stap te ver is. Er moet nog worden nagegaan hoe we er intern gebruik van kunnen maken. Voor extern gebruik hebben we met andere doelgroepen te maken. De ervaring met de website tijdens de synode heeft geleerd dat er veel energie voor nodig is om de site bij te houden.

Ds. J. Luiten vult aan dat deputaatschappen internet actief kunnen gebruiken als ze dat willen. We moeten echter niet vergeten dat de desbetreffende deputaatschappen al enige jaren met de voorbereiding hiervan bezig zijn geweest, terwijl deputaten Communicatie nog moeten beginnen. Uiteraard is een actieve site aantrekkelijker dan een statische. Maar het goed te laten werken vraagt de nodige voorbereiding.

Kunnen de aangegeven kosten voor het communicatiebeleid (besluit 6) nader worden toegelicht? Moet wat andere deputaatschappen aan PR uitgeven hier niet bij opgeteld worden?

Oud. W. Haitsma antwoordt dat de kosten gerelateerd zijn aan het totaal van de begroting van de generale synode, afgezien van post Theologische Universiteit. De kosten maken zo'n 3% uit van het totaal. In het bedrijfsleven variëren vergelijkbare kosten tussen de 2 en 5%. Bovendien gaat het hier om een maximaal uit te geven bedrag. De PR-kosten van andere deputaatschappen zijn op een enkele uitzondering na nog niet in de begroting van de synode verwerkt, zodat deze hier verantwoord moeten worden.

Aanvankelijk werd overwogen om deputaten alleen onderzoek te laten doen. Dat zou echter betekenen, dat ze pas na drie jaar echt aan het werk zouden kunnen, terwijl het nu al voor verscheidene punten nodig is. Daarom pleit hij ervoor, ook al is nog niet alles te overzien, deputaten de ruimte te geven.

Prof. dr. M. te Velde noemt het voorstel van de commissie een goede stap in een positieve richting. Voor veel deputaatschappen is het frustrerend dat ze niet over mogelijkheden beschikken om de achterban duidelijk te maken waar ze mee bezig zijn en wat hun bedoelingen zijn. In een complexe instelling wordt altijd apart aandacht aan communicatie gegeven.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De preses, ds. H.J. Boiten, wenst deputaten Communicatie wijsheid toe bij de uitvoering van hun opdracht.

Artikel 112

09.12.99

Deputaten, rapport en informatie

Voorstel : moderamen

Rapporteur : J. Luiten

Materiaal :

1. besluit GS Leusden 1999 inzake het communicatiebeleid (Acta art. 111), waarin onderscheid gemaakt wordt tussen de rapportage- en de verantwoordingsplicht van de deputaatschappen aan de kerken en hun (nieuwe) opdracht tot informatie en motivatie van de kerkleden. Alle deputaatschappen is gevraagd aan het communicatiebeleid mee te werken;
2. wensen en opmerkingen van diverse deputaatschappen in hun rapport naar aanleiding van de opdracht van GS Berkel en Rodenrijs 1996 een oordeel te geven over de noodzaak van toezending aan de kerken van het deputatenrapport aan de kerken (Acta art. 98, besluit 2);
3. Huishoudelijke regeling art. 8.2c.d: deputaten zullen van hun handelingen schriftelijk rapport uitbrengen aan de eerstvolgende synode (...) en, tenzij de synode anders bepaald heeft, hun rapport uiterlijk drie maanden voor de bijeenkomst van de eerstvolgende synode indienen bij de roepende kerk.

Besluit:

de onderscheiden deputaatschappen, elk voor zijn deel, op te dragen

- a. te rapporteren aan de generale synode, hun rapport aan de kerken te zenden en

- de kerkleden te informeren *overeenkomstig* onderstaand schema;
- b. zo nodig rapporten aan de kerken te zenden en de kerkleden te informeren *meer* dan in het schema is aangegeven, onder nadere verantwoording aan de generale synode.

Gronden:

1. toezending van deputatenrapporten aan de kerken is alleen nodig als dat voor de kerkelijke voorbereiding op de generale synode wenselijk is. Bij eerdere synodes werden rapporten die meer technisch en/of organisatorisch van aard waren, ook al niet aan de kerken toegestuurd;
2. informeren en motiveren van kerkleden kan toezending van rapporten aan de kerken in sommige gevallen overbodig maken;
3. in onderstaand schema is voorzover van toepassing met wensen en opmerkingen van deputaten inzake de toezending van rapporten aan de kerken rekening gehouden;
4. deputaten blijven ervoor verantwoordelijk om kerken en kerkleden voldoende te informeren.

Schema voor deputaatschappen inzake rapportage en bieden van informatie

	Rapporteren aan GS	Half jaar voor GS rapport naar kerken	Drie maand voor GS rapport naar kerken	Kerkleden informeren
Losmaking naar artikel 14 KO	X	--	X	--
Studiefinanciering naar artikel 19 KO	X	--	--	--
Diaconale Zaken	X	--	--	X
Appèlzaken naar artikel 31 KO	X	--	--	--
Archief en Documentatie	X	--	--	X
Kerkrecht en Kerkorde	X	--	X	--
Bijbelvertaling	X	--	--	X
Eredienst	X	X	--	X
Kerkmuziek	X	X	--	X
Aangepaste Kerkdiensten	X	--	--	X
Radio- en Televisie-uitzending van Kerkdiensten	X	--	--	X
Bededagen	X	--	--	--
Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden	X	X	--	X
Geestelijke Verzorging Militairen	X	--	--	X
Echtscheiding	X	X	--	--
Seksueel Misbruik in Pastoraat	X	X	--	--
Institute for Reformed Theological Training (IRTT)	X	--	X	X
Evangelisatie	X	--	--	X
Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk (ASE)	X	--	--	X
Theologische Universiteit	X	--	X	X
Werkbegeleiding en Nascholing Predikanten	X	X	--	--
Kerkelijke Eenheid, samensprekingen CGK en algemeen	X	X	--	X
Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK)	X	--	--	X
Zending en Hulpverlening	X	--	X	X
Relatie Kerk en Overheid	X	--	X	X
Generaal-Synodale Publicaties, Communicatie	X	--	--	X
Financiële Zaken en Beheer	X	--	--	X
Vorbereiding Eerstvolgende Generale Synode	X	--	--	--
Samenroepende kerk eerstvolgende Generale Synode	X	--	--	X

'X' betekent: van toepassing. '--' betekent: niet van toepassing.

Aanwijzingen en regels terzake van deputatenrapporten

- Waar ernaar gestreefd wordt kerkleden op duidelijke manier te informeren, kunnen de rapporten aan de synode, ook wanneer die aan de kerken worden toegestuurd, in een eenvoudige vorm worden uitgevoerd.
- Deputaten verbinden aan hun rapport conclusies, die dermate bondig geformuleerd zijn dat ze in aanmerking komen voor een directe behandeling ter synode (Huishoudelijke regeling art. 8.2c). Er worden dus panklare voorstellen verwacht.
- Deputaten vermelden in hun rapport een rooster van aftreden (Huishoudelijke regeling art. 8.2g). Ook doen zij uitsluitend bestemd voor de synode een vertrouwelijke en gemotiveerde voordracht voor te benoemen deputaten. De voordracht moet de bewilliging van betrokkenen hebben en bij de aanvang van de synode ter tafel zijn.
- Deputaten geven in hun rapport aan wat al dan niet in de Acta zal moeten worden opgenomen. Bij de structurering van hun rapport houden ze er al rekening mee dat bepaalde passages en/of bijlagen niet in de Acta hoeven. Anders beslist de synode over het niet of gedeeltelijk opnemen ervan. (Huishoudelijke regeling art. 2.1, vgl. Acta art. 105; Huishoudelijke regeling bijlage 3, *Nota inzake opmaak, spelling en interpunctie*, art. 3.5.)
- Voor opmaak, spelling en interpunctie in de rapporten zij verwezen naar de desbetreffende nota, bijlage 3 bij de Huishoudelijke regeling.
- Toezending aan de kerken van eventuele aanvullende rapporten na de in het schema genoemde termijn is slechts mogelijk met toestemming van deputaten Generaal-Synodale Publicaties (Huishoudelijke regeling art. 8.2e en bijlage 6, *Verzendregeling*, art. 1i, vgl. Acta art. 110).

De rapporteur, ds. J. Luiten, licht toe dat bij de bespreking van de financiën, het rapport van deputaten Generaal-Synodale Publicaties en het communicatiebeleid het toezenden van de rapporten aan de kerken al aan de orde geweest is (Acta art. 107, 110, 111). Rapporten moeten tijdig worden toegezonden. Aanvullende rapporten moeten zoveel mogelijk worden voorkomen. Een en ander moet nu ook in relatie staan tot de nieuwe opdracht voor de onderscheiden deputaatschappen om in het kader van het communicatiebeleid de kerkleden te informeren. Daarom is een overzicht daarvan, dat ook in de Acta kan worden opgenomen, gewenst.

De bijgevoegde 'Aanwijzingen en regels terzake van deputatenrapporten' zijn alleen informatief en maken geen deel uit van het besluit.

Of het coördineren van de informatie voor de kerken niet beter aan deputaten Communicatie kan worden overgelaten? Wordt rekening gehouden met wensen van diverse deputaatschappen? Kunnen kerken op verzoek ook meer rapporten krijgen?

De rapporteur, ds. J. Luiten, antwoordt dat het schema alleen een overzicht biedt van wat tenminste van deputaten verwacht mag worden. Bij het communicatiebeleid is gezegd dat deputaten Communicatie met de diverse deputaatschappen overleggen hoe de informatie zal worden gegeven (Acta art. 111). Daarbij houden deputaten hun eigen verantwoordelijkheid. Als om rapporten gevraagd wordt, is het kennelijk nodig ze toe te zenden (besluit opdracht b), al moet het wel aan de synode verantwoord kunnen worden.

Het voorstel van het moderamen wordt met 35 stemmen voor en 1 tegen aanvaard.

Hoofdstuk XI PARTICULARIA

Artikel 113

18.06.99

Vormen van huisbezoek

Voorstel : commissie 4

Rapporteur : A. van der Lugt

Materiaal :

een brief met bijlagen, dd. 24 november 1998, van br. J. Mulder en br. P.W. Smits te De Bilt-Bilthoven, waarin zij zich beklagen over de behandeling van hun bezwaarschrift aan de Particuliere Synode Utrecht 1997. Hun brief handelt over een besluit van de classis Utrecht, dd. september 1996, die hun bezwaren tegen een beslissing van de kerkenraad te De Bilt-Bilthoven, de huisbezoeken te laten plaatsvinden door een ouderling en een diaken, afwees.

De bezwaren van appellanten tegen het onderhavige besluit van de kerkenraad zijn:

1. de argumentatie voor het besluit van de kerkenraad is ontoereikend, omdat daarin op geen enkele wijze wordt betrokken het onderscheid tussen beide ambten zoals aangegeven in het bevestigingsformulier en in artikel 21 en 22 KO;
2. op een particuliere synode en generale synode zijn ook geen diakenen als afgevaardigden toegelaten;
3. een verwijzing naar artikel 30 NGB is niet juist, dit artikel heeft niet de bedoeling te zeggen dat "de geestelijke regering tot de verantwoordelijkheid van de diakenen behoort"
4. de kerkenraad handelt niet overeenkomstig de Schrift en de kerkelijke papieren. Zij verzoeken de particuliere synode het classisbesluit te herzien.

De PS Utrecht 1997 besloot niet zelf tot een uitspraak te komen en de zaak terug te wijzen naar de classis Utrecht, ofschoon zij het bezwaar van appellanten toestemde. Vervolgens weigerde de classis Utrecht, dd. maart 1998, de zaak opnieuw in overweging te nemen. De classis deelt dit de PS Utrecht 1998 mee, die hiervan kennis neemt en dit appellanten bericht.

Appellanten verzoeken nu de generale synode het volgende vast te stellen casu quo uit te spreken:

1. dat de PS Utrecht niet heeft voldaan aan het verzoek van appellanten;
2. dat de PS Utrecht alsnog haar oordeel zal geven.

Besluit 1:

verzoek 1 van appellanten toe te stemmen en uit te spreken dat zowel de PS Utrecht 1997 als de PS Utrecht 1998 ten onrechte geen uitspraak deden inzake de hun voorgelegde zaak.

Gronden:

1. de PS Utrecht 1997 en PS Utrecht 1998 waren geroepen, naar artikel 31 KO, een uitspraak te doen in een door appellanten aan hen voorgelegde zaak;
2. de PS Utrecht 1998 heeft verzuimd de door de PS Utrecht 1997 gevolgde procedure te beoordelen en het door haar gemaakte verzuim te herstellen.

Besluit 2:

verzoek 2 van appellanten af te wijzen en terzake zelf een uitspraak te doen.

Gronden:

1. omdat de PS Utrecht 1997 en de PS Utrecht 1998 geen uitspraak deden in de door appellanten voorgelegde zaak is de generale synode gerechtigd een uitspraak te doen;
2. een appèl naar aanleiding van een besluit van een mindere vergadering behoort door de meerdere vergadering te worden afgehandeld.

Besluit 3:

appellanten toe te stemmen dat de door de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk te De Bilt-Bilthoven aangevoerde argumenten onvoldoende het onderscheid tussen beide ambten van ouderling en diaken honoreren.

Gronden:

1. artikel 21 en 22 KO en het bevestigingsformulier van ambtsdragers brengen het onderscheid tussen beide ambten duidelijk in beeld;
2. de opmerking van de kerkenraad: "Over de precieze taak en plaats van de broeders diakenen naast de ouderlingen is al eeuwenlang doorgesproken; een heldere visie heeft dit echter nooit opgeleverd" doet geen recht aan het bijbels onderwijs zoals in de formulieren is vastgelegd en afgesproken;
3. de uitspraak van de kerkenraad: "In de grond van de zaak zijn beide ambten dus één: beide ambten representeren de zorg van Christus" kan geen grond zijn onder het onderhavige besluit van de kerkenraad.

Besluit 4:

de bezwaren van appellanten tegen het besluit van de kerkenraad van de Gereformeerde kerk te De Bilt-Bilthoven, dat de huisbezoeken zullen worden gebracht door een ouderling en een diaken samen, niet toe te stemmen.

Gronden:

1. appellanten tonen niet aan dat het specifieke karakter van een huisbezoek gebracht door een ouderling of een diaken, wordt aangetast als zij hun bezoek combineren;
2. appellanten tonen niet aan dat de kerkenraad met deze praktische maatregel in strijd komt met de Schrift en de kerkelijke formulieren.

De assessor, ds. P. Schelling, fungeert bij de bespreking van dit commissievoorstel als preses.

De preses memoreert dat één van de appellanten, br. J. Mulder, op 8 juni 1999 is overleden en betuigt zijn meeleven met de familie.

Oud. A. van der Lugt leidt de bespreking in. De kerkenraad te De Bilt-Bilthoven besloot om praktische redenen het huisbezoek door de ouderling en de diaken samen te laten gebeuren. Dit is aan de gemeente uitgelegd. Appellanten waren het er niet mee eens. Na een lange weg via de classis en twee PS'en Utrecht komt de kwestie nu op de generale synode.

In de bespreking wordt gevraagd waarom niet eenvoudig naar artikel 37 KO verwezen kan worden, dat de mogelijkheid van samenwerking tussen ouderlingen en diakenen aangeeft waar het aantal ambtsdragers klein is.

De voorzitter van de commissie, ds. H.J. Messelink, antwoordt dat het niet gaat over de vraag of ouderlingen en diakenen samen op huisbezoek mogen. Het punt is alleen of het bezwaar van appellanten in deze situatie terecht is. De manier van huisbezoek brengen is verder een praktische zaak. Daarbij hoeven wij niet te zeggen hoe het moet.

Het voorstel van de commissie wordt met algemene stemmen aanvaard. De afgevaardigden

van de PS Utrecht en ds. J.J. Schreuder blijven buiten stemming.

POST-ACTA

Artikel 114

01.07 / 07.10 / 07.12.99

Benoemingen

De preses deelt mee dat de synode in comité de volgende benoemingen heeft gedaan. Tussen haakjes staat het jaar waarin de desbetreffende deputaat in principe niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 99).

Deputaten Studiefinanciering naar artikel 19 KO

Primi:

ds. C. de Putter (s), Hoogeveen (2002)
br. R. Drost, Putten (2005)
br. P. Joosse, Middelburg (2005)
br. H.J. Meijerink, Meppel (2002)
br. A. Mol, Nisse (2008)
br. D.M. Nieuwenhuis, Zuidlaren (2008)
br. J.P. Volk, Leek (2005)
br. K.J. Wietsma, Badhoevedorp (2008)

Secundi:

ds. S. de Jong, Buitenpost
br. J. Melse, Hoogeveen
br. E. Monsma, Zuidhorn

Deputaten Archief en Documentatie

Primi:

drs. J.D. Schaap (s), Kampen (2002)
ds. J. Beekhuis, Zeewolde (2005)
br. H.J. Luth, Dordrecht (2002)
br. E.T. de Vries, Soest (2005)
br. G. Willems, Kampen (2008)

Secundi:

br. H.A. Kamman, Amersfoort
br. G. Luhoff, Heerde
drs. A. Modderman, Hoogland

Deputaten Bijbelvertaling

Primi:

ds. H.J. Room (s), Harderwijk (2002)
drs. W.A.E. Brink-Blijdorp, Putten (2008)
ds. B.C. Buitendijk, Steenwijk (2005)
dr. W.H. Rose, Kampen (2008)
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht (2002)

Secundi:

drs. M.E.H. Kuijper-Versteegh, Franeker
drs. J.I.J. Slings-de Vries, Steenwijk

Deputaten Aangepaste Kerkdiensten

ds. G. Zomer Jzn (s), Amersfoort (2002)
zr. D. Delhaas-Post, Assen (2002)
ds. J.R. Geersing, Berkel en Rodenrijs (2005)
ds. C.J. Harryvan, Lelystad (2008)
zr. G. Nederveen-de Wit, Ermelo (2008)
zr. B. Wesseling, Utrecht (2005)

Deputaten Radio- en Televisie-uitzending van Kerkdiensten

Primi:

ds. H. Geertsma (s), Zuidhorn (2002)
br. G.A. Breteler, Hilversum (2008)
ds. S. de Jong, Buitenpost (2008)

Secundi:

ds. J.A. Roose, Venlo
br. A.J. Zwart, Hilversum

br. J.B. Schiebaan, Zwolle (2005)
ds. H.J. Siegers, Ommen (2005)

Deputaten Diaconale Zaken

Primi:

ds. C. van der Leest (s), Groningen (2005)
zr. A. Bosch-van Dijk,
Nieuwerkerk aan den IJssel (2008)
br. R.J. Delhaas, Alkmaar (2008)
ds. A.A. van Essen, Haarlem (2008)
drs. B.W. Gort, Enschede (2008)
br. W. Koole, Oosterbeek (2005)
mr. P. Lourens, Zoetermeer (2005)
drs. J.J.A. Olij-Haak, Nieuwerkerk aan den IJssel (2005)
drs. J.S. van Wijnen, Amersfoort (2005)

Secundi:

zr. J. Foekens, Driebergen
br. A. Gunnink, Hoogeveen
br. D.A. Hekman, Emmen
br. A.J. Koning, Leusden

Deputaten Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden

Primi:

br. J. Huisman (s), Rouveen (2002)
br. C.P. Douma, Loppersum (2005)
br. W. Groen, Amersfoort (2008)
ds. R.Th. Pos, Ommen (2008)
zr. H.J. Schoon-Stevens, Assen (2002)
zr. W.G. Schuurhuis-Bolks, Ommen (2005)
br. M. van der Veen, Vlaardingen (2008)

Secundi:

br. H.J. Batterink, Nieuwleusen
zr. J.W. ter Horst-Groen, Zwolle
ds. G.J. Klapwijk, Doetinchem

Deputaten Geestelijke Verzorging Militairen

Primi:

ds. A.H. van der Velden (s), Mijdrecht (2005)
br. J. Bosch, Waddinxveen (2002)
br. T. Damstra, Hasselt (2002)
br. B.K. Dertien, Wezep (2005)
br. H. Emmens, Pijnacker (2008)
ds. W. Tiekstra, Berkel en Rodenrijs (2008)

Secundi:

br. G. Elzinga, Deventer
ds. G.F. de Kimpe, Hardenberg

Deputaten Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk

Primi:

br. J.F. Walinga (s), Zoetermeer (2002)
br. IJ van der Krieke, Zuidhorn (2008)
br. T. Spoelstra, Zwolle (2008)
ds. H.J. Visser, Gees (2008)

Secundi:

br. W.E. Groenevelt, Hengelo
ds. L.G. van der Heide, Damwoude

Deputaten Relatie Kerk en Overheid

Primi:

ds. J. Ophoff (s), Grootegast (2002)
mr. J. Cordia, Bunschoten (2008)

mr. W.H.K. Dijksterhuis, Waddinxveen (2008)
mr. D.A.C. Slump, Capelle aan den IJssel (2002)
ds. G. Treurniet, Hardenberg (2005)
br. C.P. Voorberg, Hardinxveld-Giessendam (2008)

Secundi:

mr. F.W. Houtman, Bilthoven
ds. C.J. Smelik, Nieuwerkerk aan den IJssel

De preses deelt mee dat de synode in comité de volgende benoemingen heeft gedaan. Tussen haakjes staat het jaar waarin de desbetreffende deputaat in principe niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 99).

Deputaten Evangelisatie

Primi:

br. J. Koppelaar (s), Zwijndrecht (2008)
zr. E.A. Kamp-Landman, Zutphen (2008)
ds. L.E. Leeftink, Nijmegen (2008)
br. W. Maclean, Borculo (2008)
br. D. Roose, Apeldoorn (2008)
zr. I.J.M. Sikkes, Middelburg (2008)
br. R. Wiskerke, Zwolle (2008)

Secundi:

zr. A.R. Berends, Zwolle
zr. N. Bos, Rotterdam
br. J. de Jong, Ridderkerk
zr. L. de Jong-Joosse, Enkhuisen
zr. M. Koole, Amsterdam
ds. K.A. van der Meer, Harkstede
zr. G.R. Vreugdenhil, Nijmegen

Deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken

Primi:

ds. A. de Jager (s), Enschede (2002)
ds. J.M. Batteau, Wageningen (2002)
ds. R. ter Beek, Capelle aan den IJssel (2008)
ds. T. de Boer, Meppel (2002)
dr. J.A. Boersema, Apeldoorn (2002)
br. B. Bolt, Heerde (2008)
ir. J.H. de Bruine, Hengelo (2008)
br. J. van Dijk, Hoogeveen (2002)
br. P.J. van Dijk, IJsselmuiden (2008)
zr. E. Ensing-Maatkamp, Zwolle (2008)
br. E. Gosker, Meppel (2002)
ir. A. Grashuis, Delfgauw (2005)
ds. D. Griffioen, Amsterdam (2005)
zr. M.H. Harinck-Quak, Amersfoort (2008)
br. J.L. Joosse, Bunschoten (2002)
br. H. Olde, Nijmegen (2005)
ds. J.T. Oldenhuis, Zwolle (2002)
ds. M.H. Oosterhuis, Hattem (2002)
ds. J.J. Schreuder, Zwijndrecht (2002)
br. D. de Vos, Amersfoort (2008)

Secundi:

drs. P.W. van de Kamp, Zwolle
br. T.J. Karelse, Capelle aan den IJssel
br. W. Kuipers, Hattem
prof. drs. G. Kwakkel, Kampen
ds. P.K. Meijer, Hardenberg
drs. J.M. Schaap-Hoetmer, Kampen
ds. R. van Wijnen, Middelburg

Deputaten Zending en Hulpverlening

Primi:

br. P.W. Kwant (s), Voorburg (2008)
zr. A. Bekker-Holtland, Gouda (2008)
ds. G.J. van Enk, Enumatil (2008)
br. W. Gort, Enschede (2008)
br. C. van der Helm, Hattem (2008)
br. J.L. Joosse, Bunschoten (2008)
br. W. Kuipers, Hattem (2008)
ds. W. Scherff, Spakenburg (2008)
br. C. Smallenbroek, Ede (2008)

Secundi:

br. B. Dees, Middelburg
zr. R. Folkerts, Zwolle
ds. P.K. Meijer, Hardenberg
br. J. Messelink, Kampen
br. A. Pool, Assen
dr. A.D. Vreugdenhil, Bussum

De synode geeft deputaten Zending en Hulpverlening opdracht een rooster te maken voor evenredige aftreding.

Artikel 116
Benoemingen

16.09 / 07.10 / 07 / 15.12.99

De preses deelt mee dat de synode in comité de volgende benoemingen heeft gedaan. Tussen haakjes staat het jaar waarin de desbetreffende deputaat in principe niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 99).

Deputaten Losmaking naar artikel 14 KO

Primi:

ds. R.M. Meijer (s),
Hoogezand-Sappemeer (2008)
dr. E.A. de Boer, Kralingseveer (2008)
mr. J. Bolt, Assen (2008)
br. P. Dijkstra, Drachten (2008)
br. J. Westert, Zwolle (2008)

Secundi:

br. C. van den Berg, Soest
br. J. Spakman, Zuidhorn
ds. H.J.C.C.J. Wilschut, Assen

Deputaten Eredienst

Primi:

ds. H. Folkers (s), Rotterdam (2002)
ds. H.K. Bouwkamp, Mariënberg (2008) *)
ds. T. Dijkema, Zoetermeer (2002)
br. D. Th. Hoekstra,
Capelle aan den IJssel (2005)
ds. J.J. Poutsma, Enschede (2005)
dr. J. Smelik, Zuidhorn (2002)
drs. J.N. IJkel, Nijkerk (2005)

Secundi:

drs. A.L.Th. de Bruijne, Kampen
drs. C.A. van der Vloed, Rotterdam

*) Ds. H.K. Bouwkamp is na de synode benoemd door het moderamen, dat daartoe volgens besluit van de synode dd. 15 december 1999 gemachtigd was.

Deputaten Echtscheiding

Primi:

ds. J.H. Smit (s), Brunssum
drs. A.L.Th. de Bruijne, Kampen
mr. C. de Haan, Emmen
ds. H.J. Messelink, Barneveld
ir. K. Mulder, Amersfoort

Secundi:

ds. H. Geertsma, Zuidhorn
drs. H.J. Siegers, Ommen

Deputaten IRTT

Primi:

dr. L.J. Joosse (s), Groningen (2005)
zr. A.J. Bekker-Holtland, Gouda (2005)
br. J. Bergwerff, Gouda (2008)
br. C.A. Folkerts, Assen (2002)
drs. A.E.H. van der Kolk, Harderwijk (2005)
drs. J. Messelink, Kampen (2005)
ds. D.T. Vreugdenhil, Capelle aan den IJssel (2005)

Secundi:

ds. S.M. Alserda, Vroomshoop
br. M.W. Folmer, Vlaardingen
drs. A. Nicolai, Bunschoten-Spakenburg
ds. A. Scheringa, Werkendam
br. N. Versteeg, Best

Deputaten-curatoren Theologische Universiteit

Primi:

ds. A. de Snoo (s), Assen (2002)
ds. H. Drost, Haren (2005)

Secundi:

ds. K.J. Kapteyn, Hoogeveen
dr. L.J. Joosse, Groningen

ds. J. Kruidhof, Drachten (2008)
ds. J.W. van der Jagt, Dalfsen (2005)
ds. B. van Zuijlekom, Harderwijk (2002)
ds. C.J. Mewe, Spakenburg (2008)
ds. J. Luiten, Alkmaar (2002)
ds. P. Niemeijer, Dordrecht (2008)
ds. J.J. Burger, Axel (2008)
prof. dr. ir. P.G. Bakker,
Krimpen aan den IJssel (2008)
br. D. Laan RA, Renkum (2008)
mr. P.T. Pel, Hattem (2005)
br. B. Siepel, Lelystad (2008)
drs. D. Slot, Zeist (2008)

(door PS Friesland aan te wijzen)
ds. P.L. Voorberg, Emmeloord
ds. M.H. Sliggers, Arnhem
dr. P.H.R. van Houwelingen, Nijkerk
ds. E. Brink, Waddinxveen
ds. M. Heemskerk, Rozenburg
ds. J.B. de Rijke, Eindhoven

prof. dr. L. Hordijk, Hoogland
br. H.C. Neumann RA, Hoogeveen
mr. drs. G. Stellingwerf, Burgum
br. K. Dikkema, Harderwijk
drs. S. de Vries, Groningen

Deputaten Werkbegeleiding en Nascholing Predikanten

Primi:

ds. A.O. Reitsema (s), Bunschoten
zr. J.C.P. Borgdorff-Hendriks, Zwolle
br. W.C. van der Horst, Zwolle
br. Z.B. Nitrauw, Nijkerk
br. J. Stellingwerf, Dalfsen

Secundi:

zr. R. van Herk, Zwolle
ds. R.M. Meijer, Hoogezand-Sappemeer
dr. G.J. Oosterhuis, Zeewolde

Deputaten Kerkelijke Eenheid

Primi:

Algemene zaken

ds. M.H. Sliggers (s), Arnhem (2002)
br. E. Boerma, Zaandam (2002)
ds. H. ten Brinke, Zwolle (2008)
ds. H.J.J. Feenstra, Kampen (2002)
ds. G. Gunnink, Amersfoort (2008)
ds. P. Houtman, Twijzel (2008)
ds. P.J. Trimp, Hardenberg (2002)
ds. A.J. van Zuijlekom, 's-Gravenhage (2005)

Secundi:

drs. W.A.E. Brink-Blijdorp, Putten
ds. K. van den Geest, Hengelo
ds. A.J. Minnema, Balkbrug
ir. K. Mulder, Amersfoort

Samensprekingen CGK

ds. M.H. Sliggers (s), Arnhem (2002)
ds. J.J. Dronkers, Hasselt (2008)
ds. P. Groenenberg, Ermelo (2005)
dr. H.R. van de Kamp, Apeldoorn (2008)
prof. dr. B. Kamphuis, Kampen (2005)
ds. R. van der Wolf, Axel (2002)
ds. B. van Zuijlekom, Harderwijk (2002)

Deputaten Voorbereiding Eerstvolgende Generale Synode

ds. H.J. Boiten (s), Amersfoort
ds. J. Luiten, Alkmaar
ds. P. Schelling, Leeuwarden
ds. D.T. Vreugdenhil, Capelle aan den IJssel
br. J.S. van Wijnen, Amersfoort

Deputaten Financiële Zaken en Beheer

Primi:

br. R. Douma (s), Ommen (2008)

Secundi:

br. H.J. van der Brug, Capelle aan den

br. J.G. van der Burgh, Nunspeet (2008)
br. D. van Dijken, Amersfoort (2008)
br. S. Hiemstra, Putten (2008)
br. E.Th. de Vries RA, Soest (2008)

IJssel
br. J. Dekens RA, Ede
br. R. Postma, Amersfoort

De synode geeft deputaten Financiële Zaken en Beheer opdracht een rooster te maken voor evenredige aftreding.

Deputaten Generaal-Synodale Publicaties

Primi:

Algemene zaken

ds. P. Schelling (s), Leeuwarden (2002)
mr. D. van Dijk, Heerenveen (2008)
br. A. Kuiper, Nietap (2005)
ds. J. Luiten, Alkmaar (2002)
br. H.M.C. van Rossum, Maarsbergen (2008)
br. A. Slofstra, Zuidhorn (2008)
br. P.G.B. de Vries, Horst (2008)
ds. D.J. Zandbergen, Zwolle (2008)
zr. D. Zomer-Harwig, Krimpen aan den IJssel (2005)

Secundi:

drs. S. Bakker, Groningen
ds. G. Riemer, Hoevelaken

Sectie Communicatie

zr. D. Zomer-Harwig (s), Krimpen aan den IJssel (2005)
br. J.G. van der Burgh, Nunspeet (2008)
drs. A.H.T. Koppelaar-Noort, Leusden (2008)
br. A. Schoe, Vrouwenpolder (2008)
br. P.G.B. de Vries, Horst (2008)

Samenroepende kerk van de eerstvolgende generale synode

Prima:

de kerk te Zuidhorn

Secunda:

de kerk te Dalfsen

Artikel 117

07.10.99

Benoemingen

De preses deelt mee dat de synode in comité de volgende benoemingen heeft gedaan. Tussen haakjes staat het jaar waarin de desbetreffende deputaat in principe niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 99).

Deputaten Appèlregeling naar artikel 31 KO

Primi:

lr. W. Haitsma (s), Harlingen
mr. J.P.A. Boersma, Hilversum
mr. D.A.C. Slump, Capelle aan den IJssel
ds. P.L. Stom, Rijnsburg
ds. H.J.C.C.J. Wilschut, Assen

Secundi:

ds. H.J. Boïten, Amersfoort
mr. D. Veurink, Zwolle

De synode geeft deputaten Appèlregeling opdracht een rooster te maken voor evenredige aftreding, uitgaande van maximaal twee keer herbenoeming.

Deputaten Kerkrecht en Kerkorde

Primi:

prof. dr. M. te Velde (s), Kampen
mr. J.W. Hoekzema, Amersfoort
mr. F.T. Oldenhuis, Zuidhorn
ds. H. Pathuis, Oldehove
ds. J.B. de Rijke, Eindhoven

Secundi:

ds. R.C. Janssen, Ens
mr. A. Knigge, Amersfoort

Deputaten Seksueel Misbruik in Pastoraat

Primi:

br. H. Geertsema (s), Zwolle
mr. E.P. van Dijk, Heino
ds. Jt. Janssen, Groningen
drs. H.R. Schaafsma, Kampen
ds. S. de Vries, Harderwijk

Secundi:

mr. M. Daverschot, Heino
ds. K. de Vries, Alphen aan den Rijn

De synode geeft deputaten Seksueel Misbruik in Pastoraat opdracht een rooster te maken voor evenredige aftreding, uitgaande van maximaal twee keer herbenoeming.

Artikel 118

15.12.99

Benoemingen

De preses deelt mee dat de synode in comité de volgende benoemingen heeft gedaan. Tussen haakjes staat het jaar waarin de desbetreffende deputaat in principe niet meer voor herbenoeming in aanmerking komt (Acta GS Berkel en Rodenrijs 1996, art. 99).

Deputaten Kerkmuziek

Primi:

ds. C. van den Berg (s), Amersfoort (2005)
br. G. Duijst, Hasselt (2002)
drs. J.F. Geerds, Dalfsen (2005)
zr. A. de Heer-de Jong, Amersfoort (2002)
ds. T.S. Huttenga, Groningen (2005)
drs. H. Kisteman, Hardenberg (2005)
ds. E.C. Luth, Best (2008) *)
br. J. Munneke, Amersfoort (2002)
ds. Joh.A. Schelling, Zevenbergen (2008)
br. L. Sikkema, Grootegast (2005)
drs. B. Vuijk, Spakenburg (2005)
br. D. Zwart, Rotterdam (2008)

Secundi:

ds. P. van den Berg, Breezand *)
br. D.J. Boer, Amersfoort *)
ds. J.J.A. Colijn, IJsselmuiden
ds. T.K. van Eerden, Zuidhorn
br. H. Ophoff, Dalfsen

*) ds. E.C. Luth als primus en ds. P. van den Berg en br. D.J. Boer als secundi zijn na de synode benoemd door het moderamen, dat daartoe volgens besluit van de synode dd. 15 december 1999 gemachtigd was. De synode machtigde het moderamen ook het aantal deputaten Kerkmuziek indien nodig uit breiden.

Artikel 119

22.04 / 03 / 23.06 / 02.07 / 16.09 / 09.12.99

Vaststelling van de Acta

Op 22 april, 3 en 23 juni, 2 juli, 16 september en 9 december 1999 worden de Pro-Acta, Acta, Post-Acta en Handelingen tot en met 8 oktober vastgesteld. De Pro-Acta, Acta, Post-Acta en Handelingen over de periode daarna, alsmede met betrekking tot de kerkmuziek en de Theologische Universiteit, worden na de sluiting van de synode vastgesteld, overeenkomstig art. IX.2 van de Huishoudelijke regeling door het moderamen, maar nadat de afgevaardigden de gelegenheid hebben gekregen opmerkingen in te dienen over de concepten.

Artikel 120**15.12.99***Aanvang eerstvolgende generale synode*

De synode besluit de samenroepende kerk te Zuidhorn te verzoeken de eerstvolgende generale synode samen te roepen tegen woensdag 3 april 2002.

Artikel 121**15.12.99***Evaluatie*

De evaluatie betreft het geheel van organisatie en werkwijze van de generale synode. In een schriftelijke en een mondelinge ronde worden de opmerkingen van alle afgevaardigden verzameld. Deputaten Voorbereiding Eerstvolgende Generale Synode krijgen opdracht de opmerkingen te verwerken met het oog op de volgende synode.

Artikel 122**15.12.99***Censuur naar artikel 48 KO*

De preses, ds. H.J. Boiten, is van oordeel dat censuur naar artikel 48 KO niet geoefend hoeft te worden. De vergadering stemt daarmee in. De preses spreekt zijn dank uit tegenover God dat we op christelijke manier met elkaar zijn omgegaan.

Artikel 123**15.12.99***Rondvraag*

In de rondvraag wordt geattendeerd op voortzetting van de uitgave van het Handboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland. De preses zegt dat dit een aandachtspunt is voor deputaten Generaal-Synodale Publicaties.

Artikel 124**15.12.99***Slotzitting en sluiting van de synode*

Op de slotavond verwelkomt de preses, ds. H.J. Boiten, een groot aantal gasten, onder wie prof. dr. J. van Bruggen, samen met prof. drs. Y. Makita, rector van het Kobe Reformed Theological Seminary in Japan, prof. dr. M. te Velde, de predikanten R. Th. de Boer en J.H. Ulehake van de kerk te Leusden, een afvaardiging van de kerkenraad te Leusden, leden van de voorbereidingscommissie, het kostersechtpaar br. en zr. H.R. Offereins, de medewerkers van het secretariaat en echtgenotes van afgevaardigden.

Bericht van verhindering is er van de afgevaardigden oud. I.G. de Boer en oud. W. van Harten en van de docenten drs. A.L.Th. de Bruijne en prof. dr. B. Kamphuis.

De preses spreekt de vergadering als volgt toe:

Broeders en zusters,

Inleiding

In zijn openingstoespraak signaleerde ds. J.H. Ulehake twee problemen die roet in het eten konden gooien: het millennium en de gezangen. Stel je voor bij het millennium al ons werk ineens weg, omdat de computers het laten afweten.

Nu zei Prediker al: Lucht en leegte, alles is maar leegte. Er is niets nieuws onder de zon (1:2,9). En als we alles wat we als synode hebben ondernomen nog eens in ogenschouw nemen, alles wat ons moeizaam gezwoeg heeft opgeleverd, dan zien we in dat het allemaal maar lucht en najagen van wind is. Wat voor nut heeft het onder de zon? Dat maakt ons klein. En als Prediker heel zijn onderwijs in één grote greep samenneemt, dan komt alles hierop neer: eerbiedig God en leef zijn geboden na, want God oordeelt (12:13). Dat maakt ons nog veel kleiner. Hoe komen we met ons werk ooit voorbij Gods rechtbank? Gode zij dank, dat is het wonder van

Hem die niet lucht en leegte is, maar waarheid en leven. Alléén in de Here Christus gaan we vrijuit en mogen we nu van de rust genieten. En werk in geloof op Hem gebouwd, kan de toets van het vuur doorstaan. Ondertussen liep het door de gezangen wel tegen het einde van het jaar. De proef van een millenniumwisseling is de synode gespaard gebleven. De kerken mogen in een nieuw millennium bij hun God en Heiland komen met lied en lof van oude en nieuwe zangen.

Duur en structuur

Het zijn toch nog zestien vergaderwerken geworden, al was niet elke week een volle vergaderweek. Er klinken pleidooien -- soms schuchter, soms al te vrijmoedig -- om onze kerkelijke samenwerking anders te structureren. Versterkte classes met directe afvaardiging naar jaarlijkse synodes moeten zorgen voor tempo. Een jaarlijks gekozen moderamen zorgt samen met theologische hoogleraren voor kennis, inzicht en wijsheid. De echte problemen komen dan aan de orde onder bezielde leiding.

Ik heb daarbij enkele vragen. Waar zijn bij al die mooie plannen in de krant de concrete voorstellen op classis en synode? Natuurlijk kun je op papier de PS'en schrappen. Maar dan gaan alle appels rechtstreeks naar de generale synode, die opeens meer leden telt en ook nog elk jaar bijeen moet komen om een nog uitvoeriger agenda af te werken. Zo schep je een situatie die vraagt om een klein sterk leiderschap dat klip en klaar *gezag* uitstraalt, samen met *professionele wetenschappers* die ons voorzien van kennis en inzicht, die permanent de koers van de kerk wijzen.

Dit bestuurlijk model is niet nieuw, het staat bekend onder de naam 'bureaucratie'. Met die drie kenmerken: hiërarchie (leiderschap met gezag), professionaliteit en permanent karakter creëer je een bureaucratisch apparaat bij uitstek. Natuurlijk heeft een snelle afhandeling van een complexe en ingewikkelde agenda door een permanente, professionele leiding iets aantrekkelijks. De hiërarchie heeft zich altijd op efficiency beroepen. Maar de kerken hebben die lijn al eeuwen pertinent afgewezen. Geen kerk mag over andere kerken, geen ambtsdrager mag over andere ambtsdragers, op welke manier ook, heersen. Onze enige bisschop is Jezus Christus. Is er dan geen leiding in de kerk? Ja, zeker. Christus zelf regeert door zijn Geest en Woord en maakt gebruik van ouderlingen. Een kerkenraad is een ambtelijke vergadering. Het is een groot geschenk dat kerken samenkomen en samenwerken. Maar een synode is geen ambtelijke vergadering. We zijn geen opperouderlingen of superintendenten die nu eens gaan vertellen hoe het in de kerken moet toegaan. En niet wij, maar de kerken bepalen zelf de agenda van de synode.

Dat het dus in de gereformeerde kerken soms wat trager gaat, heeft te maken met de plaats van de synode in het gereformeerde kerkrecht. We moeten ons als synode maar niets verbeelden, de synode heeft een duidelijk ondergeschikte plaats. Voor ons allen een oefening in nederigheid.

Is daarmee nu alles gezegd over nieuwe samenwerkingsmodellen? Nee, natuurlijk niet, we zijn niet conservatief, niet progressief, maar contextueel. We staan als gereformeerden nuchter in de werkelijkheid. Laat een werkgroep als denktank zich maar eens bezig houden met een analyse van het huidige en het ontwerpen van een nieuw model, geënt op Gods Woord, en passend in deze digitijd. Zo'n nieuwe vorm vraagt ook om zorgvuldige kerkelijke voorbereiding. En wie weet, gaat dan alles opeens beter. ... of niet?

Geestelijk verbonden

Zo waren we dan als afgevaardigden van de kerken bijeen. Het was fijn om elkaar als broers in Christus te herkennen en ontmoeten. We hebben het samen goed gehad, samen luisteren naar de heilige Schrift, samen bidden en in gemeenschappelijke lofprijzing onze God eer brengen. Dank aan onze inspirerende organisten Henk Veldman en Johan Schelling. We zijn ook bemoedigd door elkaars geloof. Natuurlijk waren we het niet in elke zaak over heel de linie met elkaar eens. Duidelijk niet. Daarin weerspiegelt deze synode de situatie in onze kerken. Er wordt onder ons over veel zaken verschillend gedacht. Soms is dat gratie in variatie, maar het gaat ook wel aanzienlijk dieper. De liefde dwong ons naar elkaars argumenten te luisteren en die te toetsen. Dat vraagt tijd en dus geduld. De ene keer kwam het tot een compromis, een andere keer moest er worden gestemd. Zo'n stemming viel wel eens heel verrassend uit. En dat is dan voor iedereen wel eens even slikken. Toch wilden we samen één zijn in het buigen voor de leer van de Schrift. Dat is een geschenk van boven. Die eenheid stempelde onze arbeid en maakt ons vanavond dankbaar.

Er zijn verschillende belangrijke besluiten genomen. Ik groepeer ze rond enkele thema's.

Ambt en opleiding

Wie de Acta doorleest zal ontdekken hoeveel zaken rond ambt en opleiding in Leusden aan de orde zijn geweest.

De synode keurde de ingrijpende veranderingen van de bestuursstructuur van de School der kerken goed met als doel: verbetering van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Tegelijk gaf de synode opdracht voor een zorgvuldige evaluatie. Ter wille van de bediening van het Woord moet de opleiding te Kampen aan hoge eisen voldoen. Intussen zou iets positievere pr over de in de synode samenwerkende kerken de leiding en het curatorium niet ontsieren.

De studenten zijn niet vergeten, er is een nieuwe regeling ad art. 19 KO vastgesteld.

Door een akkoord van samenwerking voor de vooropleiding goed te keuren, versterkte de synode de band tussen 'Apeldoorn' en 'Kampen'.

Een nieuwe zaak waarvoor de synode een breed draagvlak in de kerken signaleerde, betrof de werkbegeleiding en nascholing van predikanten. Door deze zaak als kerken gezamenlijk te behartigen kunnen alle predikanten en kerken hiervan veel profijt hebben.

Nieuw is ook de mogelijkheid van preekbevoegdheid voor assistenten in opleiding. Ook komt er een onderzoek naar de figuur van de kerkelijke werkers: welke opleiding, positie, taken en bevoegdheden ontvangen die?

Ingrijpend is de wijziging van de kerkelijke examens. Er komen een beroepbaarstellend onderzoek en een onderzoek voor de toelating tot het ambt van dienaar van het woord. Willen de kerken kerken van het Woord

blijven, dan moet in de examens duidelijk worden, dat kandidaten Schriftgetrouw en confessioneel betrouwbaar zijn. De boodschap van Gods heil moet blijvend helder klinken.

Ook bleek nadere regelgeving nodig ten aanzien van het losmaken van predikanten. Een tere zaak. Wellicht zal mee door de diensten van een deputaatschap losmaking minder vaak voorkomen en als het toch onvermijdelijk is, goed geregeld worden.

Verskillende synodes namen besluiten over het al dan niet ongewijzigd uitspreken van de zegengroet in de eredienst. Hopelijk is het besluit van 'Leusden' voorlopig afdoende.

Verkondiging en liturgie

Al noem ik 'Leusden' niet de synode van de liturgie, we hebben graag veel tijd en energie gegeven aan de liturgie en verkondiging.

Een eerste toetsing van enkele bijbelboeken in de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) stemde hoopvol. Deputaten zullen de ontwikkelingen waakzaam blijven volgen. Ondertussen laat de synode het gebruik van de Groot Nieuws Bijbel (1996) in bijzondere situaties over aan de verantwoordelijkheid van de kerkenraden.

Er is een nieuw huwelijksformulier in een eigentijds taalkleed vastgesteld. De beslissing om ook in de kerkorde de term kerkelijke bevestiging aan te passen, is overgelaten aan de volgende synode.

In de liturgie gaat het om de lof die de Here toekomt. Een ordinarium haalde het niet, maar wel een orde van dienst C (Leusden 1999), evenals drie nieuwe avondmaalsformulieren en andere teksten en melodieën. Er zijn verschillende vervolgoopdrachten verstrekt. Het proces van bezinning op de vormgeving van de eredienst gaat door.

De synode voorzag enkele door deputaten Aangepaste Kerkdiensten voorgestelde teksten en formulieren van een aanbeveling. De pastorale zorg aan doven en slechthorenden houdt een fulltimer.

Met aanvullende steun kan men aan het evangelisatieproject te Maastricht een missionaire predikant verbinden, zoals te Venlo en Gent.

Opvallend was de instelling van generale deputaten Toerusting Evangeliserende Gemeente (kortweg deputaten Evangelisatie genoemd). Daarmee is al het evangelisatiewerk van het Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid kerkelijk ingekaderd. Elke kerk zal een missionaire gemeente moeten zijn. Kerken die niet evangeliseren sterven af.

De gemeente van Christus is niet alleen missionair, ook diaconaal. Hulpverlening is ook een roeping van de kerk. Woord en daad zijn niet langer twee fietsen, een kerkelijke en een particuliere, maar ze vormen nu een kerkelijke tandem. Met deze vergaande integratie van zending en hulpverlening naar buiten nam de synode een historisch besluit.

Gezangen

We hadden ook een handicap-commissie. Voortdurend kreeg commissie 3 te maken met belemmeringen bij het volbrengen van haar taken. Personele en agendaire wisselingen zijn echte hindernissen, maar commissie 3 nam die met gloed en verve. De eigenlijke handicap lag in het risico van haar taak: hoe gaan we verder met gezangen? Vormen gezangen een rusteloos voortwoekerende splijtzwam? Of draagt het zingen van een nieuw lied bij aan de lof op God? Onder leiding van een tweehoofdige DL is de eindstreep bereikt. Dankbaar signaleer ik het respect afdwingende resultaat. Op genuanceerde wijze zijn bezwaren tegen besluiten van 'Berke' en tegen de werkwijze van deputaten gewogen en beoordeeld. Ook het voortgaand traject kwam in beeld met criteria, contouren en werkwijze. En dat allemaal in goed overleg met deputaten Kerkmuziek.

Een belangrijke stap werd gezet toen de synode vrijwel unaniem besloot 121 liederen in eerste lezing vrij te geven voor gebruik in de erediensten. Een klemmende vraag was: wat doen we met de 134 resterende liederen van de selectie van deputaten? We hadden daar immers geen uitspraak over gedaan. We konden elkaar vinden in de uitspraak dat de kerken er goed aan doen in het gebruik van deze gezangen in de eredienst, die deputaten ter toetsing hadden aangeboden, terughoudend te zijn.

We hopen dat de besluiten over de gezangen en de grote eenparigheid waarmee we deze genomen hebben, de vrede in de kerken dienen. En vooral dat we met deze gezangen onze goede God loven. De lof op God is tot heil van Gods kinderen en bindt ons samen.

Ethiek en pastoraat

Ook allerlei zaken rond ethiek en pastoraat kwamen onder de hamer.

Mobiliteit van jongeren vraagt om heldere afspraken tussen de kerken, want echte pastorale zorg voor hen is een must. Juist in een kwetsbare periode van hun leven ging er pastoraal te veel mis. Leusden mocht een duidelijke regeling vaststellen, die nu reeds bij veel kerken, thuiskerken en gastkerken, in gebruik is genomen.

Opnieuw is vanuit de kerken zorgvuldige aandacht gevraagd voor ons kerkelijk beleid in echtscheidingszaken. De Berkelse richtlijnen die orde moeten scheppen temidden van moeilijke situaties werden verduidelijkt. En nieuwe deputaten kregen pittige studieopdrachten.

Eindelijk, nu Nederland het Haags Adoptieverdrag heeft erkend, kon deze synode uitspreken dat aan buitenlandse kinderen die in Nederland door gelovige ouders zijn geadopteerd, het recht van de doop toekomt.

Crisis en oorlog scheppen uitzonderlijke situaties. Mits in die situaties toch is voldaan aan duidelijke Schriftuurlijke voorwaarden acht Leusden de viering van het Heilig Avondmaal mogelijk onder leiding van onze legerpredikanten.

Seksueel misbruik in pastorale situaties gaat onze kerken niet voorbij. Nu al is het wijs zich als kerk te verbinden aan het meldpunt seksueel misbruik van De Driehoek. Over de instelling van een kerkelijk meldpunt zullen deputaten de volgende synode voorstellen kunnen doen.

Kerkelijke relaties

'Leusden een dag middelpunt van de internationale gereformeerde wereld', kopte het zendingsblad 'Tot aan de einden der aarde'. Het was fijn om zoveel gereformeerde broeders uit het buitenland te leren kennen: India,

Canada, Wales, Ierland, Schotland, Spanje, Venezuela, Japan, en Korea. Je ontdekt iets van het wereldwijde werk van Christus' Geest. Je proeft de oecumene, die vrucht is van het ware geboef in Christus. Nieuwe zusterkerkrelaties zijn aangegaan. Een boeiend deputaatschap, BBK.

Er waren meer ontmoetingen: uit Amerika, Afrika, Polen, Rusland, ook dertig cursisten van het IRTT. Met eigen ogen zagen we iets van de taak van het IRTT: kadervorming ten dienst van buitenlandse kerken. Prachtig wanneer missionair élan vorm krijgt in een nieuw werkveld: het IRTT als zendingsinstituut.

Dankbaarheid stempelde de bespreking van de verhouding met de CGK. Werken aan de eenheid van de kerk heeft iets moeizaams, ook iets vreugdevols, zei prof. Maris. Dankzij groeiende overeenstemming komen we iets verder op de weg naar kerkelijke eenheid. Deputaten gaan de mogelijkheid van een landelijke federatie onderzoeken.

Voor het eerst sprak een afgevaardigde van de NGK, ds. Smouter, de synode toe. Er was verdriet en teleurstelling omdat de verhinderingen voor kerkelijke eenwording niet zijn weggenomen. Al zag de synode geen basis voor landelijke samensprekingen, wel komt er een ontmoeting om over de besluiten door te spreken, zo mogelijk samen met de christelijke gereformeerde deputaten. En door aanpassing van de regels voor plaatselijke samensprekingen is in incidentele gevallen bij wijze van uitzondering met een NG-kerk kanselruil mogelijk en toelating tot het avondmaal. Of er een overlegorgaan met gesprekspartners uit verschillende gereformeerde kerken en groeperingen komt, is voorwerp van studie. Onze kerken hebben beloofd zich te willen verenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering. Echte ootmoed is een sterke stimulans om te blijven bidden en werken aan eenheid in Christus.

Varia

Een synode spreekt ook recht. Heel wat appèlzaken hielden ons in Leusden langdurig bezig. Nu eens vertrouwelijk, dan weer publiek. Een gravamen dat veel aandacht trok was dat rond een sabbat-zondag-preek. De synode legde voor bepaalde opvattingen een zekere gedoogruimte vast.

Eerlijke rechtspraak vraagt om wijsheid, ook om voorbereiding. Voor het eerst benoemde een synode deputaten Appèlzaken. Hopelijk ontlast dit de afhandeling van de agenda van komende synoden.

Nieuw is ook de instelling van een deputaatschap Kerkrecht en Kerkorde.

Een indringend appèl deed de synode op de overheid. Aanleiding waren de kabinetsvoorstellen inzake toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding.

Bekwame broeders hielpen de synode orde op financiële zaken te stellen. Er komt een geïntegreerd financieel beleid.

De synode gaf verder opdrachten voor het opstellen van een communicatieplan. Nu het aantal deputaatschappen (29) weer is toegenomen, is adequate informatie onmisbaar voor meedenken, meebidden en meewerken. Intussen, deskundige deputaten kunnen veel voor de kerken betekenen, wanneer zij niet willen heersen over de kerken, maar in liefde willen dienen. Ik herinner aan stelling 1 van het proefschrift 'Kerkelijke deputaten' van H.C. Rutgers: 'De overeenkomstig de kerkenorde der gereformeerde kerken in Nederland benoemde synodale deputaten hebben geene zelfstandige macht, maar hunne bevoegdheid gaat niet verder dan tot het uitvoeren van wat hun door de synode is opgedragen, waarbij zij niet meer macht hebben dan hun door de synode wordt verleend'. Het lijkt me een stelling die aan betekenis wint bij de onstuimige groei van het aantal deputaatschappen.

Fijne sfeer

Met toewijding is er gewerkt. Eerst in de commissie, de kleine synode, en later konden we de vruchten daarvan plukken in de plenaire zittingen. Met name dank ik u, commissievoorzitters, voor uw inzet en voor de ontspannen manier, waarmee van uw kant is samengewerkt met het moderamen.

Ik wil u allen, leden van de vergadering, hartelijk danken voor de bereidwilligheid waarmee u mij als preses hebt bejegend. Hoewel de aan mij klevende zwakheden en gebreken aan het licht traden, hebt u mij uw respect willen schenken. Op een vriendelijke manier hebt u zich aan de leiding willen onderwerpen. Ik ben u daar heel erkentelijk voor.

U hebt in uw wijsheid in elk geval voortreffelijke broeders naast mij in het moderamen gekozen. Ik spreek mijn blijdschap uit over uw uitstekende keuze. We hebben intensief en tegelijk vriendschappelijk mogen samenwerken.

U wist het natuurlijk al en het bleek tijdens de zittingen. De assessor is reeds op zichzelf al een denktank in ronde vorm. Met zijn brede kennis en diep inzicht had hij affiniteit en met pro en contra. Met zijn liefde voor de taal diende hij de vergadering. Onvergetelijk zijn de weeksluitingen, waarin ds. Schelling een week met turbulente zittingen weet samen te vatten en ook in gebed voor onze God neer te leggen. Op heel open wijze verpoosden we onder zijn leiding aan de dis in Ros Beyaart.

Aan mijn linkerzijde: een scherp verstand, gevoel voor argumentatie, een uitstekend geheugen, een heel vriendelijke manier van presenteren, het zijn kenmerken van onze scribe I. Niet alleen bleek hij intensief ingewerkt in de agenda, nam hij deel aan de besprekingen, maar ook wist hij de debatten zo volledig en beknopt te verslaan, dat de concept-acta vrijwel zonder discussie konden worden vastgesteld. Wie weten wil wat er in Leusden is gebeurd, de acta zullen hem niet teleurstellen.

Ds. Vreugdenhil was echt 'the right man on the right place'. Uw taak was u op het lijf geschreven en u voerde die met blijmoedige beminnelijkheid uit. Als vanzelf had u het controlecentrum -- van typekamer kun je niet meer spreken -- onder controle. U bewaakte het hart van het computernetwerk. Nog maar amper was een besluit genomen, of de schone besluitekten werden gerold, geplakt en verzonden. Meer dan 1500 brieven zijn er de deur uitgegaan. En tegelijk was u intensief betrokken bij de zaken die speelden.

Graag noem ik enkelen van hen die naast u het secretariaat bemanden en bevrouwden: zr. Irene van der Lugt, uitgeleend door het ADC, hartelijk dank, ook voor de vele Engelse vertalingen. Zr. Fietje Hoogendoorn na de zomer, en br. Maarten Lootens op de vrijdagen en tijdens het reces. U hebt een belangrijke bijdrage geleverd

aan de automatisering van het secretariaat. Allen hartelijke dank.

Adviseurs

Graag wil ik ook een woord van hartelijke dank uitspreken tot onze adviseurs. Verschillende docenten uit Kampen verstrekten waardevolle adviezen. Met name noem ik de adviezen van prof. M. te Velde en docent A.L.Th de Bruijne inzake de gezangen. Ook de kerkrechtelijke adviezen van prof. Te Velde zijn door de vergadering zeer gewaardeerd. Het is voor de kerken van betekenis, dat de synode besluiten neemt, waarbij de kerkrechtelijke eindjes zorgvuldig aan elkaar zijn geknoopt. We hebben begrip voor de strakke series te Kampen, dat vraagt het semestersysteem. We zijn de leiding dankbaar voor de geboden ruimte tot adviseren.

Nu ik toch aan het bedanken ben, ga ik nog even door. Ik bedank hartelijk: br. Van Witteloostuijn en zijn groep van het systeembeheer; de brs. Van Rosendaal en Vuijk die met de voorbereidingscommissie de logistiek verzorgden. De koster Harry Offereins en zijn vrouw Diane met hun dochtertje Janita met zijn staf van medewerkers: de ombouwers van de zalen, de schoonmaaksters; de 29 zusters die de koster assisteerden bij de broodmaaltijden. Harry, je ontving ons elke ochtend met een brede glimlach, die onze dag een fleurige start gaf. Niets was je te veel: doken er onverwachts 40 extra gasten uit Polen op, ook dan genoten wel allen van een kostelijke maaltijd. Elke maaltijd was er iets bijzonders. We willen je heel hartelijk danken voor je goede zorgen en stralende humeur.

Ook een woord van bijzondere dank aan de kerkenraad en de gemeente, met name ook de gastgezinnen. U hebt de broeders gastvrij ontvangen en uw kerkgebouw en zalen maandenlang afgestaan. We bewaren aan ons verblijf hier goede herinneringen. En tenslotte de quaestor van de synode, br. Smit, die ook een vriendelijk en duidelijk aandeel had in de regelingen. Geen synode zonder centen. Sterkte gewenst bij uw verdere taak. Niet ongenoemd kan ik laten degenen die we elke week thuis achterlieten, de gemeentes en ook echtgenotes en kinderen. Ook zij droegen een deel van de last van de synode, door een predikant/ouderling, man en vader te moeten missen. Twee keer werd een synodelid vader en twee keer opa. We zijn de Here dankbaar voor de kracht die Hij gaf aan het thuisfront. Br. I.G. de Boer en br. W. van Harten werden tijdens de synode getroffen door ziekte. Vanavond zijn ze helaas niet in ons midden. Het ga hun goed onder Gods veilige hoede.

Wees eensgezind

Nog veel zou er te vertellen zijn. Over de wekelijkse persverslagen van br. De Vries. Ook dat was een novum: een synodale verslaggever. De voorlichting aan de kerken ondervond veel waardering. Over de website, verzorgd door Erwin Bovendeur; de boswandelingen onder leiding van Veldman; de kerkenraadsworst van slager Veurink; het haring eten met de buitenlanders; de limericks van Nieuwenhuis; de foto's van Wietsma, die we in elk geval meenemen.

Nog even dan is de synode voorbij. Bij het begin heeft elk lid door op te staan beloofd zijn werk te doen overeenkomstig de belofte: in onderworpenheid aan Gods Woord en gebonden aan de belijdenis van de kerk. Nu mogen de kerken oordelen naar art. 31 van de kerkorde. Besluiten hebben rechtskracht zodra ze aan de betrokken kerken bekend zijn gemaakt. En de kerken zijn gehouden besluiten uit te voeren, tenzij ...

Rust mogen we vinden in de zekerheid dat het bloed van onze Here Jezus Christus al onze zwakheden en gebreken bedekt.

We gaan terug naar onze primaire taken, het pastoraat onder de grote Pastor van de schapen.

Als de gemeente vandaag iets nodig heeft, is het eensgezind te zijn in geloof in Christus. We moeten er toch vooral op toezien dat we niet uit elkaar groeien. Dat kan gemakkelijk. Niet alleen in zaken van eten of drinken, maar ook als het gaat om sabbat of zondag of het zingen van nieuwe gezangen. Houdt elkaar vast. Laat de sterken de zwakken dragen, vraagt Paulus in Romeinen 15. Wat is er veel aan gelegen dat Christus gemeente één is en blijft. Eensgezind onder leiding van de grote Herder. Breek niet ter wille van kleine verschillen de eenheid stuk, maar zie alle dingen in het grote licht van één kudde, één Herder.

De kudde is zeer bedreigd. En een vijand kan in een verdeelde en onzekere gemeente veel vernielen. Sluit de gelederen door naar de stem van de goede Herder te horen. Laat u niet verdelen door meningsverschillen, maar zie op uw Herder, die ook het Lam is met het litteken aan de keel. Wat heeft Hij niet van zijn vijanden te verduren gehad. Zoudt u dan niet wat van elkaar verdragen?

Ik sluit af met een woord van Paulus (Romeinen 16:27): Hem, de alleen wijze God, zij door Jezus Christus de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.

Ik dank u

Door de assessor, ds. P. Schelling, wordt de preses als volgt toegesproken:

Nu u, broeder preses, in uw toespraak, waarvoor wij u danken, enkele woorden van dank hebt gewijd aan ons drieën die u in de moderamenkamer en achter de moderamentafel vergezelden, vraag ik u gelegenheid om onzerzijds iets tegen u te zeggen. Ik beloof u daarin kort te zijn, al zal dat niet alleen vanwege mijn eigen zwakheid moeite kosten, maar ook omdat over u een boek te schrijven is, wat ik nog niet in uw rijk voorziene kasten heb aangetroffen.

Wij drieën spreken naar u en naar de vergadering uit dat u terecht door ons allen de primus inter pares bent geacht.

Primus, de eerste, was u, wanneer u in hoge concentratie voor ons wel eens afwezig was en dan meestal door mij, uw rechterhand, naar de lagere aardse werkelijkheid van ons drieën getrokken moest worden. Maar pares, uw en elkaars gelijken waren we, als we vervolgens bespraken wat u had uitgedacht.

De eerste was u als u buiten ons bereik, maar wel in onze waarneming, in de wandelgangen in subtiele een-tweetjes de vergadering bestuurde en stuurde. Maar uw gelijken waren we als we kennisnamen van de resultaten van uw wandelganggesprekken en samen met u het verdere beleid afspraken.

Een enkele maal zei of deed u ook wel eens iets in de plenaire zitting wat tevoren niet in de moderamenkamer was overlegd. Hielden we dan in het begin de adem nog wel eens in, vooral als uw stemgeluid heel erg zacht werd, gaandeweg overtuigde u ons dat u ook los vertrouwd was.

En als ik ook heel even naar de plenaire vergadering kijken mag: de eerste was u als u iedere dag de vergadering opende met uw lied, uw woord en uw gebed met z'n eigen ootmoedige toon. Maar juist in dat laatste smeedde u ons zesendertigen tot een werkgemeenschap van uw gelijken.

Kortom, broeder preses -- en laat me nu weer mogen terugkeren tot de kring van ons vieren -- , wij zijn blij onder u en naast u de vergadering en de kerken te hebben mogen dienen en wij zeggen u hartelijk dank voor uw eigen onvervreemdbaar aandeel in de sfeer van hartelijke collegialiteit die we samen genoten hebben. Ik dank u.

Vervolgens geeft de preses het woord aan oud. P.P. Koopman. In een met veel humor gekruide toespraak bedankt hij als nestor van de synode het moderamen en de moderamenleden voor de leiding die zij hebben gegeven en het werk dat zij hebben verzet. "Maar boven alles mogen wij onze hemelse Vader danken, die u als moderamen maar ook ons als afgevaardigden voor dit werk heeft geroepen. Het was soms moeilijk, maar Hij heeft ons willen sterken door zijn kracht en wijsheid. De Here geve dat zijn kerk door de kracht van de verkondiging van zijn Woord wil blijven bouwen op het vaste fundament."

De zanggroep 'Achteloos' verzorgt een optreden waar ieder met achting en genoeg naar luistert.

De assessor, ds. P. Schelling, en de scriba II, ds. D.T. Vreugdenhil, bedanken alle medewerkers en vrijwilligers. Zij allen krijgen een attentie. Het kostersechtpaar krijgt een beschilderd dienblad met alle namen van de synodeleden erop.

De assessor, ds. P. Schelling, leest Psalm 103:1-5 en 19-22 en gaat voor in dankzegging en gebed. Hij laat zingen Lied 460.

Daarna verklaart de preses, ds. H.J. Boiten, de vierenveertigste generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland sinds 1892 voor gesloten.

Het moderamen:

ds. H.J. Boiten, e.t. preses

ds. P. Schelling, e.t. assessor

ds. J. Luiten, e.t. scriba I

ds. D.T. Vreugdenhil, e.t. scriba II

REGISTER

	artikel
Aangepaste kerkdiensten voor gemeenteleden met een verstandelijke handicap	63
bezwaren tegen aangepaste kerkdiensten	64
rapport deputaten: zie bijlage 24 (op cd-rom)	
Aanvullende steunverlening evangelisatiewerk	74
rapport deputaten: zie bijlage 34 (op cd-rom)	
richtlijnen aanvullende steun	74
Abortus provocatus, appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	101
antwoord van het Ministerie van Justitie	14
Acta, vaststelling van de Acta	119
Acta Completa op CD-ROM	105
deputatenrapporten in de Acta	105
Adoptie, doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Adviseurschap docenten Theologische Universiteit	81
brief van prof. dr. M. te Velde	13
Afvaardiging van de particuliere synoden	2
Agenda, vaststelling van de	10
Alphen aan den Rijn, Gereformeerde Kerk te	
inzake betrekkingen met buitenlandse kerken	96
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Amersfoort, classis	
inzake echtscheiding	72
Amersfoort-Noord, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake pastorale verzorging van doven en slechthorenden	69
Amersfoort-West, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de plaatselijke NGK	84
inzake interkerkelijk overleg	85
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Amsterdam 1908, Generale Synode van	
inzake spreekconsent voor theologische studenten	78
Amsterdam 1936, Generale Synode van	
inzake losmaking naar artikel 14 KO	30
inzake plaats van kerklidmaatschap	67
Amsterdam-Zuid/West, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	101
antwoord van het Ministerie van Justitie	14
Appèlregeling naar artikel 31 KO	33
Regeling voor de appèlprocedure ad artikel 31 KO	33
Archief en Documentatie	34
Archief- en Documentatiecentrum	34
bezwaarschrift	35
rapport deputaten: zie bijlage 8 (op cd-rom)	
Richtlijnen beheer van generaal-synodaal archief en deputaatschapsarchieven	34
zie bijlage 9 (op cd-rom)	
verzamen en beheren van statistische gegevens	102
Asielzoekers	
avondmaal en asielzoekers (art. 60 KO)	37
gebruik bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
Assen-Marsdijk, Gereformeerde Kerk te	
inzake late toezending aanvullende rapporten	110
inzake pastorale verzorging van doven en slechthorenden	69
Assen-Zuid, Gereformeerde Kerk te	

inzake het huwelijksformulier	51
Attestatie naar een andere gemeente	
gastlidmaatschap jongeren	67
Aukema, G., Aukema-Malda, S.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Australia, Free Reformed Churches of	91
afzetting van ds. F.J. van Hulst	17
brief met zegenwens	12
inzake het huwelijksformulier	51--52
Australia, Presbyterian Church of Eastern	91
brief inzake de zusterkerkrelatie	13
verzoek FRCA inzake PCEA	12
Avondmaal	
avondmaal en asielzoekers (art. 60 KO)	37
avondmaalsformulieren	49.5
bediend door legerpredikant in crisis- en oorlogsgebieden	70
Axel, classis	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Bededagen	47
bededag voor kerkelijke eenheid	88
Belijdenis en belofte	5
Belijdenisgeschriften	
verzoek om aanpassing en vernieuwing	23
Benin, Eglise Réformée Confessante au	92
Benoemingen	114--118
Bergentheim, Gereformeerde Kerk te	
inzake kerkelijke huwelijksbevestiging	53
Berkel en Rodenrijs 1996, Generale Synode van	
inzake criteria voor de gezangen	58
inzake de relatie met de Nederlands Gereformeerde Kerken	84
inzake deputatenrapporten in de Acta	105
inzake doop van geadopteerde kinderen	36
inzake echtscheiding	72
inzake eredienst	49
inzake uitspreken van de zegen(groet)	48
inzake het huwelijksformulier	50
inzake kader voor plaatselijke samensprekingen	86
inzake kerkmuziek, gezangen	54--62
inzake preken aan de hand van NGB en DL	42
inzake redactie artikel 65 KO tweede lid	41
Beroepbaarstellend onderzoek	28
Beroepsprocedure naar artikel 31 KO	33
Bijbelstudiebond, Gereformeerde	
faxbericht met zegenwens	12
Bijbelvertaling	
bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
Nieuwe Bijbelvertaling	45
rapport van deputaten: zie bijlage 10, 11	
Bijl, M.C.	
inzake aangepaste kerkdiensten	64
inzake avondmaal en asielzoekers (art. 60 KO)	37
inzake besluiten van GS Berkel en Rodenrijs 1996	11
inzake betrekkingen met buitenlandse kerken	96
inzake contacten met de NGK	84
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake echtscheiding	72
inzake gastlidmaatschap jongeren	67

inzake het huwelijksformulier	50--51
inzake radio- en televisie-uitzendingen	66
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
inzake vrouwenstemrecht	26
Bloem, B.	
inzake zondagsarbeid	25
Boer, ds. R. Th. de	
adviseur van de generale synode	4
Boer, oud. I.G. de Boer, afgevaardigde	
brief en meelevens inzake zijn ziekte	14
Bolt, J., Bolt-Scheper, G.J.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Bouwers, H.	
inzake artikel 20 KO, verkiezing van ambtsdragers	32
Brasil, Igreja Presbiteriana do	93
Brasil, Igrejas Evangélicas Reformadas do	93
Brunssum-Treebeek, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Buitenlandse kerken, betrekkingen	
algemeen besluit	97
Australia, Free Reformed Churches of	12, 91
Australia, Presbyterian Church of Eastern	12, 13, 91
Benin, Eglise Réformée Confessante au	92
Brasil, Igreja Presbiteriana do	93
Brasil, Igrejas Evangélicas Reformadas do	93
Canadian Reformed Churches	19, 91
Cardiff, Reformed Presbyterian Churches in	91
Congo, Eglise Réformée Confessante au	92
Duitsland, kerkelijk leven in	92
England and Wales, Evangelical Presbyterian Church of	19, 91
financiën	98
Frankrijk, Eglise Réformée Evangelique Independante	92
Greek Evangelical Church	92
hulpverlening in het buitenland	95
Ierland, Evangelical Presbyterian Church	19, 91
India, ds. Abraham	90
India, Free Church of Central	19, 90
India, Presbyterian Theological Seminary	90
India, Reformed Presbyterian Church North East India Synod	13, 14, 19, 90
India, Reformed Presbyterian Church of Northern	90
Indonesia, Gereja Gereja Reformasi di	89
Indonesië, Gereja Gereja Masehi Musyafir	89
Indonesië-Raad	89
ingekomen stukken	96
International Conference of Reformed Churches	91
inzake het communicatiebeleid	14
Ierland, Reformed Presbyterian Church of	19, 91
Israël, Bat Tsion 'gemeente'	92
Japan, Reformed Church of	19, 90
Kenia, African Evangelical Presbyterian Church	92
Kenia, Reformed Church of East Africa	92
Korea, Presbyterian Church of	19, 90
Korea, Reformed Presbyterian Church of	90
Lux Mundi en publiciteit	94
Mexico, Iglesia Presbiteriana Independiente de	93
New Zealand, Reformed Churches of	91
Nigeria, Nongu U Kristu u Ken Sudan hen Tiv	92

North America, United Reformed Churches in	91
Norwich Reformed Church	91
Oost-Europa, kerkelijk leven in	92
Oostenrijk, Evangelisch-reformierte Kirche Westminster Bekenntnis	12, 92
overleg deputaten BBK met IRTT	76
Pakistan, Presbyterian Church of	90
Philippines, Free Reformed Churches of the	90
Philippines, Reformed Free Churches of the	90
Portugal, Igreja Cristã Presbiteriana de	93
Portugal, Igreja Reformada de	93
Québec, l'Eglise Réformée du	91
rapport deputaten BBK: zie bijlage 46, 47 (op cd-rom)	
Russia, Evangelical-Reformed Churches Union of	12, 13, 22, 92
Scotland, Free Church of	19, 91
Singapore, Covenant Evangelical Church of	90
Singapore, First Evangelical Reformed Church of	90
Spanje, Iglesia Cristiana Reformada	93
Spanje, Iglesias Reformadas de Espana	19, 93
Sri Lanka, Dutch Reformed Church	90
Sri Lanka, Lanka Reformed Church	90
Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in	92
Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in	21, 92
Suriname, kerkelijk leven in	91
Taiwan, Reformed Presbyterian Church of	90
Unai, Igreja Reformada da Colonia Brasolanda	12, 93
United States, Reformed Church in the	18, 91
Venezuela, Iglesia Cristiana de Fé Reformada	19, 93
Verenigde Staten, Orthodox Presbyterian Church	91
zending en hulpverlening	95
Bunschoten-Oost, Gereformeerde Kerk te	
inzake echtscheiding	72
Canadian Reformed Churches	91
ontvangst afvaardiging	19
Cardiff, Reformed Presbyterian Churches in	91
Censuur naar artikel 48 KO	122
Christelijke Gereformeerde Kerken	82
brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken	83
brief van de GS Haarlem-Noord 1998: zie bijlage 45	82
federatie van kerkverbanden	82
gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken	82
inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland	84
Maris, prof. dr. J.W., toespraak tot de synode	82
Nederlands Gereformeerde Kerken, verhouding tot de	82
'Oecumene van hart en wil', toespraak van de preses, ds. H.J. Boiten	82
plaatselijke samensprekingen, aanpassing van de regels	86
plaatselijke samensprekingen, bevorderen van	82
rapport deputaten Kerkelijke Eenheid: zie bijlage 42, 44	
Schriftgezag, kerkelijk omgaan met publicaties inzake het	82
Schriftgezag, nota prof. dr. B. Kamphuis: zie bijlage 42 (bijlage 2)	82
situaties en gewoonten, omgaan met verschil in	82
Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen	
zie bijlage 1 (op cd-rom)	
Commissies van de generale synode	
samenstelling en taakverdeling	7
Communicatiebeleid	111
brief van LVEA, BBK en DVN	14
centraal informatieadres	111

deputaten, rapport en informatie	112
informatie voor kerken en kerkleden	111
Congo, Eglise Réformée Confessante au	92
Constituering	4
Dalfsen, Gereformeerde Kerk te	
inzake samenroeping van de generale synode	11
Deputaatschappen	
aanwijzingen en regels terzake van deputatenrapporten	112
deputatenrapporten in de Acta	105
personeel in dienst van de gezamenlijke kerken	108
voorkoming aanvullende rapporten	110
Deventer, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Diaconale zaken	68
advies inzake financiële steun aan hulpverlenende instellingen	68
BBK, zending en hulpverlening	95
diaconaal steunpunt	68
hulpverlening in het buitenland	68
instructie generaal diaconaal deputaatschap	68
rapport deputaten: zie bijlage 26--28 (op cd-rom)	
relatie met zorginstellingen, financiële steun	68
Doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Doopformulieren	49.6
Dordrecht 1618--1619, Nationale Synode van	
inzake sabbat en zondag	25
Dordtse Leerregels	
preken aan de hand van NGB en DL	42
Douma, J., Douma-Wigboldus, J.M.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Doven en slechthorenden, pastorale verzorging van	69
rapport deputaten: zie bijlage 29, 30 (op cd-rom)	
Drachten-Oost, Gereformeerde Kerk te	
inzake herinstituering	11
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
inzake zending en hulpverlening	95
Drachten-Zuid/West, Gereformeerde Kerk te	
inzake gebruik van internet	110
inzake herinstituering	11
inzake zending en hulpverlening	95
Drenthe, particuliere synode van	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Duits, H.	
brief over diverse zaken	44
Duitsland, kerkelijk leven in	92
E&R-bundel	58, 61
Echtscheiding	72
burgerlijk en kerkelijk recht inzake huwelijk en echtscheiding	72, 99
commissierapport: zie bijlage 33	
scheiden en hertrouwen	72
uitgangspunten en richtlijnen voor kerkelijk beleid in echtscheidingszaken	72
Eindhoven, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Eindhoven-Best, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Emmeloord, Gereformeerde Kerk te	
inzake echtscheiding	72

Emmen, Gereformeerde Kerk te	
inzake de relatie tussen kerk en overheid	99
inzake het Institute of Reformed Theological Training	76
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
inzake vertegenwoordiging bij officiële plechtigheden	100
inzake zending en hulpverlening	95
England and Wales, Evangelical Presbyterian Church of	91
ontvangst afvaardiging	19
Enschede-Noord, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake zending en hulpverlening	95
Eredienst	49
aanvullend rapport deputaten: zie bijlage 13 (op cd-rom)	
artikel 67 KO, toepassing van	49.8
avondmaalsformulieren	49.5
bijbelvertaling	45--46
commissierapport inzake het huwelijksformulier: zie bijlage 15	
eigentijdse vormgeving	49.2
huwelijksformulier	50--53
interpretatie artikel 65 KO	38--41
kerkmuziek	54--62
leerdiensten	49.9
Onze Vader op de melodie van Elly en Rikkert	49.7
openbare geloofsbelijdenis, formulier	49.6
ordinarium	49.4
preken aan de hand van NGB en DL (art. 66 KO)	42
rapport deputaten Huwelijksformulier: zie bijlage 14	
rapport deputaten Eredienst: zie bijlage 12	
teksten en melodieën vaste liturgische onderdelen	49.7
uitspreken van de zegen(groet)	48
voorwaarden om in de eredienst voor te gaan	48
Euthanasie	
antwoord van het Ministerie van Justitie	14
appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	101
Evaluatie van organisatie en werkwijze van de generale synode	121
Evangelisatie	
aanvullende steun evangelisatie Maastricht	73
aanvullende steunverlening evangelisatiewerk	74
gebruik bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
geen aparte liturgie voor speciale diensten	49.2
instelling deputaatschap Evangelisatie	75
Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid	75
rapport deputaten ASE: zie bijlage 34 (op cd-rom)	
Federatie van kerkverbanden	82
Financiën van de generale synode	
administratieve organisatie	107
begrotingscommissie	8
centrale heffing van de quota	107
commissierapport Financieel beleid en administratieve organisatie: zie bijlage 51	
Financieel Beheer, rapport van de Financiële Controlecommissie van de GS	
Berkel en Rodenrijs 1996: zie bijlage 50 (vertrouwelijk, in archief)	106, 107
Financiële Zaken en Beheer, deputaten	107
heffingen, maximale heffingsbedragen	109
heffingsbedragen deputaatschappen	106
Instructie Deputaten Financiële Zaken en Beheer	107
marges voor onvoorziene zaken	106
maximaal te heffen bedragen over de jaren 2000-2001-2002: zie bijlage 52	

quaestor en controlecommissie	8
rapport Financieel Beheer: zie bijlage 50 (vertrouwelijk, in archief)	
Fokkes, J.	
inzake de bijbelvertaling	45
Frankrijk, Eglise Réformée Evangelique Independante	92
Friese zendingsdeputaten	
inzake zending en hulpverlening	95
Friesland, particuliere synode van	
inzake bewaking van de quotadruk	106
inzake werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
vraag inzake artikel 11 KO	29
Gastlidmaatschap jongeren	67
regeling voor het gastlidmaatschap van jongeren	67
Geestelijke verzorging militairen	70
legerpredikanten	70
rapport deputaten: zie bijlage 31-32 (op cd-rom)	
viering avondmaal in crisis- en oorlogsgebieden	70
Gelderland, particuliere synode van	
inzake losmaking naar artikel 14 KO	30
Geloofsbrieven, onderzoek van de	2
Gemengde vereniging 'Morgenster' te Voorthuizen-Barneveld	
kaart met zegenwens	12
Generaal-synodale publicaties	110
aanwijzingen en regels terzake van deputatenrapporten	112
communicatiebeleid	111
rapport deputaten: zie bijlage 53 (op cd-rom)	
uitbreiding Gereformeerd Kerkboek, uitgave proefbundel	110
voorkoming aanvullende rapporten	110
Generale synode, eerstvolgende	
aanvang volgende generale synode	120
samenroepende kerk volgende generale synode	116
Generale synode, financiën	
administratieve organisatie	107
centrale heffing van de quota	107
commissierapport Financieel beleid en administratieve organisatie: zie bijlage 51	
Financieel Beheer, rapport van de Financiële Controlecommissie van de GS	
Berkel en Rodenrijs 1996: zie bijlage 50 (vertrouwelijk, in archief)	106, 107
Financiële Zaken en Beheer	107
heffingen, maximale heffingsbedragen	109
heffingsbedragen deputaatschappen	106
instructie deputaten Financiële Zaken en Beheer	107
marges voor onvoorziene zaken	106
maximaal te heffen bedragen over de jaren 2000-2001-2002: zie bijlage 52	
Generale synode, werkwijze	
commissies van de generale synode, samenstelling en taakverdeling	7
communicatiebeleid	111
evaluatie organisatie en werkwijze	121
personeel in dienst van de gezamenlijke kerken	108
persvoorlichter	104
professionaliteit	124
rapport deputaten Voorbereiding: zie bijlage 49 (op cd-rom)	
voorbereiding generale synode	104
Gezangenbundel	58
zie verder bij Kerkmuziek, gezangen	
Goedhart, ds. J.M.	
inzake de Nieuwe Bijbelvertaling	45
Griek Evangelical Church	92

Groningen, particuliere synode van	
inzake een appèlregeling naar artikel 31 KO	33
inzake een deputaatschap Evangelisatie	75
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
inzake meldpunt seksueel misbruik	71
inzake werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
Groningen-Zuid 1978, Generale Synode van	
inzake doop van geadopteerde kinderen	36
inzake spreekconsent voor theologische studenten	78
Gurp, dr. P. van	
inzake het appèl van de kerk te Nieuwegein	25
Haarlem-Noord 1998, Generale Synode van de CGK van	
brief van de GS Haarlem-Noord 1998: zie bijlage 45	
inzake de verhouding met de Gereformeerde Kerken in Nederland	82
Handboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland	
beheer van de gegevens	102
uitgave van het Handboek	123
Hardenberg, classis	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Hardenberg-Oost, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Harten, oud. W. van, afgevaardigde	
brief en meeleven inzake zijn ziekte	14
Hattem 1972--1973, Generale Synode van	
inzake doop van geadopteerde kinderen	36
inzake kerkelijke huwelijksbevestiging	52--53
Hattem, classis	
inzake preken aan de hand van NGB en DL (art. 66 KO)	42
Hattem, Gereformeerde Kerk te	
inzake diaconale zaken	68
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Heemse 1984--1985, Generale Synode van	
drukfout Acta	103
inzake doop van geadopteerde kinderen	36
Hilversum, Gereformeerde Kerk te	
inzake de Christelijke Gereformeerde Kerken	82
inzake de Nieuwe Bijbelvertaling	45
inzake het appèl van de kerk te Nieuwegein	25
inzake interkerkelijk overleg	85
Holland-Noord, particuliere synode van	
inzake de bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
inzake een appèlregeling naar artikel 31 KO	33
inzake een deputaatschap Evangelisatie	75
Holland-Zuid, particuliere synode van	
inzake een deputaatschap Evangelisatie	75
inzake werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
Homohuwelijk	
brief aan de overheid inzake het zogenaamde homohuwelijk	99
rapport deputaten Relatie Kerk en Overheid: zie bijlage 48 (op cd-rom)	
Hoogeveen 1969--1970, Generale Synode van	
inzake sabbat en zondag	25
Horst, B. van der, Horst-Kuiper, A. van der	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Houdt, ds. D. van	
bezwaarschrift inzake deputaten Archief en Documentatie	35
Houten, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36

Hovius, J, Hovius-Dijkstra, G.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Huisbezoek,	
vormen van huisbezoek	113
Huishoudelijke regeling voor generale synoden	
herziening van de rubricering in de Acta	104
wijzigingen	104, 105, 110
Hulpverlenende instellingen	
advies inzake financiële steun	68
Hulpverlening in het buitenland	68, 95
Hulst, ds. F.J. van	
bericht deputaten BBK inzake zijn afzetting	17
Huwelijk	
brief aan de overheid inzake het zogenaamde homohuwelijk	99
burgerlijk en kerkelijk recht inzake huwelijk en echtscheiding	72, 99
huwelijk en geregistreerd partnerschap	99
scheiden en hertrouwen	72
Huwelijksformulier	
commissierapport: zie bijlage 15	
nieuw huwelijksformulier	52
rapport deputaten: zie bijlage 14	
reacties op besluit GS Berkel en Rodenrijs 1996	50--51
Ierland, Evangelical Presbyterian Church	91
ontvangst afvaardiging	19
India, ds. Abraham	90
India, Free Church of Central	90
ontvangst afvaardiging	19
India, Presbyterian Theological Seminary	90
India, Reformed Presbyterian Church North East India Synod	90
mailbericht inzake de zusterkerkrelatie	13
ontvangst afvaardiging	19
uitnodiging voor haar synode	14
India, Reformed Presbyterian Church of Northern	90
Indonesia, Gereja Gereja Reformasi di	89
Indonesië, Gereja Gereja Masehi Musyafir	89
Indonesië-Raad	89
Informatieadres, centrale	111
Ingekomen brieven	11--14
sluitingstijd voor het indienen van ingekomen stukken	6, 14
<i>Zie voor ingekomen brieven bij de naam van afzender of, als bij een groter aantal brieven over hetzelfde onderwerp de namen niet alle vermeld zijn, bij het onderwerp van de brief</i>	
Institute of Reformed Theological Training	76
aanvullend rapport deputaten: zie bijlage 36, 37 (op cd-rom)	
BBK, zending en hulpverlening	95
ontvangst cursisten	20
rapport deputaten: zie bijlage 35	
Interkerkelijk overleg	85
rapport deputaten Kerkelijke Eenheid: zie bijlage 43	
Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied	
inzenden van liederen	57
International Conference of Reformed Churches	91
BBK, zending en hulpverlening	95
Internet, gebruik van	
communicatiebeleid	111
internetsite	6, 9
Ireland, Reformed Presbyterian Church of	91

ontvangst afvaardiging	19
Israël, Bat Tsion 'gemeente'	92
Japan, Reformed Church of	90
ontvangst afvaardiging	19
Jeugdvereniging 'Gij geheel anders' te Heemse kaart met zegenwens	11
Jonge, P.P. de scriptie Lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland	11
Jongeren	
gastlidmaatschap	67
gebruik bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
Jongsma, A., Jongsma-van Heukelum, K.J. inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Justitie, Ministerie van antwoord op appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	14, 101
Kampen, Generale Synode van inzake richtlijnen voor de gezangen	56--58
Kampen-Noord, Gereformeerde Kerk te inzake herinstituering	11
Kampen-Zuid, Gereformeerde Kerk te inzake herinstituering	11
Kamphuis, prof. dr. B. uitnodiging voor promotie	13
Kenia, African Evangelical Presbyterian Church	92
Kenia, Reformed Church of East Africa	92
Kerkelijk bureau	102
verzamelen en beheren van statistische gegevens	102
Kerkelijk werker	
opleiding voor kerkelijk werker	80
studieopdracht	80
Kerkelijke eenheid, bevordering van	
algemeen	88
bededag voor kerkelijke eenheid	88
Christelijke Gereformeerde Kerken	82
federatie van kerkverbanden	82
interkerkelijk overleg	85
kader voor plaatselijke samensprekingen	86
Nederlands Gereformeerde Kerken	84
plaatselijke samensprekingen, aanpassing van de regels	86
plaatselijke samensprekingen met de CGK, bevorderen van rapport deputaten Kerkelijke Eenheid: zie bijlage 42--44	82
Kerkelijke examens	28
deputatenrapport: zie bijlage 4 (op cd-rom)	
inzake het ondertekeningsformulier	27
kerkorde, wijziging artikel 5 en 49	28
ondertekeningsformulier voor beroepbare kandidaten	28
Regeling kerkelijk onderzoek voor de beroepbaarstelling	28
Regeling kerkelijk onderzoek voor de toelating tot het ambt van dienaar van het Woord	28
Kerkelijke huwelijksbevestiging	52--53
Kerkmuziek, gezangen	54--62
commissierapport: zie bijlage 18--22	
E&R-bundel	58, 61
eigentijdse liederen	58, 61
gezangenbundel, project, contouren	58
gezangenbundel, werkwijze	60
goedkeuring van gezangen naar artikel 67 KO	56

hedendaagse tijd en cultuur	58, 61
ingekomen brieven	54, 62
Liedboek 2000	61
Liedboek, bezwaar tegen sommige liederen	59
Liedboek, keus voor het Liedboek	57
Liedlijst Eerste Fase van deputaten Kerkmuziek: zie bijlage 23	59
opwekkingsliederen	58, 61
ordevoorstel voor selectie liederen	55
overige 134 liederen, beschikbaarheid, terughoudendheid	59
rapport deputaten: zie bijlage 16, 17	
Regeling Kerkmuziek	61
slotbesluit	62
toetsen van liederen, verandering van werkwijze	60
uitbreiding Gereformeerd Kerkboek, uitgave proefbundel	57
werkplan voor de behandeling van agendapunt 'kerkmuziek, gezangen'	54
werkplan 1a--c: bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs 1996	56
werkplan 1d: rapport van deputaten	57
werkplan 2a--h: gezangenbundel, criteria	58
werkplan 3: selectie	59
werkplan 4: werkwijze	60
werkplan 5: opdrachten aan deputaten	61
Kerkorde	
artikel 2 m.b.t. de positie van predikant-docenten aan de Theologische Universiteit	77
artikel 3 en 4 i.v.m. losmaking naar artikel 14 KO	30
artikel 5, wijziging i.v.m. kerkelijke examens	28
artikel 11, uitvoering van	29
artikel 14 inzake losmaking	30
artikel 15 i.v.m. losmaking naar artikel 14 KO	30
artikel 18 m.b.t. de positie van predikant-docenten aan de Theologische Universiteit	77
artikel 19, studiefinanciering voor theologische studenten	31
artikel 20 inzake enkelvoudige voordracht	32
artikel 21 en 22 m.b.t. vormen van huisbezoek	113
artikel 26 m.b.t. evangelisatie	75
artikel 31 m.b.t. een appèlregeling	33
artikel 49, wijziging i.v.m. kerkelijke examens	28
artikel 50, archief en documentatie	34
artikel 56 i.v.m. doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
artikel 60, avondmaal en asielzoekers	37
artikel 63, gastlidmaatschap jongeren	67
artikel 65, hantering van	40
artikel 65, interpretatie van	38
artikel 65, redactie tweede lid	41
artikel 66, interpretatie van	42
artikel 67 m.b.t. goedkeuring van gezangen	56
artikel 67, toepassing van	49.8
artikel 70 m.b.t. kerkelijke huwelijksbevestiging	52--53
instelling deputaatschap Kerkrecht en Kerkorde	43
inzake wijziging artikel 65, 59, 60, 61, 67, 68 en 70	39
uitgave van de kerkorde	43
wijziging van de kerkorde	28, 43, 53
Kerkrecht en kerkorde	
instelling deputaatschap Kerkrecht en Kerkorde	43
Koninklijk Huis	15
Korea, Presbyterian Church of	90
ontvangst afvaardiging	19
Korea, Reformed Presbyterian Church of	90
Kornhorn, Gereformeerde Kerk te	

inzake het huwelijksformulier	51
Koster, P., Koster-de Wit, E.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Krijgsmachtpredikant	70
Laagdrempelige diensten	
gebruik bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	46
geen aparte liturgie voor speciale diensten	49.2
Laan, ds. P.H. van der	
inzake een nieuw doopformulier	11
Landelijk Verband voor Evangelisatie-Arbeid	
instelling deputaatschap Evangelisatie	75
inzake het communicatiebeleid	14
Leerdiensten	49.9
Leeuwarden 1990, Generale Synode van	
inzake de pastorale zorg voor studerenden e.a. (art. 63 KO)	67
Leeuwarden, Gereformeerde Kerk te	
inzake aanpassing van het Statuut van de Theologische Universiteit	77
inzake kerkelijke huwelijksbevestiging	53
Leiden, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Lelystad, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Leusden, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
opening van de generale synode	1
Lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken in Nederland	
scriptie van P.P. de Jonge	11
Liedboek voor de Kerken	54--62
bezwaar tegen sommige liederen	59
keus voor het Liedboek	57
Liedboek 2000	61
overige 134 liederen, beschikbaarheid, terughoudendheid	59
Liedlijst Eerste Fase van deputaten Kerkmuziek: zie bijlage 23	59
Lisse, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Liturgie	49
aanvullend rapport deputaten Eredienst: zie bijlage 13 (op cd-rom)	
kerkmuziek, gezangen	54--62
rapport deputaten Eredienst: zie bijlage 12	
rapport deputaten Kerkmuziek: zie bijlage 16, 17	
Liturgische formulieren	
aangepaste kerkdiensten, voor gebruik in	63
avondmaalsformulieren	49.5
bevestigingsformulier dovenpredikant	69
commissierapport inzake het huwelijksformulier: zie bijlage 15	
doopformulieren	49.6
openbare geloofsbelijdenis, formulier	49.6
huwelijksformulier	50--53
rapport deputaten Aangepaste Kerkdiensten: zie bijlage 24	
rapport deputaten Eredienst: zie bijlage 12, 13 (13 op cd-rom)	
rapport deputaten Huwelijksformulier: zie bijlage 14	
rapport deputaten Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden: zie bijlage 29, 30 (op cd-rom)	
Losmaking naar artikel 14 KO	30

commissierapport: zie bijlage 5	
regeling inzake losmaking naar artikel 14 KO	30
vraag PS Friesland inzake artikel 11 KO	29
Luth, dr. J.R.	
inzake het deputaatschap Kerkmuziek	14
Lux Mundi	94
Maarssen-Breukelen, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
inzake federatie van kerkverbanden	82
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Maastricht, Gereformeerde Kerk te	
aanvullende steun evangelisatie	73
Meijer, H.	
inzake studiefinanciering voor theologische studenten	31
Meldpunt seksueel misbruik	71
Mexico, Iglesia Presbiteriana Independiente de	93
Middelburg, Gereformeerde Kerk te	
inzake zending en hulpverlening	95
Midden-Holland, classis	
inzake bededagen	47
inzake een deputaatschap Evangelisatie	75
Mijdrecht, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Militairen, geestelijke verzorging van	70
legerpredikanten	70
rapport deputaten: zie bijlage 31-32 (op cd-rom)	
viering avondmaal in crisis- en oorlogsgebieden	70
Moderamen	
verkiezing van het	3
Mulder, J.	
vormen van huisbezoek	113
Mussel, Gereformeerde Kerk te	
inzake een kerkelijk bureau	102
inzake pastorale verzorging van doven en slechthorenden	69
Nascholing en werkbegeleiding predikanten	79
Nederlands Gereformeerde Kerken	
Akkoord van Kerkelijk Samenleven en binding aan de belijdenis	84
brief aan de Nederlands Gereformeerde Kerken	87
'Gaaf het nog wel ergens over?', toespraak van de preses, ds. H.J. Boiten	84
geen basis voor landelijke samensprekingen met de NGK	84
Landelijke Vergadering in Doorn (1998), brief van de	84, 85
ontmoeting met een vertegenwoordiging van de NGK	84
plaatselijke samensprekingen, aanpassing van de regels	86
rapport deputaten Kerkelijke Eenheid: zie bijlage 43, 44	
Schriftgezag, kerkelijk omgaan met publicaties inzake het	84
Smouter, ds. W., toespraak tot de synode	84
verhouding tot de CGK	82, 84
Nederlandse Geloofsbelijdenis	
artikel 31 i.v.m. verkiezing van ambtsdragers	32
preken aan de hand van NGB en DL	42
New Zealand, Reformed Churches of	91
Nieuwe Bijbelvertaling	45
Nieuwegein, Gereformeerde Kerk te	
appèl tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Nieuwleusen, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36

Nigeria, Nongu U Kristu u Ken Sudan hen Tiv	92
Nijverdal, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
Noort, M.	
inzake vertegenwoordiging bij officiële plechtigheden	100
North America, United Reformed Churches in	91
Norwich Reformed Church	91
Nugteren, D.	
inzake drukfout Acta GS Heemse 1984--1985	103
Nunspeet, Gereformeerde Kerk te	
inzake herinstituering	11
Oldenburger-Zijlstra, G.	
inzake bededag voor kerkelijke eenheid	88
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Ommen 1993, Generale Synode van	
inzake het uitspreken van de zegen(groet)	48
inzake kerkmuziek, gezangen	54, 56, 58
Ondertekeningsformulier voor beroepbare kandidaten	28
Onderwijs in de leer van de kerk, leerdiensten	49.9
Oost-Europa, kerkelijk leven in	92
Oostenrijk, Evangelisch-reformierte Kirche Westminster Bekenntnis	92
mailbericht met zegenwens	12
Openbare geloofsbelijdenis, formulier	49.6
Ophoff, ds. D.	
appèl inzake zijn preek over Zondag 38 HC	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Oproep tot wederkeer	24
Orden van dienst	
artikel 65 KO en andere dan zondagse erediensten	38
orde van dienst C (Leusden 1999)	49.3
redactie artikel 65 KO tweede lid	41
variatie in orde van dienst B	49.3
Ordinarium	49.4
Orthodox Presbyterian Church	91
Overheid, relatie tussen kerk en	99
appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	101
geestelijke verzorging in inrichtingen en instellingen	99
Interkerkelijk Contact in Overheidszaken	99
rapport deputaten: zie bijlage 48 (op cd-rom)	
vertegenwoordiging bij officiële plechtigheden	99, 100
Overijssel, particuliere synode van	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
inzake werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
Pakistan, Presbyterian Church of	90
Pers	
Nederlands Dagblad en Reformatorisch Dagblad	6
persvoorlichter, synodaal verslaggever	9
Personeel in dienst van de gezamenlijke kerken	108
Peters, J.	
inzake echtscheiding	72
Philippines, Free Reformed Churches of the	90
Philippines, Reformed Free Churches of the	90
Pijnacker-Nootdorp, Gereformeerde Kerk te	
inzake viering van het avondmaal thuis	11
Portugal, Igreja Cristã Presbiteriana de	93
Portugal, Igreja Reformada de	93

Predikant	
commissierapport inzake losmaking: zie bijlage 5	
kerkelijke examens	28
losmaking naar artikel 14 KO	30
rapport deputaten Kerkelijke Examens: zie bijlage 4 (op cd-rom)	
Regeling kerkelijk onderzoek voor de beroepbaarstelling	28
Regeling kerkelijk onderzoek voor de toelating tot het ambt van dienaar van het Woord	28
verwisseling van predikanten	30
werkbegeleiding en nascholing	79
Preekbevoegdheid AIO's	78
Preeklezen	
uitspreken van de zegen(groet)	48
voorwaarden om in de eredienst voor te gaan	48
Presentie	2
overzicht van de presentie van de afgevaardigden: zie bijlage 2 (op cd-rom)	
Putten, Gereformeerde Kerk te	
inzake het huwelijksformulier	51
Québec, l'Eglise Réformée du	91
Radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten	65
bezwaarschrift	66
rapport deputaten: zie bijlage 25 (op cd-rom)	
Rijnsburg, Gereformeerde Kerk te	
inzake echtscheiding	72
inzake zending en hulpverlening	95
Rondvraag	123
Roorda, L.	
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Rotterdam-Delfshaven 1964--1965, Generale Synode van	
inzake kerkelijke examens	28
Rotterdam-Oost, Gereformeerde Kerk te	
inzake deputatenrapporten in de Acta	105
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Rotterdam-Stad, Gereformeerde Kerk te	
inzake contacten met de NGK	84
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Russia, Evangelical-Reformed Churches Union of	92
mailbericht inzake de zusterkerkrelatie	13
mailbericht met zegenwens	12
ontvangst afvaardiging	22
's-Hertogenbosch, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Sabbat en zondag	
appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Samenroepende kerk eerstvolgende generale synode	116
brief van de Gereformeerde Kerk te Dalfsen	11
brief van de Gereformeerde Kerk te Zuidhorn	14
Samensprekingen met het oog op kerkelijke eenheid	
bededag voor kerkelijke eenheid	88
gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken	82
kader voor plaatselijke samensprekingen	86
plaatselijke samensprekingen, aanpassing van de regels	86
plaatselijke samensprekingen met de CGK, bevorderen van	82
rapport deputaten Kerkelijke Eenheid: zie bijlage 42--44	
Schutte, G.R., Schutte-Buisman, J.	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36

Scotland, Free Church of	91
ontvangst afvaardiging	19
Seksueel misbruik, meldpunt	71
Siegerswoude-Frieschepalen, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Sietsma, S.J.	
inzake de Nieuwe Bijbelvertaling	45
Sikkema, R.	
inzake kerkelijke examens	27
Singapore, Covenant Evangelical Church of	90
Singapore, First Evangelical Reformed Church of	90
Slotzitting en sluiting van de synode	124
Sluitingstijd voor het indienen van ingekomen stukken	6, 14
Smits, P.W.	
vormen van huisbezoek	113
Sneek 1939, Generale Synode van	
inzake het uitspreken van de zegen(groet)	48
Spakenburg-Zuid, Gereformeerde Kerk te	
inzake hantering artikel 65 KO	40
inzake zending en hulpverlening	95
Spanje, Iglesia Cristiana Reformada	93
Spanje, Iglesias Reformadas de Espana	93
ontvangst afvaardiging	19
Sri Lanka, Dutch Reformed Church	90
Sri Lanka, Lanka Reformed Church	90
Staphorst, Gereformeerde Kerk te	
inzake herinstituering	11
Statistische gegevens, verzamelen en beheren van	102
Studiefinanciering voor theologische studenten naar artikel 19 KO	31
instructie deputaten Studiefinanciering: zie bijlage 7 (op cd-rom)	
rapport deputaten: zie bijlage 6 (op cd-rom)	
Regeling studiefinanciering: zie bijlage 7 (op cd-rom)	31
Studierapport deputaten Eredienst 1995	
inzake eredienst	49.1, 3, 4
inzake kerkmuziek	54, 56, 57, 58, 60, 62
Suid-Afrika, Gereformeerde Kerke in	92
Suid-Afrika, Vrye Gereformeerde Kerke in	92
ontvangst afvaardiging	21
Suriname, kerkelijk leven in	91
Synodaal verslaggever	6, 9
Taiwan, Reformed Presbyterian Church of	90
Ten Boer, Gereformeerde Kerk te	
inzake de Nieuwe Bijbelvertaling	45
inzake een deputaatschap voor het GVI	11
Terneuzen, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Theologische Universiteit	77
aantal studenten en predikantsplaatsen	77
adviseurschap docenten	81
Akkoord van Samenwerking voor de Vooropleiding: zie bijlage 41 (op cd-rom)	77
formatieplan en financiën	77
herziene bestuursstructuur, 'Orde op taken'	77
nascholing voor predikanten	79
onderwijs en onderzoek	77
opleiding voor kerkelijk werker	80
'Orde op Taken', herziene bestuursstructuur: zie bijlage 40 (op cd-rom)	
preekbevoegdheid AIO's	78

rapport deputaten-curatoren: zie bijlage 38	
Statuut van de Theologische Universiteit: zie bijlage 39 (op cd-rom)	
Studiedeputaatschap Kerkelijke Werkers	80
werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
Tilburg, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Toelatend onderzoek voor het ambt van dienaar van het Woord	28
Toerusting Evangeliserende Gemeente, deputaten	75
Uitbreiding Gereformeerd Kerkboek, uitgave proefbundel	
rapport deputaten Generaal-Synodale Publicaties: zie bijlage 53 (op cd-rom)	
rapport deputaten Kerkmuziek: zie bijlage 16, 17	
verantwoordelijkheid deputaten Generaal-Synodale Publicaties	110
verantwoordelijkheid deputaten Kerkmuziek	57
Ulehake, ds. J.H.	
adviseur van de generale synode	4
opening van de generale synode	1
Unai, Igreja Reformada da Colonia Brasolanda	93
brief met zegenwens	12
United States, Reformed Church in the	91
ontvangst afvaardiging	18
Utrecht, particuliere synode van	
inzake echtscheiding	72
inzake een deputaatschap Evangelisatie	75
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
inzake gebruik van internet	110
Veen, W. van der	
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
Veenendaal, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
Velde, prof. dr. M. te	
inzake advisering van de generale synode	13
Venezuela, Iglesia Cristiana de Fé Reformada	93
ontvangst afvaardiging	19
Verenigde Staten, Orthodox Presbyterian Church	91
Verkiezing ambtsdragers	
inzake enkelvoudige voordracht	32
Verre Naasten, De	
BBK, zending en hulpverlening	95
inzake het communicatiebeleid	14
Vierde gebod	
appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Vollenhove, Gereformeerde Kerk te	
inzake echtscheiding	72
Vorbereiding generale synode	104
rapport deputaten: zie bijlage 49 (op cd-rom)	
Vroomshoop, Gereformeerde Kerk te	
inzake het huwelijksformulier	51
inzake regels voor plaatselijke samensprekingen	86
inzake zending en hulpverlening	95
Vrouwenstemrecht	
revisieverzoek	26
Wageningen, Gereformeerde Kerk te	
inzake gastlidmaatschap jongeren	67
Werkbegeleiding en nascholing predikanten	79
Westerik, A.J.	
inzake de belijdenisgeschriften	23

Wetsinge-Sauwerd, Gereformeerde Kerk te	
inzake het huwelijksformulier	51
Wezeman RA, prof. drs. K.	
inzake het curatorium van de Theologische Universiteit	14
Wolters, Joh.	
inzake drukfout Acta GS Heemse 1984--1985	103
Worp, A.J. v.d.	
inzake preken aan de hand van NGB en DL	42
Zaamslag, Gereformeerde Kerk te	
inzake artikel 65 KO en andere dan zondagse erediensten	38
Zeeland, Noord-Brabant en Limburg, particuliere synode van	
inzake aanvullende steun evangelisatie Maastricht	73
inzake kerkelijke huwelijksbevestiging	53
inzake het huwelijksformulier	52
Zending en hulpverlening	95
overleg deputaten met IRTT	76
Zendtijd voor kerken, Stichting	65
Zondag 38 HC	
appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Zondagmiddag- of zondagavonddienst als leerdienst	49.9
Zondagsrust en zondagsarbeid	
appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	25
commissierapport: zie bijlage 3	
Zorginstellingen	
relatie met diakenen, financiële steun	68
Zuidhorn, Gereformeerde Kerk te	
inzake samenroeping van de generale synode	13
Zuidlaren, Gereformeerde Kerk te	
inzake een plafond voor kerkelijke aanslagen	106
Zwart, J.	
Oproep tot wederkeer	24
Zwolle-Zuid, Gereformeerde Kerk te	
inzake doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	36
inzake wijziging artikel 65, 59, 60, 61, 67, 68 en 70	39
predikant voor doven en slechthorenden	69

INHOUD

pagina

Dienst van Woord en gebed

PRO-ACTA

Opening	artikel 1
Onderzoek van de geloofsbrieven	artikel 2
Verkiezing van het moderamen	artikel 3
Constituering	artikel 4
Belijdenis en belofte	artikel 5
Huishoudelijke zaken	artikel 6
Commissies en taakverdeling	artikel 7
Financiën synode	artikel 8
Synodaal verslaggever	artikel 9
Vaststelling van de agenda	artikel 10
Ingekomen brieven	artikel 11
Ingekomen brieven	artikel 12
Ingekomen brieven	artikel 13
Ingekomen brieven	artikel 14
Telegram aan koningin Beatrix	artikel 15
Ziekte oud. I.G. de Boer	artikel 16
Bericht van deputaten BBK inzake ds. F.J. van Hulst	artikel 17
Ontvangst afvaardiging Reformed Church in the United States	artikel 18
Ontvangst afgevaardigden zusterkerken	artikel 19
Ontvangst cursisten IRTT	artikel 20
Ontvangst afvaardiging Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika	artikel 21
Ontvangst afvaardiging Evangelical-Reformed Churches Union of Russia	artikel 22

ACTA

Hoofdstuk I Leer

Belijdenisgeschriften	artikel 23
Oproep tot wederkeer	artikel 24
Appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff over Zondag 38 HC)	artikel 25

Hoofdstuk II Kerkregering

Revisieverzoek inzake vrouwenstemrecht	artikel 26
Brief naar aanleiding van rapport kerkelijke examens	artikel 27
Kerkelijke examens	artikel 28
Vraag PS Friesland inzake artikel 11 KO	artikel 29
Losmaking naar artikel 14 KO	artikel 30
Studiefinanciering voor theologische studenten	artikel 31
Bezwaarschrift artikel 20 KO	artikel 32
Appèlregeling artikel 31 KO	artikel 33
Archief en Documentatie	artikel 34
Bezwaarschrift Archief en Documentatie	artikel 35
Doop buitenlandse kinderen opgenomen ter adoptie	artikel 36
Revisieverzoek inzake avondmaal en asielzoekers (art. 60 KO)	artikel 37
Interpretatie artikel 65 KO (bezwaar Zaamslag)	artikel 38
Interpretatie artikel 65 KO (verzoek Zwolle-Zuid)	artikel 39
Interpretatie artikel 65 KO (bezwaar Spakenburg-Zuid)	artikel 40
Interpretatie artikel 65 KO (redactie tweede lid)	artikel 41
Interpretatie artikel 66 KO	artikel 42
Deputaten Kerkrecht en Kerkorde	artikel 43

Brief over diverse zaken	artikel 44
<i>Hoofdstuk III Eredienst</i>	
Bijbelvertaling, Nieuwe Bijbelvertaling (NBV)	artikel 45
Bijbelvertaling Groot Nieuws 1996	artikel 46
Bededagen	artikel 47
Revisieverzoeken zegen(groet)	artikel 48
Eredienst	artikel 49
Bezwaarschrift huwelijksformulier GS Berkel en Rodenrijs 1996 Acta art. 66	artikel 50
Reacties huwelijksformulier GS Berkel en Rodenrijs 1996 Acta art. 67	artikel 51
Nieuw huwelijksformulier	artikel 52
Wijziging artikel 70 KO	artikel 53
Kerkmuziek, gezangen: werkplan	artikel 54
Kerkmuziek, gezangen: ordevoorstel	artikel 55
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 1a--c: bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64	artikel 56
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 1d: rapport van deputaten	artikel 57
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 2a--h: gezangenbundel, criteria	artikel 58
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 3: selectie	artikel 59
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 4: werkwijze	artikel 60
Kerkmuziek, gezangen, werkplan 5: opdrachten aan deputaten	artikel 61
Kerkmuziek, gezangen: slotbesluit	artikel 62
Aangepaste kerkdiensten	artikel 63
Bezwaren tegen aangepaste kerkdiensten	artikel 64
Radio- en televisie-uitzending van kerkdiensten	artikel 65
Bezwaarschrift radio- en televisie-uitzendingen	artikel 66
<i>Hoofdstuk IV Pastoraat en diaconaat</i>	
Gastlidmaatschap jongeren	artikel 67
Diaconale zaken (art. 22 KO)	artikel 68
Pastorale verzorging doven en slechthorenden	artikel 69
Geestelijke verzorging militairen	artikel 70
Meldpunt seksueel misbruik	artikel 71
Echtscheiding	artikel 72
<i>Hoofdstuk V Evangelisatie en zending</i>	
Aanvullende steun evangelisatie Maastricht	artikel 73
Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk	artikel 74
Instelling Deputaatschap Evangelisatie	artikel 75
Institute of Reformed Theological Training (IRTT)	artikel 76
<i>Hoofdstuk VI Theologische Universiteit</i>	
Theologische Universiteit	artikel 77
Preekbevoegdheid AIO's	artikel 78
Werkbegeleiding en nascholing predikanten	artikel 79
Studiedeputaatschap Kerkelijke Werkers	artikel 80
Adviseurschap docenten Theologische Universiteit	artikel 81
<i>Hoofdstuk VII Binnenlandse betrekkingen</i>	
Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 82
Brief aan de Christelijke Gereformeerde Kerken	artikel 83
Nederlands Gereformeerde Kerken	artikel 84
Interkerkelijk overleg	artikel 85
Kader voor plaatselijke samensprekingen	artikel 86

Brief aan de Nederlands Gereformeerde Kerken Deputaten Kerkelijke Eenheid (algemeen)	artikel 87 artikel 88
<i>Hoofdstuk VIII Buitenlandse betrekkingen</i>	
Buitenlandse betrekkingen, sectie I: Indonesië	artikel 89
Buitenlandse betrekkingen, sectie II: Verre Oosten	artikel 90
Buitenlandse betrekkingen, sectie III: Angelsaksische landen en ICRC	artikel 91
Buitenlandse betrekkingen, sectie IV: Europa en Afrika	artikel 92
Buitenlandse betrekkingen, sectie V: Spaans- en Portugees- sprekende landen	artikel 93
Buitenlandse betrekkingen, sectie VI: Lux Mundi en publiciteit	artikel 94
Buitenlandse betrekkingen, sectie VII: Zending en hulpverlening	artikel 95
Buitenlandse betrekkingen: ingekomen stukken	artikel 96
Betrekkingen buitenland: algemeen besluit	artikel 97
Buitenlandse betrekkingen: financiën	artikel 98
<i>Hoofdstuk IX Kerk en overheid</i>	
Kerk en overheid	artikel 99
Bezwaren vertegenwoordiging	artikel 100
Appèl op de overheid inzake abortus en euthanasie	artikel 101
Kerkelijk bureau	artikel 102
<i>Hoofdstuk X Synodalia</i>	
Drukfout Acta GS Heemse 1984--1985	artikel 103
Vorbereiding generale synode	artikel 104
Deputatenrapporten in de Acta	artikel 105
Heffingsbedragen deputaatschappen	artikel 106
Rapport Financieel Beheer	artikel 107
Personeel in dienst van de gezamenlijke kerken	artikel 108
Heffingen	artikel 109
Generaal-synodale publicaties	artikel 110
Communicatiebeleid	artikel 111
Deputaten, rapport en informatie	artikel 112
<i>Hoofdstuk XI Particularia</i>	
Vormen van huisbezoek	artikel 113
POST-ACTA	
Benoemingen	artikel 114
Benoemingen	artikel 115
Benoemingen	artikel 116
Benoemingen	artikel 117
Benoemingen	artikel 118
Vaststelling van de Acta	artikel 119
Aanvang eerstvolgende generale synode	artikel 120
Evaluatie	artikel 121
Censuur naar artikel 48 KO	artikel 122
Rondvraag	artikel 123
Slotzitting en sluiting van de synode	artikel 124
Bijlagen	
1 Chronologisch overzicht van de plenaire vergaderingen	cd-rom
2 Overzicht van de presentie van de afgevaardigden	cd-rom
3 Commissierapport appèl Nieuwegein tegen PS Utrecht (ds. D. Ophoff)	

	over Zondag 38 HC)		...
4	Rapport van deputaten Kerkelijke Examens	cd-rom	...
5	Commissierapport inzake losmaking naar artikel 14 KO		...
6	Rapport van deputaten Studiefinanciering naar artikel 19 KO	cd-rom	
7	Instructie voor deputaten Studiefinanciering en Regeling studie- financiering	cd-rom	
8	Rapport van deputaten Archief en Documentatie	cd-rom	
9	Richtlijnen Beheer Archieven	cd-rom	
10	Rapport van deputaten Bijbelvertaling		...
11	Aanvullend rapport van deputaten Bijbelvertaling		...
12	Rapport van deputaten Eredienst		...
13	Aanvullend rapport van deputaten Eredienst	cd-rom	
14	Rapport van deputaten Huwelijksformulier		...
15	Commissierapport inzake het huwelijksformulier		...
16	Rapport van deputaten Kerkmuziek		...
17	Aanvullend rapport van deputaten Kerkmuziek		...
18	Commissierapport inzake kerkmuziek, gezangen, werkplan 1a--c: bezwaren tegen GS Berkel en Rodenrijs 1996, Acta art. 64		...
19	Commissierapport inzake kerkmuziek, gezangen, werkplan 1d: rapport van deputaten		...
20	Commissierapport inzake kerkmuziek, gezangen, werkplan 2a--h: gezangbundel, criteria		...
21	Commissierapport inzake kerkmuziek, gezangen, werkplan 4: werkwijze		...
22	Commissierapport inzake kerkmuziek, gezangen, werkplan 5: opdrachten aan deputaten		...
23	Liedlijst Eerste Fase		...
24	Rapport van deputaten Aangepaste Kerkdiensten	cd-rom	
25	Rapport van deputaten Radio- en TV-uitzending van Kerkdiensten	cd-rom	
26	Rapport van deputaten Diaconale Zaken	cd-rom	
27	Aanvullend rapport van deputaten Diaconale Zaken	cd-rom	
28	Tweede aanvullend rapport van deputaten Diaconale Zaken	cd-rom	
29	Rapport van deputaten Pastorale Verzorging Doven en Slecht- horenden	cd-rom	
30	Aanvullend rapport van deputaten Pastorale Verzorging Doven en Slechthorenden	cd-rom	
31	Rapport van deputaten Geestelijke Verzorging Militairen	cd-rom	
32	Aanvullend rapport van deputaten Geestelijke Verzorging Militairen	cd-rom	
33	Commissierapport inzake echtscheiding		...
34	Rapport van deputaten Aanvullende Steunverlening Evangelisatiewerk (ASE)	cd-rom	
35	Rapport van deputaten Institute of Reformed Theological Training (IRTT)		...
36	Aanvullend rapport van deputaten Institute of Reformed Theological Training (IRTT)	cd-rom	
37	Tweede aanvullend rapport van deputaten Institute of Reformed Theological Training (IRTT)	cd-rom	
38	Rapport van deputaten-curatoren Theologische Universiteit		...
39	Statuut van de Theologische Universiteit	cd-rom	
40	'Orde op Taken'	cd-rom	
41	Akkoord van Samenwerking voor de Vooropleiding	cd-rom	
42	Rapport van deputaten Kerkelijke Eenheid, sectie: gesprek met Christelijke Gereformeerde Kerken (I)		...
43	Rapport van deputaten Kerkelijke Eenheid, algemene sectie		...
44	Aanvullend rapport van deputaten Kerkelijke Eenheid		...
45	Brief van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde		

	Kerken in Nederland		...
46	Rapport van deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK)	cd-rom	
47	Aanvullend rapport van deputaten Betrekkingen Buitenlandse Kerken (BBK)	cd-rom	
48	Rapport van deputaten Relatie Kerk en Overheid	cd-rom	
49	Rapport van deputaten Voorbereiding Eerstvolgende Generale Synode	cd-rom	
50	Rapport Financieel Beheer van de Financiële Controlecommissie van de GS Berkel en Rodenrijs 1996 (vertrouwelijk)	archieff	
51	Commissierapport 'Financieel beleid en administratieve organisatie'		...
52	Maximaal te heffen bedragen over de jaren 2000-2001-2002		...
53	Rapport van deputaten Generaal-Synodale Publicaties	cd-rom	

Register ...

Inhoud ...